

**MUZEUL
PITEȘTI**

STUDII ȘI COMUNICĂRI

1972

4

MUZEUL PITEȘTI

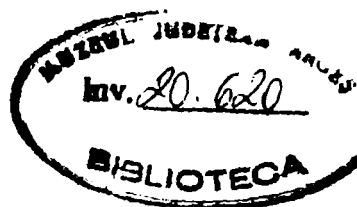
III 899

MUZEUL JUDEȚEAN ARGES, PITEȘTI
BIBLIOTECA
DONATIE Prof. PAUL I. DICU, 2008

STUDII ȘI COMUNICĂRI

*Prof. Paul I. Dicu
Pitești*

PITEȘTI
1972

*Apare sub îngrijirea
colectivului științific
al Muzeului Pitești*

Redactor responsabil
RADU STANCU

Editat de Muzeul județean Argeș-Pitești
Str. Horia, Cloșca și Crișan Nr. 44, telefon 1.46.47
ROMÂNIA

Edité par Musée Départemental Argeș-Pitești
Rue Horia, Cloșca et Crișan no. 44, téléphone 1.46.47
ROUMANIE

STUDII ȘI COMUNICĂRI

— 1972 —

S U M A R

Ș T I I N Ț E L E N A T U R I I	Pag.
M. ILIE : O nouă unitate supratectonică : Pînza Rucăr-Dîmbovicioara	9
P. COTET, N. MACAROVICI, I. BĂCANU : Scurte observații geologico-geomorfologice în zona precarpatică pe traseul Curtea de Argeș—Schitu Golești	17
M. ILIE : Contribuții noi la tectonica Masivului Bucegi	25
I. GRUIA : Contribuții la studiul algelor ca organisme pioniere. I.	33
I. GRUIA : Contribuții la cunoașterea algelor din bălțile ostroavelor Dunării de la Islaz. II.	41
A. RICHÎȚEANU : Contribuții la cunoașterea speciilor de <i>Septoria</i> Fr. din micoflora Masivului Iezer-Păpușa	59
A. RICHÎȚEANU : Contribuții la cunoașterea speciilor de <i>Phyllosticta</i> Pers. din micoflora Masivului Iezer-Păpușa	69
G. MOHAN : Contribuții la cunoașterea fam. Fabroniaceae din brioflora României	77
G. IIERA, G. CREMENESCU, G. VALUȚĂ, R. STANCU, M. GIOSANU : Rezultate experimentale cu diferite forme de îngrășăminte cu azot lichid la griu și porumb pe solul podzolic de la Albota-Argeș	87
M. FALCĂ : Specii de proture din Rezervația științifică a Parcului Național Retezat	95
M. FALCĂ : Considerații asupra structurii numerice a colembolilor din litiera rezervației științifice a Parcului Național Retezat	101
M. CANTOREANU : Studii sistematice asupra insectelor <i>Homoptera</i> auhenor-ryncha din bazinul râului Argeș	109
P. NEACȘU, M. MENCINICOPSCI : Contribuții asupra cunoașterii faunei de Diptere galicole (Fam. Cecidomyiidae) din bazinul Argeșului	117
M. CANTOREANU : Cercetări asupra nutriției și relațiilor trofice la cicadine (Hom. Auchen)	127
ST. BOLDOR : Cercetări asupra raportului numeric între sexe la unele populații de bibani (<i>Perca fluviatilis</i> L, ord. <i>Perciformes</i>) din apele României	133
G. STĂNESCU : Contribuții la studiul ihtiofaunei râului Argeșel din bazinul Argeșului	141
G. STĂNESCU : Contribuții la cunoașterea ihtiofaunei râului Bratia din bazinul Argeșului	149

	Pag.
ST. BOLDOR : Biologia creşterii bibanului (<i>Perca fluviatilis</i> L., ord. <i>Perci-formes</i>) din Delta Dunării	159
G. VASILIU : Contribuţii la cunoaşterea numărului de vertebre la <i>Salmo trutta fario</i> L. (Pisces, Salmonidae) din bazinul riului Dimboviţa	167
D. SCRIPCARIU, R. MEŞTER, ST. TORCEA : Contribuţii la studiul electroforetic al unor enzime glicolitice din eritrocitele de <i>Mesocricetus auratus</i> , <i>M. Newtoni</i> , <i>M. Branti</i> şi <i>Spalax leucodon</i>	171
D. LINGNER : Unele aspecte cibernetice ale neurosecreţiei, II. (Amplificarea)	179
D. SCRIPCARIU, R. MEŞTER, A. NAUM, C. TESIO : Modificări ale tabloului izoenzimatic al unor oxidaze din omogenatele totale de <i>Drosophila melanogaster</i> cu rezistenţă la DDT provocată experimental	185
D. LINGNER : Sistemul neurosecretor caudal la <i>Aspius aspius aspius</i> L. 1758	195

I S T O R I E

I. NANIA : Un preţios izvor istoric care aminteşte căderea statului lui Burebista : tezaurul de la Sprincenata	205
B. MITREA, D. V. ROSETTI : Un tezaur de denari republicani şi imperiali de început descoperit la Cetăţeni-Muşcel	221
M. CRISTUDOR : Limesul transalutanus	229
F. MÎRŢU : Originea argeşeană a lui Iancu de Hunedoara, în lumina reconsiderării critice şi exhaustive a cronicii lui Bonfinius	243
V. VASILESCU, S. CRISTOCEA : Un document necunoscut de la Mihnea Turcitul, domnul Ţării Româneşti	253
P. CHIHAIA : Procesul moşiei Flămânzeşti de lângă Curtea de Argeş	259
ST. OLTEANU : Locul şi rolul oraşului Piteşti în contextul producţiei meşteşugăreşti urbane din Ţara Românească în evul mediu	271
L. ŞTEFĂNESCU, A. LIGOR : În legătură cu plecarea lui Sinan Paşa de la Bucureşti şi retragerea lui Mihai Viteazul la Tîrgovişte	277
C. DINU : Din istoricul unui vechi sat de moşneni — Suslăneşti	285
M. BRANIŞTE : Un document necunoscut de la Radu Mihnea, domnul Ţării Româneşti (1615)	293
L. ŞTEFĂNESCU : Teze şi ipoteze în problema trecerii de la feudalism la capitalism	301
I. CRUCEANĂ : Drumuri comerciale de pământ şi toponimele lor în zona de sus a judeţului Argeş	309
C. DUMITRESCU : Învăţămîntul sătesc în judeţul Argeş (1838—1848)	315
V. NOVAC : Cîteva documente inedite din familia Brătianu. I. C. Brătianu paleograf	337
D. RUSU : Mişcarea muncitorească — factor hotărîtor pentru adoptarea legilor referitoare la munca din România în perioada 1893—1914.	343
P. POPA : Contribuţia organizaţiilor P.C.R. şi P.S.D. din judeţul Argeş la făurirea partidului unic al clasei muncitoare	353

I S T O R I A C U L T U R I I

I. MOISE : Cîteva toponimice din zona Argeşului	365
I. DINU : N. I. Apostolescu — cercetător istoric	369
M. DIACONESCU : Contribuţii documentare la biografia lui Gib I. Mihăescu	385
D. ANGHEL : Nicolae Labiş în Argeş	393

M U Z E O G R A F I E

N. MATEESCU : Tezaurul Muzeelor şi monumentelor din Argeş, preţios mijloc de informare istorică şi educare patriotică a tineretului	407
---	-----

ÉTUDES ET COMMUNICATIONS

— 1972 —

S O M M A I R E

S C I E N C E S N A T U R E L L E S

	Pag.
M. ILIE : Une nouvelle unité surtectonique : la nappe Rucăr-Dîmbovicioara	9
P. COTET, N. MACAROVICI, I. BĂCANU : Brèves observations géologiques et géomorphologiques dans la zone des precarpaties sur le trajet Curtea de Argeş — Schitu Goleşti	17
M. ILIE : Nouvelles contributions à la tectonique du massif de Bucegi . .	25
L. GRUIA : Contributions à l'étude des algues considérées commune des organismes pioniers	33
L. GRUIA : Contributions à l'étude des algues dans étangs du Darube auprès Islaz. II.	41
A. RICHÎTEANU : Contributions à la connaissance des espèces <i>Septoria</i> Fr. dans la mycoflore du Massif Iezer-Păpuşa	59
A. RICHÎTEANU : Contributions à la connaissance des espèces <i>Phyllosticta</i> Pers. dans la mycoflore du Massif Iezer-Păpuşa	69
G. MOHAN : Beiträge zur Kenntniss der Familie Fabroniaceae in Rumäniens Bryoflora	77
G. HERA, G. CREMENESCU, G. VALUŢĂ, R. STANCU, M. GIOSANU : Les résultats des expériences avec des différentes formes d'engrais liquide contenant N sur le sol podzolique d'Albota-Argeş, cultivé avec de blé et de maïs	87
M. FALCĂ : Espèces de Protures de la Réserve scientifique du Parc National Retezat	95
M. FALCĂ : Considerations sur la structure numérique des Collembolles dans la litière de la Réserve scientifique du Parc National Retezat	101
M. CANTOREANU : Systematische Betrachtungen der zikadenarten aus dem Argeş-Becken	109
P. NEACŞU, M. MENCINICOPSCI : Contributions à la connaissance de la Fam. <i>Cecidomyiidae</i> du bassin d'Argeş	117
M. CANTOREANU : Ernährungsweise und Nährbeziehungen der Zikaden (<i>Hom. Auchen</i>)	127
ST. BOLDOR : Recherches sur le rapport entre sexes à quelques populations des perches (<i>Perca fluviatilis</i> L., ord. <i>Perciformes</i>) des eaux du Roumanie	133
G. STĂNESCU : Beiträgen zur kenntniss der Fischfauna des Bratiabaches .	141
G. STĂNESCU : Beiträgen zur studium der Fischfauna des Argeşelbaches . .	149
ST. BOLDOR : La biologie de croissance de la perche (<i>Perca fluviatilis</i> L., ord. <i>Perciformes</i>) du delta du Danube	159

	Pag.
G. VASILIU : Beiträge zur kenntnis der wirbelzahl bei <i>Salmo trutta faria</i> L., aus den Dimbovița Gewonsser (Roumänien Distr. Argeș)	167
D. SCRIPCARIU, R. MEȘTER, ST. TORCEA : Electroforetic studies on the some red blood cells glicolitic enzymes of rodent species : <i>Mesocricetus auratus</i> , M. <i>Newtoni</i> , M. <i>Branti</i> and <i>Spalax leucodon</i>	171
D. LINGNER : Einige kybernetische Aspekte der Neurosekretion., II. (Verstärkung)	179
D. SCRIPCARIU, R. MEȘTER, A. NAUM, C. TESIO : Electrophoretic studies of glucose-6-phosphat dehydrogenase gliceraldehyde-3-phosphat dehydrogenase and lactate dehydrogenase on the <i>Drosophila melanogaster</i> with experimental resistance to DDT	185
D. LINGNER : Das kaudale neurosekretorische System von <i>Aspius aspius aspius</i> L. 1758.	195

HISTOIRE

I. NANIA : Une precieuse source historique regardant la chaute de l'état de Burebista : le trésor de Sprincenata	205
B. MITREA, D. V. ROSETTI : Etude regardant le trésor de dennars republi- cains romains de Cetățeni-Argeș	221
M. CRISTUDOR : Limes transalutanus	229
F. MÎRȚU : Iancu de Hunedoara originaire d'Argeș : conclusions d'une analyse critique exhaustive sur la chronique de Bonfinius	243
V. VASILESCU, S. CRISTOCEA : Unbekannte akte des Walachischen fürsten Mihnea Turcitul	253
P. CHIHAIA : Le procès du domaine „Flăminzești“ près de Curtea de Argeș	259
ST. OLTEANU : Le lieu et le rôle de la ville de Pitești dans le petite produc- tion des ateliers urbaines dans la Vallachie au Moyen Age	271
L. ȘTEFĂNESCU, A. LIGOR : Au sujet de la retraite de Bucarest Sinan Pacha et retraite de Mihai Viteazul a Tirgoviște	277
C. DINU : Quelques données concernant le passé d'un ancien village de pay- sans libres — Soslănești	285
M. BRANIȘTE : Un document inedit de l'époque du prince Radu Mihnea (1615)	293
L. ȘTEFĂNESCU : Thèses et hypothèses en ce qui concerne la transition du féodalisme au capitalisme	301
I. CRUCEANĂ : Des routes commerciales de terre et leur toponymes dans la zone de sud de district Argeș	309
C. DUMITRESCU : L'enseignement dans les écoles de village du district d'Argeș (1838—1848)	315
V. NOVAC : Quelques documents provenant de la collection des Bratiana. (I. I. C. Bratianu — paleographe)	337
D. RUSU : Le mouvement travailleur — facteur décisif pour la promulgation des lois concernant la légifération en Roumanie pendant 1893—1914	343
P. POPA : La contribution des organisations du P.C.R. et du P.S.D. du district Argeș à la création du parti unique de la classe ouvrière	353

HISTOIRE DE LA CULTURE

I. MOISE : Quelques toponymiques de la région d'Argeș	365
I. DINU : I. N. Apostolescu — chercheur historique	369
M. DIACONESCU : Contributions documentaires à la biographie de Gib I. Mi- hăescu	385
D. ANGHEL : Nicolae Labiș en Argeș	393

MUSEOGRAPHIE

N. MATEESCU : Le trésor des Musées et des moruments d'Argeș, important moyen d'information et education patriotique des jeunes.	407
---	-----

ȘTIINȚELE NATURII

O NOUĂ UNITATE SUPRATECTONICĂ : PÎNZA RUCĂR-DÎMBOVICIOARA

MIRCEA ILIE

Depresiunea intermontană Rucăr-Dîmbovicioara a format obiectul primelor cercetări geologice datorită bogatelor faune jurasico-cretacice, prezentate în valoroase monografii (Simionescu, Popovici-Hațeg). Componenta tectonică s-a menținut la primele observații, când structurile în pînză nu intraseră în domeniul ipotezelor geologice. Majoritatea cercetărilor acestei depresiuni s-a menținut la structura faliată și la suprapunerea normală cretac-jurasic. Din materialul bibliografic se observă că o dată cu punerea în discuție a structurii carpatice în pînze, numai catenelor înconjurătoare regiunii Rucăr-Dîmbovicioara li s-au aplicat această ipoteză. Astfel Masivul Bucegi a fost considerat de către Bergeron (1904) ca avînd structura în pînză, reluată la puțin timp de către Mrázec și Voitești (1911) sub numele de pînză conglomeratelor de Bucegi. Inițial această pînză a fost considerată de vîrstă terțiară ocupînd o poziție superioară pînzelor flișului și fiind constituită din cristalinul Leaotei, gnaisul de Cozia și granitul de Albești. În anul 1935, Voitești în sinteza geologico-paleogeografică a pămîntului românesc a descris pînză conglomeratelor de Bucegi sub numele de pînză transilvană, în alcătuirea căreia erau cuprinse masivele Leaota, Bucegi și Piatra Craiului. Componenta stratigrafică a pînzei transilvane era reprezentată prin cristalinul Leaotei și jurasic-neocomianul respectiv iar vîrsta precizată ca fiind mezocretacică. Jekelius (1938) a cuprins în pînză conglomeratelor de Bucegi (Mrázec, Voitești) mezozoicul de Brașov și cristalinul de Leaota; autohtonul aparținea stratelor de Sinaia. La scurt timp, Oncescu (1943) reia problema structurii în pînză a masivului Bucegi, amintind de linia frontală a unei pînze venită din N.V., linie de separarea faciesului cretac de Dîmbovicioara față de cel de fliș. Această unitate tectonică aparține domeniului ipotetic fiind considerată că încăleca autohtonul unui alt cristalin asociat mezozoicului; ambele presupuse ca existînd în adîncime. Privitor la bazinul Rucăr-Dîmbovicioara s-a rămas la structura normală și faliată. O contribuție remarcabilă se datorește considerării procesului de decolare și alunecare, identificat în regiunile Ghimbav-Fundata și Clăbucetu-Gorganu (Oncescu 1943) și care ar corespunde regiunii de desprindere a unei pînze dezvoltate în Bucegi.

Extinderea suprafețelor de decolare în depresiunea Rucăr-Dîmbovicioara ar fi condus la soluționarea tectogenezei sale însă structura cratogenă a bazinului a fost susținută și de cercetătorii următori, fiecare dintre ei construind noi modele de linii rupturale. Prima dificultate în reconstituirea tectoniceii acestui bazin constă în lămurirea caracterului secundar al faliilor, considerat de autori ca fiind esențial. Autoritatea științifică a lui Simionescu, care a lucrat teza de doctorat în depresiunea Rucăr-Dîmbovicioara, a influențat pe cercetătorii următori să considere falierile ca fenomenul predominant, chiar după aplicarea structurii în pînză, în domeniul alpinocarpatic.

Sistemul de falii figurat în regiunea Rucăr-Dîmbovicioara, pînă în prezent, se caracterizează printr-o mare variație direcțională, care înglobează toate posibilitățile cardinale. Analiza lor nu poate ajunge la asociații de tipuri cunoscute. Din seria liniilor rupturale trebuie eliminate de la început faliile de escarpament, care fiind datorite eroziunii nu pot fi înglobate deformărilor tectonice. Criteriul geomorfologic de identificare a faliilor în cazul morfologiei complicate a mezozoicului Rucăr-Dîmbovicioara nu dă rezultate. Faliile din interiorul masivelor calcaroase sînt mascate, în bună parte, de conglomeratele albian-cenomane. Caracterul direcțional nu apare din paralelismul față de axul cutelor pentru a ne da seama de procesul de destindere, manifestat posterior tectoniceii majore.

Traseul rectiliniar al faliilor limitrofe, prezentat de masele calcaroase, ar demonstra poziția verticală a planurilor de falii și totodată ar exclude prezența unei supra-tectonice. Limita jurasic-cretacic fiind festonată ar trebui admise falii arcuite atunci cînd nu poate fi reprezentată prin segmente de dreaptă. Natura faliilor limitrofe se poate observa clar după comportarea față de relief, după înclinarea lor și după raporturile jurasic-cretacic inferior. În cazul faliilor verticale planul de falie ar apare rectiliniar, intersectînd oricum relieful, fapt ce nu se observă pe teren. Cînd intersecția faliilor cu terenul este dependentă de curbele de nivel atunci se dezvoltă faliile înclinate, care pot fi normale sau inverse. Linia limitrofă jurasic-cretacic Posada-Dîmbovița-Dealul Sasului se conformează reliefului. Intersectînd oblic curbele de nivel, înscrie arcuiri pe curmătura Posada și la piciorul muntelui dintre văile Dîmboviței și Dîmbovicioara iar intermediar pe versanții principali întretaie isohipsele sub unghiuri dependente de înclinarea faliei și de panta terenului. Faliile verticale, pe traseul acestei limite geologice, nu corespund realității deoarece unghiul de înclinare al liniilor limitrofe variază între 10° — 45° iar raporturile jurasico-cretacice sînt inverse. Liniile limitrofe ale maseilor de calcare jurasice avînd traseul dependent de relief, înclinările convergente față de masa calcarelor și raporturi inverse jurasic-cretacic, reprezintă falii de acoperire, mărturii ale unor șariaje importante.

O altă prejudecată, care a ținut pe loc evoluția cunoștințelor tectonice asupra depresiunii Rucăr-Dîmbovicioara, este poziția morfologică inversă a jurasicului față de cretacic. Calcarele jurasice înconjoară relieful depresionar ocupat de cretacicul inferior, în loc ca acesta din urmă să se afle la partea superioară a jurasicului. Masele jurasice Giuvala-Vătarnița-Ghimbav-Vîrtoapele, Clăbucetu și Măgura ocupă culmile cele mai înalte iar subdiviziunile cretacicului se mențin la cote mult inferioare

în cuprinsul depresiunii. Această poziție geomorfologică inversă a formațiunilor mezozoice a determinat pe cercetătorii anteriori să considere bazinul Rucăr-Dimbovicioara drept un graben, rezultat din coborîrea uniformă a unui bloc, delimitat de falii gravitaționale, sau prin ridicarea maselor jurasice. Faliile gravitaționale în cazul depresiunilor tectonice sînt verticale sau înclinate spre centrul depresionar. De asemenea ele nu sînt unice, ci prezintă dispozitivul în trepte, care delimitează compartimente cu căderi succesive spre axul grabenului. Cum faliile limitrofe din bazinul Dimbovicioara au căderi contrare, divergente, ar trebui admisă prezența unui graben invers, ceea ce este puțin probabil. Discordanțele dintre masele jurasice și subdiviziunile cretacice inferioare nu sînt de natură stratigrafică. La sud de muntele Vătarnița, jurasicul ia contact succesiv și net discordant cu aptianul și barremianul iar în valea Cheia este flancat numai de barremian. Aceste raporturi nu au rezultat dintr-o depunere cronologică succesivă, ci ele aparțin deplasărilor de ordin tectonic. De asemenea trebuie observat că nu se cunosc sectoare, unde necomianul să se afle în continuitate de sedimentare față de jurasicul superior.

Regimul ruptural limitrof nu prezintă accidente majore paralele cu direcții orogenice, ci ele aparțin suprafețelor de șariaj. Existența unei depresiuni tectonice ocupată de cretacic și mărginită de jurasic nu-și dovedește existența deoarece forțele verticale diferențiale nu s-au putut dezvolta.

A treia observație incompletă, pe care s-a bazat structura normală a depresiunii Rucăr-Dimbovicioara este superpoziția barremianului din Dealul Sasului față de jurasic. Faptul că acest barremian este dispus normal deasupra jurasicului a constituit o nouă dovadă pentru tectonica rupturală și pentru geneza structurii graben-horst. Situația este însă mai complicată, așa cum vom arăta mai jos. Faliile limitrofe ale maselor calcareoase din depresiunea Rucăr-Dimbovicioara nu reprezintă falii gravitaționale cauzate de deplasări verticale diferențiale și nu au generat o depresiune tectonică, delimitată de falii direcționale, ci avem a face cu falii de acoperire, care îndreaptă cercetările spre o altă soluționare a tectonice. Planul de falii se interpune între jurasicul superior și cretacicele inferioare și anume este suportat de cretacic, iar jurasicul se dispune deasupra lui. Șariajul jurasic-cretacic apare clar pe culmea Posada și pe văile Dimbovița, Dimbovicioara și Izvorul. Unghiul de înclinare variază între 10° — 45° ; avem a face deci cu un plan de șariaj sub un unghi slab caracteristic pînzelor tectonice. Continuitatea acestui șariaj reiese în primul rînd din limita festonată jurasic-cretacic inferior. În adevăr, limita estică a maselor de calcare jurasice Giuvala-Zacotele și Ghimbav prezintă înfățișarea festonată, marcînd suprapunerea față de fundamentul cristalin al Leaotei. Același aspect festonat îl prezintă și peticelele jurasice de la Clăbucet, Gorganu și Curmătura Ghimbavului. Arcuirea limitei jurasic-cristalin pe dealuri și unghiurile ascuțite în văile intermediare caracterizează limita festonată a contactului normal, considerat ca linie de deslîpire a pînzei conglomeratului de Bucegi (Oncescu 1943). Același contur festonat apare în jurul maselor de calcare de la Dragoslavele-Ghimbar-Vătarnița-Giuvala-Zacotele, Măgura-Posada și Muntele lui Basarab. Aici însă, el nu marchează un contact normal, ci șariajul

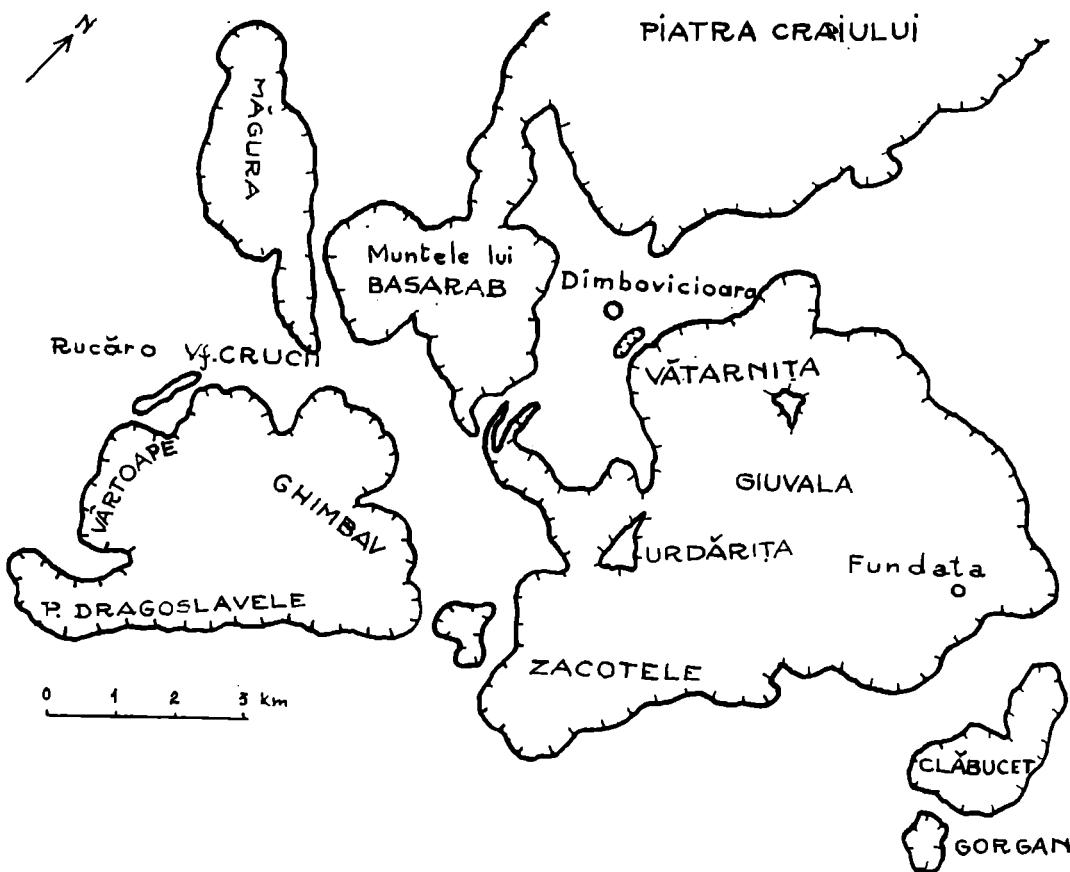

Fig. 1 — Schița elementelor pinzei Rucăr-Dimbovicioara

jurasic-cretacic. Caracterul festonat al urmei planului de șariaj se deosebește prin arcuitura pe culmi sau pe picior de munte cu deschiderea în sensul înclinării acestui plan și prin unghiul ascuțit orientat cu vârful spre amonte când șariajul este înclinat în același sens. Conturul festonat al maselor calcaroase, sprijinite în cea mai mare parte sau integral pe cretacicul inferior, delimitează petice de acoperire, mărturii ale unei pinze tectonice.

În dreptul văilor mai adânci, care atacă masivele calcaroase, urma șariajului se menține pe versanți, la distanțe apreciabile descoperind cretacicul inferior (valea Strimbă, sud Vătarnița). Valea Urdărița a îndepărtat prin eroziune jurasicul descoperind cretacicul inferior din fundament. Între Vătarnița și Giuvala, eroziunea a descoperit cristalinel de sub calcarele jurasice. Caracterul perisinelinal al loburilor de la Posada și Piatra Dragoslavele ca și căderile convergente ale calcarelor din Cheile Dimbovicioarei demonstrează, alături de contururile festonate închise, că masele de calcare jurasice sînt suportate tectonic de cretacicul inferior. Caracterul flotant al jurasicului este dovedit și de peticile izolate de la

Virful Crucii (Rucăr) și vest Văternița (Dimbovicioara), care se închid pe dealulinal la cote ridicate și se laminează sau dispar în văile învecinate.

Un accident particular observat la baza calcarelor jurasice apare în Dealul Sasului. Inițial s-a considerat fenomenul simplu, presupunând barremianul în succesiune normală deasupra jurasicului, idee ce a stat, până în ultimul timp, la baza tectonice normale. Observându-se ulterior că barremianul suportă la rîndul său alte calcare jurasice s-a presupus o răsturnare a unui bloc rezultat din compartimentarea falierilor. Întrucît succesiunea cretacico-jurasic se repetă pe verticală de două ori în Dealul Sasului, ea aparține unei solzificări manifestată în baza calcarelor flotante.

Ansamblul fenomenelor identificate recent (Ilie 1969) demonstrează prezența unei impozante lame de șariaj în regiunea Rucăr-Dimbovicioara, suportată de un autoliton alcătuit din cristalinul Leaotei și cretacicul inferior sub faciesul de Dimbovicioara. Lama de șariaj, constituită din jurasicul superior, se află astăzi descompusă în petice de acoperire de dimensiuni diferite. Peticele de acoperire principale sînt reprezentate prin mușele calcaroase următoare: Ghimbav-Virtoapele-Piatra Dragoslavele, Giuvala - Zacotele - Văternița, Muntele lui Basarab și Posada-Măgura. Jurasicul de la Curmătura Ghimbavului, Clăbucet, și Gorganu poate fi considerat ca alcătuiind petice de acoperire de avangardă. Peticele de acoperire minore sînt reprezentate prin lamele jurasice, prînse în cretacico, de la Virful Crucii și sud Văternița.

În afara peticelor de acoperire, prin dezorganizarea lamei de șariaj inițială datorită eroziunii, au rezultat ferestrele și semi-ferestrele tectonice. Ferestra Urdărița situată între Giuvala, Zacotele și Dealul Sasului, se dato-

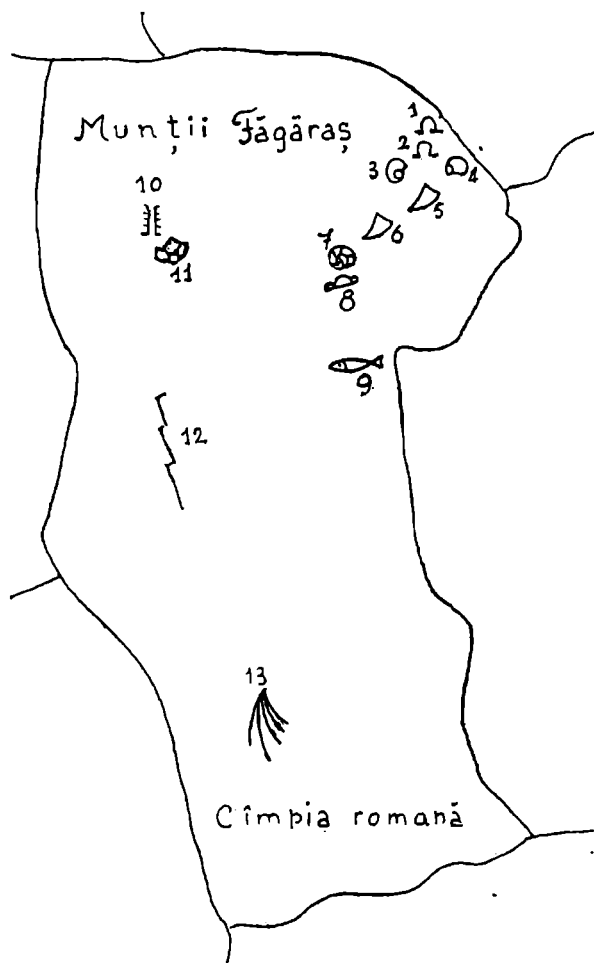

Fig. 2 — Profil geologic prin pinza Rucăr-Dimbovicioara. Ș. cr., sisturi cristaline; barremian; J., jurasic; AC, albian-cenomanian.

rește descoperirii, de sub învelișul jurasicului flotant, a fundamentului cretacic. Autohtonul reprezentat prin șisturi cristaline, apare în fereastra localizată între Giuvala și Vătarnița. Eroziunea profundă exercitată de apele curgătoare în flancurile peticelor de acoperire majore au conturat semiferestrele dintre Vîrtoapele-Piatra Dragoslavele, din nordul Ghimbavului (Strîmba) și dintre Vătarnița și Dealul Sasului (Ilie 1969).

Totalitatea peticelor de acoperire alcătuiesc pînza Rucăr-Dîmbovicioara, al cărui mecanism de formare se datorește deslipirii maselor jurasice și alunecării peste cretacicul inferior din fosa intermediară masivelor hercinice Făgăraș-Leaota. Decolarea gravitațională se datorește înclinării flancului vestic al Făgărașului; ea nu s-a manifestat sub influența presiunii tangențiale, ci a fost realizată prin deplasarea centripetă, liberă. Pînza Rucăr-Dragoslavele face parte din categoria unităților supratectonice gravitaționale rezultate din desprinderea și alunecarea liberă către zonele depresionare adiacente. La suprapunerea geometrică a volumelor stratigrafice, care demonstrează generarea acestei pînze, se adaugă și suprapunerea faciesurilor sincrone heteropice ale cretacicului inferior; faciesul calcarelor urgoniene cu *Requienia* (Simionescu, Muțiu) de la partea superioară a lamei de șariaj corespunde barremianului vazos, amonitic din autohton.

Vîrsta tectonice gravitaționale este bine determinată, fiind cuprinsă între ultimul termen, care a suportat șariajul (apțianul) și primul termen al cuverturei post-tectonice (albianul). Ea aparține orogenului alpino-carpatic și anume fazei austrice ante-albiene. Pînza Rucăr-Dîmbovicioara se înscrie în seria pînzelor mezocretacice identificate de autor la început în Munții Apuseni (1932) și apoi în Carpații Orientali (1935—1969). Din examinarea raporturilor dintre pînza mezocretacică Rucăr-Dîmbovicioara cu regiunile învecinate reiese dezvoltarea la scară regională a tectonice gravitaționale carpatice. În primul rînd se observă legătura directă dintre peticul de acoperire Muntele lui Basarab cu masivul Piatra Craiului în care a fost recunoscută structura în pînză de către Mrazec și Jekelius. Peticile de acoperire de avangardă Clăbucet-Gorganu stabilesc legătura de continuitate cu peticele jurasice de pe flancul estic al Leaotei, care asociate clipelor aflate pe versantul oriental al Bucegilor au fost utilizate la reconstituirea pînzei conglomeratelor de Bucegi. În partea sudică a pînzei Rucăr-Dîmbovicioara, se află la distanță numai de trei kilometri masivul calcaros Mateiaș, cunoscut prin brechiile din bază, utilizate în arhitectură. Sinclinalul jurasic Mateiaș este suportat de masivul cristalin Iezer-Păpușa iar brechia calcaroasă bazală a fost considerată de origină tectonică. Identificarea marnelor barremiene în partea sud-estică a Mateiașului, intercalate tectonic între cristalin și jurasic, demonstrează poziția tectonică și extinderea meridională a pînzei Rucăr-Dîmbovicioara.

După punerea în loc a acestei pînze de decolare liberă a urmat transgresiunea albian-cenomană, care a distrus continuitatea lamei de șariaj prin eroziune și prin depunerea cuverturei discordante. În faza laramică pînza a suportat retroșariajul, observat în valea Raței, pe flancul nord-vestic al peticului de acoperire din Muntele Basarab. Prinderea cretacicului superior sub planul de șariaj demonstrează manifestarea oro-

Fig. 3 — Pinza Dîmbovicioara în primul plan ; fundalul îl formează pinza Piatra Craiului.

genezei laramice în domeniul pinzei Rucăr-Dîmbovicioara. Sensul invers al șariajului caracterizează pinzele laramice Brașov-Postăvaru. În terțiar, tectonica rupturală a pus stăpînire pe regiunea cercetată, contribuind sensibil la dezorganizarea unității supratectonice prin deformarea caracterului esențial al structurilor. Sistemul ruptural provocînd compartimentarea lamei de calcar, a înlesnit efectul eroziunii, a produs depresiuni în care au pătruns mările post-tectonice, a întrerupt relațiile cu regiunile învecinate și a mascat structura reală, mezocretacică. Consistența acestui sistem se datorește faliilor gravitaționale, de natură diferită și cu valori variate. Traseul rectiliniu și contactul brusc al formațiunilor geologice caracterizează aceste falii de scufundare. Forțele verticale diferențiale au generat faliile limitrofe ale masivului Leaota, care au afectat continuitatea pinzei Rucăr-Dîmbovicioara și legătura cu pinza Bucegi. După încetarea forțelor de compresie, în fazele de destindere post-tectonică s-au instalat faliile direcționale și transversale, creînd un dispozitiv ortogonal. Faliile paralele cutelor s-au instalat în masivul Piatra Craiului, delimitînd zona sinclinală ocupată de cenomanian ; ele s-au prelungit pînă în regiunea Dîmbovicioara. Faliile transversale au întrerupt continuitatea dintre pinzele Piatra Craiului și Codlea și au descompus flancul oriental al ambelor pinze. Între aceste catene faliile transversale Zărnești și Vulcan au delimitat depresiunea Tohani. Sistemul ortogonal a îmbucătățit pinza Rucăr-Dîmbovicioara distrugînd unitatea inițială. În partea de vest a pînzelor Codlea și Piatra Craiului faliile direcționale au evoluat la falii de acoperire.

Pinza Rucăr-Dîmbovicioara completează suita de pînze gravitaționale mezocretacice dezvoltată în partea estică a Carpaților Orientali și care prezentînd aceeași componență stratigrafică și același mecanism de formare ne-au determinat să le considerăm ca aparținînd la aceeași unitate supratectonică, *pînză Supratransilvană*.

BIBLIOGRAFIE

1. BERGERON J. (1904), *Observation relatives à la structure de la haute vallée de la Ialomitza et des Carpates Roumaines*. Bul. Soc. Géol. France, 4-e série, Paris.
2. ILIE M. (1969), *Geologia jud. Argeș*. Studii și Comunicări, Muzeul Pitești, Pitești.
3. ILIE M. (1970), *Aperçu synthétique sur la tectonique des Carpates Roumaines*. Geol. Rundschau, 59/2, Stuttgart.
4. JEKELIUS E. (1938), *Das Gebirge von Brașov*. An. Inst. Geol. Rom. **XIX**, București.
5. ONCESCU N. (1943), *Région de Piatra Craiului-Bucegi*. An. Inst. Geol. Rom. **XXII**, București.
6. VOITEȘTI I. P. (1935), *Evoluția geologico-paleogeografică a Pămîntului Românesc*. Rev. Muz. Geol. Min. Cluj, 2/V. Cluj.

RÉSUMÉ

La région Rucăr-Dîmbovicioara a été considérée comme une unité à structure faillée de tip saxone. L'auteur a identifié une nappe méso-crétacée, constituée par des calcaires jurassiques supérieures et supportée par l'éocretacé et le substratum cristallin. Cette nappe gravitationnelle appartient à l'unité des nappes mésocrétacées des Carpates Orientales.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune științifică de comunicări a Muzeului județean Argeș — Pitești 24—25 mai 1971.

SCURTE OBSERVAȚII GEOLOGO-GEOMORFOLOGICE ÎN ZONA PRECARPATICĂ PE TRASEUL CURTEA DE ARGEȘ — SCHITU GOLEȘTI

P. COTEȚ, N. MACAROVICI și I. BĂCANU

Observațiile ce urmează au fost făcute în vara anului 1967 de doi dintre autori, iar determinările paleontologice aparțin prof. dr. doc. N. Macarovici. Scopul principal a fost legat de stabilirea limitei dintre Piemontul Getic și unitatea imediat nordică a dealurilor mai înalte — Subcarpații Getici, care aici au un caracter specific de — Muncele.

I. OBSERVAȚII GEOLOGICE

Datele paleontologice au fost recoltate din mai multe profile descrise mai jos :

a) profilul de la Est — Domnești se află în lungul șoselei la 60—70 m deasupra albiei R. Doamnei, constituit din argile nisipoase gălbui, cu mici intercalații de argile vineții din care au fost culese *Viviparus rumanus* Tourn ; *Viviparus neumayri* Popescui (Cob.), *Viviparus argesiensis* Ștefănescui ; *Dreissena* sp. iar mai sus la 100—200 m pe același traseu apar : *Congeria subcarinata* Andrusov sau *Dreissena polymorpha* Pallas ; *Viviparus* sp. ; *Prosodacna* cfr. *sturi* Cob ; *Prosodacna rumana* (Fontannes) ; *Bulimus* sp. ; *Congeria* sp. sau *Dreissena polymorpha* Pallas.

b) Profilul din dealul lui Vlădău (613 m) situat la S.V. de localitatea Slănic, constituit din nisipuri argiloase (sub un strat de pietrișuri mărunte la partea superioară a acestui deal) cu : *Viviparus rumanus* Tourn ; *Viviparus (Tylotoma)* Popescui (Cob.) ; *Viviparus argesiensis* Ștefănescui ; *Viviparus neumayri* Brusina ; *Viviparus neumayri* Popescui (Cob.) ; *Viviparus mammatus* Ștefănescui (fig. 1 A).

c) Profilul de la Est Godeni situat pe versantul stîng al râului Bughea, la 500 m. de mină, este constituit din nisipuri fine cu slabe intercalații de pietrișuri mărunte slab cimentate și marne argiloase (care în general indică o zonă deltaică), slab înclinate spre sud cu 3°—5° și foarte fosilifere cu : *Prosodacna sturi* Cob. ; *Pachidacna* sp. ; *Prosodacna steno plena* Ștef. ; *Melanopsis bergeroni* Ștef. ; *Lithoglyphus acutus* Cob. (fig. 1 B)

După cum rezultă din aceste date paleontologice, profilele descrise aparțin foarte probabil *dacianului*, care apare ca o fișie îngustă prinsă între formațiunile *ponțiene* din nord și cele *levantin-villafranchiene* din sud, sub forma unui monoclin, predominant nisipos, fluvio-lacustru.

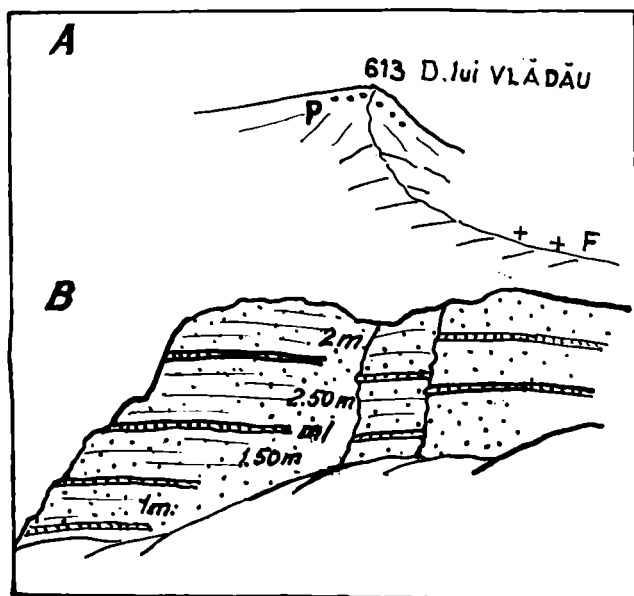

Fig. 1 — Profile geologice : A — Dealul lui Vlădău
 ăp-pietrușuri ; F — punct fosilifer ; B — secțiunea
 de la Godeni (ml) — depozit de mlaștină)

II. OBSERVAȚII GEOMORFOLOGICE

a) Depresiunea subsecventă musceleană.

Un fapt care izbește de la început atenția cercetătorului este relieful mai înalt și mai frământat, dezvoltat pe formațiuni mai vechi — *paleogene* (eocene și oligocene) și *miocene*, în general conglomeratice (din nordul traseului nostru), cele *pliocene* argilo-nisipoase (*ponțiene* și *daciene*) și cele din sud — *pietrișurile* de Cindești (*levantin-villafranchiene*). Acestea din urmă rămân suspendate sub forma unei lungi cueste, fragmentată de toate văile transversale dintre Olt și Dîmbovița.

Eroziunea diferențială scoate în evidență aceste trei mari fișii lito-logico-stratigrafice, cea din mijloc avînd forma unei *depresiuni subsecvente incipiente*¹ la nivelul interfluviilor, dar cu atitudini variabile, datorită micilor suprafețe structurale și cueste secundare (fig. 2 A).

¹ Semnalată de unul din noi mai de mult (P. Coteț, 1957. 1960).

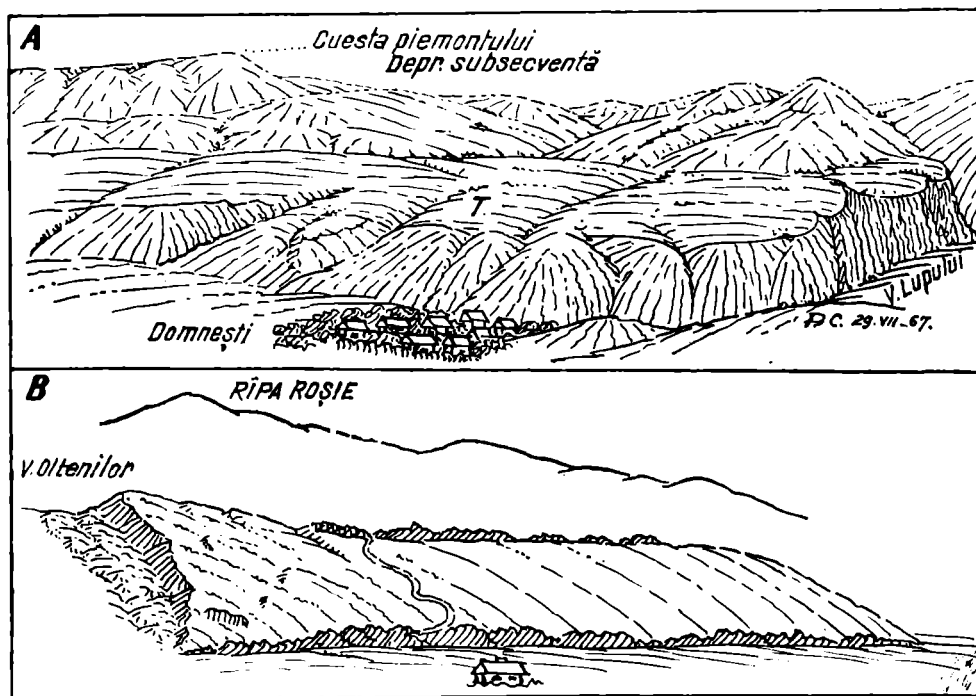

Fig. 2 — Vedere panoramică în sectorul Domnești : A — cuesta suspendată a piemontului din Pietrișuri de Cindești depresiunea subsecventă ; T — terasele din vestul loc. Domnești ; B — interfluviul piemontan terasat dintre râurile Bughea și R. Tîrgului — vedere panoramică ; în fund Rîpa Roșie-cuesta piemontului-Pietrușuri de Cindești.

În ansamblu, aici este vorba de una din cele mai întinse depresiuni subsecvente sau de contact litologic, în fază incipientă, generată nu de o rețea subsecventă majoră, cum este normal, ci de mici cursuri torențiale și procese gravitaționale, comandate de rețeaua majoră consecventă și foarte deasă (Argeșul, Vîlsanul, Rîul Doamnei, Brăția cu Brătioara, Rîul Tîrgului și Argeșelul). Desimea acestora și adîncimea rapidă n-a permis formarea unei rețele subsecvente, care ar fi dus la formarea unei depresiuni subsecvente în adevăratul sens cunoscut, de aceea aici este vorba de o *pseudo-depresiune subsecventă*.

Linia întinsă a Piemontului Getic, care urcă treptat de la sud la nord pînă la această depresiune subsecventă rămîne suspendată și de aceea constituie o limită clară. Ea poate fi prelungită imaginar mai departe spre nord pînă la dealurile mai înalte, dezvoltate pe formațiunile *paleogene* și *miocene* sau uneori chiar pînă pe cristaline. În felul acesta formațiunile *ponțiene* și *daciene* au fost scoase la zi de sub această cuvertură piemontană *levantin-villafranchiană*, mult mai întinsă în trecut.

b) *Terasele Riului Doamnei la localitatea Domnești.*

Prezența teraselor fluviatile întinse la cele mai multe din riurile amintite coincide cu apariția formațiunilor *pliocene*.

Riul Doamnei prezintă două terase superioare pe partea dreaptă, bine dezvoltate în dreptul localității Domnești — *terasa de 80—100 m* și *terasa de 110—120 m*. Podul acestora constituie un „adevărat câmp al căpșunilor“, dominat de dealurile din jur.

Depozitele de terase se pot vedea destul de bine în lungul văii Lupului, situată la vest de Domnești și ele stau discordant peste depozitele daciene (fig. 3 A).

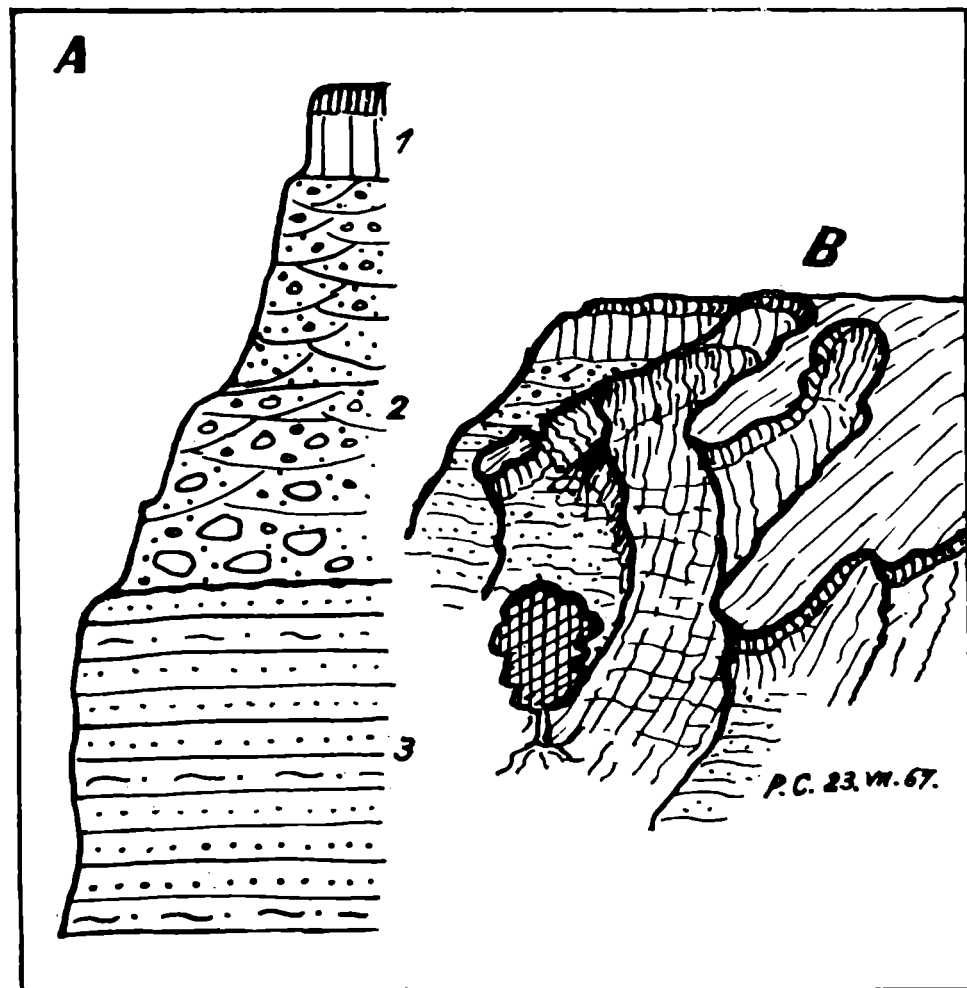

Fig. 3 — Aspecte din Valea Lupului : A — profilul geologic al terasei de 90—100 m. (1 — depozit loessoid ; 2 — depozitele de terasă ; 3 — formațiuni daciene).

B — Aspect general

De asemenea foarte evidentă este *eroziunea torențială* de pe fruntea terasei de 80—100 m chiar în dreptul satului și mai ales pe versantul drept al văii Lupului, unde are aspect de *badlands* (fig. 4). Trecerea gradată printr-o frunte lină de la terasa de 110 m la cea de 80—100 m nu este marcată de depozitul loessoid deluvial, cu aceeași grosime, ci de depozitele aluvionare și de unele generații de văi (Fig. 5).

Fig. 4 — Depozitele de terasă sînt puse în evidență de eroziunea torențială în Valea Lupului Domnești.

c) *Teracele interfluviale dintre Bughea și R. Tîrgului.*

Începînd de la localitatea Godeni, unde valea torentului Olteni are un caracter subsecvent, se dezvoltă o mică *depresiune intracolinară* care ocupă întreg interfluviul dintre albiile Bughei și R. Tîrgului, dominată de dealurile din jur. Ea începe cu versantul stîng al văii Oltenilor, cu caracter de cuestă. Această depresiune corespunde unei *suprafețe de acumulare*, ușor înclinată spre sud, constituită din bolovănișuri, pietrișuri și nisipuri cu stratificație torențială, cu mai multe trepte ce înclină ușor spre sud (fig. 2, B).

Prima treaptă (cea mai înaltă, de 120—150 m) se află în colțul de NV, după care urmează, tot cu aspect de evantai, *alte două trepte* cu fizionomie mai clară de *terase piemontane* și mai extinse spre SV.

Acestea sînt terasele de 100—110 m și de 90—95 m, cu denivelare între ele de numai 5—6 m.

Desfășurarea în evantai, începînd din colțul de NE spre SV, indică contribuția principală a apelor R. Tîrgului la formarea lor

Fig. 5. — Depozitele aluvionare scoase la zi de curenți în Drava de 110—120 m în Valea Lupului la Dornnești.

Cuvertura de depozite aluvionare este prezentă peste tot pe podul și pe fruntea lor și ea iese și mai bine în evidență prin izvoarele care apar pe fruntea dinspre albia R. Tîrgului.

O altă terasă mai joasă este cea de 20—30 m de pe dreapta R. Tîrgului, bine dezvoltată în dreptul localității Schitu Golești și apoi mai la sud. Spre nord, ea apare sub formă de umeri rari.

Întreaga depresiune de aici poate fi numită *depresiunea intracolinară Schitu Golești*.

R É S U M É

BRÈVES OBSERVATIONS GÉOLOGIQUES ET GÉOMORPHOLOGIQUES DANS LA ZONE DES PRÉCARPATES SUR LE TRAJET CURTEA DE ARGEȘ — SCHITU GOLEȘTI

Les observations géologiques et géomorphologiques ont eu comme but l'établissement de la limite du Piémont Gétique et des Subcarpates Gétiques entre les vallées de l'Argeș et du Rîul Tîrgului.

Sur la foi des fossiles collectées on a établi la *présence des formations fluvio-lacustres sablonneuses-argileuses daciennes* entre les localités Curtea de Argeș et Schitu Golești, mises à jour par l'érosion diffé-

rentielle de sous la couverture piémontane levantin-villafrancienne, qui continuent probablement vers le nord jusqu'au pied de la montagne.

L'érosion différentielle, générée par les torrents et par des processus gravitationels, a créé au niveau des interfleuves au long des formations daciennes, *une des plus étendues dépression collinaires subséquent* ou de *contact hythologique* entre le Piémont Gétique et les Subcarpates Gétiques.

On détermine ensuite la présence des deux terrasses supérieures bien développées à Domnești sur la vallée du Rîul Doamnei, d'une petite dépression d'accumulation piémontane, faiblement inclinée vers le sud, entre Bughea et Rîul Tîrgului, nommée *la dépression intracollinaire Schitu Golești*.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune științifică de comunicări a Muzeului județean Argeș — Pitești 24—25 mai 1971.

CONTRIBUȚII NOI LA TECTONICA MASIVULUI BUCEGI

MIRCEA ILIE

Timp de 70 de ani, masivul Bucegi a constituit obiectul cercetărilor, care au întâmpinat dificultăți în descifrarea structurii geologice. O serie de contradicții stratigrafice și tectonice precum și studiul izolat al masivului muntos au contribuit la dezbaterile problemelor structurale. Poziția geografică a determinat pe cercetători să considere Bucegii ca aparținând Carpaților Orientali sau Carpaților Meridionali, datorită situației lor la joncțiunea acestor două ramuri carpatice. Contradicția se datorește faptului că partea superficială, reprezentată prin sedimentar, prezintă legături de continuitate cu ramura carpato-orientală iar fundamentul aparține cristalinelui Leaota de la extremitatea estică a Carpaților Meridionali. Diferența de facies constituie de asemenea o contradicție pe de o parte între jurasicul superior de tip portlandian din bazinul Ialomiței superioare și tithonic-neocomianul din valea Prahovei și pe de altă parte între barremian-apțianul de tip Dîmbovicioara din vestul Bucegilor și barremian-apțianul de fliș din estul lor.

Succesiunea stratigrafică a masivului Bucegi este relativ simplă și cercetătorii au adus contribuții pozitive. Popovici Hațeg (1897) a determinat conglomeratele de Bucegi, care constituie cea mai mare parte din volumul stratigrafic, ca aparținând cenomanianului. Jekelius (1926) repartizează aceste conglomerate la albian-cenomanian iar mai târziu (1940) identifică la partea superioară turon-senonianul și totodată menționează diferența față de conglomeratele de Dîmbovicioara de vîrstă apțian superior-albian. Voitești (1935) descrie în valea Prahovei (Azuga) jurasic superior-neocomianul, reprezentat prin marne roșii și șisturi filitoase compacte roșcate, străbătute de roci profirice. Determinarea barremianului de la Piatra Arsă (Protescu, 1937) reprezintă o contribuție importantă la stratigrafia Bucegilor.

Tectonica manifestă și ea contradicții importante, care au determinat pe cercetători să considere structura normală sau supusă șariajulului. Seria sedimentară a Bucegilor a fost considerată de Bergeron (1905) ca fiind transportată tectonic peste autohtonul cristalin, în timpul terțiarului; fenomenul se baza pe laminarea jurasicului mediu. Murgoci (1905) a înglobat cristalinul Leaotei împreună cu jurasico-cretacicul său la pinza getică, precizînd că linia de încălecare Prahova repre-

zintă fruntea pînzei conglomeratelor de Bucegi; șariajul a avut loc între barremian și cenomanian. Sinteza tectonică a Carpaților Orientali datorită lui Uhlig (1907) nu cuprinde echivalentul acestei pînze. În anul 1911, Mrazec și Voitești precizează componența stratigrafică a pînzei conglomeratelor de Bucegi ca fiind reprezentată prin cristalinul Leaota-Cozia granitul de Albești, mezozoicul și terțiarul acoperitor. A fost repartizată grupului de pînze interne terțiare și anume considerată la partea superioară a celor 6 pînze carpatice. Ulterior, Voitești (1929, 1935) a înglobat pînza conglomeratelor de Bucegi la pînza transilvană, prima pînză și cu poziția geometrică superioară, decolată de pe cristalin în faza mezocretacică. În ultima sa sinteză tectonică a Carpaților noștri (1942) a revenit asupra vîrstei pînzei conglomeratelor de Bucegi, considerînd-o ca fiind generată la sfîrșitul ogilocenului, din cuvertura puternică cenomană și clipele tectonice, rezultate de pe fundamentul cristalin. Este de observat că deși s-a aplicat masivului Bucegi structura în pînză, integrată în ansamblul celor două ramuri carpatice, ridicările geologice de amănunt s-au menținut la structura normală, avînd caracterul disjunctiv, predominant. Tectonica rupturală nu reprezintă însă, particularitatea esențială a masivului Bucegi și prin simplul joc al faliilor nu se pot explica șariajele evidente. Structura în pînză a catenelor adiacente nu poate excepta Bucegii, ci va trebui aflat modul de aplicare în cuprinsul acestui masiv. Obstacolul în descifrarea structurii în pînză are la bază situații structurale contradictorii; în partea de vest a Bucegilor jurasicul este suportat aparent normal de cristalinul Leaota, pe cînd la est raporturile jurasico-cretacice indică superpoziții tectonice. Poziția geometrică a faciesurilor jurasico-cretacice nu poate fi soluționată printr-o simplă falie orientată N—S ci, prin suprapunerea faciesurilor din pînză față de cele din autohton.

Analiza amănunțită a raporturilor dintre cristalinul Leaotei, jurasic și cretacic ne poate conduce la descifrarea tectonice reale și la înglobarea ei în ansamblul structural carpatic. În lungul Ialomiței superioare se constată o diferențiere structurală netă. Versantul drept este ocupat de substratum-ul cristalin al Leaotei, peticele de jurasic mediu-superior și apariții izolate de albian-cenomanian. La est de această vale se dezvoltă domeniul cretacic, care formează cea mai mare parte a masivului Bucegi. Separarea acestor sectoare are loc pe o direcție N—S și corespunde unei fracturi principale, care urmărește aproximativ cursul superior al Ialomiței. Aflorimentele discontinue și de proporții diferite reprezentate prin cristalin și jurasic oferă posibilitatea reconstituirii sistemului ruptural, pe care s-a instalat valea Ialomiței. Falia principală a Ialomiței este orientată NNE—SSV, se dezvoltă de preferință pe versantul stîng și este întreruptă la distanțe relativ mici. Faliile transversale sînt orientate diferit; cele dintre văile Cocora și Lăptici sînt scurte și dirijate E—V; iar cele care încadrează Podu cu Florile prezintă direcția NV—SE ca și cele de la extremitatea sud-estică a muntelui Tătaru. Este de observat că, pe faliile transversale din domeniul cretacic sînt instalate văile Cocora, Lăptici și Blana. Intervenția acestor falii subdivide falia principală într-o serie de fragmente, care îi împrumută aspectul scalariform. Linia rupturală Ialomița este o fractură gravitațională profundă, care separă compartimentul vestic ridicat,

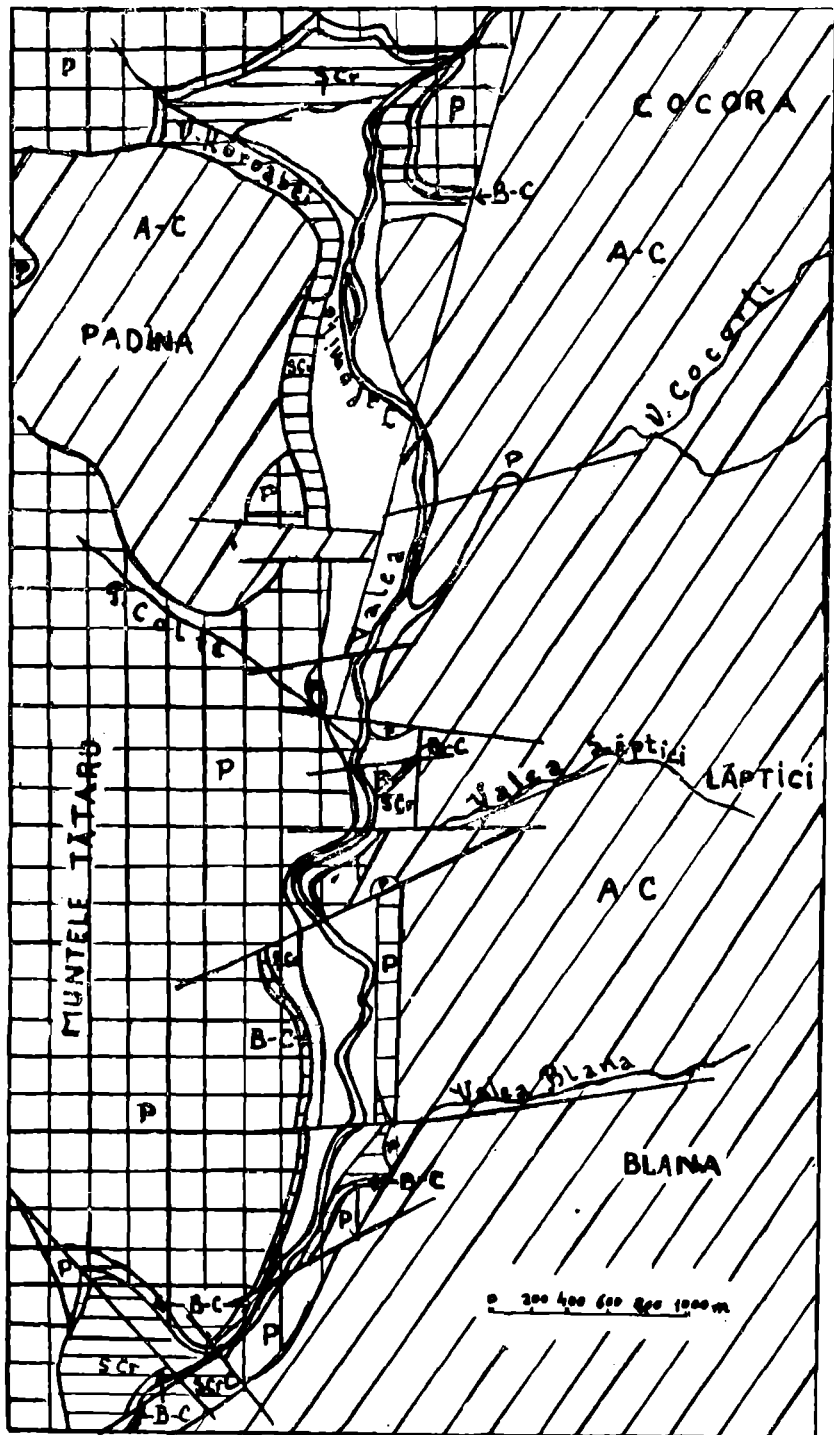

Fig. 1 — Sistemul ruptural din bazinul superior al văii Ialomița Ș. cr., șisturi cristaline; BC, bajocian-callovian; P, portlandian; AC, albian-cenomanian.

de cel estic coborît cu cîteva sute de metri. Blocurile cristalin-jurasice, încadrate de falii și dezvoltate în lungul Ialomiței imprumută caracterul desjunctiv, considerat de unii autori ca reprezentînd particularitatea esențială a structurii Bucegilor. În acest sens pledează și dispoziția ordonată a cretacicului din umplutura sa sinclinală. Același calm tectonic se constată la prima analiză a raporturilor cristalin-jurasic de la Strunga sau muntele Tătaru. În partea de sud, masele de calcare izolate de la Podu cu Florile. Muntele La Piatra a oferit posibilitatea observării raporturilor tectonice dintre fundamentul cristalin și jurasic. Apariția intermediară a barremian-apțianului demonstrează superpoziția tectonică. Intercalarea tectonică a cretacicului inferior, între cristalinul Leaotei și jurasic, se observă la sudul jurasicului de la Podu cu Florile, în colțul nord-vestic al masei jurasice din muntele Lespezi și în partea sudică a calcarelor jurasice din muntele La Piatră. Contururile închise ale jurasicului de la Podu cu Florile — La Piatră și caracterul festonat demonstrează dezorganizarea prin eroziune a lamei de șariaj inițială. Generalizînd fenomenul, masele jurasice, dezvoltate la vest de valea Ialomiței, reprezintă peticele de acoperire ale unei importante lame de șariaj deplasată de la vest spre est. Procesul s-a manifestat după sedimentarea apțianului, după cum dovedesc clipele de rabotaj din baza calcarelor jurasice. Peticele transgresive de albian-cenomanian de la Padina și Raicîu indică limita superioară a șariajului. Peticele de șariaj Podu cu Florile, Lespezi și La Piatră reprezintă pachete de strate desprinse de substratum-ul original și transportate prin simplă translație și alunecare pe o suprafață de fricțiune, care s-a manifestat în faza austriacă, antealbiană.

Completînd datele privitoare la *falia majoră Ialomița* se poate preciza că ea separă două regiuni diferite structural: în partea vestică se dezvoltă cristalinul în loc, care a jucat rolul de autohton și *peticele de acoperire Podu cu Florile — La Piatră*, resturile salvate de eroziune ale unei pinze deplasate în faza cutărilor austrice antealbieni. Partea estică a liniei rupturale Ialomița este ocupată de grosimea impozantă a depozitelor de cuvertură post-tectonice, umplutura compartimentului coborît. Falia de scufundare Ialomița separă două compartimente ale căror structuri sînt contrastante; la vest structura în pînză iar la est structura normală de suprafață.

Infrastructura masivului Bucegi este descoperită în partea sa orientală, unde apare, de sub conglomeratele de Bucegi, barremian-apțianul și valanginian-hautervinianul (strate de Sinaia) din fosa carpato-orientală. Aparițiile de calcare jurasice cuprinse între cariera Piatra-Arsă și Valea Izvorului fac notă discordantă față de succesiunea normală a subdiviziunilor cretacice. Ele sînt în număr de patru, au lungimi care variază în 1000—2000 metri și reprezintă caracterul lamelor de șariaj. Sînt orientate N—S, apar pe culmi și dispar în văi, sînt prinse în depozitele barremian-apțiene și prezintă un dispozitiv în culisă. Lamele de șariaj Piatra Arsă, Furnica, Zgarbura-Izvorul nu apar izolate, ci ele reprezintă partea frontală a lamei de șariaj. Deplasarea orizontală, care nu cade sub observația directă este de 8 km iar grosimea masei transportate scade de la vest la est, fapt dedus din dimensiunile reduse a peticelor frontale. Continuitatea inițială a lamei de șariaj a

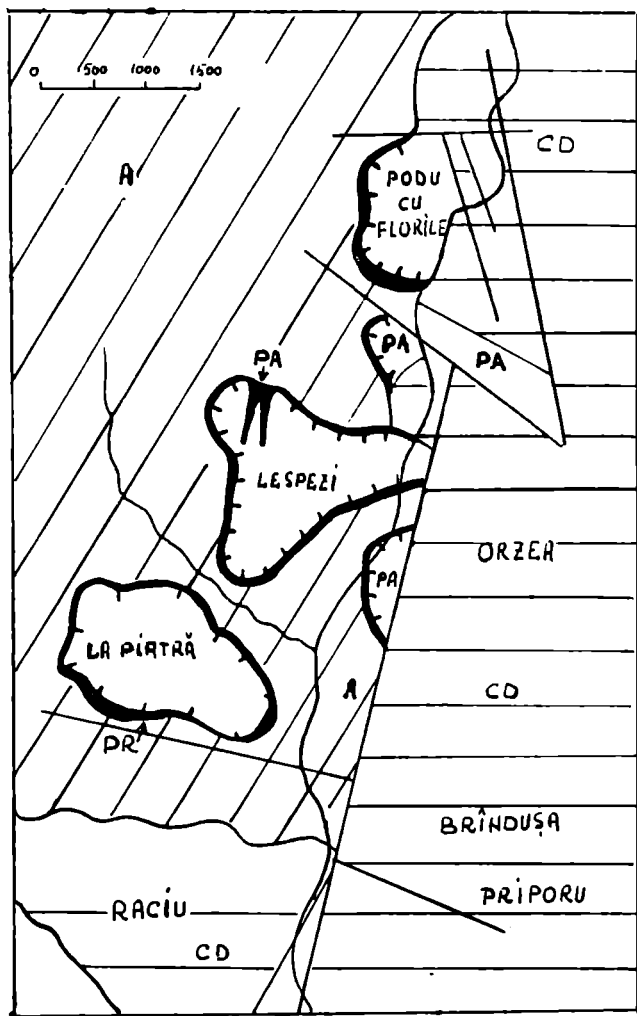

Fig. 2 — Peticele de acoperire ale pinzei Bucegi A, autohton; PA, petice de acoperire; PR, petice de rabotaj; CD, cuvertura discordantă.

fost întreruptă de falia majoră Ialomița și deplasată pe verticală pe circa 800 metri. În fundamentul masivului Bucegi, lama de șariaj a fost fragmentată de câteva falii post-tectonice și de puternica eroziune exercitată de apele mărilor transgresive. Deplasarea orizontală a jurasicului, pe fundamentul autohton cristalin-cretacic, în cuprinsul Bucegilor, atinge 12 km. Ea este cuprinsă între peticele de acoperire Tătaru—La Piatră și peticele frontale încapșonate Piatra Arsă — Valea Izvorului. Tectonica disjunctivă, posterioară punerii în loc a lamei de calcare transportate gravitațional, a dezorganizat sensibil aspectul inițial al șariajului iar transgresiunea post-tectonică a mascat o bună parte din supra-

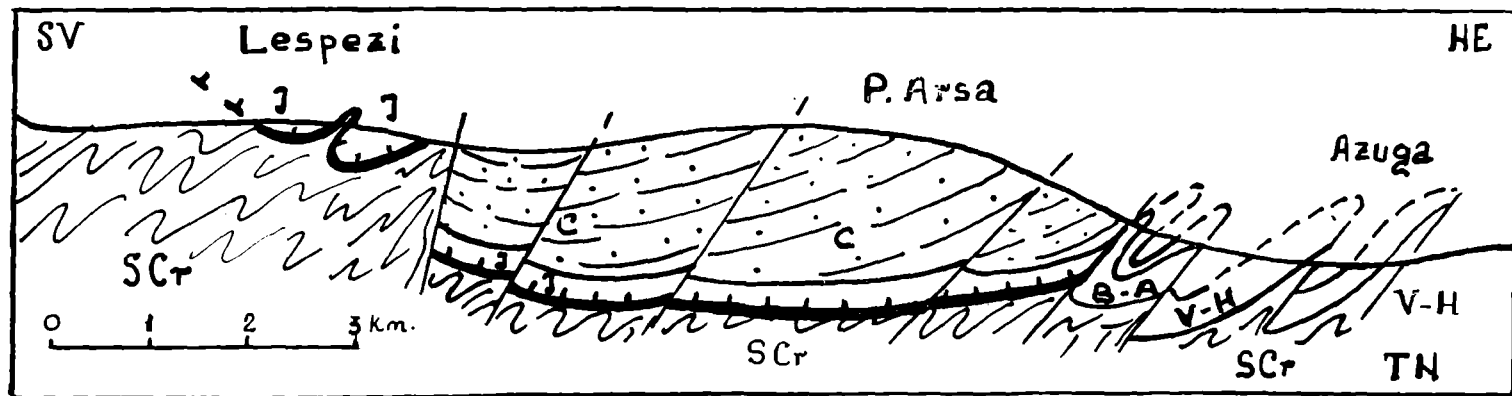

Fig. 3 — Profilul geologic prin pinza de Bucegi. Ș. cr., șisturi cristaline; J, bajo-
cian-portlandian; TN, tithon-infravalanginian; VH, valanginian-hauterivian;
BA, barremian-apțian; C, cenomanian.

fața maselor transportate prin translație cvasiorizontală. Suprapunerea inversă jurasic-cretacic, constatată la vest de Ialomița și Prahova, ne îndreptățește să considerăm fundamentul conglomeratelor de Bucegi ca fiind leagănul unei pînze gravitaționale, *pînza de Bucegi*. Trebuie menționat faptul că pînza de Bucegi diferă substanțial de pînza conglomeratelor de Bucegi, în accepția acordată de autori. Pînza de Bucegi de vîrstă mezocretacică se prezintă alcătuită numai din calcare portlandiene — cu bajocian-callovianul în bază și adeseori laminat prin șariaj —, care s-au deplasat gravitațional de la vest spre est, pe un autohton cristalin-cretacic inferior. Ulterior sistemul disjunctiv a fragmentat pînza iar transgresiunea cenomană a acoperit autohtonul și pînza. Conglomeratele nu au constituit deci, volumul principal al masei transportate cum erau considerate în ideea pînzei conglomeratelor de Bucegi iar jurasicul nu a reprezentat numai clipe deplasate prin mijlocirea conglomeratelor, ci ele constituie unica formațiune din componența pînzei de Bucegi, care nu prezintă afinități cu pînzele poligene-tice ale flișului.

Asimetria structurală reliefată de falia Ialomița este amplificată de tectonica văii Prahova. Aici cretacicul inferior participă cu un volum impozant la autohtonul pînzei de Bucegi, reprezentată prin partea sa frontală, spre deosebire de peticele de rabotaj ale cretacicului inferior din baza peticelor de acoperire Tătaru—La Piatră. Este important de menționat că, la seria mezozoică, autohtonă, se adaugă succesiunea tithonic-infravalanginian, care sporește contrastul stratigrafic delimitat de falia Ialomița. Totodată seria tithonic-infravalanginian din autohton contrastează cu portlandian-urgonianul din componența pînzei. În sprijinul pînzei de Bucegi alături de raporturile inverse jurasic-cretacic se situează și suprapunerea pe verticală a două faciesuri diferite în pînză și autohton. Fundamentul cristalin se menține și în valea Prahovei, fiind prezent prin lamele Valea Cerbului, Valea Seacă-Pîrîul Mărului și Zamura-Valea Feței. Aceste clipe orientate N—S reprezintă lame legate de fundament și totodată asociate tithon-infravalanginianului dintre Azuga și Valea Feței. Masivitatea cristalinului Leaota de la vest, Ialomița este înlocuită prin clipele ejective din valea Prahovei. Solzificarea substratului trebuie pusă pe seama deplasării spre est a pînzei de Bucegi.

Pînza de Bucegi nu reprezintă o unitate supratectonică singulară; ea se integrează în sistemul carpato-oriental. Caracteristica predominantă a tectonicei carpatice este formarea pînzelor deci, va trebui găsită legătura pînzei de Bucegi cu structurile similare, adiacente. O primă indicație ne-o oferă peticele de acoperire Clăbucet și Gorganu de pe flancul occidental al masivului Leaota, care reprezintă părțile cele mai avansate ale pînzei Rucăr-Dîmbovicioara (Ilie, 1969). Componența portlandian-urgonian a acestei pînze, autohtonul barremian-apțian și cuvertura discordantă albian-cenomanian sînt caractere comune pînzei de Bucegi și pînzei Rucăr-Dîmbovicioara. Amplitudinea șariajului Rucăr-Bucegi se ridică la 25 km iar grosimea masei transportate scade sensibil de la vest spre est.

Afinitățile structurale dintre pînza de Bucegi și pînza Rucăr-Dîmbovicioara atrag după sine integrarea în *Pînza Supratransilvană* (Ilie, 1970). Permanența în lungul catenei a aceleiași plan structural cu aceeași

componentă stratigrafică a determinat pe autor să considere pînzele gravitaționale Perșani, Hâșmaș, Codlea, Piatra Craiului, Rucăr-Dîmbovicioara și Bucegi ca reprezentind mărturiile unei singure unități supra-tectonice. Unitatea inițială a acestor pînze mezocretacice se bazează pe particularitățile constante orogenice, dispuse în zone longitudinale, paralele cu sistemul plicativ al Carpaților Orientali. Separarea datorită fracturilor transversale, grabenelor și formațiilor post-tectonice nu corespunde relațiilor inițiale. Prin îndepărtarea mintală a învelișului discordant și al efectelor tectonice disjunctive obținem imaginea integrală a pînzei supratransilvane, din care face parte întreaga suită de pînze, identificate izolat, dintre care ultima și cea mai sudică este pînza de Bucegi, căreia i se asociază și masele jurasice din împrejurimile Brașovului.

R É S U M É

NOUVELLES CONTRIBUTIONS À LA TECTONIQUE DU MASSIF DE BUCEGI

L'ensemble des phénomènes identifiés récemment par l'auteur démontre la présence d'une importante lame de charriage constituée par des calcaires jurassiques et supportée par le barremien-aptien et le cristallin de Leaota. La nappe de Bucegi est représentée par les lambeaux de recouvrement de Tâtaru-La Piatră et par les lambeaux frontales de Piatra Arstă-Valea Izvorului.

Comunicare prezentată la cea de a II-a sesiune științifică de comunicări a Muzeului județean Argeș — Pitești 24—25.V.1971.

CONTRIBUȚII LA STUDIUL ALGELOR CA ORGANISME PIONIERE (I)

LUCIAN GRUIA

Algele sînt primele organisme care se instalează viabile pe rocile nude¹. Aceasta deoarece algele, ca organisme vegetale autotrofe, au o mare putere de rezistență, de adaptare și de răspîndire; organisme care au nevoie — pentru îndeplinirea ciclului lor vital — uneori de condiții foarte modeste, reduse la o umiditate relativ scăzută, la o lumină slabă și la substanțele minerale cuprinse în rocă, în apa de precipitații sau în praful adus de curenții aerieni. Datorită adaptabilității lor, algele pot suporta condiții vitrege de viață ca înghețul și dezghețul repetat, temperaturi locale ridicate datorită unei insolații puternice, variații mari în felul și periodicitatea regimului hidric ș.a. Față de îngheț, unele alge se comportă conform fenomenului fizic de înghețare a apei în capilare — adică la temperaturi foarte scăzute; alte alge la îngheț sporulează rapid, ceea ce duce nu la distrugerea lor ci la mărirea rezistenței și a posibilităților lor de răspîndire și supraviețuire. Algele pot utiliza cantități mici de apă lichidă ca apa de rouă, apa peliculară, sau, chiar apa sub formă de vapori; iar gelatina cu care sînt înconjurată algele contribuie la menținerea unui echilibru hidric — nu numai fizic ci și chimic — favorabil algei respective. De altfel, gelatina care înconjoară celulele sau coloniile multor alge joacă, în schimburile chimice dintre algă și mediu, un rol complex, de mediator chimic, de membrană complexă, semipermeabilă și pluristratificată; în care caz apa se comportă ca o substanță chimică și în care sarcinile chimice ale dipolului de apă și dispunerea acestora au un rol esențial. Rolul complex și încă incomplet elucidat al tecii gelatinoase a algelor explică parțial marea rezistență și adaptabilitate a acestor organisme la condiții puțin favorabile vieții.

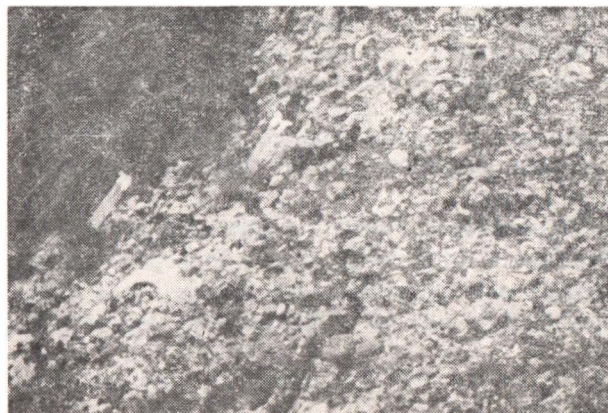
Unele alge asimilează direct azotul molecular din aer, ceea ce le conferă o mare putere de invadare a unor medii sărace în acest element indispensabil vieții. Altor alge le este suficient azotul cuprins în compuşii din apele de precipitații. Și într-un caz și în celălalt, algele con-

¹ În sensul de neacoperite sau neinvadate de o peliculă, pătură, sau strat viu, sau care să cuprindă forme de viață.

**Foto 1 — Stațiunea 1, de sub stinca
lui Varsanufie (original.)**

**Foto 2 — Aspect general de deasupra
stinzii lui Varsanufie (original).**

**Foto 3 — Stațiunea 2,
de pe stinca lui Varsanufie
(original).**

tribue la îmbogățirea mediului în compuși azotați fixați, accesibili altor organisme vegetale numai după moartea și descompunerea algelor.

Substanțele secretate de alge și eliberate în mediu atacă roca-suport, făcând-o mai accesibilă nevoilor lor vitale și totodată creînd premisele posibilității instalării altor organisme ca bacteriile, lichenii și mușchii și odată cu acestea a protozoarelor și chiar a unor animale superioare acestora. În acest fel, algele sînt primele organisme formatoare de sol. Odată formată pe roce, pelicula de alge schimbă complet regimul hidro-termic superficial al rocei respective, micșorînd amplitudinea și viteza variațiilor de umiditate și temperatură a acesteia, ceea ce contribuie la încetinirea ritmului de dezagregare termică a rocilor, fapt compensat sau chiar întrecut de dezagregarea chimică amînită mai sus.

În acest fel se constată că *algele instalate pe rocele nude sînt alge pioniere ca rol și nu ca grup ecologic*: ele putînd fi foarte diferite după regiunea geografică, natura și locul rocei de referință, climă, posibilitățile de însămînțare cu alge etc.

Din toate aceste considerente, studiul complex al algelor ca organisme pioniere este deosebit de interesant. Acest studiu ar fi ideal prin urmărirea în timp a variației felului și cantității algelor și a efectului lor pe rocele nou formate, în speță pe rocele vulcanice recente sau pe lava vulcanică proaspătă. Cu anumite rezerve dictate de factorii locali geografici, climatici și biotici, acest studiu poate fi edificator chiar atunci cînd se efectuează pe roce vechi dar încă nesolificate. Nisipurile continentale, ca și nisipurile marine și fluviale recente, ca roce nesolificate sau în curs de solificare, pot constitui, de asemenea, terenuri propice pentru studiul algelor ca organisme pioniere în procesul de pedogenează.

În această primă notă referitoare la acest interesant subiect, prezentăm — ca un prim pas — lista algelor determinate într-o serie de 19 probe, colectate din 7 stațiuni situate pe stînci nesolificate, după cum urmează :

Stațiunea 1 : Sub stîncă lui Varsanufie, muntele Piatra Arsă, Bucegi. Leg. 7.VII.1969 : a — expoziție sud ; înclinare 6° ; la 1 m înălțime de la pămînt, pe calcar ; b — expoziție sud ; înclinare 90° ; scoarță de alterare pe calcare, de 0,5 mm grosime.

Stațiunea 2 : Deasupra stîncii lui Varsanufie. Leg. 7.VIII.1969 : a — expoziție sud-sud-vest ; înclinare 70° ; calcare acoperite cu o crustă neagră.

Stațiunea 3 : Cheile Văii cu Geanune, muntele Furnica, masivul Bucegi, la cca. 1600 m.s.m. Conglomerate. Leg. 7.VIII.1969 : a — expoziție nord ; înclinare 90° pînă la -5° ; calcar ; b — expoziție nord-nord-vest ; înclinare $85-90^{\circ}$; la 1,5 m înălțime de la sol ; gresie micacee.

Stațiunea 4 : Primul afluent de dreapta al Văii cu Geanune, la cca. 1800 m.s.m., pe malul drept. Vale de avalanșe. Leg. 7.VIII.1969 : a — expoziție nord-vest ; înclinare 90° ; scoarță de alterare pe calcar ; b — expoziție nord ; înclinare $80-90^{\circ}$; scoarță de alterare pe gresie.

Stațiunea 5 : Stîncă de la Prișcu, Valea Doftanei, masivul Baiul. Calcar. Leg. 16.IX.1969 : a — expoziție nord-vest ; înclinare -70° ; la 30 cm înălțime de la sol ; b — expoziție nord-vest ; înclinare 90° ; sub licheni, la 1,3 m înălțime de la sol ; c — expoziție nord-vest ; înclinare $80-90^{\circ}$; culoare verde sub scoarță de alterare de 0,5 mm grosime.

Stațiunea 6 : Stînca calcaroasă dintre confluența pîraielor Prișcu și Predeluț, afluenți ai riului Doftana, masivul Baiul. Leg. 16.IX.1969 : *a* — expoziție sud ; înclinare $60-65^{\circ}$; la 1,2 m înălțime de la sol ; lumină difuză ; umed ; *b* — expoziție sud ; înclinare -30° ; la 40 cm înălțime de la sol ; pete de culoare albă ; *c* — expoziție sud-est ; înclinare $80-90^{\circ}$; la 1,2 m înălțime de la sol ; pete de culoare negricioasă ; *d* — expoziție est-nord-est ; înclinare $80-90^{\circ}$; la 80 cm înălțime de la sol ; *e* — expoziție nord la nord-nord-est ; înclinare 90° ; la 1 m înălțime de la sol ; pete negricioase, umede, asemănătoare cu cele din proba 6 *c*.

Stațiunea 7 : Stîncă conglomeratică pe malul drept al pîrului Urlățelul — afluent al Doftanei. La 1,3—1,5 m înălțime de la sol. Leg. 7.X.1968 : *a* — expoziție est ; înclinare 90° ; *b* — expoziție est ; înclinare 90° ; cimentul nisipos-gresos al conglomeratului ; *c* — expoziție nord-est ; înclinare -70° ; gresie udă.

Colectarea algelor a fost făcută pe teren, direct în eprubete sterilizate ce cuprindeau mediu de cultură Knop agarizat 1%. După creșterea algelor în condiții de laborator, la lumină artificială fluorescentă, acestea au fost determinate, lista lor fiind dată în tabelul 1, din care se desprind următoarele concluzii :

1. Majoritatea algelor determinate sînt alge albastre (*Cyanophyceae*) ; printre acestea dominînd taxonii din genurile *Gloeoecapsa*, *Microcystis* și *Phormidium*. Acest fapt este explicabil prin existența — în majoritatea stațiunilor cercetate — a unor condiții proprii mediului aerian sau terestru, în care vegetează foarte bine alge din genurile de mai sus.

2. O serie de alge ca *Bracteacoccus pseudominor* Bischoff and Bold, *Prasiola crispa* (Lightf.) Menegh., mai apropiate mediului terestru, au fost determinate de noi în unele din probele analizate, fapt ce indică asemănarea condițiilor generale de viață din stațiunile noastre și mediul terestru, rezistența și adaptabilitatea algelor, precum și posibilitatea de invadare a rocilor nude de către alge din diverse medii.

3. Asemănarea locală, strict microstațională dintre condițiile existente în cîteva din probele noastre și mediul acvatic este demonstrată de existența în probe a unor alge acvatice ca *Ulothrix tenerrima* Kütz., ș.a.

4. Numărul mic de diatomee determinat este datorat, în primul rînd, naturii calcaroase, fără feldspați, a rocilor din majoritatea stațiunilor noastre și numai în al doilea rînd condițiilor hidrotermice, luminoase sau trofice necorespunzătoare acestor alge.

5. Diversitatea algelor determinate, în raport cu diversitatea dar și punctele comune ale condițiilor de mediu în stațiunile cercetate, demonstrează că algele pioniere nu pot fi considerate un grup ecologic, ci ca populații existente la un moment dat în condiții de mediu bine determinate.

Continuarea studiului algelor ca organisme pioniere trebuie să cuprindă analiza floristică a algelor pe roce nude — în cît mai multe cazuri — precum și studiul condițiilor microstaționale în timp, lucru pe care sperăm să-l realizăm în viitor.

Prezența algelor pioniere determinate în stațiunile și probele cercetate (original) Prezența algelor determinate în bălțile sistemului central al complexului de bălți din ostrovul Calnovăț (original)

Nr. crt.	A l g e	Stațiunea		1		2		3		4		5			6					7		
		Proba		a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	c	a	b	c	d	e	a	b	c
	CYANOPHYTA																					
1	<i>Amorphonostoc punctiforme</i> (Kütz.) Elenk.			+								+	+	+								+
2	— f. <i>populorum</i> (Geitl.) Hollerb.				+								+							+		
3	<i>Aphanothece microscopica</i> Näg.													+						+		
4	<i>Gloeocapsa alpina</i> Näg. emend. Brand															+						
5	<i>G. dermochroa</i> Näg.											+	+									
6	<i>G. magma</i> (Bréb.) Kütz. emend. Elenk. f. <i>itzigsohnii</i> (Born.) Hollerb.											+										
7	<i>G. minuta</i> (Kütz.) Hollerb. ampl.															+						
8	<i>G. montana</i> Kütz. ampl. Hollerb. f. <i>fenestralis</i> (Kütz.) Hollerb.											+	+								+	
9	<i>G. punctata</i> Näg. ampl. Hollerb.											+	+	+		+	+			+	+	
10	<i>G. tenax</i> (Kirchn.) Hollerb.											+										
11	<i>G. turgida</i> (Kütz.) Hollerb. emend.													+								
12	— f. <i>subnuda</i> (Hansg.) Hollerb.													+								
13	<i>G. varia</i> (A. Br.) Hollerb.															+						
14	<i>Microcystis muscicola</i> (Menegh.) Elenk.															+		+				
15	<i>M. pulvereae</i> (Wood) Forti emend. Elenk.			+																		
16	— f. <i>holsatica</i> (Lemm.) Elenk.														+							

Nr. crt.	A l g e	Stațiunea		1		2		3		4		5			6					7		
		Proba		a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	c	a	b	c	d	e	a	b	c
17	— f. <i>incerta</i> (Lemm.) Elenk.											+										
18	— f. <i>parasitica</i> (Kütz.) Elenk.											+		+								
19	— f. <i>racemiformis</i> (Nyg.) Hollerb.												+									+
20	<i>Nodularia harveyana</i> (Thwait.) Thur.					+																
21	<i>Phormidium corium</i> (Ag.) Gom.				+																	
22	<i>Ph. dimorphum</i> Lemm.					+																
23	<i>Ph. foveolarum</i> (Mont.) Gom.							+														
24	<i>Ph. molle</i> (Kütz.) Gom.				+																	
25	<i>Ph. tenuissimum</i> Woronich.																		+			
	<i>Phormidium</i> sp.					+		+									+					
26	<i>Plectonema indicum</i> Dixit																+					
27	<i>Symploca muscorum</i> (Ag.) Gom.												+									
28	<i>Synechococcus aeruginosus</i> Näg.																+					
29	<i>Tolypothrix byssoidea</i> (Berk.) Kirchn.																		+			
	XANTHOPHYTA																					
30	<i>Botryochloris minima</i> Pasch.												+									
31	<i>B. simplex</i> Pasch.												+									

32	<i>Ellipsoidion perminum</i> Pasch.	+																	+			
	CHLOROPHYTA																					
33	<i>Bracteacoccus pseudominor</i> Bischoff and Bold									+												
	<i>Bracteacoccus</i> sp.		+																			
	<i>Cladophora</i> sp.			+	+		+		+	+	+											
34	<i>Chlorella vulgaris</i> Beyerinck	+		+		+			+		+									+		
35	<i>Chlorococcum humicolum</i> (Näg.) Rabenh.										+						+					
	<i>Gongrosira</i> sp.						+													+		
	<i>Oedogonium</i> sp.										+											
36	<i>Prasiola crispa</i> (Lightf.) Menegh.						+															
37	<i>Protococcus viridis</i> Ag.				+			+		+		+								+		
38	<i>Stichococcus bacillaris</i> Näg.			+																		
39	<i>St. minor</i> Näg.	+				+			+													
40	<i>Ulothrix tenerrima</i> Kütz.		+				+							+	+							
41	<i>U. variabilis</i> Kütz.																				+	
	<i>Chlorophyceae</i> indet.		+						+	+							+	+	+			
	BACILLARIOPHYTA																					
42	<i>Hantzschia amphioxys</i> (Ehr.) Grun.	+	+																		+	+
	<i>Melosira</i> sp.	+																				
43	<i>Navicula mutica</i> Kütz. var. <i>binodis</i> Hust.																				+	
	<i>Navicula</i> sp. sp.																				+	
44	<i>Pinnularia borealis</i> Ehr.										+										+	

BIBLIOGRAFIE

1. BISCHOFF H. W. and BOLD H. C. (1963), *Some Soil Algae from Enchanted Rock and Related Algal Species*, Phycological Studies IV, Univ. of Texas Publication, Nr. 6318, 1—95.
2. DEDUSENKO-ŞCEGOLEVA N. T., HOLLERBAH M. M. (1962), *Jeltozelenie vodorosli*, in *Opredelitel presnovodnih vodoroslei SSSR*, Moscova — Leningrad, vîp. 5.
3. ELENKIN A. A. (1949), *Monographia algarum Cyanophycearum aquidulcium et terrestrium in finibus U.R.S.S. inventarum*, pars specialis II, Moscova — Leningrad.
4. GRUIA L. (1970), *Alge din roca alterată de sub pernițele de mușchi I.*, Stud. și cercet. de Biol., seria Botanică, t. 22, nr. 3, 195—200.
5. HOLLERBAH M. M., KOSSINSKAIA E. K., POLIANSKII V. I. (1953), *Sinezelenie vodorosli*, in *Opredelitel presnovodnih vodoroslei SSSR*, Moscova, vîp. 2.
6. HEERING W. (1914), *Chlorophyceae III*, in PASCHER A., *Die Susswasser-Flora*, Jena, heft 6.
7. KORSIKOV O. A. (1953), *Viznacnik prisnovodnih vodoroslei Ukrainskoi RSR*, Kiev, V.
8. KRASILNIKOV N. A. (1954), *Mikroorganizmi i plodorodie pociv*, Izv. Akad. Nauk SSSR, ser. biologhiceskaia, 2, 14—39.
9. ŞTINA E. A. (1963), *Ob uciastii vodoroslei v proţessah pocivoobrazovaniia*, Mikroorganizmi v selskom hoziaistve, Moscova, 191—206.
10. ŞTINA E. A. (1965), *Azotfiksaţiia u sinezelenih vodoroslei*, Ekologhiia i fiziologhiia sinezelenih vodoroslei, Moscova-Leningrad, 160—176.
11. ZABELINA M. M., KISELEV I. A., PROŞKINA-LAVRENKO A. I., ŞEŞUKOVA V. S. (1951), *Diatomovie vodorosli*, in *Opredelitel presnovodnih vodoroslei SSSR*, Moscova, vîp. 4.

CONTRIBUTIONS À L'ETUDE DES ALGUES CONSIDÉRÉES COMME DES ORGANISMES PIONNIÈRES

RÉSUMÉ

L'auteur présente une série des considérations à sujet des algues pionnières, relatives à leur rôle des premières organismes formateurs du sol.

L'ouvrage contient un tableau des algues déterminées dans 7 stations (19 échantillons) situées sur des roches nues, brièvement descrites dans le texte. Le tableau comprend 29 taxons des *Cyanophycées*, 3 taxons des *Xanhtophycées*, 9 taxons des *Chlorophycées* et 3 taxons de *Bacillariophycées*.

L'auteur relève que sur les roches nues peut-être exister des conditions écologiques propres au milieu aérien, aquatique ou terrestre, traduisent par la flora algologique variée, avec des représentants de ces milieux.

En conclusion, l'auteur considère que les algues pionnières ne sont par un group ecologiques mais des populations caractéristiques aux différentes stations; que les algues sont pionnières comme rôle, pas comme le groupe ecologique.

Comunicare prezentată la cea de a II-a sesiune
ştiinţifică de comunicări a Muzeului judeţean
Argeş-Piteşti 24—25.V.1971.

CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA ALGELOR DIN BĂLȚILE OSTROAVELOR DUNĂRII DE LA ISLAZ (II)

LUCIAN GRUIA

Cu nota de față continuăm prezentarea florei algelor din bălțile ostroavelor Dunării de la Islaz. În cele ce urmează dăm lista algelor determinate din sistemul central de bălți al ostrovului Calnovăț (Fig. 1), sistem ce cuprinde două gîrle (cu bălțile aferente) și 4 bălți.

Materialele algologice au fost colectate în anii 1958—1961, într-un număr de cîteva sute de probe, în urma analizei cărora a rezultat lista algelor redată în tabelul 1. Cu privire la condițiile generale existente în bălțile studiate menționăm că :

— La secete foarte mari și îndelungate, gîrla lui Moș Pîrvu, gîrla lui Popa Stan și bălțile aferente lor seacă ; balta Ciulnița Mică poate seca păstrîndu-se însă un fund mocirlos cu foarte mici suprafețe de apă liberă (gîldaie) ; restul bălților își reduc suprafața dar nu seacă complet. Balta Boaz, cea mai importantă din acest sistem din punct de vedere al

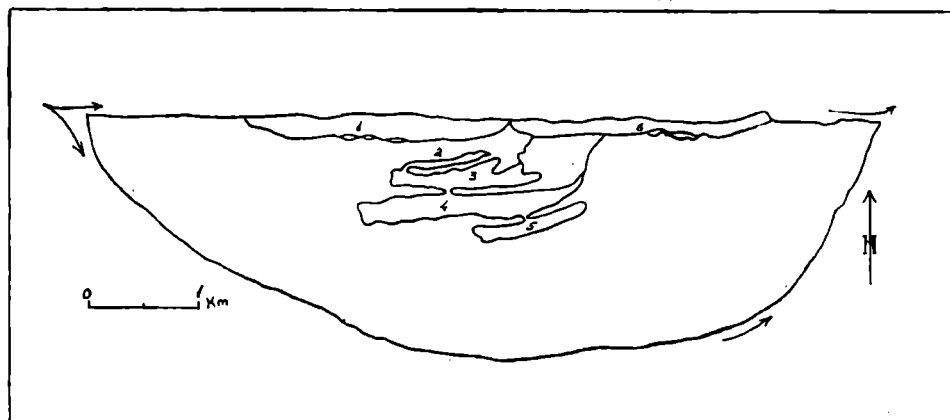

Fig. 1 — Schița ostrovului Calnovăț cu sistemul central de bălți (original)

Legenda : 1 — Gîrla lui Moș Pîrvu ; 2 — Balta Ciulnița Mică ; 3 — Balta Ciulnița Mare ; — 4 Balta Boaz ; 5 — Balta Dunărica ; 6 — Gîrla lui Popa Stan. Săgețile indică sensul de curgere al apelor Dunării.

Tabelul 1

Prezența algelor determinate în bălțile sistemului central al complexului de bălți
din ostrovul Calnovăț (original)

Nr. crt.	A l g e	B a l t a	1	2	3	4	5	6
	CYANOPHYTA							
1	<i>Anabaena aequalis</i> Borge		+	+		+		
2	<i>A. contorta</i> Bachm.						+	
3	<i>A. cylindrica</i> Lemm.					+		
4	— f. <i>intermedia</i> Elenk.				+			
5	<i>A. ellipsoides</i> Bolochoz. emend. Woronich.		+					
6	<i>A. flos-aquae</i> (Lyngb.) Bréb.						+	
7	<i>A. kisseleviana</i> Elenk.			+				
8	<i>A. laxa</i> (Rabenh.) A. Br.		+		+		+	
9	<i>A. oscillarioides</i> Bory						+	
10	— f. <i>cylindracea</i> (Playf.) Elenk.						+	
11	<i>A. planctonica</i> Brunnth.						+	
12	<i>A. scheremetievi</i> Elenk.					+	+	
13	— f. <i>ovalispora</i> Elenk.		+				+	
14	<i>A. solitaria</i> Kleb.			+				
15	<i>A. sphaerica</i> Born. et Flah.				+			
16	<i>A. spiroides</i> Kleb.						+	
17	— f. <i>crassa</i> (Lemm.) Elenk.						+	
18	— f. <i>degenerans</i> (Woronich.) Elenk.						+	
19	— f. <i>degenerativa</i> (Woronich.) Elenk.			+				
20	— f. <i>minima</i> (Nyg.) Kossinsk.						+	
21	<i>A. volzii</i> Lemm.				+	+	+	
22	— f. <i>recta</i> Kissel.				+	+		
	<i>Anabaena</i> sp.		+	+	+	+	+	
23	<i>Calothrix adscendens</i> (Näg.) Born. et Flah. Fig. 2)		+					
24	<i>C. braunii</i> Born. et Flah.					+		
25	<i>C. elenkinii</i> Kossinsk.						+	
26	<i>C. gracilis</i> F. E. Fritsch						+	
27	<i>C. parietina</i> (Näg.) Thur. f. <i>crassior</i> Erceg.						+	
	<i>Calothrix</i> sp.						+	
28	<i>Coelosphaerium kuetzingianum</i> Näg.		+		+		+	

Tabelul 1 (continuare)

Nr. crt.	A l g e	B a l t a	1	2	3	4	5	6
29	<i>Cylindrospermum stagnale</i> (Kütz.) Born. et Flah.		+			+		
30	<i>Dactylococcopsis irregularis</i> G. M. Smith					+		
31	<i>Gloeocapsa minor</i> (Kütz.) Hollerb. ampl.						+	
32	<i>G. minuta</i> (Kütz.) Hollerb. ampl.				+	+	+	
33	<i>G. punctata</i> Näg. ampl. Hollerb.						+	
34	<i>G. turgida</i> (Kütz.) Hollerb. emend.		+				+	
35	<i>Gomphosphaeria lacustris</i> Chod.		+	+		+	+	
36	<i>Lyngbya cryptovaginata</i> Schkorb.					+	+	
37	<i>L. hieronymusii</i> Lemm.					+	+	+
38	<i>L. limnetica</i> Lemm.		+	+	+	+	+	
39	<i>L. martensiana</i> Menegh.		+					
40	<i>L. stagnina</i> Kütz.					+		
	<i>Lyngbya</i> sp.		+				+	
41	<i>Merismopedia glauca</i> (Ehr.) Näg.				+	+	+	
42	<i>M. punctata</i> Meyen		+	+	+		+	
43	<i>M. tenuissima</i> Lemm.		+	+			+	
44	<i>Microcystis grevillei</i> (Hass.) Elenk. emend.				+			
45	<i>M. pulvereae</i> (Wood) Forti em. Elenk. f. <i>conferta</i> (W. et G. S. West) Elenk.			+				
46	— f. <i>incerta</i> (Lemm.) Elenk.					+		
47	— f. <i>racemiformis</i> (Nyg.) Hollerb.					+		
48	<i>Oscillatoria brevis</i> (Kütz.) Gom.							+
49	<i>O. irrigua</i> (Kütz.) Gom.							+
50	<i>O. limosa</i> Ag.				+	+	+	
51	<i>O. major</i> Vauch.						+	
52	<i>O. okenii</i> Ag. f. <i>gracilis</i> (Kütz.) V. Poljansk. (Fig. 3)					+	+	
53	<i>O. princeps</i> Vauch. (Fig. 4)			+	+	+	+	
54	<i>O. proboscidea</i> Gom.					+	+	
55	<i>O. quasiperforata</i> Skuja					+		
	<i>O. sancta</i> (Kütz.) Gom.						+	
57	<i>O. tenuis</i> Ag.		+		+		+	
58	— f. <i>tergestina</i> (Kütz.) Elenk.		+		+			
	<i>Oscillatoria</i> sp.					+		

Tabelul 1 (continuare)

Nr. crt.	A l g e	B a l t a	1	2	3	4	5	6
59	<i>Phormidium ambiguum</i> Gom.		+					
60	<i>Ph. angustissimum</i> W. et G. S. West						+	
61	<i>Ph. foveolarum</i> (Mont.) Gom.				+			
62	<i>Ph. molle</i> (Kütz.) Gom.					+		
63	— f. <i>tenuius</i> W. et G. S. West					+		
64	<i>Schizothrix fragilis</i> (Kütz.) Gom.						+	
65	<i>Sphaeronostoc microscopicum</i> (Carm.) Elenk.					+		
66	<i>Spirulina albida</i> Kolkw.					+		
67	<i>Sp. jenneri</i> (Hass.) Kütz. f. <i>tenuior</i> (Hansg.) Elenk. (Fig. 5)			+	+	+		
68	<i>Sp. laxa</i> Smith					+		
69	<i>Sp. major</i> Kütz.				+	+	+	+
	EUGLENOPHYTA							
	<i>Astasia</i> sp.		+				+	
70	<i>Euglena oxyuris</i> Schmarda					+		
71	<i>E. spirogyra</i> Ehr.		+					
72	<i>E. trypteris</i> (Duj.) Klebs		+					
73	<i>E. viridis</i> Perty		+			+	+	
	<i>Euglena</i> sp. sp.		+	+	+	+	+	+
	<i>Lepocinclis</i> sp.						+	
74	<i>Phacus caudatus</i> Huebner		+	+		+		
75	— var. <i>ovalis</i> Drezepolski					+		
76	<i>P. helikoides</i> Pochmann		+					
77	<i>P. longicauda</i> (Ehr.) Duj.		+		+		+	+
78	<i>P. orbicularis</i> Huebner		+			+	+	
79	— var. <i>caudatus</i> Skvortzow						+	
80	<i>P. pleuronectes</i> (Muell.) Duj.						+	
81	<i>P. segretii</i> Allorge et Lefreve (Fig. 6)					+		
	<i>Phacus</i> sp. sp.		+			+	+	+
82	<i>Strombomonas schauislandii</i> (Lemm.) Defl. (Fig. 7)		+				+	
	<i>Strombomonas</i> sp.						+	
	<i>Trachelomonas</i> sp.		+			+	+	

Tabelul 1 (continuare)

Nr. crt.	A l g e	B a l t a	1	2	3	4	5	6
	CHRY SOPHYTA							
83	<i>Dinobryon sertularia</i> Ehr.				+	+		
	XANTHOPHYTA							
84	<i>Centritractus africanus</i> Fritsch et Rich (Fig. 8)					+	+	
85	<i>Characiopsis borziana</i> Lemm.						+	
86	<i>Ch. grandis</i> Pasch.					+		
87	<i>Diachros incrassata</i> Pasch.						+	
88	<i>Goniochloris fallax</i> Fott (Fig. 9)				+			
89	<i>Ophiocytium lagerheimii</i> Lemm.					+	+	
90	<i>O. maximum</i> Borzi em. Pasch.					+		
91	<i>Peroniella minuta</i> Rich (Fig. 10)	+						
92	<i>Pleurogaster lunaris</i> Pasch.					◆		
	CHLOROPHYTA							
93	<i>Ankistrodesmus acicularis</i> (A. Br.) Korschik.	+					+	
94	<i>A. angustus</i> Bern.					+	+	
95	<i>A. arcuatus</i> Korschik.	+				+	+	
96	<i>A. bibraianus</i> (Reinsch) Korschik.	+				+	+	
97	<i>A. braunii</i> Brunnth.						+	
98	<i>A. falcatus</i> (Corda) Ralfs						+	
99	<i>A. fusiformis</i> Corda	+						
100	<i>A. longissimus</i> (Lemm.) Wille var. <i>acicularis</i> (Chod.) Brunnth.					+		
101	<i>A. minutissimus</i> Korschik.					+	+	
102	<i>A. pseudomirabilis</i> Korschik.			+			+	
103	— var. <i>spiralis</i> Korschik.	+				+	+	
104	<i>A. subcapitatus</i> Korschik.					+		
105	<i>Chaetopeltis orbicularis</i> Berth.					+		
106	<i>Characium nasutum</i> Rabenh.						+	
	<i>Chlamydomonas</i> sp.					+	+	
107	<i>Chlorosphaera angulosa</i> (Corda) Klebs						+	
108	<i>Closterium moniliferum</i> (Bory) Ehr.	+					+	

Tabelul 1 (continuare)

Nr. crt.	A l g e	B a l l a	1	2	3	4	5	6
109	— var. <i>submoniliferum</i> (Woronich.) Kriger						+	
110	<i>Cl. pronum</i> Bréb.		+					
	<i>Closterium</i> sp. sp.		+	+	+	+	+	
111	<i>Coelastrum microporum</i> Näg.					+	+	
112	<i>C. proboscideum</i> Bohl.					+		
113	<i>C. sphaericum</i> Näg.					+	+	
114	<i>Coenochloris pyrenoidosa</i> Korschik. (Fig. 11)						+	
115	<i>Coenocystis planctonica</i> Korschik (Fig. 12)						+	
116	<i>Cosmarium botrytis</i> (Bory) Menegh.					+	+	
117	<i>C. granatum</i> Bréb.						+	
118	— var. <i>subgranatum</i> Nordst.					+		
119	<i>C. humile</i> (Gav) Nordst. var. <i>glabrum</i> Gutw.					+	+	
120	— var. <i>striatum</i> (Boldt.) Schmidle						+	
121	<i>C. laeva</i> Rabenh.		+			+	+	
122	<i>C. meneghinii</i> Bréb.						+	
123	<i>C. quadratulum</i> (Gay) De Toni						+	
124	<i>C. regnesii</i> Reinsch var. <i>montanum</i> Schmidle						+	
125	<i>C. subdanicum</i> West		+			+	+	
126	<i>C. undulatum</i> Corda var. <i>crenulatum</i> Wolle		+			+	+	
	<i>Cosmarium</i> sp sp.		+	+		+	+	
127	<i>Crucigenia irregularis</i> Wille						+	
128	<i>Cr. quadrata</i> Morren					+	+	
129	<i>Cr. rectangularis</i> (A. Br.) Gay		+			+	+	
130	<i>Cr. tetrapedia</i> (Kirchin.) W. et W.					+	+	
131	<i>Gloeotaenium loitlesbergianum</i> Hansg.						+	
132	<i>Hyaloraphydium contortum</i> Pasch. et Korschik. (Fig. 13)						+	
133	<i>H. curvatum</i> Korschik. (Fig. 14)					+		
134	<i>Kirchneriella lunaris</i> (Kirchn.) Moeb.					+		
135	<i>Lagerheimia tetraëdrica</i> Roll (Fig. 15)		+					
	<i>Mougeotia</i> sp.		+		+		+	
	<i>Netrium</i> sp.						+	
	<i>Oedogonium</i> sp.		+	+		+	+	

Tabelul 1 (continuare)

Nr. ert.	A l g e	B a l t a	1	2	3	4	5	6
136	<i>Oocystis gigas</i> Archer f. <i>minor</i> W. et W.						+	
137	<i>Palmella miniata</i> Leibl.						+	
138	<i>Pandorina morum</i> (Müll.) Bory	+					+	
139	<i>Pediastrum bidentulum</i> A. Br.						+	
140	<i>P. biradiatum</i> Meyen var. <i>longecornutum</i> Gutw.	+						
141	<i>P. duplex</i> Meyen	+				+	+	
142	— var. <i>clathratum</i> Al. Braun				+			
143	— var. <i>reticulatum</i> Lagerh.						+	
144	— f. <i>setigera</i> Korschik.	+						
145	— var. <i>subgranulatum</i> Racib.						+	
146	<i>P. tetras</i> (Ehr.) Ralfs	+		+	+	+	+	
147	— var. <i>excisum</i> Rabenh.						+	
148	— var. <i>tetraodon</i> (Corda) Rabenh.					+	+	
149	<i>Scenedesmus acuminatus</i> (Lagerh.) Chod.	+		+	+	+	+	
150	— var. <i>biseriatus</i> Reinh.	+		+	+	+	+	
151	— f. <i>tortuosus</i> Skuja					+		
152	<i>Sc. acutus</i> Meyen f. <i>alternans</i> Hortob.						+	
153	— var. <i>costulatus</i> (Chod.) Uherk.						+	
154	<i>Sc. apiculatus</i> D. et W. Chod.						+	
155	<i>Sc. arcuatus</i> Lemm. var. <i>platydiscus</i> G. M. Sm.	+				+	+	
156	<i>Sc. aristatus</i> Chod.						+	
157	<i>Sc. armatus</i> Chod.					+	+	
158	<i>Sc. bicaudatus</i> (Hansg.) Chod.					+		
159	<i>Sc. bijugatus</i> (Turp. Kütz.	+		+	+	+	+	
160	— var. <i>alternans</i> (Reinsch) Hansg.					+	+	
161	<i>Sc. denticulatus</i> Lagerh. var. <i>linearis</i> Hansg.						+	
162	<i>Sc. ecornis</i> (Ralf) Chod.	+				+	+	
163	— var. <i>disciformis</i> Chod.				+	+	+	
164	<i>Sc. intermedius</i> Chod. var. <i>acaudatus</i> Hort.	+						
165	<i>Sc. obliquus</i> (Turp.) Kütz.				+	+	+	
166	— var. <i>alternans</i> Christjuk					+	+	
167	<i>Sc. opoliensis</i> Richt.						+	
168	— var. <i>monoensis</i> Chod.			+				

Tabelul 1 (continuare)

Nr. crt.	A l g e	B a l t a	1	2	3	4	5	6
169	<i>Sc. protuberans</i> Fritsch					+		
170	<i>Sc. quadricauda</i> (Turp.) Bréb.		+	+	+	+	+	
171	— var. <i>abundans</i> Kirchn.					+		
172	— var. <i>setosus</i> Kirschn.		+					
173	<i>Sc. quadripina</i> Chod. f. <i>crassispinosus</i> L. St. Pét.						+	
	<i>Scenedesmus</i> sp.		+			+	+	
174	<i>Scotiella levicostata</i> Hollerb.		+				+	
175	<i>Sorastrum spinulosum</i> Naeg.						+	
176	<i>Spirogyra affinis</i> (Hass.) Petit		+					
177	<i>S. decimina</i> (Mueller) Kütz.		+					
178	<i>S. stictica</i> (Engl. Bot.) Wille		+					
	<i>Spirogyra</i> sp. sp.		+	+	+	+	+	+
179	<i>Staurostrum alternans</i> Bréb.						+	.
180	<i>St. bienneanum</i> Rabenh. f. <i>ellipticum</i> Wille						+	
181	<i>St. gemelliparum</i> Nordst.						+	
182	<i>St. tetracerum</i> Ralfs						+	
	<i>Staurostrum</i> sp.						+	
183	<i>Tetraëdron bifurcatum</i> (Wille) Lagerh.		+					
184	<i>T. incus</i> (Teil.) G. M. Smith					+	+	
185	<i>T. minimum</i> (A. Br.) Hansg.			+		+	+	
186	— var. <i>longispinum</i> Defl.						+	
187	<i>T. minutissimum</i> Korschik.						+	
188	<i>T. muticum</i> (A. Br.) Hansg.					+		
189	<i>T. triangulare</i> Korschik.					+	+	
190	<i>T. trilobatum</i> (Reinsch) Hansg.				+			
191	<i>Ulothrix tenerrima</i> Kütz.						+	
BACILLARIOPHYTA								
192	<i>Achnanthes minutissima</i> Kütz.						+	
193	<i>Caloneis amphisbaena</i> (Bory) Cl.				+			
194	<i>C. latiuscula</i> (Kütz.) Cl.				+			
195	<i>Cocconeis placentula</i> Ehr.		+	+		+	+	

Tabelul 1 (continuare)

Nr. crt.	A l g e	B a l t a	1	2	3	4	5	6
196	— var. <i>euglypta</i> (Ehr.) Cl.				+	+	+	
197	<i>Cyclotella</i> sp.		+				+	
198	<i>Cymatopleura solea</i> (Bréb.) W. Sm.		+		+	+	+	
199	<i>Cymbella prostrata</i> (Berk.) Cl.				+	+		
200	<i>C. turgida</i> (Greg.) Cl.		+					
	<i>Cymbella</i> sp. sp.		+			+	+	
201	<i>Epithemia zebra</i> (Ehr.) Kütz.		+	+	+	+	+	
202	<i>Eunotia fallax</i> A. Cl. var. <i>gracillima</i> Krasske		+					
	<i>Fragilaria</i> sp.						+	
203	<i>Gomphonema acuminatum</i> Ehr.					+	+	
204	— var. <i>coronatum</i> (Ehr.) W. Sm.		+		+	+		+
205	<i>G. augur</i> Ehr.		+			+	+	
206	— var. <i>gauthieri</i> V. H.		+					
207	<i>G. constrictum</i> Ehr.					+		
208	— var. <i>capitatum</i> (Ehr.) Cl.		+		+	+	+	
209	<i>G. lanceolatum</i> Ehr.					+	+	
210	<i>G. olivaceum</i> (Lyngb.) Kütz.					+		
211	— var. <i>calcareum</i> Cl.		+			+	+	
212	<i>G. ventricosum</i> Greg.					+		
	<i>Gomphonema</i> sp. sp.		+			+	+	
213	<i>Gyrosigma acuminatum</i> (Kütz.) Rabenh.			+	+	+	+	
214	— var. <i>lacustre</i> Meist.				+			
215	<i>Hantzschia amphioxys</i> (Ehr.) Grun.					+		
216	— var. <i>compacta</i> Hust.		+	+	+		+	
217	— var. <i>major</i> Grun.			+				
218	— var. <i>vivax</i> (Hatzsch) Grun.			+				
219	<i>Melosira varians</i> Ag.		+		+	+	+	+
220	<i>Navicula cuspidata</i> Kütz.			+				+
221	<i>N. pygmaea</i> Kütz.				+			
	<i>Navicula</i> sp. sp.		+	+	+	+	+	+
222	<i>Nitzschia longissima</i> (Bréb.) Ralfs var. <i>reversa</i> W. Sm.		+		+	+		
223	<i>N. palea</i> (Kütz.) W. Sm.		+					

Tabelul 1 (continuare)

Nr. crt.	Algo	Balta	1	2	3	4	5	6
224	<i>N. tryblionella</i> Hantzsch var. <i>leviidensis</i> (W. Sm.) Grun.		+	+		+		
225	<i>N. vermicularis</i> (Kütz.) Grun.		+	+	+		+	+
	<i>Nitzschia</i> sp. sp.		+		+		+	
226	<i>Pinnularia interrupta</i> W. Sm.			+	+			
227	<i>P. major</i> (Kütz.) Cl.			+	+			
228	— var. <i>lacustris</i> Meist.			+	+			
229	<i>P. mesolepta</i> (Ehr.) W. Sm.		+					
	<i>Pinnularia</i> sp. sp.		+				+	
230	<i>Rhoicosphaenia curvata</i> (Kütz.) Grun.					+		
231	<i>Rhopalodia gibba</i> (Ehr.) O. Müll.		+	+	+	+	+	
232	— var. <i>ventricosa</i> (Ehr.) Grun.		+		+	+	+	
233	<i>Stauroneis anceps</i> Ehr.			+		+		
234	<i>Synedra acus</i> Kütz.				+		+	
235	— var. <i>radians</i> (Kütz.) Hust.		+				+	
236	<i>S. ulna</i> (Nitzsch.) Ehr.		+		+	+	+	
237	— var. <i>aequalis</i> (Kütz.) Hust.						+	
238	— var. <i>danica</i> (Kütz.) Grun.					+	+	
239	— var. <i>impressa</i> Hust.		+					
240	— var. <i>spathulifera</i> Grun.					+		
	<i>Synedra</i> sp. sp.		+				+	
PYRROPHYTA								
241	<i>Ceratium hirundinella</i> (O. F. Müller) Bergh typus <i>silesiacum</i> Schröder (Fig. 16)					+	+	
	<i>Ceratium</i> sp.						+	
242	<i>Glenodinium penardiforme</i> (Lindemann) Schiller (Fig. 17)						+	
243	<i>Gl. quadridens</i> (Stein) Schiller					+	+	
	<i>Glenodinium</i> sp.						+	
244	<i>Peridinium bipes</i> Stein f. <i>tabulatum</i> (Ehr.) Lefèvre					+		
245	<i>P. umbonatum</i> Stein (Fig. 18)					+	+	

suprafeței și piscicol, rămîne cu porțiuni adinci de apă de pînă la 2 m, indiferent de durata secetei.

— Vegetația macrofitică invadează, în anotimpul cald, toate bălțile, dar în special bălțile Ciulnița Mică, Ciulnița Mare și Dunărica.

— Temperatura apelor din bălți este supusă direct regimului temperaturii aerului înconjurător. În determinările noastre din vară apa bălților avea temperaturi de 18—24°C.

— pH-ul apelor din bălți este puțin variabil. El este afectat de regimul hidrologic al bălților și a variat în determinările noastre între valorile de 6,7 și 7,3.

— În general, regimul hidrologic, hidrochimic și nutritiv al bălților acestui sistem, este supus regimului climatic înconjurător și regimului apelor Dunării, care inundă bălțile în perioadele de viituri. La acestea mai contribuie și omul, prin pescuit în bălțile Boaz, Dunărica, Ciulnița Mare și mai puțin Ciulnița Mică și prin tăierea neregulată a o parte din vegetația macrofitică (trestie, rogoz, papură).

Determinînd algele din probele colectate din aceste bălți, a rezultat lista de 244 taxoni, redată în tabelul 1, din care se observă că :

— O serie de alge, caracteristice apelor stătătoare, calde, eutrofe, cum ar fi cele din genurile *Anabaena*, *Ankistrodesmus*, *Scenedesmus* ș.a. sînt bine reprezentate ca număr de taxoni.

— Printre algele albastre, genurile reprezentate prin cele mai multe specii și forme sînt *Anabaena*, *Oscillatoria*, *Lyngbya*. Alga albastră cu cea mai mare frecvență în probele cercetate este *Lyngbya limnetica* Lemm., urmată de *Oscillatoria princeps* Vauch. și *Merismopedia punctata* Meyen. Din cadrul aceluiași grup de alge remarcăm determinarea unor taxoni mai rari ca *Anabaena volzii* Lemm. și *A. volzii* Lemm. f. *recta* Kissel., *Oscillatoria quasiperforata* Skuja, *Phormidium augustissimum* W. et G. S. West, *Spirulina albida* Kolkw. și *Spirulina laxa* Smith. Variabilitatea individuală la unele alge albastre poate fi destul de mare în materialul analizat, așa cum am observat acest lucru la trichomii de *Oscillatoria princeps* Vauch. (fig. 4).

— *Euglenophyceae*-le sînt reprezentate, în bălțile studiate, prin cîteva specii ale genului *Euglena* și prin mai multe specii ale genului *Phacus*. Dintre acestea, ca mai rare menționăm algele *Phacus caudatus* Huebner var. *ovalis* Drezpolski și *P. segretti* Allorge & Lefevre (fig. 6).

— *Xanthophyceae*-le, reprezentate prin 9 specii aparținînd la 7 genuri, sînt relativ rare în probele analizate. Menționăm din acest grup algele *Diachros incrassata* Pasch., *Goniochloris fallax* Fott (fig. 9) și *Peroniella minuta* Rich (fig. 10).

— *Chlorophyceae*-le sînt reprezentate în probele cercetate, prin cel mai mare număr de taxoni. Menționăm în mod deosebit genurile *Ankistrodesmus* reprezentat prin 12 taxoni; *Cosmarium*, cu 11 taxoni; *Pediastrum*, cu 10 taxoni; *Scenedesmus*, cu 25 de taxoni și *Tetraëdron*, cu 8 taxoni. Tot din acest grup menționăm prezența în unele din probele cercetate a algelor mai rare: *Coenochloris pyrenoidosa* Korschik. (fig. 11); *Coenocystis planctonica* Korschik. (fig. 12); *Hyaloraphidium con-*

← Fig. 2 — *Calothrix adscendens* (Näg. Born. et Flah. (original) Porțiunea bazală a unui filament.

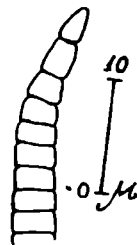
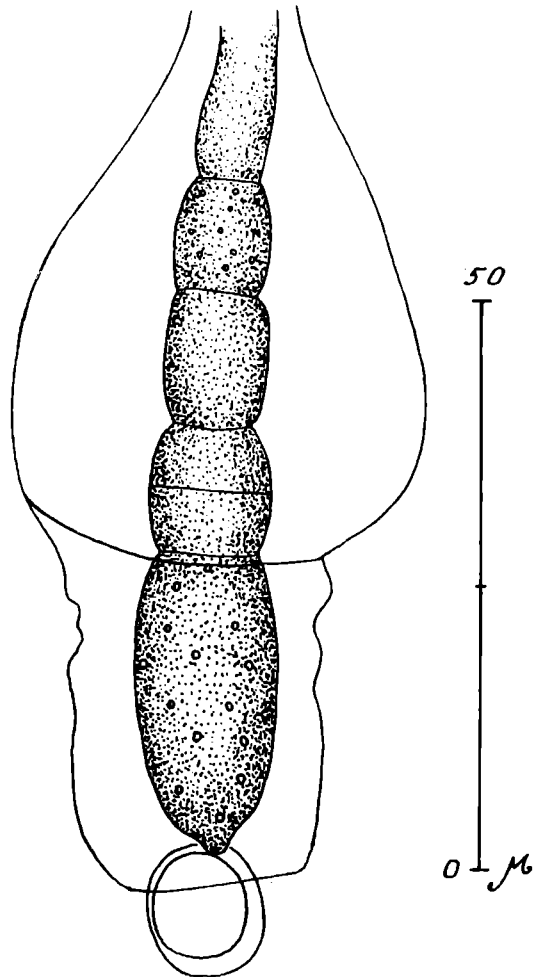

Fig. 3 — *Oscillatoria okenii*
Ag f. *gracilis* (Kütz.) V. Pol-
jansk. (original).

Fig. 5 — *Spirulina jenneri*
(Hass.) Kütz. f. *tenuior* (Hansg.)
Elenk. (original)

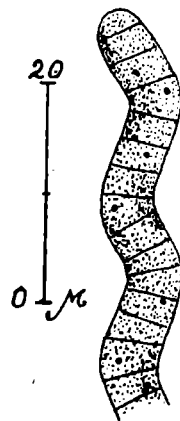

Fig. 4 — *Oscillatoria princeps* Vauch. (original)
Variabilitatea capătului trichomului.

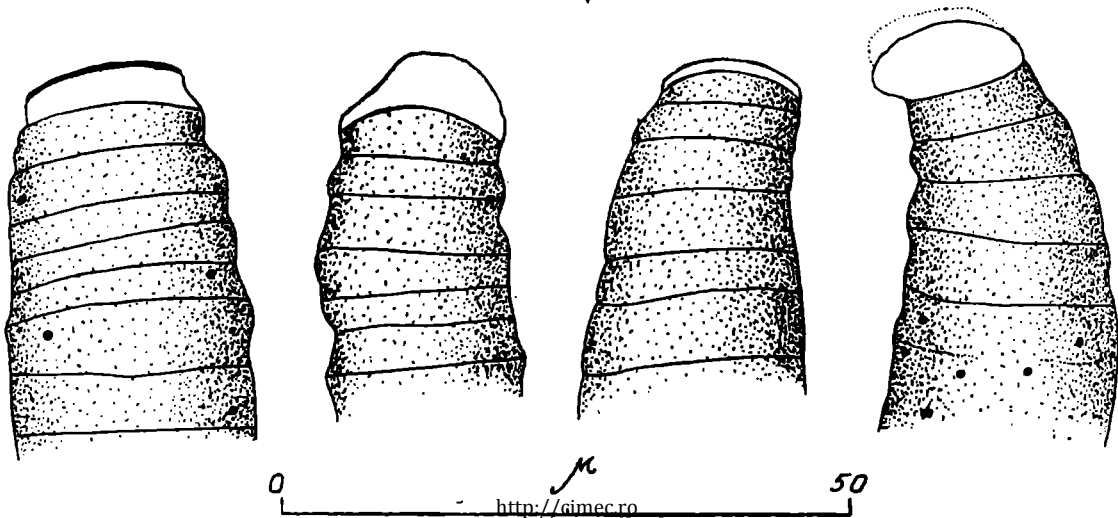

Fig. 6 — *Phacus segretii* Allorge et Lefreve (original)

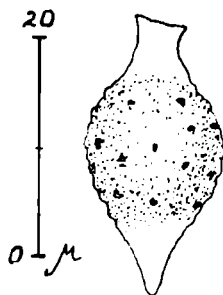
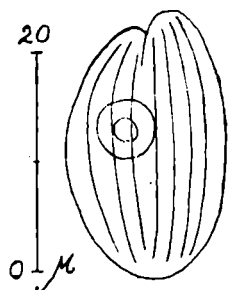

Fig. 7 — *Strombomonas schauinslandii* (Lemm.) Defl. (original)

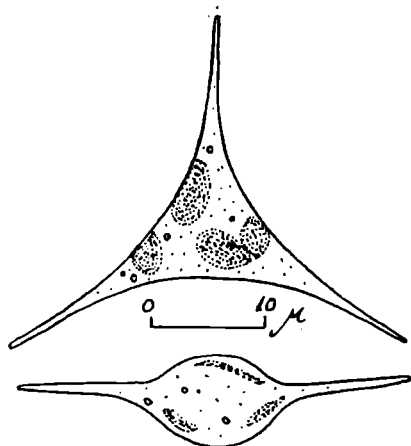

Fig. 8 — *Centritractus africanus* Fritsch et Rich (original)

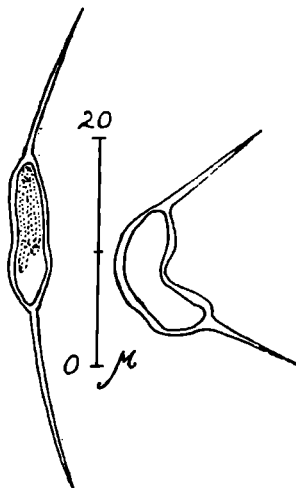

Fig. 9 — *Goniochloris fallax* Fott (original)

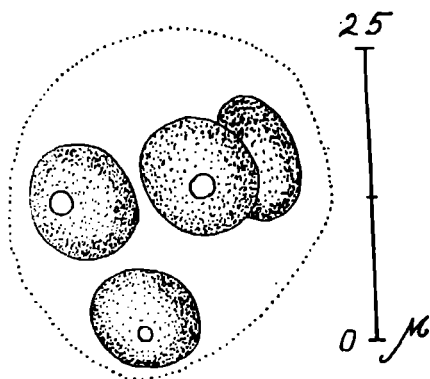

Fig. 10 — *Peroniella minuta* Rich (original)

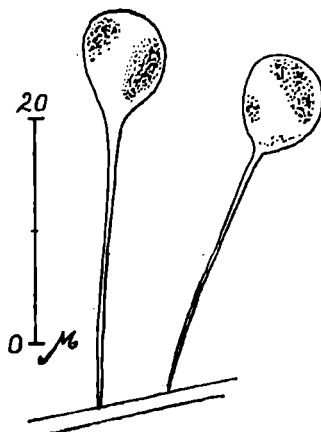

Fig. 11 — *Coenochloris pyrenoidosa* Korschik. (original)

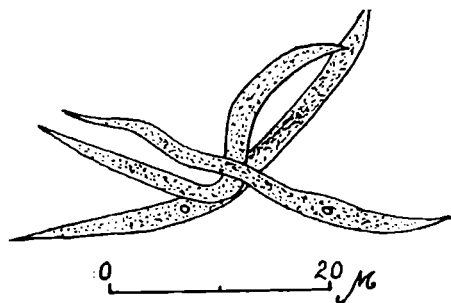

Fig. 12 — *Coenocystis planctonica* Korschik. (original)

tortum Pasch. et Korschik. (fig. 13); *H. curvatum* Korschik. (fig. 14); *Lagerheimia tetraëdrica* Roll (fig. 15); *Scotiella levicostata* Hollerb; precum și a trei specii determinate pînă acum aparținînd genului *Spirogyra*. Algele verzi cele mai frecvente în probele analizate sînt cele din g. *Ankistrodesmus*, *Closterium*, *Scenedesmus*, *Pediastrum*. Menționăm că specii de genurile *Spirogyra*, *Oedogonium* și mai puțin *Mougeotia*, predominau cantitativ, în multe din probele cercetate.

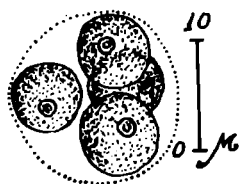

Fig. 13 — *Hyaloraphidium contortum* Pasch. et Korschik. (original)

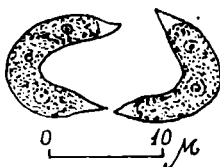

Fig. 14 — *Hyaloraphidium curvatum* Korschik. (original)

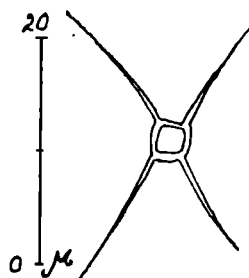

Fig. 15 — *Lagerheimia tetraëdrica* Roll (original)

— *Bacillariophyceae*-le sînt reprezentate, în probele cercetate, printr-un număr relativ mare de genuri, dar cu puțini taxoni, în cantitate mică și chiar cu o frecvență relativ slabă. Dintre genurile de diatomee cu cei mai mulți reprezentanți în probele din aceste bălți, cităm genurile *Gomphonema*, *Nitzschia* și *Synedra*; iar dintre cele mai frecvent întîlnite menționăm algele: *Epithemia zebra* (Ehr.) Kütz.; *Cymatopleura solea* (Bréb.) W. Sm.; *Melosira varians* Ag.; *Nitzschia vermicularis* (Kütz.) Grun.; *Rhopalodia gibba* (Ehr.) O. Müll. și *Synedra ulna* (Nitzsch.) Ehr.

— *Pyrrophyceae*-le, reprezentate prin 5 taxoni, au fost relativ rar întîlnite; totuși în probele în care acestea existau (probe colectate la sfîrșitul lunii august) erau în mare cantitate. Dintre algele acestui grup alga cea mai frecventă a fost *Glenodinium quadridens* (Stein) Schiller.

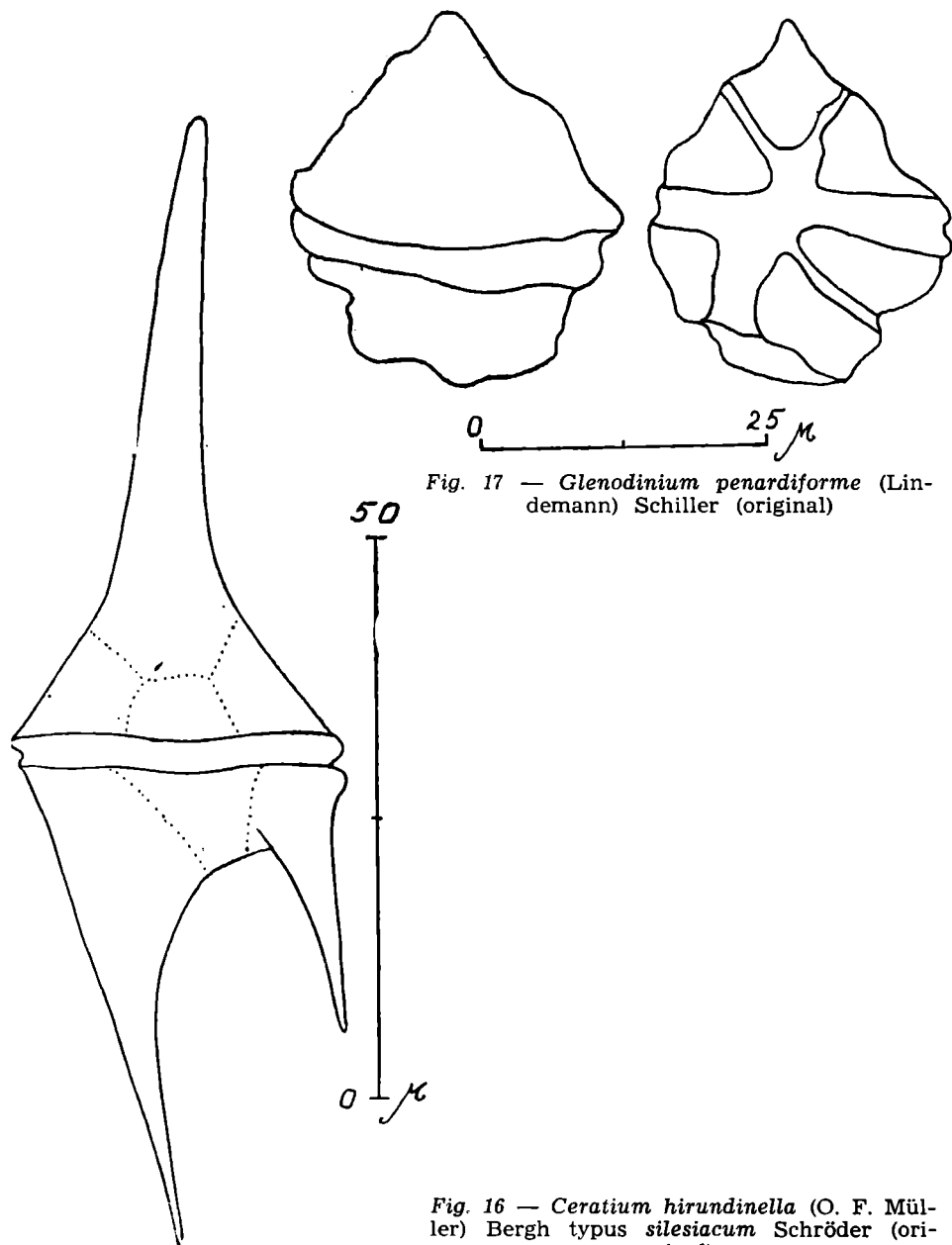

Fig. 17 — *Glenodinium penardiforme* (Lindemann) Schiller (original)

Fig. 16 — *Ceratium hirundinella* (O. F. Müller) Bergh typus *silesiacum* Schröder (original)

— Remarcăm faptul că marea majoritate a algelor sînt prezente în numai 1—2 bălți. Acest fapt indică atît existența unor condiții de viață particulare, diferențiate în fiecare baltă (cu toată apropierea lor generală), cît și posibilitatea teoretică a completării listei repartiției algelor în aceste bălți.

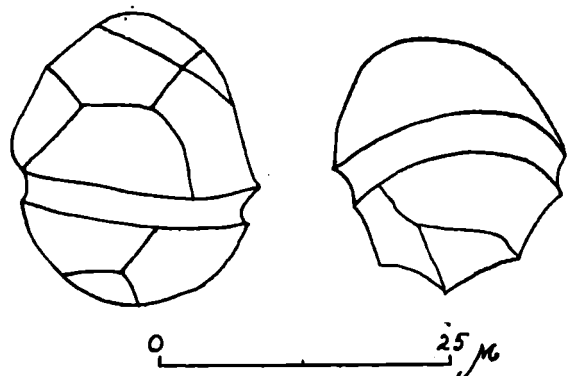

Fig. 18 — *Peridinium umbo-natum* Stein (original)

Concretizînd numeric datele tabelului 1 a rezultat tabelul 2, din a cărui analiză se desprind următoarele concluzii, deocamdată preliminare:

1. În bălțile studiate, cel mai bine reprezentate sînt algele verzi, cu 99 de taxoni determinați, urmate de algele albastre și de diatomee.

2. Pe filumuri, cele mai multe *Cyanophyceae* și *Chlorophyceae* au fost determinate din balta Dunărica; cele mai multe *Bacillariophyceae* și *Xanthophyceae* din balta Boaz iar cele mai multe *Euglenophyceae* din gîrla lui Moș Pîrvu.

3. Ca număr total de taxoni determinați pînă în prezent, primul loc îl deține balta Dunărica, cu 146 de taxoni, urmată de balta Boaz cu 115 taxoni și gîrla lui Moș Pîrvu cu 77 de taxoni.

4. O cercetare ulterioară a algelor din aceste bălți va duce indiscutabil la mărirea listei algelor și la completarea repartiției lor în bălțile acestui sistem.

Numărul taxonilor de alge determinați din bălțile sistemului central al complexului de bălți din ostrovul Calnovăț (original)

Filum	Balta	1	2	3	4	5	6	Total
Cyanophyta		16	11	18	29	38	4	69
Euglenophyta		8	1	1	6	6	1	13
Chrysophyta		—	—	1	1	—	—	1
Xanthophyta		1	—	1	5	4	—	9
Chlorophyta		30	3	10	44	73	—	99
Bacillariophyta		22	14	22	26	21	4	48
Pyrrophyta		—	—	—	4	4	—	5
Total		77	29	53	115	146	9	244

BIBLIOGRAFIE

1. DEDUSENKO-ŞCEGOLEVA N. T., MATVIENKO A. M., ŞKORBATOV L. A. (1959), *Zelenie vodorosli*, in *Opredelitel presnovodnih vodoroslei SSSR*, Moscova-Leningrad, vip. 8.
2. DEDUSENKO-ŞCEGOLEVA N. T., HOLLERBAH M. M. (1962), *Jeltozelenie vodorosli*, in *Opredelitel presnovodnih vodoroslei SSSR*, Moscova-Leningrad, vip. 5.
3. ELENKIN A. A. (1949), *Monographia algarum Cyanophycearum aquidulcium et terrestrium in finibus URSS inventarum*, pars specialis II, Moscova-Leningrad.
4. GRUIA L. (1965), *Alge din complexul de bălţi Crapina-Jijila*, Hidrobiologia, Bucureşti, t. 6, 207—225.
5. GRUIA L. (1969), *Asupra interrelaţiilor dintre microfitorplancton şi vegetaţia macrofitelor acvatice (I)*, Hidrobiologia, Bucureşti, t. 10, 43—52.
6. HEERING W. (1914), *Chlorophyceae III*, in PASCHER A., *Die Susswasser-Flora*, Jena, h. 6.
7. HOLLERBAH M. M., KOSINSKAIA E. K., POLIANSKII V. I. (1953), *Sinezelenie vodorosli*, in *Opredelitel presnovodnih vodoroslei SSSR*, Moscova, vip. 2.
8. KISELEV I. A. (1950), *Panfirnie Jgutikonosţi (Dinoflagellata) morei i presnih vod SSSR*, Moscova-Leningrad.
9. KORŞIKOV O. A. (1953), *Viznacnik prsnovodnih vodorostei Ukrainskoi RSR*, Kiev, v. V.
10. LEMMERMAN E., BRUNNTHALER JOS, PASCHER A. (1915), *Chlorophyceae II*, in PASCHER A., *Die Susswasser-Flora*, Jena, h. 5.
11. MATVIENKO A. M. (1954), *Zolotistie vodorosli*, in *Opredelitel presnovodnih vodoroslei SSSR*, Moscova, vip. 3.
12. PÉTERFI L. ŞT. (1962), *Alge noi pentru algoflora R.P.R. din lacurile de la Saeş, Hendorf şi Movile*, Studia Univ. Babeş-Bolyai, ser. Biologia, Cluj, fasc. 2, 25—40.
13. PÉTERFI L. ŞT. (1963), *Genul Scenedesmus în unele lacuri din podişul Hîrtibaciului*, Stud. şi cercet. de Biol., seria Biol. veget., v. XV, nr. 1, 19—38.
14. PÉTERFI L. ŞT. (1964), *Latest Data on the Chlorophyceae of the Hendorf-Netuş Fish-Lake from Transsylvania (Rumania)*, Nova Hedwigia, Weinheim, bd VIII, 311—318 u. 5 taf.
15. PÉTERFI L. ŞT. (1964), *Cercetări asupra fitoplanctonului din pescăria Cefa*, Contribuţii Botanice, Cluj, 41—52.
16. PÉTERFI L. ŞT. (1969), *Alge din împrejurimile oraşului Salonta*, Comunicări de Botanică ale Soc. Şt. Biol. din R.S.R., Bucureşti, 41—50.
17. PÉTERFI ŞT., RÓBERT A. şi NAGY-TOTH FR., (1900), *Flora algologică a unor lacuri din Cîmpia Transilvaniei*, Studia Univ. Babeş-Bolyai, ser. Biologia, Biologia, Cluj, fasc. 2, 23—46.
18. POPOVA T. G. (1957), *Evglenovie vodorosli*, in *Opredelitel presnovodnih vodoroslei SSSR*, Moscova, vip. 7.
19. PRESCOT G. W. (1962), *Algae of the Western Great Lakes Area*, Dubuque, Iowa.
20. SCHILLING A. J. (1913), *Dinoflagellatae (Peridineae)*, in PASCHER A., *Die Susswasser-Flora*, Jena, h. 3.
21. ŞERBĂNESCU M. şi ŞERBĂNESCU I. (1958), *Contribuţii la cunoaşterea algelor din R.P.R.*, Stud. şi cercet. de Biol., seria Biol. veget., t. X, nr. 1, 55—85.
22. TARNAVSCHI I. T. şi RĂDULESCU D. (1956), *Forme noi de Desmidiaceae turficole descrise din bazinul Dornelor*, Comunic. Acad. R.P.R., t. VI, nr. 3, 437—442.
23. TARNAVSCHI I. T. şi OLTEAN M. (1956), *Materiale pentru un cospect al algelor din R.P.R.*, Analele Univ. „C. I. Parhon“, seria Şt. Nat. Biologie, v. 12, 97—149.
24. TARNAVSCHI I. T. şi OLTEAN M. (1958), *Materiale pentru un cospect al algelor din R.P.R., II şi II-continuare*, Stud. şi cercet. de Biol., seria Biol. veget., t. X, nr. 3, 269—290, nr. 4, 317—344.
25. UHERKOVICH G. (1959), *Adatok a Tisza holtágainak mikrovegetációjához*, I, Botanikai Közlemények, Budapest, v. XLVVIII, nr. 1—2, 30—40.

26. UHERKOVICH G. (1960), *Beiträge zur Kenntnis über des vorkommen der Scenedesmus-Arten in Ungarn. II*, Acta Bot. Acad. Scient. Hung., Budapesta, t. VI, fasc. 3—4, 405—426.
27. UHERKOVICH G. (1962), *Adatok a Tisza potamophytoplanktonja ismeretéhez III*, Hidrológiai Közlemény, Budapesta, 348—358.
28. UHERKOVICH G. (1962), *Beiträge zur Kenntnis der Chlorococcaleen-Flora des Schwarzen Meeres*, Botanica Marira, Hamburg, v. III, fasc. 3/4, 123—128.
29. UHERKOVICH G. (1963), *Adatok a Tisza holtágainak mikrovegetációjához*, Botanikai Közlemények, Budapesta, v. 50, nr. 3, 117—123.
30. ZABELINA M. M., KISELEV I. A., PROŠKINA-LAVRENKO A. I., SESUKOVA V. S. (1951), *Diatomovije vodorosli*, in *Opredelitel presnovodnih vodoroslei SSSR*, Moscova, vip. 4.

Summary

The author presents the list of the algae determined from 6 hydrological units which make up the central system of pools of the lacustrian complex of the Calnovăț islet (Islaz commune, Teleorman district).

The work comprises the original sketch of the analysed pool system and 17 original figures and of some algae determined from there pools.

Considerations are made on the existing conditions in the hydrological units studied, as well as on the flora of the algae determined, a flora comprising a total of 244 taxons.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune științifică de comunicări a Muzeului județean Argeș-Pitești 24—25 mai 1971.

CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA SPECIILOR DE *SEPTORIA* FR. DIN MICOFLORA MASIVULUI IEZER – PĂPUȘA

A. RICHÎTEANU

Dintre ciupercile neperfecte, genul *Septoria* Fr. (*Sphaeropsidales-Sphaeropsidaceae*), este unul din cel mai bine reprezentate genuri din micoflora țării noastre în care s-au descris, pînă în prezent, peste 200 de specii.

Prin lucrarea de față facem cunoscute 68 de specii aparținînd acestui gen recoltate între anii 1966—1970 din Masivul Iezer-Păpușa, masiv caracterizat printr-o mare variabilitate a formelor de relief care se reflectă fidel în flora și în vegetația, foarte bogată și variată a acestei zone.

Toate speciile citate sînt semnalate pentru prima dată în Masivul Iezer-Păpușa a cărui micofloră a fost foarte puțin cercetată pînă în prezent. Între acestea facem cunoscute 4 specii noi pentru flora micologică a României (*Septoria chamaecisti* Vestergr. pe *Helianthemum nummularium* (L.) Mill., *Septoria penzigii* Cocc. et Mor. pe *Aquilegia vulgaris* L., *Septoria rhamni* — *catharticae* Ces., pe *Rhamnus tinctoria* W. et K și *Septoria tormentillae* Rob. ex Desm. pe *Potentilla chrysantha* Trev.) și 16 plante gazde noi pentru diferite specii de *Septoria* cunoscute deja la noi în țară.

Avînd în vedere că în cazul multor genuri de *Sphaeropsidales* și *Melanconiales* și, în general, în cadrul grupului *Fungi imperfecti* conceptul de specie este destul de confuz, am adoptat punctul de vedere al lui Jörstad (1962, p. 42—43) care recomandă includerea în acest gen nu numai a formelor picnidiale, dar și a acelora cu peridia incompletă sau lipsite de peridie care, obișnuit, sînt plasate în genurile *Phleospora* (*Phloeospora*), *Cylindrosporium* Sacc. (non Grev.) sau *Septogloeum*.

De altfel, acest punct de vedere coincide definiției date genului *Septoria* de către Fries (Syst. Myc. 3, p. 480, 1829) care include în acest gen specii „cum...et sine perithecio“, avînd ca tip pe *Septoria ulmi* Fr., Elench. Fung., 2, p. 118, 1828 = *Phloeospora ulmi* (Fr.) Wallr. = *Phleospora ulmi* (Fr.) Sacc. = *Septogloeum ulmi* (Fr.) Briosi et Cav. = *Cylindrosporium ulmi* (F.) Vassil., deci, o specie nepicnidială.

Obişnuit, în literatura micologică genul *Septoria* este tratat în sens mai restrîns, şi care, conform emendării lui Saccardo (Syll. Fung. 3, p. 474), cuprinde numai speciile cu picnidii bine diferenţiate, avînd ca tip pe *Septoria cytisi* Desm., speciile cu peridia incompletă fiind plasate în genul *Phleospora* iar cele complet lipsite de peridie în *Cylindrosporium* Ung. (non Grev.).

Deoarece între formele picnidiale şi cele lipsite de peridie nu se pot stabili limite distincte, ele reprezentînd o serie continuă, pare mai justificată şi mai practică menţinerea genului *Septoria* în acelaşi sens larg atribuit iniţial de Fries, ca un complex de specii cu numeroase tranziţii între Sphaeropsidaceae şi Melanconiaceae.

În continuarea lucrării noastre prezentăm lista speciilor genului *Septoria* Fr. în ordinea alfabetică, în care speciile noi sînt însoţite de o scurtă descriere iar plantele gazde noi sînt însemnate prin asterisc (*).

— *Septoria aceris* (Lib.) Berk. et Br., Ann. Mag. Nat. Hist., 5, p. 379, 1850.

Sin. *Ascochyta aceris* Lib., *Phleospora aceris* (Lib.) Sacc. *Septoria pseudoplatani* Rob. ex Desm., *Phleospora pseudoplatani* Bub. et Kab., *Cylindrosporium pseudoplatani* (Rob. ex Desm.) Died., *C. pseudoplatani-cola* Migula, *Septoria incondita* Rob. ex Desm. var. *acericola* Desm., *S. epicotylea* Sacc.

Pe frunze de *Acer pseudoplatanus* L., Valea Rîului Tîrgului la Rîuşor, 9.VI.1968.

— *Septoria aegopodii* Desm., Plant. Crypt. N. Fr., ed. 1, p. 616, 1833.

Sin. *Septoria podagrariae* Lash, *S. aegopodii* (Preuss.) Sacc., *Phleospora aegopodii* (Preuss.) Grove.

Pe frunze de *Aegopodium podagraria* L., Valea Cuca, 11.VIII.1967, Valea Rîului Tîrgului la Rîuşor, 9.VI.1968, Valea Dîmboviţei la Pecinea-gul, 4.IX.1968.

— *Septoria aegopodina* Sacc. în Michelia, 1, p. 185 (1878).

Pe frunze de *Aegopodium podagraria* L., Valea Rîului Tîrgului la Rîuşor, 9.VI.1968.

— *Septoria anthyllidis* Sacc. în Barbey, Fl. Sard. Comp., p. 249 et Syll. Fung., 10, p. 361, 1892.

Pe frunze de *Anthyllis vulneraria* L., Cheile Dîmboviţei, 7.VIII.1970.

— *Septoria associata* Bub. et Kab., Sechstr. Beitr. Pilzfl. Tirol in Ann. Myc., 5, p. 42, 1907.

Pe frunze de *Carduus personata* L. Jacq.*, asociată cu *Fusicladium aronici* Sacc., Valea Rîului Doamnei în chei, 9.VI.1970.

— *Septoria astragali* Rob. ex Desm., Ann. Sci. Nat., Ser. 2, 19, p. 345, 1843.

Pe frunze de *Astragalus glycyphyllus* L., Valea Rîului Tîrgului lângă comuna Lereşti, 4.VIII.1970.

— *Septoria bupleuri-falcati* Died. in Hedwigia, 1903, p. 167.

Pe frunze de *Bupleurum falcatum* L., Cheile Dîmboviţei, 25.V.1969.

— *Septoria calamagrostidis* (Lib.) Sacc., Malpighia, 2, p. 22, 1888.

Sin. *Ascochyta calamagrostidis* Lib.

Pe frunze de *Calamagrostis pseudophragmites* (Hall. fil.) Koeler*, Valea Cuca, 11.VIII.1967, Valea Riușorului, 3.IX.1967.

— *Septoria caricinella* Sacc. et Roum., Reliq. Lib. Ser. 4, 152; Sacc., Syll. Fung., 3, p. 566, 1884.

Pe frunze de *Carex leporina* L.*, Muntele Portăreasa într-un sfagnet, 14.VIII.1969; pe frunze de *Carex stellulata* Good.*, Plaiul lui Pătru, 5.VII.1967, Muntele Portăreasa, 3.IX.1967.

— *Septoria centaureae* (Roum.) Sacc., Syll. Fung., 3, p. 551, 1884.

Pe frunze de *Centaurea nervosa* Willd., Poiana Sintilie, 10.VIII.1967.

— *Septoria cerastii* Rob. ex Desm., Ann. Sci. Nat. ser. 3, 11, p. 347, 1849.

Pe frunze de *Cerastium fontanum* Baumg. subsp. *triviale* (Link) Jalas, Valea Bătrînei, 20.VI.1966, Valea Rîului Tîrgului la cabana Voina, 4.VII.1967, Valea Rîului Doamnei la Bahna Rusului, 8.VI.1970.

— *Septoria chamaecisti* Vesterg. Bihang. K. Svenska V. A. Handl. XXI, III, nr. 6, p. 24, 1896.

Pete epifile, la început mici, izolate și de culoare brună apoi, confluențe, mari, cenușiu albicioase și cu margine brun-întunecată. Picnidii mici, de 40—60 μ diametru, globuloase și scurt papilate, de culoare brun-negricioasă. Picnispori liniari sau filiformi, drepți sau ușor curbați, de 17—40 \times 1—1,2 μ unicelulari, uneori, discret gutulați, hialini.

Pe frunze de *Helianthemum nummularium* (L) Mill., Cheile Dîmboviței 7.V.1968.

— *Septoria chrysanthemella* Sacc., Syll. Fung., 11, p. 542, 1895.

Sin. *S. chrysanthemi* Cav., *S. chrysanthemi* Rostr., *S. rostrupii* Sacc., *S. varians* Joffrin, *S. chrysanthemi-indici* Bub. et Kab.

Pe frunze de *Chrysanthemum leucanthemum* L., Valea Argeșului, 1.VII.1966.

— *Septoria cirsii* Niessl, Mähr. cryptogam. Flora, 2, p. 36, 1865.

Pe frunze de *Cirsium arvense* (L.), Valea Rîului Doamnei la Bahna Rusului, 8.VI.1970; pe frunze de *Cirsium erisithales* (Jacq.) Scop. Valea Riușorului la cantonul silvic Portăreasa, 13.VIII. 1969.

— *Septoria corcontica* Kab. et Bub. in Hedwigia, 49, p. 294, 1907.

Pe frunze de *Potentilla ternata* K. Koch, Vîrful Bătrîna, 5.VII.1967 1847.

— *Septoria cornicola* Desm. Exs. nr. 342; Sacc., Syll. Fung., 3, p. 492, 1884.

Pe frunze de *Cornus sanguinea* L., Cheile Dîmboviței, 7.VIII.1970.

— *Septoria cruciatae* Rob. ex Desm., Ann. Sci. Nat., ser. 3, 8, p. 20,

Sin *S. urens* Pass., *S. aparines* Ell. et Kell., *S. asperulae* Bäuml., *S. galii borealis* P. Henn., *S. galii borealis* Bub. et Kab.

Pe frunze de *Galium palustre* L*, Valea Cuca, 11.VIII.1967; pe frunza de *Galium oerum* L., Valea Rîului Tîrgului lângă comuna Lerești, 4.VIII.1970.

— *Septoria cytisi* Desm., Ann. Sci. Nat., ser. 3, 8, p. 24, 1847.

Pe frunze de *Cytisus* sp., Cheile Dîmboviței, 7.VIII.1970.

— *Septoria epilobii* West. in Bull. Acad. R. Sci. Belg. 19, 3, p. 120, 1852.

- Pe frunze de *Epilobium montanum* L., Pîriul lui Geantă, 8.VII.1969.
— *Septoria eupatorii* Rob. ex Desm., Ann. Sci. Nat. ser. 3, 20, p. 91, 1853.
- Pe frunze de *Eupatorium cannabinum* L., Cheile Dîmboviței, 7.VIII. 1970.
— *Septoria fagi* Auersw. in Thüm., Fung. austr. 1280; Sacc., Michelia, 2, p. 101, 1880.
- Pe frunze uscate de *Fagus sylvatica* L., Valea Bughiței, 28.IV.1969.
— *Septoria fragariae* (Lib.) Desm., Ann. Sci. Nat. ser. 2, 17, p. 111, 1842.
- Sin. *Ascochyta fragariae* Lib., *Stagonospora fragariae* Bri. et Har., *Septogloeum fragariae* (Bri. et Har.) v. Höhn, *Cylindrosporium fragariae* (Bri. et Har.) Vassil., *Septogloeum comari* Bres. et All., *S. potentillae* All.,
Pe frunze de *Fragaria vesca* L., Valea Clăbucetului, 12.VI.1968, Muntele Lălu, 4.X.1968.
— *Septoria galeopsisidis* West., Bul. Acad. R. Sci, Belg., ser. 2,2, p. 574 1857.
- Pe frunze de *Galeopsis x tetrahit* L., Valea Rîușorului la cantonul silvic Portăreasa, 13.VIII.1969; pe frunze de *Galeopsis* sp., Plaiul Munteșorului, 23.V.1969, Pîriul lui Geantă, 8.VII.1969.
— *Septoria gei* Rob. ex. Desm. Ann. Sci. Nat. ser. 2, 19, p. 342, 1843.
- Pe frunze de *Geum montanum* L., Poiana Sintiliei, alt. cca. 1900 m, 10.VIII.1967, Valea Pîriului Iezerului, 23.VI.1968.
— *Septoria geranii* Rob ex. Desm., Ann. Sci. ser. 3, 20, p. 93, 1853.
- Pe frunze de *Geranium robertianum* L., Pîriul lui Geantă, 8.VII.1969; pe frunze de *Geranium sylvaticum* L., Valea Pîriului Iezerului, 5.VIII. 1970.
— *Septoria graminum* Desm. Ann. Sci. Nat. ser. 2, 19, p. 339, 1843.
- Pe frunze de *Dactylis glomerata* L., 17.X., 1969, Cheile Dîmboviței, 7.VIII.1970.
— *Septoria hyperici* Rob. ex. Desm., Ann. Sci. Nat. ser. 2,17, p. 110, 1842.
- Pe frunze de *Hypericum hirsutum* L., Cheile Dîmboviței, 17.X.1969, pe frunze de *Hypericum maculatum* Cr., Valea Pîriului Iezerului, 5.IX.1967, Muntele Văcarea, 9.VII.1969; pe frunze de *Hypericum perforatum* Cr., Valea Bătrînei, 16.VIII.1969.
— *Septoria junci* Desm., Ann. Sci. Nat. ser. 3, 20, p. 85, 1853.
- Sin. *Rhabdospora junci* (Desm.) Allesch.
Pe tulpini de *Juncus effusus* L.*, Valea Rîului Tîrgului lîngă Lerești, 4.VII.1967, Muntele Portăreasa 3.IX.1968.
— *Septoria lamicola* Sacc., Syll. Fung., 3, p. 538, 1884.
- Sin. *S. lamii* Sacc., *S. heterochroa* Rob. ex Desm. *b lamii* Desm. *S. lamii* West, *S. lamii* Pass.
- Pe frunze de *Lamium album* L., Valea Calului, 10.VII.1969.
— *Septoria lamii maculati* (C. Massal.) Died., Die Pilze, 9, p. 476, 1915.
- Sin. *S. lamii* Pass var. *lamii maculati* C. Massal.
Pe frunze de *Lamium maculatum* L., Valea Rîului Tîrgului la Rîușor 9.VI.1968.

- *Septoria lapparum* Sacc., Michelia, 1, p. 184, 1878.
 Pe frunze de *Arctium lappa* L., Valea Rîului Doamnei la Bahna Rusului, 8.VI.1970.
- *Septoria lychnidis* Desm., Ann. Sci. Nat. ser. 3, 11, p. 347, 1849.
 Sin. *S. melandii* Pass., *S. lychnidis* var. *pusilla* Trail, *S. lychnidicola* Brun., *S. melandrii albi* Bäuml., *S. pusilla* (Trail) Bub.
 Pe frunze de *Silene dioica* (L.) Clairv. (*Melandrium rubrum* (Weig.) Garcke, Valea Largă, 9.VIII.1967.
- *Septoria lysimachiae* West., în Bull. Acad. R. Sci. Belg., 19, 3, p. 120, 1852.
 Pe frunze de *Lysimachia nummularia* L., Valea Argeșelului lângă satul Nămăești, 1.VII.1966, Rîului Tîrgului la Rîușor, 4.VII.1967.
- *Septoria macropoda* Pass., Atti Soc. Critt. Ital., 2, p. 45, 1879.
 Sin. *S. annua* Ell. et Ev., *S. poae annuae* Bres.
 Pe tulpini, frunze și glume de *Poa annua* L.*, Valea Cuca, 9.VI.1967, Muntele Găinașul Mare lângă stînă, 10.VIII.1967, Valea Largă spre Crucea Domnișanului, 10.VI.1968.
- *Septoria malvicola* Ell. et Mart., Journ. of Myc., 3, p. 65, 1887.
 Pe frunze de *Malva pusilla* Sm., satul Podul Dîmboviței, 18.X.1969.
- *Septoria mougeotii* Sacc. et Roum., Reliq. Libert., 4, nr. 151, 1884.
 Pe frunze de *Hieracium pilosella* L., Cheile Dîmboviței, 7.V.1968.
- *Septoria napelli* Speg. Nov. Add. nr. 162; Sacc., Michelia, 2, p. 166 et 278, 1882.
 Pe frunze de *Aconitum toxicum* Rchb., Cheile Dîmboviței, 18.X.1969.
- *Septoria nodorum* (Berk.) Berk. et Br., Ann. Mag. Nat. Hist., Ser. 2., 5, p. 379, 1850.
 Pe frunze de *Roegneria canina* (L.) Nevski (*Agropyrum caninum* (L.) R. et Sch.)*, Valea Pîriului Iezerului, 23.VI.1968.
- *Septoria obscura* Trail, Scott. Natural., 10, p. 73, 1889.
 Pe frunze de *Campanula abietina* Gris. et Sch.*, Poiana Sîntiliei, 10.VIII.1967; pe frunze de *Campanula alpina* Jacq.*, Muntele Piscanul, 5.VII.1967; pe frunze de *Campanula rapunculoides* L.*, Valea Bătrînei, 16.VIII.1969.
- *Septoria origanicola* Allesch., Ber. bayer. bot. Ges., 4, p. 35, 1896.
 Pe frunze de *Origanum vulgare* L., Cheile Dîmboviței, 7.VIII.1970.
- *Septoria oudemansii* Sacc., Syll. Fung. 3, p. 536, 1884.
 Pe tulpini de *Poa nemoralis* L., Cheile Dîmboviței, 18.X.1969.
- *Septoria penzigii* Cocc. et Mor., Enum. Fungi della provincia di Bologna, Cent. 3, p. 25, t. 2, f. 28—31; Sacc., Syll. Fung. 10, p. 361, 1892.
 Pete circulare sau neregulate, mici, de 2—4 mm diametru, cenușiu-albicioase și înconjurate de o zonă brun-roșcată. Picnidii epifile, numeroase, de 50—90 μ diametru (după Saccardo, 1892, 80—95 μ), brun-negricioase, sferice și cu ostiol distinct. Picospori filiformi, drepți, neseptați, hialini, de 15—20 \times 1 μ (după Saccardo 1892, 16—24 \times 0,75—1 μ).
- Pe frunze de *Aquilegia vulgaris* L., Valea Rîului Tîrgului lângă Lerești, 4.VIII.1970.
- *Septoria pimpinellae-saxifragae* Săvul. et Sandu-Ville, Hedwigia, 73, p. 91, 1933.

- Pe frunze de *Pimpinella saxifraga* L., Cheile Dîmboviței, 7.VIII.1970.
 — *Septoria piricola* Desm., Ann. Sci. Nat., Ser. 3, 14, p. 114, 1850.
 Sin. *Depazea pirina* Fr., *Septoria piri* Westend., *S. nigerrima* Fuck.
 Pe frunze de *Pyrus sativa* Lam. et DC., satul Podul Dîmboviței,
 18.X.1969.
 — *Septoria polygonorum* Desm., Ann. Sci. Nat., Ser. 2, 17, p. 108,
 1842.
 Sin. *S. polygonicola* Sacc.
 Pe frunze de *Polygonum hydropiper* L., Valea Rîușorului, 3.IX.1967.
 — *Septoria posoniensis* Bäuml., Hedwigia, 24, p. 75, 1885.
 Pe frunze de *Chrysosplenium alternifolium* L., Valea Bughii sub
 Muntele Cernat, 4.IV.1967.
 — *Septoria prostrata* Kab. et Bub., Oesterr. bot. Zeitschr., p. 185,
 1905.
 Pe frunze de *Homogyne alpina* (L.) Cass., Virful Obîrșia, alt. cca.
 2 300 m, 25.VI.1968, Lacul Iezer, alt. cca. 2 130 m, 5.VIII.1970.
 — *Septoria punctoidea* Karst. in Hedwigia, 23, p. 38, 1884.
 Pe frunze uscate de *Carex humilis* Leyss., Cheile Dîmboviței,
 7.V.1968.
 — *Septoria rhamni-catharticae* Ces. in Rabenh., Herb. Myc., 1,
 1956, 1855.
 Pete brune de 4—8 mm diametru, delimitate de o zonă subțire brun-
 negricioasă. Picnidii epifile ovoidale, scufundate în substrat, cu peretele
 bruniu, de $120-144 \times 72-96 \mu$. Picnospori cilindric-fusiformi, mai mult
 sau mai puțin curbați, 2—4 septați, hialini, de $27-44 \times 2,5-3 \mu$.
 Pe frunze de *Rhamnus tinctoria* W. et K., Cheile Dîmboviței,
 7.VIII.1970.
 — *Septoria rohlenae* Bub., Bull. Herb. Boiss., 2, ser. VI, p. 479,
 1906.
 Pe frunze de *Scrophularia scopolii* Hoppe, Valea Largă, 9.VIII.1967.
 — *Septoria rosae* Desm., Pl. Crypt., 1, p. 535, 1831.
 Sin. *Phlaespora rosae* (Desm.) West., *Ascochyta rosarum* Lib.,
Septoria rosarum West., *S. rosae-arvensis* Sacc., *S. rosana* Thüm.
 Pe frunze de *Rosa canina* L., Valea Rîului Tîrgului la Rîușor,
 4.VII.1967; pe frunze de *Rosa pendulina* L.*, Valea Bătrînei, 16.VIII.1969.
 — *Septoria salviae pratensis* Pass., Journ., d'Hist. nat., 4, p. 16,
 1885.
 Pe frunze de *Salvia verticillata* L., Cheile Dîmboviței, 7.VIII.1970.
 — *Septoria saxifragae* Pass., Micr. Ital., 16, 1880.
 Pe frunze de *Saxifraga stellaris* L., Virful Hulauba, 9.VII.1969.
 — *Septoria scabiosicola* Desm., Ann. Sci. Nat. Ser. 3, 20, p. 92, 1853.
 Pe frunze de *Scabiosa columbaria* L., Cheile Dîmboviței, 17.X.1969.
 — *Septoria schnablina* (Allesch.) Died., Pilze IX, p. 454, 1915.
 Sin. *Rhabdospora schnablina* Allesch.
 Pe frunze de *Erigeron acer* L. *, Cheile Dîmboviței, 7.VIII.1970.
 — *Septoria scleranthi* Desm. in Bull. Soc. Bot. Fr., 4, p. 861, 1857.
 Pe frunze de *Scleranthus annuus* L., Valea Cucii, 2.VI.1968.
 — *Septoria sedi* (Lib.) West., Crypt. Stat. Natural., p. 117, 1854,
 Bull. Acad. R. Belg. N.S., 2, p. 557, 1857.

Sin. *Ascochyta sedi* Lib., *Septoria sedicola* Peck.

Pe frunze de *Sedum telephium* L. subsp. *fabaria* (Koch) Kirschleger, Valea Cucii, 11.VIII.1967, comuna Lerești pe Izvorul Maricăi, 14.X.1968.
— *Septoria senecionis* West., Bull. Acad. R. Sci. Belg. 19, 3, p. 121, 1852.

Pe frunze de *Senecio nemorensis* L., var. *intercedens* Beck., Valea Bătrânei, 5.IX.1967.

— *Septoria soldanellae* Speg., Dec. mycol. 115 ; cit. sec. Sacc., Syll., 3, p. 532, 1884.

Pe frunze de *Soldanella major* (Neilr.) Vierh., Valea Pîriului Iezerului, 23.VI.1968 ; pe frunze de *Soldanella pussila* Baumg., Vîrful Obîrșia, alt. cca 2 300 m, 25.VI.1968.

— *Septoria sorbi* Lasch ex Sacc., Bull. Soc. Myc. Fr., 5, p. 129, 1889.

Sin. *Septoria sorbi* Lasch, *S. aucupariae* Lasch, *S. aucupariae* Bres., *S. aucuparicola* Oud.

Pe frunze de *Sorbus aucuparia* L., Valea Largă, 9.VIII.1967.

— *Septoria stachydis* Rob. ex Desm., Ann. Sci. Nat. Ser. 3, 8, p. 19, 1847.

Pe frunze de *Stachys sylvatica* L., Valea Largă spre Crucea Domnișanului, 10.VI.1968, Valea Clăbucetului, 12.VI.1968.

— *Septoria stellariae* Rob. ex Desm., Ann. Sci. Nat. Ser. 3, 8, p. 22, 1848.

Pe frunze de *Stellaria aquatica* (L.) Scop., Valea Dîmboviței în Cheile Plaiul Mare, 12.VI.1968, comuna Lerești pe Izvorul Maricăi, 14.X.1968 ; pe frunze de *Stellaria graminea* L.*, Valea Rîului Tîrgului la Rîușor, 4.VII.1967, Muntele Pleașa Drăganului, 12.VI.1968 ; pe frunze de *Stellaria media* (L.), Cyr., Valea Bughii sub Muntele Cernat, 4. VI.1967, Muntele Găinașul Mare lângă stîna, 10.VIII.1967, comuna Lerești pe Izvorul Maricăi, 14.X.1968.

— *Septoria taraxaci* Hollós, Ann. Mus. Nat. Hung., 5, p. 462, 1907.

Pe tulpini de *Taraxacum officinale* Web.*, Valea Rîului Tîrgului la Rîușor, 9.VI.1968.

— *Septoria tormentillae* Rob. ex Desm., Ann. Sci. Nat. Ser. 3, 8, p. 22, 1847.

Sin. *S. sparsa* Fuck.

Pete petecate sau neregulate de 1—4 milimetri diametru, cenușiu-albicioase și înconjurate de o zonă purpurie. Picnidii epifile, globuloase sau lenticulare, brun-negrice, de 50—70 μ diametru. Picnospori filiformi dreapți sau ușor curbați, de 20—32 \times 1,5 μ (după Cejp și Dolejs (1967), 17,2—38,5 \times 1,5—2 μ), cu 3—4 septe, uneori unicelulari, hialini sau slab gălbui.

Pe frunze de *Potentilla chrysantha* Trev., asociată cu *Phragmidium potentillae* (Pers.) Karst., Cheile Dîmboviței, 7.VIII.1970.

— *Septoria ulmi* (Fr.) Fr., Elench. Fung., 2, p. 118, 1828.

Sin. *Phloeospora ulmi* (Fr.) Wallr., *Phloeospora ulmi* (Fr.) Sacc., *Septogloeum ulmi* (Fr.) Briosi et Cav., *Cylindrosporium ulmi* Vassil.

Pe frunze de *Ulmus glabra* Hudson., Cheile Dîmboviței, 18.X.1969.

— *Septoria urticae* Rob. ex Desm., Ann. Sci. Nat. Ser. 3, 8, p. 24, 1847.

Pe frunze de *Urtica urens* L., Valea Rîului Tirgului la Lerești, 4.VIII.1970.

— *Septoria vincetoxici* (Schub.) Auersw. in Rabenh., Fungi europ., 3787; Sacc., Michelia, 1, p. 181, 1878.

Pe frunze de *Cynanchum vincetoxicum* (L.) Pers., Cheile Dîmboviței, 17.X.1969.

— *Septoria virgaureae* (Lib.) Desm., Ann. Sci. Nat. Ser, 2, 17, p. 109, 1842.

Sin. *Ascochyta virgaureae* Lib., *Septoria eusebiana* Unam.

Pe frunze de *Solidago virgaurea* L., Valea Bătrînei, 5.IX.1967, 16.VIII.1969.

Materialul micologic prezentat în această lucrare se află inserat în herbarul Institutului pedagogic Pitești.

BIBLIOGRAFIE

1. ALLESCHER A. (1901), *Fungi imperfecti: Hyalin — sporige Sphaeroideen* Rabh. Krypt. Fl., Ed. 2.1.6.
2. BIZOVA Z. M., VASIAGHINA M. P., DEEVA N. G., KALÎMBETOV B. K., PISAREVA N. F., ȘVARTMAN S. R. (1970), *Fungi imperfecti (Sphaeropsidales). Flora sporovih rastenii Kazahstana*. V, 3. Alma Ata.
3. BONTEA V. (1953), *Ciuperci parazite și saprofite din Republica Populară Română*. București.
4. CEJP K. (1969), *Contribution to the knowledge of the species of the genus Septoria Fr. from Western Bohemia*. Čes. Mykol. 23.
5. CEJP K., DOLEJS K. (1967), *Rare species of the genus Septoria from Czechoslovakia*. Čes. Mykol. 21.
6. CEJP K., JECHOVA V. (1967), *Ein Beitrag zur Kenntnis der tschechoslovakischen Arten der Gattung Septoria Fries*. Acta Mus. nat. Pragae 23 B, 4.
7. CEJP K., ZAVREL M. (1968), *Contribution to the knowledge of imperfect order Sphaeropsidales from Moravia*. Zpravy Vlastivedneho Ostavu v Olomouci. Císlo 141.
8. CONSTANTINESCU O. (1962), *Contribuții la cunoașterea speciilor de Septoria Fr. din micoflora R.P.R.* Comunicările Acad. R.P.R. 12(12).
9. DIEDICKE H. (1915), *Sphaeropsideae, Melanconieae*. Krypt. fl. Mark Brandenb., IX, Pilze, VII. Leipzig.
10. GROVE W. B. (1935), *British stem-and leaf-fungi (Coelomycetes). I. Sphaeropsidales*. Cambridge.
11. JÖRSTAD I. (1962), *Parasitic Micromycetes from the Canary Islands*. Skrifter N. Vidensk. Akad. Oslo, I.N.S., 7.
12. JÖRSTAD I. (1963), *Icelandic parasitic fungi apart from Uredinales*. Skrifter N. Vidensk. Akad. Oslo, I.N.S., 10.
13. JÖRSTAD I. (1965), *Septoria and septoroid fungi on Dicotyleones in Norway*. Skrifter N. Vidensk. Akad. Oslo, I.N.S., 22.
14. JÖRSTAD I. (1967), *Septoria and septoroid fungi on Gramineae in Norway*. Skrifter N. Vidensk. Akad. Oslo, I.N.S., 24.
15. SACCARDO P. A. (1884), *Sylloge Fungorum*. 3. Padua.
16. TETERENIKOVA-BABAIAN D. N. (1962), *Obzor gribov iz roda Septoria parazitiruiuşchih na kulturnih i dicorastuşchih rasteniah Armianskoi SSSR*. Erevan.
17. VASILIEVSKI N. L., KARAKULIN B. P. (1950), *Fungi imperfecti parasitici. Pars II. Melanconiales*. Mosqua et Leningrad.

CONTRIBUTIONS A LA CONNAISSANCE DES ESPECES
SEPTORIA FR. DANS LA MYCOFLORE DU MASSIF IEZER-PĂPUȘA

R É S U M É

Dans la note ci-dessus, on mentionne 68 espèces appartenant au genre *Septoria* Fr., récoltées dans le Massif Iezer-Păpușa.

Sont indiquées comme nouveautés 4 espèces nouvelles pour la mycoflore de Roumanie, à savoir : *Septoria chamaecisti* Vestergr, sur *Helianthemum nummularium* (L.) Mill., *S. penzigii* Cocc. et Mor. sur *Aquilegia vulgaris* L., *Septoria rhamni* — *catharticae* Ces. sur *Rhamnus tinctoria* W. et K. et *Septoria tormentillae* Rob. ex Desm. sur *Potentilla chrysantha* Trev.

On cite également 16 plantes-hôtes nouvelles pour des espèces déjà connues dans la flore mycologique du pays.

CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA SPECIILOR DE PHYLLOSTICTA PERS. DIN MICOFLORA MASIVULUI IEZER — PĂPUȘA

A. RICHÎTEANU

În această comunicare prezentăm speciile genului *Phyllosticta* Pers. (Sphaeropsidales — Sphaeropsidaceae) recoltate din Masivul Iezer — Păpușa între anii 1965—1970.

Cităm 27 de specii determinate pe 28 plante-gazdă, toate fiind semnalate pentru prima dată în acest masiv. Dintre acestea, 12 specii și anume: *Phyllosticta aconiti* Siemaszko pe *Aconitum tauricum* Wulf. și *Aconitum paniculatum* Lam., *Ph. alnicola* Massal. pe *Alnus glutinosa* (L.) Gaertn., *Ph. asperulae* Grove pe *Galium odoratum* (L.) Scop., *Ph. asteromoides* Bub. pe *Bupleurum falcatum* L., *Ph. discosioides* (Sacc.) Allesch. pe *Fagus sylvatica* L., *Ph. intermedia* Allesch. pe *Clematis vitalba* L., *Ph. personatae* Allesch. pe *Carduus personata* (L.) Jacq., *Ph. piricola* Sacc. et Speg. pe *Pyrus sativa* Lam., *Ph. pruni* — *domesticae* Vogl., pe *Prunus domestica* L., *Ph. trailii* Sacc. pe *Geranium sylvaticum* L., *Ph. tremniascensis* Massal. pe *Digitalis grandiflora* Mill. și *Ph. verbasci* Sacc. pe *Verbascum lychnitis* L. sînt noi pentru micoflora R. S. România.

Semnalăm, de asemenea, 3 plante gazde noi pentru specii de *Phyllosticta* Pers. deja descrise în flora micologică a țării noastre.

Speciile sînt înserate alfabetic, cele noi fiind însoțite de o scurtă descriere, iar plantele gazde noi, de un asterisc (*).

Materialul micologic prezentat în această comunicare se găsește în herbarul Institutului pedagogic Pitești.

— *Phyllosticta aconiti* Siemaszko, Bull. Musée du Caucase, Tiflis, 12, p. 2, 1919.

Pete mari, alungite, brun-cenușii, delimitate de nervuri. Picnidii punctiforme, amfigene, brun-negricioase, de 75—120 μ diametru (după Saccardo, 1931, 60—150 μ ; după Bîzova și colab., 1967, de 70—100 μ). Piconosporii cilindrici, rotunjiți la capete, hialini, de 3,5—5,5 \times 1,5 μ (după Saccardo, 1931, 3—4 \times 1,5 μ ; după Bîzova și colab. 1967, 5—7 \times 1,5—2 μ).

Pe frunze de *Aconitum tauricum* Wulf., Valea Piriului Iezerului, 15.VIII.1969 (pinospori $4,5-5,5 \times 1,5 \mu$); pe frunze de *Aconitum paniculatum* Lam., Muntele Tefealeica, 10.VI.1968 (pinospori, $3,5-4,5 \times 1,5 \mu$).

— *Phyllosticta alnicola* Massal., Contr. mic. Veron., p. 80 et tab. I, f. 4, 1889.

Pete mici, unghiuloase, delimitate de nervuri, izolate sau confluențe, brun-ruginii. Picnidii punctiforme, dispuse în grupuri mici, negre, amfigene, globuloase, de $50-95 \mu$ diametru. Pinospori hialini, scurt-cilindrici, rotunjiți la capete, de $2-4 \times 0,7-1 \mu$.

Pe frunze de *Alnus glutinosa* (L.) Gaertn., Cheile Dîmboviței, 18.X.1969.

— *Phyllosticta asclepiadearum* West., Herb., 1371; Sacc., Michelia, 1, p. 140, 1878 et Syll. Fung., 3, p. 52, 1884.

Pe frunze de *Cynachum vincetoxicum* (L.) Pers., Cheile Dîmboviței, 17.X.1969.

— *Phyllosticta asperulae* Grove in Journ. Bot., 1922, p. 14.

Sin. *Depazea asperulae* Lasch (non *Ph. asperulae* Sacc. et Fautr. quae *Sporonema punctiforme* (Petraek)).

Picnidii hipofile, globuloase sau lenticulare, negre, de $65-96 \mu$ diametru (după Grove, 1935, $60-75 \mu$), scufundate în substrat și prevăzute cu un por central. Pinospori hialini, oblongi, bigutulați, de $3-4,5 \times 1 \mu$ (după Grove, 1935, $3-4 \times 0,75-1 \mu$).

Pe frunze uscate de *Galium odoratum* (L.) Scop. (*Asperula odorata* L.), asociată cu *Septoria cruciatae* Rob. ex. Desm. (*S. asperulae* Bäuml.), Muntele Găinașul Mare, 9.VIII.1967.

— *Phyllosticta asteromoides* Bub., Ann. Mycol., 1904, p. 396.

Pete neregulate, vizibile pe ambele fețe, ale frunzei, la început purpuriu-brunii, apoi negricioase, mari, confluențe și ocupînd întreaga suprafață a limbului. Picnidii numeroase, mici, de $60-100 \mu$, diametru, lenticulare cu peretele pseudoparenchimatic, brun-negricios, cu ostiol erumpent. Pinospori cilindrici, rotunjiți la capete, drepți, hialini, de $3,5-5 \times 1 \mu$.

Pe frunze de *Bupleurum falcatum* L., asociată cu *Septoria bupleuri-falcati* Died., Cheile Dîmboviței, 22.V.1969.

— *Phyllosticta astragalicola* Massal, Bot. Centr., 1890, p. 386.

Pe frunze de *Astragalus glycyphyllos* L.*, Cheile Dîmboviței, 18.X.1969.

— *Phyllosticta austriaca* Sacc, Malpighia, 11, p. 67, 1897 et Syll. Fung., 4, p. 855, 1886.

Pe frunze de *Doronicum austriacum* Jacq., Valea Rîului Tîrgului la Rîușor, 4.VII.1967.

— *Phyllosticta chamaenerii* Allesch. in Bericht. d. Bayer. Bot. Ges., p. 31, 1891.

Pe frunze de *Epilobium angustifolium* L., Muntele Mușuroaiele Mari, 10.VII.1969.

— *Phyllosticta chenopodii boni-henrici* Săvul. et Sandu in Hedwigia, 73, p. 81, 1933.

Pe frunze de *Chenopodium bonus-henricus* L., Valea Dîmboviței la Valea lui Ivan, 5.IX.1968.

— *Phyllosticta discosioides* (Sacc.) Allesch. in Rabenhort's Krypt. Flora Deutschland, 6, p. 42, 1901.

Sin. *Phoma discosioides* Sacc.

Picnidii punctiforme, hipofile, superficiale, asociate în grupuri mici pe pete de culoare brunie, la început ocupînd marginile limbului, apoi întreaga suprafață a frunzei. Picnidiile sînt globuloase sau lenticulare cu perete brun-negricios, pseudoparenchimatic, de 60—110 μ diametru (după Diedicke 1915, 100—150 μ), prevăzute cu por (fig. 1, a). Pienosporii sînt cilindrici, hialini, mici, de 2,5—3 \times 0,5 μ (fig. 1, b).

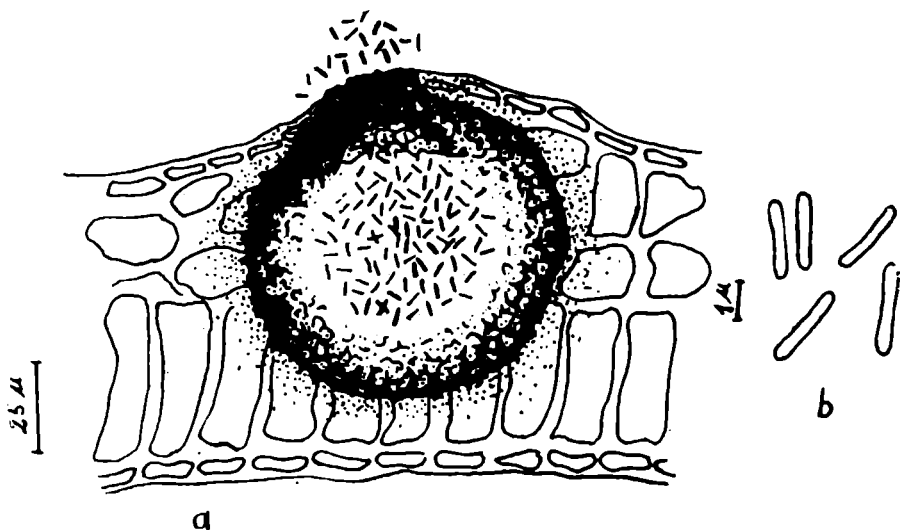

Fig. 1 — *Phyllosticta discosioides* (Sacc.) Allesch. :

a — picnidie cu pienospori ; b — pienospori mariți.

Pe frunze de *Fagus sylvatica* L., Valea Rîușorului la cantonul silvic Portăreasa, 3.IX.1967.

— *Phyllosticta eupatoricola* Kab. et Bub., in Hedwigia, 46, p. 288, 1907.

Pe frunze de *Eupatorium cannabinum* L., Cheile Dîmboviței, 17.X.1969.

— *Phyllosticta eupatorii* Allesch. in Ber. bayer. Bot. Ges., 4, p. 3, 1896.

Pe frunze de *Eupatorium cannabinum* L., Cheile Dîmboviței, 7.VIII.1970.

— *Phyllosticta gei* Bres., in Hedwigia, 1900, p. 235, Sacc., Syll. Fung., 14, p. 831, 1902.

Pe frunze de *Geum urbanum* L., Valea Rîului Tîrgului la Rîușor, 4.VII.1967.

— *Phyllosticta gentianellae* Mass., Nuov. Contrib. Mic. Veron., p. 40 ; Sacc., Syll. Fung., 11, p. 481, 1895.

Pe frunze de *Gentiana asclepiadea* L., Valea Dîmboviței la Lacul Bunea, 4.IX.1968.

— *Phyllosticta intermedia* Allesch. in Hedwigia, 36, p. 159; Sacc., Syll. Fung., 14, p. 844, 1899.

Pete mici, circulare sau neregulate, de 3—4 mm diametru, brun-negrice, cu margini nedefinite, uneori confluențe. Picnidii mici, de 65—80 μ diametru, epifile, uneori și hipofile, lenticulare sau globuloase. Piconospori cilindrici, hialini, de 2—2,5 \times 1 μ .

Pe frunze de *Clematis vitalba* L., Valea Dîmboviței la Dragoslavele, 15.X.1968.

— *Phyllosticta melanoplaca* Thüm., Pilzfl. Sibir., 808; Sacc., Syll. Fung., 3, p. 58, 1884.

Pe frunze de *Veratrum album* L., Valea Rîului Tîrgului la Rîușor, 4.VIII.1967, Pîriul lui Geantă, 8.VII.1969.

— *Phyllosticta osteospora* Sacc., Michelia, 1, p. 531, 1878.

Pe frunze de *Populus nigra* L., Valea Dîmboviței la Dragoslavele, 15.X.1968.

— *Phyllosticta personatae* Allesch., Fungi bav. exs., 359, 1897.

Pete mari cenușii, de forme diferite, izolate sau confluențe. Picnidii epifile, dens asociate, globuloase sau lenticulare, brun-negrice, de 80—110 μ . Piconospori mici, cilindrici, elipsoidali, ovoidali sau oblongi, unicelulari, hialini, de 2,5—4 \times 1—2 μ (fig. 2).

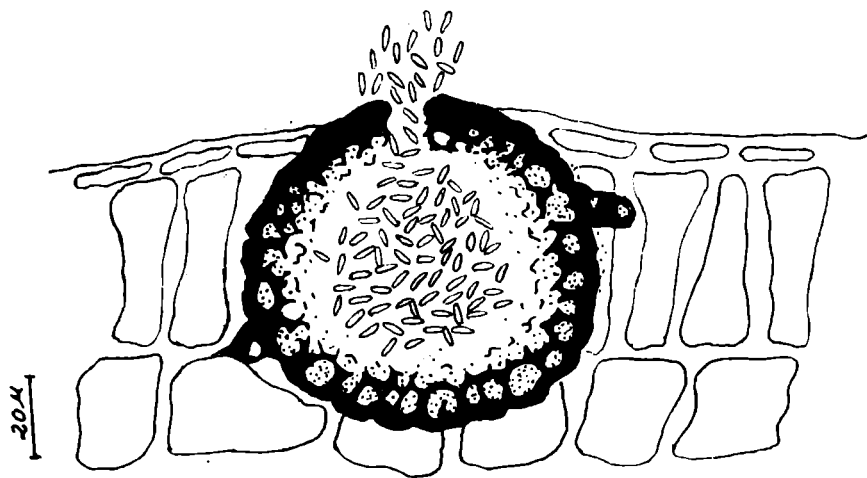

Fig. 2 — *Phyllosticta personatae* Allesch., picnidie cu piconospori.

Pe frunze de *Carduus personata* (L.) Jacq., asociată cu *Fusicladium aronici* Sacc., Valea Pîriului Cuca, 11.VIII.1967.

— *Phyllosticta petasitidis* Ell. et Ev., Proc. Ac. Phil., 1891, p. 77.

Pe frunze de *Petasites hybridus* (L.) G. M. Sch., Valea Cucii, 9.VI.1968; pe frunze de *Petasites kablikianus* Tasch., * Cheile Dîmboviței, 17.X.1969.

— *Phyllosticta piricola* Sacc. et Speg. in Michelia, 1, p. 153, 1879 și Syll. Fung., 3, p. 7, 1884.

Pe frunze nu se formează pete, picnidiile negre, proeminente, globuloase sau lenticulare, de 90—150 μ diametru, fiind dispuse neregulat pe întreaga față inferioară a limbului. Picnosporii sînt cilindrici sau alungit ovoidali, hialini, de 2—3,5 \times 1 μ (după Saccardo, 1884, 2—2,5 \times 0,75—1 μ).

Pe frunze uscate de *Pyrus sativa* Lam., asociată cu *Septoria piri-cola* Desm., satul Podul Dîmboviței, 18.X.1969.

— *Phyllosticta platanoidis* Sacc., Michelia, 1, p. 360, 1878.

Pe frunze de *Acer pseudoplatanus* L. *, asociată cu *Septoria aceris* (Lib.) Berk. et Br., Valea Bătrînei, 5.IX.1967.

— *Phyllosticta pruni-domestice* Vogl., Annal. R. Ac. Agric. Torino, 48, p. 441, 1905.

Pete epifile circulare, mici, cenușiu-albicioase și înconjurate de o zonă brunie. Picnidii, epifile, sferice sau ovoidale, proeminente, de 50—90 μ diametru. Picnospori cilindrici, rotunjiți la capete, hialini, de 2,3—4 \times 1 μ .

Pe frunze de *Prunus domestica* L., satul Podul Dîmboviței, 18.X.1968.

— *Phyllosticta scrophularinea* Sacc., Michelia, 1, p. 141, 1878.

Pe frunze de *Scrophularia nodosa* L., Valea Bătrînei, 5.IX.1967.

— *Phyllosticta teucrii* Sacc. et Speg., Michelia, 1, p. 144, 1878.

Pe frunze de *Glechoma hirsuta* W. et K*, Valea Rîușorului, 3.IX.1967, Valea Rîului Tîrgului la Rîușor, 9.VI.1968.

— *Phyllosticta trailii* Sacc., Syll. Fung., 10, p. 127, 1892.

Syn. *Ph. geranii* Trail.

Pete hipofile mari, izolate, de forme diferite, de culoare brunie. Picnidii dens asociate, hipofile, sferice, brune, scurt papilate, de 60—120 μ diametru (după Saccardo 1892, 60—80 μ). Picnospori cilindrici sau elipsoidali, hialini, de 2—2,5 \times 0,7—1 μ (fig. 3).

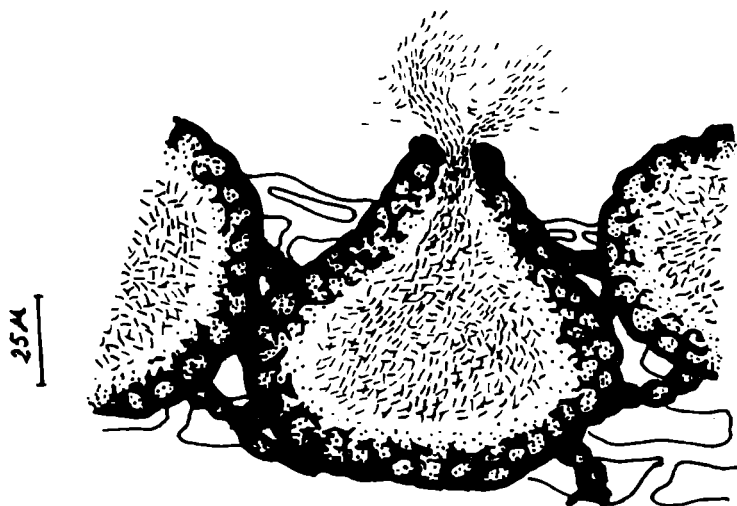

Fig. 3 — *Phyllosticta trailii* Sacc., picnidii cu picnospori.

Pe frunze de *Geranium sylvaticum* L., asociată cu *Ramularia geranii* (West.) Fuck., Cheile Dîmboviței, 17.X.1969.

— *Phyllosticta tremniascensis* Massal., Contrib. Myc. Veron., p. 83, tab. II, fig. 9; Sacc., Syll. Fung., 10, p. 130, 1892.

Pete mari de culoare brună, de forme diferite, izolate sau confluențe. Picnidii amfigene, brunii sau brun-negricioase, sferice, erumpente, de 40—90 μ diametru. Piconspori cilindrici, rotunjiți la capete, drepti sau ușor curbați, de $2,5-5 \times 1-1,5 \mu$.

Pe frunze de *Digitalis grandiflora* Mill., Cheile Dîmboviței, 18.X.1969.

— *Phyllosticta verbasci* Sacc., Michelia, 1, p. 531, 1878.

Pete circulare sau alungite, pînă la 10 mm diametru, brun-negricioase pe margini, cenușiu-albicioase la mijloc, izolate sau confluențe, evidente pe fața superioară a frunzei, greu vizibile pe cea inferioară. Picnidii epifile sau amfigene, dispersate, scufundate în substrat, sferice, cu perete pseudoparenchimatic galben-bruniu, nepapilate (fig. 4, a). Spori cilindrici sau elipsoidali, rotunjiți la capete, adesea bigulați, de $4-6 \times 2-3 \mu$, hialini (fig. 4, b).

Pe frunze de *Verbascum lychnitis* L., Valea Calului, 10.VII.1969.

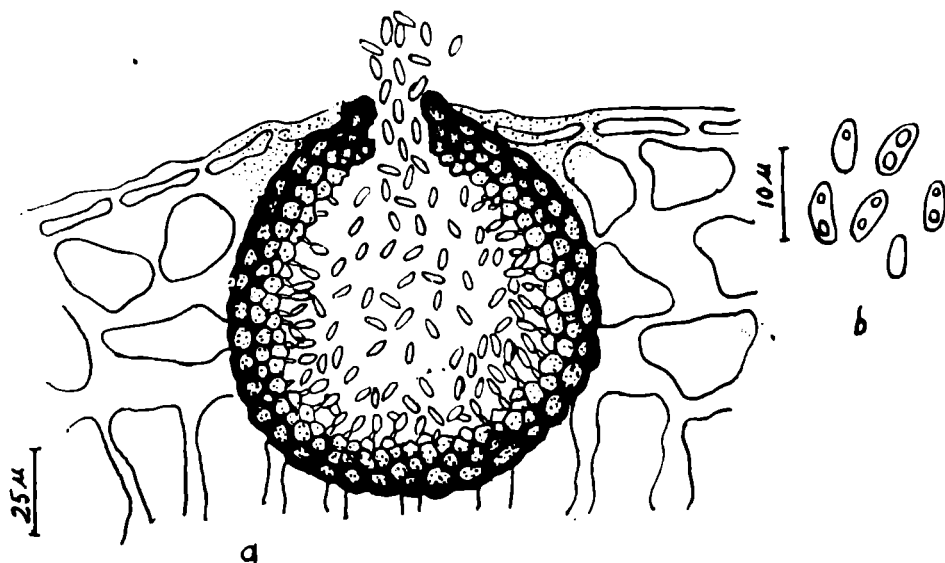

Fig. 4 — *Phyllosticta verbasci* Sacc. :

a — picnidie cu piconspori ; b — piconspori măriți.

BIBLIOGRAFIE

1. ALLESCHER A. (1901), *Fungi imperfecti : Hyalin — sporige Sphaeroideen*. Rabh. Krypt. Fl., Ed. 2.1.6.
2. BÎZOVA Z. M., VASIAGHINA M. P., DEEVA N. G., KALÎMBETOV B. K., PISAREVA N. F., ȘVARTMAN S. R. (1967), *Fungi imperfecti (Sphaeropsidales)*. Flora sporovih rastenii Kazahstana, V. I. Alma Ata.

3. BONTEA V. (1953), *Ciuperci parazite și saprofite din Republica Populară Română*. București.
4. DIEDICKE N. (1915), *Sphaeropsideae, Melanconieae*. Krypt. fl. Mark Brandenb., IX, Pilze VII. Leipzig.
5. GROVE W. B. (1935), *British stem-and leaf — fungi (Coelomycetes). I. Sphaeropsidales*. Cambridge.
6. JÖRSTAD I. (1962), *Parasitic Micromycetes from the Canary Islands*. Skrifter N. Vidensk. Akad. Oslo, I, N. G., 7.
7. JÖRSTAD I. (1963), *Icelandic parasitic fungi apart from Uredinales*. Skrifter N. Vidensk. Akad. Oslo, I, N. G., 10.
8. SACCARDO P. A. (1882—1931), *Sylloge Fungorum*. 1—25. Padua.

CONTRIBUTIONS À LA CONNAISSANCE DES ESPÈCES PHYLLOSTICTA PERS. DANS LA MYCOFLORE DU MASSIF IEZER — PĂPUȘA

R É S U M É

Dans cette note on mentionne un nombre de 27 espèces appartenant au genre *Phyllosticta Pers.*, recoltées dans le Massif Iezer — Păpușa, dont 12 espèces sont nouvelles pour la mycoflore de notre pays, à savoir : *Phyllosticta aconiti* Siemaszko, *Ph. alnicola* Massal., *Ph. asperulae* Grove, *Ph. asteromoides* Bub., *Ph. discosioides* (Sacc.) Allesch., *Ph. intermedia* Allesch., *Ph. personatae* Allesch., *Ph. piricola* Sacc. et Speg., *Ph. pruni-domesticae* Vogl., *Ph. trailii* Sacc., *Ph. tremniascensis* Massal et *Ph. verbasci* Sacc.

On indique en même temps 3 plantes — hôtes nouvelles pour des espèces déjà signalées dans la Roumanie.

Comunicare prezentată la cea de a II-a sesiune
științifică de comunicări a Muzeului județean
Argeș-Pitești 24—25 V 1971.

CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA FAM. FABRONIACEAE DIN BRIOFLORA ROMÂNIEI

GH. MOHAN

A. Caracterizarea generală a speciilor din această familie.

Această familie cuprinde specii de briofite cu talul redus, ces-pitos, de un verde viu. Tulpinile sînt repente, subțiri, pe care sînt prinse smocuri de rizoizi ce prezintă numeroase ramificații neregulate. Frunzele au o formă în general oval lanceolate, de regulă lung ascuțite, necutate și nemarginate, cu nervura simplă sau ea lipsește. Celulele au pereții subțiri, lipsiți de papile prozenchimactice. Frunzele la uscă-ciune sînt adprese, la umiditate sînt patente.

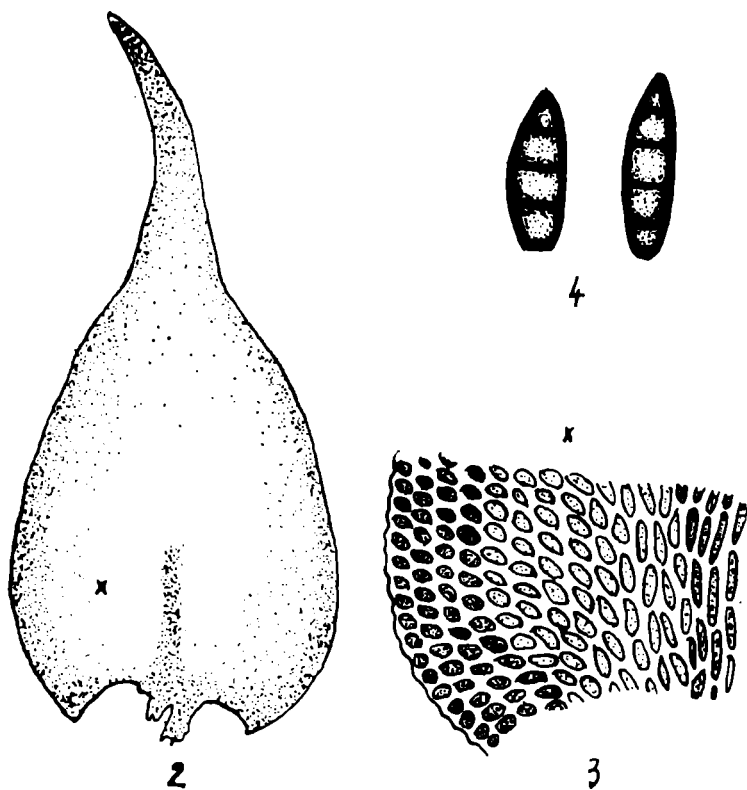
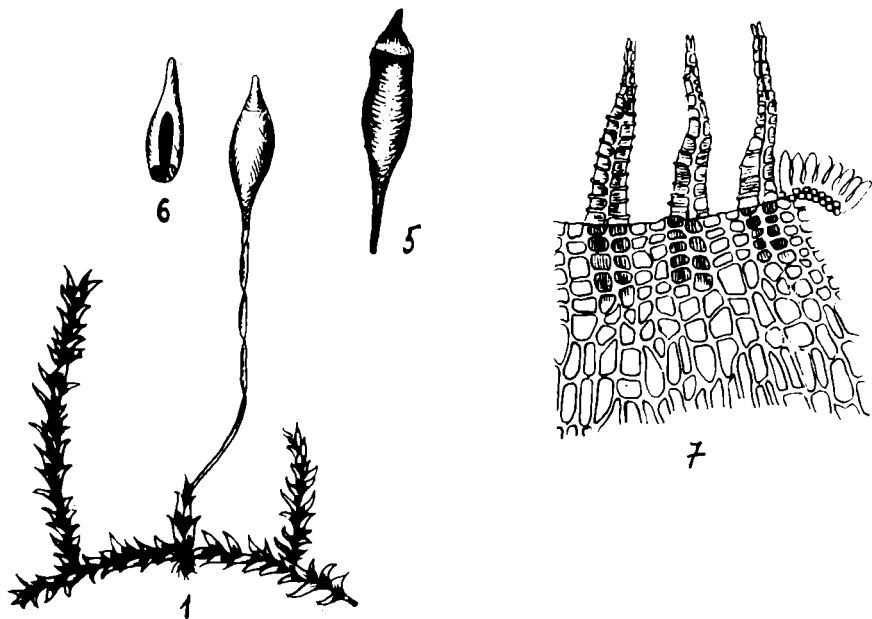
Capsula este erectă, susținută de o setă subțire. Ea poate fi ovală, cu gîtul scurt, sau ea este ștrangulată sub orificiu. Operculul este scurt rostrat. Scufia este mică, cuculată și netedă. Inelul există, iar peri-stomiul poate fi simplu sau dublu.

Sînt cunoscute 16 genuri cu 170 specii, din care numai 5—6 specii sînt în Europa, iar restul în ținuturile calde din Africa și America.

În brioflora României au fost găsite 4 genuri cu 5 specii și anume : *Habrodon perpusillus* (De Not.) Lindb., *Fabronia pusilla* Raddi, *Fabronia octoblepharis* Schl., *Anacamptodon splachnoides* (Froel.) Brid., *Myrinia pulvinata* Schimp.

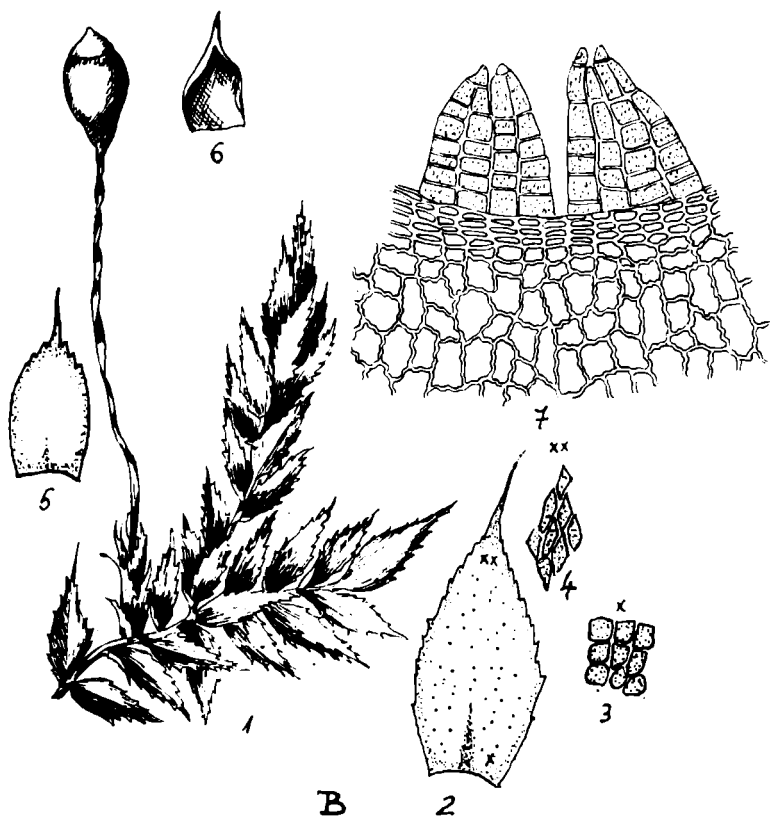
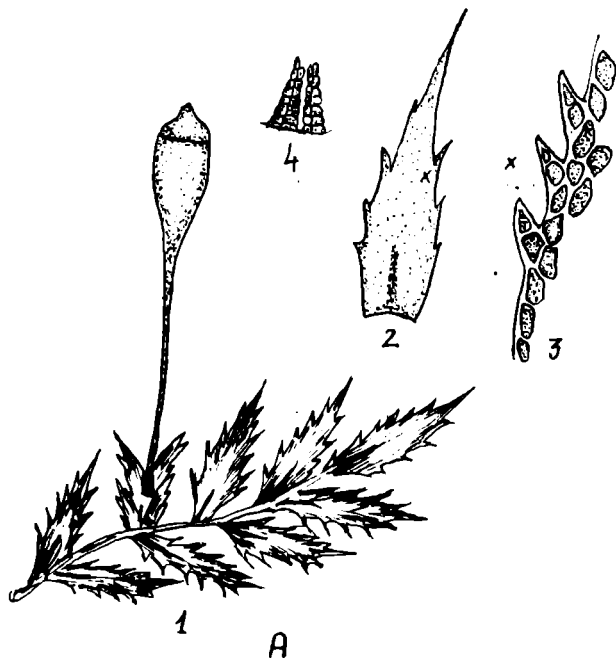
B. Cheia pentru determinarea genurilor :

- I. Nervura absentă sau slab diferențiată. Tulpina purtătoare de propagule 1. HABRODON
- II. Nervura prezentă, propagulele lipsesc.
 - a) Marginea frunzișoarelor puternic dințată. Peristomiul simplu 2. FABRONIA
 - b) Marginea frunzișoarelor întregă. Peristomiul dublu.
 - * frunzișoare cu vîrfurile ascuțite 3. ANACAMPTODON
 - ** frunzișoare cu vîrfurile scurte, rotunjite 4. MYRINIA

Planşa 1 — *Habrodon perpusillus* (De Not.) Lindb. :

1 — Habitus (gametofit şi sporofit) ; 2 — aspectul unei frunzişoare ; 3 — structura celulară a frunzişoarei ; 4 — propagule ; 5 — caliptră ; 6 — peristomiu.

Planșa II A — *Fabronia pusilla* Raddi :

1 — Habitus (gametofit și sporofit) ; 2 — frunzișoară ; 3 — structura marginii frunzișoarei ; 4 — peristomiu.

Planșa II B — *Fabronia octoblespharis* Schl. :

1 — Habitus (gametofit și sporofit) ; 2 — frunzișoară ; 3 — celule de la baza frunzișoarei ; 4 — celule din vârful frunzișoarei ; 5 — http://www.proiecteala.ro ; 6 — caliptră ; 7 — peristomiu.

ditate ele se desfac, avînd o formă oval-lanceolată, cu vîrf lung ascuțit, prevăzute pe margini cu 3—5 dinți ciliați, nervura scurtă, celulele de la bază pătrate, iar celelalte romboidal-alungite. Frunzișoarele pericetiale foarte alungite se acoperă una pe alta.

Capsula dreaptă, foarte mică, subglobuloasă, gălbuie spre brună ce prezintă un opercul conic-convex cu un peristomiu simplu ai cărui dinți sînt de o culoare gălbuie. Sporii sînt sferici, feruginoși de 8—12 μ .

Fructifică la sfîrșitul iernii și începutul primăverii în lunile februarie—martie.

Element floristic : atlantic-mediteraneean.

Forma biologică : Brr.

Ecologie : Meso-xerofil, foto-sciafil, saxicol, acidofil.

Răspîndirea în țară : Pui — (Jud. Hunedoara) (6), (10), Vf. Suru — Munții Făgăraș (6).

Răspîndirea în Europa : Italia, Tirol, Istria, Dalmația, Franța, Germania, Belgia, Austria, Elveția, Iugoslavia, Cehoslovacia, România (7), (8), (10), (11), (13), (14), (18), (19), (20).

b) *Fabronia octoblepharis* Schl. (Planșa II-B).

Sinonime :

Pterogonium octoblepharis Schleich. Catal., 1807.

Hypnum ciliare Brid. musc. II, p. 155, 1812.

Fabronia ciliaris Brid. Mant. musc., p. 125, 1819.

Fabronia major De Not. Syll., p. 85, 1838.

Fabronia pusilla var. *major*, Bryol. eur. fasc. 44/45, p. 3, t. 1, f. 6, 1850.

Fabronia pusilla var. *octoblepharis* Vent. in Rev. bryol., 1883, p. 53.

Specie care se deosebește de prima prin habitusul său, care este mai mare și care formează tufe mai mari și mai moi. Frunzișoarele prezintă pe margine numeroși dinți unicelulari, neciliați. Nervura este mai distinctă.

Capsulă ovală, dinții peristomiului roșii. Sporii mai mari de 14—18 μ .

Fructifică primăvara în luna martie.

Element floristic : atlantic-mediteraneean, circumpolar.

Forma biologică : Brr.

Ecologie : Meso-xerofil, foto-sciafil, saxi-corticol, acidofil.

Răspîndirea în țară : Sibiu (Jud. Sibiu) (12), (20).

Răspîndirea în Europa : Italia, Franța, Germania, Elveția, Tirol, România (1), (7), (8), (10), (11), (19), (20).

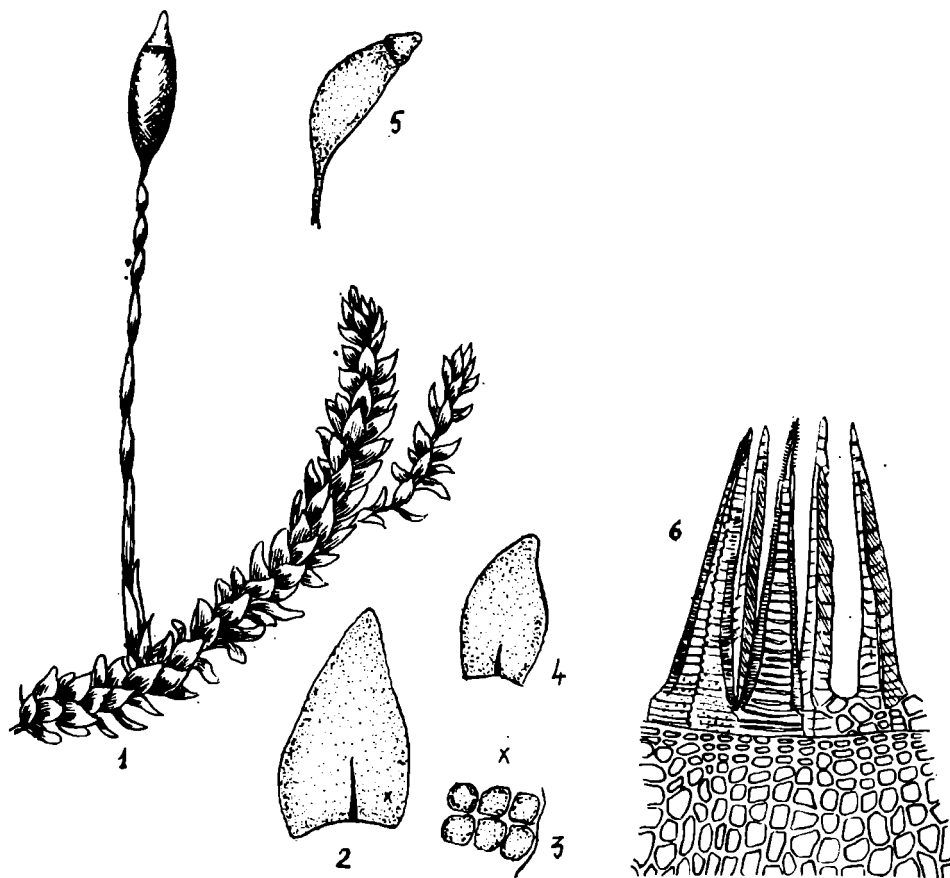
3. *ANACAMPTODON* Brid.

Mușchi cu habitusul robust, care crește pe scoarța arborilor. Acest gen este reprezentat de o singură specie :

Anacamptodon splachnoides (Froel.) Brid. (Planşa III).

Sinonime :

Orthotrichum splachnoides Fröl. Mscr. in Brid. Spec. musc., II, p. 4, 1812.

Planşa IV — *Myrinia pulvinata* Schimp. :

1 — Habitus (gametofit şi sporofit) ; 2 — frunzişoară ; 3 — celule din partea superioară a frunzişoarei ; 4 — frunzişoară de pe ramuri ; 5 — capsulă ; 6 — peristomiu.

Neckera splachnoides Schwägr. Suppl. III, P. I, fasc. 1, t. 211, 1827.

Fabronia splachnoides C. Müll., Synops. II, p. 38, 1850.

Muşchi cu tulpiniţă tiritoare care emite ramificaţii verticale şi formează pajişti întinse, compacte de un verde închis pe scoarţa copacilor. Frunzele sînt oval-lanceolate, acuminate cu vîrfurile ascuţite, a cărei nervură depăşeşte mijlocul frunzei. Celulele bazale sînt pătratice, cele din partea superioară romboidale.

Capsula oval oblongă cu un peristomiu dublu ; cel extern compus din 16 dinţi gălbui, care la uscăciune sînt reflexi, apropiaţi doi cîte doi şi articulaţi, iar cel intern este format din 16 dinţi filiformi. Operculul conic, rostrat, prezintă o caliptră cuculată. Fructifică la sfîrşitul primăverii, în luna mai.

Element floristic : atlantic-mediteraneeen, disjunct.

Forma biologică : Brr.

Ecologie : Higrofit, sciafil, corticol, acidofil.

În cercetările noastre (Tr. I. Ștefureac, Gh. Mohan) ecologice asupra acestei specii care vor fi publicate într-o lucrare ulterioară, se arată că este o specie găsită în marginea scorburilor de la baza trunchiurilor, îndeosebi de *Quercus cerris*, mai rare ori de *Quercus frainetto* și numai într-o singură stațiune pe *Alnus incana*.

Scorburile care reprezintă microhabitatul caracteristic acestei specii au, în general, un diametru ce variază între 20—50 cm. Marginea acestor scorburile care este influențată direct și temporar de nivelul apei care se acumulează din precipitații precum și de procesul de evaporare a apei este acoperită de populații compacte de *Anacamptodon splashnoides*.

Răspindirea în țară : Munții Bistriței (Jud. Bistrița-Năsăud) (20), riul Șinca (Jud. Brașov) (6), Munții Paring (Jud. Hunedoara) (16), Deva (Jud. Hunedoara) (16), Munții Apuseni — Muntele Găina (Jud. Bihor) (17), Munții Harghita (Jud. Harghita) (2), Munții Poiana Ruscăi (Jud. Hunedoara) (6), pădurea Prundu-Comanei (Jud. Ilfov) (23), (24), dealurile Silvaniei — pădurea Păiuga (Jud. Satu Mare) — Tr. I. Ștefureac (1969), Munții Iezer-Păpușa-Valea Rîușorului (Jud. Argeș) — Gh. Mohan (1969).

Răspindirea în Europa : Italia, Franța, Germania, Polonia, Belgia, Iugoslavia, Cehoslovacia, Ungaria, Austria, Elveția, România, U.R.S.S. (Caucaz) (1), (4), (7), (8), (9), (10), (11), (13), (14), (18), (19), (20), (25).

4. MYRINIA

Schimp.

Genul acesta este reprezentat în brioflora țării noastre printr-o singură specie :

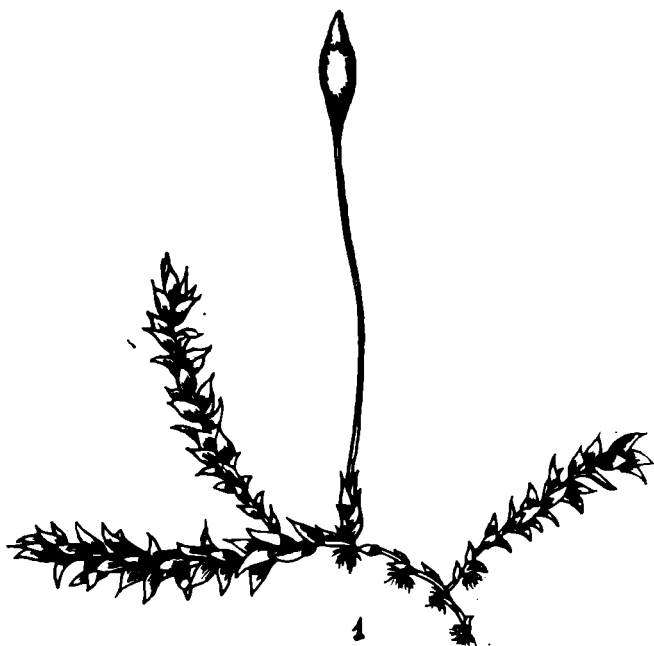
Myrinia pulvinata Schimp. (Planșa IV).

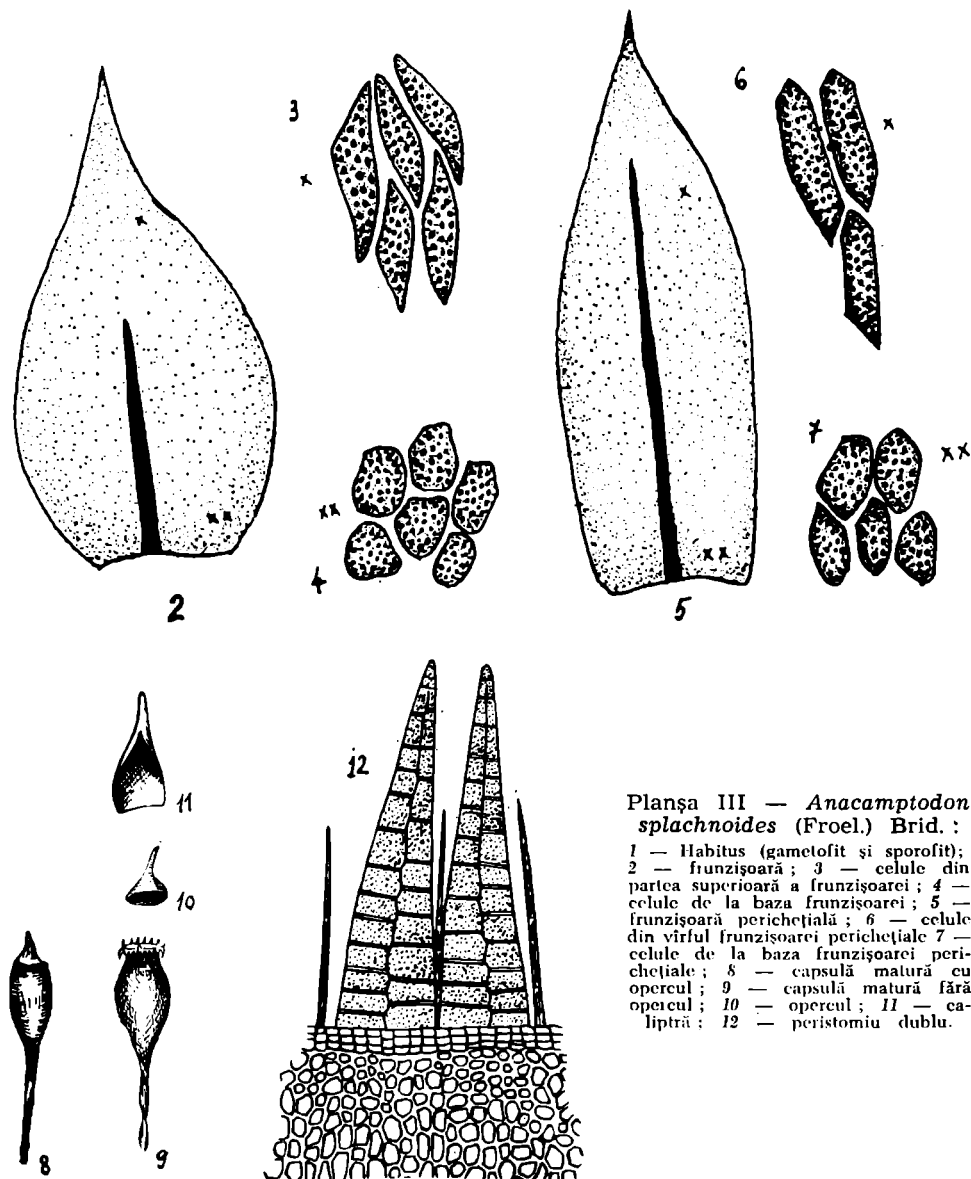
Sinonime :

Leskea pulvinata Wahlb. Flor. lapp., p. 369, 1812.

Leskea subenervis Schwägr. Suppl. I, P. II, p. 176, t. 85, 1816.

Leskea pulvinata C. Müll. Synops. II, p. 83, 1820.

Plansa III — *Anacamptodon splachnoides* (Froel.) Brid. :

1 — Habitus (gametofit și sporofit);
 2 — frunzișoară; 3 — celule din
 partea superioară a frunzișoarei; 4 —
 celule de la baza frunzișoarei; 5 —
 frunzișoară perichetială; 6 — celule
 din vârful frunzișoarei perichetiale 7 —
 celule de la baza frunzișoarei perichetiale
 8 — capsulă matură cu
 opercul; 9 — capsulă matură fără
 opercul; 10 — opercul; 11 — ca-
 liptră; 12 — peristomiu dublu.

Helicodontium pulvinatum Lindb. Musc. Scand. p. 37, 1879.

Mușchi care seamănă ca habitus *Leskea polycarpa*, cu tulpinițe mici pe care se dezvoltă ramuri scurte erecte. Frunzișoarele sînt foarte concave, late, cu vîrful rotunjit și nervura subțire. Celulele bazale pătratic, celelalte romboidale.

Capsula cilindrică, scurtă, oval-oblongă cu operculul conic iar dinții peristomiului sînt lineari, lanceolați de culoare gălbuie. Sporii bruni roșietici. Fructifică toamna.

Element floristic : nordic.

Forma biologică : Brr.

Ecologie : Meso-higrofit, sciafil, corticol, acidofil.

Răspîndirea în țară : Munții Bucegi (Jud. Prahova) (20), Munții Persani (Jud. Brașov) (12), Sibiu (Jud. Sibiu) (6).

Răspîndirea în Europa : Nordul Franței, Suedia, Finlanda, Norvegia, Marea Britanie, România (7), (8), (10), (11), (19), (20).

Tabelul nr. 1

Date ecologice și fitogeografice asupra briofitelor din Fam. Fabroniaceae

Specia	Substrat	Umiditate	Lumino-zitate	pH	Forma biologică	Element fitogeografic
<i>Habrodon perpusillus</i> (De Not.) Lindb.	corticol	mezo-xerofil	foto-sciafil	acid	Brr	mediterranean
<i>Fabronia pusilla</i> Raddi	corticol	mezo-xerofil	foto-sciafil	acid	Brr	atlantic-med.
<i>Fabronia octoblepharis</i> Schl.	saxi-corticol	mezo-xerofil	foto-sciafil	acid	Brr	atlantic-med. circ.
<i>Anacamptodon splachnoides</i> (Froel.) Brid.	corticol	higrofil	sciafil	acid	Brr	atlantic-med. dis-junct
<i>Myrinia pulvinata</i> Schimp.	corticol	mezo-higrofil	saxicol	acid	Brr	nordic

BIBLIOGRAFIE

1. AMANN I. (1922), *Bryogéographie de la Suisse*, Zürich.
2. BARTH J. (1905), *A Hargita hegység s'zomszedsoganók Flórája*, Mag. Bot. Lapok, nr. 1—3, IV, Budapest.
3. BAUMGARTEN J. G. (1846), *Enumeratia Stirpium Magno-Transilvaniae, Principatui, Cibinii*, T. IV.
4. BOROS Á. (1968), *Bryogeographie und Bryoflora Ungarns*, Budapest.
5. GAMS H. (1957), *Kleine Kryptogamenflora*, Bd. IV, Stuttgart.
6. HAZSLINSZKY F. (1885), *A Magyar Birodalom Moh-Flórája*, Budapest.
7. HERZOG TH. (1926), *Geographie der Moose*, Jena.
8. HUSNOT T. (1884—1890), *Musculologia Gallica*, Paris.
9. LAZARENCO A. K. (1955), *Opredeliteli listvenix mîxrov Ukraini*, Kiev.
10. LIMPRICHT K. G. (1895), *Die Laubmoose Deutschlands, Österreichs und der Schweiz*, II, Leipzig.
11. MÖNKEMEYER W. (1927), *Die Laubmoose Europas*, IV, Leipzig.
12. PAPP C. (1967), *Briofitele din R. S. România (determinator)*, „Analele Univ. „Al. I. Cuza“ Iași, S. Biologie, 3, Iași.
13. PAVLETIC Z. (1955), *Prodromus Florae Briofita Jugoslavijs*, Zagreb.
14. PAVLETIC Z. (1968), *Flora mahovina Jugoslavijs*, Zagreb.
15. PAX F. (1908), *Grundzüge der Pflanzenverbreitung in den Karpathen*, II, Leipzig.

16. PÉTERFI M. (1903), *Adatok Erdely lombosmohflórájához (Beiträge zur Lambmoos-flora von Siebenbürgen)*, Mag. Bot. Lapok, nr. 9/10, Budapest.
17. PÉTERFI M. (1908), *Adatok a Biharhegyrég Mohoflórájához, Ismeretehez, M. T. Ak.* Math. és Természettud Közlemények, XXX, 3 sz, Budapest.
18. PILOUS Z., DUDA J. (1960), *Klíma a urcování mechorostů CSR*, Československé Akademie věd, Praha.
19. PODPERA J. (1954), *Conspectus muscorum Europaeorum*, Prague.
20. ROTH G. (1905), *Die Europäischen Laubmoose, II*, Leipzig.
21. SCHUR F. (1866), *Enumeratio Plantarum Transsilvaniae*, Vindobonae.
22. SIMONKAI L., (SIMKOVICS L.) (1872), *Berichte über die auf dem Retezat gesammelten Moose.*, Mathem. és Természettudományi Közlem., 10.
23. ȘTEFUREAC TR. I. et MOHAN GH. (1970), *Quelques espèces d'importance Bryogéographique pour la Roumanie*, Revue Roumanie de Biologie, Serie de Botanique, T. 15, nr. 3, Bucarest.
24. ȘTEFUREAC TR. I., MOHAN GH. (1970), *Cercetări asupra Brioflorei din Complexul sivestru de la Prundul Comanei (jud. Ilfov) România*, Șt. și Cercet. Biol. Seria Botanică, T. 22, nr. 5, București.
25. SZAFRAN B. (1961), *Mchy (Musci), II*, Polska, Akad. Nauk, Warszawa.

BEITRÄGE ZUR KENNTNISS DER FAMILIE FABRONIACEAE IN RUMÄNIES BRYOFLORE

Zusammenfassung

Vorliegende Arbeit bringt eine Gesamt charakterisierung und ein Bestimmungs schlüssel dieser Familie, welche 5 seltene Arten aus der Bryoflora Rumäniens umfasst, dar.

Für jede Art wird sowohl das Gametophit als auch der Soprophit beschrieben und durch Angaben über den pflanzengeographischen Elemente, Lebensform und den hauptökologischen Elemente, wie Unterlage, Feuchtigkeit, Licht, pH usw. ergänzt.

Aller dieser Angaben ist die Verbreitung in Rumänien und Europa für jede Art beigefügt die in den chronologischen Karten eingetragen sind.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune științifică de comunicări a Muzeului județean Argeș-Pitești 24—25 mai 1971.

REZULTATE EXPERIMENTALE CU DIFERITE FORME DE INGRĂȘĂMINTE CU AZOT LICHID LA GRIU ȘI PORUMB PE SOLUL PODZOLIC DE LA ALBOTA – ARGEȘ

CR. HERA, GH. CREMENESCU, GH VALUȚĂ,
R. STANCU și M. GIOSANU

Din cercetările efectuate în timpul din urmă cu privire la folosirea îngrășămintelor azotoase, se desprinde tot mai mult tendința de a se aplica îngrășăminte azotoase lichide ca : amoniacul anhidru, apele amoniacale și alte soluții care conțin azot (1, 2).

Această tendință este justificată, datorită faptului că îngrășămintele azotate lichide se pot livra la un preț mai redus și de asemenea prezintă posibilități de mecanizare mai ușoară, a transportului și a încorporării în sol. S-a constatat că, în ceea ce privește efectul lor asupra producției, nu este nici o deosebire între azotul provenit din îngrășăminte azotate solide și cele lichide. Se observă numai o mică modificare a valorii pH-lui solului, dar această modificare este trecătoare.

Referitor la felul îngrășămintului lichid folosit există anumite preferințe.

Astfel, în S.U.A., R. S. Cehoslovacă și Franța, preferința se dă folosirii amoniacului anhidru, pe când în U.R.S.S. și R. P. Polonă se folosesc mai mult apele amoniacale (6).

De pildă (7) consumul de amoniac anhidru în S.U.A. a crescut de la 874.984 tone în 1961—1962 la 1.814.369 tone în 1965—1966, ceea ce înseamnă, în procente, o creștere de la 14,29—31,08%.

Amoniacul anhidru este folosit mai mult decât apa amoniacală și soluțiile de azot. Din totalul de îngrășăminte cu azot, care în 1964—1965 au fost de 4.176.300 tone, amoniacul anhidru a reprezentat 31,34%, apa amoniacală 3,19% și soluțiile azotate 12,86%.

Amoniacul anhidru este folosit în S.U.A. pentru cultura porumbului, sorgului, sfeclei de zahăr, orezului iar în timpul din urmă la pășuni.

El se administrează la însămînțare sau după însămînțare între rândurile de porumb. Se mai folosește la porumb și pe faze de vegetație când plantele au 2—8 frunze.

În Franța, primele încercări de utilizare a amoniacului anhidru au fost făcute în 1959/1960. În 1961/1962 s-au consumat 400 tone, iar în 1965/1966 consumul a ajuns la 9 650 tone.

Una dintre țările europene unde se folosește pe o scară întinsă amoniacul anhidru, este Danemarca. Folosirea amoniacului anhidru în această țară, a început în 1965 cu 300 tone iar în 1966 a ajuns la 48 500 tone reprezentînd 20% din consumul total de îngrășăminte cu bază de azot.

Experiențele efectuate în Danemarca au dus la concluzia că amoniacul anhidru este superior față de azotatul de calciu, forma cea mai răspîdită de azotat solid în această țară.

La orz, sporul realizat cu amoniacul anhidru a fost de 1220 kg/ha, pe cînd la azotatul de calciu 1100 kg/ha, față de martorul neîngrășat.

La sfecla de zahăr amoniacul anhidru a dat un spor de 2050 kg/ha, pe cînd azotatul de calciu 1790 kg/ha. Se folosește înainte de semănat, dar s-a observat tendința de a combina îngrășarea cu lucrările de pregătirea terenului și însămînțare.

Plecînd de la aceste considerații, că îngrășămintele lichide cu azot ar fi mai avantajoase, am întreprins cercetări în condițiile pedoclimatice de la Albota, județul Argeș, cu următoarele îngrășăminte lichide cu azot: amoniac, apă amoniacală și carboamoniacați.

METODA DE CERCETARE

Experiența s-a executat în anii 1963—1966 după metoda parcelelor perechi (Konstantinov) în 6 repetiții. Variantele cercetate se prezintă în tabelele nr. 1 și 2. La începutul experimentării terenul a fost calcarizat cu 5 tone/ha spumă de defecare de la fabrica de zahăr Chitila, ceea ce a corespuns neutralizării a 75% din aciditatea solului calculată după aciditatea hidrolitică.

Îngrășămintele cu azot s-au administrat pe un fond constant de fosfor și potasiu (P 70 K 60).

Pentru încorporarea amoniacului anhidru în sol s-a folosit dispozitivul AMIN 4/2 iar pentru apele amoniacale și carboamoniacați s-a folosit un dispozitiv tractat de tractor. Azotatul de amoniu s-a administrat prin împrăștierea la aceleași epoci, cu amoniacul anhidru, apele amoniacale și carboamoniacați.

Superfosfatul și sarea potasică s-au încorporat în sol, cu arătura de bază. În fiecare an, terenul a fost arat la 18—20 cm pentru cultura grîului și 22—25 cm pentru porumb. S-a experimentat cu soiul de grîu Ponca și hibridul dublu de porumb 208 asigurîndu-se o desime de 450 plante pe metrul pătrat pentru grîu și 30 000 plante la hectar pentru porumb.

Lucrările de întreținerea culturilor au fost cele obișnuite.

Condițiile de climă și sol au fost descrise larg în lucrările anterior publicate.

Interpretarea rezultatelor s-a făcut prin metoda analizei varianței.

Tabelul 1

**Influența diferitelor forme de îngrășămințe cu azot asupra culturii porumbului
HD 208**

Nr. crt.	Varianta	1963	1964	1965	1966	Media 1963—1966			Sem- nif.
		Pro- ducția q/ha	Pro- ducția q/ha	Pro- ducția q/ha	Pro- ducția q/ha	Prod. q/ha	%	d/ q/ha	
1	Martor	29,1	36,8	8,9	33,4	25,9	100	—	—
2	NH ₃ , 80 kg/ha toamna	30,3	49,7	12,6	39,1	31,1	120	5,2	+++
3	NH ₄ OH, 80 kg/ha toamna	27,5	38,0	16,4	43,6	29,4	114	3,5	+++
4	NH ₄ NO ₃ , 80 kg/ha toamna	32,6	37,8	16,1	42,4	30,2	117	4,3	+++
5	Carboamoniu, 80 kg/ha toamna	33,5	45,2	15,0	43,2	32,3	125	6,4	+++
6	NH ₃ , 80 kg/ha la semănat	33,5	46,3	13,7	45,4	34,7	134	8,8	+++
7	NH ₄ OH, 80 kg/ha la semănat	31,3	39,1	17,4	44,2	33,0	128	7,1	+++
8	NH ₄ NO ₃ , 80 kg/ha la semănat	32,3	42,8	16,2	43,7	31,7	123	5,8	+++
9	Carboamoniu, 80 kg/ha la semănat	36,7	39,2	15,8	39,2	30,7	119	4,8	+++
10	NH ₃ , 40 kg/ha la semănat + 40 kg/ha în timpul vegetației	33,2	42,0	13,7	35,9	29,5	114	3,6	+++
11	NH ₄ OH 40 kg/ha la semănat + 40 kg/ha în timpul vegetației	30,5	41,6	14,3	39,9	29,8	115	4,2	+++
12	NH ₄ NO ₃ , 40 kg/ha la semănat + 40 kg/ha în timpul vegetației	33,2	34,3	15,4	40,3	28,9	112	3,3	++
13	Carboamoniu, 40 kg/ha la semănat + 40 kg/ha în timpul vegetației	36,5	38,9	11,4	38,5	29,9	116	4,3	+++

DL 5‰ 2,34 3,77 0,87 2,74 1,7

DL 1‰ 3,20 5,33 1,21 3,89 2,3

DL 0,1‰ 4,36 7,24 1,68 5,63 2,9

Tabelul 2

Influența diferitelor forme de îngrășăminte cu azot asupra culturii griului
solul Ponca

Nr. crt.	Varianta	1963	1964	1965	1966	Media 1963—1966			Sem- nif.
		Pro- ducția q/ha	Pro- ducția q/ha	Pro- ducția q/ha	Pro- ducția q/ha	Prod. q/ha	%	d/ q/ha	
1	Martor	16,2	16,9	14,5	17,5	16,2	100	—	—
2	NH ₃ , 80 kg/ha toamna	23,0	24,1	35,3	24,7	26,7	165	10,5	+++
3	NH ₄ OH, 80 kg/ha toamna	29,6	23,7	32,6	26,5	28,1	174	11,9	+++
4	NH ₄ NO ₃ , 80 kg/ha toamna	23,3	24,7	32,5	28,0	27,1	167	10,9	+++
5	Carboamoniacați, 80 kg/ha toamna	30,7	23,3	34,2	21,1	27,3	169	11,1	+++
6	NH ₃ , 40 kg/ha toamna + 40 kg/ha primăvara	27,9	27,2	27,2	29,3	27,9	172	11,7	+++
7	NH ₄ OH, 40 kg/ha toamna + 40 kg/ha primăvara	26,6	22,6	32,5	24,9	26,6	164	10,4	+++
8	NH ₄ NO ₃ , 40 kg/ha toamna + 40 kg/ha primăvara	29,7	26,6	34,7	27,9	29,7	184	13,5	+++
9	Carboamoniacați, 40 kg/ha toamna + 40 kg/ha primăvara	28,2	25,2	31,5	28,0	28,2	174	12,0	+++
10	NH ₃ , 40 kg/ha	17,9	24,3	25,8	26,9	23,7	116	7,5	+++
11	NH ₄ OH, 40 kg/ha	25,2	24,3	30,3	25,1	26,2	162	10,0	+++
12	NH ₄ NO ₃ , 40 kg/ha	19,5	25,6	26,3	24,9	24,0	148	7,8	+++

DL 5% 1,82 3,64 3,22 2,41 5,00

DL 1% 2,59 5,51 4,60 3,43 6,80

DL 0,1% 3,75 8,86 6,65 4,96 9,11

REZULTATE OBTINUTE

Îngrășămintele folosite au influențat diferit producția de griu și porumb în funcție de forma îngrășămintului și epoca de administrare. Astfel, în anul 1963, cel mai mult, au sporit producția de porumb, carboamoniacații, întrecând celelalte forme de îngrășăminte cu azot cu 3,2—1,4 q/ha când au fost încorporați toamna, cu 3,2 respectiv 4,4 q/ha la încorporarea în primăvară și cu 6,3 respectiv 3,2 q/ha la încorporarea în timpul vegetației. În anul 1964, cel mai mare spor de producție, 12,9 q/ha, l-a dat amoniacul anhidru administrat în toamnă. Superioritatea amoniacului anhidru s-a menținut și la celelalte epoci de administrare.

În anii următori diferitele forme de îngrășămint cu azot au sporit asemănător producția de porumb.

Analizînd datele medii de producție pe durata experimentării, desprindem următoarele constatări :

Diferitele forme de îngrășăminte cu azot, la aceeași cantitate de substanță activă, au sporit asemănător producția de porumb când au fost administrate toamna și în timpul vegetației.

Administrare înaintea semănăturii, amoniacul anhidru și apele amoniacale au realizat sporuri mai mari de producție decît azotatul de amoniu sau carboamoniacații.

În ceea ce privește epoca de administrat, amoniacul anhidru, apele amoniacale și azotatul de amoniu au realizat producții mai mari cînd au fost administrate la semănat și mai reduse la celelalte epoci, în timp ce carboamoniacații au sporit asemănător producția de porumb la toate epocile de administrare.

Producția de griu a înregistrat variații mari în funcție de epoca de administrare și mai reduse în funcție de felul îngrășămintului cu azot.

Astfel, în anul 1964—1965 cele mai mari producții s-au obținut la fracționarea îngrășămintului cu azot : jumătate toamna și jumătate primăvara. Apreciind în schimb sporul de producție obținut în funcție de cantitatea de îngrășămint cu azot folosită, rezultă că cele mai economice sporuri de producție s-au obținut la administrarea cantității de 40 kg/ha azot, dată primăvara. În anul 1966 s-au obținut producții practic egale între diferitele forme de îngrășăminte cu azot la administrarea în toamnă și primăvara și mai reduse la administrarea a jumătate doză primăvara de timpuriu. Datele medii de producție la griu pe perioada 1964—1966 arată o eficacitate mai mare a azotatului de amoniu, administrat jumătate din doză toamna și jumătate primăvara devreme, față de celelalte forme de îngrășăminte cu azot care au sporit asemănător producția de griu în raport cu epoca de administrare.

Judecînd în schimb sporul de producție obținut în funcție de doză și epoca de încorporare în sol, rezultă că sporuri mai economice s-au obținut la administrarea a jumătate doză (40 kg/ha N) primăvara devreme față de 80 kg/ha toamna sau toamna și primăvara.

CONCLUZII

1. Diferitele forme de îngrășăminte cu azot au sporit asemănător producția de grâu și porumb administrate în aceeași cantitate și la aceeași epocă.
2. Cea mai potrivită epocă de administrare s-a dovedit a fi primăvara timpuriu.
3. Spor de producție mai economic s-a obținut la grâu, administrând 40 kg/ha azot primăvara devreme.

BIBLIOGRAFIE

1. ANDREWS W. B., (1956), *Anhydrous ammonia as a nitrogenous fertilizer*. Advance în Agronomy, nr. 3.
2. BARANOV N. A., KOZENKOV D. A., (1963), *Jidkie azotnie udobreniia*, Selhozghiz, Moskva.
3. BENARI S., (1960) *Îngrășămintele lichide cu azot*, I.D.T. București.
4. BENARI S., MAN MARILENA, *Contribuții în studiul îngrășămintelor lichide cu azot în R.P.R. (Carboamoniacații)*, Bibl. Analelor Româno-Sovietice, Seria tehnică.
5. DAVIDESCU D., HERA CR., (1963), *Eficiența folosirii unor îngrășăminte lichide cu azot*, Revista Internațională de agricultură, nr. 2.
6. HERA CR., TABĂRANU T., și AURELIA NICOLAE, (1965), *Efectele îngrășămintelor lichide cu azot asupra grâului de toamnă cultivat în monocultură și asupra însușirilor agro-chimice ale cernoziomului mediu levigat de la Fundulea*. Analele Inst. de Cercet. Cereale și Plante tehnice, vol. XXXIII, Seria B.
7. * * * (1967), *Où en est l'emploi d'ammoniac anhydre en agriculture*, vol. 10, nr. 2, France.

LES RESULTATS DES EXPERIMENTS AVEC DES DIFFERANTES FORMES D'ENGRAIS LIQUIDE CONTENANT N SUR LE SOL PODZOLIQUE D'ALBOTA—ARGEȘ, CULTIVÉ AVEC DE BLÉ ET DE MAÏS

RÉSUMÉ

Pendant les années 1963—1966 les auteurs ont effectués une série d'expériences afin de constater le résultat obtenu par des différents engrais liquides azotés, sur la production de blé et de maïs.

On a utilisé des engrais d'ammoniaque anhydre, eau ammoniacale et des carbonates d'ammoniaque.

L'expérience sur les terrains d'Albota a été montée d'après la méthode des parcelles doubles (Konstantinov), en six reprises.

Pour le début le terrain a été calcarisé avec 5 t/ha d'écume de déjection provenant de la fabrique de sucre „Chitila“ ce qui a neutralisé

75% de l'acidité du sol calculée d'après l'acidité hydrolytique. Les engrais azotés ont été administrés sur un fond constant de phosphore et de potassium ($P_{70} K_{60}$).

On a remarqué que les différentes formes d'engrais azotés ont déterminé une augmentation semblable pour la production de blé et de maïs, quand les engrais sont administrés en même quantité et dans la même époque.

L'époque la plus propice d'amendement c'est le début du printemps.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune științifică de comunicări a Muzeului județean Argeș-Pitești 24—25 mai 1971.

SPECII DE PROTURE DIN REZERVAȚIA ȘTIINȚIFICĂ A PARCULUI NAȚIONAL RETEZAT

M. FALCA

Primele cunoștințe despre acest grup de insecte inferioare le avem de la Silvestri (1907), care a descris prima specie, a creat prima familie și a dat numele ordinului.

În țara noastră, primele — și singurele — cercetări asupra acestor insecte au fost întreprinse de Prof. Ionescu (2, 3), care din anul 1930 și pînă în 1951 a adus o contribuție deosebit de valoroasă nu numai la cunoașterea speciilor existente în fauna țării noastre ci și a faunei de proture din Europa.

În scopul unei cunoașteri mai amănunțite a faunei de proture de la noi din țară și în special din anumite zone geografice necercetate, în scopul aplicării unor noi criterii de clasificare a acestor organisme, introduse în taxonomia proturelor de Tuxen (4), și care completează vechile criterii sistematice, sinonimizînd, în același timp, multe dintre speciile cunoscute, am abordat un studiu sistematic și ecologic al proturelor de la noi din țară.

În lucrarea de față prezentăm rezultatele parțiale ale cercetărilor întreprinse în cursul anilor 1969 și 1970 asupra faunei proturelor din solul și litiera din Rezervația Științifică a Parcului Național Retezat.

METODA ȘI TEHNICA DE LUCRU

Probele au fost colectate lunar, din litieră și humus de litieră începînd din luna aprilie și pînă în noiembrie.

Colectările au fost efectuate în 3 stații, deosebite între ele din punct de vedere al altitudinii, tipului de sol și tipului de vegetație.

Trierea materialului s-a făcut cu ajutorul aparatului Tullgren-Berlese, pentru probele de litieră și sub binocular, pentru probele de humus de litieră.

DESCRIEREA STAȚIILOR

Stația 1 : *Festuco (drymeae)-Fagetum* este situată la o altitudine de 850 m, versant slab înclinat, expoziție sud-vestică. Litiera prezintă o acoperire de 100%, cu grosimea variind între 0,5 și 3 cm. Vegetația este formată din *Fagus sylvatica*. Stratul ierbos are o acoperire de 45% și este reprezentat prin *Festuca drymea*, *Asperula odorata*, *Glechoma hirsuta* etc. Solul este brun acid, cu un pH cu valori mai mari de 4,5.

Stația 2 : *Piceetum carpaticum* este situată la altitudinea de 1250 m, versant accidentat, expoziție nord-vestică. Litiera este formată din ace de molid, parțial mărunțite, cu o grosime de 0,5—2 cm. Vegetația este formată din *Picea excelsa*, *Lonicera nigra*, *Rubus idaeus*. Stratul ierbos are o acoperire de 70% și este reprezentat prin *Calamagrostis arundinacea*, *Driopteris filix mas*, *Hieracium transsylvanicum*. Dintre muscinee menționăm *Polytrichum formosum*, *Polytrichum gracile*, *Dicranum scoparium* și *Plagiothecium undulatum*. Solul este brun podzolic, cu un pH cuprins între 3,50 și 4,42.

Stația 3 : *Pinetum mugii carpaticum* — este situată la o altitudine de 1800 m, versant accidentat, expoziție nord-vestică. Vegetația este alcătuită din *Picea excelsa*, *Pinus cembra*, *Pinus montana*, *Juniperus nana*, *Rhododendron kotschyi*. Covorul ierbos este reprezentat prin *Vaccinium myrtillus*, *Vaccinium vitis idaea*, *Soldanella major*, *Homogyne alpina* și un strat de mușchi gros de 2—5 cm alcătuit din *Plagiothecium undulatum*, *Sphagnum sp.*, *Diplophyllum taxifolium*. Solul este humico-silicatic, superficial, cu un pH cuprins între 3,65 și 3,84.

REZULTATE OBTINUTE

Au fost identificate 3 genuri și 4 specii și anume :

Subordinul Eosentomoidaea.

Familia Eosentomidae.

1. *Eosentomon transitorium* Berl.

Subordinul Acerentomoidae.

Familia Acerentomidae.

2. *Acerentomon quercinum* Ion.

3. *Acerentomon mesorhinus* Ion.

4. *Acerentulus trăgărdhi* Ion.

Din tabelul nr. 1 se poate observa constanța speciilor de proture în cele 3 stații cercetate în Rezervația Științifică a Parcului Național Retezat.

Din analiza acestui tabel se constată faptul că speciile de proture identificate de noi, sînt prezente în toate cele 3 stații, nu sînt specifice unui anumit tip de sol. Este interesant de semnalat faptul că *Acerentomon quercinum*, citat de Prof. Ionescu numai în frunzarul pădurilor de foioase, a fost întâlnit de noi atît în stația 2 — *Piceetum carpaticum* — cît și în stația 3 — *Pinetum mugii carpaticum*.

Tabelul 1

Specii de proture identificate în Rezervația științifică a Parcului Național „Retezat”

Nr. crt.	Genul și specia	Stația 1						Stația 2						Stația 3					
		Altitudinea m	Tip de sol	Tip de vegetație	pH	Constanța speciilor		Altitudinea m	Tip de sol	Tip de vegetație	pH	Constanța speciilor		Altitudinea m	Tip de sol	Tip de vegetație	pH	Constanța speciilor	
						Literă	Humus					Literă	Humus					Literă	Humus
1	<i>E. transitorium</i>	850	Brun acid	Fage-tum	4,5	+	+	1 250	Brun pod-zolic	Pi- cee-tum	3,5— 4,4	+	+	1 800	Humi-co si- licatic	Pine-tum	3,6— 3,8	+	+
2	<i>A. quercinum</i>	850	Brun acid	Fage-tum	4,5	+	+	1 250	Brun pod-zolic	Pi- cee-tum	3,5— 4,4	+	+	1 800	Humi-co si- licatic	Pine-tum	3,6— 3,8	+	+
3	<i>A. mesorhinus</i>	850	Brun acid	Fage-tum	4,5	+	+	1 250	Brun pod-zolic	Pi- cee-tum	3,5— 4,4	+	+	1 800	Humi-co si- licatic	Pine-tum	3,6— 3,8	+	+
4	<i>A. tragardhi</i>	850	Brun acid	Fage-tum	4,5	+	+	1 250	Brun pod-zolic	Pi- cee-tum	3,5— 4,4	+	+	1 800	Humi-co si- licatic	Pine-tum	3,6— 3,8	+	+

De asemenea se mai poate constata că toate speciile identificate sînt prezente atît în litieră cît și în humusul de litieră.

Referitor la biologia lor se cunosc foarte puține lucruri pînă în prezent. Încercări recente ale lui Kevan și Behan (Canada) nu au dat rezultate satisfăcătoare și, momentan, cercetările au fost abandonate. Este interesant de reținut posibilul rol pe care îl au proturile în transmiterea fungilor în sol.

Nu a fost observată pînă în prezent ieșirea prelarvei din ou, aceasta din cauza dificultăților mari de creștere a proturilor. Tot din această cauză nu pot fi delimitate precis, în timp, stadiile în dezvoltarea acestor organisme. În Retezat au fost întîlnite exemplare de larve în diferite stadii și exemplare de preimago și imago, în aceleași luni.

Nu se poate afirma cu certitudine că este vorba de o suprapunere a stadiilor, datorită — probabil — depunerii ouălor în momente diferite sau altor cauze.

CONCLUZII

1. Fauna de proture din stațiile cercetate în Rezervația Științifică a Parcului Național Retezat este reprezentată de 3 genuri și 4 specii.

2. Speciile identificate sînt comune celor 3 stații din care au fost ridicate probele.

3. Speciile de proture identificate în stațiile cercetate au fost prezente atît în litieră cît și în humusul de litieră.

BIBLIOGRAFIE

1. CASSAGNAU P. et NOSEK J. (1969), *Protures de Grèce*, Biologia Gallo-Hellenica, II, 2, Athènes.
2. IONESCU M. A. (1932), *Contribuțiuni la studiul faunei frunzarului (pătura de frunze moarte) din fag*. Teză, București.
3. IONESCU M. A. (1951), *Protura — Fauna R. P. Române*, Ed. Acad. R.P.R., VII, 1, București.
4. TUXEN S. L. (1964), *The Protura*, Herman, Paris.

ESPÈCES DE PROTURES DE LA RÉSERVE SCIENTIFIQUE DU PARC NATIONAL RETEZAT

Résumé

Pendant les années 1969, 1970, on a effectué un étude en ce qui concerne la systematique et l'écologie des *Protures* de la Réserve scientifique du Parc National Retezat. Dans cet ouvrage sont révélés les aspects relatives à la systematique des *Protures* étudiées dans 3 stations de la réserve, stations dissemblables par l'altitude, type de sol et type de végétation.

Les recherches ont imposé quelques conclusions à savoir.

1. La faune de *Protures* des biotypes étudiées est représentée par 3 genres à 4 espèces.

2. Les espèces identifiées sont communes pour toutes les 3 stations d'ou on a tiré les preuves, par conséquent elles ne sont pas spécifiques pour un type de sol déterminé.

3. Quant à la constance, par niveaux de profondeur, les espèces identifiées sont présentes également dans la litière et l'humus de litière.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune științifică de comunicări a Muzeului județean Argeș — Pitești, 24—25 mai 1971.

CONSIDERAȚII ASUPRA STRUCTURII NUMERICE A COLLEMBOLELOR DIN LITIERA REZERVAȚIEI ȘTIINȚIFICE A PARCULUI NAȚIONAL RETEZAT

M. FALCA

Studiul organismelor din sol reprezintă o verigă necesară și indispensabilă, în același timp, în cercetarea proceselor privind geneza și evoluția solului, a transformărilor fizice și chimice pe care le suferă în decursul istoriei sale precum și a unor aspecte legate de producția primară.

De asemenea, studiul organismelor din sol este de o deosebită importanță privind stabilirea unei baze biologice a evoluției și clasificării solului.

În țara noastră au existat și există preocupări privind studiul unor nevertebrate din sol, însă aceste studii au fost efectuate cu precădere la solurile arabile și în foarte slabă măsură la solurile de pădure.

În lucrarea de față, prezentăm unele aspecte referitoare la abundența, densitatea și biomasa *Collembolilor* din solurile din Rezervația științifică a Parcului Național Retezat.

MATERIAL ȘI TEHNICA DE LUCRU

Colectările de material faunistic au fost efectuate în 3 stații, deosebite între ele din punct de vedere al altitudinii, tipului de sol și tipului de vegetație. În fiecare stație au fost stabilite suprafețe de 1 250 mp, din care au fost ridicate relevee în suprafață de 33 cmp; câte 8 relevee au fost ridicate, din fiecare stație, lunar, „random“. Releveele au fost subîmpărțite pe nivele de adâncime, după cum urmează :

L = stratul de litieră, cu grosime variabilă ;

H = stratul de humus de litieră, cu grosime variabilă.

Trierea materialului s-a făcut cu ajutorul aparatului Tullgren-Berlese (probele de litieră) și sub binocular (probele de humus de litieră).

DESCRIEREA STAȚIILOR

Stația 1: *Festuco (drymeae)-Fagetum* este situată la o altitudine de 850 m, versant slab inclinat, expoziție sud-vestică. Litiera prezintă o acoperire de 100%, cu grosimea variind între 0,5 și 3 cm. Vegetația este formată din *Fagus sylvatica*. Stratul ierbos, cu o acoperire de 45%, este reprezentat prin *Festuca drymea*, *Asperula odorata*, *Glechoma hirsuta*, etc. Solul este brun acid, cu un pH cu valori mai mari de 4,5.

Stația 2: *Piceetum carpaticum* este situată la altitudinea de 1 250 m, versant accidentat, expoziție nord-vestică. Litiera este formată din ace de molid, parțial mărunțite, cu o grosime de 0,5—2 cm. Vegetația este formată din *Picea excelsa*, *Lonicera nigra*, *Rubus idaeus*. Stratul ierbos — 70% acoperire — este reprezentat prin *Calamagrostis arundinacea*, *Driopteris filix mas*, *Hieracium transsilvanicum*. Dintre muscinee menționăm *Polytrichum formosum*, *Polytrichum gracile*, *Dicranum scoparium* și *Plagiothecium undulatum*. Solul este brun podzolic, cu un pH cuprins între 3,50 și 4,42.

Stația 3: *Pinetum mugii carpaticum* este situată la o altitudine de 1 800 m, versant accidentat, expoziție nord-vestică. Vegetația este alcătuită din *Picea excelsa*, *Pinus cembra*, *Pinus montana*, *Juniperus nana*, *Rhododendron kotschyi*. Covorul ierbos este reprezentat prin *Vaccinium myrtillus*, *Vaccinium vitis idaea*, *Soldanella major*, *Homogyne alpina* și un strat de mușchi gros de 2—5 cm, alcătuit din *Plagiothecium undulatum*, *Sphagnum* sp., *Diplophyllum taxifolium*. Solul este humico-silicatic, superficial, cu un pH cuprins între 3,65 și 3,84.

REZULTATE OBTINUTE

Collembolile sînt organisme cu rol important asupra proceselor biologice din sol, ele găsindu-se aproape pretutindeni unde se dezvoltă plantele inferioare și superioare, respectiv unde sînt descompuse resturile moarte ale acestora.

Din analiza tabelului nr. 1, se poate observa că abundența numerică a collembolilor este diferită în litieră față de humusul de litieră, în toate cele 3 stații, fiind mai mare în humusul de litieră.

Astfel, în stația 1, în litieră, numărul mediu anual de exemplare pe relevu de 33 cmp a fost de 39, pe cînd în humusul de litieră a fost de 77. Procentual, în litieră, collembolile reprezintă 34%, iar în humusul de litieră 66%. Abundența mai mare la nivelul humusului de litieră se explică prin unele particularități ale biologiei speciilor de collembole, fapt cunoscut din lucrările lui C. Delamare-Deboutteville (1950), care evidențiază o densitate mai mare a collembolilor la nivelul humusului față de litieră și față de stratele profunde ale solului.

În stația 2, media anuală a numărului de exemplare pe relevu de 33 cmp este de 79 în litieră și 121 în humusul de litieră. Proporția nu este schimbată prea mult față de stația 1, în litieră fiind de 39%, iar în humusul de litieră de 61%.

În stația 3, de asemeni, se menține numărul de exemplare mai mare în humusul de litieră — 98 — față de litieră — 89, însă proporția, față de celelalte 2 stații, se modifică, în sensul creșterii procentului de collembole în litieră față de humusul de litieră. Astfel, în litieră, procentul este de 47%, iar în humusul de litieră de 53%, lucru care se explică prin faptul că, în stația 3, există un strat gros de mușchi, ce atinge 5 cm, mai mult sau mai puțin intrat în descompunere, mediu ce favorizează activitatea collembolilor.

Tot din analiza tabelului nr. 1 se mai poate constata că, numărul mediu anual de exemplare pe relevu de 33 cm.p variază de la stație la stație, media cea mai mare înregistrându-se în stația 2, urmînd apoi stațiile 3 și 1.

Tabelul 1

Mediile lunare, media anuală, biomasa și procentul collembolilor în litieră și humusul de litieră, pe relevee de 33 cm.p. în 1970

Stațiile	Luna	Litieră					Humus de litieră				
		Media pe relevu de 33 cm.p. lunar	Biomasa medie anuală mg	Media pe relevu de 33 cm.p. lunar	Biomasa medie lunară mg	Procentul de exemplare față de humus %	Media pe relevu de 33 cm.p. anuală	Biomasa medie anuală mg	Media pe relevu de 33 cm.p. anuală	Biomasa medie lunară mg	Procentul de exemplare față de humus %
1	IV	36	0,9				127	3,1			
	V	29	0,7				95	2,3			
	VI	59	1,4				51	1,2			
	VII	115	2,8				88	2,2			
	VIII	46	1,1				66	1,6			
	IX	23	0,5				54	1,3			
	X	7	0,1	39	0,9	34	47	1,2	77	1,9	66
2	V	93	2,3				130	3,2			
	VI	86	2,1				61	1,5			
	VII	122	3,0				225	5,6			
	VIII	78	1,9				127	3,1			
	IX	50	1,2				77	1,9			
	X	53	1,3	79	1,9	39	86	2,1	121	3,0	61
3	VII	143	3,5				140	3,5			
	VIII	61	1,5				102	2,5			
	IX	71	1,8				70	1,7			
	X	111	2,7	89	2,2	47	42	1,0	98	2,4	53

Este interesant de semnalat faptul că, spre deosebire de datele cunoscute din literatură care evidențiază faptul că densitatea cea mai mare a collembolilor se găsește în solul pădurilor de foioase, cercetările noastre ilustrează o densitate mai mare în stația 2 — *Piceetum carpaticum*, după care urmează stația 3 — *Pinetum mugii carpaticum* și abia pe ultimul loc stația 1 — *Festuco (drymeae)* — *Fagetum*, stație în care *Fagus sylvatica* are abundența, dominanța și frecvența maxime.

Eficiența ridicării releveelor, „random“, dintr-o suprafață stabilită și trierea cu ajutorul aparatului Tullgren-Berlese, probele de litieră și sub binocular, probele de humus de litieră, s-a dovedit a fi bună, iar sensibilitatea collembolilor față de modul de ridicare a acestor relevee, de asemenea a fost constantă în diferite momente ale anului.

Numărul de organisme obținut astfel este un indice al mărimii populațiilor de collembole, cărora aparțin exemplarele colectate la un moment dat, într-o anumită fază a dezvoltării lor.

Pentru estimarea absolută a populațiilor de collembole, pe stații și nivele de adâncime, am folosit principiul așa-numit „removal trapping or collecting“, potrivit căruia, dacă dintr-un anumit habitat a fost ridicat un anumit număr de organisme, prin relevee succesive, atunci fiecare releveu următor este afectat în ceea ce privește numărul de organisme.

Una din metodele folosite, în cadrul acestui principiu, este cea dezvoltată prima dată de Moran (1951) și simplificată de Zippin (1956, 1958) și care poate fi exprimată prin următorii parametrii: T = numărul total de organisme colectate; R = raportul dintre numărul total de organisme calculate și numărul total de organisme rezultate prin colectare; P = populația totală estimată absolut.

În tabelul nr. 2 sînt prezentate rezultatele obținute prin folosirea acestui sistem de calcul în cele 3 stații cercetate de noi în Rezervația Științifică a Parcului Național Retezat.

Tabelul 2

Numărul de organisme colectate și estimate absolut, pe stații

Stația 1				Stația 2				Stația 3			
Litieră		Humus		Litieră		Humus		Litieră		Humus	
T	P	T	P	T	P	T	P	T	P	P	T
1 547	2 063	4 078	5 437	2 157	2 765	5 218	11 102	1 349	2 075	2 623	2 914

Din analiza acestui tabel se poate observa că, în stația 1 — *Festuco (drymeae)* — *Fagetum* a fost găsit un număr de collembole, pe toată perioada colectării, de 1 547 exemplare, iar estimarea absolută a populației este de 2 063 exemplare. Aceasta înseamnă că media anuală, estimată absolut, a numărului de collembole pe releveu de 33 cmp. este de

52 exemplare, față de 39, cât este media anuală estimată prin relevee ridicate succesiv.

În humusul de litieră, tot în stația 1, numărul de collembole colectate este de 4 078, cu o medie anuală de 77 exemplare, iar populația totală estimată absolut este de 5 437 exemplare, cu o medie anuală de 102 exemplare pe releveu.

În stația 2 — *Piceetum carpaticum* — numărul de exemplare pe toată perioada colectării a fost de 2 157, în litieră, cu o medie anuală de 90 exemplare pe releveu, iar populația totală, estimată absolut, a fost de 2 765, cu o medie de 102 exemplare pe releveu. În humusul de litieră, numărul de organisme colectate a fost de 5 218, cu o medie anuală de 121 exemplare pe releveu, iar populația estimată absolut a fost de 11 102 exemplare, cu o medie anuală de 258 exemplare pe releveu.

În stația 3 — *Pinetum mugii carpaticum* — numărul de exemplare colectat a fost de 1 349, în litieră, cu o medie anuală de 89 exemplare pe releveu, iar populația estimată absolut a fost de 2 075 exemplare, cu o medie anuală de 138 exemplare pe releveu. În humusul de litieră numărul de organisme colectate a fost de 2 623, cu o medie anuală de 98 exemplare, iar populația estimată absolut a fost de 2 914, cu o medie anuală de 194 exemplare pe releveu.

Rezumînd aceste considerații, asupra estimării absolute a populațiilor de collembole, în cele 3 stații cercetate de noi, se poate afirma că, și în acest caz, stația 2 prezintă densitatea cea mai mare, valoarea estimată absolut fiind mult mai mare în această stație, față de numărul de exemplare colectate, în special la nivelul humusului de litieră.

BIOMASA

Estimarea biomasei reprezintă unul din cei mai buni indici ce caracterizează o populație de organisme, relevînd mai bine decît abundența și densitatea, particularitățile structurale și dinamice ale populației respective.

La collembole, estimarea biomasei întîmpină anumite dificultăți și anume :

- cîntărirea directă este imposibil de făcut la anumite exemplare ;
- diferitele specii sînt reprezentate prin exemplare în diferite stadii ale dezvoltării și calcularea biomasei bazată numai pe greutatea adulților nu ar permite o estimare bună a biomasei ;
- lipsa unor balanțe speciale cu ajutorul cărora să poată fi cîntărite collembolele.

Macfadyen (1952) a estimat biomasa collembolilor prin măsurarea volumului indivizilor adulți și prin multiplicarea acestuia corespunzător cu numărul de exemplare.

Calcularea biomasei collembolelor noi am făcut-o prin înmulțirea unei greutate medii pe exemplar de 0,025 mg, corespunzător cu numărul exemplarelor colectate.

În tabelul nr. 1 sînt prezentate mediile biomasei pe relevu de 33 cmp, pe fiecare lună și media anuală pe cele 3 stații.

Din analiza acestui tabel se constată că biomasa, ca și densitatea, prezintă valori mai mari în stația 2 și anume la nivelul humusului de litieră.

De asemenea, valorile biomasei, pe luni și pe stații, prezintă aceleași curbe de distribuție ca și valorile mediilor de exemplare pe relevee de 33 cmp.

CONCLUZII

Din cercetările întreprinse de noi în cele 3 stații din Rezervația Științifică a Parcului Național Retezat asupra collembolelor, ca o privire generală asupra acestui ordin de insecte, se desprind cîteva concluzii și anume :

1. Abundența numerică a collembolelor este diferită în litieră față de humusul de litieră, în toate cele 3 stații, fiind mai mare în humusul de litieră.

2. Media lunară de exemplare pe relevu de 33 cmp, cea mai mare, a fost înregistrată în stația 3, în luna iulie, în litieră, și în stația 2, în luna iulie, în humusul de litieră; media anuală cea mai mare a fost înregistrată în stația 3, la nivelul litierii și în stația 2, la nivelul humusului de litieră.

3. Dintre cele 3 stații, stația 1 prezintă densitatea cea mai mică, atît la nivelul litierii, cît și la nivelul humusului de litieră.

4. Valoarea cea mai mare a populațiilor de collembole estimate absolut a fost înregistrată la nivelul humusului de litieră, în stația 2.

5. Biomasa prezintă valori ce urmează aceleași curbe de distribuție ca și valorile mediilor pe relevee de 33 cmp.

BIBLIOGRAFIE

1. BELDIE AL. (1967), *Flora și vegetația Munților Bucegi*, Ed. Acad., București.
2. BOSCAIU N. (1971), *Flora și vegetația Munților Tarcu, Godeanu și Cernei*. Ed. Acad., București.
3. BRAUNS A. (1968), *Praktische Bodenbiologie*. Gustav Fischer, Stuttgart.
4. HALE W. G. (1966), *A population study of moorland collembola*. Pedobiologia, 6, 1, 65—99.
5. MEHEDINȚI AL. I. (1968), *Contribuții la cunoașterea relațiilor dintre sol și vegetație în cuprinsul pădurilor din Masivul Retezat, teză*, Brașov.
6. SOO R. (1964), *A magyar flora et vegetacio*, Akad. Kiado, Budapest.
7. SOUTHWOOD T. R. E. (1966), *Ecological methods*, Methuen, Londra.

Notă preliminară din teza de doctorat.

CONSIDERATIONS SUR LA STRUCTURE NUMÉRIQUE DES COLLEMBOLLES DANS LA LITIÈRE DE LA RÉSERVE SCIENTIFIQUE DU PARC NATIONAL RETEZAT

RÉSUMÉ

Les recherches effectuées par nous en trois stations de la réserve scientifique du Parc National Retezat, sur les *Collemboles*, imposent quelques conclusions à savoir :

1. la densité numérique des *Collemboles* est différente dans la litière rapportée à celle de l'humus de litière, dans toutes les trois stations, étant supérieure dans l'humus de litière.

2. la plus élevée moyenne d'exemplaire récoltés par mois sur un relevé de 33 cm² a été de 143 exemplaires dans la litière de la station nr. 3, en juillet, et de 225 exemplaires dans l'humus de litière de la station nr. 2, aussi en juillet. On a trouvé la plus haute moyenne annuelle, au niveau de la litière, dans la station nr. 3 (89 exemplaires), et au niveau de l'humus de litière, dans la station nr. 2 (121 exemplaires).

3. parmi les trois stations étudiées, la station nr. 1 présente la plus basse densité, au niveau de la litière, et de même au niveau de l'humus de litière.

4. la plus haute valeur numérique absolu des populations de *Collemboles* a été donnée par la station nr. 2, au niveau de l'humus de litière : 11 102 exemplaires.

5. la biomasse a des valeurs qui suivent les courbes de distribution caractéristiques pour les valeurs des moyennes sur des relevés de 33 cm².

Notă preliminară din teza de doctorat.

STUDII SISTEMATICE ASUPRA INSECTELOR *HOMOPTERA AUCHENORRHYNCHA* DIN BAZINUL RIULUI ARGEȘ

MARGARETA CANTOREANU

Argeșul este unul din râurile importante ale țării noastre. El își trage apele din munții Făgărașului, de sub vîrfurile Negoiu și Moldoveanu. Acestea își croiesc drum prin peisaje de o rară frumusețe, se reunesc într-o albie comună aproape de Cumpăna, iar de aici în jos, primind mai mulți afluenți, parcurge Muntenia de la nord la sud-est pe o întindere de 339,6 km și se varsă în Dunăre, lângă Oltenița. Dintre afluenții Argeșului menționăm Vilsanul, Riul Doamnei, Bratia, Riul Tîrgului și Argeșelul. Riul Argeș străbate toate formele de relief, de la zona muntoasă de cca. 1 500 m altitudine, pînă la cîmpia joasă a Dunării, de cca. 15 m altitudine. Complexitatea formelor de relief, cît și condițiile climatice diferite, fac ca bazinul riului Argeș să dispună de o vegetație și o faună foarte bogate, caracterizate prin prezența a numeroase specii. Dacă plantele superioare și vertebratele sînt cunoscute în cea mai mare parte, nu același lucru se poate spune despre fauna de nevertebrate.

Referindu-ne la insectele cicadine (ordinul *HOMOPTERA*, seria *AUCHENORRHYNCHA*) cu al căror studiu ne ocupăm și care sînt bogat reprezentate pe teritoriul țării noastre, precizăm că nu există nici o mențiune asupra lor din această interesantă zonă a României.

Lucrarea de față își propune să facă o succintă prezentare a speciilor cicadine pe care le-am identificat în bazinul riului Argeș. Sînt înglobate aici rezultatele cercetărilor noastre efectuate în perioada anilor 1964—1970, timp în care am procedat la colectări repetate de material cicadologic din diverse locuri ale regiunii sus menționate. Avînd în vedere caracteristicile biologice generale ale grupului, am aplicat metode adecvate de recoltare, folosind în mod curent metoda colectării animalelor cu ajutorul fileului. Pe lângă aceasta am mai aplicat metoda colec-tării cu exhaustorul și, în cazuri cu totul izolate, metoda curselor luminoase. Am luat atît probe calitative, cît și cantitative, avînd astfel posibilitatea să tragem și unele concluzii de ordin ecologic. Materialul adunat a fost identificat pe baza studiului armăturii genitale la mascul, care

constituie criteriu de bază în determinarea speciei. În cadrul deplasărilor efectuate, paralel cu colectarea insectelor am realizat și observații pe teren privind particularitățile biotopilor, ca: însușirile terenului, componența vegetației, valorile factorilor climatici ș.a. Pentru numeroase specii de cicadine am observat cu exactitate planta gazdă și respectiv substratul vegetal de unde își iau hrana (tulpină, frunză, ramuri tinere, etc.). Am analizat structura comunităților de cicadine din cadrul biotopilor, care diferă în funcție de condițiile de mediu biotic și abiotic.

Toate aceste date acumulate ne-au permis extinderea cunoștințelor privind biologia unor specii, cât și compararea lor cu date rezultate din cercetări ale altor locuri de pe teritoriul României.

În prezenta lucrare ne vom referi doar la studiul sistematic al faunei de cicadine (HOM. AUCHEN.) din bazinul Argeșului. Materialul cicadologic de care dispunem provine din 27 locuri de colectare și împrejurimile lor pe care, spre simplificarea prezentării în text, le-am grupat astfel:

- a = Cîmpulung, Nucșoara, Brădet, Domnești.
- b = Arefu, Corbeni, Albești, Valea Iașului.
- c = Curtea de Argeș, Valea Ursului, Colibași, Pitești.
- d = Golești, Topoloveni, Găești, Petrești.
- e = Ungureni, Vinătorii Mici, Malu Spart, Buturugeni.
- f = Domnești, Novaci, Grădiștea, Mirenești.
- g = Isvoarele, Mitreni, Oltenița.

În tabelul care urmează indicăm prezența speciilor în diversele locuri prin semnul +.

Speciile de Homoptera Auchenorrhyncha colectate din bazinul riului Argeș

Nr. crt.	Specia	Puncte de colectare						
		a	b	c	d	e	f	g
1	<i>Tettigometra obliqua</i> Pnz.	—	—	+	—	+	—	—
2	<i>Tettigometra baranii</i> Sign.	—	—	—	—	—	+	—
3	<i>Oliarus melanochaetus</i> Fieb.	—	—	—	+	+	+	—
4	<i>Oliarus panzeri</i> P. Löw	—	—	—	—	+	—	—
5	<i>Hyalesthes obsoletus</i> Sign.	—	—	—	+	+	+	—
6	<i>Myndus musivus</i> (Germ.)	—	—	—	—	+	+	+
7	<i>Cixius nervosus</i> (L.)	+	—	+	—	—	—	—
8	<i>Cixius desertorum</i> Fieb.	—	—	—	+	+	—	—
9	<i>Asiraca clavicornis</i> (F.)	—	+	+	—	—	+	—
10	<i>Kelisia melanops</i> Fieb.	—	—	—	—	—	—	+
11	<i>Stenocranus minutus</i> (F.)	—	+	—	—	—	—	—
12	<i>Eurysa lineata</i> (Perris)	—	—	—	—	—	—	+

Nr. crt.	Specia	Puncte de colectare						
		a	b	c	d	e	f	g
13	<i>Criomorphus albomarginatus</i> (Curt)	—	+	—	—	—	—	—
14	<i>Criomorphus affinis</i> (Fieb.)	+	+	+	—	—	—	—
15	<i>Dicranotropis hamata</i> (Boh.)	+	+	+	—	—	—	—
16	<i>Dicranotropis divergens</i> Kbm.	+	—	—	—	—	—	—
17	<i>Calligypona palliceps</i> (Horv.)	—	—	+	—	—	—	—
18	<i>Calligypona elegantula</i> (Boh.)	—	+	+	—	+	+	—
19	<i>Calligypona spinosa</i> (Fieb.)	—	+	—	+	+	—	—
20	<i>Calligypona marginata</i> (F.)	—	—	+	—	+	+	—
21	<i>Calligypona flaveola</i> (Flor)	+	+	—	—	—	—	—
22	<i>Calligypona pellucida</i> (F.)	—	—	+	—	+	—	—
23	<i>Calligypona obscurella</i> (Boh.)	+	+	—	—	—	—	—
24	<i>Calligypona dubia</i> (Kbm.)	+	+	+	—	—	—	—
25	<i>Calligypona propinqua</i> (Fieb.)	+	+	—	—	—	—	—
26	<i>Conomelus limbatus</i> (F.)	—	+	—	—	—	—	—
27	<i>Helicoptera marginicollis</i> (Spin)	—	—	+	—	—	—	—
28	<i>Dictyophara europaea</i> (L.)	—	—	—	+	—	+	—
29	<i>Dictyophara multireticulata</i> M. R.	+	—	—	—	—	—	—
30	<i>Caliscelis affinis</i> Fieb.	—	—	—	—	+	—	—
31	<i>Omnatidiotus dissimilis</i> (Fall.)	—	—	—	—	—	—	+
32	<i>Mycterodus immaculatus</i> (F.)	—	+	+	—	+	—	—
33	<i>Issus coleoptratus</i> (Geoffr.)	—	+	—	—	—	—	—
34	<i>Hysteropterum conspurcatum</i> (Spin.)	—	+	—	—	—	—	—
35	<i>Tibicen haematodes</i> (Scop.)	—	—	+	—	—	—	—
36	<i>Cicadetta tibialis</i> (Pnz.)	—	—	+	—	—	—	—
37	<i>Cercopis sanguinolenta</i> (Scop.)	+	+	+	+	—	—	—
38	<i>Lepyronia coleoptrata</i> (L.)	—	+	+	+	+	—	—
39	<i>Aphrophora alni</i> (Fall.)	+	+	+	—	+	—	—
40	<i>Aphrophora salicina</i> (Goeze)	—	—	+	—	—	—	—
41	<i>Neophilaenus lineatus</i> (L.)	—	+	+	—	+	—	—
42	<i>Neophilaenus campestris</i> (Fall.)	—	—	+	+	—	—	—
43	<i>Neophilaenus infumatus</i> (Hpt.)	+	—	—	—	—	—	—
44	<i>Philaenus spumarius</i> (L.)	+	+	+	+	+	+	+
45	<i>Centrotus cornutus</i> (L.)	—	+	+	—	—	+	—
46	<i>Ceresa bubalus</i> F.	—	+	+	+	—	—	+

Nr. crt.	Specia	Puncte de colectare						
		a	b	c	d	e	f	g
47	<i>Ulopa trivia</i> Germ.	—	+	—	—	—	—	—
48	<i>Megophthalmus scanicus</i> (Fall.)	+	—	+	+	—	—	—
49	<i>Tettigonia aurita</i> (L.)	—	—	+	—	—	—	—
50	<i>Eupelix cuspidata</i> (F.)	—	+	+	+	—	—	—
51	<i>Aphrodes tricinctus</i> Curt.	—	+	—	—	—	—	—
52	<i>Aphrodes fuscofasciatus</i> (Goeze)	—	—	+	—	—	—	—
53	<i>Aphrodes bicinctus</i> (Schrk.)	+	+	+	+	+	+	+
54	<i>Aphrodes flavostriatus</i> (Don.)	+	+	—	—	—	—	—
55	<i>Aphrodes albifrons</i> (L.)	—	—	+	+	—	—	—
56	<i>Doratura impudica</i> Horv.	—	—	+	—	—	+	—
57	<i>Doratura stylata</i> (Boh.)	—	—	+	+	+	—	—
58	<i>Doratura exilis</i> (Horv.)	—	—	—	—	—	—	+
59	<i>Evacanthus interruptus</i> (L.)	+	+	—	+	+	—	—
60	<i>Evacanthus acuminatus</i> (F.)	+	+	—	—	—	—	—
61	<i>Tettigella viridis</i> (L.)	+	+	+	+	+	+	+
62	<i>Macropsis notata</i> (Prhsk.)	—	—	—	+	—	—	—
63	<i>Macropsis marginata</i> (H. S.)	—	+	—	—	—	—	—
64	<i>Macropsis virescens</i> (F.)	—	—	+	+	—	—	—
65	<i>Oncopsis flavicollis</i> (L.)	—	+	+	—	—	—	—
66	<i>Oncopsis alni</i> (Schrk.)	+	+	+	—	—	—	—
67	<i>Hephathus nanus</i> (H. S.)	—	—	—	—	—	+	+
68	<i>Anaceratagallia laevis</i> Rib.	—	—	—	+	—	—	—
69	<i>Anaceratagallia ribauti</i> (Oss.)	—	—	—	+	+	+	—
70	<i>Peragallia sinuata</i> (M. R.)	—	—	—	—	—	+	+
71	<i>Rhytidodus decimusquartus</i> (Schrk.)	—	—	+	+	—	—	—
72	<i>Alebra wahlbergi</i> (Boh.)	—	+	—	—	—	—	—
73	<i>Erythria manderstjernai</i> (Kbm.)	+	—	—	—	—	—	—
74	<i>Dikraneura mollicula</i> (Boh.)	—	+	—	+	—	—	—
75	<i>Dikraneura sinuata</i> Then.	—	—	+	—	—	—	—
76	<i>Chlorita tessellata</i> (Leth.)	—	—	—	—	—	+	+
77	<i>Chlorita viridula</i> (Fall.)	—	—	—	—	+	+	—
78	<i>Empoasca pteridis</i> (Dahlb.)	—	+	+	—	+	—	—
79	<i>Eupteryx atropunctata</i> (Goeze)	+	+	—	—	—	—	—
80	<i>Eupteryx artemisiae</i> (Kbm.)	—	—	—	—	—	+	+

Nr. crt.	Specia	Puncte de colectare						
		a	b	c	d	e	f	g
81	<i>Eupteryx urticae</i> (F.)	—	+	+	—	—	—	—
82	<i>Eupteryx cyclops</i> Mats.	—	—	+	—	—	—	—
83	<i>Eupteryx aurata</i> (L.)	+	+	+	—	—	+	—
84	<i>Eupteryx ornata</i> (Leth.)	—	—	+	—	—	—	—
85	<i>Eupteryx stachydearum</i> (Hargy)	—	+	+	—	—	—	—
86	<i>Eupteryx vittata</i> (L.)	+	+	—	—	+	—	—
87	<i>Eupteryx notata</i> Curt.	+	+	+	—	—	—	—
88	<i>Eyphlocyba rosae</i> (L.)	—	+	+	—	—	—	—
89	<i>Typhlocyba geometrica</i> (Schrk.)	+	+	—	—	—	—	—
90	<i>Typhlocyba crataegi</i> Dgl.	—	—	—	+	—	—	—
91	<i>Alnetoidia alneti</i> (Dahlb.)	+	—	+	—	—	—	—
92	<i>Erythroneuru parvula</i> (Boh.)	—	+	+	+	—	—	—
93	<i>Erythroneura inconstans</i> Rib.	—	—	—	+	—	—	—
94	<i>Zygina pullula</i> (Boh.)	—	—	—	—	+	+	—
95	<i>Selenocephalus griseus</i> (F.)	—	—	—	—	+	—	+
96	<i>Iassus scutellaris</i> (F.)	—	—	—	+	—	—	—
97	<i>Phlepsius intricatus</i> (H. S.)	—	—	—	—	+	—	—
98	<i>Fieberiella flori</i> (Stal)	—	—	—	—	—	—	+
99	<i>Graphocraerus ventralis</i> (Fall.)	+	+	—	—	—	—	—
100	<i>Paramesus nervosus</i> (Fall.)	—	—	+	+	—	—	—
101	<i>Deltocephalus pulicaris</i> (Fall.)	+	+	+	+	+	+	+
102	<i>Deltocephalus coronifer</i> (Marsh.)	—	—	+	—	—	—	—
103	<i>Deltocephalus schmidtgeni</i> Wagn.	—	+	+	—	—	—	—
104	<i>Psammotettix striatus</i> (L.)	—	+	+	+	—	+	+
105	<i>Psammotettix alienus</i> (Dahlb.)	—	—	+	—	+	—	—
106	<i>Psammotettix cephalotes</i> (H. S.)	—	+	+	—	—	—	—
107	<i>Psammotettix pictipennis</i> (Kbm.)	—	—	—	—	+	—	—
108	<i>Psammotettix helvolus</i> Kbm.	—	+	—	—	—	—	—
109	<i>Diplocolenus abdominalis</i> (F.)	+	+	+	—	—	+	—
110	<i>Diplocolenus bohemani</i> (Zett.)	+	—	—	—	—	—	—
111	<i>Mocuellus collinus</i> (Boh.)	—	+	+	—	—	—	—
112	<i>Adarrus multinotatus</i> (Boh.)	—	—	—	+	—	+	—
113	<i>Errastunus ocellaris</i> (Kbm.)	—	+	—	+	—	—	—
114	<i>Arthaldeus striifrons</i> (Kbm.)	—	—	+	—	+	—	—

Nr. crt.	Specia	Puncte de colectare						
		a	b	c	d	e	f	g
115	<i>Turrutus socialis</i> (Flor)	—	—	—	+	—	—	—
116	<i>Jassargus flori</i> (Fieb.)	+	+	—	—	+	—	—
117	<i>Jassargus pseudocellaris</i> (Flor)	—	—	+	+	—	+	+
118	<i>Jassargus obtusivalvis</i> (Kbm.)	—	+	+	—	—	—	—
119	<i>Jassargus sursumflexus</i> (Then.)	—	—	—	+	+	—	—
120	<i>Arocephalus languidus</i> (Flor)	—	+	+	—	—	—	—
121	<i>Allygus mixtus</i> (F.)	—	—	—	—	+	+	—
122	<i>Allygidius atomarius</i> (F.)	—	—	+	—	—	—	—
123	<i>Allygidius mayri</i> (Kbm.)	—	—	—	+	+	—	+
124	<i>Allygidius furcatus</i> (Ferr.)	—	—	+	—	—	—	—
125	<i>Stictocoris lineatus</i> (F.)	—	+	+	—	+	—	—
126	<i>Opsius stactogalus</i> Fieb.	—	—	—	—	—	+	—
127	<i>Circulifer fenestratus</i> (H. S.)	—	—	+	—	+	—	—
128	<i>Speudotettix subfuscus</i> (Fall.)	—	+	—	—	—	—	—
129	<i>Pithytettix abietinus</i> (Fall.)	+	—	—	—	—	—	—
130	<i>Hardya melanopsis</i> (Hardy)	+	—	—	—	—	—	—
131	<i>Hesium biguttatum</i> (Fall.)	—	+	—	—	—	—	—
132	<i>Athysanus argentatus</i> (F.)	—	—	—	+	—	—	—
133	<i>Rhopalopyx adumbrata</i> (C. Shlb)	+	—	—	—	—	—	—
134	<i>Limotettix striola</i> (Fall.)	—	+	+	+	—	—	+
135	<i>Thamnotettix confinis</i> (Zett.)	+	+	—	—	—	—	—
136	<i>Thamnotettix exemptus</i> (P. Löw)	—	—	+	—	—	—	—
137	<i>Handianus flavovarius</i> (H. S.)	+	—	—	—	—	—	—
138	<i>Artianus manderstjernai</i> (Kbm.)	—	—	—	+	+	—	+
139	<i>Cicadula quadrinotata</i> (F.)	+	—	+	—	—	—	—
140	<i>Euscelis lineolatus</i> Brullé	—	—	—	—	+	—	+
141	<i>Euscelis plebejus</i> (Fall.)	+	+	+	+	+	+	—
142	<i>Euscelis obsoletus</i> (Kbm.)	—	—	+	+	—	—	—
143	<i>Platymetopius major</i> (Kbm.)	—	—	+	—	—	—	—
144	<i>Metalimnus formosus</i> (Boh.)	—	—	+	+	—	—	—
145	<i>Balclutha punctata</i> (Thunb.)	+	+	+	—	—	+	—
146	<i>Tetartostylus pellucidus</i> Mel.	—	+	—	—	—	—	—
147	<i>Macrosteles cristatus</i> (Rib.)	+	+	—	—	—	—	—
148	<i>Macrosteles horvathi</i> Wagn.	+	+	—	—	—	—	—
149	<i>Macrosteles quadripunctulatus</i> (Kbm.)	—	—	—	+	—	—	—
150	<i>Macrosteles fieberti</i> (Edw.)	—	—	—	—	+	+	—
151	<i>Macrosteles laevis</i> (Rib.)	—	—	+	+	—	—	—
152	<i>Macrosteles viridigriseus</i> (Edw.)	+	+	—	—	—	—	—

Așa cum reiese din tabel, fauna de cicadine din bazinul râului Argeș este bogată și variată. Cele 152 de specii găsite pînă în prezent aparțin următoarelor familii: fam. *Tettigometridae* Germ., fam. *Cixiidae* Spin., fam. *Araeopidae* Metc., fam. *Achilidae* Stal, fam. *Dictyopharidae* Spin., fam. *Issidae* Spin., fam. *Cicadidae* Latr., fam. *Cercopidae* Leach, fam. *Membracidae* Germ, și fam. *Iassidae* Stal.

Avem convingerea că desfășurînd în continuare o activitate de cercetare organizată vom avea prilejul să indentificăm încă o serie de specii a căror biologie ne este mai puțin cunoscută.

BIBLIOGRAFIE

1. CHAUVIN R. (1965), *Progrès recents de l'écologie des insectes, spécialement dans ses rapports avec l'éthologie. Année biol.*, — 4, 11—12, p. 585—625.
2. DLABOLA J. (1954), *Fauna CSR, svazek 1. Kříži-HOMOPTERA.* — ČSAV, Praha.
3. DOBREANU E., MANOLACHE C. 1969, *Homoptera, partea generală* — Fauna RSR, Insecta, 8, 4, p. 1—101. Edit. Acad. RSR, București.
4. HAUTP H. (1936), *Homoptera in: Die Tierwelt Mitteleuropas.* IV. — Leipzig, p. 115—221.
5. LAMOTTE M. (1967), *Initiation aux Méthodes statistiques en Biologie.* — Masson et C-ie Edit., Paris.
6. MELICHAR L. (1896), *Cicadinen (Hemiptera-Homoptera) von Mittel-Europa.* Berlin.
7. OSHANIN V. T. (1912), *Katalog der paläarktischen Hemipteren (Heteroptera Homoptera Auchenorrhyncha und Psylloideae).* — Berlin.
8. RIBAUT H. (1936), *Homoptères Auchenorrhynques. I. (Typhlocybidae).* — Faune de France, Paris, 31, p. 1—231.
9. * * * 1952, *Homoptères Auchenorrhynques. II. (Jassidae).* — Faune de France, Paris, 57, p. 1—474.
10. ZAVADSKI K. M. 1963. *Teoria speciei.* — Ed. Șt. București.

„SYSTEMATISCHE BETRACHTUNGEN DER ZIKADENARTEN AUS DEM ARGEȘ-BECKEN“

ZUSAMMENFASSUNG

Vorliegende Arbeit „Systematische Betrachtungen der Zikadenarten aus dem Argeș-Becken“ bringt die von dem Autor aus dem bis jetzt nicht erforschten Argeș-Becken gesammelten Zikadenarten (HOMOPTERA AUCHENORRHYNCHA). Nach einer kurzen Beschreibung des Gebietes von geografischen, faunistischem und floristischem Standpunkt aus wird die Arbeitsmethode und die während des Studiums verfolgten Aspekte sowie die erhobenen Befunde kurz behandelt. An den hier bestimmten Zikadenarten wurden auch verschiedene Beobachtungen gemacht.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune științifică de comunicări a Muzeului județean Argeș-Pitești 24—25 mai 1971.

CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA FAUNEI DE DIPTERE GALICOLE (Fam. *CECIDOMYIIDAE*) DIN BAZINUL ARGEȘULUI

P. NEACȘU și MARIANA MENCINICOPSCI

În lucrarea de față sînt expuse un număr de 56 specii de diptere galicole aparținînd familiei *Cecidomyiidae* colectate din localitățile Domnești, Bahna Rusului și Pitești — Parcul Trivale (Jud. Argeș) în cursul anului 1970.

O specie (*Macrolabis podagrarie* Steller) este pentru prima dată citată în țară. Celelalte sînt regăsite sau noi pentru fauna județului.

La fiecare specie se prezintă planta gazdă, frecvența, abundența, indicile de similaritate, cu menționarea la o parte din specii și a unor caractere morfologice ale larvelor și galelor.

Speciile de *Cecidomyiidae* întîlnite se dezvoltă în stadiul larvar pe diverse familii de plante (fig. 1), cărora le produc pe organele vegetative și de reproducere modificări caracteristice sub formă de gale (fig. 2).

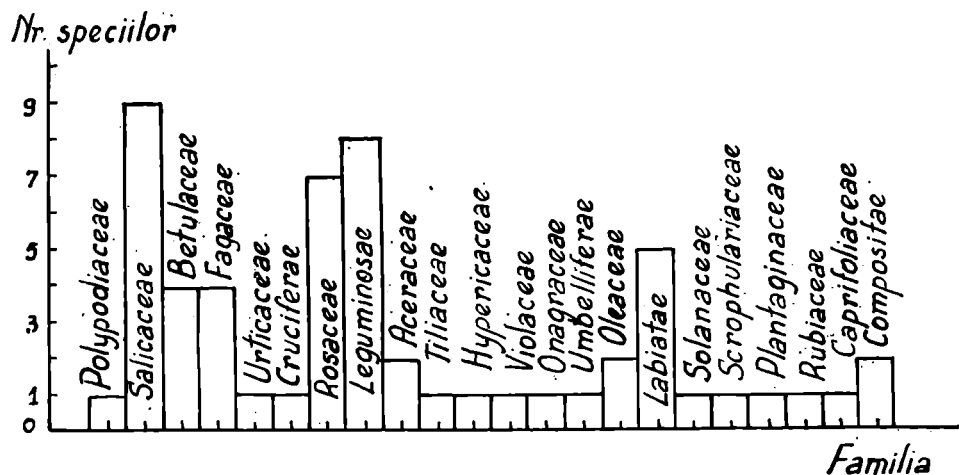

Fig. 1 — Distribuția numerică a speciilor de *Cecidomyiidae* galicole pe diverse familii de plante.

Din punct de vedere sistematic ele aparțin la diverse supra:riburi din subfamilia *Cecidomyiinae*.

SUPRATRIBUL LASIOPTERIDI

Clinorrhyncha leucanthemi Kffr. : *Chrysanthemum leucanthemum* L. Frecvența și abundența reduse. Bahna Rusului (28.VI.1970). Specia a mai fost citată în Județul Argeș în localitatea Ștefănești (11).

SUPERTRIBUL ASPHONDILIDI

Placochela nigripes (F.Lw.)

Larvele portocalii pal, se dezvoltă izolat în bobocii florilor de *Sambucus nigra* L. Aceștia devin dubli în mărime față de cei normali

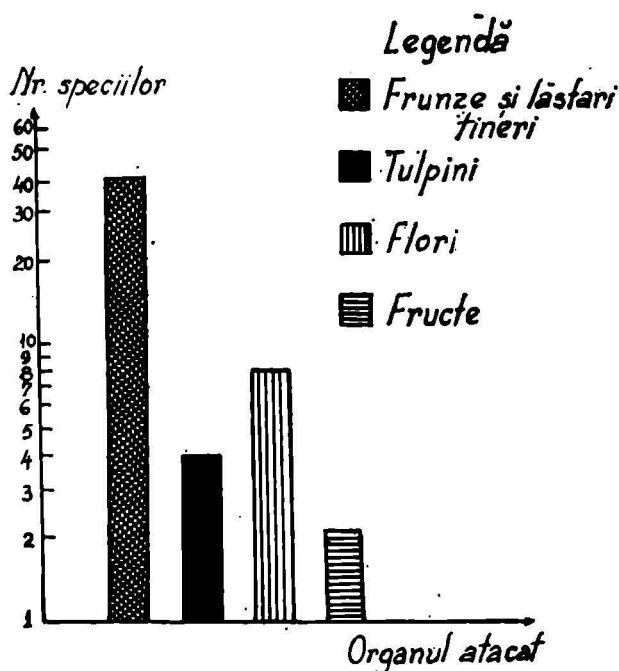

Fig. 2 — Distribuția numerică a speciilor de *Cecidomyiidae* pe diverse organe ale plantelor.

și nu se mai deschid (fig. 3.a). Frecvența și abundența reduse, Bahna Rusului (28.VI.1970).

Dasyneura alni (F.Lw.)

Larvele albe, se dezvoltă pe frunzele de *Alnus* sp. Frecvența și abundența reduse. Bahna Rusului (28.VI.1970).

Dasyneura acercrispans (Kffr.)

Larvele se dezvoltă gregar în gale provenite din plierea și îngroșarea limbului frunzelor de *Acer campestre* L. Frecvența și abundența reduse. Bahna Rusului (28.VI.1970)

Desyneura crataegi (Witz.): *Crataegus monogyna* Jacq. Frecvența și abundența moderate. Pitești — Parcul Trivale (27.VI.1970), Bahna Rusului (28.VI.1970). Specia a mai fost citată în Județ în localitatea Ștefănești (11).

Dasyneura epilobi (F.L.w.)

Larvele de culoare portocalie se dezvoltă gregar în gale ce apar prin modificarea bobocilor floralii de *Chamaenerion angustifolium* (L.). Scop. Bobocii atacați se măresc mult față de cei normali (fig. 3.b) și nu se mai deschid. Frecvența și abundența moderate. Bahna Rusului (28.VI.1970).

Dasyneura filicina (Kffr.).

Larvele galbene portocalii, se dezvoltă pe frunzele de *Pteridium* sp. Partea atacată a frunzei se îndoaie puternic și se colorează brun întunecat (fig. 3.c.). Frecvența și abundența foarte reduse, Bahna Rusului (29.VI.1970).

Dasyneura fraxinea (Kffr.)

Larvele albe gălbui se dezvoltă izolat în gale circulare, ce apar în parenchimul frunzelor de *Fraxinus excelsior* L. (fig. 3.d.). Frecvența și abundența foarte ridicate. Bahna Rusului (28.VI.1970).

Dasyneura fraxini. (Kffr.)

Larvele portocalii se dezvoltă pe frunzele de *Fraxinus excelsior* L. Rachisul și nervurile principale ale foliolelor se îngroașe și se invaginează. (fig. 3.e.) Bahna Rusului (28.VI.1970).

Dasyneura glechomae (Kffr.): *Glechoma hederacea* L. *Glechoma* sp. Frecvența și abundența reduse. Domnești (16.V.1970), Bahna Rusului (28.VI.1970).

Dasyneura lupulinae (Kffr.): *Medicago lupulina* L. Frecvența și abundența moderate. Domnești (16.V.1970), Bahna Rusului (28.VI.1971).

Dasyneura mali (Kffr.): *Malus communis* Poir. Frecvența și abundența reduse, Bahna Rusului (28.VI.1970). Specia a mai fost citată în Județ în localitatea Ștefănești (11).

Dasyneura plicatrix (H. Lw.).

Larvele de culoare albă se dezvoltă pe fața superioară a frunzelor de *Rubus* sp., în jurul nervurei principale sau a celor secundare. Frunzele atacate se deformează și se pliază. Bahna Rusului (29.VI.1970).

Dasyneura pyri (Beché).

Larvele de culoare albă, se dezvoltă gregar în gale ce apar prin înrularea marginală a frunzelor de *Pyrus* sp. (fig. 3 f.).

Frecvența și abundența reduse. Bahna Rusului (28.VI.1970).

Dasyneura ruebsaameni (Kffr.).

Larvele de culoare albă, se dezvoltă în gale circulare (fig. 3 g), localizate în parenchimul frunzelor de *Carpinus betulus* L. Frecvența și abundența moderate. Bahna Rusului (28.VI.1970).

Dasyneura serotina (Wtz.).

Larvele de culoare albă, se dezvoltă gregar în frunzele tinere ale lăstarilor terminali de *Hypericum perforatum* L. Frecvența și abundența moderate.

Dasyneura sisymbrii Schank : *Rorippa silvestris* (L) Bess. Frecvența și abundența reduse. Domnești (16.V.1970), Bahna Rusului (28.VI.1970). Specia a mai fost citată în județ, în localitatea Ștefănești (12).

Dasyneura thomasiana (Kffr.) : *Tilia* sp. Frecvența și abundența ridicate. Domnești (16.V.1970).

Dasyneura trifolii (F. Lw.) : *Trifolium* sp. Frecvența și abundența reduse. Domnești (17.V.1970). Bahna Rusului (28.VI.1970). Specia a mai fost citată în județ în localitatea Ștefănești (11).

Dasyneura urticae (Perris) : *Urtica dioica* L. Frecvența și abundența moderate. Bahna Rusului (28.VI.1970). Specia a mai fost citată în județ în localitatea Ștefănești (12).

Dasyneura violae (F. Lw.).

Larvele galbene portocalii se dezvoltă gregar în frunzele tinere de la extremitatea tulpinii de *Viola tricolor* L. Frunzele ce formează gala se acoperă cu un strat anormal de peri. Bahna Rusului (29.VI.1970).

Geocrypta galii (H. Lw.) : *Galium rubioides* L. Frecvența și abundența reduse. Bahna Rusului (28.VI.1970). Specia a mai fost citată în județ în localitatea Ștefănești (11).

Hartigiola annulipes (Htg.).

Larvele se dezvoltă izolat în gale cilindrice, ce apar pe partea superioară a frunzelor de *Fagus sylvatica* L. (fig. 3 h.). Frecvența și abundența reduse. Bahna Rusului (28.VI.1970).

Iteomyia capreae (Wtz.).

Larvele se dezvoltă izolat, în gale circulare de 1,5—2 mm diametru, localizate pe suprafața limbului frunzelor de *Salix caprea* L. Frecvența și abundența foarte ridicate pe plantele atacate. Bahna Rusului (28.VI.1970).

Jaapiella jaapiana (Rübs.) : *Medicago lupulina*. Frecvența și abundența reduse. Domnești (16.V.1970), Bahna Rusului (28.VI.1970). Specia a mai fost citată în județ în localitatea Ștefănești (11).

Jaapiella laticola Rübs.) : *Lotus corniculatus* L. Frecvența și abundența moderate. Bahna (28.VI.1970). Specia a mai fost citată în județ în localitatea Ștefănești (11).

Jaapiella medicaginis (Rübs.) : *Medicago sativa* L. Frecvența și abundența foarte reduse. Domnești (16.V.1970). În județ specia mai este citată în localitatea Ștefănești (11).

Fig. 3 — Gale de Cecidomyiidae :

a — *P. nigripes* ; b — *D. epilobii* ; c — *D. filicina* ; d — *D. fraxinea* ; e — *D. Fraxini* ; f — *D. pyri* ; g — *D. ruebsaameni* ; h — *H. annulipes*.

Jaapiella schmdti : (Rübs.).

Larvele roșii portocalii se dezvoltă în inflorescențele de *Plantago lanceolata* L. Frecvența și abundența reduse. Bahna Rusului (28.V.1970).

Jaapiella veronicae (Vallot) : *Veronica chamaedrys* L. Frecvența și abundența moderate. Domnești (16.V.1970), Bahna Rusului (28.VI.1970). Specia a mai fost citată în județ în localitatea Ștefănești (11).

Janetiella thymi (Klfr.) : *Thymus* sp. Frecvența și abundența reduse. Domnești (16.V.1970).

Macrolabis podagrariae Stelter.

Larvele albe, de 2,30—2,35 mm lungime, se dezvoltă gregar pe partea superioară a frunzelor de *Aegopodium podagraria* L. Spatula

sternală de 110—115 microni lungime, de culoare portocalie (fig. 11). Metamorfoza în sol. Frecvența și abundența reduse. Bahna Rusului (28.VI.1970).

Specie nou citată în R. S. România.

Macrolabis ruebsaameni Rübs.

Larvele albe se dezvoltă la baza frunzelor de *Prunella vulgaris* L. Frecvența și abundența reduse. Bahna Rusului (28.VI.1970).

Mikola fagi Htg. : *Fagus silvatica* L. Frecvența și abundența moderate. Domnești (16.VI.1970), Bahna Rusului (28.VI.1970). În județ specia a mai fost citată în localitățile Valea Mare și Dealul Sasului (9, 12).

Mikomomyia coryli (Klfr.).

Larvele se dezvoltă izolat în gale localizate, pe partea inferioară a frunzelor de *Corylus avellana* L. După ce larvele părăsesc frunza partea atacată se necrozează. Frecvența și abundența moderate. Bahna Rusului (28.VI.1970).

Phegomyia sagicola (Klfr.) : *Fagus silvatica* L. Frecvența și abundența foarte reduse. Domnești (16.V.1970).

Rhabdophaga heterobia (H. Lw.) : *Salix caprea* L. sp. Frecvența și abundența ridicate. Domnești (16.V.1970), Bahna Rusului (28.VI.1970).

Rhabdophaga (Dasyneura) inhbaldiana (Mik) ; *Salix* sp. Frecvența și abundența foarte reduse. Domnești (16.V.1970).

Rhabdophaga (Helicomyia) saliciperda Duf. : *Salix* sp. Frecvența și abundența reduse. Domnești (16.V.1970), Bahna Rusului (28.VI.1970).

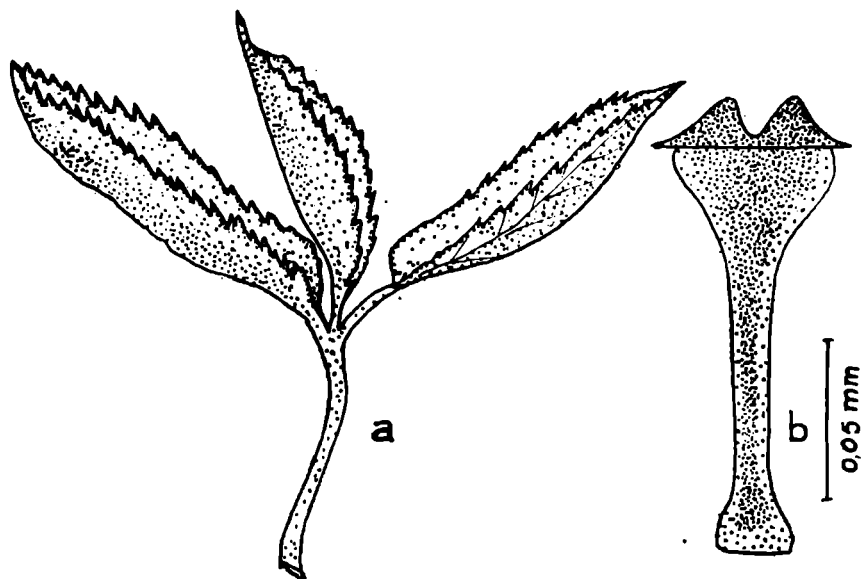

Fig. 4 — *M. podagrarie* :

a — Frunză atacată ; b — spatulă sternală

Rhabdophaga terminalis (H. Lw.): *Salix alba* L., *Salix* sp. Frecvența și abundența reduse. Domnești (16.V.1970), Bahna Rusului (29.VI.1970). Specia a mai fost citată în județ în localitatea Ștefănești (12).

Rondaniola bursiaria (Bremi).

Larvele albe se dezvoltă izolat în gale cilindrice pe partea superioară a frunzelor de *Glechoma hederacea* L. Frecvența și abundența reduse. Bahna Rusului (28.VI.1970).

Wachtliella rosarum (Hardy).

Larvele portocalii se dezvoltă gregar în gale, ce apar prin alipirea celor 2 jumătăți ale foliolelor de *Rosa* sp. Frecvența și abundența moderate. Bahna Rusului (28.VI.1970).

Wachtliella stachydis (Br.).

Larvele se dezvoltă gregar în boboci florali și frunzele lăstarilor terminali de *Stachys* L. Frecvența și abundența reduse. Bahna Rusului (29.VI.1970).

Zygiobia carpeni (F. Löw).

Larvele albe se dezvoltă în gale ce apar prin modificarea nervurii principale a frunzelor de *Carpinus betulus* L. Frecvența și abundența moderate. Bahna Rusului (28.VI.1970).

Anabremia viciae (Kffr.); *Vicia* sp. Frecvența și abundența reduse. Domnești (16.VI.1970). În țară a mai fost citată în apropiere de Sibiu (8).

Contarinia anthabia (F. Lw.). *Crataegus monogyna* Jacq. Frecvența și abundența reduse. Domnești (16.V.1970).

Contarinia barbichei (Kffr.); *Lotus corniculatus* L. Frecvența și abundența reduse. Domnești (16.V.1970).

Contarinia fagi. (Rübs.).

Larvele albe întunecat se dezvoltă gregar în frunzele incomplet dezvoltate de *Fagus silvatica* L. Frunzele atacate se opresc din creștere și se brunifică. Frecvența și abundența moderate. Bahna Rusului (28.VI.1970).

Contarinia loti (De Geer) : *Lotus corniculatus* L. Frecvența și abundența reduse. Bahna Rusului (28.VI.1970).

Specia a mai fost citată în județ în localitatea Ștefănești (11).

Contarinia solani (Rübs.).

Larvele albe, se dezvoltă gregar în boboci florali de *Solanum dulcamara* L. Aceștia devin dubli în mărime față de cei normali și nu se mai deschid. Frecvența și abundența reduse. Bahna Rusului (29.VI.1970).

Contarinia tragopogonis Kffr. : *Tragopogon* sp. Frecvența și abundența moderate. Bahna Rusului (28.VI.1970). În județe specia a mai fost citată în localitatea Ștefănești (11).

Contarinia tremulae Kffr.

Larvele albe, se dezvoltă în gale ce provin din înrularea marginală a frunzelor de *Populus tremula* L. Frecvența și abundența moderate. Bahna Rusului (28.VI.1970).

Drysina glutinosa Giard.

Larvele albe, se dezvoltă izolate în gale de 1 mm diametru, ce apar pe partea inferioară a frunzelor de *Acer* sp. În jurul galei țesutul frunzei prezintă o zonă de 5—7 mm diametru, mai deschisă la culoare. Frecvența și abundența reduse. Pitești — Parcul Trivale (27.VI.1970).

Harmandia cavernosa Rübs. : *Populus tremula* L. Frecvența și abundența ridicate. Domnești (16.V.1970). Specia a mai fost citată în județ în localitatea Ștefănești (12).

Harmandia globuli Rübs. : *Populus tremula* L. Frecvența și abundența reduse. Domnești (16.V.1970). Specia a mai fost citată în județ în localitatea Ștefănești (12).

Harmandia populi Rübs. : *Populus tremula* L. Frecvența și abundența reduse. Domnești (16.V.1970).

Putoniella marsupialis (F. Lw.) : *Prunus cerasifera* Ehrh. și *P. spinosa* L. Frecvența și abundența reduse. Domnești (16.V.1970), Bahna Rusului (28.VI.1970).

Specia a mai fost citată în județ în localitatea Ștefănești (11).

Indicele identității speciilor (indicele lui JACCARD) pentru cecidiile din biocenozele studiate la Domnești și Bahna Rusului a fost :

$$\frac{\text{nr. speciilor comune} \times 100}{\text{nr. speciilor necomune}} = \frac{11 \times 100}{47} = \frac{1\,100}{47} = 23,4\%$$

Concluziile ce se desprind dovedesc că în județul Argeș există o bogată faună de *Cecidomyiidae* galicole. Noi am descris în această lucrare o specie nouă pentru țară (*Macrolobis podagrarie* Stelter) și 24 de specii noi pentru județul Argeș. *Bahna 2*

Din punct de vedere economic marea majoritate a speciilor citate sînt dăunătoare arborilor forestieri, pomilor fructiferi și plantelor furajere.

BIBLIOGRAFIE

1. BORCEA I. (1912), *Acad. Rom. publ. fond. V. Adamache*, t. V, n. XXXI, p. 113—241.
2. * * * (1912), *Ann. sc. Univ. Jassy*, t. VII, p. 327—351.
3. * * * (1914), *Ann. sc. Univ. Jassy*, t. III, p. 394—404.
4. BRÂNDZA M. (1914), *Ann. Sc. Univ. Jassy*, t. VIII, p. 33—51.
5. BÜHR H. (1964), *Bestimmungstabellen der Gallen* (Zoo- und Phytocecidien an Pflanzen Mittel — und Nordeuropas, Band I—II. Jena.
6. GHIUȚĂ M. (1940), *Bul. Grăd. Bot. și Muz. Bot. Univ. Cluj*, vol. XX, n. 1—2, p. 85—94.
7. * * * (1942), *Bul. Grăd. Bot. și al Muz. Bot. Univ. Cluj*, vol. XXV, p. 227—240.
8. HENRICH, C. (1916), *Verh. a Mitt. d. Sieb. V. f. Naturwiss zu Herm.*, vol. LXVI, caiet 4—6.
9. IONESCU A. M. și ROMAN N. (1962), *Acad. R.P.R. Rev. de biol. animal*, t. XIV, n. 2, p. 217—224.
10. MENCINICOPSCI MARIANA, *Caiet selectiv student. Corn. științ. (sub tipar)*.

11. NEACȘU P. (1968), *Muz. Pitești. Șt. și com. ist. șt. nat.* vol. 5, p. 227—234.
12. * * * *Muz. Pitești. Șt. și com. ist. și nat.* Vol. III (sub tipar).
13. RÜBSAAMEN E. și HEDICKE H. (1926—1938), *Die Zooecidier durch Tiere erzeugte Pflanzengallen Deutschland unde ihre Bewohner.* Stuttgart.
14. SKUHRAVA M., SKUHRAVY V. și NEACȘU P. *Verb, der Gall, in Roumänien* (sub tipar).

CONTRIBUTIONS À LA CONNAISSANCE DE LA FAUNE DE
DIPTÈRES GALICOLES (FAM. CECIDOMYIIDAE)
DU BASSIN D'ARGEȘ

R É S U M E

Dans cet ouvrage sont présentées 56 espèces de diptères galicoles de la famille *Cecidomyiidae*, collectées dans les villages Domnești, Bahna Rusului et dans le bois de Trivale-Pitești pendant l'année 1970. Parmi ces espèces beaucoup sont citées pour la première fois dans cette faune.

L'espèce de *Macrolobis podagrarinæ* Stellter est citée pour la première fois dans la faune de Roumanie.

Comunicare prezentată la cea de-a II-a sesiune științifică de comunicări a Muzeului județean Argeș — Pitești 24—25.V.1971.

CERCETĂRI ASUPRA NUTRIȚIEI ȘI RELAȚIILOR TROFICE LA CICADINE (HOM. AUCHEN.)

MARGARETA CANTOREANU

La fel ca toate homopterele, cicadinele din fauna țării noastre sînt în exclusivitate fitofage, hrănindu-se cu seva plantelor și chiar cu conținut celular, pe care le iau cu ajutorul aparatului lor bucal adaptat la înțepat și supt.

Unele specii de *HOMOPTERA AUCHENORRHYNCHIA* vădesc o strictă preferință în regimul lor alimentar. De exemplu, *Aphrophora alni* Fall. și *Oncopsis alni* (Schrk.) se hrănesc pe specii de *Alnus*; *Aphrophora salicina* (Goeze), *Macropsis notata* (Prhsk.), *Macropsis marginata* (U.S.) ș.a., se hrănesc pe specii de *Salix*; *Typhlocyba rosae* (L.) se hrănește pe specii de *Rosa* ș.a.m.d. Alte specii de cicadine se hrănesc pe grupe de vegetale. Așa sînt *Hyalesthes obsoletus* Sign. (pe leguminoase), *Calligypona pellucida* (F.) (pe graminee), *Empoasca pteridis* (Dahlb.) (pe leguminoase), *Erotettix cyanae* (Boh.) (pe plante de baltă), etc. Majoritatea speciilor de cicadine sînt polifage. Referitor la acest aspect biologic literatura de specialitate cuprinde în general puține date și ele destul de vagi ca: „pe plante joase, arbori și arbuști” sau „pe vegetație de mlaștină”... etc. Practica a arătat că efectele procesului de hrănire la aceste insecte impun cunoașterea cu exactitate a plantelor gazdă pentru fiecare specie în parte.

În ce ne privește, în cadrul observațiilor făcute direct în natură, am notat pentru numeroase specii de cicadine plantele pe care le-am văzut hrănindu-se.

La aceste insecte se observă de asemenea preferințe în alegerea organului vegetal de unde își scot hrana. De exemplu, *Typhlocybidele* înțeapă numai țesutul frunzei pe cînd speciile genurilor *Oncopsis* Burm., *Macropsis* Lew., *Idiocerus* Lew., ș.a. își scot hrana din ramurile tinere ale plantelor lemnoase gazdă. *Aphrophora alni* Fall. se hrănește pe ramurile tinere de anin, înțepînd țesutul la baza petiolului. Pe vegetație spontană joasă am observat speciile *Evacanthus interruptus* L. și *Deltoccephalus pulicaris* Fall., înțepînd pe fața superioară a frunzelor, pe cînd *Handianus flavovarius* H.S. și *Diplocolenus abdominalis* (F.) își sug hrana din părțile apicale ale tulpinilor și fața inferioară a frunzelor. Unele

specii ca *Aphrodes bicinctus* Schrk., *Euscelis plebejus* Fall., *Psammotettix striatus* L. ș.a., se hrănesc în orice loc pe planta gazdă, cu excepția organelor florale.

De asemenea am constatat că locul de hrănire se schimbă cu vârsta insectei (Ex. : *Aphrodes bicinctus* Schrk.) în perioada depunerii pantei coboară în partea inferioară a plantei, apropiindu-se de sol.

Pentru a vedea cum se alege locul înțepăturii, am luat câteva larve de *Oncopsis alni* Schrk, și le-am distribuit diferit pe frunze, ramuri groase și ramuri tinere ale plantei gazdă; după o scurtă perioadă de tatonare, insectele s-au orientat cu precizie spre vârful ramurilor tinere. Aci par să aleagă bine locul pentru înțepat, atingând scoarța de mai multe ori cu aparatul lor bucal. Experimental, câteva ramuri tinere de pe care se luaseră insecte, au fost tratate diferit: două au fost învelite cu staniol colorat, una a fost unsă cu vaselină parfumată și alta a fost pensulată cu soluție 3% acid acetic. Toate aceste ramuri au fost ocolite de insecte, fapt ce demonstrează că determinisul înțepăturii rezultă din stimuli variați, vizuali, tactili, olfactivi și gustativi. În această privință nu toate speciile manifestă aceeași sensibilitate. Astfel, o crenguță cu câteva frunze de *Rosa canina* L., a fost mușcată în apă cu sare. După ce s-a zvîntat a fost izolată într-o pungă de celofan fin perforat, în care s-au pus trei indivizi din specia *Typhlocyba rosae* (L.). Animalele s-au instalat pe frunze și s-au hrănit în mod normal.

O insectă care se hrănește se recunoaște ușor, privită mai ales din profil. Aparatul bucal este înfipt oblic în țesutul vegetal, cu vârful orientat spre capătul anterior abdominal. Înțepătura se realizează cu ajutorul stileților mandibulari și maxilari, dirijați de mușchi proprii iar sugerea se datorează mișcărilor executate de pompa aspirantă bucală și faringiană, dirijate de mușchi puternici care se văd pe o insectă sectionată la acest nivel.

Durata timpului de hrănire este variată la diferitele unități sistematice. Unele specii stau fixate cu aparatul bucal în țesutul vegetal, timp îndelungat (*Aphrophora alni* Fall., *Cercopis sanguinolenta* Scop., *Aphrodes bicinctus* Schrk., *Euscelis obsoletus* (Kbm.), *Tettigella viridis* L. și multe altele). Am observat specii ca *Deltocephalus pulicaris* Fall., *Macrosteles laevis* (Rib.), *Macrosteles viridigriseus* (Edw.) ș.a. a căror durată de hrănire este în medie de 5—10 minute, la intervale repetate. Comportarea normală este influențată de o serie de factori ca: intervenția unui element străin în biotop, ploaia, vîntul, etc.

Se cunoaște faptul că în procesul de hrănire cicadinele ca și celelalte homoptere influențează negativ asupra plantelor prin acțiunea lor mecanică, spoliatoare, toxică și infecțioasă. Aspectul de dăunare este în strînsă legătură cu influența factorilor de mediu care pot favoriza sau nu, dezvoltarea speciilor. De aici, necesitatea cunoașterii biologiei fiecărei specii și a cerințelor ei față de condițiile naturale.

Afinități trofice.

În general, calitatea și cantitatea hranei sînt determinate climatic. Reacția speciilor față de mediul biotic se manifestă în principal prin regimul alimentar.

Cicadinele prezintă în mod natural anumite afinități trofice. Unele specii trăiesc numai pe plante arborescente, altele pe arbori și arbuști iar cele mai multe, pe vegetație ierboasă. După cum s-a arătat, în procesul de hrănire preferințele animalelor sînt deosebite. Din observații personale, prezentăm în continuare gruparea unor specii de *HOMOPTERA AUCHENORRHYNCHA* pe baza afinităților trofice :

A. SPECII SILVICOLE

1. FRONDICOLE

a) monofage

Empoasca smaragdula Fall.
Kyboasca virgator Rib.
Eupteryx pulchella Fall.
Typhlocyba douglasi Edw.
Typhlocyba crataegi Edw.
Alnetoidia alneti Dahlb., ș.a.

b) polifage

Alebra albostriella Fall.
Alebra wahlbergi Boh. ș.a.

2. PE RAMURI TINERE

a) monofage

Aphrophora salicina Goeze.
Aphrophora forneri Hpt.
Macropsis marginata H.S.
Macropsis notata Prhsk.
Oncopsis alni Schrk.
Pithytettix abietinus Fall.
Platymetopius major Kbm., etc.

b) polifage

Issus coleoptratus Geoffr.
Tibicen haematodes Scop.
Centrotus cornutus L.
Tettigonia aurita L.
Errhomenellus brachypterus Fieb.
Oncopsis flavicollis L.
Speudotettix subfuscus Fall. etc.

B. SPECII PRATICOLE

a) monofage

Araeopus crassicornis Pnz.
Euidella speciosa Boh.
Eupteryx artemisiae Kbm.

Eupteryx urticae F.
Sagatus punctifrons Fall., ș.a.

b) polifage

Myndus musivus Germ.
Hyalesthes obsoletus Sign.
Asiraca clavicornis F.

Criomorphus affinis Boh.
Dicranotropis hamata Boh.
Calligypona elegantula Boh.
Calligypona spinosa Boh.
Calligypona collina Boh.
Calligypona marginata F.
Conomelus limbatus F.
Cercopis sanguinolenta Scop.

Lepyronia colepstrata L.
Neophilaenus lineatus L.
Neophilaenus campestris Fall.
Philaenus spumarius L.
Eupelix cuspidata F.
Aprodes tricinctus Curt.
Aphrodes fuscofasciatus Goeze.
Aphrodes bicinctus Schrk.
Doratura stylata Boh.
Evacanthus interruptus L.
Tettigella viridis L.
Anaceratagallia venosa Fall.
Dikraneura mollicula Boh.
Aphrodes tricinctus Curt.
Eupteryx vittata L.
Eupteryx atropunctata Goeze.
Selenocephalus griseus F.
Graphocraerus ventralis Fall.
Deltocephalus pulicaris Fall.
Opsius stactogalus Fieb.
Circulifer fenestratus H.S.
Handianus flavovarius H.S.
Cicadula quadrinotata F.
Euscelis plebejus Fall.
Macrosteles laevis Rib.
Macrosteles viridigriseus Edw.
Macrosteles horvathi Wagn.

și multe altele.

Menționăm că stabilirea plantelor pe care se hrănesc diversele specii de cicadine este o operațiune dificilă și se realizează în urma unor repetate observații de teren.

După cum reiese și din exemplele de mai sus, cele mai multe specii sint polifage și se hrănesc pe plante ierboase, spontane și cultivate.

Deoarece la cunoașterea afinităților trofice la cicadine s-a lucrat foarte puțin pînă în prezent, socotim că se impune aprofundarea acestor cercetări care pot veni în sprijinul rezolvării diferitelor probleme de ordin practic.

BIBLIOGRAFIE

1. CHAUVIN R. 1965, *Progrès récents de l'écologie des insectes, spécialement dans ses rapports avec l'éthologie*. — Année biol., 4, 11—12, p. 585—625.
2. DLABOLA J. 1954, *Fauna CSR, svazek I. Křiš- Homoptera*. ČSAV, Praha.
3. * * * 1959, *Einige grundsätzliche Beziehungen zwischen der Umwelt und der Entwicklung der Zikade Calligypona pellucida F.* — Acta sympos. evolutio. insect. Praha. p. 366—371.
4. LAMOTTE M. 1967, *Initiation aux Méthodes statistiques en Biologie*. — Masson et C-ie Edit., Paris.

5. LEON N. 1912, *Insectele vătămătoare din România*. — An. Acad. Rom., București, 2, 34.
6. MÜLLER H. J. 1957, *Die Wirkung exogener Faktoren auf die zyklische Formenbildung der Insekten, insbesondere der Gattung Euscelis (Hom. Auchenorrhyncha)*. — Zool. Jahrb., 85, 4—5, p. 317—430.
7. ODUM E. P. 1966, *Ecology*. — Holt, Reinhart, Winston. New York.
8. OSSIANNILSSON F. 1946, 1947, *Homoptera Auchenorrhyncha*. Svensk Insektenfauna. I, II, Stockholm, p. 1—270.
9. RIBAUT H. 1936, *Homoptères Auchenorrhynques. I. (Typhlocybidæ)*. — Faune de France, Paris, 31, p. 1—231.
10. * * * 1952, *Homoptères Auchenorrhynques. II. (Iassidæ)*. — Faune de France, Paris, 57, p. 1—474.
11. WEBER H. 1930, *Biologie der Hemipteren. Eine naturgeschichte der schnabelkerfe*. — Biologische Studienbücher, Berlin.

ERNÄHRUNGSWEISE UND NÄHRBEZIEHUNGEN DER ZIKADEN (HOM. AUCHEN.)

ZUSAMMENFASSUNG

Auf Grund eigener Beobachtungen die direkt in der Natur durchgeführt wurden beschreibt der Autor die Ernährung und Nährbeziehungen einiger Zikadenarten. Er führt Beispiele für rein monofage, solche die sich auf Pflanzengruppen ernähren sowie polifage Arten an. Es wird die Vorliebe einiger Zikaden für bestimmte Pflanzenorgane wie Blatt, Blattstengel, Stamm, junge Äste usw. beschrieben. Einige durchgeführten Versuche bezeugen dass der Einstich von verschiedenen optischen, taktilen, gustativen Reizen bedingt wird. Ebenfalls wurde die Dauer der Ernährung und die sie beeinflussenden Faktoren untersucht. Am Schluss gruppiert der Autor einige Zikadenarten auf Grund ihrer trofischen Affinitäten.

Comunicare prezentată la cea de a II-a sesiune
științifică de comunicări a muzeului județean
Argeș-Pitești 24—25 mai 1971.

CERCETĂRI ASUPRA RAPORTULUI NUMERIC ÎNTRE SEXE LA UNELE POPULAȚII DE BIBANI (*PERCA FLUVIATILIS* L., ORD. *PERCIFORMES*) DIN APELE REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

ȘTEFANIA BOLDOR

Una din problemele care preocupă de multă vreme pe biologi este aceea a raportului numeric între sexe. Din bibliografia consultată rezultă că această problemă este încă nedeplin clarificată. Căutînd să facem o sistematizare în părerile diferiților autori, vom găsi variate puncte de vedere.

1. Unii autori afirmă că în populațiile de bibani raportul între sexe este în dependență de înaintarea în vîrstă a populației.

Järnefelt (1921) a arătat că raportul între sexe diferă mult, după cum bibanii sînt mai tineri sau mai bătrîni. În primul an predomină masculii, în anii 2 și 3 de viață numărul masculilor este egal cu al femelelor. După vîrsta de 3 ani procentul masculilor scade continuu ajungînd ca bibanii foarte bătrîni să fie reprezentați numai prin femele.

În privința longevității, Järnefelt admite că masculii trăiesc mai puțin decît femelele, deoarece ei ating maturitatea sexuală cel puțin cu un an înaintea femelelor.

Krizenec hy (1940) menționează că la bibanii în vîrstă de o vară masculii predomină numeric, la 100 de femele corespunzînd 125 de masculi.

Lohnishy (1960), cercetînd bibanii din unele bazine din Boemia și Moravia de Sud, arată că procentul masculilor scade o dată cu creșterea vîrstei. La vîrsta de 2 ani raportul este de 1 : 1, la 3 ani predomină masculii în raport de 1 : 20, iar la vîrsta de 4 ani procentul lor scade la 1 : 10.

2. Problema raportului între sexe este privită de către alți autori ca fiind dependentă de perioada de depunere a elementelor reproducătoare.

După Röper (1936), în timpul ponteii sînt pescuiți numeroși masculi, ceea ce denotă că bibanii se țin separat, după sex.

Le Cren și Worthington (1950), precum și Alm (1952), afirmă că atunci când se pescuiește în alt timp al anului decât sezonul de împerechere, raportul între sexe este aproximativ 1:1. Marele număr al masculilor în perioada de înmulțire nu reflectă totuși o reală preponderență. Aceasta se poate datora mării agilități a masculilor.

3. Conform altor păreri (Dyk — 1918), în populațiile de bibani femelele sînt în număr mai mare decît masculii.

4. Predominanța unuia dintre cele două sexe nu este regulată — afirmă alți cercetători.

Tesch (1955), arată că nu se poate vorbi de o predominanță regulată a unui sex în cadrul grupelor de lungime sau de vîrstă, ci, mai curînd, că sexele se separă tot mai mult între ele pe măsură ce se apropie depunerea icrelor.

După observațiile sale, la aceeași dată de pescuit (20.XII.1951), în bazinul Anssensee masculii au predominat față de femele, iar în bazinul Schweriner Stadtsee femelele au fost în proporții egale cu masculii. La altă dată de pescuit (26.I.1952), în primul bazin masculii au fost cu mult precumpănitor față de femele, în timp ce în al doilea femelele au fost în număr foarte mare, în exces.

După părerea lui Tesch, pînă la vîrsta de 4 veri sexele sînt în număr egal (o oarecare diferență observă autorul în bazinul Schweriner Stadtsee), după care numărul masculilor pare a fi în regres.

În urma cercetărilor efectuate, Alm (1951), a ajuns la concluzia că raportul numeric dintre sexe nu se menține constant, ci el variază în ani diferiți. Astfel, în probele provenite din pescuitul efectuat în primăvara anului 1940, masculii au reprezentat 90%, sau mai mult, din peștii capturați. Cîțiva ani mai tîrziu masculii au reprezentat numai 50—60% și chiar 43% din peștii prinși în sezonul de depunere a icrelor.

Căutînd să explice cui se datorește proporția mare a masculilor, G. Alm face presupunerea că aceasta s-ar datora faptului că masculii sînt mai agili decît femelele și, de asemenea, că, ei rămînînd primăvara mai mult timp la locurile de reproducere, se prind mai ușor. Este aceeași interpretare pe care Le Cren o dăduse cu ani în urmă (1944), analizînd populațiile de bibani din unele bazine din Anglia.

Încercînd să stabilească raportul numeric dintre masculii și femelele de bibani din crescătorii, Alm (1953), găsește că acest raport este de aproximativ 1:1.

Din rezultatele obținute de noi, în urma analizelor de probe din patru populații cercetate, reiese că raportul numeric dintre sexe este un indice care suferă fluctuații mari.

Într-adevăr, la populația provenită din Delta Dunării masculii au predominat numeric față de femele (fig. 1), în perioada de reproducere. Pînă aci rezultatele noastre corespund cu cele menționate de Röper (1936). Ceea ce este însă deosebit de datele menționate în literatură este faptul că, proporția masculilor a fost în continuă creștere, pe măsura înaintării în vîrstă a indivizilor.

Populația provenită din balta Crapina (zona inundabilă a Dunării) s-a caracterizat prin proporția mare a femelelor față de masculi, ca și

prin aceea că numărul lor a crescut pe măsura înaintării în vîrstă (Boldor, 1970), (fig. 2). Aceste date corespund punctelor de vedere formulate de Järnefelt (1921), Krizenechy (1940) și Lohinsky (1960).

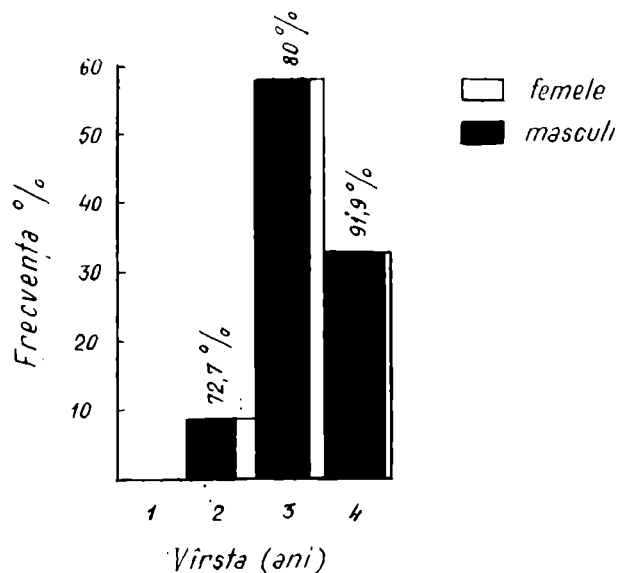

Fig. 1 — Componența pe vîrste și sexe a bibanului din delta Dunării.

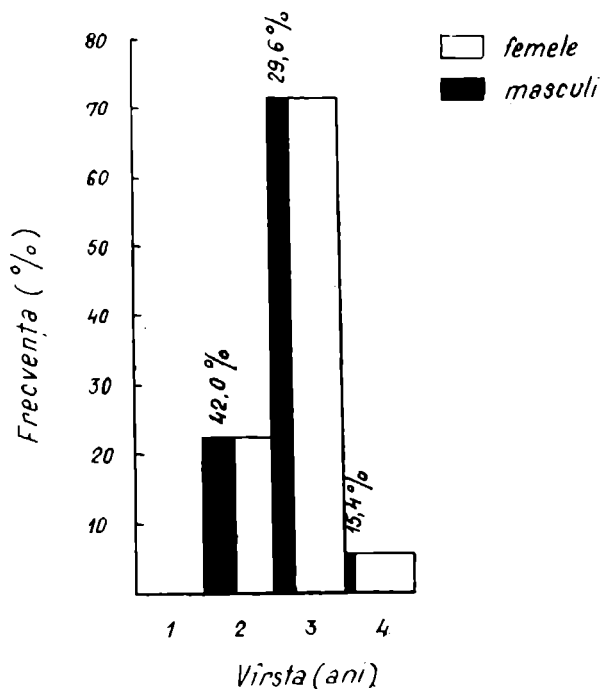

Fig. 2 — Componența pe vîrste și sexe a bibanului din balta Crapina.

La indivizii proveniți din iazul Sărulești, proporția femelelor a fost, în ansamblu, egală cu a masculilor C. Boldor (1969), (fig. 3), ceea ce corespunde vederilor lui Alm (1953) pentru bibanii din crescătorii.

Calculând raportul între sexe la diferite populații de bibani din bazine diferite, ani diferiți, dar aceeași lună (aprilie, respectiv perioada de pontă), am obținut rezultate diferite. Astfel, cu excepția probei provenită din balta Crapina, la care femelele au predominat numeric față de masculi, la toate celelalte probe, provenite din balta Ciocănești, Delta Dunării și iazul Sărulești, masculii au fost în exces (fig. 4). Mai mult decât atât, analizând raportul numeric între

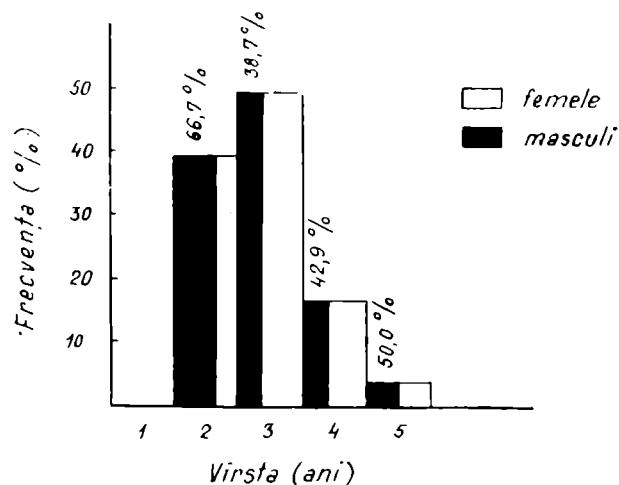

Fig. 3 — Componenta pe vârste și sexe a bibanului din iazul Sărulești.

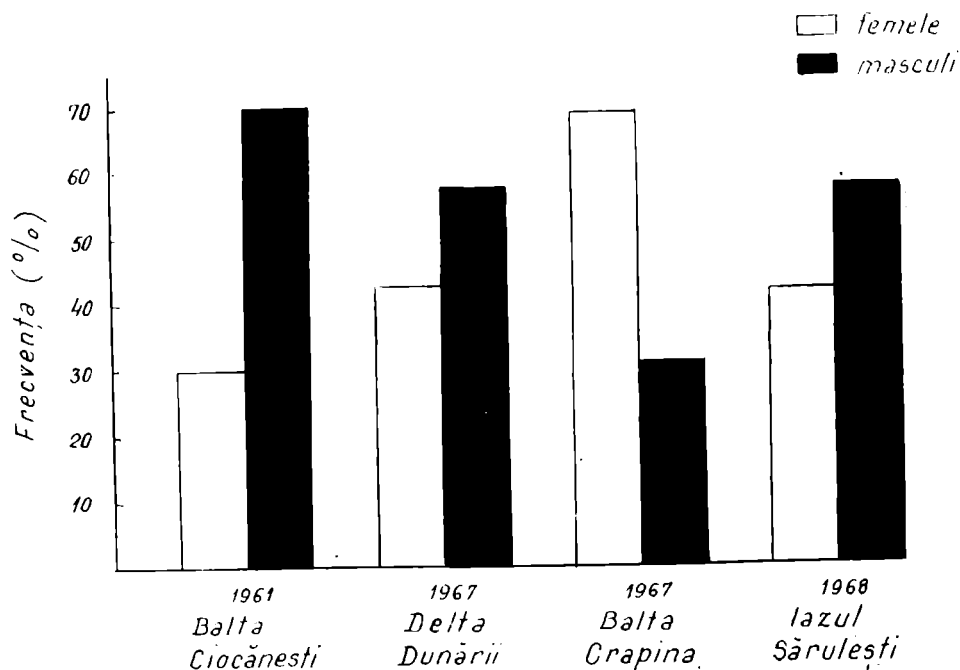

Fig. 4 — Raportul între sexe la diferite populații de bibani din bazine diferite, ani diferiți dar aceeași lună (aprilie).

sexe, la probele provenite chiar din aceeași lună (aprilie) și același an (1967), dar bazine diferite (respectiv Delta Dunării și balta Crapina), se constată, de asemenea, deosebiri în sensul că într-un bazin predomină masculii, iar în celălalt femelele (fig. 4).

Determinarea raportului numeric între sexe în cursul aceleiași luni (aprilie), în aceleași bazine, dar în ani diferiți, ne oferă un tablou diferit. Astfel, în timp ce în Delta Dunării masculii predomină atât în 1959 cit și în 1967, în balta Crapina se constată oscilații când în favoarea unuia, când în favoarea celuilalt sex (fig. 5).

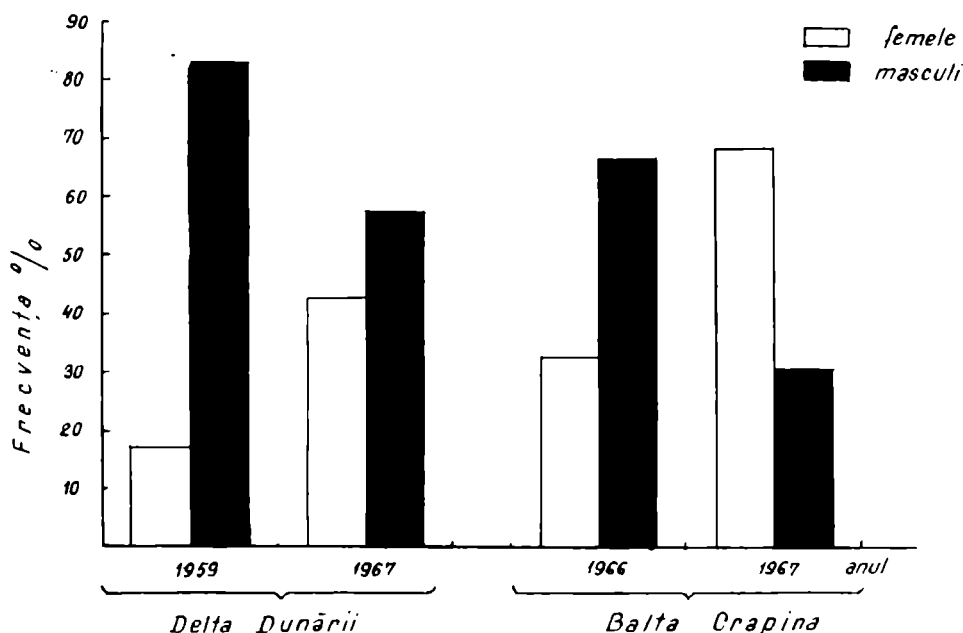

Fig. 5 — Raportul între sexe în cursul aceleiași luni (aprilie), în aceleași bazine, dar în ani diferiți.

În sfârșit, aceeași instabilitate se constată și dacă se calculează raportul numeric între sexe la o populație de bibani din aceleași bazine, dar luni diferite ale aceluiași an (fig. 6). În linii generale se poate spune că masculii sînt mai numeroși decît femelele, cu excepția lunilor iunie pentru populația provenită din iazul Sărulești și iulie pentru cea din balta Crapina, cînd au predominat femelele.

În legătură cu caracterul oscilant al raportului numeric dintre sexe, Nikolski (1965), consideră că raportul numeric între sexe se modifică din cauze multiple. Astfel, uneori creșterea numărului masculilor se datorește maturității precoce a acestora față de femele. Mortalitatea mai accentuată a unuia dintre sexe determină schimbarea raportului numeric dintre masculii și femele. De asemenea, în condiții de nutriție bune, crește numărul femelelor, iar în condiții de nutriție slabă crește numărul masculilor. Deși cauzele care provoacă acest fenomen sînt

numeroase, totuși esențial este mersul metabolismului. După părerea autorului, schimbarea produsă în densitatea populației determină modificări în asigurarea cu hrană a acesteia, fapt ce determină la rândul său schimbarea activității hormonale și, în ultimă instanță, formarea sexului.

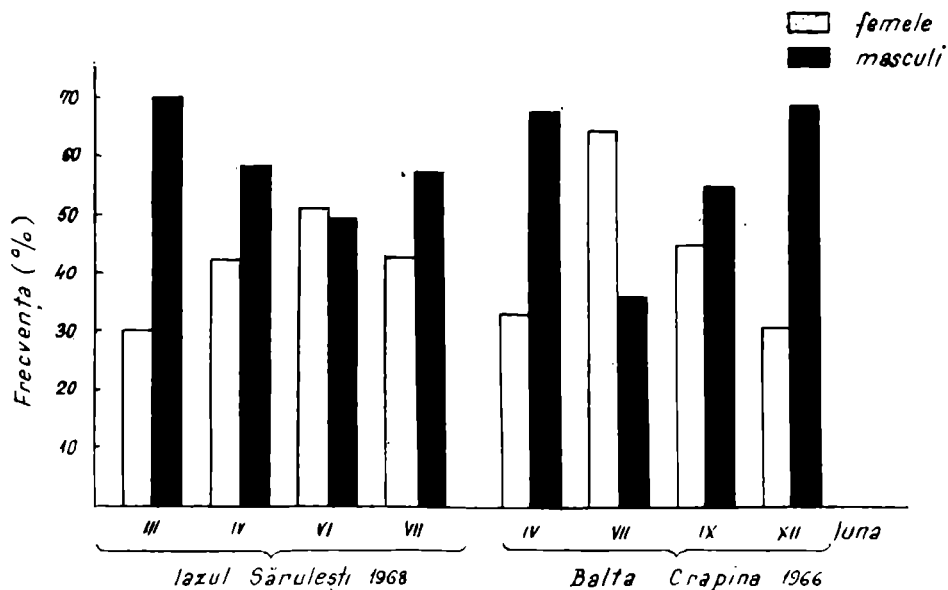

Fig. 6 — Raportul între sexe la o populație de bibani din aceleași bazine, aceiași ani, dar luni diferite.

În concluzie, se poate spune că, față de părerile diferiților cercetători care se plasează pe poziția admiterii unui singur criteriu de care ar depinde raportul numeric între sexe, noi considerăm că acest indice suferă fluctuații mari determinate nu numai de un singur factor, ci de un complex de factori (vîrstă, perioada de pontă, condițiile de viață pe care le oferă un bazin, gradul de agilitate, etc.) și că predominanța unuia dintre cele două sexe nu este regulată.

Faptul :

— că la aceeași dată de colectare a probelor (perioada ponteii) și la aceleași grupe de vîrstă predomină cînd un sex, cînd celălalt ;

— că la probele provenite de la populații din bazine diferite, ani diferiți, dar aceeași lună, au predominat numeric cînd masculii, cînd femelele ;

— că la probele provenite de la populații din bazine diferite dar aceiași ani și aceeași lună se constată aceeași oscilație cînd într-un sens, cînd în altul ;

— că la probele provenite din aceleași bazine, din ani diferiți, dar aceeași lună, se obține un rezultat similar celorlalte ; în sfîrșit,

— faptul că la probele provenite de la populații din aceleași bazine și aceiași ani, dar din luni diferite, se constată aceeași instabilitate, ne determină să considerăm că, raportul numeric între sexe este un indice supus fluctuațiilor determinate de mai mulți factori și că predominanța unuia dintre cele două sexe nu este regulată.

BIBLIOGRAFIE

1. ALM G. (1951), *Year class fluctuations and span of life of perch*, Rep. Inst. Freshwater Res., Drottningholm, nr. 33.
2. ALM G., (1953), *Maturity, Mortality and Growth of Perch (Perca fluviatilis L.) grown in Ponds*, Rep. Inst. Freshwater Res., Drottningholm, nr. 35.
3. BOLDOR ȘT. (1969), *Contributions à la connaissance du rythme de croissance de la perche (Perca fluviatilis L., Ord. Perciformes) de l'étang Sărulești*, An. Univ. Buc., Biologia animală.
4. BOLDOR ȘT. (1970), *Cercetări asupra biologiei creșterii bibanului (Perca fluviatilis L., Ord. Perciformes) din balta Crapina (zona inundabilă a Dunării)*, Soc. de Șt. Biologice din R.S.R., Comunicări de Zoologie.
5. DYK V. (1918), *Das Geschlechtsverhältnis beim Flussbarsch*, Archiv f. Hydrobiologie, Bd. XXX.
6. JÄRNEFELT H. (1921), *Untersuchungen über die Fische und ihre Nahrung im Tunsulasce*, Act. Soc. Fauna Flora Fen., 52.
7. KRIZENECKY J. (1940), *Zur Frage der Geschlechtverhältnisse beim Flussbarsch*, Arch. f. Hydrobiol. Bd. XXXVII.
8. LOHNISKY K. (1960), *Bemerkungen zum Wachstum des Flussbarsches (Perca fluviatilis — L. 1758)*, (Acta Universitatis Carolinae — Biologica, nr. 3.
9. NIKOLSKI G. V. (1965), *Teoria dinamiki stada rib*, Moskva.
10. RÖPER K. CH. (1936), *Ernährung und Wachstum des Barsches (Perca fluviatilis L.) in Gewässern Mecklenburgs und der Mark Brandenburg*, Zeitschr. f. Fisch., Bd. XXXIV.
11. TESCH T. W. (1955) *Das Wachstum des Barsches (Perca fluviatilis L.) in verschiedenen Gewässern*, Zschr. f. Fischerei, Bd. IV, H. 5/6.

RECHERCHES SUR LE RAPPORT ENTRE SEXES A QUELQUES POPULATIONS DES PERCHES (PERCA FLUVIATILIS L., ORD. PERCIFORMES) DES EAUX DU ROUMANIE

RÉSUMÉ

Le travail se réfère à la rapport numérique entre sexes, problème plus discutée et encore non clarifiée.

Conforme les avis des différents auteurs, dans une population predomine les mâles ou les femelles, à depend de l'âge, grade d'agilité, époque de reproduction.

Nos recherches entreprise sur echantillons appartenant à quatre populations des perches des eaux du Roumanie, nous permettent d'apprécier que le rapport numerique des sexes a une grande variabilité d'un bassin à l'autre, ou justement dans le même bassin d'un an a à l'autre.

En conclusion, d'après nos oppinions on ne peut pas parler d'une régulière prédominance d'un sexe.

Comunicare prezentată la cea de a II-a sesiune
științifică de comunicări a Muzeului județean
Argeș — Pitești 24—25.V.1971.

CONTRIBUȚII LA STUDIUL IHTIOFAUNEI RIULUI ARGEȘEL DIN BAZINUL ARGEȘULUI

GH. STANESCU

IMPORTANȚA ȘI ISTORICUL CERCETĂRILOR

În condițiile stabilite de Programul național privind gospodărirea rațională a resurselor de apă, cercetările hidrobiologice capătă o importanță din ce în ce mai mare.

Se știe că în condițiile vieții moderne, resursele de apă sînt tot mai mult utilizate în procesele producției industriale și agricole, fiind în același timp folosite sub aspectul lor hidroenergetic, hidrobiologic și pentru necesitățile așezărilor umane.

Amplul complex de lucrări hidrotehnice și hidroenergetice determinat de multiplele utilizări ale apei în diferite sectoare ale vieții și producție materiale afectează într-o măsură din ce în ce mai mare echilibrul biologic și structura diferitelor ecosisteme acvatice.

Pornind de la aceste considerații, în perioada anilor 1968—1971, am efectuat o serie de cercetări de ansamblu asupra ihtiofaunei râului Argeșel.

Cu privire la istoricul cercetărilor referitoare la ihtiofauna Argeșului, primele date ne sînt relatate de P. Bănărescu, G. Müller și Th. Nalbant (1960).

În lucrarea sa fundamentală privind peștii osoși ai României P. Bănărescu (1964) citează cinci specii: *Salmo trutta fario*, *Phoxinus phoxinus*, *Barbus meridionalis petenyi*, *Noemachilus barbatulus* și *Cottus gobio*.

În urma cercetărilor noastre se constată că ihtiofauna Argeșului este alcătuită din 14 specii, grupate în 11 genuri și 4 familii.

CARACTERIZAREA FIZICO-GEOGRAFICĂ

Rîul Argeșel izvorăște de sub vf. Păpușa (mt. Grădișteanu 2 100 m), luînd o direcție nord-sud, străbate versantul sudic al masivului Iezer, apoi subcarpații Getici și podișul Getic — vîrșindu-se în R. Tîrgului, la contactul cu cîmpia înaltă a Piteștiului lîngă Piscani (alt. 296,2 m).

Ca urmare a faptului că sectorul superior străbate o vale suspendată cu circa 600—200 m față de văile limitrofe, Dîmbovița la est și R. Tîrgului la vest, bazinul său de recepție și debitul sînt mult mai mici decît ale rîurilor vecine. Interfluviile Argeșelului sînt reprezentate prin culmi prelungi, acoperite cu păduri de conifere, în amestec, apoi de foioase și întinse livezi de pomi fructiferi. Valea se caracterizează prin sectoare lărgite, alternînd cu porțiuni înguste care prezintă numeroase alunecări de teren și fenomene de eroziune. Cursul superior prezintă un fund de eroziune stîncos și bolovănos, propice dezvoltării biocenozelor bentonice (fig. 1), iar cursul inferior se remarcă printr-un fund de depunere realizat pe baza sedimentelor antrenate de curentul apei (fig. 2).

Argeșelul are o lungime de 76 km și o suprafață de recepție de 242 km² (fig. 6).

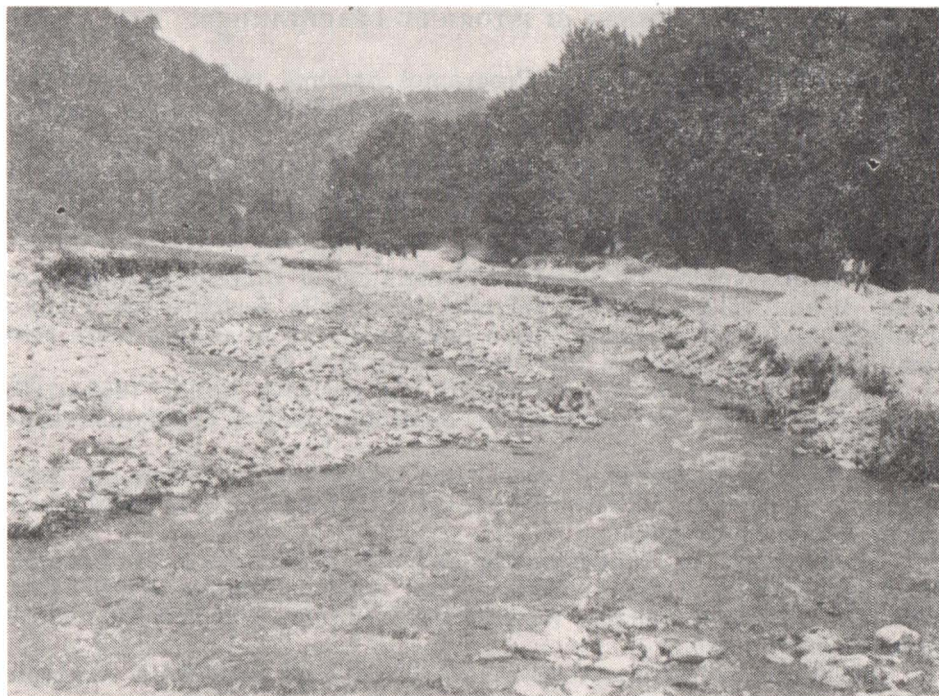

Fig. 1 — Argeșelul — amonte de Nămăești (foto Gh. Stănescu)

Regimul apelor Argeșelului este cel specific rîurilor de munte cu minime toamna și iarna și maxime primăvara (aprilie-iunie). Debitul minim aparține lunilor septembrie și octombrie, fiind de 0,30 m³/s, iar debitul maxim aparține lunilor aprilie și mai fiind de 1,16 m³/s, respectiv de 1,28 m³/s. Debitul mediu multianual este de 0,60 m³/s.

Fig. 2 — Argeșul — la vărsare (foto Gh. Stănescu).

Temperaturile medii anuale și precipitațiile înregistrează valori variind între 2—4°C și 1 000—1 200 mm anual, în cursul superior și 9—10°C, precum și 600—700 mm anual, pentru cursul inferior.

Fenomenele de îngheț (gheață la mal, sloiuri de gheață, pod de ghiață) variază între minim 27 de zile până la maxim 95 de zile, fiind cuprinse între 9.XI și 5. IV.

Oxigenul dizolvat prezintă valori care variază între 3,40—11,0 mg O₂/l, oxidabilitatea 25,0—26,0 mg KMnO₄/l, consumul biochimic de oxigen (CBO₅) 1,0—3,4 mg O₂/l.

IHTIOFAUNA *

I. FAMILIA SALMONIDAE

1. *Salmo trutta fario* L. (păstrăv de munte). Întilnit numai în cursul superior până la Nămăești. Frecvența și abundența este scăzută.

II. FAMILIA CYPRINIDAE

2. *Leuciscus cephalus cephalus* (L.) (clean). Se întâlnește din amonte de Boteni până la confluența cu R. Tîrgului. Am pescuit 7 exemplare ale căror dimensiuni variază între 70—111 mm.

3. *Phoxinus phoxinus phoxinus* (L.) (boiștean, popular verdet). Specie frecventă, se întâlnește din amonte de Nămăești pînă la vărsare. Talia celor 10 exemplare colectate (27.VI.1971 Conțești și 29.VIII.1971 amonte de Nămăești) variază între 55—74 mm.

4. *Alburnus alburnus alburnus* (L.) (oblet). Specie întâlnită din amonte de Davidești pînă la vărsare. Am pescuit 3 exemplare (27.VI.1971 Conțești-Davidești) avînd o talie de 96—97 mm.

5. *Alburnoides bipunctatus bipunctatus* (Bloch) (fig. 3), (lătiță,

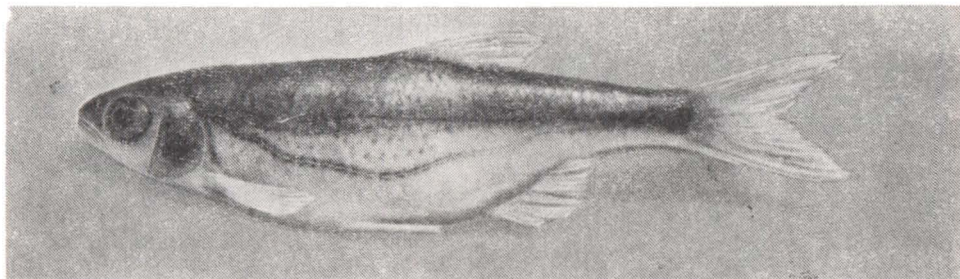

Fig. 3 — Lătiță — *Alburnoides bipunctatus* (orig.).

popular lătiță). A fost întâlnită din amonte de Boteni pînă la vărsare (9.V.1968 Boteni, 27.VI.1971 Vlădești, 15.VIII.1971 Suslănești). Lungimea standard este de 59—73 mm.

6. *Gobio gobio obtusirostris* Valenciennes (porcușor, popular murgoi, popete). Specie întâlnită numai în cursul inferior al Argeșului, din aval de Hirtiești pînă la confluența cu R. Tîrgului. Dimensiunile celor 21 exemplare colectate sînt cuprinse între 35—74 mm.

7. *Gobio uranoscopus friči* Vlad y k o v (porcușor de vad, popular murgoi). Se întâlnește din amonte de Boteni pînă la vărsare. Talia celor 17 exemplare colectate variază între 45—75 mm. Se remarcă coloritul foarte deschis, spinarea fiind cenușie verzuie aproape uniformă, laturile corpului albe-argintii cu pete rotunde slab pronunțate.

8. *Gobio kessleri kessleri* ≡ *Gobio kessleri banaticus*; (popular murgoi). Este o specie care se întâlnește numai în cursul inferior din amonte de Davidești pînă la vărsare. Am pescuit 16 exemplare (27.VI.1971 Conțești-Davidești) cu talia de 35—84 mm.

9. *Barbus barbus barbus* (L.) (mreană). Specie întâlnită numai în aval de Davidești : frecvența și dominanța slabă. S-a pescuit un exemplar (27.VI.1971 Conțești-Davidești) avînd o talie de 123 mm.

10. *Barbus meridionalis petenyi* Heckel (mreană vînată). Specie frecventă ; se întâlnește din amonte de Valea Mare pînă la vărsare. Cele

* Materialul colectat se află în colecțiile Inst. ped. Pitești.

30 de exemplare colectate (Boteni 9.V.1968, Davidești 27.VI.1971, Suslănești, 15.VIII.1971, Vulturești 16.VIII.1971) prezintă dimensiuni ce variază între 40—140 mm.

Se remarcă coloritul mult mai deschis al populației de mreană vînătă din r. Argeșel, comparativ cu populațiile celorlalți afluenți din bazinul superior al riului Argeș.

III. FAMILIA COBITIDAE

11. *Noemacheilus barbatulus barbatulus* (L.) (molan, sular). Specie întâlnită de la Valea Mare pînă la vărsare. Talia exemplarelor colectate este de 66—70 mm.

12. *Sabanejewia romanica* (Băcescu) (nisiparniță) (fig. 4). Se întâlnește din amonte de Boteni. Dimensiunile variază între 25—70 mm. Frecvența și dominanța slabă.

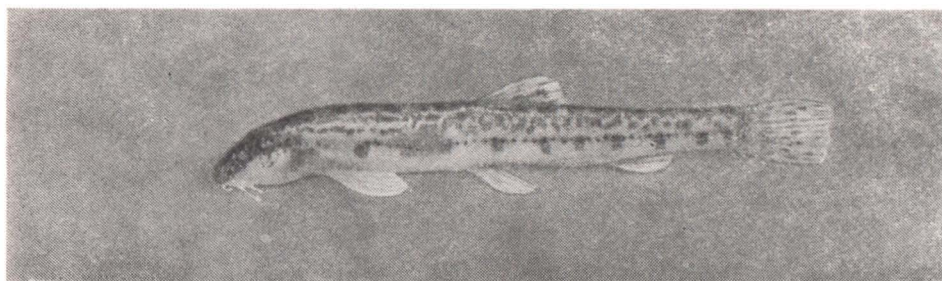

Fig. 4 — Nisiparniță — *Sabanejewia romanica* (orig.).

12. *Sabanejewia aurata balcanica* (Karaman) (fig. 5), (popular nisiparniță, scîrcie, zgîrcie, zgîrtă (inf. Piscică Ion, 59 de ani, Conțești-Davidești). Specie foarte frecventă în cursul inferior al Argeșelului. S-au pescut 119 exemplare (27.VI.1971 Conțești-Davidești) ale căror dimensiuni sînt cuprinse între 31—82 mm.

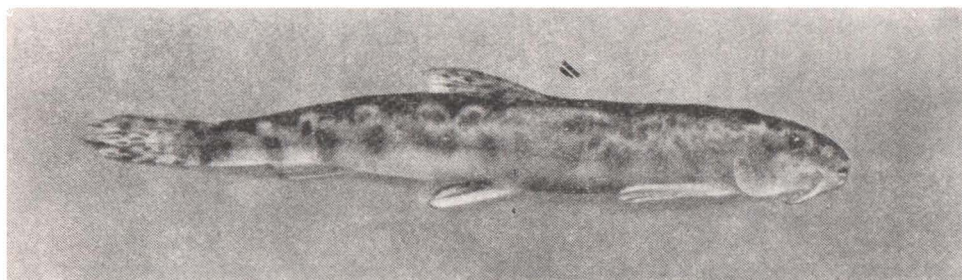

Fig. 5 — Cîră — *Sabanejewia aurata balcanica* (orig.)

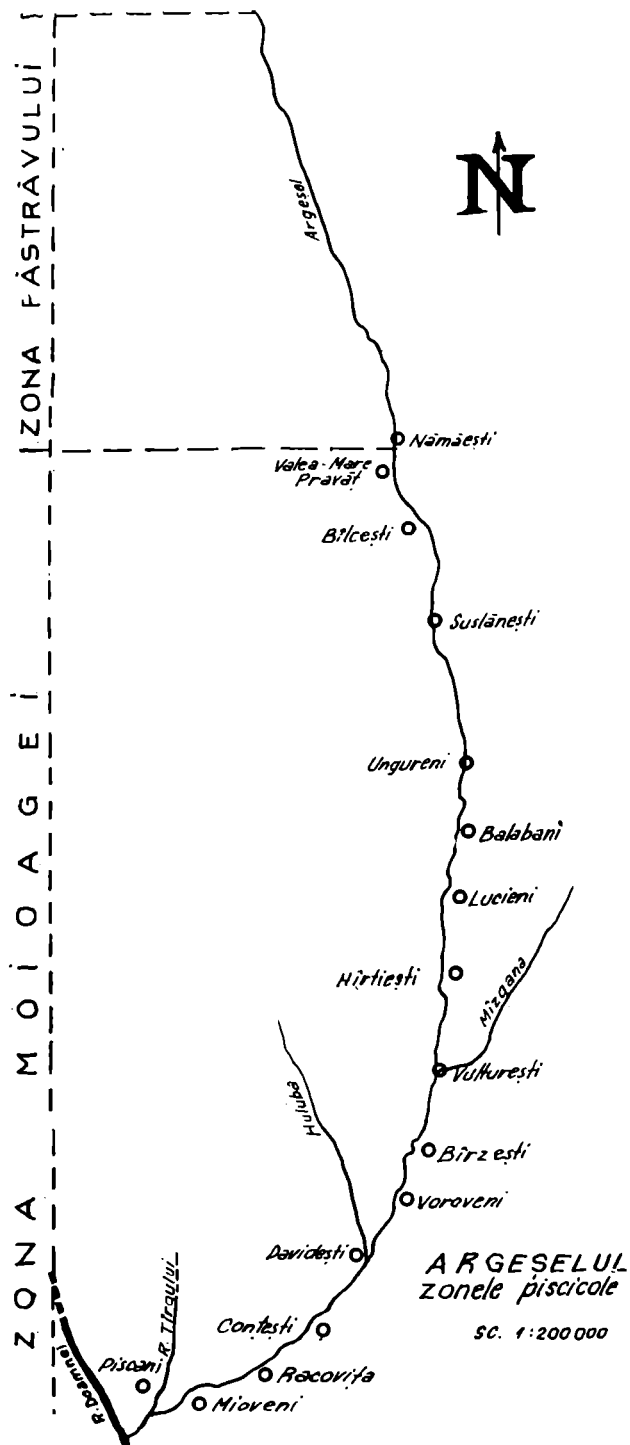

Fig. 6 — Argeșul — zonele piscicole (harta)

IV. **FAMILIA COTTIDAE**

14. *Cottus gobio gobio* (L.) (zglăvoacă), întâlnită numai în cursul inferior la Valea Mare. Talia exemplarelor colectate variază între 78—82 mm.

ZONAȚIA PISCICOLĂ

Riul Argeșel cuprinde două zone piscicole: *zona păstrăvului* și *zona moioagei* (fig. 6). Zona păstrăvului corespunzătoare cursului superior, până la Nămăești. Zona moioagei începe din aval de Nămăești până la vărsare. Această zonă va fi puternic impurificată de Combinatul de materiale de construcții Cimpulung-Valea Mare care va intra în producție în cursul anului 1972.

CONCLUZII

1. Cercetările de ansamblu privind ihtiofauna r. Argeșel ne-au permis stabilirea compoziției, repartiția și zonarea piscicolă a acestui râu.

2. Din cele 14 specii, 9 specii se semnalează pentru prima dată: *Leuciscus cephalus*, *Alburnus alburnus*, *Alburnoides bipunctatus*, *Gobio gobio obtusirostris*, *Gobio uranoscopus*, *Gobio kessleri*, *Barbus barbus*, *Sabanejewia romanica* și *Sabanejewia aurata balcanica*.

3. Prin intrarea în producție a Combinatului de materiale de construcții Cimpulung-Valea Mare (1972), cursul inferior al r. Argeșel va cunoaște un puternic factor de impurificare. Cercetările viitoare asupra ihtiofaunei, corelate cu cercetările efectuate până în prezent, vor putea stabili dacă au survenit modificări în ihtiocenoza acestui râu.

BIBLIOGRAFIE

1. ANTIPA GR. (1909), *Fauna ihtiologică a României*, Acad. Rom. Public. fond. „V. Adamachi”, București.
2. BĂNĂRESCU P., MÜLLER G. și NALBANT TH. (1960), *Noi contribuțiuni la studiul ihtiofaunei de apă dulce a R.P.R.*; *Com. de zool., S.S.N.G.*, București, p. 111—126.
3. BĂNĂRESCU P. (1964), *Pisces — Osteichthyes* (pești ganoizi și osoși), *Fauna R.P.R.*, Edit. Acad. R.P.R., vol. XIII, București.
4. BĂNĂRESCU P. (1965), *Pești rari și cu areal restrins din fauna țării noastre și problema ocrotirii lor*, *Ocrotirea naturii*, tom. 9, Nr. 1, Edit. Acad. R.P.R., București, p. 5—21.
5. * * * (1966), *Monografia hidrologică a bazinului hidrografic al Riului Argeș, Studii de hidrologie*, volum. XIV, C.S.A., Inst. de Șt. și cerc. hidrotehnice, București.

BEITRÄGE ZUR STUDIUM DER FISCHFAUNA DES ARGEȘEL BACHES

ZUSAMMENFASSUNG

Der Verfasser stellt fest die Zusammensetzung, Verbreitung und die Fischzonen des Bratiabaches becor die ageplante Industrie Bauwerke die hier gebaut werden.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune
științifică de comunicări a Muzeului județean
Argeș — Pitești 24—25 mai 1971.

CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA IHTIOFAUNEI RIULUI BRATIA DIN BAZINUL ARGEȘULUI

GH. STANESCU

CONSIDERAȚII GENERALE

Rîul Bratia, afluent al R. Tîrgului, izvorăște de sub Curmătura Groapele (2030 m.), avînd ca afluenți principali pe Brătioara ce izvorăște de pe versantul sudic al muntelui Portăreasa și Rîușorul care izvorăște din muntele Păpăul. Bratia se varsă în R. Tîrgului la Cluce-reasa (322,8 m.).

Lungimea cursului este de 56,9 km, iar suprafața de recepție a bazinului de 362 km².

Fundamentul geologic, în cursul superior, este reprezentat prin sisturi cristaline, apoi prin depozite oligocene și miocene reprezentate prin conglomerate, marne și gresii, iar în cursul inferior, în aval de Cîndești, prin depozite pliocene și cuaternare alcătuite din marne, argile, pietrișuri și nisipuri.

Caracterul montan al riului Bratia se resfringe asupra regimului său hidrologic, caracterizat prin minime toamna și iarna și maxime primăvara (aprilie—iunie), cînd se tocesc zăpezile și precipitațiile sînt abundente. Valorile medii ale debitului, înregistrate la punctul hidrometric Rîușor, variază între 1,22 m³/s și 3,27 m³/s. Media multianuală fiind de 2,20 m³/s. Cele mai mici debite se produc la sfîrșitul verii și începutul toamnei (IX—X) iar cele mai mari la sfîrșitul primăverii (IV—V). Debitele mari și viiturile au o origine pluvială.

Valorile ridicate ale pantei și faciesul pietros al albiei determină limpezimea și transparența ridicată a apei (fig. 1).

Regimul termic cuprinde valori care variază între 0,0°C (I—II) și 13,4—14,0°C (VII—VIII), înregistrate la postul hidrometric Rîușor. Valorile înregistrate la postul Băilești sînt ceva mai ridicate : 1,0—0,7°C (I—II) ; 16,2—16,4°C (VII—VIII).

Din analiza evoluției temperaturii apei în timpul anului rezultă că procesul de încălzire a apei începe în luna aprilie, cînd temperatura medie lunară crește brusc față de luna precedentă continuînd pînă în lunile iulie-august cînd se ating valorile maxime atît lunare cît și

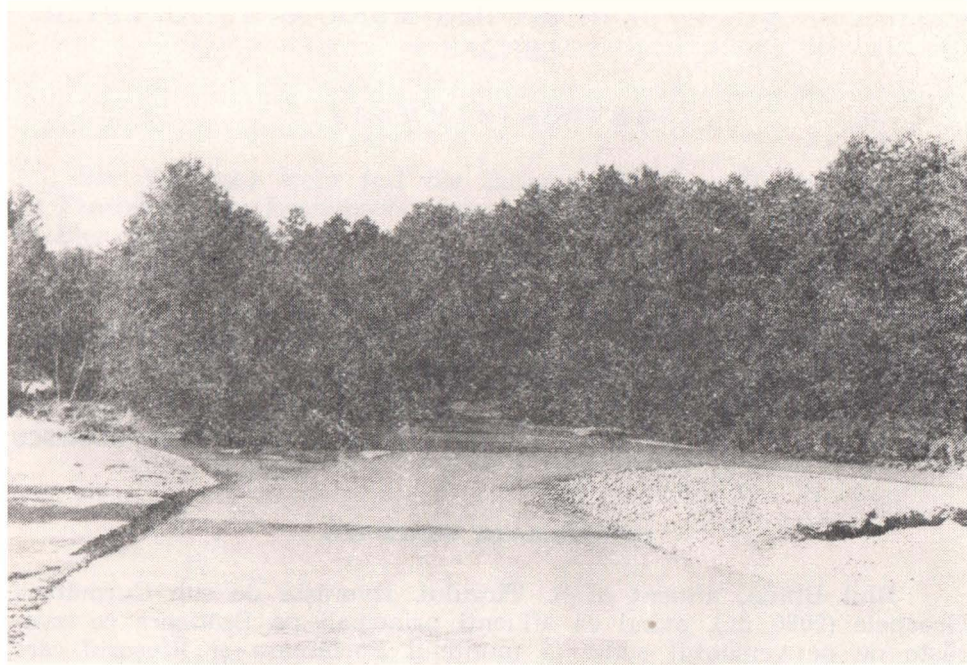

Fig. 1 — *Bratia*, la Bălilești (foto Gh. Stănescu).

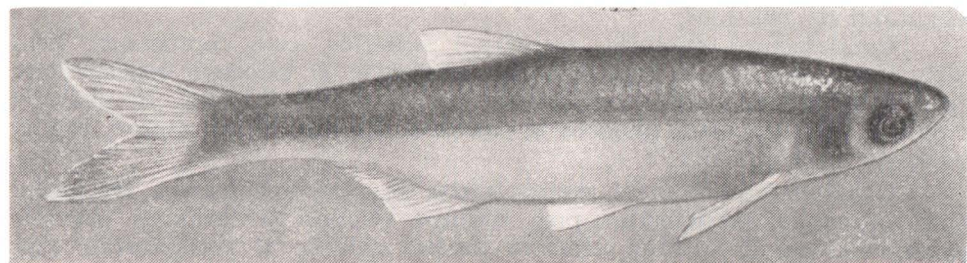

Fig. 2 — *Obleț* — *Alburnus alburnus alburnus* (L.)

zilnice. Începînd din luna septembrie, valorile temperaturii apei scad, atingînd în luna decembrie valoarea de 0°C .

Apariția fenomenelor de îngheț (postul hidrometric Rîușor) variază între 4.XI și 9.I. Apariția podului de gheață variază între 22.I—9.III. Eliberarea rîului de gheață are loc între 29.I—19.III.

Sub aspectul calității, apele rîului *Bratia* se caracterizează prin indici corespunzători categoriei I (II): oxigen dizolvat 10,60 mg O_2/l , oxidabilitate 37,0 mg. KMnO_4/l , consum biochimic de oxigen 7,40 mg O_2/l .

Din punct de vedere biocenotic, *Bratia* se caracterizează prin dezvoltarea biocenozelor bentonice, între care cel mai important loc îl ocupă biocenoza litoreofilă.

FAUNA IHTIOLOGICĂ *

Primele cercetări asupra ihtiofaunei riului Bratia le-a efectuat P. Bănărescu (1960, 1964) dînd o listă de 10 specii.

Un studiu de ansamblu asupra ihtiofaunei r. Bratia nu a fost întreprins pînă în prezent.

În cursul cercetărilor efectuate între anii 1965—1972 am stabilit prezența următoarelor specii :

I. FAMILIA SALMONIDAE

1. *Salmo trutta fario* L. (păstrăv de munte). Răspîndit în cursul superior, pînă la Berevoești. Exemplarele de pe Valea Obîrșiei, Cernatului, Pîrîul Negru sînt mai întunecate la culoare. Am pescuit 3 exemplare (Cîndești, 2—4.VIII.1965) de 60—107 mm lungime standard.

2. *Salmo gairdneri irideus* Gibbons (păstrăv-curbu) pătruns de la păstrăvăria Cîndești. A fost pescuit la Vlădești (prof. V. Popescu și inv. N. Diaconu). În literatura noastră (P. Bănărescu, 1964 și G. Vasiliu 1966) se consideră că nu se reproduce și nu se menține în apele noastre de munte. Această problemă nu este încă elucidată. Menținerea păstrăvului-curbu în r. Bratia va constitui obiectul unor cercetări viitoare.

3. *Thymallus thymallus* (L.) (lipan). Provenit de la păstrăvăria Cîndești ; exemplare izolate au fost pescuite la Vlădești (prof. V. Popescu și inv. N. Diaconu).

II. FAMILIA CYPRINIDAE

4. *Leuciscus cephalus cephalus* (L.) ; clean. Frecvent din amonte de Berevoești pînă la vărsare. Dimensiunile exemplarelor colectate (1.VI.1968, 15.VI.1971, 20.II.1972) variază între 25—115 mm lungime.

5. *Phoxinus phoxinus phoxinus* (L.) (boiștean, popular verdet). Specie foarte frecventă din amonte de Cîndești pînă la vărsare. Pătrunde și în afluenți ; în topline foarte numeros. Am colectat 111 exemplare (2—4.VIII.1965, 1.VI.1968, 15.VI.1971, 20.II.1972). Talia variază între 21—65 mm. Coloritul este întunecat brun-verzui pe spate, pînă la negru ; în epoca reproducerii (iunie) laturile corpului prezintă un intens luciu auriu, iar partea ventrală este roșie-singerie. Exemplarele din topline sînt mult mai întunecate decît cele din rîu. Numeroși indivizi adulți se aflau în plină reproducere, cu produsele seminale în stadiu de curgere.

6. *Alburnus alburnus alburnus* (L.) (oblet) (fig. 2). Întîlnit numai la vărsare (Băjești-Bălilești, 14.VI.1971 și 20.II.1972). Am pescuit 5 exem-

* Materialul colectat se află în colecțiile Inst. Ped. Pitești.

plare cu o lungime de 56—85 mm. Se semnalează pentru prima dată în acest râu.

7. *Alburnoides bipunctatus bipunctatus* (Bloch) (lătiță, popular lătiță). A fost întâlnit din aval de Berevoești până la confluența cu R. Tirgului. S-au pescuit 9 exemplare (1.VI.1968, 1.VII.1971 și 20.II.1972) a

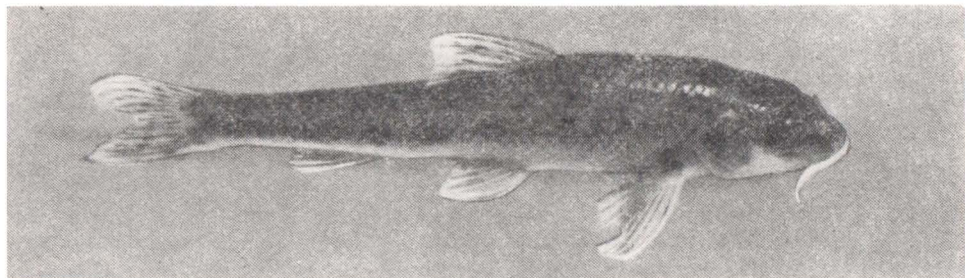

Fig. 3 — Porcușor, *Gobio gobio* (orig.).

căror talie este cuprinsă între 32—101 mm. Nu pătrunde în piraie sau toplițe.

8. *Gobio gobio obtusirostris* Valenciennes ; (porcușor, popular sular, murgoi) (fig. 3). Specie întâlnită din amonte de Vlădești până la vărsare (14.VI.1971 Vlădești și 20.II.1972 Băjești). S-au pescuit 9 exemplare cu o lungime de 64—80 mm. Se semnalează pentru prima dată în r. Bratia.

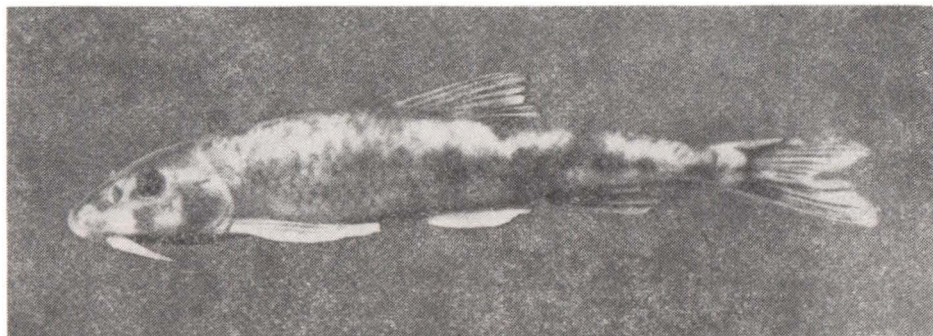

Fig. 4 — Porcușor de vad, *Gobio uranoscopus* (orig.)

9. *Gobio uranoscopus friči* Vladykov (porcușor de vad, popular sular, murgoi) (fig. 4). Se întâlnește din aval de Berevoești până la vărsare. Am pescuit un exemplar la Berevoești (1.VI.1968) de 81 mm. și un alt exemplar la Vlădești (14.VI.1971) avînd o lungime de 77 mm. Frecvența și abundența scăzută. Se semnalează pentru prima dată în apele Bratiei.

10. *Pseudorasbora parva* (Schlegel) (murgoi bălțat) (fig. 5). A pătruns în Bratia din heleșteele CAP Bălilești, Vlădești și Aninoasa. Am

Fig. 5 — Murgoi bălțat, *Pseudorasbora parva* (Orig.)

pescuit 31 de exemplare a căror talie variază între 21—79 mm. Exemplarele din riu au o talie mai mică și sînt mai deschise la culoare : petele brunii semilunare de la marginea posterioară a solzilor aproape că au dispărut. În heleștee, coloritul este mult mai intens, iar petele semilunare foarte bine pronunțate. Se semnalează pentru prima dată în apele noastre de munte.

11. *Barbus meridionalis petenyi* Heckel (mreană vînătă). Specie dominantă în r. Bratia. Se întilnește din amonte de Berevoești pînă la vărsare. Talia celor 22 exemplare colectate (Berevoești 1.VII.1968, Vlădești 14.VI.1971, Aninoasa 15.VI.1971, Băjești-Bălilești 24.VIII.1971 și 20.II.1972) variază între 26—131 mm.

III. FAMILIA COBITIDAE

12. *Noemacheilus barbatulus barbatulus* (L.) (molan). Specie frecventă, întilnită din amonte de Berevoești pînă la confluența cu R. Tîrgului. Pătrunde în număr mare în zona de vărsare a afluentului Slănic, unde în circa 1 oră (15.VI.1971) am pescuit cu sacul 14 exemplare ale căror dimensiuni au variat între 44—75 mm.

13. *Sabanejewia romanica* (Băcescu) (nisiparniță). Este o specie foarte frecventă în Bratia și zona de vărsare a afluentului său Slănic care, avînd un pat nisipos, îi oferă condiții bune de viață. Se întilnește de la Berevoești pînă la vărsare. Puietul preferă nisipul de la marginea rîului, unde apa este mai caldută. Lungimea celor 22 exemplare colectate (15.VI.1971 — Slănic-Aninoasa și 24.VIII.1971, Băjești-Bălilești) variază între 25—75 mm.

14. *Sabanejewia aurata balcanica* (Karaman) (popular nisiparniță). P. Bănărescu (1960, 1964) l-a semnalat în aval de Poenița. La 15.VI.1971 am prins un exemplar la Aninoasa, mult mai în amonte de Poenița, cu o talie de 65 mm. Este mai puțin frecventă decît *Sabanejewia romanica*.

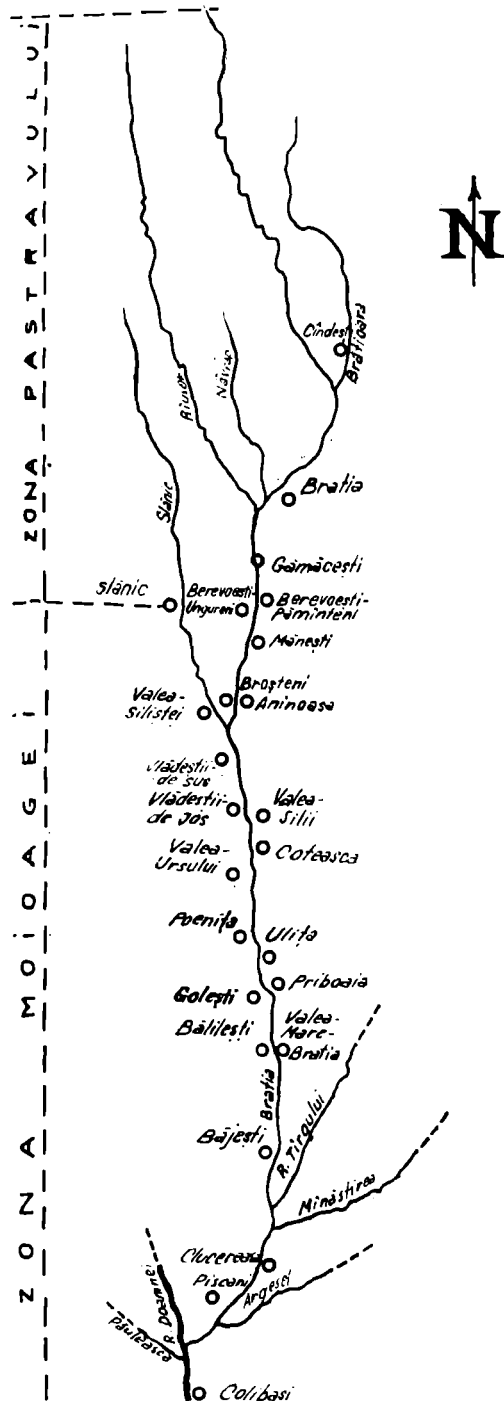

Fig. 6 — Bratia, zonele piscicole (hartă)

BRATIA, zonele piscicole
sc. 1: 200 000

IV. **FAMILIA COTTIDAE**

15. *Cottus gobio gobio* (L.) (zglăvoacă). Se întâlnește în cursul superior din amonte de Cîndești pînă la Berevoiești; mai frecvent este în zona Cîndești. Variația dimensiunilor celor 17 exemplare pescuite (2—4.VIII.1965, 10.IX.1965 și 1.VI.1968) este cuprinsă între 47—101 mm.

ZONELE PISCICOLE

În riul Bratia se succed două zone piscicole: *zona păstrăvului*, corespunzătoare cursului superior (pînă la Berevoiești) și *zona moioagei*, corespunzătoare cursului inferior (din aval de Berevoiești pînă la vărsare (fig. 6).

Zona păstrăvului este cea mai importantă, în cuprinsul său, la Cîndești fiind amenajată o modernă păstrăvarie administrată de Ocolul Silvic Aninoasa, unde alături de păstrăvul indigen se mai cresc păstrăvul-curcubeu și lipanul.

Ihtiocenoza acestei zone este alcătuită, alături de păstrăvul de munte, din boiștean, zglăvoc — în partea superioară a zonei și mreană vinătă, porcușor de vad, molan și clean — în partea inferioară a zonei.

Ce-a de-a doua zonă — zona moioagei — este dominată de mreana vinătă fiind însoțită de boiștean, clean, latîță, obleț, porcușor, molan, nisiparniță și recent de *Pseudorasbora parva*.

În cadrul acestei zone, avînd legătură cu riul, s-au amenajat heleșteele de la CAP Aninoasa, Vlădești și Băjești-Bălilești, populate cu crap, caras, porcușor, *Pseudorasbora*, obleț, știucă și biban. Prin legătura cu riul, aceste heleștee au mai primit: boiștean, latîță, mreană vinătă și clean.

FACTORI DE DEPOPULARE

Prin construcția barajului de pe R. Tîrgului, în aval de Cluce-reasa, efectivul ihtiocenozei r. Bratia a scăzut simțitor. Barajul împiedică urcarea peștilor din aval, iar primăvara, în timpul migrațiilor de reproducere a principalelor specii: clean, mreană, scobar, favorizează braconajul.

Marile viituri determinate de topirea bruscă a zăpezilor și ploilor intense de primăvară, precum și de ploile torențiale din timpul verii, antrenează în aval o parte din ihtiofauna Bratiei, îndeosebi din zona inferioară.

Printre factorii de impurificare, în afară de scurgerile de suprafață (debitul solid), singurele surse de murdărire sînt satele limitrofe și fermele zootehnice, care nu influențează însă prea mult gradul de poluare a apei.

CONCLUZII

1. În urma cercetărilor pe teren efectuate în perioada anilor 1965—1972, se constată că ihtiofauna r. Bratia este alcătuită din 15 specii, dintre care 12 specii autohtone și 3 specii pătrunse recent (păstrăvul-curcubeu, lipanul și *Pseudorasbora parva*).

2. În cadrul ihtiofaunei r. Bratia se semnalază pentru prima dată următoarele specii: *Salmo gairdneri irideus*, *Thymallus thymallus*, *Gobio gobio*, *Gobio uranoscopus*, *Alburnus alburnus* și *Pseudorasbora parva*.

3. Din punct de vedere al zonației piscicole, în bazinul r. Bratia se disting două zone: zona păstrăvului și zona moioagei.

4. În urma construcției barajului de la Clucereasa, în aval de confluența Bratiei cu R. Tîrgului și a unor slabe măsuri de protecție, populația piscicolă a r. Bratia s-a diminuat simțitor (îndeosebi în zona moioagei).

5. Avînd în vedere faptul că, r. Bratia este singurul afluent din bazinul superior al r. Argeș care nu a fost încă afectat de lucrări hidrotehnice sau de construcții industriale cu efect impurificator, pentru conservarea ihtiocenozei sale ca martor al cercetărilor viitoare privind modificările survenite în biocenozele bazinului hidrografic al Argeșului superior, propunem ocrotirea integrală a acestui rîu de munte.

BIBLIOGRAFIE

1. ANTIPA GR. (1909), *Fauna ihtiologică a României*, Acad. Rom., Public. Fond, „V. Adamachi”, București.
2. BĂNĂRESCU P., MÜLLER G. și NALBANT TH. (1960), *Noi contribuțiuni la studiul ihtiofaunei de apă dulce a R.P.R.*, Com. de zool. S.S.N.G., București, p. 111—126.
3. BĂNĂRESCU P. (1964), *Pisces-Osteichthyes* (pești ganoizi și osoși), *Fauna R.P.R.*, Edit. Acad. R.P.R., vol. XIII, București.
4. BĂNĂRESCU P. (1965), *Pești rari și cu areal restrîns din fauna țării noastre și problema ocrotirii lor*, *Ocrotirea naturii*, tom. 9, nr. 1, Edit. Acad. R.P.R., București, p. 5—21.
5. GIURCĂ R. și ANGELESCU N. (1971), *Considerații privind biologia și aria de răspîndire geografică a cyprinidului Pseudorasbora parva (Schlegel) în apele României*, Bul., I.C.P.A., Anul XXX, nr. 3, 4, p. 99—109.
6. VASILIU G. (1966), *Problema aclimatizării păstrăvului-curcubeu (Salmo gairdneri Richardson, 1836), în apele României*, Bul. I.C.P.P., anul XXV, Nr. 4, p. 47—60.
7. * * * (1966), *Monografia hidrologică a bazinului hidrografic al rîului Argeș*, Studii de hidrologie, vol. XIV, C.S.A., Inst. de Șt. și cerc. hidrotehnice, București.

BEITRÄGE ZUR KENNTNIS DER FISCHFAUNA DES BRATIABACHE

ZUSAMMENFASSUNG

Es werden für ersten Mal die Ergebnisse über die Fischfauna Untersuchung der Bratiabach gegeben.

Die Fischfauna dieses Baches besteht aus 15 Spezien die an 12 Arten und 4 Familien gehören. Aus 15 festgestellte Spezien 12 sind einheimisch und 3 haben als Herkunft die Nachbare Fischteiche. *Pseudorasbora parva* wird für ersten Mal in Gebirgsbäche Rumänien's festgestellt.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune științifică de comunicări a Muzeului județean Argeș — Pitești 24—25 mai 1971.

BIOLOGIA CREȘTERII BIBANULUI (*PERCA FLUVIATILIS* L., ORD. PERCIFORMES) DIN DELTA DUNĂRII

ȘTEFANIA BOLDOR

Lucrarea cuprinde rezultatele obținute în urma cercetării unui lot de 137 exemplare provenite din Delta Dunării. Măsurătorile și calculele ne-au permis să stabilim următoarele: la vîrstele de 1—4 ani bibanul măsoară în medie 5,6 cm; 10,0 cm; 14,2 cm și 17,0 cm lungime și 1,56 g; 13,77 g; 51,29 g și 100,70 g în greutate. La toate clasele de vîrstă masculii au predominat față de femele și le-au depășit atît în lungime cît și în greutate. Limitele de variație a lungimii corpului au fost 11—21 cm, frecvența cea mai mare avînd-o indivizii de 13—18 cm.

În țara noastră cercetări asupra creșterii bibanului au fost efectuate pentru prima dată de Boldor, (1969, 1970). Continuarea acestor cercetări este justificată de faptul că rezultatele obținute ne permit să apreciem pe de o parte dacă un bazin oferă sau nu condiții optime de creștere și dezvoltare pentru specia considerată, iar pe de altă parte dacă populația analizată are capacitatea de a valorifica hrana de care dispune, de a se adapta ușor condițiilor de viață, de a rezista acțiunii agenților patogeni.

MATERIAL ȘI METODĂ

Pentru stabilirea ritmului de creștere au fost analizate 137 exemplare, colectate în Delta Dunării în perioada aprilie 1959.

Deși pentru determinarea vîrstei unii autori utilizează secțiuni făcute în radiile înotătoarelor dorsală (Pojoga 1950), anală (Permit în 1965), sau pectorală (Guliaev 1951), iar alți autori (Le Cren 1947 și Sentiakova — Konovalova 1959) recomandă folosirea oaselor operculare, noi am optat pentru metoda clasică a determinării vîrstei după zonele de creștere de pe suprafața solzilor, metodă utilizată și de alți autori (Probatov, 1935; Meissner, cit. Cărăușu, 1952; Echo, 1954; Tesch, 1955; Vasiliu, 1959; Lohnisky, 1960; Skòra, 1964).

Indicii creșterii liniare i-am determinat folosind metoda determinării retrospective. Indicii creșterii corpului în greutate au fost stabiliți

prin metoda elaborată de Morozov, 1951, a corelației directe și logaritmice între lungimea și greutatea corpului.

Intensitatea creșterii corpului în lungime și greutate a fost stabilită prin calcularea sporului anual al creșterii (în centimetri și grame), care reprezintă diferența dintre indicii creșterii de la un an la altul.

Coeficientul de talie l-am calculat după formula $K = \frac{G \times 100}{L^3}$ în

care G reprezintă greutatea corpului, L lungimea corpului, iar K coeficientul de cărnositate.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Din datele obținute de noi referitor la componența pe dimensiuni (fig. 1) rezultă că talia bibanului din Delta Dunării variază între 11—21 cm. Cel mai frecvent întâlnite au fost exemplarele de 13—18 cm, iar cel mai puțin frecvente cele de dimensiuni extreme, respectiv de 11—12 cm și 20—21 cm.

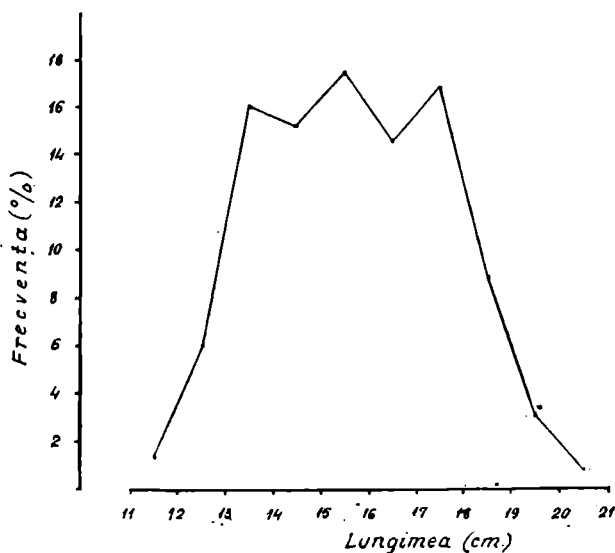

Fig. 1 — Componența pe dimensiuni a bibanului din Delta Dunării.

Analizând componența pe vârste și sexe (fig. 2) am constatat că exemplarele pescuite aveau vârstele de 2,3 și 4 ani. Cel mai mare procent (58,40%) a fost al bibanilor în vîrstă de 3 ani, iar cel mai mic procent (8,02%) al celor de 2 ani.

În ceea ce privește proporția între sexe, s-a constatat că la toate clasele de vîrstă masculii au predominat față de femele. Mai mult decît atît, frecvența masculilor a fost în continuă creștere, ajungînd de la 72,7% la vîrstă de 2 ani, pînă la 91,9% la vîrstă de 4 ani.

Pentru a stabili ritmul creșterii liniare, materialul a fost grupat pe clase de vîrstă. S-a constatat că în limitele aceleiași vîrste, intensitatea cu care a crescut corpul în înălțime nu a fost aceeași la diferite generații

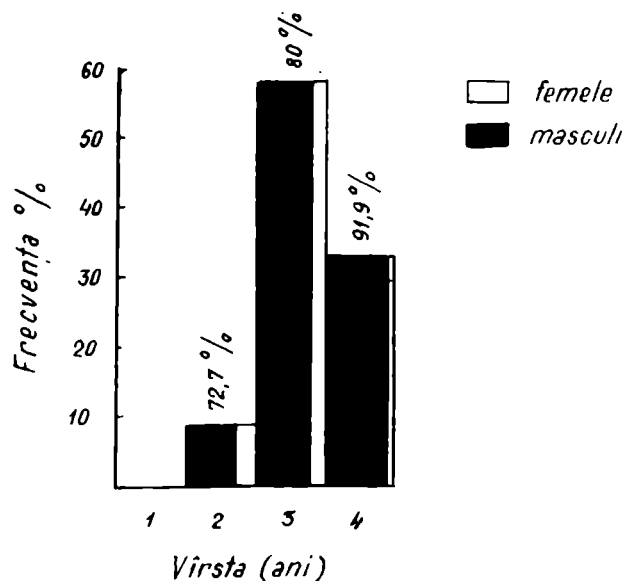

Fig. 2 — Componența pe vîrste și sexe a bibanului din Delta Dunării.

(tabelul 1). La vîrsta de 1 an (l_1) lungimile au fost diferite în diverși ani, ele variind între 5,3 cm și 5,8 cm. Diferențe se observă și în ceea ce privește lungimile corporale (l_2 , l_3) ale indivizilor în vîrstă de 2 și 3 ani.

Viteza creșterii corpului în lungime este diferită și de la un an la altul, în limitele aceleiași grupe de vîrstă sau aceeași generație. Astfel, la vîrsta de 2 ani diferența între l_1 și l_2 este de 7,6 cm, la vîrsta de

Tabelul 1

Ritmul creșterii corpului în lungime la masculi și femele

Vîrsta (ani)	Generația	Lung. (fără C) în cm				N
		l_1	l_2	l_3	l_4	
2	1957	5,7	13,3	—	—	11
3	1956	5,8	10,3	15,1	—	80
4	1955	5,3	8,9	12,8	17,0	46
media (cm)		5,6	10,0	14,2	17,0	137
spor (cm)		5,6	4,4	4,2	2,8	

3 ani aceeași diferență între l_1 și l_2 este de 4,5 cm, iar la vârsta de 4 ani găsim o diferență de numai 3,6 cm.

Aceeași deosebire a vitezei de creștere liniară se constată și dacă se calculează diferențele între l_2-l_1 sau l_3-l_1 separat pe fiecare clasă de vîrstă.

Din tabelul 1 reiese că dimensiunile medii găsite la bibanii din Delta Dunării au fost :

- pentru vîrsta de 1 an — 5,6 cm ;
- pentru vîrsta de 2 ani — 10,0 cm ;
- pentru vîrsta de 3 ani — 14,2 cm ;
- pentru vîrsta de 4 ani — 17,0 cm.

În vederea stabilirii vitezei creșterii în lungime de la un an la altul, am calculat sporul anual în cm. Cifrele obținute arată că deși

ritmul creșterii liniare este mai ridicat în primii ani de viață (5,6 cm în primul an, 4,4 cm în al doilea an și 4,2 cm în al treilea an), totuși el scade o dată cu vîrsta și se reduce în mod evident în anul al patrulea, ajungînd la 2,8 cm.

Făcînd o comparație între creșterea în lungime și ritmul acestei creșteri (sau sporul anual), am considerat valoarea primului an ca fiind egală cu 100%, iar valorile anilor următori au fost exprimate în procente față de sporul primului an.

Figura 3 arată că, în timp ce creșterea corpului în lungime urmează o linie ascendentă, sporul anual, exprimat în procente, înregistrează o scădere permanentă. După cum remarcă V a s n e - ț o v — (1953), în decursul vieții viteza creșterii scade.

Comparînd ritmul creșterii liniare la cele două sexe, s-a constatat că masculii au o creștere mai bună decît femelele de aceeași vîrstă (tabelul 2).

În privința greutateii bibanului din apele noastre, datele din literatură au un caracter cu totul general. Astfel, se menționează că bibanul „nu atinge 0,500 kg” (Antonescu, 1957), că „greutatea maximă e

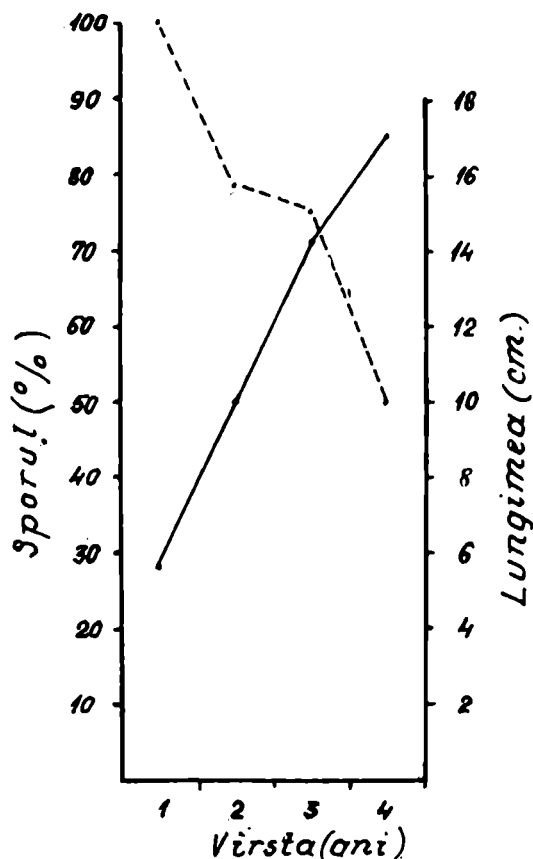

Fig. 3 — Ritmul creșterii în lungime la bibanul din Delta Dunării.

de 2,700 kg" (Că ră u ș u, 1952), sau că „greutatea variază între 200—500 g" (V a s i l i u, 1959) fără să se precizeze căror vârste și lungimi le corespund aceste valori.

Noi am calculat creșterea în greutate și am obținut corelația logaritmică rectilinie a greutății și lungimii (fig. 4), care se exprimă prin ecuația :

$$\lg y = 3,74992 \cdot \lg x - 2,61018$$

Pe baza acestei expresii am calculat creșterea în greutate, corespunzătoare vîrștelor de 1—4 ani, obținînd următoarele valori medii :

— pentru vîrșta de un an — 1,56 g ;

— pentru vîrșta de 2 ani — 13,77 g ;

— pentru vîrșta de 3 ani — 51,29 g ;

— pentru vîrșta de 4 ani — 100,70 g.

Prin interpolare și extrapolare s-au determinat de asemenea greutatețile corespunzătoare lungimilor corporale cuprinse între 5 și 30 cm. Din tabelul 3 se poate vedea că greutatețile corespunzătoare limitelor de variație a lungimii exemplarelor colectate din Delta Dunării, respectiv 11—21 cm, sînt 19,68 g și 222,8 g.

Comparația asupra felului cum se desfășoară creșterea în greutate la cele două sexe arată că masculii depășesc femelele la toate grupele de vîrșă (tabelul 2).

Spre deosebire de sporul creșterii în lungime, care este în continuă scădere, sporul creșterii în greutate înregistrează valori din ce în ce mai ridicate. Tabelul 4 prezintă mediile lungimilor și greutateților

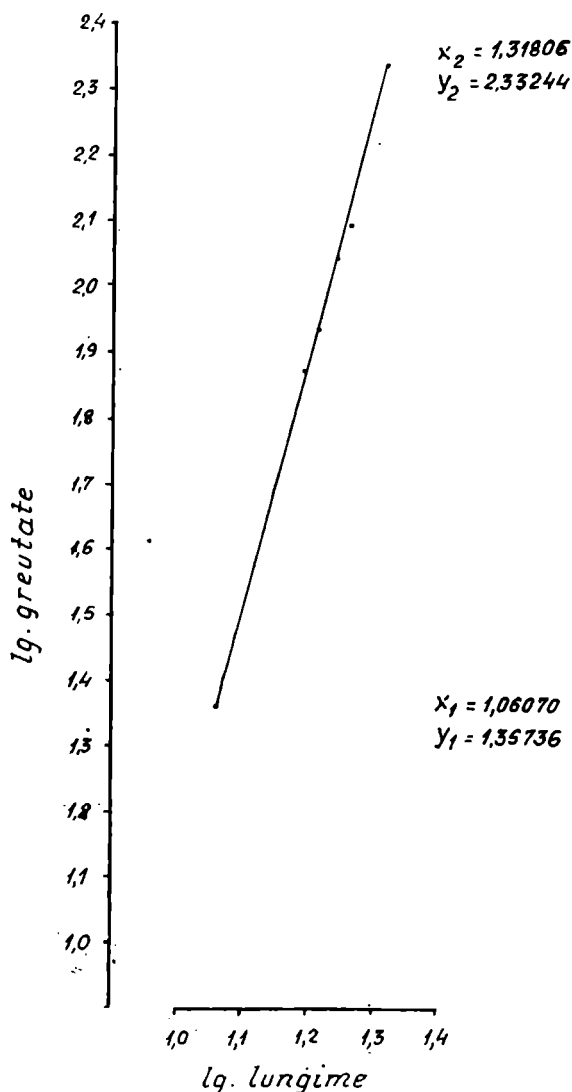

Fig. 4 — Corelația dintre lg lungimii și lg greutatea la bibanul din Delta Dunării

Tabelul 2

Creșterea corpului în lungime și greutate la cele două sexe

Vîrsta (ani)	Lungimea (fără C) în cm		Greutatea în g		N
	Limite	Media	Limite	Media	
— Femele —					
1	—	4,9	—	1,05	—
2	13,4—14,5	9,6	45— 70	11,83	3
3	12,5—17,6	13,4	40—150	41,30	16
4	13,6—19,6	15,5	45—120	71,29	4
— Masculi —					
1	—	5,7	—	1,67	—
2	11,3—15,9	10,0	20— 70	13,77	8
3	11,2—20,8	14,4	25—215	54,08	64
4	14,4—19,7	17,1	50—135	103,00	42

Tabelul 3

Greutățile normale (g) ale bibanului din Delta Dunării

Lungimea corpului (cm)	0	10	20	30
0		13,77	185,40	847,20
1		19,68	222,80	
2		27,29	264,90	
3		36,90	313,30	
4		48,64	367,30	
5	1,02	63,10	427,60	
6	2,02	80,35	495,50	
7	3,61	100,70	571,50	
8	5,97	124,70	654,60	
9	9,29	153,10	746,40	

corespunzătoare vîrstelor de 1—4 ani, precum și sporul creșterii liniare și ponderale la cele două sexe.

— Limitele de variație a lungimii corpului au fost 11—21 cm.

— Au fost găsite trei clase de vîrstă și anume de 2,3 și 4 ani. Frecvența cea mai mare au avut-o indivizii în vîrstă de 3 ani, a căror lungime corporală a fost de 14,2 cm, iar greutatea de 51,29 g.

Tabelul 4

Sporul creșterii corpului în lungime și greutate

Vîrsta (ani)	Lungime (cm)	Spor (cm) față de 1 an	Spor % față de 1 an	Greutatea (g)	Spor (g) față de 1 an	Spor % față de 1 an
1	5,6	5,6	100,0	1,56	1,56	100,0
2	10,0	4,4	78,5	13,77	12,21	782,69
3	14,2	4,2	75,0	51,29	37,52	2402,04
4	17,0	2,8	50,0	100,70	49,41	3165,27

Calculîndu-se coeficientul de talie s-a constatat că acesta scade pe măsura creșterii vîrstei, valorile sale fiind totuși destul de apropiate.

Dintre cele două sexe, femelele sînt acelea care au coeficientul de talie mai mare (tabelul 5).

Din analiza creșterii bibanului din Delta Dunării se desprind o serie de observații și anume :

Tabelul 5

Coeficientul de talie în raport cu vîrsta și sexul

K în raport cu vîrsta	Vîrsta (ani)							
	1	2	3	4				
	—	2,1	2,0	1,9				
Sexul								
K în raport cu sexul	♂♂	♀♀	♂♂	♀♀	♂♂	♀♀	♂♂	♀♀
	—	—	1,8	2,0	1,8	2,7	1,9	2,0

— Corespunzător vîrstelor de 1—4 ani, s-au găsit lungimile medii de 5,6 cm ; 10,0 cm ; 14,2 cm ; și 17,0 cm, precum și greutatea de 1,56 g ; 13,77 g ; 51,29 g și 100,70 g.

— Masculii au predominat numeric față de femele la toate clasele de vîrstă.

— Masculii au depășit femelele atît în lungime cît și în greutate.

— Coeficientul de talie a variat între 2,1 și 1,9. Femelele au avut acest coeficient mai mare decît cel găsit la masculi.

BIBLIOGRAFIE

1. BOLDOR ȘT. (1969), *Contributions à la connaissance du rythme de croissance de la perche (Perca fluviatilis L., Ord. Perciformes)* de l'étang Sărulești, An. Univ. Buc., Biologie animală.

2. BOLDOR ȘT. (1970), *Cercetări asupra biologiei creșterii bibanului (Perca fluviatilis L., Ord. Perciformes) din balta Crapina (zona inundabilă a Dunării), Soc. de Șt. Biologice din R.S.R., Comunicări de Zoologie.*
3. CĂRĂUȘU S. (1952), *Tratat de ihtiologie*, Edit. Acad. R.P.R., București.
4. GULIAEV A. M. (1951), *Materiali po biologhii okunia (Perca fluviatilis L.). Onejskogo ozera, Tr. Kap. Finsk. otd. Vsesoinzn-i in-ta ozern. i recin. ribn. h-va*, I., III.
5. LE CREN E. D. (1947), *The determination of the age and growth of the perch (Perca fluviatilis) from the opercular bone*, *The Journal of Animal Ecology*, vol. 16, Nr. 2.
6. LOHNISKY K. (1960), *Bemerkungen zum Wachstum des Flussbarsches (Perca fluviatilis, L. 1758)*, *Acta Universitatis Carolinae-Biologica*, Nr. 3.
7. PERMITIN I. E. (1965), *O metodike opredelenia vozrasta okunia*, *Vopr. iht.*, T. 5, Nr. 2.
8. POJOGA I. (1950), *Tratat de piscicultură*, București.
9. PROBATOV A. I. (1935), *K izuceniiu okunia ozera Sintur*, *Izv. biol. n.-i. in-ta pri permisk. gos. un.-te*, t. X, vip. 1—2.
10. SKÓRA S. (1964), *Wzrost i odżywianie sie okonia (Perca fluviatilis L.) w zbiorku zaporowym w Kozłowej Górze*, *Acta hidrobiologica* vol. 6, Nr. 4.
11. SENTIAKOVA-KONOVALOVA L. F. (1959), *Nekotorie osobennosti rosta okunia, Trudi in-ta biologhii vodohranilišci*, vip. 1 (4).
12. TESCH T. W. (1955), *Das Wachstum des Barsches (Perca fluviatilis L.) in verschiedenen Gewässern*, *Zschr. f. Fischerei*, Bd. IV, H. 5/6.
13. VASILIU G. D. (1959), *Peștii apelor noastre*. Ed. științifică, București.

LA BIOLOGIE DE CROISSANCE DE LA PERCHE (*PERCA FLUVIATILIS* L., ORD. *PERCIFORMES*) DU DELTA DU DANUBE.

R É S U M É

La recherche d'un échantillon de 137 exemplaires du Delta du Danube, nous avons amené aux suivants résultats :

1. Les limites des variations de la longueur du corps ont été de 11—21 cm, la plus grande fréquence ayant les individus en mesurant 13—18 cm.

2. Les exemplaires âgés de 1 à 4 ans avaient une longueur moyenne de 5,6 cm ; 10,0 cm ; 14,2 cm ; 17,0 cm et respectivement un poids moyen de 1,56 g ; 33,77 g ; 51,29 g et 100,70 g.

3. A toutes classes d'âge, les mâles ont predominé numérique sur les femelles et les ont dépassé en longueur aussi bien en ce qui concerne le poids.

Comunicare susținută la cea de a II-a sesiune științifică, de comunicări a Muzeului județean Argeș — Pitești 24—25 mai 1971.

CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA NUMĂRULUI DE VERTEBRE LA *SALMO TRUTTA FARIO* L. (PISCES, SALMONIDAE) DIN RIUL DÎMBOVIȚA

GEORGE D. VASILIU

Printre caracterele taxonomice de valoare la pești, numărul vertebrelor prezintă o deosebită importanță.

Pentru salmonidele din țara noastră singurele indicații pe care le avem, sînt cele date de Vasiliu (1959, 1967, 1971).

Dacă pentru *Salmo gairdneri* Richardson și *Thymallus thymallus* L., datele lui Vasiliu (1967, 1971) se bazează pe o analiză a unui mare număr de exemplare, cele referitoare la *Salmo trutta fario* L. (Vasiliu, 1959) sînt generice.

Plecînd de la această lacună, am întreprins studiul de față, circumscriindu-l la un singur bazin acvatic, cunoscut prin bogata sa populație de *Salmo trutta fario* L.

MATERIAL ȘI METODĂ

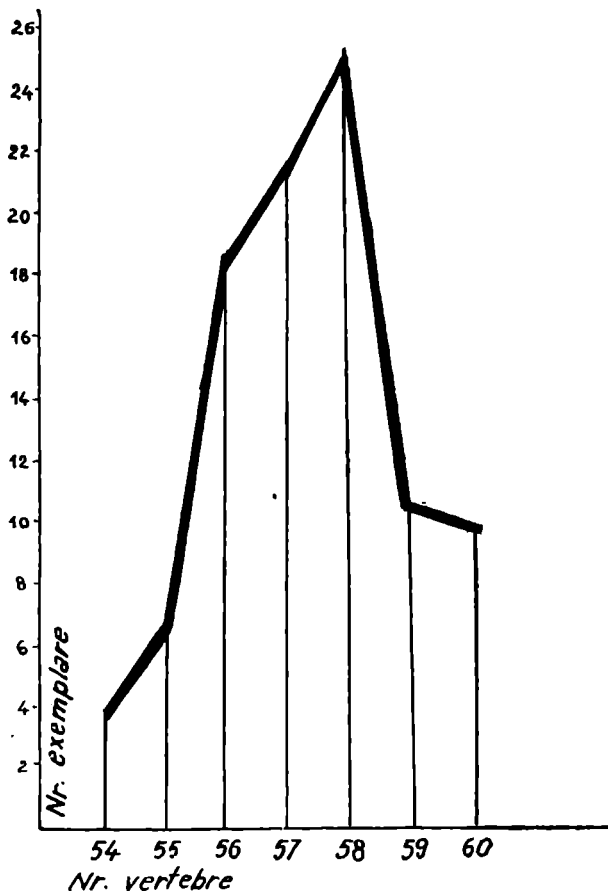
Ca material am folosit un număr de 100 exemplare de *Salmo trutta fario* L., de vîrste cuprinse între 2—5 ani, recoltat în decursul anilor 1967—1968, din riul Dîmbovița (amonte de Dîmbovicioara) și pînă la Rucăr din județul Argeș. Valorile meristice și plastice au fost notate pe loc. Obținerea coloanei vertebrale s-a realizat prin metoda fierberii totale a exemplarelor examinate *.

* La recoltarea materialului am primit un deosebit sprijin din partea tov. Ing. D. VIȘOIANU din I.N.C.F.-București, căruia îi adresăm mulțumiri și îi rămînem îndatorați. Mulțumirile noastre se adresează și tov. Olimpia DUMITRESCU tehnician la Laboratorul de biologia vînatului, pentru ajutorul ce ne-a dat la efectuarea unor măsurători.

REZULTATE OBȚINUTE

În literatura de specialitate Harder (1964) menționează pentru *Salmo trutta fario* L. un număr de vertebre cuprins între 56—61, iar Vasiliu (l.c.) indică pentru apele țării noastre în mod generic numărul de 53—59 (57).

Din analizele noastre, efectuate pe un lot de 100 ex. (tab. 1), se constată că numărul vertebrelor variază între 54—60, cu frecvența cea mai mare între 56 (19 ex.) și 58 (26 ex.), adică 45% din totalul exemplarelor examinate (fig. 1).

Datele obținute de noi sînt apropiate de cele indicate de Harder (l.c.). O analiză extinsă la populații din mai multe bazine ale țării noastre ne-ar da imaginea precisă a acestui caracter taxonomic.

Tabelul 1

Variația numărului de vertebre la *Salmo trutta fario* L. din riul Dîmbovița (jud. Argeș)

Vîrstă ani	Sex	n	VALORI LIMITĂ		Nr. vertebre
			Lungime cm	Greutate g	
2	♂	8	19,0—23,0	90—105	54—56
	♀	12	20,4—21,2	98—110	54—56
3	♂	28	22,5—26,0	130—260	55—59
	♀	18	23,7—24,0	125—160	55—60
4	♂	11	27,0—32,0	310—350	56—60
	♀	7	27,0—31,5	210—325	55—60
5	♂	10	35,8—36,0	360—500	54—58
	♀	6	36,0—36,8	380—540	55—59
Total	♂♂ ♀♀	100	19,0—36,0	90—540	54—60

BIBLIOGRAFIE

1. HARDER W. (1964), *Anatomie der Fische*. Textteil. Schweizerbart'sche Verlag. Stuttgart. S. 247.
2. VASILIU G. D. (1959), *Peștii apelor noastre*. Edit. Științifică, București, p. 134.
3. VASILIU G. D. (1967), *Recherches sur l'Ombre (Thymallus thymallus L.) de quelques eaux de la Roumanie*. Bul. Inst. Cerc. Pisc., Bucarest, 26 (2) : 27—58.
4. VASILIU G. D. (1971), *Beiträge zur kenntnis der Wirbelzahl bei Salmo gairdneri Rich.*, aus einige Forellenzüchterei — Anstalten Rumäniens. Mus. Șt. Nat. Bacău : Stud. Com. S. 187—195.

BEITRÄGE ZUR KENNTNIS DER WIRBELZAHL BEI *Salmo trutta fario* L. AUS DEN DÎMBOVIȚA GEWÄSSER (RUMÄNIEN Distr. ARGEȘ)

ZUSAMMENFASSUNG

Es wurde die Virbelsäule von 100 ex. *Salmo trutta fario* L. untersucht wo ein Zahl von 54—60 Wirbeln stattgefunden. Die Arbeit bringt für ersten Male in unserer Litteratur solche Daten.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune științifică de comunicări a Muzeului județean Argeș — Pitești 24—25 mai 1971.

CONTRIBUȚII LA STUDIUL ELECTROFORETIC AL UNOR ENZIME GLICOLITICE DIN ERITROCITELE DE MESOCRICETUS AURATUS, MESOCRICETUS NEWTONI, MESOCRICETUS BRANDTI ȘI SPALAX LEUDOCON

D. SCRIPCARIU, R. MEȘTER și ȘT. TORCEA

Cercetarea activității enzimaticе și a formelor moleculare a diferitelor enzime, suscită un deosebit interes în explicarea funcțiilor metabolice la diferite animale. Dezvoltarea cercetărilor în acest domeniu a dus la evidențierea unor interesante deosebiri și asemănări între animalele aparținând diferitelor categorii taxonomice, ceea ce a făcut pe mulți cercetători să încerce a stabili și justifica pe această bază înrudiri între diferite specii, precum și a fundamenta și explica pe baze biochimice legături filogenetice (Manwell și col. 1966, Jacobson și col. 1969, Valdivieso și col. 1968, Hochachka 1966, Iakovleva 1968, Wilkinson 1965).

Numeroase date existente în literatură atestă faptul că în organe diferite se găsesc fracțiuni enzimaticе distincte specifice de țesuturi, forme moleculare cu funcții distincte adaptate la condițiile funcționale ale țesuturilor.

Prin structura lor și funcția deosebită ce o îndeplinesc în organism, eritrocitele prezintă un interes aparte pentru studiile de enzimologie. Eritrocitele adulte ale mamiferelor, celule anucleate fără aparat Golgi și mitocondrial, fără o proteosinteză decelabilă, își datorează energia necesară menținerii structurii și funcțiilor lor glicolizei anaerobe.

În lucrarea de față ne-am propus să studiem unele enzime cu rol important în metabolismul anaerob al glucidelor din eritrocitele celor trei specii de *Mesocricetus*, specii de rozătoare, cu areale geografice de răspândire deosebite dar cu o biologie asemănătoare și *Spalax leucodon*, animal cu o biologie aparte trăind exclusiv în galerii, în condiții de temperatură și umiditate relativ constante și cu o atmosferă de o compoziție gazoasă deosebită.

Au fost studiate enzimele: Glucozo-6-fosfat dehidrogenază, (G6PDH), gliceraldehid-3-fosfat dehidrogenază (GA3PDH) și lactico-dehidrogenază (LHD). Într-o lucrare anterioară am efectuat un studiu electroforetic al hemoglobinelor acelorasi specii (Scripcariu și col. 1971).

MATERIAL ȘI METODA

Speciile de *Mesocricetus* utilizate în studiul nostru provin de la crescătoria laboratorului de genetică al Instit. de Biologie „Tr. Săvulescu”. Specia *Spalax leucodon* a fost colectată din Dobrogea. Sîngele a fost prelevat pe heparină prin puncție cardiacă și centrifugat timp de 10 minute la 2 000 r/min pentru separarea eritrocitelor. Sedimentul a fost spălat prin resuspendare de trei ori în soluție de NaCl 0,9% și recentrifugat în aceleași condiții.

Prepararea hemolizatului s-a făcut după Singer și col. (1959) suspendînd eritrocitele într-un volum egal de apă și 0,5 ml toluen pe ml de hemolizat și centrifugare 30 min. la 5 000 r/min. Hemolizatului după adăugare de sucroză s-a supus electroforezei. Electroforeza s-a efectuat după sistemul disc-electroforeză (Davis 1964) timp de 3 ore la 3,12 mA/tub pe gel de Cyanogum 41, în tampon tip Ornstein (1964), la pH 8,6. S-a lucrat cu 0,1 ml probă pe tub. După terminarea electroforezei gelurile au fost scoase din tuburi, clătite cu apă distilată și apoi spălate timp de 15 min. cu o soluție tampon 0,2M tris -HCl 0,2M, pH 7,4, după care au fost supuse incubării în medii adecvate.

Astfel pentru punerea în evidență a glucozo-6-fosfat dehidrogenazei, gelurile au fost incubate în mediu preparat după Thulline și col. (1967), iar gliceraldehid-3-fosfat dehidrogenaza și lactico-dehidrogenaza în mediu preparat după Lush (1970) în care pentru GA3PDH lactatul a fost înlocuit în aceeași concentrație molară cu gliceraldehid-3-fosfat. Gelurile au fost incubate între 2 și 7 ore la 37°C, apoi spălate cu apă distilată și păstrate în acid acetic 7,5%.

Numerotarea formelor de izoenzime s-a făcut de la anod, după Webb (1964).

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Modelele electroforetice ale enzimelor: glucozo-6-fosfat dehidrogenază (G6PDH), gliceraldehid-3-fosfat dehidrogenază (GA-3-PDH) și lactico dehidrogenază (LDH) din hemolizatului celor 4 specii de rozătoare studiate prezintă un aspect destul de omogen. Astfel G.6.PDH (Fig. 1) prezintă un spectru izoenzimatic relativ asemănător la cele 3 specii de *Mesocricetus*, în electroforegramă apărînd trei benzi majore. La *M. auratus* și *M. newtoni* banda izoenzimatică 2 prezintă o activitate mai redusă decît la *M. brandti*. Din hemolizatului de *M. newtoni* se izolează o bandă secundară, notată cu 3, cu activitate situată sub banda 4, care ca reacție și poziție în gel ar corespunde izoenzimei 3 de la *M. auratus* și *M. brandti*. Electroforegrama de la *Spalax* prezintă două forme izoenzimatică cu o migrare lentă. Prima bandă lată prezintă o activitate slabă, banda 2 foarte îngustă, cu activitate intensă situată imediat sub start.

GA-3-PDH (Fig. 2) este perfect asemănătoare la cele 3 specii de *Mesocricetus*, apare ca 2 benzi cu activitate slabă situate spre partea

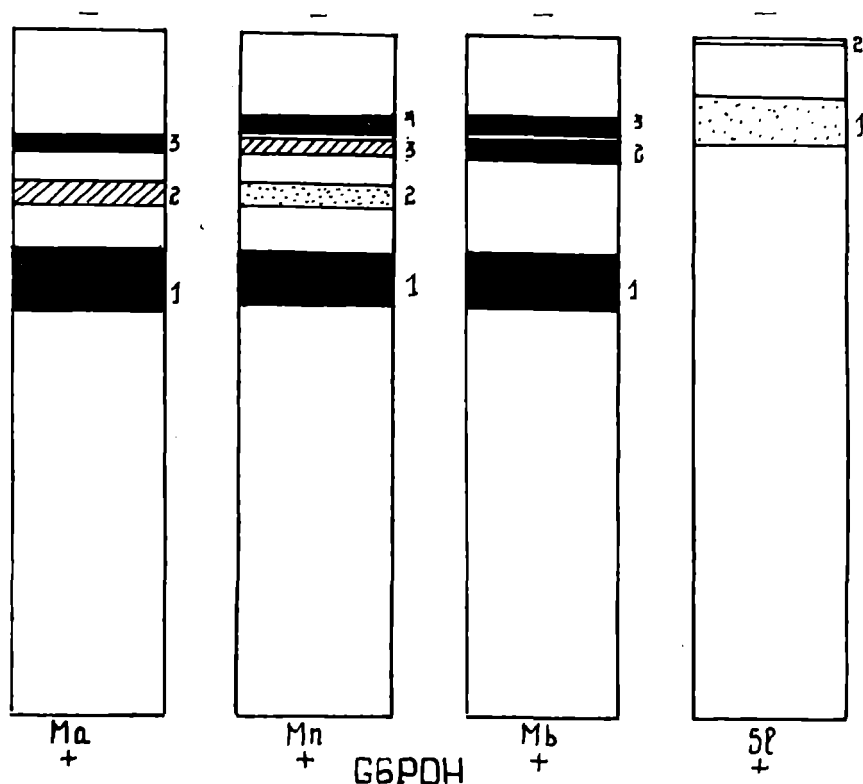

Fig. 1 — Electroforegrama glucozo-6-fosfat dehidrogenazei (G-6-PDH) dihemolizatul celor 4 specii

mediană a gelului. Electroforegrama acestei enzime din hemolizatul de *Spalax* prezintă o singură bandă cu activitate slabă, situată în imediata apropiere a liniei de start.

LDH (Fig. 3) prezintă în hemolizatul celor 3 specii de *Mesocricetus* 5 fracțiuni izoenzimatic. La *M. newtoni* și *M. brandti* fracțiunile electroforetice ale lactico-dehidrogenazei prezintă aceeași viteză de migrare distingându-se prin aceea că fracțiunile 2 și 3 au o activitate mult mai intensă la *M. newtoni*, activitate prin care se aseamănă cu fracțiunile 3 și 4 de la *M. auratus*. La *M. auratus* fracțiunile 2 și 5 au o viteză de migrare mai mare decât la celelalte două specii, iar fracțiunea 5 prezintă o activitate foarte slabă.

La *Spalax leucodon* se izolează doar 4 fracțiuni izoenzimatic cu migrare mai lentă, fiind grupate în treimea atodică a gelului.

Fracțiunile 2 și 3 se aseamănă prin activitate cu benzile corespunzătoare de la speciile *M. newtoni* și *M. brandti* având o activitate enzimatică mai mare.

Din analiza rezultatelor noastre reiese că în extractele speciilor studiate se desfășoară o activitate glicolitică complexă fapt sugerat de

separarea electroforetică din hemolizate a mai multor forme moleculare a enzimelor studiate. Datele noastre concordă cu rezultatele obținute de diferiți cercetători, care pun în evidență în eritrocite numeroase enzime legate de glicoliza anaerobă (Lundsgaard 1963, Murphy 1960, Bartlett și col. 1953, Velick și col. 1963, Rose și col. 1964, Vesell și col. 1962, Tusuboi și col. 1966, Schrier 1963, Green 1965).

Faptul că structura eritrocitelor de mamifere este simplă, ele fiind lipsite de nucleu și organite celulare, iar metabolismul lor este limitat la glicoliza anaerobă face ca ele să constituie un foarte bun material pentru studiul glicolizei și biochimismul autoreglării ei.

Astfel, Temkine (1966) și Rapaport (1968) studiază metabolismul eritrocitelor la om și la animalele de laborator, izolează și discută interrelația metabolică a peste 20 de enzime glicolitice.

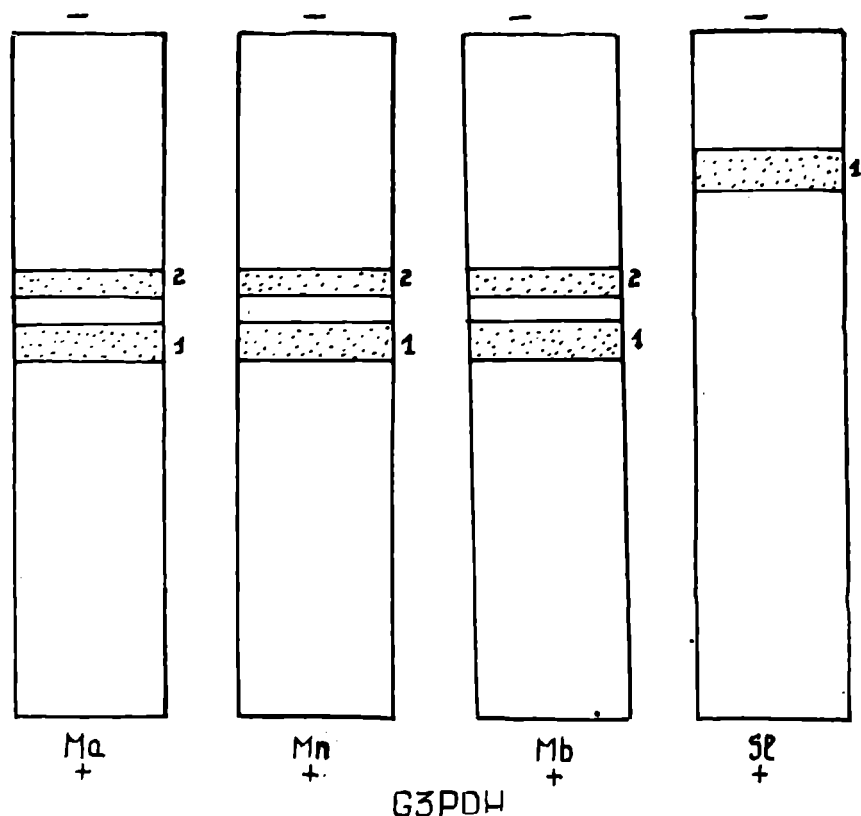

Fig. 2 — Electroforegrama gliceraldehid-3-fosfat dehidrogenazei (GA-3-PDH) din hemolizatul celor 4 specii.

Enzimele studiate de noi, joacă un rol important în realizarea metabolismului glicolitic anaerob și prin aceasta în întreaga dinamică morfo-funcțională a eritrocitului. Astfel, glucozo-6-fosfat dehidrogenaza, enzimă având drept cofactor NADP și care este situată în etapa inițială

a ciclului pentozo-fosfatic prin activitatea sa asupra substratului ia de la acesta $2H$, astfel că $NADP$ trece în $NADPH_2$, co-factor care este reoxidat de către $NADPH_2$ -methemoglobin reductază în procesul reducerii methemoglobinei.

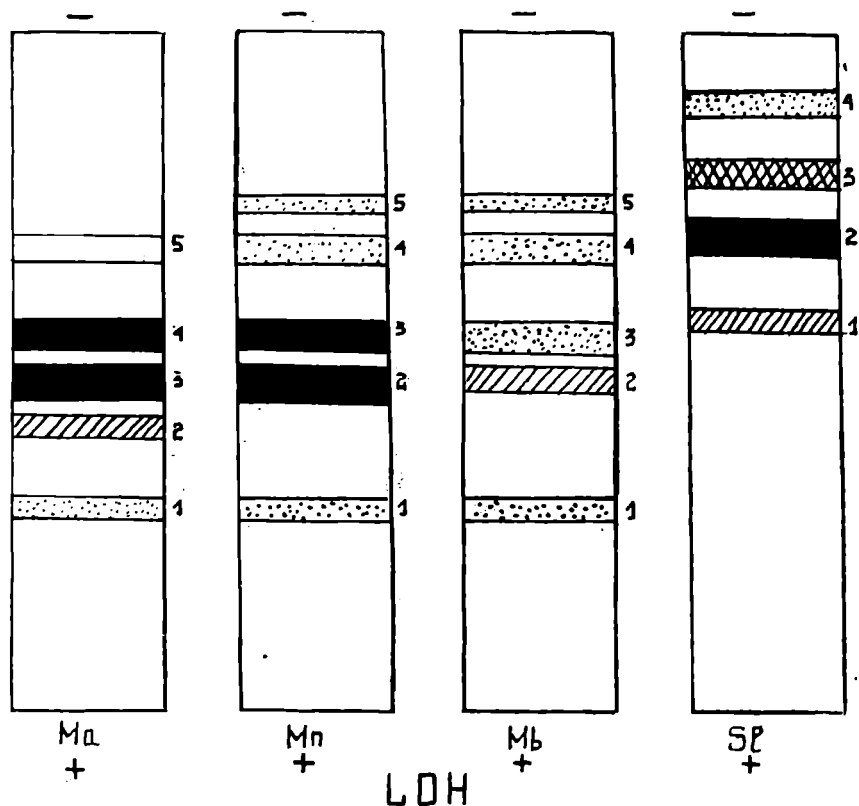

Fig. 3 — Electroforegrama lactico-dehidrogenazei (LDH) din hemolizatul celor 4 specii.

Ma = *Mesocricetus auratus*

Mn = *Mesocricetus newtoni*

Mb = *Mesocricetus brandti*

Sl = *Spalax leucodon*

— = sensul migrării electroforetice de la catod la anod.

+

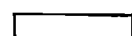
LEGENDA :

 activitate enzimatică foarte intensă

 activitate enzimatică intensă

 activitate enzimatică medie

 activitate enzimatică slabă

 activitate enzimatică foarte slabă.

Gliceraldehid-3-fosfat dehidrogenaza și lactico-dehidrogenaza enzime avind cofactor NAD-ul, prin acțiunea lor asupra substratului furnizează NADH_2 , implicat în activitatea NADH_2 -methemoglobin reductazei pe de o parte și produși finali, acidul 1-3-difosfoglicerice și respectiv acidul piruvic cu rol important în sinteza ATP-ului, și a echilibrului ionic eritrocitar (Minakami și col. 1964, 1966. Rapaport și col. 1939, Rapaport 1968, Tusuboi și col. 1966, Schrier, 1963 și Yashikawa 1965).

Rezultatele obținute de noi scot în evidență o diversitate mai mare de forme moleculare la speciile de *Mesocricetus* decât la *Spalax*. Diagramele electroforetice prezintă o specificitate de specie relativă, deosebindu-se mai mult prin diferențele de activitate a diferitelor forme moleculare. Acest fapt pare să concorde cu datele existente în literatură asupra valorii reduse a electroforegramelor enzimelor în taxonomie și filogenie (Thornber și col. 1968, Hori și col. 1969, Meșter și col. 1971, Cotariu și col. 1969, Bloom și col. 1967, Lebherz și col. 1967).

Diversitatea mai mare de forme moleculare la speciile de *Mesocricetus* față de *Spalax* poate să reflecte necesitățile metabolice ale speciei în raport cu condițiile de viață. *Spalax leucodon* fiind un animal adaptat la o viață permanent subterană, fiind puțin influențat de factorii de mediu foarte diferiți, reflectă aceasta în tabloul electroforetic al enzimelor studiate, printr-un număr mai mic de fracțiuni moleculare și printr-o activitate mai slabă a acestora. Speciile de *Mesocricetus* și *Spalax* studiate, aparțin la două genuri diferite de rozătoare, care s-au diferențiat și au evoluat în condiții de viață diferite.

Heterogenitatea formelor moleculare glicolitice ale unor celule atit de specializate ca eritrocitele mamiferelor, reflectă mai de grabă complexitatea de adaptare a organismelor la diversele variații ale mediului, care cu timpul au căpătat o stabilitate genetică. Diferitele forme moleculare ale unei enzime, prin proprietățile lor cinetice diferite, sînt modulate la activitatea metabolică a celulelor în funcție de variația diferiților factori interni sau externi.

CONCLUZII

Studiul electroforetic al enzimelor glicolitice eritrocitare G-6-PDH, GA-3-PDH, LDH evidențiază la speciile de *Mesocricetus* studiate mai multe forme moleculare distincte: 3—4 la G-6-PDH, 2 la GA-3-PDH și 5 la LHD. În comparație cu speciile de *Mesocricetus*, *Spalax leucodon* prezintă un număr mult mai mic de fracțiuni 2 pentru G-6-PDH, 1 pentru GA-3-PDH și 4 pentru LDH. Activitatea fracțiunilor izoenzimatică din spectrele electroforetice ale enzimelor de *Spalax* este mai mică decât la speciile de *Mesocricetus*. Se consideră că deosebirile în ceea ce privește activitatea și numărul de fracțiuni moleculare a enzimelor studiate ar fi legate de deosebirile metabolice în raport cu condițiile eco-fiziologice ale speciilor. Se poate afirma că la speciile studiate aparținînd la două genuri diferite de rozătoare o seamă de diferențe rezidă și din diferențele genetice între cele două entități taxonomice.

BIBLIOGRAFIE

1. COTARIU D., ȘERBAN M. (1969), *Șt. și Cerc. Biochim.* 12, 35.
2. BARTLETT G. R., MARLOW A. A. (1953), *J. Lab. Clin. Med.* 24, 188.
3. BLOOM D. A., KSANORI N. T. (1967), *Science* 156, 979.
4. DAVIS J. B. (1964), *Ann. N. Y. Acad. Sci.* 121, 494.
5. DOMINIQUE G., VERGNES H. (1970), *Bull. Soc. Chim. Biol.* 52, 1289.
6. GREEN D. E., MURER R., HULTINHO, RICHARDSON S. N., SALMON B., BRIERLEY G. P. și BAUM H. (1965), *Arch. Biochem. Biophys.* 112, 635.
7. HOCHACHKA P. W. (1966), *Comp. Biochem. Physiol.* 18, 261.
8. HORI S. H. și MAKINO S. (1969), *In Nucleic acid Metabolism Cell differentiation and Cancer growth.* Ed. Cowdry E. W. și Seno S. Pergamon Press London, p. 131—141.
9. IAKOLEVA V. I. (1968), *Hsp. Biol. Him.* 9, 55.
10. JACOBSON K. B., MURPHY J. B., DUNAVAY P. B. (1969), *Comp. Biochem. Physiol.* 28, 1 135.
11. LOW B. A., RAMOT B., LONDON I. M. (1953), *Nature Lond.* 181, 324.
12. LUNDSGAARD E. (1933), *Ergebn. Enzymforsch.* 2, 179.
13. LEBHERZ G. H. RUTTER W. (1967), *Science* 157, 1198.
14. MANWELL C., KERST K. W. (1966), *Comp. Biochim. Physiol.* 17, 741.
15. MEȘTER R., SCRIPCARIU D., MEȘTER L. (1971), *Șt. și Cerc. Biol. Seria Zool.* 23, 243.
16. MINAKAMI S., SAITO T., SUZUKI C., YASHIKAWA H. (1964), *Biochem. Biophys. Res. Comun.* 17, 748.
17. MINAKAMI S., YASHIKAWA H. (1966), *J. Biochem. Tokio*, 59, 145.
18. MURPHY J. R. (1960), *J. Lab. Clin. Med.* 55, 286.
19. NISSELBAUM J. S., BODANSKY O. (1963), *J. Biol. Chem.* 238, 969.
20. ORNSTEIN L. (1964), *Ann. N. Y. Acad. Sci.* 121, 322.
21. RAPAPORT S. (1968), *Assays in Biochemistry* Vol. IV pag. 69—103. Edit. by P.N. Campbele and G. D. Greville. Academic Press N.Y.
22. RAPAPORT S., GUEST G. M. (1939), *J. Biol. Chem.* 131, 675.
23. SCHRIER S. L. (1963), *J. Clin. Invest.* 24, 756.
24. SCRIPCARIU D., MEȘTER R., TESIO C., TORCEA S., SCRIPCARIU I. A. (1971), *Șt. și Cerc. Biol. seria Zool.* 23, 445.
25. SINGER K., CHERNOFF A. I., SINGER I. (1959), *Proc. Nat. Acad. Sci.* 45, 174.
26. TEMKINE E. (1966), *Bull. Soc. Chim. Biol.* 48, 771.
27. THULLINE H. C., MARROW C. A., WORBY E. D., MOTULSKY G. A. (1967), *Science*, 157, 431.
28. THORNBUR E. J., OLIVER J. T., SCUTT P. B. (1968), *Comp. Biochim. Physiol.* 25, 973.
29. TUSUBOI K. K., ALLAN J. F., FUKUNAGA K. (1966), *J. Biol. Chem.* 241, 1616.
30. TSUTSUI E. A., MARKS P. A. (1962), *Biochem. Biophys. Res. Com.* 8, 338.
31. VALDIVIESO D., CONDE E., TROMSITT J. R. (1968), *Comp. Biochem. Physiol.* 27, 133.
32. VELICK S. F., FURFINE C. (1963), *In The Enzymes II-a ed.* Vol. 7, p. 243—273. Ed. by Boyer P.D., Lardy H și Myrbäck K. New York, Academic Press.
33. VESELL E. S., BEARN A. G. (1962), *J. Gen. Physiol.* 45, 553.
34. WEBB E. C. (1964), *Experientia* 20, 592.
35. WILKINSON J. H. (1965), *Isoenzymes Spon LTD*, London.
36. YASHIKAWA H., MINAKAMI S. (1965), *Folia Hemat. Lpz.* 83, 101.
37. ROSE I. A., O'CONNELL E. L. (1964), *J. Biol. Chem.* 12, 239.

ELECTROPHORETIC STUDIES ON THE SOME RED BLOOD CELLS
GLICOLITIC ENZYMES OF RODENT SPECIES: *MESOCRICETUS*
AURATUS, *M. NEWTONI*, *M. BRANDTI*, *SPALAX LEUCODON*

S U M M A R Y

The isoenzymic pattern of glucose-6-phosphate dehydrogenase, glyceraldehyde-3-phosphate dehydrogenase from erythrocytes of *Mesocricetus auratus*, *Mesocricetus newtoni*, *Mesocricetus brandti* and *Spalax leucodon*, were determined by electrophoresis on polyacrylamide gel. Electrophoretic analyses of glycolytic enzymes from erythrocytes of investigated animals, shows some qualitative (number of bands with enzymic activity) and quantitative (proportional to the staining intensity of the enzymic fractions) differences. Data presented in this paper show the importance of glycolytic enzymes, different in intensity for the two group of rodents, in connection with thier environmental conditions.

Comunicare prezentată la cea de a II-a sesiune
științifică de comunicări a Muzeului județean
Argeș — Pitești 24—25.V.1971.

UNELE ASPECTE CIBERNETICE ALE NEUROSECREȚIEI (II) (Amplificarea)

LINGNER DAGMAR

Deși din punct de vedere informațional amplificarea nu schimbă conținutul mesajelor în mod esențial, în vederea comunicării pe canale perturbate, totuși îi revine un rol de mare importanță deoarece dacă amplitudinea semnalului util nu depășește semnificativ nivelul zgomotului de fond, recepționarea se îngreunează. În asemenea cazuri, atât natura, cât și tehnica folosesc coduri cu redondanță mărită de un singur canal sau comunicarea mesajului simultan pe mai multe canale. Ambele soluții nu sînt întotdeauna utile; prima prelungește timpul afectat transmiterii iar cea de-a doua, dacă este posibilă, cere cheltuieli și investiții suplimentare.

Amplificarea în sistemele tehnice elementare se poate face conservîndu-se natura semnalului de la intrare, sau, în cazul sistemelor mai perfecționate, transformînd semnalul inițial prin intermediul unui traductor într-un semnal electric, pneumatic sau hidraulic care la rîndul său să fie amplificat și în caz de nevoie retransformat la ieșirea amplificatorului într-un semnal de aceeași natură cu cel de la intrare. De regulă aceste din urmă sisteme sînt mult mai sensibile ținîndu-se cont de posibilitățile ample ale electronicii sau de cele ale mecanicii fluidelor. În toate cazurile enumerate, aprecierea factorului de amplificare se face ușor, fie raportînd direct mărimea semnalului de intrare la cel de ieșire, fie, dacă semnalele sînt de natură diferită, considerînd raportul puterilor.

Asemănarea amplificatoarelor tehnice cu sistemele corespunzătoare biologice nu trebuie exagerată; există totuși anumite analogii pe care le vom sublinia pe scurt în cele ce urmează.

Coordonarea mișcărilor mamiferelor superioare se face între altele grație unui număr mare de senzori — traductori ce transformă un semnal mecanic într-un flux nervos — și care sînt situați de multe ori în punctele de inserție ale tendoanelor pe os. Forța care solicită tendonul poate fi de cîteva ori mai mare decît cea prin care organismul interacționează cu mediul exterior. Sensibilitatea este de ordinul de mărime a lui 10.

Un rol asemănător de preamplificator îl joacă cornețele acustice ale pavilioanelor urechilor la mamifere. La animale ce trăiesc în mediul marin, asemenea cornete ar mări mult rezistența la înaintare și sînt înlocuite cu veritabile lentile acustice ce îndeplinesc același scop.

Preamplificarea oferită de sistemul optic al ochiului mamiferelor — îndeosebi al speciilor nocturne — este un exemplu clasic, bine cunoscut, iar localizarea senzilor olfactivi la începutul aparatului respirator în punctul unde trece un volum mărit de aer, constituie un alt patent al naturii pe care însă tehnicienii l-au înțeles mai târziu.

În cazul exemplurilor date, de cele mai multe ori factorul de amplificare realizat este de ordinul lui 10^2 deși în cazul unor adaptări deosebit de spectaculoase această valoare este sensibil depășită.

În ceea ce privește mecanismele de amplificare interioară cu schimbare a naturii semnalului se pot observa două variante principale. Pentru amplificare cu timp de răspuns scurt schema bloc a amplificatorului este următoarea: 1. stimul exterior; 2. preamplificator cu conservarea naturii semnalului; 3. traductor; 4. neuron cu secreție neurohumorală; 5. sistemul nervos central (calea centripetă); 6. neuron cu secreție neurohumorală; 7. efector (fig. 1). Remarcăm că numărul celulelor efectoare poate fi mare dar nu se cuprind niciodată totalitatea celulelor organismului.

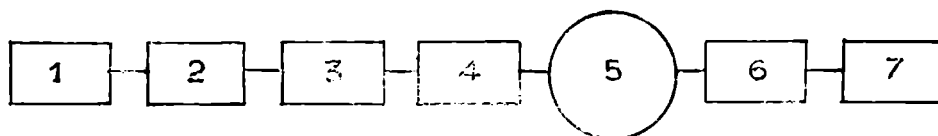

Fig. 1

Cea de-a doua schemă se referă la variații de durată ale mediului și antrenează de multe ori, practic, totalitatea celulelor organismului. Timpul de răspuns al sistemului nu realizează performanțe deosebite; transformările produse și revenirea la starea inițială, dacă sînt posibile, cer perioade de timp relativ mari. Schema de principiu poate fi considerată următoarea: 1. stimul exterior; 2. preamplificare; 3. neuron cu secreție humorală; 4. neuron cu secreție hormonală; 5. glande endocrine; 6. țesuturi afectate. Nici această schemă nu exclude controlul sistemului nervos central care poate interveni în etapa stimulării secreției neuro-hormonale (fig. 2).

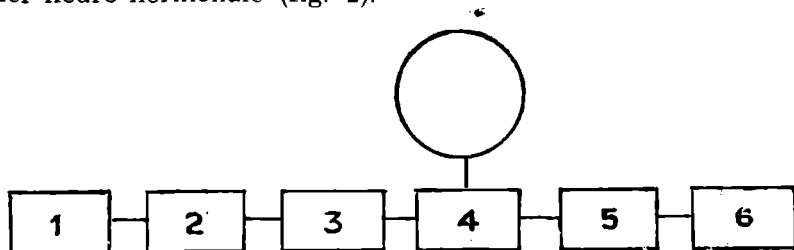

Fig. 2

Scharrer în cercetările sale analizează scheme de acest fel și demonstrează importanța substanțelor neurosecrete hormonale în controlul balanței hidrice la mamifere, clarificând totodată rolurile hipotalamusului și a neurohipofizei în elaborarea-stocarea materialului neurosecretat.

Influența extractului hipofizar provenind de la diferite mamifere asupra altor clase de vertebrate a fost studiată de Heller încă din anii 1930. Într-o lucrare publicată în 1940 autorul atrage atenția asupra faptului că la *Rana esculenta* și *Rana pipiens* trebuie admisă ipoteza existenței unei substanțe cu acțiune specifică, mult mai puternică decât cea a extractelor din lobul hipofizar posterior al mamiferelor și care s-ar putea izola din hipofiza amfibienilor. Mulți autori, între care enumerăm doar pe Bentley, au re luat, în diferite forme și la diferite specii cercetările lui Heller confirmând în toate cazurile influența extractelor hipofizare sau a hormonilor hipofizari izolați asupra conținutului de apă a țesuturilor, care, în anumite cazuri poate crește în proporție de 45% datorită acțiunii acestor substanțe.

Aplicând creator metodică clasică din cercetarea neurosecrției hipofizare și în cazul sistemului neurosecretor caudal, Enami reușește să demonstreze influența mediilor hipotonice în privința activării neurosecrției la *Misgurnus anguillicaudatus* (6). Același autor, imaginând un sistem de experiențe spectaculoase, evidențiază activitatea extractului de urofiză asupra flotabilității la *Carassius auratus* (8).

Deși aceste rezultate par a fi destul de convingătoare, ele ar trebui confirmate prin alte experiențe. Lipsa de extract urofizar și greutatea separării fracțiunilor active din asemenea extracte împiedică, deocamdată, efectuarea acestor verificări. Amintim în acest context că Enami lucra cu extracte provenite de la câteva mii de urofize de *Anguilla japonica*. Un alt aspect nerezolvat în această problemă ar fi prezența în omogenatele de urofiză a firului Reissner format de organul subcomisural a cărui rol nu se cunoaște precis (17).

Abstracție făcând de unele detalii insuficient clarificate privind neurosecrția caudală, rămâne un fapt cert și unanim acceptat că un număr relativ mic de celule neurosecrete (Dahlgren) servesc drept amplificator pentru a transmite anumiți stimuli prin intermediul materialului neurosecretat unui număr mare de celule distribuite în întregul organism.

Deși termenul de amplificare este folosit de unii autori cu renume (14), considerăm că sînt necesare cîteva precizări. S-a arătat că în ceea ce privește conducerea influxului nervos prin neuronii obișnuiți lucrurile se petrec într-un mod asemănător ca la relee; dacă intensitatea excitanților la sinapsă este suficientă, se produce un impuls nervos după o lege de tipul „tot sau nimic”. Totuși, presupunînd funcționarea normală a sistemului nervos în ansamblu, din cauza numărului mare de neuroni interconectați excitația este în majoritatea cazurilor proporțională cu stimulul cauză. Astfel, dacă analizăm un număr suficient de mare de neuroni, noțiunea de amplificare este justificată.

Spre deosebire de sistemul nervos în cadrul căruia fenomenul propagării influxului nervos se poate urmări cantitativ prin studiul amplitudinilor și frecvenței undelor potențialului de acțiune de-a lungul

axonilor, în cadrul sistemelor neuroendocrine nu s-au pus la punct încă asemenea tehnici. O greutate suplimentară o constituie, de altfel, faptul că mărimile de intrare și de ieșire sînt de naturi diferite. În această situație o raportare directă și cantitativă a celor două mărimi ar necesita introducerea unor unități noi de măsură (de tipul mV/mol). Încercarea de a exprima factorul de amplificare în termeni de energie sau putere ne pare de asemenea impropriu deoarece nu acest aspect al neurosecreției este în primul plan al lucrării noastre.

Am considerat, astfel, util să definim sensibilitatea amplificatorului ca fiind raportul dintre numărul celulelor de la care provine mesajul și acelora cărora acesta este transmis.

Pentru a obține datele necesare calculării pantei am făcut aprecieri cantitative asupra sistemului neurosecretor caudal la *Trachurus mediterraneus ponticus* și *Stizostedion lucioperca*. Am ales aceste specii ce provin din mediu marin și dulcicol deoarece, spre deosebire de altele, (de ex. : *Aspius aspius*) (fig. 3), distribuția celulelor Dahlgren este mai omogenă, permițînd o evaluare mai ușoară a numărului celulelor.

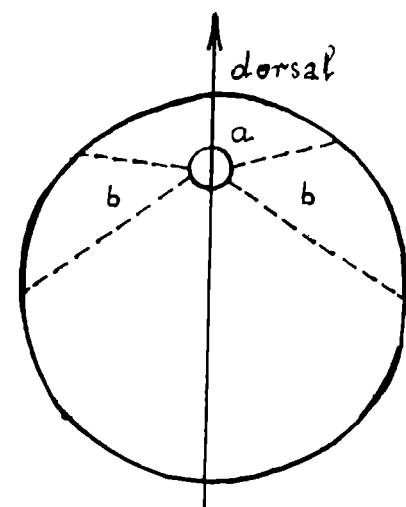

Fig. 3 — Densitatea grupării celulelor Dahlgren la *Aspius aspius aspius*.

(a. — canal ependimar, b. -- zone de densitate mărită).

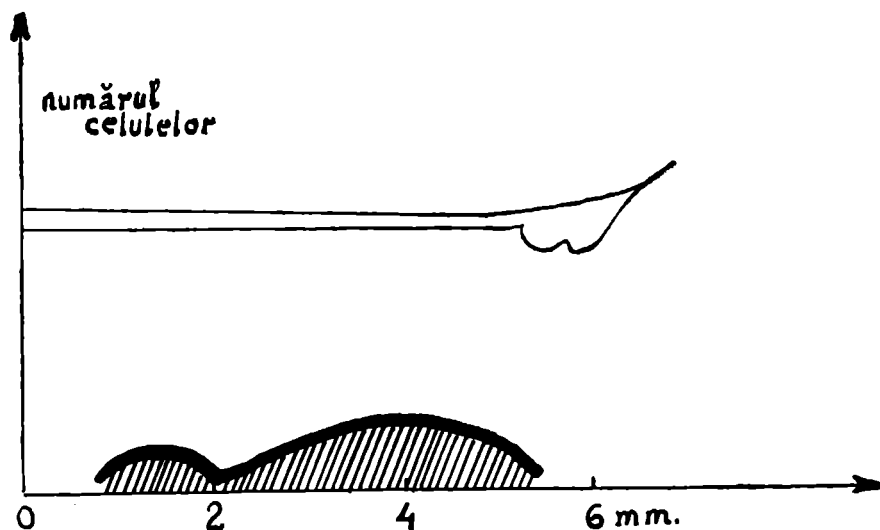

Fig. 4 — Repartiția celulelor Dahlgren de-a lungul măduvei spinării caudale la *Trachurus mediterraneus ponticus*. Se remarcă absența celulelor neurosecretoare în regiunea dorsală a urofizei.

Din secțiunile seriate rezultă un maxim de celule neurosecretoare în măduva de la nivelul penultimei vertebre caudale atât la *Trachurus* (fig. 4), cât și la *Stizostedion* (fig. 5). Pentru a reduce influența unor eventuale particularități individuale, s-au repetat măsurătorile la un număr de opt indivizi de *Stizostedion* și unsprezece de *Trachurus*, obținându-se următoarele rezultate medii :

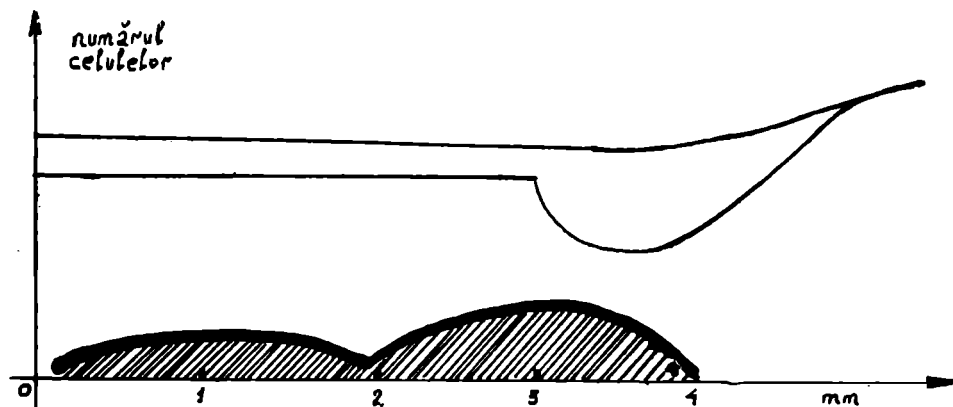

Fig. 5 — Repartiția celulelor Dahlgren de-a lungul măduvei spinării caudale la *Stizostedion lucioperca*. Se remarcă prezența celulelor neurosecretoare în regiunea dorsală urofizei.

Specie	Lungimea medie	Valoarea pantei	Panta medie K
<i>Stizostedion lucioperca</i>	35 cm	$9 \cdot 10^4$	$1,1 \cdot 10^5$
<i>Trachurus mediterraneus</i>	14 cm	$1,3 \cdot 10^5$	

Din cele de mai sus rezultă că gradul de dezvoltare a sistemului neurosecretor caudal raportat la mărimea individului este aproximativ același, deși mediul de proveniență diferă.

Pentru comparație, analiza sumară a factorului de amplificare specific hipofizei umane, este interesantă. Făcând abstracție de eventualele etaje ale sistemului de amplificare și pornind de la ideea legăturii logice între cauză — neurohormonul secretat de hipofiză — și efect — influențarea permeabilității membranelor celulare în întregul organism —, ajungem la o valoare de ordinul de mărime $K=10^4$. Asemenea amplificări depășesc net performanțele specifice preamplificatorilor analizați la începutul acestei lucrări și justifică interesul mare pe care îl acordă histologiei fenomenului neurosecretor.

BIBLIOGRAFIE

1. BĂNĂRESCU P. (1963), *Fauna R.P.R., Pisces-Osteichthyes*, 13, Ed. Acad. R.P.R.
2. BENTLEY P. J. (1963), *The Effects of Contraction of the Frog Bladder on Sodium Transport and the Responses to Oxytocin*. Gen. comp. Endocr., 3, p. 281—285.
3. * * *, HELLER H. (1964), *The action of neurohypophysial hormones on the water and sodium metabolism of urodele amphibians*. J. Physiol., 171, p. 434—453.
4. CRIȘAN C. (1957), *Histologie*. Ed. med. Buc.
5. DICULESCU I., ONICESCU D., RÎMNICEANU C. (1970), *Histologie*, vol. I, Ed. did. și ped.
6. ENAMI M. (1956), *Studies in Neurosecretion*. VIII. 32, 759—764.
7. * * * (1958), *Studies in Neurosecretion*. X. 34, p. 44—49.
8. * * * (1958), *Studies in Neurosecretion*. XI. 34, p. 55—65.
9. GHEORGHIU TR., GROSSU T., SĂHLEANU V. (1967), *Introducere în biofizică*. Ed. șt. Buc.
10. HELLER H. (1963), *Hypophysen-Hinterlappen-Hormone*. Naunyn-Schmiedeberg Arch. exp. Path. Pharmac., 245, p. 142—153.
11. * * * (1941), *Differentiation of an (Amphibian) Water Balance Principle from the antidiuretic principle of the posterior pituitary gland*. J. Physiol., 100, p. 125—141.
12. LEVEQUE T. F., SCHARRER E. (1953), *Pituicytes and the origin of the anti-diuretic hormone*. Endocr. 52, p. 436—447.
13. NICOLAU CL., SIMON Z. (1968), *Biofizica moleculară*, Ed. șt. București.
14. SCHARRER E. (1966), *Principles of Neuroendocrine integration*. Endocr. Centr. Nerv. Syst., 43, p. 1—35.
15. STEINBUCH K. (1965), *Automat und Mensch*, Ed. Springer.
16. STEOPOE I. (1967), *Citologie, Histologie, Embriologie*. Ed. did. ped. București.
17. STERBA G., LUPPA H., SCHUHMACHER U. (1965), *Untersuchungen zur Funktion des kaudalen neurosekretorischen Systems beim Karpfen*. Endokr., 48, p. 25—39.
18. VASILIU G. D. (1959), *Peștii apelor noastre*. Ed. șt. București.
19. WIENER N., *Kybernetik*. Ed. econ.

EINIGE KYBERNETISCHE ASPEKTE DER NEUROSEKRETION. II (Verstärkung)

ZUSAMMENFASSUNG

Im Rahmen der Bemühungen die Organismen von informationellen Gesichtspunkten aus zu analysieren, stellt vorliegende Arbeit: „Einige kybernetische Aspekte der Neurosekretion. II (Verstärkung)“, einen Versuch dar, des kaudale neurosekretorische System der Fische quantitativ zu erfassen. In wie weit die diesbezüglich eingeführte Definition der Verstärkung sich zweckentsprechend erweisen wird, muss die Zukunft zeigen.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune
științifică de comunicări a Muzeului județean
Argeș — Pitești 24—25 mai 1971.

MODIFICĂRI ALE TABLOULUI IZOENZIMATIC AL UNOR OXIDAZE DIN OMOGENATELE TOTALE DE DROSOPHILA MELANOGASTER CU REZISTENȚA LA DDT PROVOCATĂ EXPERIMENTAL

D. SCRIPCARIU, R. MEȘTER, A. NAUM și C. TESIO

Dintre derivații clorurați, DDT-ul 1,1,1,-tricle 2,2-bis (p-clorofenil) etanul, este unul din insecticidele puternice la care insectele au devenit rezistente. Modul său de acțiune precum și ansamblul mecanismelor, care conferă rezistență insectelor a suscitat numeroase cercetări.

Astfel, Sternburg și col. (1954), demonstrează prima dată la liniile rezistente la insecticid de *Musca domestica* un proces de desintoxicare activă de insecticid, proces activat de glutatation redus și efectuat de o enzimă dehidroclorinaza. Sternburg și col. (1954 b) afirmă că ar exista o proporționalitate directă între gradul de rezistență la DDT și intensitatea activității DDT-dehidroclorinazei la diferite linii de muște rezistente.

Studii interesante asupra modului de apariție a liniilor de insecte rezistente, a mecanismelor de acțiune a toxicului și a realizării rezistenței au efectuat Perry și col. (1950, 1951), Perry (1967), Levenday și col. (1951), Gilmar (1961) etc.

Datele existente în literatură indică faptul că acțiunea toxică a insecticidului se exercită asupra sistemului nervos al insectei, provocând modificări morfologice și biochimice. Rezistența insectelor la acțiunea insecticidului se datorește mai multor factori, care concură la supraviețuirea indivizilor aparținând liniilor rezistente (Perry — 1967, Paulini — 1968, Mitlin și col. — 1956, Perry și col. 1955, Perry — 1967, Lipke și col. — 1959 a, b). Dintre aceștia cităm colinesterazele, dehidroclorinazele citocrom-oxidaze, lipiproteinele, starea membranelor care reglează permeabilitatea celulară, schimbul ionic etc. Fiecare contribuie la rezistența totală fără a se putea acorda unuia dintre ei un rol preponderent în procesul fiziologic complex al rezistenței la insecticide.

În 1951 Fulmer și col. aduc date care conduc la concluzia că în timpul hidrolizei insecticidului crește consumul de O_2 , existînd o proporționalitate între maximul respirat și concentrația internă de DDT atît la muștele rezistente cît și la cele sensibile la insecticid.

Mai mulți autori, printre care Johnston (1951) și Ludovig și col. (1955) studiind comparativ la linii de insecte cu sensibilități diferite inhibiția citocromoxidazei de către DDT, afirmă că la liniile rezistente s-ar găsi o citocromoxidază mai puțin sensibilă la acțiunea toxicului. Totuși, Chadwick (1952) susține că între rezistența insectelor la DDT și procesele celulare de oxido-reducere mediate de citocromi nu există o interrelație perfectă.

În vederea elucidării mecanismului rezistenței insectelor la insecticide, un deosebit interes îl prezintă oxidazele: DOPA-oxidaza și monoaminooxidazele. Obiectul prezentei lucrări îl constituie studiul enzimelor DOPA-oxidaza, peroxidaza și monoaminooxidaza având substrat tiramină și triptamină, enzime implicate în catabolismul aminelor, cu funcție de mediator chimici ai transmiterii influxului nervos.

MATERIAL ȘI METODA

În vederea realizării prezentului studiu s-a lucrat pe *Drosophila melanogaster* forma sălbatică, cultivată pe mediu cu agar și drojdie. Mediul de cultură a fost preparat după Demerec și col. (1964) modificat de colectivul Catedrei de Genetică a Institutului Agronomic „N. Bălcescu”, București, Naum (1970).

Muștele au fost crescute în vase Erlenmeyer de 300 cc, fiecare în în fiecare vas fiind repartizat 60 g de mediu. După apariția unei noi generații (9—15 zile) erau însămințate cu adulți alte vase. Pentru obținerea formelor rezistente la DDT s-a folosit soluția de 1 g de p-dicloro-difenil-triclorețan în 100 cc alcool etilic absolut, adăugat treptat în cantități crescînde în mediu. p-Diclorodifeniltriclorețanul a fost obținut în stare pură și extrageri și recristalizări cu acetonă din DDT comercial. În vederea obținerii de linii rezistente o parte din culturi au fost cultivate timp de doi ani pe medii cu concentrații crescînde de DDT. S-a început cu doze de 0,1 cc soluție alcoolică de DDT la 60 g mediu, ca în final să se ajungă la doze de 1,5 cc soluție la aceeași cantitate de mediu. Doza finală pentru lotul martor produce o mortalitate de 100%.

În vederea analizei electroforetice s-au utilizat adulți de *Drosophila* din cultura martor sensibilă la DDT și adulți din sușă rezistentă. Insectele s-au omogenizat în omogenizatorul Porter, extracția făcîndu-se cu apă distilată, folosind proporția de 1/5 g/v. Omogenatul s-a centrifugat 45 minute la 7000 ture/min.

Supernatantul a fost prelevat și supus electroforezei. S-au analizat zimogramele de la linia de *Drosophilă* rezistentă la DDT comparativ cu zimogramele liniei sensibile.

Electroforeza s-a efectuat în gel de poliacrilamidă, sistemul disc-electroforeză după Davis (1964), Ornstein (1964), folosind o concentrație de 7,5% acrilamidă.

Tuburile au avut lungimea de 10 cm și diametrul intern de 0,6 mm. S-a lucrat cu 3,12 mA/tub, timp de 3 ore și 30 minute, folosindu-se cîte 0,1 ml omogenat pe tub. După electroforeză gelurile au fost spălate

20 minute în 2 băi de tampon corespunzător mediului de incubat, specific fiecărei enzime, după care gelurile au fost supuse incubării în vederea evidențierii enzimelor. Numerotarea benzilor a fost făcută de la anod către catod, după sistemul propus de Webb (1964).

Gelurile pentru monoaminoxidaze au fost incubate în mediu cu tyramină și triptamină în prezență de sare de alabastru de nitrotetrazoliu și tinazin metasulfat, preparat după Burstone (1962), DOPA-oxidaza după Spits și col. (1968), iar peroxidaza prin metoda cu benzidină (Burstone, 1962).

REZULTATE

Analiza zimogramelor obținute pune în evidență faptul că atât la liniile sensibile cit și la liniile rezistente, enzimele cercetate prezintă mai multe forme moleculare, cu mobilități electroforetice și activitate enzimatică diferită în raport cu același substrat.

Liniile de muște rezistente prezintă deosebiri mari față de liniile sensibile, în sensul că numărul de benzi izoenzimaticice în electroforegrama enzimelor studiate este mai mare, iar unele din fracțiuni prezintă activitate enzimatică mult crescută. Astfel, monoaminoxidaza la tinamină prezintă la forma sensibilă două benzi izoenzimaticice în jumătatea catodică a genului, banda cu mobilitatea cea mai mare având activitate intensă, banda a II-a este puțin activă. La formele rezistente, benzile 1 și 2, echivalente normalului, nu suferă modificări nici ca poziție în gel și nici ca activitate, apar însă două fracțiuni secundare 1' și 1'' cu viteze de migrare și activitate enzimatică ceva mai redusă decât formele majore (fig. 1).

Monoaminoxidaza triptaminică prezintă 4 forme moleculare distincte, dintre care benzile 1 și 2 ocupă o poziție în gel similară benzilor 1 și 2 de la MAO triptamină, dar cu o întindere mult mai mică, banda 3 îngustă, prezintă o activitate mai mare ca a primelor două benzi. Banda 4 prezintă activitatea cea mai intensă, fiind situată pe o porțiune restrânsă (1,5 mm) imediat sub linia de start. În electroforegrama omogenatelor provenite de la liniile rezistente apar două fracțiuni intermediare notate de noi cu 1' și 2', ele prezintă o activitate mai redusă decât formele lor majore, banda 1' fiind situată anodic în raport cu banda majoră și prezintă o acțiune mai mică ca aceasta, banda 2' este situată în urma fracțiunii majore, este mult mai îngustă și cu activitate mai slabă. Formele majore prezintă aceeași poziție în gel ca și la liniile sensibile, benzile 1, 2 și 4 prezintă o activitate enzimatică mult mai mare față de martor.

DOPA-oxidaza — electroforegrama omogenatelor liniei sensibile prezintă trei izoenzime. Banda 1 este situată în jumătatea catodică a gelului și are o activitate slabă, benzile 2 și 3 situate în imediata apropiere a liniei de start prezintă activitate enzimatică intensă, între ele observându-se o zonă de activitate enzimatică slabă, difuză. În zimograma omogenatului de muște rezistente, benzile 1, 2 și 3, echivalente normalului,

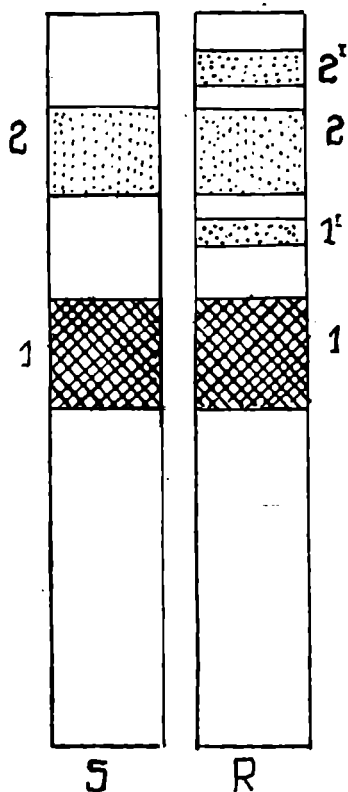
MAO-TIR

Fig. 1 — Zimograma monoaminooxidazelor incubate în mediu cu tiramină.

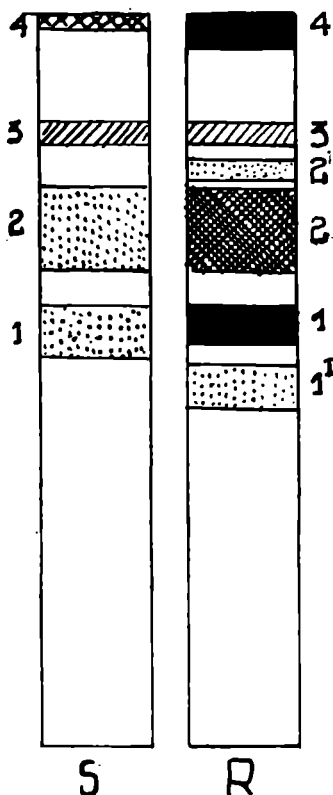
MAO-TR

Fig. 2 — Zimograma monoaminooxidazelor incubate în mediu cu triptamină.

se deosebesc de ale acestuia prin activitatea mult crescută a benzii 1 față de zimograma formeii sensibile. De asemenea, banda 1 din zimograma liniei rezistente prezintă două subbenzi secundare I^I și I^{II}, dintre care I^I prezintă o activitate slabă, iar I^{II} o activitate de intensitate egală cu a benzii I principale (fig. 3).

Peroxidaza prezintă în electroforegrama omogenatelor liniei sensibile, trei izoenzyme asemănătoare întrucâtva prin activitatea și poziția lor în gel DOPA-oxidazei. Zimograma omogenatelor muștelor rezistente prezintă o activitate enzimatică intensă a celor trei forme principale, iar suplimentar, anodic față de banda principală apar alte 4 benzi izoenzimatică secundare I^I, I^{II}, I^{III} și I^{IV}, dintre care benzile I^{II}, I^{III}, I^{IV} cu activitate peroxidazică mai intensă decât banda I^I.

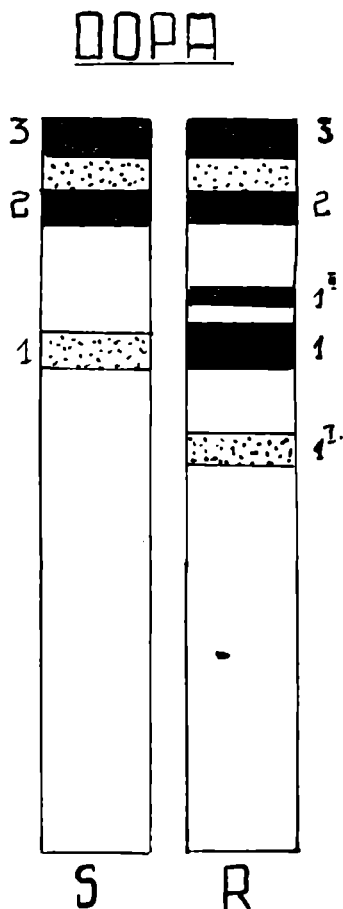

Fig. 3 — Zimograma DO-PA-oxidazei incubate în mediu cu dioxifenil alanină.

R = zimograma omogenatului liniei rezistente la DDT

S = zimograma omogenatului liniei sensibile la DDT

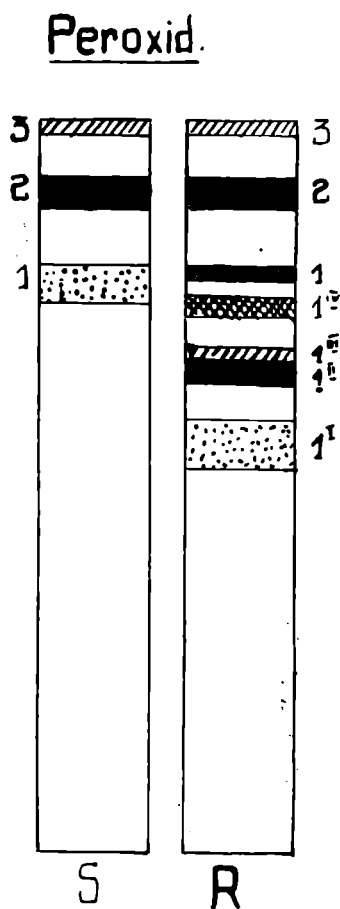

Fig. 4 — Zimograma peroxidazelor incubate în mediu cu benzidină.

DISCUȚII

Acțiunea neurotoxică a DDT-ului se manifestă atât prin efectul morfo-funcțional asupra țesutului nervos și al celulelor senzoriale cât și indirect, hormonal, interferindu-se cu activitatea fiziologică și biochimică a insectei. Moleculele de insecticid pătrund în interspațiile membranei, atașându-se prin intermediul legăturilor de H, de lipoproteinele acestea producând alterarea calităților osmotice ale celulelor (R o a n și col. — 1961). Aceasta are ca efect schimbarea echilibrului ionic și perturbarea transmiterii influxului nervos.

Perry (1967) scoate în evidență modificările neurohormonale, care survin în urma administrării insecticidului. Administrarea de DDT produce eliberarea masivă de hormoni din corpora alata (reacția de stres).

La baza alterării funcției nervoase sub acțiunea insecticidului stă modificarea activității mediatorilor chimici și a enzimelor legate de metabolismul lor.

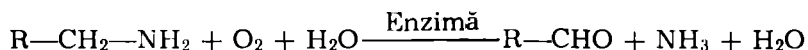
În acest sens studiul comparativ la liniile de insecte sensibile și rezistente, a enzimelor legate de catabolismul aminelor cu rol de mediatori chimici, prezintă un deosebit interes.

Pentru prima dată Blaschke și col. (1961) descrie existența aminooxidazei la *Periplaneta americana*. Boadle și col. (1968) studiază manometric activitatea monoaminooxidazelor de la gândacul de bucătărie, *P. americana*, sub aspectul afinității lor față de substrat, scoțind în evidență capacitatea lor de a oxida amine și diamine alifatică cu catenă scurtă.

Rezultatele obținute de noi prin analiza electroforetică, pun în evidență existența în omogenatul forme sensibile a două forme izoenzimice distincte pentru tiramină și 4 forme pentru triptamină. La linia de *Drosophila melanogaster* rezistentă la insecticid se observă o amplificare a fracțiunilor izoenzimice 4 și respectiv 6. Această creștere a numărului de fracțiuni este concomitentă intensificării activității unor izoenzyme din zimogramă. Creșterea capacității de oxidare a monoaminooxidazelor poate fi pusă în legătură cu un proces de sinteză mai activă a aminelor biologice active și implicit ca o adaptare la creșterea cantității de substrat și de catabolizare oxidativă a acestora. De asemenea, existența unei activități aminooxidazice crescute la insectele rezistente poate avea o funcție de anihilare a șocului produs de eliminarea la stres a monoaminelor active.

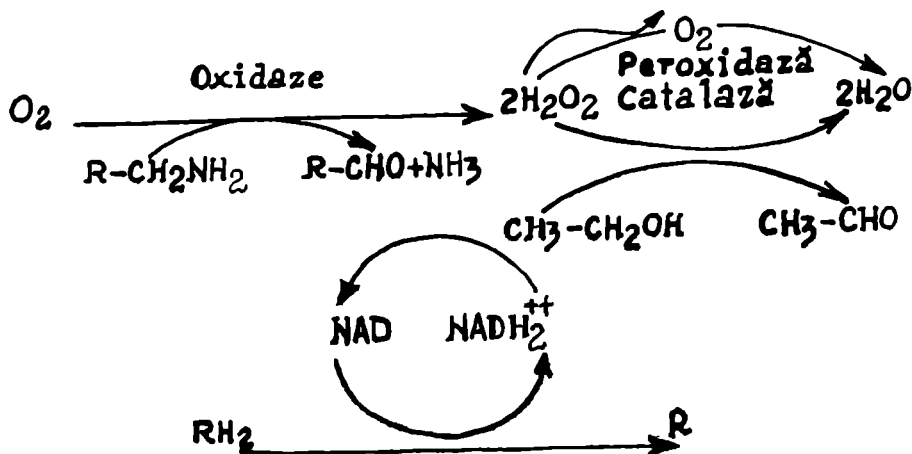
DOPA-oxidaza, enzimă cu rol important în catabolismul adrenalinei prezintă și ea o activitate crescută la formele rezistente. Existența a 4 forme moleculare distincte în zimograma liniei sensibile de *D. melanogaster* corespunde datelor existente în literatură (Levis și col. — 1963, Mitchell — 1965). La formele rezistente, capacitatea DOPA-oxidazică apare mult crescută atât prin intensificarea activității enzimice a benzilor corespunzătoare normalului cât și datorită apariției a două noi forme moleculare cu activitate intensă.

Activitatea peroxidazică a liniei de *D. melanogaster* rezistentă la DDT apare mult crescută. În zimograma peroxidazei din omogenatele muștelor rezistente, apar suplimentar 4 forme moleculare noi, cu activitate intensă. Activitatea crescută a peroxidazei concordă cu creșterea generală a oxidazelor studiate. Peroxidaza prin activitatea de scindare, desface apa oxigenată produsă prin activitatea aminooxidazelor și oxidazelor în general, după reacția :

Prin scindarea apei oxigenate peroxidaza joacă pe de o parte un rol antitoxic (apa oxigenată fiind un toxic puternic pentru celulă), Duve și col. (1966), iar pe de alta un rol important în reoxidarea cromilor și a NAD H extramitochondrial.

Baudhuin (1969) scoate în evidență faptul că peroxidaza și catalaza din peroxizomi oxidează etanolul care formează un sistem de legătură în transportul de electroni de la dehidrogenaze stimulând astfel glicoliza după schema :

Creșterea activității nunoaminooxidazelor, DOPA-oxidazei și peroxidazei, explică în parte, consumul de oxigen crescut găsit de unii autori la formele de insecte rezistente la insecticid. Creșterea numărului de fracțiuni la enzimele studiate, în cazul liniilor rezistente poate fi interpretată ca reacție la creșterea cantității de substrat în condițiile de stres, mărindu-se astfel capacitatea de oxidare a acestuia.

De asemenea, formele moleculare noi de enzime apărute la liniile rezistente pot fi izoenzime sintetizate de nove adaptate la condițiile de metabolism în prezența insecticidului a căror activitate nu este afectată de DDT. Se poate presupune că ele ar fi izoenzime localizate pe alte structuri intracitoplasmatic, mai puțin afectate de insecticid sau cu afinități de substrat și funcții diferite de formele moleculare principale.

CONCLUZII

Prin cultivarea succesivă a clonurilor de *Drosophila melanogaster* pe medii cu insecticid în concentrații succesiv crescute se obțin clonuri de insecte rezistente la toxic, apte să se reproducă și să se dezvolte în prezența acestuia.

Clonurile de *Drosophila* cu rezistență la insecticid indusă experimental, prezintă modificări metabolice și biochimice în raport cu clonul martor (sensibil).

Studiul electroforetic pe gel de poliacrilamidă a enzimelor-monoaminooxidază, DOPA-oxidază și peroxidază scoate în evidență o creștere a activității acestor enzime exprimată atât prin apariția de benzi izoenzimice noi în omogenatele muștelor rezistente, cât și prin exaltarea activității enzimice a unor anumite fracțiuni în comparație cu martorul.

Apariția de forme izoenzimatiche noi în zimogramele clonurilor rezistente, cit și creșterea activității specifice a acestora ar putea fi explicată fie prin necesitatea de a mări capacitatea de oxidare a unor cantități crescute de substrat, fie prin apariția de noi forme moleculare de enzime cu localizare pe structuri intracelulare diferite, mai puțin afectate de insecticid sau unde îndeplinesc funcții noi apărute odată cu rezistența.

Creșterea activității oxidazelor și peroxidazei explică în condițiile rezistenței la insecticid a insectelor studiate, creșterea capacității de oxidare a celulelor și consumul mărit de oxigen la clonurile rezistente.

BIBLIOGRAFIE

1. BAUDHUIN P. (1969), *Handbook of Molecular Cytology* capt. 43, p. 1180 edit. de A. Lima de Faria North-Holland Publishing Company Amsterdam London.
2. BOADLE C. M., BLASCHKE H. (1968), *Comp. Biochem. Physiol.* 25, p. 129.
3. BLASCHKE H., COLHENEN E. H., FRONTALI N. (1961), *J. Physiol.* 156, p. 289.
4. BURSTON M. (1962), *Enzyme Histochemistry* Academic Press, New York.
5. CHADWICK L. E. (1952), *An. J. Trop. Med. Hyg.* 1, p. 404.
6. DAVIS B. J. (1964), *Ann. N. I. Acad. Sci.*, 122, p. 184.
7. DE DUVE C., BAUDHUIN P. (1966), *Physiol. Rev.* 46, 323.
8. FULLMER O. H., HASKINS W. M. (1951), *J. Econ. Entomol.* 44, p. 858.
9. GILMAR D. (1961), *The Biochemistry of Insects* Acad. Press New York — London.
10. JONSTON C. D. (1951), *Arch. Biochem. Biophys.* 31, p. 375.
11. LEWIS H. W., LEWIS H. S. (1963), *Ann. N. Y. Acad. Sci.*, 100, 827.
12. LIPKE H., KEARUS C. W. (1959), *J. Biol. Chem.* 234, 2123.
13. KEARUS C. W. (1959), *J. Biol. Chem.* 234, p. 2129.
14. LOVENDAY P. M., HARRISON A. (1957), *Nature* 157, p. 106.
15. LUDOVIGS D., BARSA MC., CALI C. T. (1955), *Ann. Entomol. Soc. Am.* 48, p. 165.
16. MITCHELL H. K., WEBER U. M. (1965), *Science N.Y.*, 148, p. 964.
17. MITLIN N., BABERS F. H., BARTHEL W. F. (1956), *J. Econ. Entom.* 49, p. 544.
18. NAUM A. (1970), *Comunicare personală*.
19. ORNSTEIN L. (1964), *Ann. N.Y. Sci.* 121, p. 321.
20. PAULINI E. (1958), *Chemical. Abstr.* 52, p. 7.
21. PERRY A. S., HOSTKINS W. M. (1950), *Science* 111, p. 600.
22. PERRY A. S., HOSTKINS W. M. (1951), *J. Econ. Entomol.* 44, p. 85.
23. PERRY A. S., HOSTKINS W. M. (1967), *The physiol. of insecticide resistance by insects*. In: *The physiol. of insecta* Edit. Rockstein M. Acad. Press N.Y. London cap. 6, p. 285.
24. PERRY A. S., SACKATOR B. (1955), *Ann. Entomol. Soc. Am.* 48, p. 329.
25. ROAN C. C., HOSTKINS (1961), *Ann. Rev. Entomol.* 6, p. 333.
26. SPITZ M., LESLIE and BURNETT B. J. (1968), *J. Embryol. Exptl. Morph.* 19, 1.
27. STERNBURG J. G., WINSAM E., KEARNS C. W. (1954 a), *J. Econ. Entomol.* 46, p. 513.
28. STERNBURG J. G., KEARNS K. W., MOOREFIELD H. H. (1954 b—j), *Agr. Food.* Ann. 2, p. 1125.
29. WEBB E. C. (1964), *Experientia* 20, p. 592.

ELECTROPHORETIC STUDIES OF GLUCOSE-6-PHOSPHAT DEHYDROGENASE GLICERALDEHIDE-3-PHOSPHAT DEHYDROGENASE AND LACTATE DEHYDROGENASE ON THE *DROSOPHYLA MELANOGASTER* WITH EXPERIMENTAL RESISTANCE TO D.D.T.

ABSTRACT

The enzymes amine oxidase, DOPA-oxidase and peroxidase was studied on a sensitive strain of *Drosophila melanogaster*.

Multiple forms of soluble enzymes were detected on the acrylamide gel electrophoresis, at throughout studied enzymes.

Homogenates and the zymograms of the DDT resistant strain of *D. melanogaster* were tested for higher isoenzymatic activity and appearance of the supplementary isoenzymatic bands.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune științifică de comunicări a Muzeului județean Argeș — Pitești 24—25.V.1972.

SISTEMUL NEUROSECRETOR CAUDAL LA *ASPIUS ASPIUS ASPIUS* (L., 1758).

LINGNER DAGMAR

Privind celula nervoasă doar sub aspectul funcției de conducere a influxului nervos, neurofiziologia a pierdut multă vreme din vedere faptul că celulele sistemului nervos participă la reglarea multor procese fiziologice, prin elaborarea unor substanțe active. Din acest punct de vedere au fost studiate mai întâi celulele nervoase secretoare din hipotalam, unde formează nucleul preoptic (la pești și amfibieni), sau supra-optic și paraventricular (la mamifere și om). Neurosecreția însă este un fenomen general întâlnit atât în sistemul nervos central, cât și în cel periferic.

În urma descoperirii relației spațiale între celulele nervoase mari din regiunea terminală a măduvei spinării peștilor descrise de Speidel (1922) la calcan și denumite celule Dahlgren și umflătura caudală a măduvei, observată de unii cercetători încă din secolul trecut, manifestările de secreție nervoasă sînt urmărite și în acest sistem.

Școala japoneză în frunte cu Enami și Sano inițiază în 1955 studiul sub aspect neurosecretor a regiunii terminale a măduvei spinării peștilor, denumind-o sistem neurosecretor caudal și atrăgînd prin lucrările lor atenția asupra importanței funcționale a acestuia (5). În ultimii ani au apărut o serie de lucrări efectuate cu mijloace moderne care profilează o clasificare a tipurilor de sisteme neurosecretore caudale și le studiază comparativ-evolutiv. (5, 12, 15).

Prezentul studiu face parte dintr-o serie de lucrări întreprinse la diferite specii de pești marini și dulcicoli din apele R.S.R. și reprezintă rezultatele obținute în urma cercetărilor originale efectuate asupra sistemului neurosecretor caudal al avatului.

Aspius aspius aspius (Linnaeus 1758), ordinul *Cypriniformes*, familia *Cyprinidae*, este un pește răpitor, bun înotător și rapid în mișcări, generativ reofil, ce atinge dimensiunea de 40, uneori chiar 80 cm.

MATERIAL ȘI METODĂ

Exemplarele de *Aspius aspius aspius*, masculi și femele a căror lungime varia între 25—30 cm au fost prinse în vara anului 1968 din Argeș, în apropierea localității Căteasca. Materialul capturat viu a fost decapitat pe loc și după îndepărtarea musculaturii din jurul coloanei vertebrale fixat în Bouin, Bouin-Hollande, Zenker și Helly. După o prealabilă decalcifiere, secțiunile materialului inclus în parafină au fost făcute sagital, frontal și transversal. S-au efectuat colorări prin metoda Azan-Heidenhain, cromalaunhematoxină-floxină Gomori-Bargmann, tricrom Gomori, hemalaun P. Mayer, hemalaun-eosină, safranină și hematoxină Heidenhain.

STRUCTURA SISTEMULUI NEUROSECRETOR CAUDAL LA *ASPIUS ASPIUS ASPIUS* (LINNAEUS 1758)

Observațiile făcute asupra măduvei spinării avatului în urma deschiderii canalului rahidian au arătat că aceasta își micșorează calibrul în mod constant și uniform, începând din partea cranială pînă la nivelul celei de-a treia vertebre caudale. De aici ea se subțiază puternic, pentru ca, la nivelul ultimei vertebre caudale, să treacă într-o umflătură noduloasă așezată într-o adîncitură corespunzătoare a corpului vertebral. Această umflătură reprezintă organul de stocare-eliberare a substanțelor secretate în sistemul neurosecretor caudal și a fost denumită urofiză, termen introdus de Holmgren în 1959 în literatura de specialitate. Pe tot traiectul ei, măduva este situată într-o teacă de țesut conjunctiv și învelită într-o leptomeninge bogată în melanofori așezați uniform pînă în regiunea urofizei spinale, unde ating o densitate maximă și se contopesc. Spațiul între pereții canalului vertebral și măduvă este ocupat de țesut adipos. La *Aspius aspius* nu s-a putut observa o turtire puternică dorso-ventrală sau laterală a măduvei spinării, cum s-a făcut aceasta la *Trachurus* și *Stizostedion*.

În secțiuni transversale seriate se poate constata că, începând cu cea de-a șasea vertebră caudală, în măduva spinării avatului apar celule izolate, ce se deosebesc net de celulele nervoase obișnuite atît prin forma și mărimea lor, cît și mai ales prin polimorfismul nuclear al lor. Acestea sînt celulele descrise în 1922 de Speidel ca celule Dahlgren și reprezintă locul de elaborare a substanțelor neurosecretate caudal. (fig. 1 a, b, c, 2 a, b, 4, 5). Spre capătul distal al măduvei spinării, țesutul medular obișnuit este înlocuit de țesut nervos format din celule Dahlgren și prelungirile acestora. În regiunea ultimelor două vertebre nu există elemente nervoase motoare și sensitive, încît fenomenul neurosecretor se manifestă aici aproape pur. Rădăcinile anterioare și posterioare ale nervilor rahidieni ce își iau originea din măduva spinării lipsesc în această regiune.

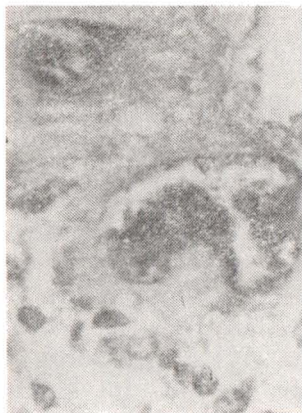

Fig. 1 a

Fig. 1 b

Fig. 1 c

Celule Dahlgren polimorfe din sistemul neurosecretor caudal cu granule de neurosecret (b). (CrHtx-flox., a, b $60 \times 16,5$, c— $90 \times 16,5$).

Fig. 2 a

Fig. 2 b

Celule Dahlgren vacuolizate și nucleu polimorf.
(Tricr. Gomori, $60 \times 16,5$).

Fig. 3 — Prelungire puternică a unei celule neurosecretoare.
(Tricr. Gomori, $60 \times 16,5$).

Aria de răspîndire a celulelor Dahlgren variază în funcție de nivelul secțiunii la care ne referim. În partea proximală a sistemului neurosecretor caudal unde țesutul medular obișnuit și cel secretor sint amestecate, întîlnim celule izolate de dimensiuni foarte mari. (fig. 2 a, 4 d). Ele sînt localizate în jurul canalului endimare și sînt cu atît mai mari cu cît se depărtează de stratul celulelor endimare, atîngînd $70 \times 35 \mu\text{m}$. Unele celule Dahlgren mici, cu forme regulate și nucleu rotund sînt așezate în sau în imediata vecinătate a stratului de celule endimare de care se deosebesc foarte greu. Spre partea caudală a măduvei spinării, canalul endimare se deplasează puternic dorsal iar celulele Dahlgren apar grupate întîi ventro-lateral, apoi

lateral de el, formînd grupuri de 4—5, uneori 8—10 celule într-o secțiune transversală. Ele arată o tendință pronunțată de distribuție bilaterală față de canalul central, formînd adevărate coloane de o parte și de alta a acestuia..

Mărimea celulelor din regiunea proximală scade spre partea caudală a sistemului. În aglomerările de celule neurosecrete a căror formă variază între ovoid-sferice și poliedrice, întîlnim atît celule uni-și bipolare cu prelungiri bine dezvoltate (fig. 3, 4 c), cît și multipolare.

În secțiuni sagitale efectuate prin măduva caudală a avatului se pot observa de regulă două mari grupări de celule, una fiind situată la nivelul penultimei vertebre, cealaltă în măduva din partea dorsală a urofizei. Aceasta este în contradicție cu cele observate la *Gobius* și *Trachurus* unde, în măduva situată deasupra urofizei nu sînt celule Dahlgren decît accidental. În filumul terminal nu au putut fi puse în evidență celule Dahlgren, așa cum s-a făcut aceasta la *Stizostedion* și alte specii de pești. Celulele primului grup de la nivelul penultimei vertebre sînt mari, uneori vacuolizate (fig. 2 a, b), au forme bizare, colțuroase, încît par a avea aripioare, pe cînd cele din partea dorsală a urofizei au forme mai regulate. Unii autori interpretează polimorfismul celular ca fiind o urmare a atrofiei citoplasmei în urma unui ciclu secretor.

Masa și afinitatea tinctorială a celulelor Dahlgren variază; cele mici din stratul celulelor ependimare au citoplasmă puțină ce se colorează slab prin metodele de rutină. În preparate colorate cu cromalaunhematoxină-floxină, citoplasma bogată, fin granulată a celulelor Dahlgren mari se colorează albastru cenușiu. Bazofilia pronunțată a ei se manifestă în special la periferia celulei și în invaginările nucleului, fiind practic absentă pe porțiuni netede sau convexe ale acestuia (fig. 1 a, 5 a, b). În urma tratării prealabile a preparatelor cu ribonuclează, colorația albastră este înlăturată și apar, deși puține, substanțe floxinofile ce erau probabil mascate de hematoxină. Spre deosebire de celulele analoage din hipotalam, cele din sistemul neurosecretor caudal reacționează negativ față de period (Schiff) și albastru gențiană (20). Aceasta denotă că există o diferență remarcabilă în ceea ce privește compoziția chimică a sistemului neurosecretor caudal față de cel hipotalamo-hipofizar.

Nucleii celulelor Dahlgren sînt puternic lobați, încît uneori acestea par a fi polinucleate. Segmentele nucleare sînt legate, asemănător nucleilor granulocitelor, prin istmuri fine de cromatină. Între nucleii de formă sferică (fig. 1 c) și alții formați din 2—6 segmente există o gamă întreagă de trecere. Ei apar sub formă de desagă, (fig. 2 b, 4 a, b), cupă (fig. 4 c), pedunculăți (fig. 1 a, 4 d), sau semilunar (fig. 5 a, b), fiind comprimați, probabil, de citoplasma intens bazofilă. Complexitatea nucleară scade o dată cu mărimea celulelor Dahlgren în direcție caudală. Poliformismul nucleilor indică o interacțiune nuclear-citoplasmatică puternică și este o trăsătură caracteristică unor celule mari glandulare (Gabe și Arvy, 1961).

Fig. 4 a

Fig. 4 b

Fig. 4 c

Polimorfism nuclear al celulelor Dahlgren. (CrHtx.-flox., a-90×16,5, b, c, d-60×16,5).

Fig. 4 d

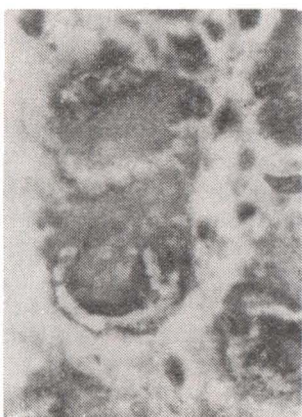

Fig. 5 a

Fig. 5 b

Celule Dahlgren cu nuclei comprimați semilunar de citoplasma intens bazofilă.
(a-CrHtx.-flox., b-Tricr. Gomori, 60 × 16,5).

Datorită polimorfismului nuclear specific, celulele neurosecretoare se pot deosebi ușor de cele motoare din coarnele anterioare cu care sînt asociate la nivelul vertebrei 6—4 terminale. Nucleolii sînt mari și se colorează puternic cu floxină și cromotrop 2 R. Numărul și mărimea lor depinde de mărimea celulei și de structura nucleului; în celule mari, fiecare lob nuclear are un nucleol. Au fost observate cazuri cînd prelungiri fine ale nucleolilor din diferite segmente nucleare erau anastomozate, precum și incluziuni nucleare care constau dintr-un corp sferoid, în care reacția de colorare este slabă, aproape cromofobă. Ele sînt considerate de unii autori ca fiind substratul morfologic al unei secreții nucleare.

Geneza celulelor Dahlgren este controversată. Speidel (1919/22) consideră că ele derivă din celulele nervoase, pe când Sano și Kawamoto (1959) sînt de părere că-și au originea în ependim. Multe din deosebirile față de celulele nervoase întăresc această din urmă ipoteză; în plus, după Ollson (1956), proprietățile glandulare ar putea fi mai vechi decît cele specific neuronale. Fridberg susține că celulele Dahlgren sînt o formă filogenetică timpurie ce nu derivă neapărat din celule nervoase și care s-au dezvoltat paralel și independent de acestea dintr-un țesut neuro-ectodermal cu potențe secretoare. Faptul că celulele Dahlgren au mărimi considerabile, un polimorfism nuclear pronunțat, prezintă o activitate de elaborare a secreției și au legături strînse cu vasele sangvine, determină natura glandulară a lor și este analog cu observațiile făcute asupra sistemului neurosecretor diencefalic de Bargmann (1954), Scharrer și Scharrer (1954).

Conform observațiilor făcute de Sano (1958) la *Tinca*, prelungirile rostrale ale celulelor Dahlgren nu se pot urmări; cele caudale coboară ca un arc din partea dorsală a măduvei spinării pînă în regiunea septumului ventral unde, încrucișându-se, formează fascicule medio-ventrale puternice, ce iau direcție caudală (fig. 7). Aceasta pare a fi o caracteristică aparte a ciprinidelor, deoarece la alte specii de pești cercețate, nu a putut fi observată. Mănunchiurile de fibre groase din partea anterioară a sistemului neurosecretor caudal se amestecă cu prelungirile celulelor Dahlgren din măduva spinării dorsal urofizei și intră în aceasta, ramificându-se.

Urofiza caudală la *Aspius aspius* este o umflătură de forma unui nodul ce se prinde printr-o bază lată de măduva spinării cu care face corp comun, neexistînd nici o delimitare între țesuturile lor. Ea este situată într-o capsulă conjunctivă și învelită într-o leptomeninge bogată în melanofori. În componența ei intră prelungiri ale celulelor Dahlgren, numeroase vase de sînge, de regulă capilare, însoțite de țesut conjunctiv și celule gliale cu nucleu sferic sau ovoid și citoplasmă puțină, fapt ce se poate lesne observa în preparate colorate prin metoda Azan-Heidenhain, sau tricrom Masson-Gomori.

Mănunchiuri de fibre nervoase înconjoară în formă de arc vasele de sînge din urofiză ce formează un plex vascular regional cu ochiuri mici, dînd astfel tabloul unor insule pe care Sano (1958) le-a comparat cu cele descrise de Greving (1926) pentru neurohipofiză. Insulele Greving sînt formate dintr-o rețea nervoasă și un complex de vase cu fibre conjunctive reticulate care le însoțesc; ca atare, dispoziția țesutului conjunctiv urofizar este determinată de sistemul vascular. Conform celor descrise de Favaro, în secțiuni seriate făcute prin urofiză se pot observa două zone distincte: o zonă centrală denumită măduvă și formată din prelungirile celulelor Dahlgren ce coboară din măduva spinării în urofiză și una periferică, cortexul, în care se găsesc insulele Greving. Spre periferia urofizei, insulele Greving se alătură în număr mare, formînd zone de condensare, în care se termină majoritatea fibrelor nervoase încărcate cu neurosecret. Între capilarele bogat anastomozate, înconjurate de substanță granulară ce reprezintă terminațiile fibrelor nervoase umflate de substanță neurosecretată, se pot observa

Fig. 6 — Granule de neurosecret de mărimi diferite în strînsă legătură cu vasele sangvine. (CrHtx.-flox., $60 \times 16,5$).

Fig. 7 — Neurosecret de-a lungul prelungirilor celulelor neurosecretoare ce coboară în formă de arc din partea dorsală în partea ventrală a măduvei spinării. (Azaxn, $40 \times 16,5$).

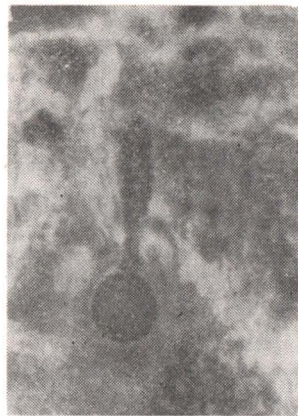

Fig. 8 — Picături mici formează granule mari de neurosecret. (Cr.-Htx.- $90 \times 16,5$).

Fig. 9 — Fază din procesul de integrare a granulelor mici în granule mai mari. (CrHtx.-flox., $90 \times 16,5$).

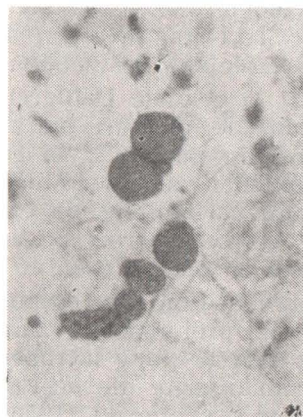

Fig. 10 — Granule de neurosecret formînd şiraguri de mărgele. (Cr-Htx.-flox., $60 \times 16,5$).

prelungiri libere a celulelor Dahlgren, ce formează zone intermediare şi în care se găsesc nevroglii. A treia zonă a urofizei, descrisă de Sano şi Hartmann (1958) ca fiind o împletitură fină de fibre nervoase perpendiculară pe periferia urofizei, nu a putut fi observată la *Aspius*.

Atît în citoplasma celulelor Dahlgren, cît şi mai ales în prelungirile caudale a acestora s-au putut observa picături de neurosecret cu indice de refracţie mare şi o afinitate tinctorială pronunţată faţă de colo-

ranți cu pH acid, ca : floxină, azocarmină, cromotrop 2R și eosină. Ele sînt asemănătoare cu cele din hipotalamul peștilor, amfibienilor și păsărilor descrise de Bargmann și Jacob în 1952. De regulă au formă sferică (fig. 6, 8), sînt de mărimi diferite și pot atinge dimensiuni considerabile (8—12 μ m) (fig. 8, 10). Mărimea și numărul granulelor ce sînt situate în jurul celulelor secretoare uriașe descrește din partea cranială spre partea caudală. S-au putut observa unele celule Dahlgren a căror membrană celulară aparent lipsea la un capăt, lăsînd să apară o îngrămădire de granule mărunte ce se contopesc, dînd naștere granulelor mari. Formele ovoide sau alungite identificate ocazional sînt probabil faze din procesul de integrare a granulelor mici în granule mari (fig. 8, 9).

Prelungirile celulelor Dahlgren ce alcătuiesc mănunchiuri care reprezintă calea conducătoare a substanțelor secretate pot fi urmărite ușor, avînd în vedere succesiunea granulelor de neurosecret de-alungul lor formînd adevărate șiraguri de mărgele (fig. 8, 10). Aceste formațiuni, intrate în literatură sub denumirea de „Perlschnurfasern“, se evidențiază îndeosebi în secțiuni transversale unde, de-a lungul fibrelor nervoase ce coboară sub formă de arc din partea dorsală în cea ventrală, se înșiruie multe granule de mărimi relativ uniforme (fig. 7). De la locul de formare în celulele Dahlgren, neurosecretul este transportat, probabil intraneuropasmatic, în prelungirile acestora pînă în organul de stocare — urofiza — de unde, după unii cercetători ce au în vedere relația strînsă dintre fibrele nervoase conducătoare de secret și sistemul circulator, este eliberat la nevoie.

Atît în celulele Dahlgren, cît și în urofiză, neurosecretul nu apare sub formă de picături mari. Cantitatea de secret aparent redusă în corpul celular pare a fi, în genere, caracteristic ciprinidelor. În prelungirile celulelor neurosecretoare însă se pot observa multe picături de dimensiuni variate (fig. 6). Cînd o fibră conducătoare de secret cu proprietăți acromatice trece pe lingă o celulă Dahlgren, se creează impresia că aceasta ar pompa granule de secret în țesut (fig. 1 b).

Secreția fină din corpul celular și urofiză și cea sub formă de picături din prelungiri prezintă reacții de colorare diferite la mai multe metode, încît se pune întrebarea dacă există două feluri de secreție sau sînt forme diferite ale aceluiași produs. Studii electronoptice efectuate de Enami și Imai (1958) și Sano și Knoop (1959), au arătat că secreția în corpul celular și urofiză apare ca granule ce depășesc puterea de rezoluție a microscopului optic (800—2 000 Å). Deoarece celula are o capacitate de stocare redusă, aceste granule submicroscopice sînt eliberate în mod continuu din corpul celular în prelungirile ei unde se acumulează și prin fuziune, formează granulele mari de secret. Celulele deci (conf. Scharrer și Scharrer) nu parcurg un ciclu a cărui ultimă fază este caracterizată prin corpul celular plin de secreție.

Teoria coalizării granulelor submicroscopice în agregate mai mari a fost dovedită prin studii electronoptice efectuate de Bargmann, Knoop și Thiel (1957) asupra neurosecreției din sistemul hipotalamo-hipofizar. Sano și Knoop au demonstrat aceasta în mod convingător și pentru sistemul neurosecretor caudal, arătînd că la ciprinite fuziunea are loc în părțile proximale ale prelungirilor celulelor

Dahlgren și numai ocazional și în corpul celular. După părerea acestor autori, diferența de reacție față de coloranți are doar un substrat fizic și nu chimic.

Rolul neurosecreției caudale nu a fost încă stabilit cu precizie. Greutatea obținerii și interpretării extractelor din sistemul neurosecretor caudal se datorează și faptului că firul Reissner, format de organul subcomisural în canalul ependimar a cărui funcție nu se cunoaște precis, nu se poate separa.

CONCLUZII

1. *Aspius aspius aspius* are o urofiză formată din fibre nervoase, vase capilare, țesut conjunctiv și celule gliale. Fibrele nervoase în relație cu capilarele sangvine formează insulele Greving. Acestea se asociază în cortex în zone de condensare, fiind despărțite de zone intermediare.

2. Urofiza este în legătură cu celulele ganglionare neurosecretore din măduva caudală, formînd un sistem neurosecretor analog cu cel hipotalamo-hipofizar.

3. Forma celulelor Dahlgren este variată și polimorfismul nuclear pronunțat. Prelungirile lor formează calea conducătoare a neurosecreției de la locul de origine la organul de stocare-eliberare, urofiza. Granulele acidofile cu indice de refracție mare sînt legate de fibre nervoase, formînd uneori „șiraguri de mărgele“.

4. În corpul celular, neurosecreția ia naștere sub formă de granule submicroscopice, ce fuzionează în părțile proximale ale prelungirilor celulelor Dahlgren, dînd picături mari. La nivelul urofizei, neurosecretul se desface din nou în material granular fin.

BIBLIOGRAFIE

1. BARGMANN W. (1963), *Neuere Ergebnisse der Neurosekretionsforschung*. „Die therap. des Monats“, 13, p. 198—211.
2. BJORN A., AFZELIUS, FRIDBERG G. (1963), *The fine structure of the caudal neurosecretory system of Fishes*. Z. Zellforsch., 59, p. 289—308.
3. DAHLGREN U. (1919), *On the electric motor nerve centers in the skates (Rajidae)*. Science, vol. 40, p. 862—863.
4. DICULESCU I., ONICESCU D., RÎMNICEANU C. (1970), *Histologie (citologie și histologie generală)* vol. 1, Ed. did. și ped. București.
5. ENAMI M., KATSUTOSHI IMAI (1956), *Studies i Neurosecretion*. VI., Proc. of the J. Acad., 32, p. 197—200.
6. FRIDBERG G., (1959), *A histological Evidence of the Homology between Dahlgren's Cells in Rays and Teleosts*, Acta Zool. 60, p. 1—4.
7. FRIDBERG G., SAMUELSSON B. (1959), *The secretory conditions in the praeopticohypophysial system of the roach (Leuciscus rutilus) and during the histogenesis*. Acta Zool., 40, p. 366—382.
8. FRIDBERG G., HOWARD BERN, (1968), *The urophysis and the caudal neurosecretory system of Fishes*. Biol. Rev., 43, p. 175—199.
9. HOLMGREN U. (1959), *On the caudal neurosecretory system of the eel, Anguilla rostrata*. Anat. Rec., 135, p. 51—60.

10. MURAKAMI M. (1964), *Elektronenmikroskopische Untersuchungen am Nucleus praeopticus der Kröte (Bufo vulgaris formosus)*. Z. Zellforsch., 63, p. 208—225.
11. ROMEIS B. (1948), *Mikroskopische Technik*. München, ed. Oldenbourg.
12. SANO Y. (1964), *Zur vergleichenden Anatomie von hypothalamischen und spinalen neurosekretorischen Systemen*. G. Symp. on Endocr., 1, p. 3—20.
13. SANO Y. (1958) *Über die Neurophysis (sog. Kaudalhypophyse, „Urophypophyse“) des Teleostiers Tinca vulgaris*. Z. Zellforsch., 47, p. 481—497.
14. * * * (1959), *Über den Transportweg des Neurosekretes im kaudalen neurosekretorischen System*. Gunm. J., med. Sci., 8, p. 219—222.
15. * * *, IIDA T., TAKETOMO S. (1966), *Weitere elektronenmikroskopische Untersuchungen am kaudalen neurosekretorischen System von Fischen*. Z. Zellforsch., 75, p. 328—338.
16. * * *, KNOOP A. (1959), *Elektronenmikroskopische Untersuchungen am kaudalen neurosekretorischen System von Tinca vulgaris*. Z. Zellforsch., 49, p. 464—492.
17. SCHARRER E. (1955—1956), *Neurosekretion Fifth ann. rep. on stress*. p. 185—192.
18. SCHIEBLER T. H., HARTMANN J. (1963), *Histologische und histochemische Untersuchungen am neurosekretorischen Zwischenhirn-Hypophysensystem von Teleostiern unter normalen und experimentellen Bedingungen*. Z. Zellforsch., p. 89—146.
19. STEOPOE I. (1967), *Citologie, Histologie, Embriologie, ed. did. și ped.*, București.
20. STERBA G. (1965), *Untersuchungen zur Funktion des kaudalen neurosekretorischen Systems beim Karpfen*. Endokr., 48, p. 26—39.
21. * * * (1963), *Neurosekretion und Oxytocine der Wirbeltiere*. Lehre, Forsch., Prax., p. 1—15.
22. * * * (1963), *Neurosekretion im Zwischenhirn der Wirbeltiere*, Forsch. und Fortschr., 37, p. 70—76.

DAS KAUDALE NEUROSEKRETORISCHE SYSTEM VON ASPIUS ASPIUS L. 1758.

ZUSAMMENFASSUNG

Vorliegende Arbeit: „Das kaudale neurosekretorische System von *Aspius aspius aspius* L. 1758“, stellt eine Synthese der eigenen Beobachtungen die am kaudalen System dieser Fischart durchgeführt wurden, dar. Es wird festgestellt dass die knötchenförmige, mit dem kaudalen Rückenmark breitbasig verwachsene Urophyse zwei Zonen aufweist: die Medullae, die in der Hauptsache aus Nervenfasern besteht, und den Cortex, der den Greiving-Inseln ähnliche Gebilde aufweist. Die Urophyse bildet mit den polymorphen Dählgrenzellen aus dem kaudalen Rückenmark ein neurosekretorisches System welches mit dem des Hypothalamus analog ist. Die scheinbare Sekretarmut der Drüsenzellen und der Urophyse beruht wahrscheinlich darauf dass das Neurosekret in den Zellen submikroskopisch entsteht, sich in dem proximalen Teil der Zellfortsätze zu Tropfen zusammenschliesst, um dann, im Bereich des Stappelorgans, der Urophyse, erneut in optisch nicht nachweisbare Granula aufgliedert zu werden.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune
științifică de comunicări a Muzeului județean
Argeș — Pitești 24—25 mai 1971.

UN TEZAU DE DENARI ROMANI REPUBLICANI ȘI IMPERIALI DE ÎNCEPUT DESCOPERIT LA CETĂȚENI MUSCEL

BUCUR MITREA și DINU V. ROSETTI

În cursul săpăturilor arheologice sistematice întreprinse la Cetățeni, jud. Argeș, săpături ce s-au executat sub conducerea lui D. V. Rosetti, în colaborare cu Muzeul județean Argeș din Pitești, s-a descoperit, printre altele și un important tezaur ce conținea pe de o parte denari romani din timpul republicii și imperiului de început, iar pe de alta, unele obiecte de podoabă geto-dacice. În cele ce urmează ne vom ocupa mai întâi de condițiile în care s-a descoperit tezaurul și obiectele de podoabă, iar apoi de denarii romani¹.

În ceea ce privește tezaurul monetar, el a fost descoperit de către D. V. Rosetti în anul 1960. Monedele aflate au fost în număr de 120 denari romani de argint. În anii următori, în aceeași zonă, în pământul de umplură, au mai fost aflați 7 denari, așa încât azi importanta descoperire, care a intrat și se păstrează în întregime în colecțiile Muzeului din Pitești, numără un total de 127 denari.

Tezaurul a fost aflat (fig. 1) într-un mediu ce ar îngădui postularea ipotezei că este un tezaur de cult. În acest sens ar pleda și cele două fibule îndoită (fig. 2) una peste alta, cum era cazul pentru obiecte ce trebuiau scoase din circulație. Mediul înconjurător era alcătuit din rămășițele a circa 18 amfore rodieni. Tezaurul nu se afla într-un vas, ci sub o piatră, monedele fiind răspândite pe un spațiu mai mare, ca și cum tezaurul ar fi fost supus unei alunecări de teren. Fibulele (fig. 3) aparțin tipului Cadea-Mare, tip întâlnit frecvent și în alte tezaure².

Socotim necesar să adăugăm că întregul tezaur a fost studiat după fotografiile pe care le-a făcut descoperitorul îndată după aflarea monedelor, iar cele care au apărut mai târziu, au fost identificate după carnetul de săpături al aceluiași conducător de șantier, unde am găsit cite un estampaj al fiecărei monede în parte. Eșalonarea în timp a monedelor

¹ Condițiile de descoperire, prezentarea și încadrarea obiectelor de podoabă, materialul ilustrativ prezentat, precum și filmul cu tezaurul monetar, le datoresc toate lui D. V. Rosetti. De partea numismatică răspunde B. Mitrea.

² Pentru fibulele geto-dacilor a se vedea Dorin Popescu, *Objets de parure géto-daces en argent, Dacia, VII—VIII, 1937—1940, p. 183—202*. Octavian Floca, *Contribuții la cunoașterea tezaurelor de argint dacice*, București, 1956, Cf. și Dorin Popescu, în *Buletinul Monumentelor istorice, XL, 1971* (sub tipar).

10. MURAKAMI M. (1964), *Elektronenmikroskopische Untersuchungen am Nucleus praeopticus der Kröte (Bufo vulgaris formosus)*. Z. Zellforsch., 63, p. 208—225.
11. ROMEIS B. (1948), *Mikroskopische Technik*. München, ed. Oldenbourg.
12. SANO Y. (1964), *Zur vergleichenden Anatomie von hypothalamischen und spinalen neurosekretorischen Systemen*. G. Symp. on Endocr., 1, p. 3—20.
13. SANO Y. (1958) *Über die Neurophysis (sog. Kaudalhypophyse, „Urophypophyse“) des Teleostiers Tinca vulgaris*. Z. Zellforsch., 47, p. 481—497.
14. * * * (1959), *Über den Transportweg des Neurosekretes im kaudalen neurosekretorischen System*. Gunm. J., med. Sci., 8, p. 219—222.
15. * * *, IIDA T., TAKETOMO S. (1966), *Weitere elektronenmikroskopische Untersuchungen am kaudalen neurosekretorischen System von Fischen*. Z. Zellforsch., 75, p. 328—338.
16. * * *, KNOOP A. (1959), *Elektronenmikroskopische Untersuchungen am kaudalen neurosekretorischen System von Tinca vulgaris*. Z. Zellforsch., 49, p. 464—492.
17. SCHARRER E. (1955—1956), *Neurosekretion Fifth ann. rep. on stress*. p. 185—192.
18. SCHIEBLER T. H., HARTMANN J. (1963), *Histologische und histochemische Untersuchungen am neurosekretorischen Zwischenhirn-Hypophysensystem von Teleostiern unter normalen und experimentellen Bedingungen*. Z. Zellforsch., p. 89—146.
19. STEOPOE I. (1967), *Citologie, Histologie, Embriologie, ed. did. și ped.*, București.
20. STERBA G. (1965), *Untersuchungen zur Funktion des kaudalen neurosekretorischen Systems beim Karpfen*. Endokr., 48, p. 26—39.
21. * * * (1963), *Neurosekretion und Oxytocine der Wirbeltiere*. Lehre, Forsch., Prax., p. 1—15.
22. * * * (1963), *Neurosekretion im Zwischenhirn der Wirbeltiere*, Forsch. und Fortschr., 37, p. 70—76.

DAS KAUDALE NEUROSEKRETORISCHE SYSTEM VON ASPIUS ASPIUS L. 1758.

ZUSAMMENFASSUNG

Vorliegende Arbeit: „Das kaudale neurosekretorische System von *Aspius aspius aspius* L. 1758“, stellt eine Synthese der eigenen Beobachtungen die am kaudalen System dieser Fischart durchgeführt wurden, dar. Es wird festgestellt dass die knötchenförmige, mit dem kaudalen Rückenmark breitbasig verwachsene Urophyse zwei Zonen aufweist: die Medullae, die in der Hauptsache aus Nervenfasern besteht, und den Cortex, der den Greiving-Inseln ähnliche Gebilde aufweist. Die Urophyse bildet mit den polymorphen Dahlgrenzellen aus dem kaudalen Rückenmark ein neurosekretorisches System welches mit dem des Hypothalamus analog ist. Die scheinbare Sekretarmut der Drüsenzellen und der Urophyse beruht wahrscheinlich darauf dass das Neurosekret in den Zellen submikroskopisch entsteht, sich in dem proximalen Teil der Zellfortsätze zu Tropfen zusammenschliesst, um dann, im Bereich des Stappelorgans, der Urophyse, erneut in optisch nicht nachweisbare Granula aufgliedert zu werden.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune
științifică de comunicări a Muzeului județean
Argeș — Pitești 24—25 mai 1971.

UN TEZAU DE DENARI ROMANI REPUBLICANI ȘI IMPERIALI DE ÎNCEPUT DESCOPERIT LA CETĂȚENI MUSCEL

BUCUR MITREA și DINU V. ROSETTI

În cursul săpăturilor arheologice sistematice întreprinse la Cetățeni, jud. Argeș, săpături ce s-au executat sub conducerea lui D. V. Rosetti, în colaborare cu Muzeul județean Argeș din Pitești, s-a descoperit, printre altele și un important tezaur ce conținea pe de o parte denari romani din timpul republicii și imperiului de început, iar pe de alta, unele obiecte de podoabă geto-dacice. În cele ce urmează ne vom ocupa mai întâi de condițiile în care s-a descoperit tezaurul și obiectele de podoabă, iar apoi de denarii romani¹.

În ceea ce privește tezaurul monetar, el a fost descoperit de către D. V. Rosetti în anul 1960. Monedele aflate au fost în număr de 120 denari romani de argint. În anii următori, în aceeași zonă, în pământul de umplutură, au mai fost aflați 7 denari, așa încât azi importanța descoperire, care a intrat și se păstrează în întregime în colecțiile Muzeului din Pitești, numără un total de 127 denari.

Tezaurul a fost aflat (fig. 1) într-un mediu ce ar îngădui postularea ipotezei că este un tezaur de cult. În acest sens ar pleda și cele două fibule indoite (fig. 2) una peste alta, cum era cazul pentru obiecte ce trebuiau scoase din circulație. Mediul înconjurător era alcătuit din rămășițele a circa 18 amfore rodienne. Tezaurul nu se afla într-un vas, ci sub o piatră, monedele fiind răspândite pe un spațiu mai mare, ca și cum tezaurul ar fi fost supus unei alunecări de teren. Fibulele (fig. 3) aparțin tipului Cadea-Mare, tip întâlnit frecvent și în alte tezaure².

Socotim necesar să adăugăm că întregul tezaur a fost studiat după fotografiile pe care le-a făcut descoperitorul îndată după aflarea monedelor, iar cele care au apărut mai târziu, au fost identificate după carnetul de săpături al aceluiași conducător de șantier, unde am găsit câte un estampilaj al fiecărei monede în parte. Eșalonarea în timp a monedelor

¹ Condițiile de descoperire, prezentarea și încadrarea obiectelor de podoabă, materialul ilustrativ prezentat, precum și filmul cu tezaurul monetar, le dătesc toate lui D. V. Rosetti. De partea numismatică răspunde B. Mitrea.

² Pentru fibulele geto-dacilor a se vedea Dorin Popescu, *Objets de parure géto-daces en argent, Dacia, VII—VIII, 1937—1940*, p. 183—202. Octavian Floca, *Contribuții la cunoașterea tezaurelor de argint dacice*, București, 1956, Cf. și Dorin Popescu, în *Buletinul Monumentelor istorice*, XL, 1971 (sub tipar).

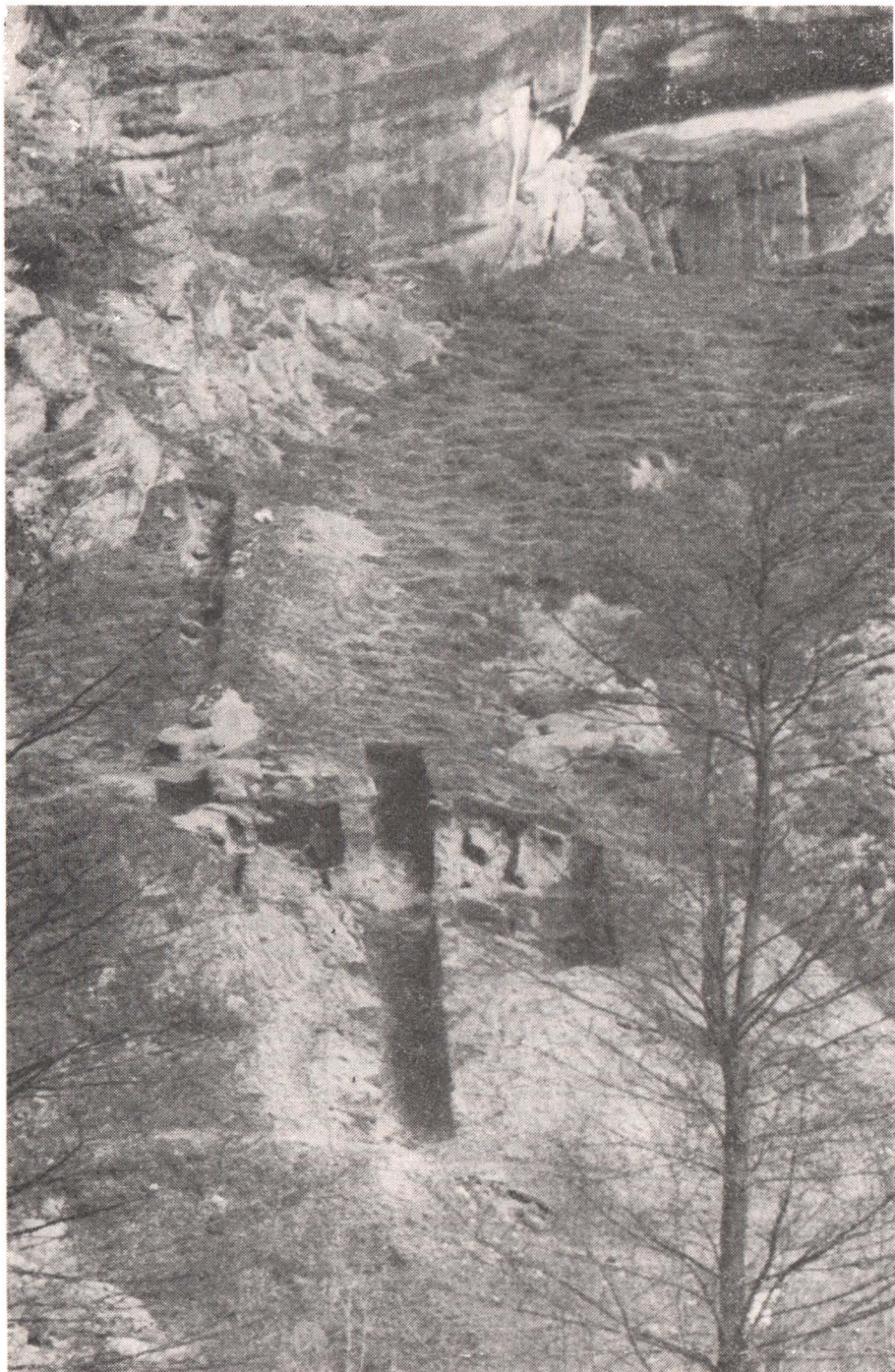

Fig. 1 — Locul descoperirii tezaurului monetar și a fibulelor de argint.

din tezaurul de la Cetățeni a fost precizată după cronologia lui Sydenham³, menționînd în paralelă, la fiecare monedă în parte și pe aceea a lui Grueber⁴ cu titlul documentar. Noi am folosit în tot cursul cercetărilor pe cea dintîi, a lui Sydenham, care este mai recentă. În orice caz, toate concluziile pe care le-am tras, și ele vor fi amintite mai jos, au ca bază această lucrare.

Fig. 2 — Fibulele de argint în starea în care au fost găsite îndoite au cuprins și un denar roman republican

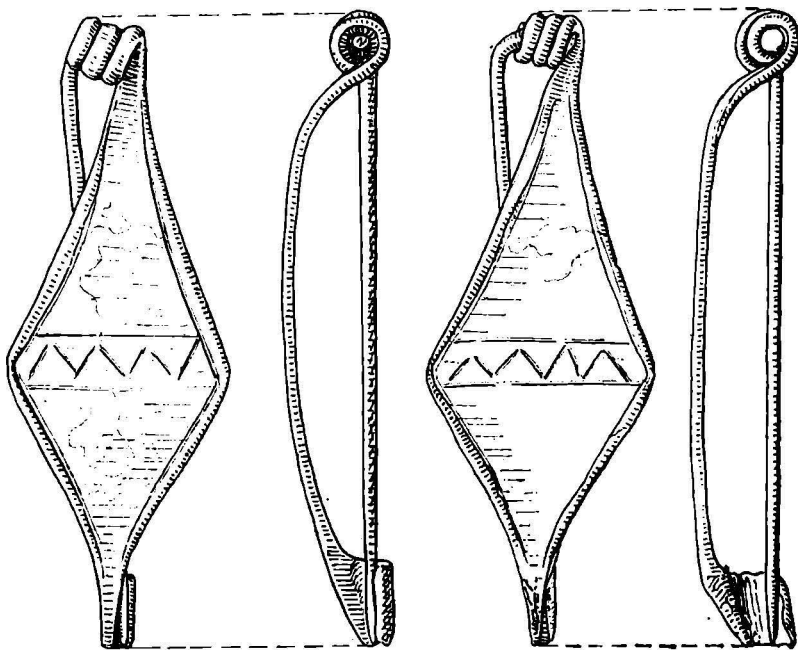
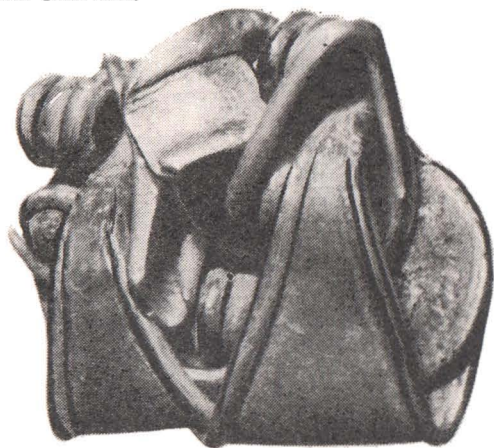

Fig. 3 — Fibulele de argint readuse la forma lor inițială.

³ E. A. Sydenham, *The Coinage of the Roman Republic*, Londra, 1952.

⁴ H. A. Grueber, *Coins of the Roman Republic in the British Museum*, Londra, 1910.

Din inventarul cronologic al monedelor pe care l-am întocmit și care va fi publicat în viitor, menționăm deocamdată o grupare a lor pe anumite perioade, ceea ce ne va permite să facem unele comentarii.

Dar iată mai întâi cum se grupează din punct de vedere cronologic denarii romani republicani din tezaurul de la Cetățeni :

Secolul II î.e.n.	39 exemplare	30,71%
Intre anii 100—90	10 „	7,87%
„ „ 89—80	20 „	17,32%
„ „ 79—70	9 „	7,08%
„ „ 69—60	5 „	3,94%
„ „ 59—50	12 „	9,45%
„ „ 49—40	21 „	16,53%
„ „ 39—30	3 „	2,36%
„ „ 29—8	6 „	4,72%
Total	127 „	99,98%

Din statistica prezentată mai sus reținem că un număr destul de mare de denari romani republicani, este vorba de 39 exemplare, se datează în secolul al II-lea î.e.n. Raportat la numărul total al denarilor din tezaur, înseamnă 30,71%. Cu alte cuvinte, aproape o treime din totalul denarilor romani republicani de la Cetățeni se datează în secolul al II-lea î.e.n.

Restul de 2/3 al monedelor se repartizează pe decade cronologice, după cum urmează : în decada cuprinsă între 100 și 90 avem 10 denari, ceea ce constituie 7,87%. În schimb, pentru următorii zece ani, 89—80, numărul monedelor va fi mai mult decât dublu : 22 exemplare, respectiv 17,32% din totalul celor descoperite. Decada ce va urma, anii 79—70, va cunoaște o diminuare a numărului denarilor : pe exemplare, ceea ce înseamnă abia 7,08%. Pentru deceniul cuprins între 69 și 60, numărul monedelor din tezaur este în scădere : 5 exemplare, ceea ce reprezintă 3,94%. Pentru cele două decade următoare, numărul va crește în mod simțitor. Așa, decada dintre 59—50, dispune de 12 exemplare, ceea ce înseamnă 9,45%, iar cea dintre anii 49—40, nu mai puțin de 21 exemplare, respectiv 16,53%.

Pe ultimii 30 de ani, între 39 și 8 î.e.n. se eșalonează abia 9 monede, ceea ce îi corespunde abia 8% din totalul numerarului descoperit.

Din cele expuse mai sus reiese că în compoziția tezaurului avem de remarcat dominarea numerică a denarilor mai vechi, din secolul al II-lea 30% și cei din primele trei decenii ale secolului I î.e.n. 32% ; cifric, în total avem această etapă cronologică sec. II și pînă la anul 70, nu mai puțin de 80 exemplare, ceea ce înseamnă peste 62% din totalul denarilor ce au ajuns pînă la noi. Pentru etapa cronologică cuprinsă între 69 și 8 î.e.n., deci peste 60 de ani, avem de înregistrat abia 47 de denari, constituind un procent sub 38%.

Pentru moment reținem faptul că denarii mai vechi, cei din secolul al II-lea î.e.n., precum și cei emiși în primele trei decade ale sec. I î.e.n., constituie masa principală a tezaurului. Deceniile care s-au scurs după anul 70 î.e.n. și pînă în vremea lui Octavian August au adăugat un număr mai mic de monede la fondul principal, care este constituit din denari mai vechi.

Ne grăbim să adăugăm că aceasta este structura obișnuită a tezaurelor de monede romane republicane din Dacia⁵.

În ceea ce privește Catalogul monedelor cu datele tehnice: greutate, diametru și poziția axelor fiecărei monede, va fi publicat într-un număr viitor.

Materialul ilustrativ care a stat la baza expunerii de față ne îngăduie unele observații, care deși păstrează deocamdată un anumit caracter de provizorat, le considerăm nu de minimă importanță.

Notăm mai întâi că unele monede poartă pe una din fețe câte o incizie⁶ care se adâncește în corpul monedei. Formele pe care ele le îmbracă sînt din cele mai variate⁷.

O altă remarcă pe care o facem este că unele exemplare poartă evidente urme de tocare⁸, iar altele nu⁹. Se mai poate observa faptul că pe unele exemplare efigiile sînt mai estompate¹⁰, imaginea mai întinată¹¹. Este foarte probabil ca în acest caz să avem de-a face cu o altă categorie de denari romani republicani care n-au fost bătuți în atelierele oficiale romane. Este posibil ca în acest caz să avem de-a face cu emisiuni locale care copiază originalul roman¹², dar pe care-l reproduce după posibilitățile tehnice de care populația dispunea.

După cum am mai menționat, cel mai recent denar roman aflat în această descoperire este cel emis de monetarul C. Antistius Reginus¹³, care a îndeplinit această sarcină în anul 8 î.e.n. Aceasta înseamnă că tezaurul a fost ascuns în pămînt după anul 8 î.e.n. Îngroparea tezaurului poate fi pusă pe seama unor cauze care nouă ne scapă¹⁴.

⁵ Pentru acest aspect al problemei a se vedea B. Mitrea, *Legături comerciale ale geto-dacilor din Muntenia cu Republica Romană, reflectate în descoperiri monetare*, S.C.N., II, 1958, tabela 1, dintre paginile 178 și 179 și comentariul de la p. 179 și urm. Mai nou, Judita Winkler, *Schatzfunde römischer Silbermünzen in Dakien bis zum Beginn der Daker-Kriege*, în *Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte*, 17, 1967, p. 137 și urm. În același sens mai sînt de adăugat tezaurele de la Gura Padinii și Mihai Bravu, B. Mitrea, *Un nou tezaur de denari romani din timpul republicii descoperit, în Oltenia, Studii și cercetări de istorie veche* (=S.C.I.V.), 21, 1970, 3, p. 434. Situația este aceeași și la sud de Dunăre, în Bulgaria. Analiza recentă a structurii tezaurelor de la Zătrești și Hotărani cu tot specificul lor, confirmă și ele, în mare aceleași constatări. B. Mitrea, *Două tezaure de monede romane republicane descoperite în Oltenia*, în S.C.I.V., 22, 4, 1971, p. 585.

⁶ Exemple vor putea fi găsite în Catalogul monedelor. Pînă atunci menționăm numerele....

⁷ Pentru unele forme ce au apărut pe denarii romani republicani de la Fărcașele, a se vedea B. Mitrea, *Le trésor de Fărcașele...*, Dacia, IX—X, 1941—1944, p. 377—380. Apoi O. Floca, *Contribuții la cunoașterea tezaurelor de argint dacice. Tezaurul de la Sărăcsău și Șelca Mică*, București, 1956, p. 22—23 și pl. 24 și 25.

⁸ Faptul acesta este menționat în catalogul monedelor, atunci cînd este cazul.

⁹ Notat în catalogul monedelor.

¹⁰ A se vedea același catalog.

¹¹ Tot acolo.

¹² B. Mitrea, *Moneda republicană romană și unitatea lumii geto-dace*, în vol. *Unitate și continuitate în istoria poporului român*, sub redacția lui D. Berciu, București, 1968, p. 53—64. Cf. același *Unitatea geto-dacă reflectată în monetăria dacă*, în *Analele Universității București*, seria istorie, XVIII, 1969, p. 11—17.

¹³ Este de tip Grueber Roma, 4661, anul 8 î.e.n.

¹⁴ De regulă se încearcă explicarea ascunderii unor tezaure monetare în legătură cu anumite evenimente istorice menționate de izvoare istorice. În cazul de față dată fiind poziția geografică a locului, credem că ascunderea monedelor și obiectelor de podoabă are o explicație ce ne scapă.

O întrebare se pune și se așteaptă un răspuns: ce semnificație istorică trebuie să acordăm acestui tezaur, știut fiind că strămoșii noștri geto-daci și-au avut moneda lor, iar cucerirea Daciei se va face abia două secole mai târziu?

Pentru a răspunde la această întrebare socotim necesar să reamintim unele fapte.

În cursul secolelor III și II î.e.n. triburile geto-dacice își aveau moneda lor proprie, bătută în argint după modelul macedonean, care domina atunci în răsăritul Peninsulei Balcanice¹⁵.

Dar încă din prima jumătate a secolului al II-lea își fac apariția în Peninsula Balcanică generalii romani în fruntea unor puternice armate cuceritoare și rind pe rind principalele state din această parte a lumii vor cunoaște stăpînirea romană. Putem să conchidem că la începutul secolului I î.e.n., romanii și-au întins stăpînirea, iar asupra unor regiuni dominația, pînă la Dunărea de Jos.

O dată cu stăpînirea și dominația romană în această parte a continentului, moneda lor de argint, *denarul roman*, devine monedă de circulație universală¹⁶ în deplinul sens al noțiunii.

În această nouă situație economică și politică, care se împletesc în mod strîns, avem explicația de ce la geto-daci, dar și la alte populații limitrofe lumii romane, se găsesc depozite întregi de denari romani republicani.

Dar să încercăm să vedem cît de numeroase sînt aceste descoperiri pe teritoriul țării noastre. Mai întîi menționăm că descoperirea de la Cetățeni este departe de a fi singura pe teritoriul județului Argeș. Încă din preajma primului război mondial a fost semnalată o descoperire de denari romani din sec. I î.e.n. la Curtea de Argeș. Alte, descoperiri similare au mai fost semnalate în ultimul deceniu la Mozacu¹⁷ și Rociu¹⁸. Ele sînt doar cîteva exemple care au ajuns pînă la noi...

Într-un studiu publicat în 1958 semnalăm pentru Muntenia descoperirea a nu mai puțin de 44 tezaure și aflări de monede romane republicane¹⁹.

Dar asemenea descoperiri nu se limitează numai la teritoriul geto-dacic de la sud de Carpați. Ele se găsesc și cu aceeași abundență la aceiași strămoși ai noștri de pe teritoriul Moldovei²⁰, ca și cel al Transilvaniei.

¹⁵ Mai nou asupra acestei probleme, C. Preda, *Triburile geto-dace și circulația monedelor lui Filip al II-lea la nord de Dunăre*, S.C.I.V., VII, 1956, p. 267—288. Același, *Despre începuturile imitațiilor monetare de tip Filip al II-lea*, Studii Clasice, XI, 1969, p. 69—83. Cf. și B. Mitrea, *Problema monedelor postume de tip Filip al II-lea, aflate în Dacia*, S.C.I.V., 22, 1971, p. 165—177.

¹⁶ B. Mitrea, *Moneda republicană romană și unitatea lumii geto-dace* în vol. *Unitate și continuitate în istoria poporului român*, sub redacția lui D. Berciu, București, 1968, p. 53—64.

¹⁷ A fost semnalată de Ion Nania și apoi menționată de mine în S.C.I.V., 15, 1964, p. 573, nr. 29.

¹⁸ Semnalată în S.C.I.V., 18, 1967, p. 197, nr. 40.

¹⁹ B. Mitrea, *Legături comerciale ale geto-dacilor din Muntenia cu Republica romană, reflectate în descoperiri monetare*, Studii și cercetări de numismatică (=mai departe S.C.N.), II, 1958, p. 123—238.

²⁰ Pînă în 1971 cunosc ca descoperite pe teritoriul Moldovei aproape 30 de asemenea tezaure monetare.

Socotim că amintirea citorva cifre este mai elocventă decât ori ce comentariu : denarul roman republican este cunoscut ca descoperit în Dacia la data de faţă în 228 tezaure şi 210 aflări izolate. Numărul exemplarelor ce-au putut fi sesizate se ridică la circa 25 000 ²¹. Mai adăugăm că geografic localităţile în care au fost aflaţi denarii romani republicani ocupă întreg teritoriul actual al României ²².

Şi pentru ca aceste date să poată fi mai elocvente, este bine să amintim câteva cifre care să rezume în ce cantităţi aceleaşi monede se găsesc pe teritoriul altor ţării, aflate pe atunci la marginea statului roman, dar necucerite încă. Incursiunea ne este uşurată de existenţa la ora actuală a unui *Corpus* care cuprinde, în măsura în care i-a fost accesibil autorului, toate descoperirile de tezaure monetare romane republicane din lume. Este vorba de lucrarea lui Michael H. Crawford, *Roman Republican Coin Hoards*, apărută în 1969 la Londra. Din indicele de la finele lucrării, unde descoperirile sînt sistematizate pe ţări, reiese că în ţările vecine nouă, aceleaşi monede au fost aflate într-un număr mult mai mic decât în România.

Aşa, pentru Ungaria ²³, numărul descoperirilor este de abia 4 tezaure, în Jugoslavia ²⁴ numărul lor aceste mult mai mare trecînd de 30. Pentru Bulgaria ²⁵ cercetătorul englez a înregistrat abia patru descoperiri. O cercetare mai recentă a arătat că numărul unor asemenea descoperiri este mult mai mare ²⁶. Pentru a avea un termen de comparaţie, cu Dacia, amintim situaţia Galiei care abia pe la mijlocul sec. I va fi cucerită de Caesar şi care în corpusul lui Crawford figurează cu 37 descoperiri ²⁷. În aceeaşi lucrare Spania ²⁸ apare cu 46 descoperiri, Germania ²⁹ cu 10, iar Dacia cu cel mai mare număr de descoperiri, 58 ³⁰. Această cifră, aşa cum am arătat într-o recenzie ³¹ făcută lucrării cercetătorului englez, este mult inferioară situaţiei reale pe care o documentează descoperirile din Dacia. După cercetări recente, tezaurele şi descoperirile izolate aflate pe teritoriul Daciei se ridică la cifra de 440 ³².

Cum se explică această situaţie care apare cu totul excepţională şi oarecum specifică pentru Dacia ? Descoperirea unor tipare monetare de bronz la Tilişca ³³ cu circa 10 ani în urmă, care reproduc în mod fidel

²¹ Cf. I. Glodariu, *Consideraţii asupra Circulaţiei monedei străine în Dacia* (sec. II î.e.n.—I e.n.), *Acta Musei Napocensis*, VIII, 1971, p. 85.

²² În această privinţă a se vedea cu mult folos hărţile întocmite de către I. Glodariu, *loc cit.*, p. 81 şi lista localităţilor de la p. 82—84.

²³ Michael H. Crawford, *Roman Republican Coin Hoards*, Londra, 1969, p. 164.

²⁴ Idem, *ibid.*,

²⁵ *Ibid.*, p. 163.

²⁶ Gh. Poenaru Bordea, în recenzia pe care o face lucrării lui Crawford în *S.C.N.*, V, 1971, p. 436—439, mai menţionează alte 33 tezaure, fără a epuiza subiectul

²⁷ M. Crawford, *op. cit.*, 164.

²⁸ *Ibid.*

²⁹ *Ibid.*

³⁰ *Ibid.*, s.v. Romania.

³¹ *S.C.I.V.*, 20, 3, 1969, p. 505—510. Date mai noi şi mai complete la I. Glodariu, *Acta Musei Napocensis*, VIII, 1971, p. 85, cu harta de la p. 81 şi lista localităţilor de la p. 82—84.

³² I. Glodariu, *loc. cit.*, p. 81.

³³ Lupu Nicolae, în *Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte*, 17, 1967, p. 101—121.

denarii Romei republicane, ne indică o nouă direcție de cercetare și în același timp ne deschide noi orizonturi.

Reiese din cele expuse mai sus că geto-dacii încă de pe la începutul secolului s-au orientat în realitățile economice și politice existente în aceea vreme și au tras concluziile economice ce se impuneau: vor accepta în schimburile cu statul roman denarul Romei republicane, pe care pe urmă îl vor bate ca o monedă a lor.

În perspectiva istorică aceasta înseamnă că geto-dacii cu două secole înainte de cucerire au început să primească influența economică romană și odată cu ea și pe cea culturală. În aceasta vedem noi începuturile îndepărtate ale romanizării, în care cele două secole, I î.e.n. și I e.n., nu fac din acest punct de vedere decât s-o pregătească.

Descoperirea monetară de la Cetățeni preanunță sigiliul Romei care se va impune și va rămâne pe întreg cuprinsul Daciei.

ETUDE REGARDANT LE TRÉSOR DE DENNARS RÉPUBLICAINS ROMAINS DE CETĂȚENI-ARGEȘ

R É S U M É

Pendant les fouilles archéologiques de 1960, faites par Dinu V. Rosetti, en collaboration avec le Musée d'histoire de Pitești, dans la citadelle géto-dace de Cetățeni, Muscel, située près du pas Bran des Carpates, on découvert un trésor de 127 deniers de la République romaine et du Haut-empire avec deux fibules en argent. Les monnaies ont été trouvées dispersées sur le terrain tandis que les fibules étaient recourbées. Après restauration, on a pu établir que ces dernières appartiennent au type Cadea Mare, et se datent, par le plus récent denier du trésor, en 8 av. n.é.

Des 127 deniers récupérés 39 exemplaires (30,71%) sont du IIe siècle av. n.é. et 41 exemplaires (un peu plus de 32%) sont des années 100—70. Le reste se répartissent entre 70 et 8 av. n.é.

Le trésor de Cetățeni est un témoignage de la pénétration économique romaine en Dacie deux siècles avant la conquête.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune științifică de comunicări a Muzeului județean Argeș — Pitești 24—25 mai 1971.

LIMESUL TRANSALUTANUS

M. CRISTUDOR

Imperiul roman, expresie a extinderii teritoriale efectuată prin forța armelor, inaugurată de Augustus și completată de urmașii săi, cunoaște în perioada premergătoare războaielor dacice ca limită în peninsula Balcanică-fluviul Dunărea.

Instaurarea limesului roman pe obstacolul natural Dunărea, era un pericol permanent pentru geto-dacii aflați în părțile septentrionale ale fluviului care prin dese incursiuni efectuate peste limita sacră a imperiului, realizau dezideratul apărării propriilor teritorii.

Teritoriile de pe malul stîng al fluviului în speță Muntenia și sudul Moldovei locuite de populațiile getice și dacice consemnate și în „Geographia” lui Ptolemaeus erau puternic impregnate de cultura elenistică și romană.

Cucerirea Daciei de către romani va afla Muntenia și sudul Moldovei dependente de MOESIA INFERIOR și supravegheate în partea de sud de fortărețele ce compuneau limesul dunărean, iar în zona subcarpatică de castele și trupele ce asigurau stabilitatea acestei centuri strategice. Este vorba de castele Draja, Mălăești, Tîrgușor, Pietroasa, Rucăr, care constituiau „Talsperre” în văile munților Carpați.

Felul cum era încercuită Muntenia are unele similitudini cu Cîmpurile Decumate dintre Rin și Dunăre încorporate la imperiu și protejate de o linie artificială de apărare, în interiorul căreia „o numeroasă populație își statornicise așezările sub ochii indulgenți ai romanilor”¹.

Situația Munteniei după războaiele dacice se poate reconstitui ipotetic după documentele de epocă în special papyrusul lui Hunt sau pridianus cohortis I Hispanorum veterana quingenaria equitata² care arată că teritoriile muntene dintre Olt — Buridava și Piroboridava la sfîrșitul celui de al doilea război dacic aparțineau de Moesia Inferior³.

La moartea lui Traian are loc un atac concomitent al roxolanilor și iazigilor acțiune coordonată cu ridicarea de revoltă a dacilor liberi ce va duce la incendierea castrelor din zona subcarpatică și retragerea armatei ce cantona aici.

¹ L. Homo, *Le haut Empire*, ed. Glotz, Paris, 1933, p. 400, 402.

² G. Cantacuzino, *Un papyrus latin relatif à la défense du Bas-Danube*, R.H.S.E.E., V, 1928, pp. 38—74.

Atacul cel mai puternic a venit dinspre răsărit ceea ce arăta vulnerabilitatea acestei părți pentru contractarea căreia Hadrian construiește valul Tulucești-Traian⁴ și o serie de castre în interiorul Munteniei menite să substituie distrugerea prin violență a celor care apărau trecătorile carpatine dinspre aceste părți, prefigurând astfel viitorul limes Transalutanus.

Noua organizare administrativ a Daciei operată de Hadrian găsește Muntenia renunțată de către romani și pusă sub observare strictă a armatelor imperiale ce o înconjurau din toate părțile. Retragera armatelor subcarpatice al cărui scop strategic era diminuat de existența castrelor de pe linia internă a Carpaților, evidenția puterea defensivă a limesului dunărean și a castrelor de pe linia Oltului care făceau legătura între Dunăre și cetatea carpatină — centrul provinciei romane.

Raportată la timpul respectiv, clemența romanilor față de roxolani concretizată în părăsirea Munteniei și sudul Moldovei nu ni se pare de bun augur atita timp cit nu se luau măsuri în consecință reclamate de părăsirea liniei de castre subcarpatice ale căror trupe oricum erau imobilizate cit timp dinspre Transilvania puternicile castre de la Comălău, Hoghiz, Olteni, Brețcu, realizau scopul și sarcinile inițiale ale corespondentelor lor de pe versantul celălalt al Carpaților.

Situația oarecum mai dificilă credem noi era înspre Olt unde dacă mergem pe evoluția în timp a castrelor vedem că abia spre sfârșitul domniei lui Hadrian, limesul Alutanus conturează definitiv această linie fortificată, perioadă în care se pare că a fost sub observația strictă a armatei din Dacia Inferior, în cooperare cu armata limesului dunărean.

Înclinăm să credem că romanii nu puteau să lase zonele deluroase, unde populația geto-dacică realiza o locuire intensă, fără a planta în mijlocul ei cu scopul de a o supraveghea și în acelaș timp de a bara trecătoarea Bran pînă la o dată nu înaintată în timp apărută de burgul Rucăr, o serie de castre, supoziția noastră îndreptîndu-se în special spre cel de la Jîdava și spre altele ridicate în zonele dinspre cîmpie.

Descoperirea unor materiale numismatice datînd din vremea lui Antonius Pius în castrele Jîdava⁵ și Băneasa⁶ ne face să credem că limesul transalutan este opera acestui împărat. Este un adevăr peremptoriu că în timpul acestui împărat, limesurile duble își găsesc o aplicație complexă, reclamate de dublarea primei linii-la noi limesul alutan ca un aspect și protejarea populațiilor, cînd, dezvoltarea progresivă a așezărilor — canabae în speță în jurul Romulei și a altor stațiuni de pe artera ce lega occidentul cu orientul, a provocat întinderea ținutului provincial asigurată — către est⁷, ca alt aspect.

³ R. Vulpe, în, rev. *Dacia*, N, S. I, 1957, p. 162—164.

⁴ R. Vulpe, *La Valachie et la Basse-Moldavie sous les roumains*, în, *Dacia*, N. S., V, 1961, p. 377—378.

⁵ P. Polonic, *Săpăturile de la cetatea Jidova lângă Cîmpulung*, în, Tocilescu, *Mss. Acad. R.S.R.*, vol. 5137, fila 206. Monetă de argint găsită la porta praetoria cu inscripția : IMP. ANTONINVS PIUS. AUG.

⁶ C. Bolliac, *Excursiune arheologică din anul 1869*, în, București, p. 14. cf. G. Cantacuzino, *Le grand camp romain situé près de la commune de Băneasa (dep. Teleorman)*, în *Dacia*, IX—X., 1941—1944, p. 441—472.

⁷ E. Fabricius, *Limes*, în, R.E., XIII, p. 645.

Studiul castrelor de pe limesul transalutan, construite din pământ, cărămidă și piatră, al tehnicii de construcție și a materialului numismatic ieșit din săpături duc la concluzia că, apariția lor în timp este succesivă și nu concomitent, deci nu putem atribui unui singur împărat ridicarea lor exhaustivă.

Aplicată la contextul general al limesului transalutan, prezumția noastră, sintetizează evoluția temporară a acestuia, concretizată în părțile sale componente: început de Hadrian sau Antonius Pius, care-i prefigurează traseu prin ridicarea castrului Jidava, limesul propriu-zis compus din fossa și valum, plus a unor alte fortificații pentru susținerea lui, în speță castrul Băneasa, este legată de numele lui Antonius Pius, pentru ca să fie desăvârșit de Septimius Severus, care reclădește unele caastre, construiește altele⁸, întărindu-le cu trupe necesare apărării.

Cercetarea limesului transalutanus a suscitât interesul multora; chiar dacă profesiunea și ocupația nu era adecvată cercetării arheologice.

Printre aceștia amintim pe : comitele de Marsigli, August Treboniu Laurian, Cezar Bolliac pentru ca cercetarea lui să fie făcută sistematic și în mod științific de K. Schuchardt în 1885, de Gr. Tocilescu, Pamfil Polonic, V.Christescu, G. Cantacuzino, D. Tudor și în ultimul timp de Institutul de Arheologie în colaborare cu muzeele Pitești și Cîmpulung.

Limesul Transalutanus cunoscut din tradiție sub numele de „drumul lui Traian“, este o fortificație romană care se întinde în partea de răsărit de Olt paralel cu acesta și la o distanță de 10—50 km de el, ce se desfășoară de la Dunăre pînă la trecătoarea Bran, pe o lungime de 235 km format dintr-un vallum de pământ cu miezul ars, înalt de 3 m și lat de 11 m, avînd eșalonate la o distanță ce variază între 150—300 m, caastre de pământ, cărămidă sau piatră⁹.

S-au stabilit un număr de 13 caastre care se eșalonează în spatele limesului avînd mărimi ce variază între 60×60 — $132,35 \times 98,65$ m, distanțele unele de altele la cca. 10—15 km, prevăzute fiind între ele cu turnuri de observare și pază ridicate pe movile sau înălțimi dominate.

În ceea ce privește tehnica de construcție a acestui limes ea este deosebită de a celorlalte întîlnite la noi și în alte părți ale imperiului descrierea lor avînd-o din observațiile de teren ale lui Tocilescu și Polonic, săpături directe în vallum nefăcîndu-se.

Gr. Tocilescu a observat că limesul are la bază o lățime de 10—12 m și o înălțime de 3m. Pe culmea lui, pe o suprafață de 3 m, lățime s-a construit un zid de chirpic gros de 1 m, îngropat tot cam atît în val, înălțimea lui măsurînd 2,60 m, care ars insitu a căpătat o mare duritate. Zidul acesta avea lateral palisade, iar pe culmea lui, așa cum se vede din încercarea de reconstituire efectuată de Polonic, ar fi existat creneluri de 0,30 cm grosime 1,50 m la care se ajungea probabil cu o scară.

La baza platformei, așa cum reiese din observațiile de teren ale lui Tocilescu, erau puse trunchiuri de arbori în poziție orizontală cărora

⁸ Tezaurul de la Săpata începe cu monede aparținînd lui Septimius Severus cf. V. Christescu, *Le trésor de monnaies de Săpata de Jos et la date du limes de la Valachie*, în, Istros, I, 1 (1934), p. 73—80.

⁹ Gr. Tocilescu, *Mss. Ac. R.S.R.*, vol. 5139, p. 122.

ulterior li s-au dat foc și cu care ocazie a fost ars și chirpicul ce era pus pe acestea ¹⁰.

Tehnica aceasta, unii cercetători înclină să creadă că ar avea o proveniență indigenă și întrebuințată mai ales acolo unde lemnul era din belșug și piatra lipsea.

Sistem similar de construcție s-a aflat la castrele de la Niederschsen și la castelul Hochbouki săpat de K. Schuchhardt, ridicat după analele lui Einhard de către Carol cel Mare în 808, constând dintr-un zid înconjurător din pământ, lemne și palisadă.

Zidul era așezat pe un fundament lat de 4 m făcut din trunchiuri de arbori peste care s-a aflat pământul ars *in situ* ce atingea o înălțime de 1,50 ¹¹.

Vallum-ul ce constituie o parte importantă a limesului transalutan trebuie să fi fost precedat de o *fossa* destul de adâncă, dar din cauza nesăpării ei nu se poate știți precis ce lățime și ce adâncime avea.

Ipotetic, considerăm că la ridicarea acestui limes s-a procedat în aceeași ordine ca și în alte părți ale granițelor, raportînd limesul la castrele construite în prealabil, prevăzînd pentru paza și semnalizarea luminoasă sau sonoră, turnuri de observare pe înălțimile dominante în speță movilele la cîmpie, iar în părțile de deal vîrfurile acestora.

Traseul limesului transalutan a fost călcat cu piciorul de către P. Polonic după ale cărui raporte păstrate în manuscrisele lui Tocilescu și ulterioarele cercetări de teren efectuate de profesorul D. Tudor, îi putem urmări desfășurarea sa.

Troianul începe de pe malul Dunării cu castrul *Flămînda* urmînd pe Valea Adîncă și Valea Culei, taie șoseaua națională Turnu Măgurele — Alexandria și se îndreaptă spre castrul *Putineiu*. Pe această porțiune se pot observa movile care ar putea fi fundamentele turnurilor de observare și de pază.

De la castrul *Putineiu* valul traversează râul Călmățui îndreptîndu-se spre castrele de la *Băneasa* de unde trecînd peste Valea Adîncă se orientează către nord spre gara Troian în apropierea căreia se întîlnește cu Brazda lui Novac de Sud pe care o taie ¹² și din pământul căreia s-a folosit pentru ridicarea limesului transalutan în această porțiune.

Troianul urmează de la acest punct spre *Valea Urlui* unde se află un castru ce face parte din sistemul său de apărare, pentru a trece apoi pe lîngă *Roșiori de Vede* (castru), prin pădurea Scioștea, unde se observă pe val blocuri de lut ars cu urme de nuiete și pari carbonizați pe o lungime de 4 m. Din această pădure valul se îndreaptă spre *Gresia* avînd eșalonate în acest interval movile ce-ar fi putut constitui locuri de ridicare a turnurilor de pază sau de observare. De la castrul *Gresia*

¹⁰ Găurile observate de Tocilescu la marginea valului și cărbunii din ele ar fi un indiciu că acestea erau lăsate intenționat pentru a se putea da foc la arborii așezați ca fundament.

¹¹ Cf. Gr. Tocilescu, în. *Mss. Ac. R.S.R.*, vol. 5139, fila 17.

¹² P. Polonic, *Semnalări arheologice și istorice în România și vecinătăți. Troianul*, în. *Tocilescu, Mss. vol. 5137*, p. 263; D. Tudor, *Constantin cel Mare și recucerirea Daciei romane*, în. *Rev. Istorică, Romană*, Vol. XL—XLI, 1941—1942, p. 134 și urm.

valul se îndreaptă spre nord, avînd în spate castrele *Ghioca* și *Urluieni* în apropierea acestuia din urmă Troianul este tăiat de Brazda lui Novac de nord¹³.

Limesul s-a putut observa că are înălțimea de 2 m la ieșirea din Urluieni, unde era apărat de două castre, după care urmează direcția lagărelor de la *Fîlfani-Izbășești*, *Săpata de Jos*, *Albota*, pentru a se opri pe malul Argeșului, unde se află castrul *Purcăreni*. Începînd de aici pînă la Valea Mare (Mușcel) pe o distanță de 50 km, *limes-vallum* nu mai este identificat, fiind semnalate doar castrele de la *Jidava* și cel din apropierea acestuia de pe *Dealul Morii*, ceea ce ne face să credem că în acest interval dacă nu au mai existat alte castre, cel puțin au fost prevăzute turnuri de observare și semnalizare, iar locul limesului propriu zis era deținut de apele râurilor Argeș, Rîul Doamnei, Rîul Tîrgului¹⁴.

Urmele limesului au fost semnalate în urma cercetărilor lui Polonic tocmai la Valea Mare, după urmele de arsură, pe o lungime de 1 km, ce înconjură muntele Mateiaș dinspre apus, coborînd în Valea Dimboviței la Dragoslavele, pentru ca urmele sale să mai fie identificate la Rucăr, lăsînd în dreapta burgul ce fusese sediul cohortei *II Flavia Bessorum*.

Unii din istoricii din trecut au căutat să prelungească limesul *Transalutani* pînă în Transilvania, considerînd că lagărele de la Rîșnov, Comăleu, Brețcu sînt o continuare a limesului valahic, iar tot limesul ca datînd dintr-o perioadă anterioară celui *Alutani* și îndreptat cu frontul către Oltenia¹⁵.

Privitor la datarea limesului s-au purtat multe discuții în istoriografia veche și mai nouă. Gr. Tocilescu îl consideră ca datînd din epoca lui Marc Aureliu¹⁶. P. Polonic și alți cercetători dintr-o epocă mai recentă, că ar aparține lui Septimius Severus¹⁷.

Zangemeister¹⁸ și E. Kornemann¹⁹ vedeau în el un limes dublu al Oltului, ceea ce, după opinia noastră, pare mai verosimil și nu contrazice nici ipoteza „mentorului“ în materie de limes — E. Fabricius, că acesta pe lîngă scopul apărării imediate ca front înaintat al celui de pe Olt, era și un protector al populațiilor staționare pe malul drept al Oltului²⁰ și-l atribuiau lui Antonius Pius.

Prezumțiile noastre converg tot către a atribui lui Antonius Pius ridicarea acestui limes, măsură similară luată de acest împărat în Britannia și în Germania.

Contribuția deosebită în întărirea acestui limes pare s-o aibe Septimius Severus și Caracalla, care sînt atestați prin materialul numismatic ieșit din săpături în multe castre de pe limesul *Transalutani*.

¹³ Datată în epoca lui Constantin cel Mare, cf. D. Tudor, op. cit. p. 143.

¹⁴ Un document de la C. Brîncoveanu vorbește de Troian ca semn de hotar al moșiei Godeni, lîngă Schitu-Golești, în apropierea castrului Jidava, cf. P. Polonic, în Tocilescu, *Mss. Ac. R.S.R.*, vol. 5139, p. 10.

¹⁵ Această teorie este infirmată de monetele descoperite pe limes, care merg pînă la Septimius Severus, Caracalla.

¹⁶ Gr. Tocilescu, *Mss. Ac. R.S.R.* vol. 5139, fila 2.

¹⁷ P. Polonic, *Săpăturile de la cetatea Jidava lîngă Cîmpulung*, în Tocilescu *Mss. Ac. R.S.R.*, vol. 5137, fila 228.

¹⁸ Cf. D. Tudor. *Oltenia Romană*, p. 212.

¹⁹ E. Kornemann, *Die neueste Limesforschung*, în *Klio*, VII, (1907), p. 105 și 1909) p. 500 și urm.

²⁰ E. Fabricius, în *R.E.* p. 645.

S-ar putea totodată ca, înaintea ridicării castrelor mari de pe acest limes (Băneasa, Săpata de Jos, Jidava) să fi fost ca o fază inițială castelele *aestiva* ce sînt ridicate în apropierea lagărelor mai susamintite, pentru ca ulterior să se treacă la construcția celor mari de tipul *castra stativa-hiberna*.

Sumarele sondaje făcute în aceste castre de pămînt, nu ne dau o imagine clară asupra evoluției lor în timp, ceea ce nu exclude nici presupunția ca unele din ele să fie de o dată mai recentă.

Caracteristic pentru limesul *Transalutanus* este faptul că, dacă primul limes de pe Olt se ține strict pe linia acestui râu, urmînd o direcție cit mai scurtă, cel de la est de Olt nu urmărește linia cea mai scurtă, ci cea mai posibilă și mai facilă de apărut, din care cauză străbate bazinele mai multor ape (Vedea, Urluia, Argeș, pentru a nu aminti decît cîteva) pe malurile cărora în poziții dominante și respectînd canoanele legate de castrametație, să-și instaleze lagărele.

Remarcăm în mod deosebit amplasarea lagărului Purcăreni pe malul Argeșului în apropiere de Pitești, zonă de interferență a celor 3 riuri (Doamnei, Argeș, Tîrgului) pe care Polonic îl numește „cheie de boltă a strategiei romane la confluența acestor văi”.

Limesul *Transalutanus* precede linia strategică de așteptare formată din castre, burguri, turnuri de observare și semnalizare, avînd astfel eșalonate la o distanță de 150—300 m de el lagărele: Flămînda, Putineiu, Băneasa (două), Roșiori de Vede, Gresia, Crîmpoia, Urluieni (două), Filfani, Izbășești, Săpata de Jos (două), Albota, Purcăreni, Jidava (două).

Castrele simple erau construite din pămînt, iar cele duble sînt din cărămidă, din pămînt ars ce constituia incinta lagărului, iar singurul construit în piatră este cel de la Jidava.

Cercetări și sondaje întreprinse în castelele de pe limesul *transalutan* au început cu Tocilescu și Polonic, care ne-au lăsat în manuscrise sau lucrări, descrierea lor, planurile cu dimensiuni aproximative luate la suprafață.

Săpături nu s-au efectuat decît la Băneasa, în 1943, de către G. Cantacuzino, la Săpata de Jos în anii 1928—1929 de către V. Cristescu, la Jidava în anul 1901 de către Polonic și Tocilescu și începînd cu 1962 s-au reluat cercetările aici sub egida Institutului de Arheologie de pe lîngă Academia R.S.R., sub conducerea cercetătorului Emilian Popescu.

Flămînda (jud. Teleorman). Este primul castru din limesul *Transalutanus*, fiind așezat pe malul Dunării, avea misiunea să supravegheze un important vad. Incinta lui este din pămînt ce formează un val înalt de 1,50 m, lat de 20—30 m, precedat de o *fossa* adîncă de 1,80 m. Tocilescu îi publică o schiță luată la suprafață de Polonic.

Putineiu (jud. Teleorman). După datele lui Polonic acest castru se află la o distanță de 18 km de cel de la Flămînda, are o formă patrată cu ziduri din cărămidă, prevăzute cu 4 porți. Suprafața castrului este de 52 × 52 m. Înaintea zidului se află un val înalt de 2 m și un șanț adînc de 0,50 m.

Băneasa (jud. Teleorman). Se află în apropierea comunei Băneasa, așezat pe o înălțime ce domină împrejurimile — platoul Călmățuiului, la o distanță de 4 km de castrul de la Putineiu și la 14 km de următorul castru — Roșiori de Vede.

În urma excursiilor sale în aceste părți, Cezar Bolliac identifică la Băneasa două castre cu incintă de pământ, întreprinzând sumare sondeaje care au dat la iveală materiale ceramice, numismatice, obiecte din fier.

Cercetările efectuate pe acest limes de către Tocilescu și Polonic s-au materializat în schițele de suprafață ale celor două castre, precum și a dimensiunilor acestora: castrul cel mare are o suprafață de 180×170 m, iar cel mic 80×60 m.

Săpături sistematice, dar din nefericire de scurtă durată, sînt efectuate de G. Cantacuzino, care ne face o succintă prezentare a castrului, a stratigrafiei secțiunilor trasate, a materialelor arheologice ieșite din săpături ²¹.

Castrul cel mare are o formă aproape patrată, cu axa orientată N. S., în aceeași direcție cu limesul *Transalutanus*, unde prezumtiv trebuie să se afle *poarta praetoria*. Incinta ce măsoară 130 m, respectiv 126 m, este compusă din zid de pământ ars, înalt de 1,70—1,80 m, inclusiv crenelurile și lățimea variind între 1,50—2 m. Precedînd zidul se află o *fossa* de 8 m lățime și 2,50 m adîncime. La colțurile de nord și S. V. s-a putut identifica o îngroșare a zidului de incintă cu 0,50 m întrebunătățită pentru protejarea colțurilor, ceea ce face ca zidul să aibă aici între 2—2,50 m. În fața zidului se găsesc o *berma* de 2,50 m, iar în interiorul castrului lipit de incintă s-a identificat un drum de rond lat de 2 m ce se afla pe o pantă de pământ bătut, formînd un chirpic cu o mare duritate ²².

La baza acestei pante, înconjurînd castrul la interior, s-a aflat *via sagularis* avînd o lățime de 4 m. Porțile castrului nu s-au identificat, ele fiind probabil din lemn.

Cercetările efectuate de Cantacuzino în castrul cel mic au relevat suprafața acestuia de 84×60 m, un val înconjurător lat de 10 m și înalt de 1,50 m, precedat de o *fossa* de 7 m lățime și 0,30 m adîncime.

Materialul arheologic rezultat în urma sondajelor întreprinse de Cezar Bolliac și G. Cantacuzino este compus din monede aparținînd lui Antonius Pius, Septimiu Severus și Caracalla, din fragmente ceramice și obiecte de metal. Nu s-a descoperit nimic care să ateste existența trupei ce staționa aici, totuși, ținînd cont de suprafața sa de 1,6 ha, este de admis că putea să cantoneze un *numerus* sau o *cohors quingenaria peditata*, adică o unitate de 500 de oameni.

Roșiori de Vede (jud. Teleorman). Cercetările întreprinse de Polonic de-a lungul Troianului au evidențiat și castrul de pământ de la Roșiori de vede, care avea o incintă patrată, cu o suprafață de 66×60 m. Precedînd zidul se afla un *vallum* înalt de 1 m și lat de

²¹ G. Cantacuzino, în *Dacia*, IX—X, 1941—1944, p. 441—472.

²² Acest sistem este folosit la Arcidava, din îngrămădiri de pietre (Gr. Florescu, în *Istros*, I, 1934 p. 65), la Micia din pământ amestecat cu prundiș (C. Dai-covicu, Micia, p. 15—20), la Răcari din pământ amestecat cu fragmente de cărămizi și pietre (Gr. Florescu, *Castrul roman de la Răcari — Dolj* p. 7).

10 m în fața căruia, pe o lățime de 8 m, s-a identificat un șanț de apărare.

Ghioca (jud. Teleorman). Așezat în apropierea limesului, are o formă dreptunghiulară, cu laturile de 100×136 m, înconjurat de un val înalt de 2 m, ce era precedat de o fossa lată de 15 m și adincă de 1 m.

Urluieni (jud. Argeș). Pe dealul Cotmeana sînt două castre de pămînt, unul mai mare, cu o suprafață de 146×140 pași, apărat la exterior de un șanț lat de 7 m, adînc de 1,50 m și un val lat de 15—18 m și înalt de 1,50 m. Caracteristic este faptul că șanțul de la castrul cel mic, a cărui incintă măsoară 115/150 m este comun cu cel de la castrul cel mare. Așezarea castrului pe marginea unor rișe face inutilă existența șanțului și valului de apărare pe două din laturile sale.

Filfani (jud. Argeș). Face parte din sistemul de apărare al limesului transalutan, ocupînd o poziție dominantă în apropierea văii Urluii, acoperind o suprafață de 84×120 m, înconjurat de 3 valuri și 3 șanțuri. Unul din valuri măsoară 15 m lățime și 2 m înălțime. Datorită așezării sale într-o minunată poziție strategică, fiind înconjurat din trei părți de rișe adînci, era accesibil doar pe o singură latură, unde trebuie să fi avut și poarta.

Săpata de Jos (jud. Argeș). La o distanță de 25 km de Pitești, în apropierea rîului Cotmeana, ce înconjoară din trei părți un platou, s-au identificat două castre, unul din pămînt și altul din cărămidă, ce fac parte din sistemul limesului transalutan.

Planul castrelor și dimensiunile de suprafață le avem din manuscrisele lui Polonic, iar cercetări sistematice au fost întreprinse în anii 1928—1929 de către V. Christescu.

Castrul de pămînt. Este de dimensiunile 35×45 m, avînd o incintă formată dintr-un val de pămînt bătut, prevăzut în unele locuri cu birne orizontale. În fața zidului de incintă se afla un șanț ce făcea parte și din sistemul de apărare din fața castrului cel mare. Sondajele de aici n-au scos la iveală nici un obiect roman.

Castrul de cărămidă avea o suprafață de 125×90 m. Zidul său de incintă era din cărămidă și măsura 1,50—1,75 m grosime, apărat la exterior de un val de pămînt lat de 6,50 m și înalt de 1,50 m. Colțurile castrului erau rotunde, fiind prevăzute în interior cu turnuri de dimensiunile 10×6 m. Berma nu a fost descoperită, V. Christescu considerînd că Whergangul și acesta formau un tot, despărțit doar de zidul de incintă. Porțile și pretoriul n-au fost precizate. Din săpăturile efectuate în incinta castrului au ieșit la iveală mai multe monede de bronz, găsite izolat și un tezaur de 44 de monede de argint, datînd din timpul lui Septimius Severus pînă la Filip Arabul, din care cauză s-a considerat ca întemeietor al întregului limes Septimius Severus, iar perioada de sfîrșit a acestei linii fortificate ca datînd din vremea lui Filip Arabul, anul 245 e. n., o dată cu atacurile carpice.

Albota (jud. Argeș). În apropiere de Albota se află un castru, ce face parte din sistemul de apărare al limesului transalutan, fiind așezat

pe un platou înconjurat din trei părți de rișe adânci. Incinta e construită din pământ, avînd o formă patrată și acoperind o suprafață de 108×95 m, prevăzută la exterior cu un val de apărare lat de 20 m și înalt de 0,50 m.

Purcăreni (jud. Argeș). Așezat într-o poziție dominantă, pe malul riului Doamnei, la configurația riurilor Argeș, Tîrgului și Doamnei, controla drumul ce ducea spre Jidava și mai departe spre Bran. Incinta sa este din pământ, fiind, în mare parte, distrus de ape, dimensiunile sale lăsate în manuscrisele lui Polonic sînt doar orientative: 160 m o latură, precedată de un val înalt de 1 m și lat de 0,33 m.

Limesul Transalutanus care se sfîrșește lîngă acest castru nu se mai cunoaște pe o distanță de 50 km, pînă la Jidava, interval în care el era compus, probabil, din alte castre, turnuri de observare și chiar vallum, dar care nu ni s-a păstrat, fiind distrus de ape.

Jidava (jud. Argeș). Pe valea Cîmpulungului, pe un platou înconjurat de apele riului Tîrgului, la intersecția căilor de comunicație ce veneau de la Dunăre spre Transilvania, îndeplinind sarcina apărării trecătorii Bran, se aflau două castre, unul de dimensiune mare, construit din piatră și unul mai mic, cu o incintă de pământ, în apropierea acestuia. Primele știri despre acest castru le avem de la de Marsigli, săpături parțiale făcînd în 1877 Butculescu, pentru ca în 1901, P. Polonic să le continue, lăsîndu-ne dimensiunile porților, ale praetoriului, planul întregii fortificații²³.

Castrul de pământ. Se află la o distanță de 200 m de cel de pământ. Identificat de Polonic, din manuscrisele căruia redăm următoarele dimensiuni: forma patrată cu colțuri rotunde, latura 80 m, înconjurat de un val lat de 10 m și înalt de 1 m, precedat de un șanț cu lățimea de 5 m. Sondajele de aici au scos la iveală ceramică și cărămizi. *Castrul din „Dealul Morii”.* Cercetările de teren ale aceluiași Polonic au relevat pe dealul Morii de lîngă C.-Lung, un castru din care au ieșit cărămizi asemănătoare celor de la Jidava.

Castrul de piatră. Este orientat pe axa N-S., cu pota praetoria spre sud, de unde se aștepta inamicul. Din planurile lui de Marsiglii ar reieși că acest castru avea un prim șanț la o distanță de 100 m, față de zidul de incintă care se putea umple cu apă, lucru puțin probabil pentru că lagărul este așezat pe o curbă de nivel mult mai ridicată decît apa riului Tîrgului. Un al doilea șanț, care face parte din sistemul de apărare al lagărului, s-a aflat în urma săpăturilor efectuate de Polonic lîngă zidul construcției, avînd o formă ascuțită, lat de 11 m și adînc de 3 m, iar prin descoperirea unor stîlpi în interiorul șanțului, au evidențiat faptul că în dreptul porților existau poduri mobile.

Dimensiunile castrului sînt $132,35 \times 98,65$ m, zidurile sale din piatră de rîu, au ca liant mortarul, iar pentru creneluri cărămida, ziduri a căror grosime este de 1,80 m, iar temelia de 2,20 m. Porțile aveau ziduri în exterior, îmbrăcat cu un puternic parament de blocuri de piatră, în tehnica opus quadratus²⁴, acestea pîrînd a fi dintr-o epocă

²³ P. Polonic, în *Tocilescu, Mss, Ac. R.S.R., Vol. 5137, fila 204 și urm.*

²⁴ Sistem similar la Micia, cf. C. Daicoviciu, op. cit. p. 16.

mai tirzie ridicării inițiale a castrului, indicînd mai degrabă o refacere a acestuia. Colțurile castrului sînt rotunde, avînd o îngroșare la exterior de 0,70 m, pe o distanță de 3,30 m, care formau un turn de colț semi-circular, dar care la interior are forma aproape patrată. Caracteristic este faptul că aceste turnuri sînt construite din zid masiv de piatră, ceea ce ne face să credem că turnurile aveau suprastructuri din lemn dacă asociem și mulțimea scoabelor și a cuielor ieșite din săpături. Castrului i-au fost indentificate cele patru porți, toate prevăzute cu turnuri. În interiorul castrului se află praetorium cu dimensiunile 34,70 × 30,40 m, construit din ziduri groase folosindu-se ca liant mortar. În partea de vest a casei comandantului s-a indentificat horreum-ul lung de 37,70 m și lat de 13,75 m avînd ca susținători ai zidului contraforți.

Descoperirea unui denar de argint aparținînd timpului lui Commodus aflat pe nivelul de călcare al acestui horreum duce la ipoteza că această magazie ce exista în timpul lui Commodus a fost probabil refăcută în urma unor avarii, după cum s-a putut observa și la contraforții zidului ce prezentau urme de reparații ²⁵.

Castrul Jidava-complex închis prevăzut cu 22 turnuri de apărare se situează prin suprafața sa de 1 300 mp ca cel mai mare castru al limesului Transalutanus. Așezat într-o poziție dominantă, barînd drumul ce duce spre trecătoarea Bran, care lega pe dacii de pe ambele versante ale Carpaților, castrul e conceput ca o puternică fortificație avînd în același timp sarcina supravegherii celor care au distrus burgul Rucăr-dacii liberi staționari în părțile muntoase — de a reglementa exploatarea minei de sare ce se afla în apropierea castrului, în localitatea pe care tradiția orală i-a consemnat-o în Apa Sărată.

Raportat în timp, castrul acesta se leagă de măsurile organizatorice și administrative luate de Hadrian și Antonius Pius, care departe de a socoti pe daci și roxolani pacificați, au luat măsuri în consecință întărind limesul Alutanus și construind linia fortificată de la răsărit de Olt. Compararea formelor arhitecturale ale castrului Jidava, a scopului determinat în cadrul apărării Daciei, a materialului faptic evidențiat de săpături, cu castelele Racoviță, Răcari, Micia, Arcidava, arată, multe similitudini evident exceptînd subiectivismul inginerilor constructori ai fiecărui castru de mai sus citat, ridicate în perioada Hadrian-Antoninus Pius.

Castele pe care le-am luat ca mijloc de comparație cantonau în ele, *numeri, cohortesalae*. La Racoviță, după opinia noastră staționa probabil tot *numerus burgariorum et veredariorum Daciae Inferioris* ²⁶, atestat în castrul de la Copăcenii, la Răcari *numerus Maurorum S (alde)* ²⁷, Micia *cohors II flavia Commagenorum (equitata), cohors I*

²⁵ Cf. F. Mîrțu, *Prezențe dacice în viața domestico-militară a castrului Jidava*, în Mss., nota 2 fila 1, indentificată și de Bucur Mitrea, în S.C.I.V. tom. XVIII, nr. 1, 1967 p. 197. Moneda se află la muzeul Cîmpulung-Muscel, sub nr. de inventar 2463

²⁶ Gr. Tocilescu, Fouilles, p. 130.

²⁷ N. Gostar, *Numele antic al așezării de la Răcari*, în S.C.I.V., V, 1954, p. 607—610.

Vindelicorum și *ala I Hispanorum*²⁸, *Arcidava cohors I Vindelicorum*²⁹, iar în castrul Drobeta ridicat după cum se știe în perioada dintre cele două războaie dacice și completat de lucrările efectuate în timpul lui Hadrian staționau *cohors III Campestris* și *cohors I Sagittariorum milliaria*³⁰, ceea ce ne face să credem că este întemeiată ipoteza potrivit căreia Jidava ar fi fost reședința unei unități auxiliare de *numeri*, chorte sau ală de cavalerie.

În castru deosebit de mărturiile epigrafice cu numele soldaților zidari, este atestată inscripția de *milles turmaris*³¹ care reprezintă o funcție de cavalerie menționată atât la equites singulares cât și la alae.

Descoperirea de arme în special săgeți folosite de *sagittari*, lănci întrebuințate pe întreg imperiul de formațiunile auxiliare de cavalerie pledează pentru o formație de călăreți și în fine legate de aceeași *equus caballus*.

Studierea armamentului descoperit, în special depozitul cu cele peste 400 de săgeți din *praetorium*, apoi varietatea tipurilor de *pilum*-uri³² și săbii — *machaera*³³, întăresc și mai mult opinia privind această trupă de cavalerie, care raportînd-o pericolului prezumat de străpungerea limesului de către dușmani, putea să se retragă în timp util pe aliniamentul următor — *limes Alutanus* ceea ce opinăm că s-a și întîmplat în anul cînd limesul pe care îl apărau a căzut sub loviturile carpice.

Mulțimea săgeților descoperite în *armamentarium* relevă cel puțin ipotetic că avem de-a face cu o trupă de călăreți *sagittari* specializați în luptele de deal și de cîmpie.

Făcînd o derogare de la scopul strategic determinant în cadrul limesului transalutan al castrelor ce dădeau trînicia și stabilitatea acestei linii, reliefăm în același timp caracterul predominant de focare materiale și culturale romane difuzate în aria culturală geto-dacică din împrejurimi. Încadrat în masa dacilor din întreaga provincie, populația din părțile nordice ale limesului transalutan vor încerca să scuture prin dese răscoale stăpînirea romană. Astfel au loc un șir de răscoale interne începînd cu Hadrian, continuînd cu Antonius Pius și luînd o amploare deosebită în timpul împăraților următori.

²⁸ C. Daicoviciu, *Micia*, p. 23.

²⁹ Gr. Florescu, în *Istros*, I, 1934, p. 60—72.

³⁰ D. Tudor, *Oltenia romană*, p. 231 și 232.

³¹ P. Polonic, în *Tocilescu, Mss. Ac. R.S.R., vol. 5137, fila 231*.

³² S-au descoperit 21 vîrfuri de suliță. Acest fel de arme servind la aruncat, în lupta de la distanță, majoritatea aflate în *armamentarium*, cunosc patru tipuri principale: două tipuri cu vârful piramidei mult alungit sau mai scurt cu patru fețe, toate au minerul tubular, tronconic pînă la bază patrată, avînd cîte o gaură pentru, cuiul ce le fixa pe minier aflat la Muzeul Cîmpulung-Muscel, inv. nr. 2356).

Al treilea tip este tot cu vârful piramidei nr. inv. 2357).

Al patrulea tip de pilum este cu vârful harpon cu minier tronconic și în torșadă, nr. inv. 2241) identificate și după Reinsch, în *D.A., IV, 1*, p. 483. În afară de aceste pilum-uri s-au mai găsit două tipuri de lănci pentru lupte corp la corp (hasta). Un tip are o formă romboidală, aplatisată, bombată ușor de-a lungul nervurii centrale, cu minerul scurt, tubular, tronconic, (inv. 2564). Al doilea tip este în formă de frunză de salcie cu minerul tubular tronconic. Vezi, și Cagnat-Chapot, *Man. d'arch. rom.*, Paris, 1920, II, p. 330.

³³ *Machaera* — este o armă de forma unui cuțit, o sabie scurtă, cu o muchie ușor curbată și minerul peduncular aplatisat (nr. inv. 2566). Identificate după E. Saglio, în *D.A.* p. 1460.

Pentru întărirea defensivă a provinciei împărăției romani vor căuta să întreprindă măsuri de consolidare, de construire a noi fortificații și de asemenea folosindu-se și de diplomația desbinării alianțelor cu popoarele barbare. Atrăgându-i pe goți cu stipendii consistente romanii vor intra în conflict cu carpii care vor ataca Moesia în anii 240 și 242. Acest ultim atac a afectat puternic și granițele de răsărit ale Daciei iar în baza descoperirii tezaurului de monede imperiale de la Săpata de Jos, unii cercetători inclinau să creadă că la această dată a fost părăsit limesul transalutan³⁴. În ultimul timp s-a demonstrat însă că este incoherent a mai susține această ipoteză deoarece tezaurul de la Săpata de Jos nu constituie o dovadă peremptorie pentru părăsirea limesului, la o dată când, deși pericolul era mare pentru soldații cantonați în castru, nu reclama părăsirea limesului. Sensul îngropării tezaurului trădează mai degrabă intenția posesorului de a rămâne.

Continuarea vieții limesului și după anul 242 este atestată de două monede, una de bronz bătută la Viminacium în anul 241³⁵, care, ca monedă mărunță a necesitat un timp mai îndelungat pentru a ajunge în regiunea unde a fost găsită — castrul Jidava — și mai ales o altă monedă de bronz (as) datind din vremea lui Gordian III (240—244 e.n.) găsită în același castru³⁷. Altă dovadă ce pledează în favoarea ipotezei mai sus citate este faptul că întărirea limesului alutaniu cu noi lucrări de fortificații cum este de exemplu împrejmuirea Romulei cu un al doilea zid și prin aducerea de noi efective militare, are loc abia în timpul lui Filip Arabul.

Sub presiunea atacurilor din 242 e.n., se poate spune că limesul transalutanus a fost afectat puternic fiind străpuns de atacatori, suferind stricăciuni, care însă au fost repede refăcute. Descoperirea tezaurului de la Săpata, apoi cele din Oltenia și din Transilvania atestă că pătrunderea carpilor s-a făcut prin cîmpia munteană spre Oltenia și de aici prin trecătoarea Turnu Roșu spre centrul Daciei³⁸.

Atacul din 242 este preludiul mării invazii din 245 când carpii vor devasta din nou Dacia necesitînd venirea împăratului Filip Arabul în provincia atacată și abia după lupte îndelungate va reuși să-i învingă obligîndu-i să părăsească Dacia³⁹.

Sub presiunea acestui atac limesul transalutanus este pentru a doua oară străpuns și de data aceasta părăsit definitiv. În castrul Jidava s-au găsit sub dărîmături oasele soldaților care-l apăraseră pînă atunci și care surprinși de vigoarea atacului n-au mai putut să se salveze regroupîndu-se pe linia Oltului.

³⁴ Christescu, în *Istros*, I, 1934, p. 73—80 ; idem *Istoria militară a Daciei*, p. 91. pe loc și nu de a pleca³⁵.

³⁵ M. Macrea și D. Protase. *Tezaurul de monede imperiale romane de la Geomal și invazia carpilor din anul 242 în Dacia*, în S.C.S. Cluj, 1954, V, 2, p. 554.

³⁶ D. Tudor, *Inscripții latine în muzeul de antichități Iași*, în C.S.C. Iași IV, nr. 1—2, 1953, p.

³⁷ Găsită în fața turnului intermediar al laturii de vest a castrului în campania din 1962, aflată la Muzeul Cimpulung-Muscel, nr. inv. 2462.

³⁸ M. Macrea și D. Protase, op. cit., p. 555.

³⁹ Singurul izvor este Zosimos, I, 20, cf. M. Macrea, *Monedele și părăsirea Daciei*, în A.I.S.C., III, 1936—1937, p. 275.

Odată cu căderea limesului transalutan fortăreața dacică va fi insistent atacată de populațiile dacice învinse dar nesupuse coroborate cu luptele interne ale fraților lor învinși și supuși toate la un loc în contextul general al crizei imperiale concretizată în neputința menținerii ordinii în mijlocul dezordinii care era lumea „barbară“.

Ceea ce însă istoria a consemnat a fost faptul că din încheștarea legiunilor romane ale lui Ulpius Traianus cu oștile lui Decebal, a stăpînirii romane în această provincie pînă la căderea ei și după aceea, va vedea lumina vieții un nou popor care și-a luat numele de la strămoși comuni. Acest popor — poporul român — avînd în conștiința latinătății un suport stenic și vitalizant va înfrunta cu bărbăție și curaj furtunile unei istorii zbuciumate, pentru a-și păstra în decursul veacurilor dreptul la existență, a-și conserva limba și teritoriul, obiceiurile și ființa națională.

LIMES TRANSALUTANUS

RÉSUMÉ

L'auteur relève le caractère défensif de ce limes, dans le contexte de la lutte menée par l'armée romaine contre les révoltes internes de Dacia corroborées avec les attaques externes des Carpes.

En s'appuyant sur les preuves numismatiques architecturales typologiques on montre que le limes est l'oeuvre d'Antonius Pius du nom duquel est lié aussi la construction des limes doubles d'Angleterre et d'Allemagne.

En ce qui concerne les castres du limes ils ont été successivement élevé et pas en même temps.

La défense du limes était faite par les troupes de cavalerie pour pouvoir se replier au cas de danger sur le limes Alutanus. A la suite des attaques des Carpes le limes Transalutanus sera quitté après l'an 245 e.n.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune științifică de comunicări a Muzeului județean Argeș — Pitești 24—25 mai 1971.

ORIGINEA ARGEȘEANĂ A LUI IANCU DE HUNEDOARA ÎN LUMINA RECONSIDERĂRII CRITICE ȘI EXHAUSTIVE A CRONICII LUI BONFINIUS

FLAMINIU MÎRȚU

Anul acesta, la 11 august, se împlinesc 515 ani de la dispariția — în plină glorie — din lumea contemporanilor săi, pentru a intra în istoria nepieritoare, a lui Iancu de Hunedoara, conducătorul luptei antiotomane în sud-estul Europei, la jumătatea secolului XV.

Personalitatea de proporții universale a eroului, coordonator al eroismului maselor țărănești, antrenate și conduse de el, în cadrul unui sistem politico-militar de colaborare unitară a celor trei țări românești, împreună cu popoarele din sudul-estul continentului a generat premisele luptei victorioase, cu larg caracter popular, dusă în continuare, în acelaș scop, de Țara Românească și Moldova, în perioada lui Vlad Țepeș și Ștefan cel Mare. În acest fel, a fost întârziată, cu aproape șase decenii, expansiunea otomană în Europa centrală, respectiv fiind împiedicată substituirea mai devreme, aici cu formele mai înăpinate ale feudalismului otoman, a relațiilor feudale ce se găseau mai înainte, atunci în țările europene. Pentru aceste motive a fost justificată preocuparea majoră a contemporanilor umaniști, dar și a modernilor, pentru cercetarea amănunțită a vieții celui în cauză.

Ceea ce a rămas însă încă obiect controversat, în cadrul investigațiilor și interpretării în problemă, este localizarea geografică, exactă, a zonei de origină a acestui român, de excepțională valoare politică și militară. Nici astăzi nu se poate afirma că istoriografia noastră ar fi lămurit, cu precizia cuvenită, și peremptoriu, acest punct, deși el a constituit un obiectiv frecvent în preocupările unor cercetători de prestigiu, care au întocmit lucrări de incontestabilă valoare¹. Ca atare, în

¹ Șt. Pascu, *Rolul cnezilor din Transilvania în lupta antiotomană, a lui Iancu de Hunedoara*, în *Studii și cercetări de istorie*, VIII, 1957, 1—4, Cluj, p. 25, nota 1. — D. Prodan, *Iancu de Hunedoara*, în *Studii și cercetări de istorie*, VIII, 1957, 1—4, p. 10. Camil Mureșean, *Iancu de Hunedoara și vremea sa*. București, 1957 — Camil Mureșean, *Iancu de Hunedoara*, Ed. Științifică, București, 1968.

concluzie obiectivă, persistă situația de controversă², de supoziție și ipoteză, în temă. Faptic însă, aceasta este restrinsă la două variante, singurele demne de interes, întrucât sînt singurele cu temeiuri realmente fundamentabile. Alternativele se cunosc: 1) o descendență dintr-o familie de cnezi hunedoreni, băștinași români din Țara Hațegului, 2) o descendență dintr-o familie din Țara Românească, refugiată în Transilvania.

În lumina acestor perspective, socotim imperios necesară o riguroasă reconsiderare critică a izvoarelor de bază, de care dispunem, coroborate cu noile știri publicate, pe care le vom întregi și confrunța cu datele inedite pe care am reușit să le descoperim în cursul investigațiilor întreprinse. Dintr-un început vom preciza însă că binecunoscutei lucrări a lui Bonfinius nu-i putem minimaliza chiar și informările controlabile pînă la evidență, în problemă, cum s-a procedat, neîntemeiat, și în prejudiciul unui minimum de adevăr existent.

O vom reconsidera, avînd în atenția maximă ceea ce constituie obișnuitele deficiențe ale izvoarelor narrative: subiectivismul și poziția de clasă a autorului. În speță, însă, acestuia trebuie să-i refuzăm și linia apologetică adoptată față de patronul său, regele Mathias, uzuală vremii, dar și inevitabilă, pentru cel care luat ca secretar al suveranului și ca lector al reginei Beatrice, primise, ca o sarcină, redactarea cunoscutei cronici.

Nu vom omite, deasemenea, că privitor la valoarea documentară a izvorului în cauză, este cunoscut că informațiile aparțin în plină paternitate lui Bonfinius numai începînd cu anul 1471, cele anterioare fiind o complicație de izvoare maghiare, cu precădere folosirea cronicii lui Turoczy³.

Considerăm că o reexaminare critică a lucrării este de o stringentă necesitate, pentru cel puțin cîteva motive, care au fost scăpate pînă acum din vedere, sau cărora nu li s-au acordat întreaga importanță, pe care în realitatea lor obiectivă o au. 1. Originalul cronicii a fost pierdut, cum se știe, iar după o copie defectuoasă au fost tipărite ediții fragmentare (în latină, germană, maghiară), prima completă fiind a lui Jan Sambucus, tipărită în 1568 la Basel, căreia i-au urmat numeroasele altele: în 1575 la Cluj, în maghiară, cele din 1581, în latină și germană, la Frankfurt am Main, în 1606 la Hanoviae, în 1690 la Köln, în 1722 la Tyrnaviae, etc, menționînd aici numai pe cele pe care le-am putut cerceta. Toate acestea au însă o valoare informativă surprinzător de inegală, în funcție de ediția, textul, stilul și limba redactării. 2. Constatînd că numai în unele ediții aflăm precizări de valoare edificatoare în problema localizării originii lui Iancu, considerăm că numai o analiză

² *Istoria României*, II, p. 434 („Rămîne posibilă însă și o altă versiune”) D. Prodan, op. cit. p. 10, arată că dacă astăzi este clară originea românească, a lui Iancu de Hunedoara, locul de origină este încă discutabil. Camil Mureșan, op. cit. p. 40, nu exclude origina lui Iancu, din Țara Românească, admitînd că: „fie că venise din Țara Românească, fie că se ridicase dintre cnezii din părțile Hunedoarei...”.

³ L. Juhašz, *Paralele, între cronica lui Thuroczy și a lui Bonfiniu, de la Sigismund pînă la Mathei Corvin*, 1938 (*Thuróczy és Bonfini krónykának összehasonlítása Szigmondtól Mátyásig*).

exhaustivă și comparativă a tuturor edițiilor apărute înainte de secolul XVII, poate conferi valabilitatea unor puncte de vedere.

Opiniile expuse pînă acum, așa cum se indică în trimeterile bibliografice, din lucrările existente, utilizează acest izvor numai prin analiza unei singure ediții și dintre cele mai noi, — care cuprind îndeosebi omisiuni, ce s-au înmulțit pe măsura succesiunii edițiilor în timp⁴.

Versiunii potrivit căreia Iancu de Hunedoara își trage origina dintr-o familie din Țara Românească, ce s-ar fi strămutat în Transilvania — deși emisă de majoritatea izvoarelor narative⁵, i se ridică obiecțiunea că interpretarea s-ar datori unei confuzii generate tot de cronică lui Bonfinius.

În aceasta se spune, despre erou, cităm : „In Corvino vico natus“ ceea ce ar însemna, după unii cercetători : născut în satul Corvin. Considerăm că nu este traducerea sensului exact și nici interpretarea justei semnificații. Derivat din substantivul latin *corvus*-i, forma *Corvino* are aici calitatea de atribut, de la *corvinus*-a-um și înseamnă „corbesc“, după cum avem, de pildă, *caninus*-a-um, ciinesc, de la *canis*-is ciine.

Ca atare, traducerea exactă a textului din cronică, este : „născut în satul corbesc“, ceea ce are cu totul altă semnificație, cum vom arăta mai jos. Un sat cu denumirea textuală de *Corvin*, n-a existat niciodată, nicăieri, și nu-l putem admite pe simpla presupunție de intenție a lui Bonfinius, dar lipsită de probe, că, cităm,, după unii cercetători,“ de fapt cronicarul nu spune aici altceva decît că eroul s-a născut în localitatea de reședință a familiei, adică în Hunedoara...⁶... (!).

Acest punct de vedere poate fi susținut numai pe folosirea unor ediții tîrzii ale cronicii, cum este aceea din 1690, a căror valoare informativă, de precizare și localizare, este depășită substanțial de texte anterioare, ale aceluiași Bonfinius.

În acest sens, în ediția „Ungerische cronica“, redactată în limba germană medievală, tipărită în ductul gotic, avînd și imagini, de Peter Schmidt, la Frankfurt am Mein, în 1581, în editura lui Sygmund Faie enabends⁷, Bonfinius se ocupă în două locuri de originea lui Iancu, respectiv în două cărți : a patra și a noua, ale decadei a treia. Încă în „Register oder kurtzer begriff der 45 Bücher Antonii Bonfinii von Ungerischen Geschichten“ de la sfîrșitul cronicii, avem indicații în temă, cu trimitere la pag. 226 : „Iohannis Corvini geschlecht und herkommens“ adică neamul și originea lui I.C. — și deasemenea trimiterea pentru pag. 274, cu indicația „Corvini wie sie in Ungern kommen!“. Cum au venit Corvinii în Ungaria (Transilvania n.n. —). La pagina 226 a cărții a IV-a, aflăm un subtitlu marginal, „Herkomme Iohannis Corvini“, în traducere : originea lui I.C. și deasemenea în cartea IX-a, la pag. 274, se află subtitlul „Holloes vaterland Iohannis Corvini“, adică Hollos — patria lui I.C. Acest cuvînt „hollos“ aflat și

⁴ *Istoria României*, II, p. 446, folosește tîrzia ediție din 1744 — Viena, Camil Mureșan, op. cit., p. 44, nota 1 și 3 folosește, deasemenea, o ediție din 1690, etc.

⁵ *Istoria României*, II, p. 434.

⁶ În acest sens și Camil Mureșan, op. cit. ibidem.

⁷ Biblioteca de literatură străină, București str. Bis. Amzei nr. 5 cota D. 2187.

în edițiile latine de mai târziu n-a atras atenția suficientă a cercetătorilor. Este un termen maghyar, de la cuvîntul *hollo* ce însemnează corb, iar ca *hollos*, are aici semnificația de atribut, însemnînd corbesc, echivalentul termenului latin de *corvino*.

Însemnătatea completă a cuvîntului *hollo* cu valoarea de precizare și localizare geografică, o confirmă iarăși textul paginei 226, amintite, situat lateral subtitlului marginal menționat, și arc următorul cuprins : „ist aus dem stecken Corvino oder hollos hurtig und sein geschlecht in das kö Corviner erstreckt“ — în traducere : este din ramura corbească, sau mai de grabă *hollos* (adică corbească în maghyară) și neamul său este răspîndit în Piatra Corbenilor (*kö Corviner*).

Cuvîntul *kö* deasemenea maghyar, nereținut suficient și neinterpretat pînă acum, înseamnă piatră, iar pentru motivul că îl aflăm atașat cuvîntului *Corviner*, se impune cu o funcționalitate toponimică, de localizare a așezării, denumită și existentă și astăzi, dealtfel, Corbii de piatră, aflindu-se, cum se știe, pe versantul sudic carpatic, în zona muntoasă a județului Argeș. Localitatea a constituit totuși obiect de discuție, sub apelativul simplu de Corbi sau Corbeni (așezări diferite, dar deasemenea existente în aceeași zonă transalpină) într-o versiune prezentată ca ipotetică și combătută, deși fără argumente, de către unii cercetători⁸. Nu se amintește nimic despre amănuntele de localizare aflate în ediția germană din 1581, a croniciei, pe care le-am semnalat.

Un alt fragment din textul aceleiași pagini 226, se coraborează, edificator, cu cele de mai sus. Cităm „man segt dass sein Vater unter dem Valachen, die jetzt der Gothen und Dacienland in haben noch von der kö Bürger herkommen“, în traducere : se spune că tatăl său (al lui Iancu n.n.) este dintre Valahii care posedă acum țara Goților și țara Dacilor, și încă (se spune) veniții dintre cetățenii (locuitorii n.n.) din Piatra.

Textul în cauză, din cartea a IV-a din decada a III-a a croniciei, dă în continuare precizări în acelaș sens, asupra apartenenței transalpine a familiei lui Iancu, căci, cităm „man sagt das Keiser Sigmund diesen jungen Corvin, als er noch gantz jung gewesen um seines Vaters ritterlichen that, villen jenseit den Alpen und hoch gebürgen her erfordert und ihm in Siebenbürger gesetzt“.

Textul a fost transmis și în edițiile posteriore, în limba latină, cu unele modificări dar cu acelaș sens : „Sigismundum enim affirmant fama paterni, nominis Ioannem adhuc ephebum e Transalpinis oris in Transilvaniam transtulisse⁹, în traducere : împăratul Sigismund, pentru faima numelui său părintesc (a lui Voicu, tatăl) n.n.) l-a adus pe Iancu, încă efeb, (deci la vîrsta de 16—20 de ani, n.n.) din ținuturile transalpine în Transilvania.

Precizarea de mai sus, cunoscută din versiunea latină, enunțînd documentar-narativ, localizarea originii lui Iancu în Țara Românească,

⁸ Camil Mureșean, op. cit. p. 44, („Numele Corvinus... al familiei, a dat naștere și părerii eronate că ea s-ar trage dintr-un sat cu numele de Corbi, Corbeni, fie din Hațeg fie din Argeș”).

⁹ Bonfinius, *Historia Pannonica sive Hungaricarum Rerum, Decades IV, et demidia, decada III-a*, cartea IV-a, pag. 304, Köln, 1690.

capătă astăzi un nou aspect în lumina precizărilor ediției germane din 1581, integrate deabia astăzi în contextul general al elementelor edificatoare în tema în cauză.

Avem însă la aceasta încă o coroborare prețioasă. Este referirea de la pag. 274, însă din cartea a IX-a, a cronicii de la Francfurt, în ediție germană. Aci în dreptul subtitlului marginal (el însuși semnificativ) cităm: „Holloos vaterland Iohannis Corvini“ — adică: locul corbesc, Corbi, patria lui Iancu Corvin — se precizează: „Unter diesen (Walachien — n.n.) ist das Blut Corvini so lang verborgen gelegen und zu letzt in dem Dorf Corvino (Holloos)“ — în traducere: printre acești valachi — n.n.) este bine ascuns singele corbeanului, așezat în cele din urmă în satul corbesc (adăogînd și termenul maghyar — hollos). Elementele noi de localizare geografică pe care le prezintă ediția germană din 1581, a cronicii lui Bonfinius, cuprind valoarea unei precizări toponimice, prin cuvîntul — atribut — maghyar hollos: corbesc, nesubliniat pînă astăzi, completat cu substantivul kö = piatră, aci cu aceeași semnificație de element toponimic, cum o confirmă termenul Kö Corviner, adică Piatra Corbilor — Corbii de Piatră de astăzi. Așezarea aceasta se află și acum, faptic și exclusiv, în județul Argeș, necunoscîndu-se nimic asemănător în Hațeg, în timp ce localizarea primă este reconfirmată cu coroborarea logică reclamată de expresia, cităm: „In der Dorf Corvino-Holloos“, în traducerea exactă: în satul corbesc (Corbi) și nici decum în satul Corvin, care nu există realmente.

Vom sublinia că în cadrul bibliografiei mai vechi, a problemei, au fost totuși formulate opinii care au pus în circuitul de informare elemente demne de interes pentru varianta argeșeană.

Fostul bibliotecar director adjunct al Bibliotecii Academiei Române, Al. T. Dumitrescu, colaboratorul apropiat al eruditului Ion Bîanu a publicat în revista *Muscelul*¹⁰, ce apărea la București, în nr. 1 din 20 februarie 1916, pag. 5, un mic studiu intitulat „Originea Corvineștilor“.

Cercetătorul amintit, arăta că episcopul Ion Listus de Veszprem (Ungaria) a notat pe marginea unui exemplar al cronicii lui Bonfinius ediția latină din 1568, în dreptul pasagiului referitor la locul de naștere al lui Iancu de Hunedoara, că acest sat se numește Hollokö, adică, arăta el, înseamnă în maghyar Corbii de Piatră și adăoga amănuntul că este un „castellum“ în Transalpina, pe care precizează că l-au stăpînit strămoșii lui Nicolae Olahul, Arhiepiscop de Strigoni, celebrul umanist, ce era, se știe, înrudit cu neamul Corvinilor¹¹.

Interesul și competența episcopului Listus, în problemă, sînt fundamentate și judicioase. Adnotarea acestuia era făcută după circa 8 decenii de la moartea regelui Mathias, fiind făcută pe o ediție din 1568, înclăt evenimentul în cauză nu era prea îndepărtat în timp. Calitatea adnotatorului îi motiva acestuia interesul pentru problemă. Orașul Veszprem,

¹⁰ Biblioteca Academiei R.S.R. — cota P.I., 4317.

¹¹ Prin Minzila din Argeș, din familia domnească a Dăneștilor, căsătorit cu Marina, sora lui Iancu de Hunedoara, amănunt destul de cunoscut. Origina din Țara Românească a lui Olahus fiind atestată și de un document epigrafic necontestat: inscripția de pe lespedea tombală a lui Matei fratele acestuia, mort în 1536, cf. Șt. Bezdechi, *Nicolae Olahus*, Aninoasa, Gorj, 1930, p. 105. I. Pușcariu, *Familiiile nobile române*, p. 148, Sibiu, 1895.

cu episcopatul cel mai vechi din Ungaria, era, în perioada medievală, localitatea de reședință a reginelor țării, iar episcopul titular avea și funcția de cancelar al acestora ¹².

Calitatea îl făcea un apropiat al suveranilor respectivi, și implicit un cunoscător al amănuntelor de genealogie și origini cu privire la regii anteriori și contemporani ai Ungariei. Suspiciuni de poziție obligatorie, trasată în problemă de către împăratul Maximilian al II-lea și rege al Ungariei în vremea sa, un Habsburg, dar spirit tolerant și chiar favorabil Reformei, nu sînt justificate plauzibil, acesta neavînd nici-un interes față de localizarea originii lui Iancu. Despre acest castellum, menționat ca existent în Hollokő spune Al. T. Dumitrescu, potrivit cercetărilor făcute de el personal, în teren, n-a putut fi decît pe vechiul domeniu, mult mai întins în perioada feudală, al satului Corbii de Piatră, din Plaiul Oii.

Cercetătorul menționat, care în calitate sa de bibliotecar adjunct al Academiei Române, avea reale posibilități de investigație, a decedat în anul 1916, încît acestea nu s-au mai putut continua pe linia începută, rămînînd doar nota-studiu din publicația menționată. Referindu-ne la așezarea în cauză, pentru cea mai veche existență documentară a sa, se cunoaște hrisovul dat de Vladislav al II-lea, la 15 aprilie 1456, care atestă că satul Corbii de Piatră, Corbii de pe Argeș, o ocină din Micești, și jumătate din Mălureni, erau vechi, cităm : „ocine și dedine“ ale jupînului Mgoși ¹³.

Fiind „dedine“ deci de la moși (cuvînt slav de la ded = moș, cf. Mar-darie Cozianul, *Lexicon slavo-român*, pag. 135, nr. 918, ed. Acad. Română 1900) erau provenite de la cel puțin trei generații în urmă, deci statul exista încă de la jumătatea sec. XIV-lea, cînd ascendenții lui Iancu vor fi trecut în Transilvania, în cadrul fluctuațiilor demografice desfășurate între cele două versante ale Carpaților, care n-au fost niciodată un prag despărțitor, ci tocmai o coloană vertebrală de legătură, pentru complexe relații demografice, economice și politico-culturale într-o istorie unitară a celor trei țări românești.

O obiecțiune împotriva versiunii argeșene este totuși ridicată de către cercetătorii actuali, de prestigiu, ceiace ar orienta spre adoptarea versiunii transilvane căci, cităm : „numai un băstinaș cum a fost bunicul și străbunicul lui Iancu puteau avea relații atît de întinse de rudenie, în șirul cnezilor din Țara Hațegului, între care cu cei din Cinciș... cu care era frate devălmaș ¹⁴.

Motivarea, care ar păre peremptorie, este totuși susceptibilă de o punere în discuție, prin noi elemente de informație, care acum sînt integrate în procesul temei.

¹² Korompay, György, *Veszprem*, Budapest, 1957.

¹³ *Doc. priv. Istoria României, B. Țara Românească, sec. XIII—XIV*, p. 128—129.

¹⁴ Șt. Pascu, op. cit. p. 26 ; Wertner, *A Hunyadiak*, în *Anuarul Soc. de Istorie și Arheologie, al jud. Hunedoara*, 1900, p. 110—112.

Satul Cinciș, aflat la circa 7 km sud de orașul Hunedoara, își trage apelativul toponomastic, de la expresia „5 inși” — conform tradiției locale¹⁵, păstrate pînă astăzi, care se referă la cei cinci români, veniți din Țara Românească, din Corbi Argeșului, și așezați aci, în masa românilor hunedoreni, la sfîrșitul sec. XIV-lea. Aceștia au fost: Serb, cu fii săi Voicu (tatăl lui Iancu de Hunedoara) — Mogoș și Radu și încă un frate al primului, al cărui nume nu se știe¹⁶. Aci se află și urmele monumentului de cult ctitorit de Voicu, tatăl lui Iancu, portretul votiv, în frescă, al celui din urmă, fiind zugrăvit pe peretele nordic al pronaosului și înfățișat tînăr, cu inscripția latină de Iohannes.

Acest monument din secolul XV, ale cărui fresce, din fericire, au fost scoase și păstrate, se află, în perioada de primăvară, acoperit de apele lacului Popeasca¹⁷ și numai vara la scăderea acestora, apare la suprafață.

Este cert, că izvorului de informare în cauză, nu-i putem atribui, critic, decît valoarea justă la nivelul admis uzual tradiției.

Aceasta, formă a memoriei colective a poporului, cu embrionul său de adevăr, pe care s-au adăogă, desigur, deformările celor șase secole scurse de atunci, trebuie aprofundată cu toată exigența, dar încontestabil și reținută în contextul general al izvoarelor de orice natură, ce pot servi elucidării unei probleme.

La 4 km nord de Cinciș, către Hunedoara, se află localitatea Teliuc. Aci, pînă prin 1880, se putea vedea¹⁸, în biserica veche, astăzi dispărută, mormintul Elisabetei de Marginea, soția lui Voicu Valahul Corbeanul, din Argeș, mama lui Iancu de Hunedoara. Fapticul confirmă în totul documentul.

În cronică lui Bonfinius, în ediția tipărită la Cluj¹⁹, la 1 decembrie 1565, se menționează : „Thelec, pagus ubi mater Iohannis Hunyadis sepulta est”, ca subtitlu marginal, la capitoul „Historia integra Mathiae Hunnyadis”.

Considerăm că și blazonul familiei, corbul cu inelul în cioc, stema pe care a stabilit-o Sigismund de Luxemburg tatălui lui Iancu, (lui Voicu și fraților săi) ca donatari, în 1409, ai domeniului Hunedoarei, este plauzibil legat de locul lor de origină, din Țara Românească, de Corbi, fiind o reminiscență natală, pentru care beneficiarii înobilăți este logic să-și fi exprimat o preferință afectivă, foarte firească.

Interpretărilor privitoare la asemănarea acestui însemn heraldic cu stema Țării Românești²⁰ nu le putem însă acorda nici-o valabilitate

¹⁵ Relatarea preotului teolog Anton Rudeanu, din Cinciș și a scriitorului Const. Prisnea, în urma cercetărilor de teren publicate în itinerarul de călătorie „Catedrala scufundată”, București, 1968, p. 93.

¹⁶ C. Mureșan, op. cit. p. 38, menționează versiunea venirii în Transilvania a celor 5 amintiți, fără a cita tradiția din Cinciș, neînsușindu-și de altfel faptul în concluzia finală.

¹⁷ Relatările, lui Anton Rudeanu, din Cinciș și ale lui C-tin Prisnea, op. cit., p. 94.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ „In unum congesta ac disposita a Gáspár Helto, Claudiopolitanae ecclesiae ministro” p. 2. Biblioteca Acad. R. S. România, cota III, 141681.

²⁰ Relatarea tezei lui C. Mureșan, op. cit., p. 42.

întrucît aceasta din urmă prezintă cu totul altceva, fundamental deosebit : pajura cu o cruce în cioc, avînd în cîmp soarele și un crai nou, ca elemente cosmogonice.

Ca o concluzie în problema studiată, vom constata că cele două versiuni, în privința locului de origină al lui Iancu de Hunedoara, respectiv de român argeșean sau de român din Hațeg, prezintă încă elemente ce mențin controversa²¹. Datele în completare, noi, pe care le-am adus, cit și cele cunoscute, dar cărora nu li s-au acordat pînă acum, de către istoriografie, întreaga semnificație reclamată în contextul exhaustiv al problemei, considerăm că trebuiesc integrate și utilizate în informarea și exegeza contemporană, asupra temei în cauză.

Personalitatea lui Iancu de Hunedoara, reflectată de istoria poporului român, și de cea universală, este prea majoră, pentru a nu lămuri, în toate amănuntele sale și locul de origină al ilustrului conducător militar și politic al luptei antiotomane din Europa, de la mijlocul secolului XV.

Sub comanda sa, oștenii români de pretutindeni, uniți pe cîmpurile de bătălie, știau că lupta lor era pentru țară, pentru toate țările române, și străine, oprite de cîmpirea turcească, țări ce în concepția medievală formau un tot : creștinătatea, în lupta cu păgînii. Solidaritatea aceasta, generată de ideologia epocii, le-a dat noțiunea unei comunități de conștiință românească și a unei înalte demnități umane. La acestea, Ion de Hunedoara și-a avut marele său merit creator.

Nu este lipsit de importanță să reținem deasemenea că împlinirea a 515 ani de la moartea lui Iancu se alătură cu împlinirea a 600 de ani de la încă o luptă a românilor împotriva expansiunii turcești în Europa²², prin participarea unor contingente românești în bătălia de la Cirmen, de pe fluviul Mărița, la 26 septembrie 1371, în care a căzut însuși regele sîrb Vucașin.

Era eroica afirmare de solidaritate internațională a românilor apărători ai civilizației Europei, împotriva expansiunii „clasei ocupanților militari turci”, așa cum a definit-o Marx.

²¹ Din cele mai cunoscute izvoare, pentru origina eroului din Țara Românească : *cronicile* lui Bonfinius, Thuroczy, a familiei de Cilli, redacțiunea lui Gaspar Heltai, studiul lui L. Elekes : *Hunyadi*, Budapest, ed. 1952. — Pentru origina românească din Transilvania : versiunile lui Laonic Chalcocondil, Anton Veransic, Schöner Gyula în *Istoria națiunii maghyare, III*, partea a II-a, p. 620 și Sebastian Munster, în *Cosmografia*, ed. Basel, 1550, p. 919, referindu-se însă numai la nașterea lui Iancu în tîrgul (!) Hunedoara, nementiînd însă nimic despre ascendenții acestuia. Opiniile ultime, pentru versiunea transilvană, considerăm că pot obliga mai puțin a fi acceptate, întrucît acestea nu se pot prevala de o localizare geografico-toponimică la nivelul precizării unei localități, ceiace avem tocmai în cuprinsul opiniilor ce susțin versiunea argeșeană, infirmînd, prin această, localizare precisă, și presupunerea că ar fi fost ignorată, de către contemporani, prezența românilor în Transilvania și ca atare a lui Iancu, fiind valah, i s-ar fi atribuit origina generică și obligatorie din Țara Românească.

²² *Istoria lumii în date*, București, 1969, p. 121, și 134.

IANCU DE HUNEDOARA ORIGINAIRE D'ARGESH : CONCLUSIONS D'UNE ANALYSE CRITIQUE ET EXHAUSTIVE SUR LA CHRONIQUE DE BONFINIUS

R É S U M É

Parmi les variantes controversées concernant le lieu d'origine de Iancu de Hunedoara, le chef de la lutte antiottomane, dans le sud-est de l'Europe, au milieu du XV-ème siècle, l'auteur-infirmant l'origine transylvane de l'héros se décide pour l'origine de Arghesh, de celui-ci, suite des investigations et des reconsiderations critiques et exhaustives des éditions de la cronique de Bonfinius. Parmi ceux ci, celle de 1581 imprimée a Francfort sur Mein, en allemand du moyenage, au ducte gothique et illustrée contient des éléments inédits, ignorés jusqu'a présent, a savoir la localité „Les Corbeaux de pierre“, indiquée dans le texte par le mot hongrois „Hollokö“. La localité existe aujourd'hui même, en Valachie, dans l'actuel district d'Arghesh. On remarque que la localite'Corvino, indiquée dans les éditions en latin, n'existe pas réellement. — La version d'une origine de Arghesh est confirmé aussi par une note marginale redactée, en 1568, par l'évêque Jean Listus de Veszprem, le chancelier des reines d'Hongrie et par une tradition qui persiste encore au village de Cinciş, près de Hunedoara. Conformement a ceble-ci, le nom (Cinciş = 5) du dit village resulte des 5 valaches parmi les quels etait Voicu (le père de Iancu de Hunedoara) venus de la Valachie, au XIV-ème siècle, celui-ci ayant bati aussi le vieux monument de culte-aujourd'hui en debri-après l'anoblissement de Voicu, en 1409, par l'empereur Sigismond de Luxembourg. Enfin, le blason de la famille du héros, le corbeau a l'anneau au bec, a comme genèse, affective, le nom de la localité citée : „Les Corbeaux en pierre,“ de la Valachie, du distriot d'Arghesh, d'ou les ascendants du héros ont passé les Carpathes pour s'établir en Transsylvanie. Après 515 années écoulées après la mort de Iancu de Hunedoara, la version de l'orgine de Arghesh du héros se confirme, par des nouveaux éléments, fondés sur des sources documentaires, de premier ordre.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune
ştiinţifică de comunicări a Muzeului judeţean
Argeş — Piteşti 24—25 mai 1971.

UN DOCUMENT NECUNOSCUȚ DE LA MIHNEA TURCITUL, DOMNUL ȚĂRII ROMÂNEȘTI

VERONICA VASILESCU și SPIRIDON CRISTOCEA

Muzeul județean Argeș-Pitești păstrează, cu deosebită grijă, printre obiectele prețioase din colecția sa și câteva acte vechi. Dintre acestea publicăm documentul slav, inedit, dat în orașul de scaun București la sfârșitul secolului al XVI-lea *.

15/8/8 (70/9/6) ¹⁾ iulie 22, Bucuresti.

Mihnea Turcitul, voievodul Țării Românești, întărește lui Vladul din Gârlești, lui Țigan și lui Vrabețul stăpînirea asupra părților de ocină cumpărate în Cîmpeani și în alte părți.

† Милостію Божію Іо Микхъ воевода и господи́нь вѣсю землі
 Ѡгррѡвлахискою и синь великаго и прѣдобраго Ализ[анд]рѡ²⁾ [вое-
 вода]²⁾. Дават господство ми сию повелѣнію господства ми Владулов
 ѡт Грьлещи и съ сынови си елице им Богъ припѣстит, ѡакоже да мѣ
 ест ѡчинѡ ѡт Кѣмпѣни дел Команов вѣсах варе и елика се хтет избрат
 ѡт гор и ѡт дол и ѡт полю и ѡт вода и ѡт шѡм и ѡт посвѣде през вѣсеми
 хотар; понежею покѣпих Владул ѡт Коман и ѡт вѣсих брати своим
 за . в . аспри готови; али ѡт Ѡста Пѣрѡлов през Полю Пѣрѣсит до
 Ѡста Колникѡлов, и ѡт Ѡста Колникѡлов до вода Драгіев и по вода до
 лакѡл Кривев и ѡт лакѡл Кривев по пѣть до вода Тезлѣецѡлов...²⁾
 по Тезлѣецѡ до Ѡста Пѣрѡлов. И паки покѣпих Владѡл ѡчинѡ ѡт Кѣм-
 пѣни ѡт...²⁾ и Врабецѡл ѡт Корбѣ и ѡт Радѡл младец, дел им вѣс
 варе и елика съ хтет избрат, за . а . аспри. И пак покѣпих Владѡл и
 Ци[г]ан ѡчинѡ ѡт Кѣмпѣни ѡт на Нѣгое ѡт Бѡмбрѣ дел его вѣс за . с .
 аспри. И пак покѣпих Владѡл ѡчинѡ ѡт Кѣмпѣни ѡт Доброть. . а . нив
 широк . м . паши и длѣг ѡт вода Драгиев [до]²⁾ краи Полю Пѣрѣсит

* Documentul a fost achiziționat în octombrie 1967 de la Cîrlănuș N. Ion din satul Poenita, com. Bălilești, jud. Argeș. Nr. inv. 3, registrul de documente nr. 1.

¹ Datat după domn și divan.

² Ilizibil și rupt, completat de noi în [].

за .п. аспри. И пак покѣпих Владул ѡчинѣ ѡт Бръгиан .а. нив, паки широк .м. паши и длѣг....², ѡт вода Драгиев до краи Полю Парасит. И пак покѣпих Владул ѡчинѣ ѡт Кѣмпѣни ѡт на Клѣць .а. нив .м. паши широк и длѣг ѡт вода Драгиев до краи Поле Пърѣсит за .п. аспри. И пак покѣпи Владул ѡт Гръле[щи] ѡ.....³ ѡт Кѣмпѣни .а. нив широк .м. паши за .п. аспри. И пак покѣпих Циган ѡт Грълещ ѡт Кѣмръзан ѡчинѣ ѡт Кѣмпѣни ѡт хотар Врабецѣлов....² гор дел его въс за .п. аспри. И пак покѣпих Циган² ѡт Кѣмпѣни² ѡт Дѣнгъ.....² И пак покѣпих Циган² ѡт Кѣмпѣни ѡт Фрѣнзѣ.....² за .п. ас. И пак покѣпих Циган .а. нив.....² за .п. ас. И пак покѣпи Циган .а. разор ѡт [Ц] ѡвѣл² а дрѣг разор ѡт Опрѣ.....² за .п. аспри. И пак покѣпих Владѣл и Врабецѣл .а. нив 8 К[ѣмпѣни]² ѡт Гаврил за .п. аспри, али .м. паши. И пак покѣпих Циган очинѣ ѡт Грълещи ѡт на Кръстѣн .в. нив за .р. аспри. И пак покѣпих Циганѣ⁴ ѡт сынови Мошѣлов .а. нив за едно кравѣ. И пак покѣпих Циган ѡт Хомоч .г. ниве по .г. краве. И пак покѣпих Циган ѡт Антонѣю .а. нив за .о. аспри. И пак покѣпих Циган .а. лозѣ 8 Смърдещѣц и съ ѡчинѣ четвъртаго ѡт Барбѣл за .пп. аспри. И паки покѣпих Врабецѣл ѡчинѣ ѡт Кѣмпѣни ѡт Гѣсѣл, дел его въсѣ и ѡт Тоадер дел его въсѣ и ѡт Мжн[ц]а² дел его въсѣ за .вф. аспри. И пак покѣпих Врабецѣл ѡт Бѣдика дел его ѡт Кѣмпѣни въсѣ за 8 више реченѣ цѣнѣ, али похотар више реченѣ. И пак покѣпих Врабецѣл ѡт Хомоч .г. н[иве]² по .г. краве.

Сего радѣ дадох и господства ми ѡкоже да мѣ ест ѡчинѣ, ѡхабѣ непокољбимо по р[еч]и² господства ми. И сведетель постављѣм господство ми: жѣпан Кисар вел дворник и жѣпан Дѣмитрѣ лѣгофет и Пѣтрѣ спатар и Мирослав вистиар и Радѣл комис и Владѣл пехарник и Иѣне постелник. Ис. Хамза, въ град Бѣкѣреци, месеца юлие .кв. дѣни, ѡбитѣла лѣто .з[ч]с.

† Io Михнѣ Воевода l. s. Милостѣю Божию господинѣ.

TRADUCERE

† Din mila lui Dumnezeu, Io Mihnea voievod și domn a toată țara Ungrovlahiei și fiul marelui și preabunului Alixandru voievod. Dă domnia mea această poruncă a domniei mele lui Vladul din Gârlești și cu fiii lui oricîți îi va lăsa Dumnezeu, ca să-i fie ocina din Cîmpeani, partea lui Coman, toată, oricît se va alege din sus și din jos și din cîmp și din apă

² Ilizibil și rupt completat de noi în [].

³ Ilizibil și rupt, completat de noi în [].

⁴ Loc ras în orig.

⁴ Așa în orig.

² Ilizibil și rupt, completat de noi în [].

și din pădure și de pretutindeni, peste tot hotarul ; pentrucă a cumpărat Vladul de la Coman și de la toți frații lui pentru 2000 de aspri gata ; însă, de la Gura Purului, peste Cîmpul Părăsit, pînă la Gura Colnicului și de la Gura Colnicului pînă la apa Draghiei și pe apă pînă la lacul Crivei și de la lacul Crivei, pe drum, pînă la apa Tezluețului...⁵ pe Tezlueț pînă la Gura Purului.

Și iarăși a cumpărat Vladul ocina din Cîmpeani, de la ... și Vrabeful, de la Corbea și de la Radul cel tînăr, partea lor, toată, oricît se va alege, pentru 1000 aspri.

Și iarăși au cumpărat Vladul și Țigan ocina din Cîmpeani, de la Neagoe, de la Bumbrea, partea lor, toată, pentru 200 aspri.

Și iarăși a cumpărat Vladul ocina din Cîmpeani, de la Dobrotă, un ogor lat de 40 pași și lung din apa Draghiei pînă la marginea Cîmpului Părăsit, pentru 80 aspri.

Și iarăși a cumpărat Vladul ocină de la Brăghian, un ogor, iarăși lat de 40 pași și lung ... de la apa Draghiei pînă la marginea Cîmpului Părăsit.

Și iarăși a cumpărat Vladul ocina din Cîmpeani, de la Cleața un ogor, de 40 pași lat și lung de la apa Draghiei pînă la marginea Cîmpului Părăsit, pentru 80 aspri.

Și iarăși a cumpărat Vladul din Gârlești [ocina] din Cîmpeani, un ogor, lat de 40 pași pentru 80 aspri.

Și iarăși a cumpărat Țigan din Gârlești de la Cămărzan, ocina din Cîmpeani, din hotarul Vrabefului... de sus, partea lui, toată, pentru 300 aspri.

Și iarăși a cumpărat Țigan... din Cîmpeani, de la Dungă...

Și iarăși a cumpărat Țigan... din Cîmpeani, de la Frunzea... pentru 80 aspri.

Și iarăși a cumpărat Țigan un ogor... pentru 80 de aspri...

Și iarăși a cumpărat Țigan un răzor de la [Ț]ovul și alt răzor de la [Opre...] pentru 80 aspri.

Și iarăși au cumpărat Vladul și Vrabeful un ogor la Ci[mpeani] de la Gavril pentru 80 aspri, însă 40 de pași...

Și iarăși a cumpărat Țigan ocină din Gârlești de la Crăstian, două ogoare pentru 100 aspri.

Și iarăși a cumpărat Țiganu de la fiii lui Moșu un ogor pentru o vacă.

Și iarăși a cumpărat Țigan de la Homoci trei ogoare pentru 3 vaci.

Și iarăși a cumpărat Țigan de la Antoniu un ogor pentru 70 aspri.

Și iarăși a cumpărat Țigan o vie de la Smărdeșteț și cu ocină, a patra parte, de la Barbul, pentru 380 aspri.

Și iarăși a cumpărat Vrabeful ocina din Cîmpeani de la Găsul, partea lui, toată, și de la Toader partea lui, toată, și de la Mănța, partea lui, toată, pentru 250 aspri.

⁵ Vezi notele din textul slav.

Și iarăși a cumpărat Vrabețul de la Bădica, partea lui din Cîmpeani, toată, pentru mai sus zisul preț, însă pe hotarul mai sus spus.

Și iarăși a cumpărat Vrabețul de la Homoci trei ogoare pentru trei vaci.

De aceea am dat și domnia mea ca să le fie ocină, ohabă, neclintită, după spusa domniei mele.

Și martori punem domnia mea: jupan Chisar mare vornic și jupan Dumitru logofăt și Pătru spătar și Miroslav vistier și Radul comis și Vladul paharnic și Iane postelnic.

Ispravnic Hamza, în cetatea București, luna iulie, 22 zile, anul de la facerea lumii 70[9]6 (1588)⁶.

Io Mihnea voievod, din mila lui Dumnezeu domn.

Original slav, pergament îngălbenit și puțin încrețit (27,5 × 33,5 cm.), pătat și rupt. Sigilul mijlociu cu care a fost validat actul s-a pierdut. Actul are monograma simplă în chinovar.

COMENTARII

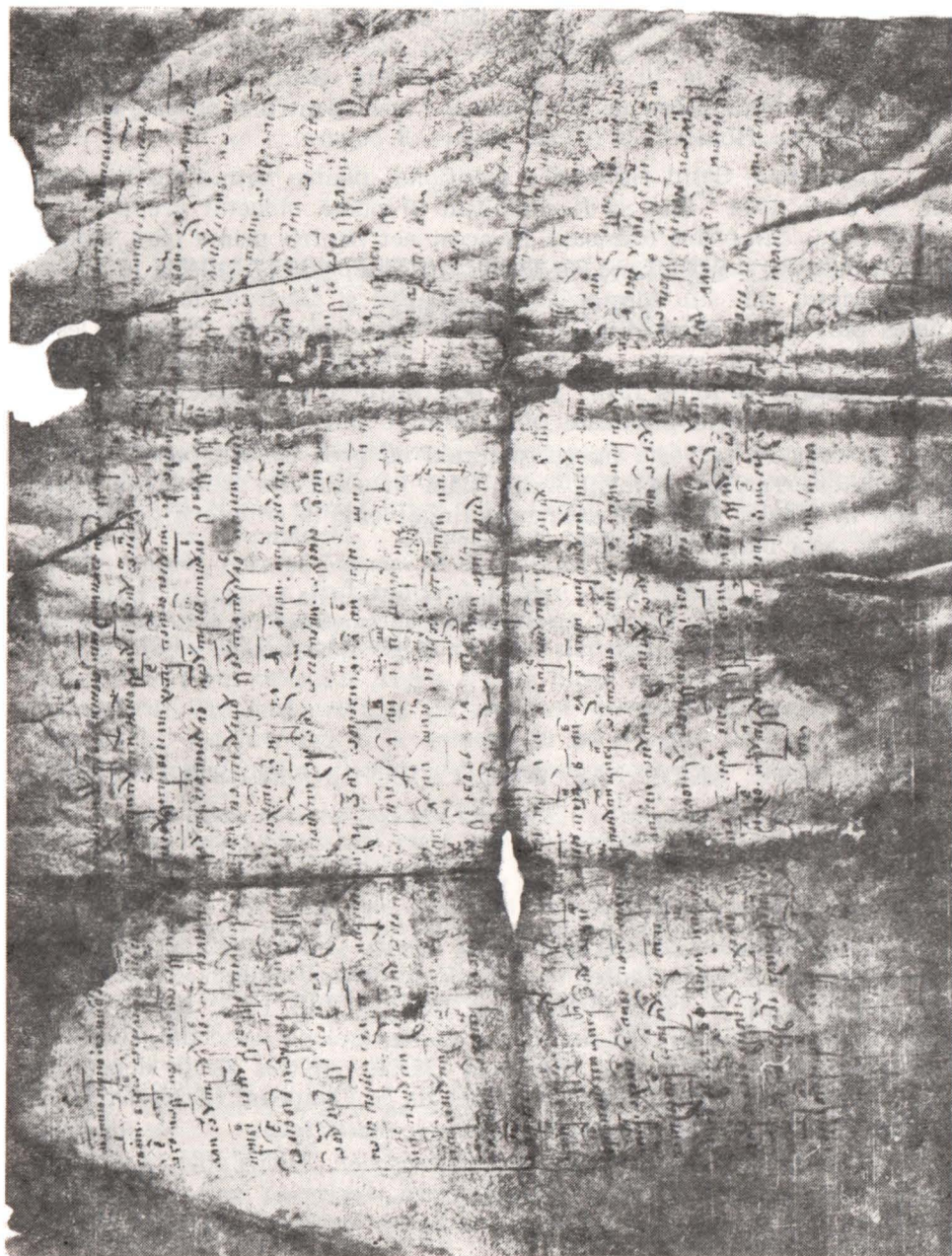
S-ar părea, la prima vedere, că actul de mai sus nu iese cu nimic din comun și că nu prezintă nici o importanță. O astfel de poziție este cu totul neștiințifică. Orice act de cancelarie — ne referim la diplomatica românească — redactat după anumite reguli procedurale, constituie pentru noi nu numai un mesaj al autorității cancelariei domnești, ci și un moment, bine determinat, din evoluția relațiilor social-economice a țărilor române.

În cazul de față avem de-a face cu un act colectiv, în care părțile contractuale participă la tranzacții fie individual, fie împreună cu alții. În prima parte a narației emitentul întărește în mod expres numai lui Vladul din Gârlești ocina din Cîmpeani cumpărată de la Coman și frații acestuia cu 2 000 de aspri. Implicat — și fără să fie măcar dregător sau boier — Vladul din Gârlești devine parte principală a cuprinsului actului. Întinderea ocimelor achiziționate de el, ca și valoarea acestora de 3 460 de aspri probabil că i-au conferit această calitate. Vladul din Gârlești mai participă alături de Țigan și de Vrabețul și la alte tranzacții.

Includerea mai multor, solocitanți în cuprinsul aceluiași act nu este o practică întâmplătoare. Ea prezintă o vădită semnificație socială. De obicei această procedură se aplica atunci când părțile nu erau nici boieri, nici dregători, adică fie că proveneau din pătura țăranilor liberi fie din a celor dependenți, dar a căror situație materială le permitea totuși să achiziționeze ocine. În sfârșit mai există și-un motiv de ordin pecuniar. Acceptând să intre în componența unui act colectiv, părțile puteau suporta mai ușor plata taxelor legate de redactarea actului. Diplomata noastră conține numeroase acte din această categorie.

⁶ Data actului este aproape ilizibilă. După cifra miilor care se poate citi. 7 . (7.000) urmează un spațiu ilizibil și apoi cifra unităților. 6 . (6).

Divanul domnesc al actului este același cu divanul majorității actelor emise de Mihnea Turcitul în cea de a doua domnie. Prima oară a domnit în septembrie 1577 până în iulie 1583 și a doua oară din aprilie 1585 până în mai 1591. Completând spațiul ilizibil cu cifra . 7 . (90) obținem anul de la facerea lumii 7096 (1588), an în care datăm emiterea actului.

Documentul emis de Mihnea Turcitul la 22 iulie 1588 în București

Un element interesant, pe care am vrea să-l subliniem, este schimbul în natură practicat pe o scară întinsă în trecutul nostru. Nu cunoaștem întinderea unui ogor, ca să ne dăm seama de raportul valoric dintre el și alte bunuri supuse schimbului. În acest act ogorul este evaluat într-un singur caz la 70 aspri, iar în celelalte cazuri la 80 de aspri. În cadrul schimbului Țigan dă lui Homoci 3 vaci pentru 3 ogoare, iar Vrabețul aceluiași Homoci tot 3 vaci pentru 3 ogoare.

Toponimia. Satul *Gârlești* e menționat pentru prima oară în actul din 20 iunie 1574⁷ fără să fi constituit vreodată obiectul vreunei tranzacții. Satul *Cimpeani* formează în acest act pentru prima oară obiectul unei tranzacții. Ambele sate — *Gârlești* și *Cimpeani* — se află în județul Dolj. Primul roit sub forma *Gârlești de Sus* și *Gârlești de Jos*, celălalt rămas pînă azi la proporțiile unui sat în cadrul comunei *Pielești*. Despre *Smârdeșteș* putem spune că a intrat în circuitul diplomatiei din Țara Românească la 15 iunie 1543⁸ și s-a bucurat de o mare frecvență. Ultima mențiune din actele publicate pînă acum e din 16 august 1629⁹.

În ceea ce privește microtoponimia cu greu se pot face localizări. În orice caz *Tezluiul* pomenit înția dată în actul din 9 ianuarie 1566¹⁰ se află în județul Dolj. De asemenea lîngă comuna *Gingiova* de azi (jud. Dolj) se află balta *Purului*.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune științifică de comunicări a Muzeului județean Argeș — Pitești 24 — 25 mai 1971.

UNBEKANNTE AKTE DES WALACHISCHEN FÜRSTEN MIHNEA TURCITUL

ZUSAMMENFASSUNG

Das Kreismuseum Argeș-Pitești besitzt unter seiner wertvollen Sammlung auch einige alten Akten. Von diesen, stellen die Verfasser die von Mihnea Turcitul (September 1577 — Juli 1583, April 1586 — Mai 1591) am 22 Juli 1588, in Bukarest abgegebene Akte dar, durch die der walachische Fürst dem Vlad von Gârlești (Kreis Dolj), dem Țigan und dem Vrabețul die Herrschaft über die in Cimpeani (Kreis Dolj) und in übrigen Ortschaften gekauften Erbteile bestätigt.

Die Akte ist ein Original, mit slawischen Buchstaben auf Pergament papier (27,5 × 33,5 cm.) geschrieben, zerrissen und befleckt. Das Siegel, mit dem die Akte validiert wurde, ist verloren gegangen.

⁷ D.I.R., B, sec. XVI, vol. IV, p. 140 și V., p. 20.

⁸ D.I.R., B, sec. XVI., vol. II, p. 302.

⁹ D.R.H., XXII, p. 649.

¹⁰ D.I.R., B., sec. XVII., vol. III., p. 218.

PROCESUL MOȘIEI FLĂMINZEȘTI DE LINGA CURTEA DE ARGEȘ

PAVEL CHIIAIA

Procesul moșiei Flămânzești — purtat de orășenii argeșeni și mănăstirea lui Neagoe — este cunoscut nu numai din cauza vechimii lui dar și pentru că el s-a purtat între două vechi instituții din primul oraș de scaun al Țării Românești¹. Totuși acest proces nu a făcut obiectul unui studiu aparte, care să încerce să descifreze, o dată cu temeiurile fiecăreia dintre părți, care a fost motivul pentru care Neagoe Basarab, nemulțumit profund de argeșeni și generînd un proces de mai multe veacuri, a luat moșia Flămânzești de la orășeni dăruind-o ctitoriei sale. De fapt existau în jurul orașului Argeș și alte moșii care ar fi putut fi dăruite mănăstirii, fără împotrivirea puternicilor și bogaților orășeni argeșeni. Nimeni nu s-a întrebat ce a determinat pe Neagoe Basarab, care dăruiește mănăstirii prin „svitocul”² solemn numeroase domenii aflate în

¹ Vezi unele date în legătură cu problema moșiilor mănăstirii din Curtea de Argeș în studiul nostru mai vechi, *Cele două locașuri ale Mitropoliei din Curtea de Argeș, deduse din hrisoavele bisericii lui Neagoe Basarab*, pe care lucrarea de față le preia în lumina unor noi cercetări.

² Din cele trei documente dăruite Mănăstirii Argeș de către voievodul Petru cel Tânăr, din anul 1560 (*Documente privind istoria României, B, sec. XVI, vol. III*, nr. 146, p. 121 —) citat în continuare cu inițialele D.I.R., B, cifrele romane reprezentînd secolul și volumul, iar cele arabe numărul documentului și pagina —); *Ibidem*, 158, 133; *Documenta Romaniae Historica* — (în continuare D.R.H. — B, XXII, nr. 289, p. 549 și *ibidem*, nr. 293, p. 557) aflăm că mănăstirea poseda un „svitoc” (act în formă de sul) solemn de la Neagoe Basarab, care fusese semnat de către „patriarh” (desigur Teolipt) și „vlădici” (cei 5 mitropoliți menționați de Gravril Protul). Într-un hrisov al lui Mihai Viteazul din 11 mai 1597 (D.I.R., B, XVI, VI, 282, 265) citim că o serie de danii întărite de acest voievod „au fost date de răposatul Neagoe Basarab sfintei mănăstiri ... și este scris și în svitocul lui Neagoe Basarab. Și am văzut și domnia mea svitocul pe care l-a făcut domnia lui de miluire...”. În sfîrșit, documentul din 9 februarie 1608 (D.I.R., B, XVII, I, 273, 293—296) scrie că Radu Șerban „nepotul răposatului Basarab voievod ...văzînd cinstitul hrisov al străbunicului domniei mele, Io Băsărab voievod, vechi și rupt și întunecat... am înnoit și am întărit și cu hrisovul domniei mele...”. Radu Șerban a înlocuit așadar „svitocul” solemn al lui Neagoe Basarab cu un alt hrisov, care ni s-a păstrat, cu un conținut identic. Acest fapt e evident, deoarece constatăm că pasaje întregi din hrisovul lui Radu Șerban sînt identice cu cele din pisanăa lui Neagoe Basarab. Așadar, în bună parte, una dintre pisanile lui Neagoe Basarab reproducea „svitocul” solemn, întocmit cu ocazia sfințirii mănăstirii.

alte localități, să adauge la moșiile aflate în proprietatea mănăstirii de lângă Argeș (Iașii, Prăvălenii și Cornetul) satul Flămânzești, dăruind compensativ orașenilor Partea Sasului din domeniul mai mare al Zigonienilor. Ori explicația acestei danii, care purta germenul unui lung și stinjenitor proces pentru mănăstire, este un fapt care nu a fost luat în considerație pînă în prezent : voievodul găsisse biserica Mitropoliei înălțată pe moșia Flămânzești care aparținea — în întregime sau în parte — orașenilor, deci pe un pămînt oarecum străin. Prin dania sa Neagoe Basarab a intenționat să își consolideze propria ctitorie, făcînd-o proprietară a teritoriului pe care ea se afla.

De fapt, deși s-a afirmat de cîteva ori, în trecere, că mănăstirea Argeș se află pe moșia Flămânzești³, nu s-au prezentat explicit raporturile dintre această așezare religioasă și vatra sa. Ne pare ciudat ca biserica Mitropoliei, cea care a precedat ctitoriei lui Neagoe, să se fi înălțat pe o moșie care aparținea — fie și în parte — în momentul construirii ei, orașenilor. Trebuie să presupunem că biserica a fost zidită după ce moșia a fost dăruită orașenilor și că pentru a conferi oarecare drepturi aceste noi ctitorii, s-a depozat orașul de jumătate din veniturile moșiei, acordîndu-i-se ei. Dacă vom reuși, prin urmare, să arătăm că privilegiile orașenești au fost obținute mai tîrziu de întemeierea Mitropoliei (1364), vom demonstra implicit că biserica, pe care în alte lucrări am atribuit-o lui Vlad Dracul, a fost mai tîrzie și că primul locaș al Mitropoliei s-a aflat la Sf. Nicolae Domnesc.

Determinarea hotarelor moșiei Flămînzești, dăruită de Neagoe, este dificilă, deoarece atît planul, cît și hotărnicile ei, aflate inițial la Arhivele Statului din București, s-au pierdut de mai multă vreme. Oricum în *Inventarul planurilor și hotărnicilor din județul Argeș*, planul moșiei lucrat de inginerul M. Papazolu, înainte de 1880, este intitulat „Flămînzești sau vatra Episcopiei Argeș”⁴, prin urmare se știa, în mod sigur, la acea dată că mănăstirea se înălța pe această moșie.

În *Marele Dicționar Geografic*, alcătuit la sfîrșitul secolului trecut, se menționează, de asemenea că Flămînzeștii erau „vatra Episcopiei de Argeș”, precizîndu-se că ea se compune din satele „Bolnița, Țigănia, Flămînzești, Marina și Valea Uleiului”⁵. Enumerarea acestor sate ne-a permis — cu ajutorul unor hărți mai vechi⁶ — să putem delimita, în linii mari, suprafața moșiei, care se întindea și pe malul apusean al rîului Argeș. Din interesanta *Geografie a județului Argeș, pentru clasa a II-a primară*, apărută în 1891, aflăm că orașul „se mărginește la miazănoapte cu comuna Flămînzești” unde a existat „bariera mînăstirii sau bariera Flămînzești”⁷.

³ V. Drăghiceanu, *Curtea Domnească din Argeș*, București, 1923, p. 29 ; I. Ionașcu, *Din relațiile mănăstirii Curtea de Argeș cu orașenii argeșeni*, în *Revista istorică română*, XIV, (1914), fasc. 4, p. 458.

⁴ Vezi Arh. Șt. Buc., Inv. 91, f. 1 v.

⁵ *Marele Dicționar Geografic*, vol. III, București, 1900, p. 387 ; vol. V, București, 1901, p. 724.

⁶ Cabinetul de hărți al Bibl. Acad. R. S. România ; din 1854 (repr. în 1908) — H. 1737 — DLII 27 ; din 1903 — H. 283 DIV 14 (D) ; din 1916 — H. 2637 — DLXXXIII 1 (D).

⁷ C. G. Mielcescu și G. Păunescu, *Geografia Județului Argeș, pentru clasa II primară*, Pitești, 1891, p. 24.

Totuși, din aceste știri nu putem delimita în partea de sud moșia Flămînzești și nu putem afla unde se afla hotarul dintre oraș și moșie. Pe de altă parte simpla mențiune de pe planul inginerului M. Papazolu și din *Marele Dicționar Geografic* că această moșie a fost vatră minăstirii Argeș nu ne puteau mulțumi. Există documente care atestă proprietățile particulare la nord de minăstire, în imediata sa vecinătate⁸. Altele disting „satul sf. minăstiri, Flămînzești“, de Țigănie“⁹ fiind vorba, evident, de cele două așezări din vecinătatea minăstirii, a căror localizare se impune, tocmai în vederea soluționării problemei pe care o urmărim.

Raportul dintre moșia Flămînzești și minăstire, înainte și după Neagoe, nu poate fi găsit, decît precizîndu-se hotarele moșiei Flămînzești, așa cum apar în documentele secolului al XVI-lea. Vom încerca să stabilim pe rînd hotarul din sud (cel care desparte moșia de orașul Argeș), apoi cel din est, nord și vest.

Hotarul din sud (porțiunea dinspre est), care a fost cel mai controversat — orășenii încercînd mereu să îl depășească — este și cel mai precis determinat în documente.

Intr-adevăr, în hrisoavele din 21 august 1526¹⁰, 6 iulie 1560¹¹ și 15 septembrie 1560¹² se menționează hotarul moșiei, începîndu-se enumerarea punctelor de reper cu podul lui Stanislav, Valea lui Stanislav, o piatră de hotar, biserica lui Stanislav, o piatră „din mlaștină“, etc. Biserica lui Stanislav poate constitui un important punct de reper pentru stabilirea hotarului dintre oraș și moșia Flămînzești, ea aflîndu-se în apropierea podului și, deci, riului Argeș.

S-a identificat pînă în prezent biserica „lui Stanislav“ cu biserica Bolniței, cu hramul Sfinții Voievozi de lîngă minăstire. Dar în documentul din 7 august 1560 se menționează că orășenii „au voit să strice semnele și hotarele Sfintei minăstiri, ca ocina și hotarul Flămînzeștilor să fie împreună cu ocina orășenilor“¹³. Orașul avea așadar hotar comun cu moșia Flămînzești. Dacă acest hotar s-ar fi aflat la nord de minăstire, ar fi însemnat că orașul includea în hotarele sale atît Țigănia, cît și minăstirea, ceea ce este greu de admis.

S-a reușit să se identifice boierul Stanislav, căruia i-a aparținut și podul din dreptul bisericii sale, ceea ce înseamnă că locașul religios făcea parte din complexul unei curți boierești. Este vorba de boierul argeșean Stanislav, menționat într-un document din 1500¹⁴, care intervine, împreună cu alți boieri din Argeș (Dimitrie, Petre și Tudoran) precum și cu județul și pîngarii orașului, ca boierul Gheorghe din Rîmnic, mutat din cauza unei ciume la Argeș, să fie lăsat să tirguiască la Bazarul regal din Sibiu. Faptul că o parte dintre acești boieri apar

⁸ Vezi cele două documente din 5 octombrie 1645 (Arh. Șt. Buc. Ms. 168, f. 25 și 52 v; Ms. 708, f. 345 v — 346). Anul emiterii acestor documente este 1645 și nu 1675, deoarece egumenul Leontie apare și într-un hrisov al mănăstirii Argeș din 28 iulie 1654. (Arh. Șt. Buc. Fond Episcopia Argeș, Orig. LXIX bis/14).

⁹ D.I.R., B, XVII, IV, 491, 475—476.

¹⁰ D.I.R., B, XVI, II, 25, 28.

¹¹ Ibidem, III, 151, 129.

¹² Ibidem, III, 167, 138.

¹³ Ibidem, III, 159, 133.

¹⁴ Vezi P. P. Panaitescu, *Documente slavo-române din Sibiu (1470—1653)*, București, 1938, p. 19.

și în *Socotelile Sibiului*¹⁵, ne arată că ei făceau comerț, ca și orășenii argeșeni, cu tirgurile de peste munți. Bogatul boier Stanislav avea în curtea sa și o biserică, care i-a păstrat numele, cum se obișnuia. Or, această biserică nu poate fi localizată în satul Flămânzești, ci în orașul Argeș, deoarece boierul Stanislav este menționat în scrisoarea din 1500 „din Argeș” și nu „din Flămânzești”.

O serie de mențiuni din secolul trecut privitoare la „biserica lui Stanislav” permit soluționarea definitivă a problemei. Într-adevăr, în 1860, în ziua de 7 iulie Alex. Odobescu arată că „am mers să vizităm crucea de la Valea lui Stanislav” <apoi — P. C.> Biserica Domneasă¹⁶. Fragmente din această cruce de la Valea lui Stanislav s-au găsit recent¹⁷, în spatele casei prof. N. Tănăsescu, în marginea liniei ferate, pe buza unei ripi (Valea lui Stanislav). La estul acestui semn de hotar, care despărțea orașul Argeș de moșia Flămânzești, se află biserica Sf. Gheorghe. Ca răspuns la chestionarul din 1871, C. Ionescu, învățătorul comunei Flămânzești, scrie că „în raionul acestei comune este... o temelie de biserică veche, făcută de un locuitor anume Senislav, care este acestea pe proprietatea episcopiei de Argeșu”¹⁸. Lui D. Butculescu, ale cărui notări din iunie 1882, nevalorificate până în prezent, pot fi considerate cu folos de către cercetătorii trecutului Argeșului, îi datorăm relații mai complete despre monumentele care ne interesează : „în marginea șoselei ce merge la episcopie <bulevardul Republicii-P.C.> în grădina G. G. Bastoca ruine din biserica lui Stanislava <;> este o cruce ruptă în muchea malului Argeș în dreptu acestor ruine <cea care a fost găsită recent-P.C.> am luat copie după câteva rînduri de inscripția cornului de sus <fragmentul găsit-P.C.> (Mi-a spus preotul Ionu de la biserica Maica Precista <Olari-P.C.> că pe cînd trăia episcopul Climent <1850—1862-P.C.> a săpat atunci <la biserica lui Stanislav-P.C.> și între cărămizi a găsit unele <cărămizi-P.C.> mari ca două șchioape de late și mai lungi și groase)”¹⁹.

Moștenitorii lui Titu Bostoacă își au imobilul pe bulevardul Republicii nr. 89, în partea nordică a curții bisericii Sf. Gheorghe. Titu Bostoacă a fost cel mai sudic împroprietărit din moșia Flămânzeștilor (împroprietărirea s-a efectuat în 1866). Hotarul se continua spre răsărit prin pîrîul Malul lui Cioară, iar spre apus în direcția pîrîului Marina²⁰. Prin urmare, ruinele la care se referă lucrările menționate mai sus se aflau la cîțiva metri la nord de actuala biserică Sf. Gheorghe, în grădina familiei Bostoacă.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Alex. Odobescu, *Opere*, II, București, 1967, p. 376.

¹⁷ Aceste fragmente din crucea de hotar mai nouă (din secolul al XVIII-lea) care a înlocuit desigur pe una mai veche, au fost găsite de către Gh. Zigoneanu, custode la Muzeul din Curtea de Argeș.

¹⁸ Bibl. Acad. R. S. România, Ms. 223, f. 190.

¹⁹ D. Butculescu, *Curtea de Argeș*, în ms. la Muzeul de istorie a orașului București.

²⁰ Informație dată de Pr. C. Olteanu de la biserica Olari. Vezi și Arh. Șt. Buc., Ms. 168, f. 27 v și 28 ; familia de preoți Coandă „ot besereca din Flămânzești ot Orașu Argeș” au pe la mijlocul secolului al XVIII-lea casele „alăturate lîngă hotarul Flămânzeștilor” ; sau așa cum sînt trecute mai tîrziu în condica episcopiei „lîngă hotarul moșiei episcopiei”.

„Biserica lui Stanislav“ cu hramul Sf. Gheorghe, menționată în 1658 de Paul de Alep²¹, este pomenită pentru ultima oară în 1754, când un „popă Vasile Coandă ot biserica din Flămînzești ot orașul Argeș“²², dă un zapis egumenului minăstirii. În acest an biserica aparține orășenilor, pentru că și hotarele moșiei Flămînzești fuseseră „împresurate“ de orășeni²³. Ea se ruinează între 1754 și intervalul în care se află arhimandrit al minăstirii Argeșului Partenie (1779—1793), deoarece acesta va construi o nouă biserică, cu același hram, după cum ne informează *Catagrafia eparhiei Argeș din 1824*²⁴, cițiva metri mai la sud. Imaginea acestei de a doua biserici, cu pereții exteriori înflorați de o decorație zugrăvită în stil popular, asemănătoare schitului Mărculești-Flămînda din Cîmpulung-Muscel²⁵, edificat în aceeași vreme (1765), poate fi văzut în *Penticostarul* din 1895 (p. 265). Și această biserică dispare în 1913 într-un incendiu, pentru ca pe temelile ei să se înalțe în 1939 actuala biserică Sf. Gheorghe²⁶.

Din cele expuse mai sus reiese în mod limpede că hotarul dintre orașul Argeș și moșia Flămînzești trecea prin punctul în care s-a găsit crucea de hotar din secolul al XVIII-lea și cițiva metri la nord de actuala biserică Sf. Gheorghe, pe locul unde s-a înălțat biserica lui Stanislav. Acesta era hotarul sudic al moșiei de pe malul răsăritean al râului Argeș, dar acest hotar — așa cum am afirmat — se prelungea și pe malul apusean, avînd ca punct inițial de reper tot Valea Flămînzeștilor. Noi vom urmări însă traseul hotarului după mențiunile din hrisoave, care delimitează mai întîi partea de moșie de la răsăritul râului Argeș, apoi pe cea din apusul acestui râu.

După precizarea punctelor: Valea lui Stanislav, a pietrii de hotar înlocuită cu crucea din secolul al XVIII-lea, apoi a bisericii lui Stanislav, hrISOVAL din 15 septembrie 1560²⁷ descrie restul hotarului sudic în felul următor: „...de la biserică pînă la piatra din mlaștină²⁸ și de la acea piatră pînă la piatra din măgură²⁹ și de la măgură pînă la Cernați, unde se mărginește cu satul Costești“³⁰.

Din această enumerare de puncte de reper, care pot fi identificate cu oarecare precizie pe teren, deducem că hotarul sudic al moșiei Flămînzești (porțiunea estică) mergea de la actuala biserică Sf. Gheorghe pînă la vest de satul existent Costești-Vilsan (pînă în „dealul Costeștilor“)

²¹ Paul de Alep, *Călătoriile patriarhului Macarie*, tr. la Inst. de Istorie al Acad. R. S. România.

²² Arh. Șt. Buc., Ms. 168, f. 28.

²³ Vezi cartea de afurisenie a Mitropolitului Filaret „pentru alegerea moșiei Flămînzești împresurată de orășeni“ din 25 aprilie 1754, la Arh. Șt. Buc., M. Bs. 168, f. 27.

²⁴ I. Ionașcu, *Catagrafia eparhiei Argeș la 1824*, București, 1942, p. 1.

²⁵ Horia Teodoru, *Biserica schitului Mărculești — Flămînda din Cîmpulung-Muscel*, în *Bul. Com. Mon. Ist.*, 1943, p. 178—187.

²⁶ I. Ionescu, *Catagrafia protoeriei Argeș la 1345*, în *Mitropolia Olteniei*, VIII, (1956), nr. 6—7, p. 417, nota 3.

²⁷ Documentul din 15 septembrie 1560. (D.I.R., B, XVI, III, 167, 138).

²⁸ În documentul din 7 ianuarie 1654 (Arh. Șt. Buc., Ms. 168, f. 23—23 v): „piatră din stîncă“.

²⁹ În documentul din 21 august 1526 (D.I.R., B, XVI, II, 25, 28): „în deal la Cîrstu“.

³⁰ În documentul din 21 august 1526 (*Ibidem*): „în dealul Costeștilor“. În documentul din 25 aprilie 1754 (vezi nota 23): „pînă în hotarul Costeștilor“.

pe la estul căruia, în imediată apropiere, curge Vîlsanul³¹. Prin urmare acest hotar poate fi reprezentat printr-o linie perpendiculară pe riul Argeș pînă aproape de satul Costeștii-Vîlsan, la punctul numit în documente „Cernați”³².

Hotarul estic al moșiei mergea „pe măgură pe drum, pînă la crucea lui Basarab și pe Valea lui Albu pînă în Valea Iașilor”³³. Acesta era hotarul care despărțea moșia Flămînzești de moșia Costești și de o parte a moșiei Iași (probabil crucea lui Neagoe Basarab³⁴ marca extremitatea nord-estică a moșiei). Satul Valea Iașilor se află și astăzi pe șoseaua care pornește de la nord de satul Flămînzești către est, în direcția Cîmpulung-Muscel.

Hotarul nordic mergea „din Valea Iașilor, pe vechile hotare pînă în drumul Albeștilor”³⁵, constituind, ca și hotarul sudic, o linie est-vest perpendiculară pe riul Argeș, care nu ajungea însă pînă la rîu, ci se oprea la drumul Albeștilor. Acest drum, care unea satul Flămînzești de satul Albești (aflați la aproximativ 7 kilometri de Curtea de Argeș, în apropierea riului Argeș), mergea — ca și astăzi — de-a lungul riului Argeș. Însuși drumul Albeștilor constituia hotarul braniștei pe care o posedă minăstirea suind pînă la hotarul moșiei Albești, așa cum arată hrisovul din 6 iulie 1560 : „pînă în drumul Albeștilor și de aci, pe drumul Albeștilor pînă în hotarul Albeștilor”³⁶.

Prin urmare, moșia Flămînzești posedă întreaga braniște care se întindea pe ambele maluri ale Argeșului, într-un fel de enclavă de-a-lungul riului pînă în dreptul moșiei estice Cerbureni, care ar fi fost firesc să fi ridicat pretenții asupra ei.

Desigur că o astfel de braniște, ieșită în afară de corpul moșiei Flămînzești — și prin urmare greu de păzit — ademenea mulți amatori de pescuit sau doborît copaci. Este motivul pentru care, la 15 aprilie 1533³⁷ și la 18 februarie 1612³⁸, minăstirea capătă hrisoave speciale pentru apărarea braniștei, precizîndu-se că este vorba de fișia de pămînt pe care curgea Argeșul, de la nord de minăstire : „din hotarul de piatră, de lingă <satul-P.C.> Flămînzești... pînă în hotarul Albeștilor”³⁹. Pe lingă aceste acte prohibitive, ni s-au păstrat dovezile unor cumpărături

³¹ Vezi M. D. Moldoveanu, *Ghidul turistului și automobilistului*, București, f.d., planșa 37.

³² În documentul din 7 ianuarie 1654 (vezi nota 28) „Cernați”.

³³ Documentul din 6 iulie 1560. (D.I.R., B, XVI, III, 154, 129). În documentul din 15 septembrie 1560 (vezi nota 27) : „... de aci peste pisc pînă la crucea lui Basarab și de la Cruce pînă în valea lui Albu ; și de aci pe vale pînă în Valea Iașilor”.

³⁴ Această cruce a fost găsită recent de către muzeograful D. Vasilescu din Curtea de Argeș.

³⁵ Documentul din 6 iulie 1560 (vezi nota 33). În documentul din 15 septembrie 1560 (vezi nota 27) : „din valea Iașilor peste cîmp, pînă în drumul Albeștilor”. În documentul din 7 ianuarie 1654 (vezi nota 28) : „pînă în calea Albeștilor”.

³⁶ Documentul din 6 iulie 1560 (vezi nota 33). În documentul din 15 septembrie 1560 (vezi nota 27) : „și de aci, peste cîmp, pînă în drumul Albeștilor și de aci tot pe drum, pînă în hotarul Albeștilor”. În documentul din 7 ianuarie 1654 (vezi nota 28) : „pînă la calea Albeștilor, și de aci tot cărarea pînă la hotarul Albeștilor”.

³⁷ D.I.R., B, XVI, II, 132, 130.

³⁸ D.I.R., B, XVII, II, 49, 46.

³⁹ Vezi nota 37.

făcute de mînăstire la jumătatea secolului al XVII-lea „în cîmpul de sus de mînăstire“⁴⁰ de la megieși — care sînt avertizați în hrisoavele întă-rind proprietatea braniștei — din „cîmpul Cerburenilor“⁴¹, moșia limi-trofă la nord-estul braniștei, ceea ce ne arată că, în această epocă, mînă-stirea încerca să-și lărgească enclava nordică.

Hotarele din vestul râului Argeș ale moșiei Flămînzești sînt mai greu de precizat. Această parte vestică de moșie se afla între aceleași puncte de longitudine cu partea estică, întinzîndu-se la vest cam pînă în apa Topologului și la sud, cam în dreptul actualului sat Tigveni⁴².

Prin urmare, cu excepția braniștei nordice, care mergea de-a lungul râului Argeș pînă în hotarul moșiei Albești, moșia Flămînzești poate fi asemănată cu un dreptunghi, prin mijlocul căruia trece Argeșul.

Hotarul său sudic, care o despărțea și de orașul Argeș, este precizat în documentul din 25 aprilie 1754 : „Din dealul Topologului <deci în apropierea râului Topologu-P.C.> pînă în hotarul Costeștilor“⁴³. La est, se învecina cu moșia Costești, la nord cu moșiile care au aparținut dintru început Mitropoliei : Iașii, Prăvălenii (lîngă actualul sat Valea Danului⁴⁴), Cornetul, iar la est cu Birsești sau Băilești, în imediata apropiere a râului Topologu.

Am arătat că satele care compuneau comuna Flămînzești, la sfîrșitul secolului trecut, corespund acestei suprafețe : Bolnița (așezarea din vestul mănăstirii, în jurul bisericiuței din secolul al XVIII-lea), Flămînzești, la nord-vestul mănăstirii, aproape de bifurcarea șoselei, Țigănia, la sudul mănăstirii, Valea Uleiului, la nord-est de Flămînzești, pe drumul care merge către Valea Iașului, dar situat mai la sud ca acesta, Marina, la est de riul Argeș, la nord-est de oraș⁴⁵.

Satul moșiei Flămînzești, purtînd același nume, se află și în pre-zent la aproximativ 100 m nord-vest de mănăstire, la mică distanță de bifurcarea șoselei către Ciineni și Cîmpulung-Muscel.

Din cele două documente referitoare la braniștea nordică a mănăstirii (din 15 aprilie 1533 și 18 februarie 1612⁴⁶), deducem că la înce-putul secolului al XVI-lea satul se afla exact pe locul pe care se gă-sește și astăzi, prin urmare nu poate fi vorba de o mutare a lui. Un document din 12 aprilie 1668 menționează „Slobozia <satului i se acor-

⁴⁰ Vezi nota 8.

⁴¹ Vezi documentele din 17 iulie 1721 (Arh. Șt. Buc., Ms. 168, f. 56) și 26 ianuarie 1811 (*ibidem*, f. 59).

⁴² Documentul din 6 iulie 1560 (vezi nota 33) : „și iarăși din Valea Flămînzești, dela podul lui Stanislav, pe valea Seliștei, pînă în coada Birei <în documentul din 15 septembrie 1560 — vezi nota 27 — : „pînă în dealul Cornetului“. Cornetul constituia, împreună cu Prăvălenii și Iașii ; vechiul domeniu al Mitropoliei pe care îl întărește Neagoe Basarab — P.C.> și de aci pe culme pînă la frasin și de la frasin la Stricatul <piriu la nord-vest de Curtea de Argeș (harta din 1854 — vezi nota 10) — P.C.> pînă la Corbul ; dealul Plopului <documentul din 7 ianuarie 1654 (vezi nota 28) : „pe dealul Topologului“ — P.C.> unde se hotărînicește cu Tigveni...“

⁴³ Vezi nota 23.

⁴⁴ Vezi D.I.R., B, *Indicele numelor de locuri*, București, 1956, p. 112.

⁴⁵ Vezi nota 5. „Valea Uleiului“ în *Ghidul turistului* (vezi nota 31).

⁴⁶ Vezi notele 37 și 38.

desară privilegii încă de la începutul secolului al XVII-lea — P.C. > ce să chiamă Flămânzești care iaste lîngă mănăstire“⁴⁷.

Pe de altă parte, încă înainte de Neagoe Basarab, care consemnează Valea Flămânzeștilor în „svitocul“ său⁴⁸, moșia se întindea la sud pînă la acest punct, care a constituit deci, din totdeauna, limita sudică a moșiei („de la Valea Flămânzeștilor în sus“). În același „svitoc“ se menționează că Neagoe dăruiește moșia Flămânzești „cu Muscelul“, deci cu ocina limitrofă Muscelul. Într-adevăr, satul Valea Muscelului se află în hărți mai vechi⁴⁹ situat la nord-vest de satul Costești, cam la o treime de drum, în linie dreaptă, pe drumul înspre Valea Iașului. Muscelul se află într-un punct longitudinal mai nordic ca cel al mănăstirii și a constituit, probabil, pînă la Neagoe o entitate funciară separată de moșia Flămânzești. Oricum, mențiunea din „svitocul“ lui Neagoe Basarab „ocina care a fost a orașului, de la Valea Flămânzeștilor din sus și cu Muscelul“, vădește că moșia Flămânzeștilor, la care se afla încorporat Muscelul (limitrof, deci, moșiei) se întindea pe hotarele pe care le menționează și documentele de la mijlocul secolului al XVI-lea, cu excepția, probabilă, a braniștei de pe râul Argeș, care ieșea din corpul moșiei, cum am arătat mai sus.

Pentru aceasta moșie, pe care se afla mănăstirea, așezare mitropolitană, apoi arhimandrie, cam în centrul ei, la sud-vestul satului Flămânzești, în imediata lui apropiere, Neagoe oferă compensativ Partea Sasului, din moșia Zigonenilor, aflată la sudul orașului. Dacă mănăstirea s-ar găsi în afara moșiei Flămânzești, atunci și satul vecin Flămânzești s-ar fi aflat în afara moșiei sale, ceea ce este absurd. De altfel, un document pe care Constantin Șerban îl emite la 28 iulie 1654, îndată deci după suirea sa pe tron, precizează că moșia Flămânzești se afla „în cîmpul mănăstirii“⁵⁰. În două documente din aceeași vreme se vorbește de braniștea aflată „în cîmpul din sus de mănăstire“⁵¹ sau de „cîmpul Cereburenilor, în sus de drumul Radovanului“⁵². Prin urmare, Flămânzeștii coincideau cu „cîmpul mănăstirii“, erau „vatra mănăstirii“ cum arată scrierile mai recente.

Sîntem convinși, de asemenea, că orășenii aveau drepturi asupra moșiei Flămânzești, din moment ce Neagoe Basarab le oferă compensativ domeniul Partea Sasului. Rămîne să stabilim, în rîndurile următoare, în ce constau drepturile orășenilor asupra moșiei Flămânzești înainte de faza de reconstrucție a lui Neagoe Basarab.

De fapt, drepturile pe care le aveau orășenii asupra moșiei Flămânzești ne apar documentar în două versiuni. „Zvitocul“ lui Neagoe menționează printre daniile făcute de Neagoe „ocina care a fost a orașului, de la valea Flămânzeștilor <în dreptul crucii de hotar găsite re-

⁴⁷ Documentul din 12 aprilie 1668 (Arh. Șt. Buc., Ms. 708, f. 400—401). Încă din 18 iulie 1625 găsim un hrisov în care se poruncește ca satul Flămânzești să fie „în pace și slobod de banii de județu etc.“ (D.I.R., B, XVII, IV, 563, 574).

⁴⁸ Vezi nota 2.

⁴⁹ Harta din 1903 (vezi nota 6).

⁵⁰ Documentul din 28 iulie 1654 (Arh. Șt. Buc., Fond Episcop. Argeș, Orig. LXIX bis/14).

⁵¹ Vezi nota 46.

⁵² Vezi nota 41.

cent — P.C.> din sus <către nord — P.C.> și cu Mușcelul situat la nord-estul moșiei — P.C.> pentru că a cumpărat răposatul Basarab Vodă de la fiii lui Cotescu ocina Zigonenilor cu 6000 aspri, de a dat-o domnia lui orășenilor în locul ocinei de la Flămînzești“⁵³. (Este vorba de acea parte din ocina Zigonenilor care aparținea fiilor lui Cotescu, numită, cum aflăm din documente, Partea Sasului).

Proprietatea „în parte“ nu este exprimată în acest document, retranscris în 1608, care ne lasă să înțelegem că moșia aparținuse în întregime orășenilor, așa cum deducem și din documentul din 22 noiembrie 1525, prin care Radu de la Afumați întărește mănăstirii „satul anume Flămînzești, pe care i l-a dat și de mai înainte Basarabă voievod. Și să-i fie hotarul pe unde a fost hotărnicit din zilele lui Basarab voievod“⁵⁴, precum și cel din 7 august 1560, unde se menționează că orășenii „au voit să strice semnele și hotarele sfintei mănăstiri, ca ocina și hotarul Flămînzeștilor să fie împreună cu ocina orășenilor“⁵⁵. De asemenea, la 28 iulie 1654, voievodul Constantin Șerban retrace orășenilor întreaga moșie Flămînzești („...v-am fost scris domnia mea într-aceia carte și pentru o moșie de acolo den cîmpul mănăstirii ca să o țineți voi. Iar părintele egumenul au adus cărți bătrîne de la Basarab vodă încoace dă scrie cum că iaste acea moșie a mănăstirii“⁵⁶. Același drept de proprietate deplină a orășenilor asupra moșiei Flămînzești reiese dintr-un document din 1832, care menționează că în această moșie „moștenească“, „fiecare orășan își avea cuprinsul său, iar pădurea și iazul de-avalma“⁵⁷.

Prin urmare, din hrisoavele trecute în revistă mai sus, reiese că, înainte de reconstrucția lui Neagoe Basarab, orășenii argeșeni aveau drepturi depline asupra întregii moșii a Flămînzeștilor. În două hrisoave, însă, emise la scurt interval de timp unul de celălalt, se precizează că moșia aparținuse atît orășenilor, cît și mănăstirii (prin urmare avea doi proprietari), care trebuiau să își împartă veniturile „pe din două“; ei o stăpîniseră „în devălmășie“.

Astfel, în hrisovul din 6 iulie 1560 a lui Petru cel Tânăr, orășenii reclamă că „au avut și ei mai sus zisa ocină <Flămînzești — P.C.> pe din două, însă le-a luat-o răposatul Basarab și nu le-a plătit nimic“. Voievodul află însă că „Basarab le-a dat Partea Sasului...“⁵⁸. Într-un alt document, emis cîteva luni mai tîrziu, la 15 septembrie 1560, se menționează, de asemenea, pîra orășenilor „că i-au cotropit călugării și că au și ei ocină devălmășie cu călugării“⁵⁹, însă ei pierd judecata.

Desigur că cea de a doua versiune este cea mai apropiată de realitate, deoarece nu ne închipuim că orășenii, știind că le aparține întreaga moșie, să revendice la judecată numai jumătate din ea. Nu este

⁵³ Vezi nota 2.

⁵⁴ D.I.R., B, XVI, II, 201, 194—195.

⁵⁵ D.I.R., B, XVI, III, 159, 133.

⁵⁶ Vezi nota 50. V. Drăghiceanu, *Curtea domnească din Argeș...*, p. 29.

⁵⁷ V. Drăghiceanu, *loc. cit.*

⁵⁸ D.I.R., B, XVI, III, 154, 129.

⁵⁹ *Ibidem*, 167, 138.

însă exclusă nici prima versiune (că întreaga moșie a aparținut argeșenilor), deoarece ea se găsește în patru hrisoave, emise la date diferite, al căror conținut nu se repetă, după cum am văzut, și ca atare nu putem bănuî o simplă imprecizie a termenilor juridici.

Este posibilă, de asemenea, o a treia alternativă: orășenii să fi avut două hrisoave, unul care le dădea dreptul la întreaga moșie, celălalt numai la jumătate. Desigur că documentul care lipsea orașul de jumătate de moșie era mai târziu decât cel în care i se dăruia moșia întreagă. Poate cu prilejul emiterii celui de al doilea hrisov s-a construit Mitropolia; ce altceva a putut determina această înjumătățire a unei proprietăți a orășenilor?

Oricum, fie că înainte de reconstrucția lui Neagoe Basarab orășenii stăpâneau moșia Flămânzești întreagă sau jumătate, fie că, inițial, ei au posedat întreaga moșie care, ulterior, le-a fost jumătățită, este evident că, în momentul înzestrării lor, atunci când s-au acordat privilegiul orașului, mănăstirea nu se afla pe această moșie. Ne este greu să credem că o așezare monastică de o importanță atât de mare, cum era cea a Mitropoliei, se putea înălța pe un pământ străin cu totul sau care îi aparținea numai pe jumătate, deci pe care nu îl stăpânea efectiv.

Dintr-o lucrare recentă⁶⁰, s-a arătat că mănăstirile se înălțau pe proprietăți sigure, evitându-se cele care puteau oferi un cit de mic pretext de contestație. Astfel, pînă în 1593, din 85 de sate aparținînd „vicienilor” numai 9 au fost dăruite mănăstirilor, tocmai pentru că dreptul de posesie al acestor mănăstiri prezenta un caracter precar, împiedicînd pe călugări să se bucure în liniște de posesia lor. Pentru domeniul mănăstiresc se căutau, așadar, moșii cît mai sigure, moștenite sau cumpărate. Pentru moșia pe care urma să se construiască chiar Mitropolia, grija va fi fost și mai mare.

Este foarte puțin probabil, așadar, ca cel care a dăruit moșia Flămânzești orășenilor — în întregime sau în parte — să fi găsit incinta mitropolitană pe această moșie. Trebuie să admitem că, în momentul înzestrării argeșenilor, Mitropolia se afla pe un alt loc. De-abea după această înzestrare, cînd argeșenii au primit fie în întregime, fie doar jumătate din moșia Flămânzești (pentru ca Mitropolia din oraș să aibă legătură cu moșiile pe care le-a primit la întemeiere, Iașii, Prăvălenii și Cornetul care se aflau toate, după cum am văzut, lîngă hotarul nordic al Flămânzeștilor) s-a hotărît să se construiască o nouă incintă monastică în afara orașului Argeș.

Prin urmare, stabilirea momentului în care orașul Argeș a căpătat privilegiile voievodale, poate fi socotit un termen „post quem”, după care a putut fi înălțată cea de a doua biserică a Mitropoliei.

S-a arătat⁶¹ că teritoriul din jurul orașelor importante din Țara Românească a aparținut inițial domniei, care — nu mult după întemeierea statului — a dăruit din el boierilor sau mănăstirilor. Astfel, o

⁶⁰ Ion Donat, *Le domaine princier rural en Valachie (XIVe—XVIe siècles)* în *Revue roumaine d'histoire* tomul VI, 1967 (2), p. 215.

⁶¹ *Ibidem*, p. 227, 228, 229.

serie de sate din jurul Tirgoviștei sînt dăruite de Radu cel Frumos unor boieri, iar altele, de Radu cel Mare mănăstirii sale; sate din jurul Rîmnicului Vîlcii vor fi donate de către Mircea cel Bătrîn ctitoriei sale Cozia. Prin urmare, secolul al XV-lea cunoaște o serie de donații voievodale de sate care constituiau „ocolul“ orașelor, se aflau în jurul orașelor. În anul 1419, Mihail, fiul lui Mircea cel Bătrîn, conferă primul privilegiu voievodal orașului Cîmpulung.

Tot Mircea cel Bătrîn este cel care dăruiește privilegiu orășenilor argeșeni, delimitîndu-le proprietatea, hotarul orașului. Ni s-a păstrat un document din 7 iulie 1544, de la o judecată între argeșeni și călugării de la mănăstirea Bistrița, în legătură cu hotarul dintre moșia orașului și satul Stroiești⁶², care fuseseră dăruiti mănăstirii de către Negoslava (în călugărie Salomia), soția marelui ban Barbu (funcționînd, cu această demnitate, între 1495—1520), la moartea ei, deci după 1521.

Moșia fusese cotropită de „jupan Barbul ban“, ea aparținînd înainte de 1512 lui „Tăbăci și cetei lui“⁶³, prin urmare unei obștii.

În documentul din 7 iulie 1544 aflăm că voievodul Radu Paisie, care trimisese pe boierul Badea Boloșin să cerceteze pricina de hotare, stabilește punctele de reper — după cum se obișnuia — și încheie cu justificarea „fiindcă această mai sus numită ocină, ei au hotărnicit-o din zilele lui Mircea voievod cel Bătrîn și din zilele răposatului Basarab voievod“⁶⁴.

Este evident că hrisovul lui „Basarab voievod“ (Neagoe) era cel dăruit banului Barbu (care uzurpă moșia după 1512, deci între 1513—1520), pentru a statornici proprietar pe unchiul său, marele ban (pe care îl găsim proprietar și la Cetățeni-Muscel și donator la biserica Adormirea Maicii Domnului — în prezent „Negru Vodă“ — din Cîmpulung-Muscel), desigur în legătură cu unele obiective ale politicii sale din interior. Celălalt document de la Mircea cel Bătrîn vădește că în zilele acestui voievod s-a delimitat ocolul orașului, hotărnicindu-se și moșiile limitrofe. Oricum, în 1432, argeșenii aveau privilegiu orășenești⁶⁵.

Prin urmare, dacă moșia Flăminzești a fost dăruită orășenilor — în întregime sau în parte — de către Mircea cel Bătrîn cu prilejul stabilirii privilegiilor și hotărîrii domeniului orașului Argeș, atunci — așa cum am dedus mai sus — biserica Mitropoliei a fost construită pe această moșie după domnia acestui voievod, deci după 1418.

Vom considera deci că voievodul Vlad Dracul (succesor al lui Mircea cel Bătrîn) a înălțat pentru prima oară pe acel loc cea de a doua biserică a Mitropoliei și că primul locaș mitropolitan s-a aflat într-altă parte (în biserica Sf. Nicolae).

⁶² D.I.R., B, XVI, II, 322, 314; *Ibidem*, II, 336, 337 Vezi și D.I.R., B, XVII, III, (îndoienice) 5, 629.

⁶³ *Ibidem*, II, 11, 11; mențiunea din documentul tirziu, din 1 iunie 1545 că Stroieștii „i-au fost de zestre“ jupînesei lui Barbul ban este infirmată de documentul contemporan din 20 mai 1526, care precizează că a fost vorba de o cotropire a lui Barbul ban.

⁶⁴ Vezi nota 36.

⁶⁵ Primul document în care sînt menționați orășenii „argișani“ este emis de Dan II la 30 ianuarie 1431. (D.R.H., B, I, 69, 130—131).

LE PROCÈS DU DOMAINE „FLĂMÎNZEȘTI“ PRÈS DE CURTEA DE ARGEȘ

RÉSUMÉ

Dans le présent ouvrage, l'auteur tâche d'établir les rapports du domaine de Flămînzești avec la ville Curtea de Argeș et avec l'établissement religieux — initialement métropole, ensuite monastère — se trouvant sur ce domaine.

Le fait que le domaine a été — en partie ou entièrement — fait don aux habitants de la ville, incite l'auteur à considérer que l'église a été construite sur ce domaine après que celui-ci soit devenu la propriété des habitants de Curtea de Argeș, c'est à dire à une date ultérieure à la fondation de la métropole (1364).

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune științifică de comunicări a Muzeului județean Argeș — Pitești 24—25 mai 1971.

LOCUL ȘI ROLUL ORAȘULUI PITEȘTI ÎN CONTEXTUL PRODUCȚIEI MEȘTEȘUGĂREȘTI URBANE DIN ȚARA ROMÂNEASCĂ ÎN EVUL MEDIU

ȘT. OLTEANU

Orașul Pitești, unul dintre cele mai vechi orașe ale Țării Românești (prima mențiune documentară datînd din 1385)¹, este singurul oraș din zona dintre Olt și Dimbovița a cărui economie a înregistrat în decursul evului mediu o continuă ascensiune, ajungînd în pragul epocii moderne unul dintre primele orașe ale Țării Românești. Dacă vechi orașe precum Argeș și Cîmpulung, primele reședințe domnești de la sud de Carpați, au cunoscut în cursul evului mediu o epocă de involuție, mai cu seamă după statornicirea reședinței voievodale în alte orașe ca Tirgovîște sau București în secolul al XV-lea, economia orașului Pitești a înregistrat o permanentă ascensiune revenindu-i un important rol în cadrul înnoirilor petrecute în societatea românească de la sfîrșitul evului mediu. Cercetările îndelungate pe care le-am întreprins asupra istoriei producției meșteșugărești medievale² ne-au dat posibilitatea să precizăm în cadrul prezentului studiu, locul pe care producția meșteșugărească piteșteană l-a ocupat în decursul evului mediu, atît sub aspectul gradului de intensitate a procesului de specializare cît și sub acela al volumului producției; și totodată, rolul Piteștilor în procesul novator de la sud de Carpați care avea să ducă la apariția unor noi relații de producție. Din acest punct de vedere, istoria orașului Pitești se circumscrie în cadrul a trei mari etape: prima etapă o constituie secolele XIV—XVI; a doua corespunde secolului al XVII-lea și primei jumătăți a secolului următor; a treia coincide cu sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea.

¹ Relația lui Peter Sparnau și Ulrich von Tennstädt, în *Călători străini despre țările române*, vol. I, București, 1968, p. 19—20; Șt. Olteanu, *Cercetări cu privire la geneza orașelor medievale din Țara Românească*, în *Studii*, 1963, nr. 6, p. 1279.

² Ne referim la rezultatele obținute în această privință, publicate în lucrarea *Meșteșugurile din Țara Românească și Moldova în evul mediu*, București, 1969; datele prezentate în lucrare vor forma baza documentară a constatărilor și observațiilor pe care le vom face în prezentul studiu.

Pînă la sfîrșitul secolului al XVI-lea, așezarea omenească de la Pitești, deși are caracter urban, nu se evidențiază, potrivit documentelor de care dispunem, printr-o economie urbană deosebită. Producția meșteșugărească este slab oglindită în documente, reducîndu-se la ramurile de producție de bază fără să constatăm un sensibil proces de specializare. În această vreme, locul fruntaș în ierarhia orașelor dintre Olt și Dimbovița continuă să-l dețină vechile capitale ale Țării Românești : Argeșul și Cîmpulungul cu aproape 10 categorii de meșteșuguri specializate, situîndu-se în imediata apropiere a Bucureștilor și Tîrgoviștei (orașe-reședință începînd de la sfîrșitul secolului al XIV-lea). Orașul Pitești n-ajunsese încă la o viață economică matură în adevăratul înțeles al cuvîntului. Precum se știe la începutul secolului al XVI-lea, în Pitești se construiesc curți domnești de unde se emit acte de cancelarie³, fapt care a influențat, fără îndoială, dezvoltarea economiei piteștene în sectorul ei principal : cel al producției meșteșugărești și al schimbului de mărfuri ; dar cu toate acestea nivelul producției continuă să fie scăzut în raport cu cel al orașelor fruntașe : București, Tîrgoviște, Argeș, Tîrgșor. Tradiția celor două vechi orașe capitale din apropiere (Argeș, Cîmpulung) ca și vicisitudinile istorice concretizate în instaurarea dominației otomane au constituit cauzele pentru care economia orașului Pitești s-a găsit multă vreme într-o stare latentă.

Secolul al XVII-lea și prima jumătate a secolului al XVIII-lea au reprezentat pentru istoria Țării Românești în condițiile confruntărilor politico-militare dintre imperiul otoman și cel habsburgic și chiar ale instaurării regimului turco-fanariot, o epocă de oarecari tendințe de înnoiri social-economice. Criza politică otomană declanșată la sfîrșitul secolului al XVI-lea și agravată de răscoala anti-otomană din vremea lui Mihai Viteazul a dus la o relativă independență a Țării Românești în raport cu situația anterioară, sarcinile materiale față de Poarta otomană fiind sensibil ușurate. Această nouă stare de lucruri a imprimat secolului al XVII-lea pecetea unei epoci de evidentă refacere a economiei țărilor române în general. Cea mai sensibilă la această nouă situație s-a arătat a fi producția meșteșugărească, mai cu seamă cea urbană. Documentele înregistrează o creștere apreciabilă a procesului de specializare ajungînd la București, de pildă, la peste 80 categorii de meșteșugari, sau la peste 50 la Tîrgoviște.

O situație spectaculară se constată la Pitești unde sînt menționate în vremea amintită circa 20 categorii de meșteșugari, ceea ce înseamnă o creștere de aproape 10 ori față de epoca precedentă. Cîmpulungul înregistrează și el o creștere vizibilă (un număr de 14 categorii de meșteșuguri în total), dar nu-l va mai putea egala niciodată pe confratele său de la sud. În schimb Argeșul prezintă o situație staționară, prevestitoare a unei epoci de decădere ce se va produce în etapa imediat următoare. Această ordine de mărime cu Piteștii în fruntea orașelor dintre Olt și Dimbovița nu va mai fi schimbată, în timp ce Argeșul, mai cu seamă, va involua sau în cel mai bun caz va înregistra o situație staționară. Piteștii vor evolua continuu ajungînd unul din orașele de primă mîna ale Țării Românești alături de București, Tîrgoviște și Craiova, aceasta

³ Doc. priv. ist. Rom. veac. XVI, B., vol. I, p. 132, 145.

fiind și ordinea de mărime observată la sfârșitul secolului al XVII-lea și la începutul secolului următor.

Ca volum, producția meșteșugărească nu poate fi apreciată cu exactitate nici în această etapă. Există însă, acum, comparativ cu epoca precedentă, oarecare posibilități de estimare cantitativă a producției, care confirmă raportul de directă proporționalitate existent între ritmul de specializare și volumul producției: unui număr sporit de categorii de meșteșugari (care presupun, totodată, un număr important de meșteșugari) îi corespunde un volum sporit de produse și invers. În orașul Pitești existau în cursul secolului al XVII-lea și în prima jumătate a secolului următor, străzi (uliți) și cartiere (mahalale) întregi populate de meșteșugari în diferite ramuri de producție grupați pe specialități, uliți care purtau denumirea meșteșugului practicat. Organizarea în bresle, numărul însemnat al piețelor sau locurilor de schimb din cadrul orașului unde meșteșugarii, posesori ai prăvăliilor, dughenelor, pivnițelor, își desfășeau adeseori singuri produsele realizate de ei înșiși reflectă ponderea însemnată a producției meșteșugărești destinate pieții în raport cu cea efectuată la comanda consumatorului; reflectă, prin urmare, volumul însemnat al producției globale realizate de meșterii piteșteni.

A doua jumătate a secolului al XVIII-lea și prima jumătate a secolului următor sînt considerate în istoriografia noastră din ultimii 20 de ani drept epoca în care formele embrionare ale viitoarei orînduirii, manifestate pe alocuri în sfera economiei încă din veacurile anterioare, încep să se afirme cu o tot mai multă vigoare, tinzînd să spargă vechiul cadru în care evoluaseră pînă atunci. În cele ce urmează vom încerca să prezentăm situația producției meșteșugărești piteștene pentru a-i putea, eventual, fixa locul și rolul ei în procesul de înnoire a societății românești din acea vreme. Spre deosebire de etapele precedente, avem acum mai mari posibilități de apreciere a producției urbane din Pitești; avem, în primul rînd, materiale statistice din prima jumătate a secolului al XIX-lea mai cu seamă, precum evidența statistică din 1810 (statistica iznafirilor Țării Românești), catagrafiile din 1831—1832 și 1850, evidența patentarilor din 1835. Deși nici aceste materiale nu prezintă situația existentă riguros exactă, totuși ele ne furnizează date mult mai aproape de realitate decît oricare altă încercare a noastră de evaluare în această privință.

Potrivit datelor din evidențele evocate, la Pitești se constată un ritm susținut de specializare în ramurile meșteșugărești de bază, ajungînd la un total de peste 30 categorii. În contextul dezvoltării urbane din Țara Românească, Piteștii continuă să dețină un loc fruntaș imediat după București, Craiova și Ploiești, sporindu-și continuu puterea economică. Se observă depășirea orașului Tîrgoviște care înregistrează o scădere a producției urbane explicată prin dezvoltarea unor noi centre orășenești pe aceeași rută comercială care au absorbit o mare parte din activitatea economică a vechii capitale a Țării Românești; totodată, ascensiunea rapidă a Ploieștilor în grupul orașelor fruntașe. Celelalte două orașe din zonă, Argeșul și Cîmpulungul, nu mai pot emite pretenții la locuri fruntașe. Ele se situează într-un grup de orașe ca Rîmnicul Vilcea, Buzău, Caracal, Mizil, care sînt departe de a înregistra în viitorul apropiat ridici spectaculare.

Ce se poate spune despre volumul producției meșteșugărești din orașul Pitești din etapa la care ne-am referit ?

Datele furnizate de catagrafii confirmă odată mai mult raportul direct proporțional dintre procesul de specializare și volumul producției. Acolo unde s-au înregistrat cele mai multe categorii specializate de meșteșugari, se constată și cel mai mare număr de lucrători pe ramură, criteriu sigur de apreciere a cantității produselor realizate. Vom lua spre exemplificare datele furnizate de catagrafiile pomenite, în ramurile de producție cele mai solicitate.

În domeniul prelucrării pieilor, de pildă, potrivit catagrafiei din epoca regulamentară, se constată un număr de 15 tăbăcari, 12 cojocari, 63 cizmari, care înseamnă tot atâtea unități de producție, comparativ cu 76 cojocari, 10 curelari, 13 cavafi, 116 cizmari la Ploiești și 55 tăbăcari, peste 150 cojocari, 134 cizmari la Craiova, orașe apropiate ca dezvoltare. Cu Bucureștii nu putem face o asemenea comparație, întrucât el se află cu mult înaintea orașelor amintite, fiind vorba de sute de unități de producție.

În sfera țesătoriei și prelucrării țesăturilor sînt înregistrate la Pitești 18 boiangii, 24 abagii, 38 croitori față de 43 boiangii, 29 abagii, 94 croitori la Craiova și 23 boiangi, 107 abagi, 113 croitori la Ploiești.

În construcții se constată la Pitești 7 timplari și 6 dulgheri față de 10 dulgheri și 6 timplari, 10 zidari la Craiova și 13 zidari, 7 dogari, 51 dulgheri la Ploiești.

În industria alimentară sînt menționați la Pitești 13 brutari față de 34 la Craiova și 10 brutari la Ploiești.

Din aceste cîteva situații comparative iese în evidență o apropiere ca nivel și volum al producției piteștene față de volumul producției meșteșugărești din Ploiești și Craiova, care prezintă o ușoară superioritate, excluzînd, bineînțeles, Bucureștii. Așadar, orașul Pitești se afla în pragul epocii moderne în grupul orașelor frunțase din Țara Românească, apropiat ca putere economică de cele două orașe Craiova și Ploiești, considerate ca cele mai dezvoltate orașe din Țara Românească, în afară de orașul capitală. Raportat la zona dintre Olt și Dimbovița, orașul Pitești trecea cel mai dezvoltat oraș din regiune, lăsînd mult în urmă orașe ca Argeș și Cîmpulung. Deci, în cadrul economiei urbane din Țara Românească, producția meșteșugărească a orașului Pitești, alături de cea din orașe ca București, Craiova și Ploiești în primul rînd, era cea mai în măsură să dezvolte embrioanele novatoare de care pomeneau și să fecundeze în același timp noi categorii economice specifice viitoarei orînduiri.

Care au fost elementele înnoitoare din cadrul economiei urbane a grupului de orașe pomenite (între care și Pitești) și ce pondere au avut ele în contextul înoirilor din Țara Românească în așa numita epocă de destrămare a feudalismului și de apariție a relațiilor capitaliste ?

Cadrul general în care au început să se contureze, să se dezvolte categoriile economice ale noii orînduiri l-au constituit, la orașe, predominarea producției destinate pieții, desprinderea, parțială și chiar totală în unele ramuri, de îndeletnicirile agrare a unui număr tot mai mare de meșteșugari, creșterea sensibilă a rolului intermediarului. Un rol deosebit a revenit capitalului comercial și cămătăresc angajate în domeniul

producției meșteșugărești, care au dezvoltat vechile forme economice pînă la modificarea conținutului lor. Plasarea apreciabilă a capitalului comercial în producția meșteșugărească, mergînd pînă la arendarea unor întregi ramuri meșteșugărești urbane, a dus, pe plan economic, la transformarea micului atelier într-o adevărată întreprindere cu un număr sporit de meșteri care lucrau pentru patronul lor.

În cele mai multe cazuri însă, acest lucru nu s-a materializat prin concentrarea lucrătorilor într-un anume atelier, ci s-a preferat sistemul muncii la domiciliul fiecărui meșteșugar a materiei prime repartizate de reprezentantul capitalului comercial. Acest stadiu al cooperăției simple a fost chiar depășit prin apariția producției manufacturiere în cadrul orașelor, într-o serie de ramuri meșteșugărești importante. Dacă din punctul de vedere economic acțiunea capitalului comercial se afla la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și la începutul secolului următor în plin proces de dezvoltare a micii producții de mărfuri, pe plan social aceste fenomene au dus la agravarea contradicțiilor între diferitele pături sociale. În special între reprezentanții capitalului comercial și micii meșteșugari.

Care a fost ponderea acestor fenomene în cadrul economiei urbane ?

Dacă calitativ ele își făcuseră apariția anunțînd schimbări de structură, cantitativ însă nu reușiseră să acopere o mai mare arie geografică, înscrisindu-se în principal în cadrul economiei celor mai dezvoltate centre urbane, Bucureștii deținînd primul loc. Însă, așa cum am văzut, doar în cîteva orașe producția meșteșugărească ajunsese la un înalt nivel de specializare în măsură să genereze categoriile economice mai sus discutate. Dominația economică și politică otomană, concurența mărfurilor străine chiar pe piața internă au stîmjenit procesul de maturizare a economiei urbane, favorizînd menținerea vechilor practici meșteșugărești. Dar cu toată ponderea mică a fenomenelor novatoare în raport cu vechea stare de lucruri din cadrul întregii economii, prezența și manifestarea lor activă în sfera economiei urbane, chiar numai în cele cîteva orașe mai dezvoltate, printre care și Piteștii, produsese serioase breșe în cadrul strîmt al vechii economii medievale ; ele aveau să se adîncească rapid, mai cu seamă în prima parte a secolului al XIX-lea, odată cu creșterea vertiginoasă a procesului de specializare a producției înregistrat în grupul orașelor fruntașe, lăsînd cale liberă procesului de înnoire economică și socială.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune științifică de comunicări a Muzeului județean Argeș — Pitești 24—25 mai 1971.

ÎN LEGĂTURĂ CU PALANCA LUI SINAN PAȘA DE LA BUCUREȘTI ȘI RETRAGEREA LUI MIHAI VITEAZUL LA TÎRGOVIȘTE

LIVIU ȘTEFĂNESCU și ALEXANDRU LIGOR

Evenimentele din vara și toamna anului 1595 din Țara Românească au preocupat intens pe cronicarii români și turci iar istoriografia noastră, din totdeauna, le-a acordat un rol însemnat. Lucrînd la realizarea patrimoniului Muzeului de istorie al Republicii Socialiste România atenția ne-a fost atrasă de un fragment al raportului pe care Sinan Pașa l-a trimis marelui cancelar al Porții Otomane și care în microfilmul primit de la arhivele de stat din Veneția prezintă mici diferențe față de textul publicat în colecția Hurmuzaki ¹.

Dintre cronicarii turci, Mustafa Selaniki ² și mai ales Mehmed bin Mehmed ³ ne-au dat o descriere a activității de construire a unor fortificații de către Sinan Pașa la București și Tîrgoviște. Cronicarul Selaniki ne informează că Sinan Pașa a trimis la Constantinopole, în ce privește evenimentele care ne interesează, rapoarte de două ori : odată în jurul datei de 16—18 septembrie 1595 în care anunța despre fortificațiile făcute la București și Tîrgoviște și a doua oară la 4 noiembrie 1595 în care arăta : „...că toate măsurile luate de el și toate pregătirile sale au avut urmări contrare așteptărilor“. Este posibil ca raportul pe care Leonardo Donato l-a transmis Dogelui în copie — acum știm că traducătorul se numea Bozisi — la 15 noiembrie 1595 să fi ajuns marelui cancelar la Constantinopole la 4 noiembrie 1595. De conținutul acestuia ne vom ocupa potrivit microfilmului primit de la arhivele din Veneția.

Construirea fortăreței de la București este atestată de cronicarul Selaniki încă din primele rapoarte ale lui Sinan Pașa astfel : „...el (Sinan Pașa, n.n.) mai scrie că a făcut ziduri împrejurul orașului celui mai sus-arătat (București n.n.) și a construit puternic și cetatea sa interioară, fortificînd cu muniții toate părțile“. — Știrea apare apoi astfel și în alte izvoare, ca spre exemplu în cronica lui Mehmed bin Mehmed

¹ Hurmuzaki, *București*, 1880, vol. III, 1576—599, partea I-a, pp. 492—494.

² * * * *Cronici turcești privind țările române*, extrase, vol. I, sec. XV — sec. XVII, București, 1966, pp. 372—373.

³ Idem, pp. 418—422.

in lettere di Constant li 2^a 7to Nouve 1795
Lettera di Sinan Bash Generale scritta a' Negheri
Bashi

Già le salutazioni vi sarà noto come essendo noi già
venuti col vittorioso esercito nel paese di Valadia e
maledetto e sceleto Micali col suo esercito, venne
contro l'esercito a' milizia Musulmana, col quale dopo
lauer noi combattuto, col sauer et aiuto dell'altro mo
do, esso coelebrato col suo esercito fu rotto et posto in
fuga, et così venimmo alla terra di Bagoveste, dove
de i fermare l'esercito si fece fabricare una fortifica
za di pali, tranci, et terra, nella qual dopo lauer
in posto per bastante presidio molti soldati della porta
ventunieri Giebegi, et Toki venimmo sopra la terra
di Terzonina, et qui necessariamente si diede principio a
fabricare un castello, ma in questo mese si provvidera di
na sopravvenendoci a stagione uivinata, et facendo molti
giorni fatto il continuo gran pioggia et nelli monti in ogni
luogo, essendo calate grandemente, et però ritrovarsi
anco nell'acqua non si poteva dominare la milizia de
ventunieri, li quali dopo lauer presa la Boxing da loro
fatti, sulla di loro li loro vikiak, e partiti via, e d'et
il maledetto Valadia di Brankluania unita insieme
col sceleto Micali vennero colli suoi eserciti al contri
di Brankluania, circa due giornate vicino a Terzonina,
e essendo stati dal canto suo più volte fatti uisita,

care circumscrie fortăreața numai în jurul bisericii de pe dealul de la Radu Vodă : „De aceea au început să facă în jurul ei un zid umplut cu arbori mari și cu pământ. Cetatea fiind terminată doar în 12 zile, au așezat tunuri pe zidurile și turnurile ei...“. Ceea ce corespunde și cu consemnarea unor relatări ale călugărului Nichifor scrise la 26 octombrie 1595 la Varșovia și care arată modalitatea edificării acestei fortărețe : „On a placé en deux rangs de grands arbres et l'espace vide a été rempli de terre“⁴.

Un document din 10 ianuarie 1623 emis la Tirgoviște amintește de „palanga pe care a făcut-o Sinan Pașa“ la București la mănăstirea sfânta Troiță pe dealul de la Radu Vodă⁵. Tradiția s-a păstrat însă din ce în ce mai mult estompată ca la Miron Costin : „Și pentru să-i hie (lui Sinan Pașa n.n.) mai lesne a supune Ardealul, luasă toată Țara Muntenească și orașele toate, Bucureștii, Tirgoviște și alte orașe aședzase cu turcii“⁶; sau în Letopisețul Cantacuzinesc : „Si se sculară turcii (după înfrângerea de la Călugăreni, n.n.) și veniră în cetate în București și făcură cetate și cuprinseră toată țara muntenească“⁷.

Istoriografia noastră a preluat informația din raportul lui Sinan Pașa potrivit căreia a construit fortificația de la București sau din mărturia călugărului Nichifor și a înfățișat-o ca atare. M. Kogălniceanu spunea : „Dans le conseil de guerre, les Turcs décidèrent de fortifier Bucarest et Tirgoviște avec deux châteaux ; dans le première de ces deux villes, le palais du prince fut changé en forteresse dans l'espace de douze jours“⁸ folosind în acest fel sursa pe care o uzităm și noi acum și anume raportul bailului Marco Venier, în timp ce la N. Iorga apare știrea potrivit relatării călugărului Nichifor : „Numindu-se un nou beglerbeg, al patrulea... i se ridică în grabă... o reședință, aceea „palancă a lui Sinan“ de care s-a vorbit multă vreme după ce dispăruse zidul de pământ bătut între pari, cu cele nouă băști...“⁹.

În „Istoria românilor“ prof. univ. C. C. Giurescu arată că : „...Turcii intrau în București, unde construiau o fortificație de pământ, o „palancă“ în jurul mănăstirii numite astăzi „Radu Vodă“ a cărei biserică fu transformată în moscheie. După aceea, ajungeau la Tirgoviște (26 august) și construiau și acolo o fortificație, în care așezau 40 de tunuri și o garnizoană de trei mii cinci sute de oameni, sub comanda lui Ali Pașa“¹⁰.

Cercetările arheologice conduse de prof. univ. dr. doc. Ion Ionașcu au confirmat existența fortificației de la Radu Vodă din București : „După ce turcii au reușit să ocupe Bucureștii și Tirgoviștea, marele vizir Sinan Pașa, conducătorul celor peste 100.000 de spahii și ieniceri, dădu ordin ca să se întărească în mare grabă cele două capitale cu palisade și șanțuri adinci de apărare pentru a fi gata de rezistență

⁴ Hurmuzaki, *București*, 1893, vol. I, 1510—1600, supl. 2, p. 363.

⁵ * * * *Documente privind Istoria României, veacul XVII. B. Țara Românească*, vol. IV (1621—1625), București, 1954, p. 211.

⁶ Miron Costin, *Opere*, București, 1958, p. 47.

⁷ Manuscris, p. 13 de la mănăstirea Neamț, nr. 18 în prezent la Muzeul de Istorie al Republicii Socialiste România.

⁸ M. Kogălniceanu, *Opere*, Tomul I, București, 1946, pp. 223—224.

⁹ N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, București, 1968, 1958, pp. 188—189.

¹⁰ C. C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. II, partea întâi, București, 1943, p. 269.

împotriva oștilor lui Mihai Viteazul și Sigismund Băthory¹¹. Tot acum ni se confirmă că astfel de fortificații nu au fost găsite pe dealul de la Mihai Vodă infirmându-se relatarea cronicarului Nicolae Costin care : „a făcut desigur o confuzie sau a fost indus în eroare prin informații nesigure de proveniență ulterioară”¹².

Considerînd certă aprecierea pe care o face autorul Istoriei României¹³ rezultă că Mihai Viteazul după bătălia de la Călugăreni s-a retras mai întîi în orașul București, apoi în orașul Tirgoviște și de aici în tabăra de la Stoenеști.

Urmărind datele furnizate de cronicarii turci rezultă că între 24 august și 30 august, timp de o săptămînă oastea lui Mihai Viteazul a stat în București, apoi de la 3—4 septembrie pînă la 28—30 septembrie a stat în Tirgoviște timp de aproape patru săptămîni.

Despre efectele șederii în București, la sfîrșitul lunii august a lui Mihai Viteazul ne informează o relatare din raportul trimis Dogelui din Constantinople la 15 septembrie și în care Marco Venier spunea : „Frattanto i Cristiani partendo carichi di quante spoglie volsero si inviaron verso l'altro loro esercito, che non s'era punto mosso ma stava vigilante aspettando il ritorno loro. Ma li Turchi essendosi appropiguati il giorno seguente a Bogresi (București, n.n., evenimentele se petreceau în ultima zi a lunii august, n.n.) trovato il luogo abbandonato et desolato et la citta convertita in cenere occuparono quel circuito, essendosi quivi fermati senza arrisilviarsi per la loro debolezza di passar più innanzi et era l'intenzione di Sinan di piantar in quel luogo una fortezza, quantunque il sito sia mal sicuro, ma non trovandovi il terreno buono, nè legname, nè alcun altra commodità di potervi far l'opera egli se ne stava con gran rammarico, temendo appresso di essere stato disturbato et assalito con suo grandissimo disavvantaggio dal luogo dove si trovava da numerosissimo esercito Cristiano accresciutosi per la venuta d'un altro copioso stuolo din ben armati et valenti Cristiani Ongari ; dove egli aveva fatto intender alla Porta che nelle mani del Signor Dio stavano le cose sue et che si dovessero raddoppiar le orazioni in ogni contranda. Si fanno pubbliche processioni”¹⁴.

Textul este categoric în a demonstra eventualitatea intenției lui Mihai Viteazul de a rezista în București, sau de a se opri aici într-o situație bine organizată în așteptarea ajutorului de peste munți. Trebuie reținut că raportul a ajuns la Constantinople în seara zilei de 2 septembrie și că deci situația din Bucureștiul ocupat de turci la 31 august este cît se poate de apropiată de realitate. Comentînd pe baza unei astfel de ipoteze se desprind următoarele :

1. Grosul armatei lui Mihai Viteazul, între 24—31 august, timp de șapte zile — „stava vigilante aspettando il ritorno loro”, ori o asemenea staționare în oraș implica luarea unor măsuri care să evite surpriza unui atac deschis.

¹¹ * * *, *Bucureștii de odinioară în lumina săpăturilor arheologice*, sub redacția prof. univ. I. Ionașcu, București, 1959, p. 66.

¹² Idem, p. 98.

¹³ E. Stănescu, în *Istoria României*, București, 1965, vol. II, p. 966.

¹⁴ Hurmuzaki, *București*, 1880, vol. III, 1576—1599, partea I-a, p. 488.

2. Turcii au găsit la 31 august „il luoco albbandonato et desolato et la città convertita in cenere”. A abandona un loc înseamnă să fi inițiat ceva care să ateste că ai stat acolo, prin urmare Mihai și oștirea sa nu s-au retras prin București ci au stat acolo șapte zile. Orașul acoperit cu cenușe, așa cum îl găsește Sinan Pașa nu putea fi în starea aceea decât prin incendiul fortificației construită din lemn. Altminteri ar trebui să acceptăm că Mihai Viteazul a incendiat orașul, locuințele, bisericile lui, ori o asemenea situație nu a fost relatată de nici o însemnare și nici surprinsă de cercetători pînă astăzi.

3. Turcii intrați în București „occuparono quel circuito”. Sintem tentați să credem că este vorba de un loc circular, înconjurat și nu de o designare metaforică a teritoriului orașului București care nu a fost niciodată ca un cerc și nici înconjurat. A ocupa acel „circuito” înseamnă tocmai fortificația părăsită de la Radu Vodă.

4. Mai înainte de a pleca în urmărirea lui Mihai Viteazul, proaspătul ocupant al orașului București era preocupat și el de a se pregăti împotriva unei surprize: „era l'intenzione di Sinan di pianter in quel luoco una fortezza”. Urmind deci ipoteza noastră întemeiată pe un raport sigur și cel mai apropiat — în zile chiar — de evenimentele de atunci, rezultă că Sinan Pașa :

— avea intenția să construiască o fortificație la București deoarece locul era periculos ;

— dar a găsit că — la Radu Vodă indicăm noi — terenul nu ar fi fost propice, mai ales dacă admitem că era proaspăt răvășit de incendiu ;

— și nici nu avea materialele necesare.

5. Staționarea în București a trupelor lui Sinan Pașa era tulburată și amenințată „da numerosissima esercito cristiani accresciutosi” astfel că el informează Poarta că „nelle mani del Signor Dio stavano le cose sue”.

6. Este mai plauzibilă mențiunea din raport — dacă apreciem realist starca de fapt a armatei otomane suficient de bine lovită și măcinată la Călugăreni și în zilele de după aceea hărțuită continuu — că „si fanno pubbliche processioni” decât că Sinan Pașa era atît de sigur pe situație încît să se comporte ca un ocupant definitiv care să construiască fortificații și să se așeze cu o stăpînire efectivă.

7. Se poate, avînd în vedere și alte relații ulterioare, ca și Sinan Pașa, pentru aceleași considerente care l-au determinat pe Mihai Viteazul să fi „fabricato intorno al Palazzo del Voivoda un forte con un bastione di terra et legnami con fossa”¹⁵.

Ne aflăm deci în situația de a admite că palanca de la Radu Vodă să fi fost realizată de Mihai Viteazul în ultima decadă a lunii august 1595 iar aceea a lui Sinan Pașa să fie o realizare ulterioară din a doua jumătate a lunii septembrie 1595 și situată însă pe malul stîng al Dîmboviței, la Curtea Veche.

Nu este deloc în afara tradiției locale, că domnii români construiau întărituri și fortificații ușoare, auxiliare, dar de mare eficacitate în bătăliile lor împotriva cotorpitorilor: „Iar Irimia vodă cu moldovenii, cu leașii le eșiră înainte tătarilor de față, și făcură șanț și se îngropară

¹⁵ Idem, pp. 499—500.

în pământ, și bătură război trei zile și trei nopți"...¹⁶ (sublinierea noastră — *n.n.*).

La 13 septembrie 1595 armata turcă a plecat din București spre Tirgoviște. După câteva zile ajungeau la Constantinopole rapoartele lui Sinan Pașa. Nu cunoaștem decât indirect conținutul lor. Pe de o parte se spune că a ocupat și fortificat Bucureștiul lucru pe care-l confirmă chiar Nichifor dascălul ca presupus martor ocular și preluat apoi de tradiția locală, pe de altă parte avem relatarea opusă, complet contradictorie, a bailului venețian Marco Venier, mai sus comentată.

Singurul document emanat de la Sinan Pașa, păstrat în copie tradusă în limba italiană este raportul său către marele cancelar al Porții alcătuit probabil la 27 octombrie în cetatea Rusciuc și sosit la 4 noiembrie la Constantinopole.

Confruntînd microfilmul acestei traduceri a raportului se constată unele diferențe față de textul publicat sub îngrijirea lui C. Esarcu acum 91 de ani.

Ne vom opri numai asupra uneia care poate duce la sprijinirea ipotezei noastre și anume :

— Textul publicat la 1880 are la pagina 493 următoarea redacție : „...et cosi venissimo alla terra di Bucoreste dove che per formare l'esercito si fece fabricare una fortezza" ceea ce ar duce la traducerea : „...și astfel cînd să venim pe teritoriul Bucureștilor unde pentru a înfrînta armata se puse a construi o fortificație...". —

— În microfilmul pe care l-am primit, textul italian este : „...et cosi venissimo alla terra di Bucoreste dove che per fermare L'esercito si fece fabricare una fortezza" (sublinierea noastră — *n.n.*) ceea ce ar duce la interpretarea : „...și astfel cînd să venim pe teritoriul Bucureștilor unde pentru a opri armata se puse a construi o fortificație"... — Ceea ce are mai multă apropiere cu textul în continuare, în deplină continuare de relatare și cu întîmplările de la Tirgoviște unde : „et ivi medesimamente si diede principio a fabricare un castello ma in questo mezzo per providenza divina sopraggiungendosi la stagione vernale et havendo molti giorni fatto del continuo gran piogge et nelle monti in ogni loco essendo colate grandi nevi et per non aver pigliati li botiini da loro fatti, molti di loro si sono ritirati e partiti via".

Rezultă că această relatare a lui Sinan Pașa — este drept după aruncarea lui peste Dunăre și în jurul datei de 27 octombrie cînd se afla în siguranță, dinspre partea lui Mihai Viteazul, la Rusciuc, dar neliniștit de ce urma să i se comunice de la Constantinopole — poate fi o motivare a înfrîngerii. În partea finală a scrisorii sale, Sinan Pașa se plînge și în același timp motivează : „...non esendovi nella Valachia fortezze fabbricate anticamente sua fatte in spazio di quindici giorni solo per stanziare la militia". — Ceea ce corespunde cu timpul dintre 31 august 1595 și 13 septembrie 1595 cînd Sinan Pașa a stat în București și cînd a realizat acea fortificație „intorno al Palazzo del Voivoda".

În ceea ce privește situația de la Tirgoviște ar trebui să avem în vedere :

¹⁶ Manuscris (p. 17) de la Mănăstirea Neamț, nr. 18 în prezent la Muzeul de istorie al Republicii Socialiste România.

— între 2—3 septembrie și 28—30 septembrie Mihai Viteazul a fost în această localitate ;

în timp ce :

— Sinan Pașa era în apropiere de Tîrgoviște la 28 septembrie 1595 iar la 17 octombrie 1595 era aruncat în București pentru ca peste șase zile, la 23 octombrie 1595 era la Giurgiu „nella nostra fortezza“ și apoi peste patru zile să se refugieze pe malul stîng al Dunării la Ruscium.

Situația este mai plauzibilă pentru ca Mihai Viteazul în timp de o lună să se întărească în ciuda „providențialului“ timp potrivit în-vocat de Sinan Pașa și a necazurilor cu „aventurierii săi mercenari neplătiți care-l părăseau“, decît Sinan Pașa care nu a avut decît tot un „spazio di quindici giorni“ ca și la București unde a realizat un început de fortificare, probabil tot „una forte“ și nu o „fortezza“.

Este posibil ca în timpul pe care l-a avut la dispoziție atît la București cît și la Tîrgoviște, Mihai Viteazul a luat unele măsuri de siguranță pentru apărarea trupelor sale, în special a artileriei. Cu atît mai mult cu cît el era în mod continuu într-o defensivă activă și se apropia de trupele sale de ajutor, în timp ce Sinan Pașa era într-o situație contrarie, a unei ofensive „à la Phyrus“ și se depărta continuu de bazele sale de plecare.

Numai după ce a cedat pas cu pas și printr-o supraveghere activă a trupelor invadatoare pămîntul țării și cele două capitale, Mihai Viteazul s-a retras în acel loc : „...fortificati, molto aspro, sassoso et boscoso“¹⁷ pe care Sinan Pașa nici nu l-a putut afla și asupra căruia nici măcar nu a schițat un început de atac.

AU SUJET DE LA RETRAITE DE BUCAREST SINAN PACHA ET RETRAITE DE MIHAI VITEAZUL A TÎRGOVIȘTE

R É S U M É

A l'aide du microfilme reçu des archives de Venise en 1971, les auteurs — revenant sur les erreurs de l'édition de 1890 concernant la lettre de Sinan Pacha au grand chancelier de la Porte, en novembre 1595, traduit en italien par Basizi — émettent l'hypothèse que les fortifications des monastères Radu Vodă de Bucarest et de Tîrgoviște, auraient été construites par Mihai Viteazul. Ils reconsidèrent l'appréciation faite par M. Kogălniceanu selon laquelle Sinan Pacha aurait aussi construit une fortification à Bucarest mais pas à monastère Radu Vodă. Ils citent : „fabricato intorno al Palazzo del Voevoda“ donc il s'agissait de „Curtea Veche“ sur le rive gauche de la Dîmbovița.

¹⁷ Hurmuzaki, *București*, 1880, vol. III, 1576—1599, partea I-a p. 492.

En se qui concerne la fortification de Tîrgoviște, les auteurs fondent leurs hypothèses sur deux faits :

a) la lecture attentive du texte de la lettre de Sinan Pacha d'on résulte la même affirmation comme dans l'affirmation des événements de Bucarest ;

b) le fait que Mihai Viteazul attendu ici durant un mois l'aide de Transilvanie, alors que le séjour de Sinan Pacha a Tîrgoviște a été plus court — moins de 12 jours — que celui de Bucarest dans des circonstances beaucoup plus difficiles.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune științifică de comunicări a Muzeului județean Argeș — Pitești 24—25 mai 1971.

DIN ISTORICUL UNUI VECHI SAT DE MOȘNENI — SUSLĂNEȘTI

C. DINU

Satul Soslănești este așezat pe valea riului Argeșel, la 9 km de-părtare de orașul Cimpulung¹. Este o mică așezare de munte înconjurată de dealuri acoperite cu pășuni și livezi de pruni. În partea de est a satului se află dealul Marlauzului (o cunoscută stațiune geologică) despre care localnicii spuneau că datează din timpul „potopului“.

Este unicul sat din țara noastră care a purtat și poartă acest nume — Soslănești. În documente din sec. XVII—XIX se mai amintește de o moșie cu numele de Sultănească pe apa Ialomiței, în fostul județ Dîmbovița) vecină cu satul Cătunu)².

S-a susținut, fără a se putea dovedi documentar, că numele vechi al satului Soslănești era Negurești sau Neguțești³.

Cu privire la originea numelui Soslănești s-au emis mai multe păreri. După unii, numele satului ar veni de la numele unei persoane Suslan; mai sigur se pare că numele vine de la cuvîntul slav „soslă“ (соусль, соусло), lichidul spirtos format după prima fiertură a cerealelor sau a prunelor pentru rachiu⁴.

Această părere pare a fi confirmată și de faptul că una din ocupațiile principale ale locuitorilor de pe valea Argeșului este cultivarea prunilor („prune albe de Soslănești“).

¹ În trecut acest sat împreună cu satele Călulești, Chiliile și Cocenești făceau parte din plaiul (mai târziu plasa) Dîmbovița, comuna Mătău (astăzi Mioarele).

² Moșiile Soslăneasca și Cătunu din Dîmbovița au fost în sec. al XVI-lea, proprietăți ale postelnicului Staicu din Soslănești — Mușcel. De la copiii acestuia, Dragomir din Cătunu și Stanca (Stana), soția lui Banciu din Tărăcenii, moșia Soslăneasca a trecut prin cumpărare în posesia lui Radu Cocorăscu vel logofăt. Bibl. Acad. R.S.R., doc. 74 CLXV, 1 și 2 CDXIII.

³ După C. Rădulescu — Codin : *Mușcelul nostru*, Cimpulung 1922, p. XXIV—XXV. Numele de Neguțești sau Negurești ar veni de la două familii vechi de moșneni existente în Soslănești : urmașii lui Neguț și ai lui Negură.

⁴ Miklosich, Fr. : *Lexicon palaeoslovenico — graeco — latinum*, Vindobonae 1862—1865, p. 904 ; V. Bogrea : „Dări de seamă“ în „*Anuarul Institutului de Istorie Națională*“, 3 (1924—1925), Univ. din Cluj, p. 701 ; *Dacoromania*, Cluj, III, p. 459 ; Bîrlea, Pr. I. : „*Cîntece populare din Maramureș*“, Buc., 1924, nr. I, p. 138.

Există și o a treia părere, cea mai puțin plauzibilă, că numele satului ar veni de la cuvintele „sus la lină”, deoarece pe dealurile vecine satului se făcea tunsoarea oilor.

Datele cele mai vechi cu privire la o așezare omenească în locul unde se află astăzi satul Suslănești le avem datorită urmelor arheologice găsite acolo cu ocazia săpăturilor făcute în cursul anului 1939 și mai ales celor din anul 1959 și care apoi au fost continuate prin stăruința depusă de Flaminio Mirțu, actualul director al muzeului din Cîmpulung.

„Comuna Suslănești, de altfel, a furnizat urme de culturi din toate erele pământului. Ea a fost o mare așezare geto-dacă, un fel de depozit uriaș de mărfuri care servea la schimburi de comerț între localnici și coloniile grecești de pe țărmul pontic⁵. Printre alte obiecte găsite la Suslănești sînt și amfore în care se păstra vinul și untdelemnul, datînd din sec. al III-lea î.e.n. și care au fost importate din arhipelagul grecesc.

Cea mai veche știre documentară scrisă cu privire la Suslănești datează din anul 1503.

La 1503, Buda și Tudor din „Suschlanest” aduc la Brașov spre vânzare pește (somon), ceară și piei. Satul Suslănești mai este amintit făcînd negoț cu Brașovul și în anii 1524 și 1543⁶.

La 5 iulie 1959, ziarele anunțau că pe moșia lui Chiriacescu din Suslănești, la punctul numit azi Hobaia, iar pînă mai ieri „Crîngul Domnesc”, s-au descoperit urmele unei biserici din sec. al XVI-lea⁷. În interiorul bisericii s-au găsit, atunci, patru pietre de mormînt cu inscripții slavone datînd din anii 1558—1579 (pietrele de mormînt ale lui Neagu, Stanca, jupîneasă lui Pîrvu, Pîrvu și Stoica). Atunci, Victor Brătulescu scria: „Se pare că cei înmormîntați aici erau „boieri de țară” care se ocupau numai de moșia lor, de vreme ce nu se spune nimic despre rangurile lor”⁸. Colectivului muzeului din Cîmpulung a deschis șantierul de săpături arheologice la Suslănești în anul 1959, ajungînd la concluzia că acolo era o veche așezare omenească din sec. al XV-lea și al XVI-lea „probabil vatra satului Hobaia”⁹. Așezarea de la Hobaia se pare că a dispărut în anul 1595, în timpul luptelor lui Mihai Viteazul contra turcilor. Cu ocazia săpăturilor, s-au găsit 19 morminte și podoabe de o deosebită valoare (ex. inelul aparținînd spătarului Cazan etc.). În urma

⁵ Nasta, Nicolae: *Urme arheologice și istorice în raionul Mușcel*, în „*Magazin*”, an. V, nr. 194, simbătă 24 iunie 1961.

⁶ Ionescu-Gion, G. I., în: *Istoria Bucureștilor*, Buc., 1899, îi spune oraș și în lucrarea sa este trecut greșit „Surlănești”. A se vedea și N. Iorga: *Istoria comerțului românesc. Epoca veche*, București 1937, p. 145, nota 8 și Radu Manolescu: *Comerțul țării Românești și Moldovei cu Brașovul (Secolele XIV—XVI)*, Buc., Editura Științifică 1965, p. 261, 271.

⁷ C. Rădulescu-Codin, știa despre aceste ruine (deci înainte de 1939). În *Mușcelul nostru*, p. XXIV, nota 4: „urme de biserică se văd și la Hobaia”.

⁸ Brătulescu, Victor: *Pietrele de mormînt de la Suslănești-Mușcel*, în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, 1940, an XXXIII, Fasc. 103, ian.—martie 1940, p. 5—12; C. Grecescu: *Urmele unei biserici din secolul al XVI-lea în județul Mușcel*, în *Revista Istorică Română*, 1939, vol. 9, p. 502.

⁹ În 1939, se credea că la Hobaia a fost vatra satului Mesteacăn. S-a căutat atunci să se facă o legătură între cei înmormîntați acolo și familia Filipescu care avea moșie prin părțile Suslăneștilor, dar din timpul lui Constantin Brîncoveanu. Date despre proprietatea Filipescuilor găsim și la Arhivele Statului-București, Curtea de Apel. S. II. Dosar 1867/1865.

acestor săpături s-a ajuns la concluzia (contrară părerii lui V. Brătulescu) că cei înmormîntați acolo erau membrii unei mari familii boierești și nu a unor simpli boieri de țară.

Nu departe de locul unde s-au descoperit urmele acestei biserici de la Hobaia, se află o cruce de piatră cu inscripția slavonă din timpul lui Constantin Șerban Voievod (1654—1658) și în care se amintește de un Vladislav, Șerban, Negre, Pîrvu etc. Într-un hrisov dat de același domnitor în anul 7165 (1656) dec. 13, la Tîrgoviște, lui Lunea Ceașul za Roși¹⁰, feciorul Stanciului, pentru a stăpîni moșie la Suslănești, se amintește de un proces care a avut loc la Cîmpulung în timpul lui Matei Basarab, cu care ocazie s-au arătat hrisoave mai vechi din timpul lui Petru cel Tânăr (1559—1568) și Alexandru Mircea (1568—1577)¹⁰. Hrisoavele amintite sînt contemporane cu inscripțiile găsite la Hobaia, dar ele nu ni s-au păstrat.

Se cunosc de la Alexandru Mircea două documente (unul pentru satul Poenari, altul pentru Tătărei) în care sînt amintiți ca martori *Radu din Suslănești și Drăghici din Suslănești*¹¹. În anul 1585 (7094) dec. 28, Mihnea Vodă Turcitul dă, din București, un hrisov la mîna lui Tatomir Logofătul prin care îi întărește ocină la Nămăești. În conținutul acestui hrisov se amintește că logofătul Tatomir din Nămăești a dat vîtafului *Oprea din Suslănești* 300 de aspri ce-i datora¹².

De la finele secolului al XVI-lea cunoaștem mai multe documente care amintesc de *postelnicul Staicu din Suslănești* și familia sa. La 1593, Staicu din Suslănești nu deținea încă vreo dregătorie; îl găsim apoi trecut ca postelnic. Se pare că a murit înainte de 1623, deoarece după această dată, documentele ne dau știri numai despre copiii săi: Stanca (Stana), soția lui Banciu din Tărăceni (Ilfov), și Dragomir de Cătunu (Dimbovița).

Staicu din Suslănești, împreună cu familia sa, posedau moșii în fostele județe Mușcel, Dimbovița și Ilfov: Suslănești (Mușcel), Cătunu și Suslăneasca (Dimbovița), Hobaia (Hohaia), Tărăceni, Scroviște și Ulea în Ilfov¹³.

Dacă există vreo legătură de rudenie între postelnicul Staicu din Suslănești (1593), Oprea din Suslănești (1585), Drăghici din Suslănești (1575), Radu din Suslănești (1573) și boierii amintiți pe pietrele de mormînt de la Hobaia din anii 1558—1579, nu putem stabili pe baza documentelor existente astăzi. Este totuși posibil ca toți să fi aparținut aceleiași familii.

Din secolul al XVII-lea, numărul documentelor referitoare la Suslănești sînt numeroase.

La 10 septembrie 1619 (7128), Gavril Movilă voievod poruncește satelor Văleni, Neagomirești, Jugur, Poenari, Groșani și Suslănești să

¹⁰ Biblioteca Academiei R.S.R. doc. 125, 126 LXIX. Despre Lunea Ceașul din Nămăești a amintit și N. Iorga, în *Studii și documente* vol. VII, p. 24, 28—30 (documente din colecția lui I. Șapcaliu și a revizorului școlar Gh. Ionescu din Cîmpulung).

¹¹ *Documente privind Istoria României, Veacul XVI, B. Țara Românească*, vol. IV (1571—1580), Ed. Ac. R.P.R. 1952, p. 108—109.

¹² Idem, vol. V (1581—1590), doc. 231, p. XXV, 230—231. Din alte documente rezultă că Oprea din Suslănești era bunicul lui Lunea Ceașul din Nămăești despre care am amintit anterior.

¹³ Idem, vol. VI. (1591—1600), 1953, p. 73.

caute, împreună cu Neagu portar, boii unor gelepi pierduți în timpul „răzvalei lui Lupu paharnic“¹⁴.

Începînd din secolul al XVII-lea, mai toate documentele cu privire la Soslănești amintesc de familia Jumărăscu (Jumărea), fapt ce l-a determinat pe I. Șucu, fost arhivist șef la Arhivele Statului-București, să scrie: „A vorbi de vechimea acestei familii însemnează a face însuși istoricul satului Soslănești“¹⁵.

Numele acestei familii vine de la o poreclă „Jumărea“ care are semnificația de „om foarte slab și hieton, om uscăcios, stors, lipsit de orice grăsimie“. Cuvîntul este de origine slavă¹⁶.

Strămoșul cel mai îndepărtat al acestei familii, pe care-l cunoaștem din documente, a fost Voicu Toacă din Soslănești, care, a trăit în prima jumătate a secolului al XVII-lea. El a murit înainte de 1644, cînd cei patru copii ai săi, Badea¹⁷, Neaga „din care se trag Jumărăștii“, Vișa „din care se trag Butureștii“ și Neacșa, căsătorită cu Florea din Albești, își împart averea părintească nu fără ceartă, căci au purtat procese, ajungînd pînă la divanul domnesc al lui Matei Basarab¹⁸.

Din această familie au făcut parte Stoica Ceașul Jumărea (trecut în documente din anii 1656—1658), Radu Jumărea, poreclit „Mățău“ (trecut în documente între anii 1634—1662) și Stanciu Jumărea¹⁹. Stanciu Jumărea, prin căsătoria sa cu Velica, fata lui Micu lui Ianoș (Enășescu) din Dragoslavele, a ajuns să stăpînească pămînt și case și în acest sat. *Timp de mai bine de 168 de ani, familia Jumărăscu, începînd cu Stanciu Jumărea la 1656 și pînă la postelnicul Simon Jumărăscu (la 1824), a purtat numeroase procese pînă la divanul domnesc pentru averea din Dragoslavele*²⁰.

Familia Jumărăscu, scoboritoare dintr-unul din cei cinci moși din Soslănești, a ajuns, în decursul secolelor, să-și mărească continuu moșia. Aceasta s-a realizat prin cumpărături și numeroase procese cu celelalte familii de moșneni din Soslănești (cu Butureștii, Neguțeștii, Negureștii, Parciulea (de fapt tot Negurești, Isăroiu, Pîrvu etc.).

¹⁴ Idem, vol. VIII, (1616—1620), p. 376.

¹⁵ I. Șucu este autorul unui valoros studiu despre Mățău (manuscris). În lucrarea sa sînt amintite și multe documente referitoare la Soslănești și găsite la familii din Mățău. El arată că: *Mățăoanii, din care cele mai multe ramuri sînt originare din Soslănești* (și cele mai vechi), s-au deplasat în Mățău în cursul secolului al XVII-lea, în urma a o serie de cumpărături de pămînt de la Soslănești. Astfel ei au cumpărat funiile Stroiasca, Călărășeasca și Soslăneasca, ajungînd să limiteze proprietatea Soslăneștilor numai pînă în apa Argeșului“.

¹⁶ Academia Română. *Dicționarul Limbii Române*, tom. II, partea a II-a, fasc. I, București 1947, p. 51.

¹⁷ Pe un loc. de la Bibl. Acad. R.S.R., doc. 203 C.C.V. din 21 mai 1655, Badea Toacă, fiul lui Voicu Toacă, își pune iscălitura și o pecete mică inelară care are pe ea vulturul bicefal (o stilizare). Interesant că vulturul bicefal s-a găsit și pe inelul spătarului Cazan.

¹⁸ Documente în posesia prof. univ. Dan Simonescu și Arhivele Stat. București, Episcopia Argeș, pachet 18, doc. 1; *Societatea pentru învățătura poporului român. Foile Mensuale*, An. II, ian. 1872, nr. 5, București, 1872, p. 370—372; D. Băjan : „Documente de la Arhivele Statului I, 1568—1840, C. Lung, p. 22.

¹⁹ Biblioteca Academiei R.S.R. doc. 63 CCC VIII, 10 MCLXXVI, 127, CLXV, 198, 199, 202, 203 CCV.

²⁰ A se vedea și C. Rădulescu-Codin : *Dragoslavele*, Cîmpulung 1937, p. 119, 121, 124, 137, 164, 169 și 173. De același autor : *Un hrisov de la Matei Basarab, Prietenul nostru pentru popor*, vol. VII, nr. 3—4, martie—aprilie 1923, p. 12—16.

În anul 1707 (7215) aprilie 8, moșnenii din Suslănești s-au strîns cu toții și cu cărțile lor de moșie și au început delimitarea moșiei lor : „Adică noi Suslăneștii toți, anume Jumărăștii, care sîntem din Radu Mățău și noi Neguțeștii care sîntem din Neguț văt(aful), care mai jos ne vom iscăli, strinsu-ne-am toți la un loc și am strîns toate cărțile și hotărnicile ce am avut dă moșie din tot cuprinsul hotarului satului nostru Suslănești din sud Mușcel⁴. Cei șapte copii ai lui Stanciu Jumărea (fiul lui Radu Mățău) și-au pus iscăliturile și peceti mici inelare (5 peceti) ²¹.

Pe o cruce de piatră din valea Mățăului, de la „Căminuri“ ridicată în timpul lui Nicolae Mavrogheni (1786—1790) este amintit „Jumărăscu Grigorie sin Grigorie“, urmaș al unui din cei șapte Jumărăști amintiți în ocolnița din 1707 ²².

Documente numeroase se păstrează de la postelnicul Simon Jumărăscu, fiul diaconului Grigore, și ctitorul vechii biserici de lemn din Suslănești. Fiul său, tot postelnic, Ion Simon Jumărăscu a purtat un proces ce a durat 20 de ani (1841—1862) cu familia Vișoiu din Mățău, care vroia să-și întindă proprietățile chiar în Suslănești. El zidește în locul bisericii de lemn (cea făcută de tatăl său) una de zid pe care a terminat-o în anul 1848 ²³. Pe o cruce de piatră aflată în vecinătatea unei fîntîni, el pune să se treacă în inscripție că era „boier de neam“ ²⁴. La 1853 mai 28, Apostol Dumitrescu îi face planul moșiei. Ion Simon s-a căsătorit cu Ana, fiica logofătului Ioan Popescu din Pietroșița — Dîmbovița, și prin aceasta s-a înrudit cu familiile Fusea din Tîrgoviște și cu Vlădescu din Boteni (familie care scobora din Tudoran Clucerul, ctitorul mănăstirii Aninoasa) ²⁵. Într-un cîntec haiducesc referitor la Radu lui Anghel se amintește cum acesta l-a atacat într-o noapte pe Ioan Simon ²⁶.

Alături de familia Jumărăștilor și a celorlalți moșneni de care am mai amintit, considerăm că trebuie să ne referim și la un moșnean din Suslănești (fără a putea stabili cu precizie din care familie cunoscută anterior sec. al XVII-lea făcea parte, din ce moș se trăgea) care și-a

²¹ S-au păstrat mai multe exemplare din această ocolniță : unul în posesia familiei Vișoiu Peștereanu din Mățău, altul la Bibl. Acad. R.S.R., doc. 4 C LXXVI. Amintit și de N. Iorga în *Studii și documente*, vol. VII, p. 52 (exemplarul fost în posesia revizorului Gh. Ionescu din Cîmpulung, un descendent direct din familia Jumărăștilor).

²² Crucea (nedescifrată complet) este trecută și de P. Coman : *Cele mai vechi cruci ale Mățăului, în Mușcelul nostru*, an. IV, sept.—oct. 1932, nr. 7—8, p. 40—44 și în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, fasc. 69, 1931 și extras *Văleni de Munte* 1932, p. 5.

²³ Brătulescu, Victor : *Biserica de azi a satului Suslănești*, în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, ian.—martie 1940, an XXXIII, fasc. 103, p. 9—10.

²⁴ Diplomă dată lui Simon Jumărăscu de către Al. N. Șuțu la 1819. V — 10 prin care îl trece la categoria „boierilor de neam“ (în posesia prof. univ. Dan Simonescu).

²⁵ Popescu-Runcu, Preot Al. A. : *Ctitoriile urmașilor lui Leaotă Căpitan de Plai*, în *Albina*, an XXXIX, nr. 14, București, 3.IV. 1963, p. 215—216.

²⁶ Rădulescu-Codin, C. : *Cîmpulungul Mușcelului. Istoric și legendar* 1925, p. 215, nota 1 ; Lazarina Georgescu : *Radu lui Anghel*, în *Presa*, C. Lung, an IV, 1940, nr. 110, oct. 5, p. 2 și Constantin Dinu : *Haiducul Radu Anghel*, în *Din activitatea științifică a cadrelor didactice din Institutul Pedagogic București, pe anul 1957*, București, 1958, p. 229—241.

luat numele de familie S u s l ă n e s c u (de la satul de unde era). Acest nume de familie îl întâlnim în documente pentru prima oară în anul 1675.III.14 (Neacșu Suslănescu) și la 1773.V.12, când unchiașul Iane Suslănescu, ginerele lui Mihai din Nămăești, vinde popii Nicolae din Nămăești un cămin de casă cu pomet rămas de la socru-său. Această familie o găsim amintită în documentele cu privire la Suslănești pînă la finele sec. al XIX-lea, cînd pleacă pentru a se stabili la Cîmpulung. Un membru al ei, medelnicerul Iordache Suslănescu este amintit la Ploiești pe la 1829²⁷.

În Suslănești, în detrimentul vechilor familii de moșneni, prin cumpărare sau donații, au ajuns să aibă proprietăți: mănăstirea Cîmpulung (danie făcută la anul 1697 de ieromonahul Cozma din Suslănești), biserica Șubești din Cîmpulung (de unde numele de „Șubeasca“), biserica Sf. Gheorghe din Cîmpulung, schitul Mărculești (la 1807.VII.23, Simon Jumărăscu vinde, părintelui Ieonom Ioanichie de la schitul Mărculești, o livadă de fîn în valea Mățăului), Alecu Chilișoiu (rudă cu C. Aricescu), Dumitrache Urianu (livadă de fîn cumpărată de la Jumărăști la 18.IX.1809) și trei logofăți Nicolae Rucăreanu.

Proprietatea Rucărenilor nu s-a putut întinde în partea de vest a satului Suslănești, dincolo de Argeșel, spre dealul Mățăului, deoarece acolo se aflau proprietățile Jumărăștilor de care nu s-au putut atinge.

Și modul cum Nicolae Rucăreanu jefuia pe săteni (familiile vechilor moșneni) de pămînturi și modul crunt cum îi exploata, rezultă din multe documente mușcelene. Trei logofăți Nicolae Rucăreanu și-a mărit continuu moșia la Suslănești. Silind pe moșneni să-i vîndă pămîntul, le lua și hrisoavele referitoare la aceste pămînturi. În mîinile lui a ajuns și hrisovul lui Lunea Ceausul cu privire la moșiile sale de la Suslănești²⁸. Rucărenii au vîndut moșia din Suslănești unui Prislopeanu, care a lăsat-o fiicei sale căsătorită Andreescu și care a stăpînit-o pînă în anul 1944.

Nici Jumărăștii nu au rămas cu moșia lor. Descendenții postelnicului Ioan Simon Jumărăscu și-au vîndut, la începutul sec. al XX-lea, mai toată moșia lui Ioniță Georgescu.

În anul 1916, satul Suslănești a fost ocupat de divizia a XII-a bavareză. S-au dat lupte grele în special în ziua de 30.XI.1916 cînd von Bogendorfer a căutat să mențină linia frontului pe linia Argeșului. În aceste lupte, a murit, la Suslănești, baronul Max Emanuel von Pfeten (rudă cu împăratul Germaniei) și care a fost înmormîntat în curtea bolniței mănăstirii Cîmpulung. Luptele și ocupația germană au adus mari pagube satului Suslănești.²⁹ Atunci, s-au tăiat cei 64 de nuci care aveau în majoritatea peste 100 de ani, și care fuseseră plantați de Jumărăști de-a

²⁷ Bibl. Acad. R.S.R. doc. DCXLI/46. Membrii din această familie trăiesc și astăzi.

²⁸ Simonescu, Dan I. *O jalbă de la începutul secolului al XIX-lea. Document Mușcelan*, în *Revista Arhivelor*, vol. I, nr. 1—3, București 1924—1926, p. 270—273.

²⁹ Ortlepp, Fritz : *Luptele din regiunea Bran și Dragoslavele*, Traducerea din limba germană de preot I. Răuțescu, Cîmpulung 1933, p. VI + 150 + 2 hărți.

lungul drumului care trecea prin mijlocul satului (drumul care leagă Suslăneștii cu satele Nămăești și Boteni)³⁰.

Satul Suslănești, în cataografiile din prima jumătate a sec. al XIX-lea (cataografiile din anii 1838 și 1845), nu număra mai mult de 26—35 case cu o populație ce nu depășea 150 locuitori, în majoritate moșneni vechi, de baștină de acolo. În preajma anului 1944, majoritatea familiilor vechi de moșneni ajunseseră în stare de sărăcie. În sat și terenurile dependente de aceasta, existau două mari proprietăți care depășeau 100 ha pământ (pomet, pășuni, grădini de zarzavat, la care se adăugau două mori, cârciumă, joagăr de lemne, poverne, uscătorii de prune etc.).

După 1944, în satul Suslănești, încadrat în comuna Mioarele (unde s-a creat și o gospodărie agricolă colectivă) s-a lichidat marea proprietate existentă anterior.

Și documentele cu privire la acest sat aduc o contribuție însemnată în cunoașterea modului de organizare (de formare și dezvoltare) a unei obștii moșnenești. Încă din secolele XV—XVIII, unii membri ai obștii au reușit să-și delimiteze cu precizie proprietatea și să și-o mărească continuu în detrimentul celorlalți membri ai obștii (ex. familia Jumărăscu). Procesul acesta de pauperizare a majorității populației unei obștii moșnenești s-a agravat în condițiile destrămării orînduirii feudale, în secolele XVIII—XIX (documentele cu privire la treti logofătul Nicolae Rucăreanu).

Istoricul satului Suslănești, așa cum rezultă din descoperirile arheologice și din numeroasele documente pe care le cunoaștem astăzi, ne oferă un bogat material cu privire la continuitatea populației de acolo.

QUELQUES DONNÉES CONCERNANT LE PASSÉ D'UN ANCIEN VILLAGE DE PAYSANS LIBRES-SUSLĂNEȘTI.

RÉSUMÉ

Le village de Suslănești est situé sur la vallée d'une petite rivière Argeșel à neuf kilomètres de la ville de Cîmpulung, département d'Argeș. Les dates les plus anciennes relatives à ce village, nous les possédons par les recherches archéologiques effectuées en 1959.

Le lieu où se trouve actuellement ce village a été autrefois (dans l'antiquité) un centre daco-gétique où on a trouvé des objets provenant du commerce avec les anciennes cités grecques de la Mer Noire.

Les plus anciens documents écrits datent depuis l'année 1503 et se réfèrent au commerce des habitants de Suslănești avec la ville de Brașov, en Transylvanie.

³⁰ *Memoriu privitor la pagubele ce mi s-au adus proprietății din comuna Mățu, satul Suslănești din jud. Mușcel de trupele de ocupație în timpul războiului 1916—1918.* Memoriul este făcut de ing. silvic Marian Georgescu. Se află în posesia autorului acestui articol, ca și alte documente inedite referitoare la Suslănești.

A l'occasion des recherches archéologiques de 1959, on a trouvé les ruines d'une église fondée par une famille de nobles dont l'existence est attestée par les pierres tombales datant de 1558 à 1579.

Les documents relatifs à ce village sont nombreux à partir du XVII-ème siècle et ils se réfèrent en majorité à l'histoire des familles de paysans libres, à leurs luttes pour conserver et agrandir leurs terres.

Deux familles, l'une d'origine locale, nommée Jumărășca et l'autre de Cîmpulung, Rucăreanu, réussirent au cours des siècles, à y accaparer de grandes propriétés. Leurs fortunes représentées en premier lieu par des propriétés terriennes se réalisèrent au détriment des autres familles de paysans de ce village.

Pendant la première guerre mondiale, des luttes acharnées s'engagèrent dans cette région entre roumains et allemands.

En 1945, après la réforme agraire, la grande propriété fut liquidée en ce village aussi.

L'histoire de Suslănești nous offre des dates qui dénotent la continuité de la population locale, des temps les plus anciens jusqu'à nos jours.

Comunicare ținută la cea de a II-a Sesiune
de comunicări științifice a Muzeului județean
Argeș — Pitești 24—25.V.1971.

UN DOCUMENT NECUNOSCUȚ DE LA RADU MIHNEA, DOMNUL ȚĂRII ROMĂNEȘTI

MARIN BRANIȘTE

În comuna Hirsești din sudul județului Argeș, s-a găsit de curînd actul prin care, la 7 iunie 1615, Radu Mihnea Vodă (1601—1602; 1611—1616) întărea lui Voico, Sarul, popii Tatul și lui Oancea, ocine în Hirsești, Obrejani și Batia. Scris în limba slavă, pe pergament măsurînd 41,5 cm × 32 cm și întărit cu pecete, acum pierdută, documentul are următorul cuprins :

† Мл(с)тіею бжїю Іоу Ра(д)оу(л) воєво(да) и г(сд)нъ в(ъ)со(и) землє Гоу(г)роовлахїиское, снъ велика(г) и прѣдобра(г) поко(и)ни-наго (sic) Ми(х)не(в) воєво(да), дава(т) г(сд)воми сїю повелєніє г(сд)воми Воико(в) ѿ(т) Батю и съ(с)|| снови є(г) елицє(х) бгъ да(ст) іако(ж) да мѣ є(ст) ѿ(ч)нѣ ѿ Батю, али ѿ(т) ѿ(ж) Попѣ(с)къ трєта(г) дє(л) ѿ(т) по(л) и ѿ(т) шѣ(м) и ѿ(т) во(д) и ѿ(т) сєдѣлицє сєл¹⁾ ѿ(в) ѿ(т) по свѣ(д) варє елика сє(х)ти(т) избра(т) ѿ(т) по вѣ(с) хотаро(м), понє(ж)|| є(ст) покѣпи(л) Воико ѿ(т) на(д) Манѣ Югъ(в) за аф а(с)при сре(б) вѣ дни поко(и)ни ѿ(м) ро(дї)те(ли) г(сд)вми Ми(х)не(в) воєво(д).

И па(к) кѣпи(х) Воико ѿ(т) на(д) Мѣша Мѣшато(в) али ѿ(т) ѿ(ж) Сърѣлѣ(с)къ трєта(г) дє(л) ѿ(т) по вѣ(с) хо || тароо(м) за ѿн а(с)при при дни Ра(д)оула воєво(д) Ше(р)ба(и); па(к) покѣпи(х) Воико ѿ(ч)нѣ ѿ Батю ѿ(т) на(д) Нєгрита Станє(в) дѣщїра Сарѣло(в) а ѿ(ж) Сарѣло(в) половино за вѣф а(с)при го(т).

И па(к) покѣпи(х)|| Воико ѿ(ч)нѣ ѿ Хъ(р)сєщї али ѿ(т) дє(л) Даде(в) дѣщєра <Б>ъ(р)кѣ(в) полови(и) и ѿ(т) ѿ(ж) Жїтієнѣ(с)къ паки(ж) полови(и) ѿ(т) по(л) и ѿ(т) шѣ(м) и ѿ(т) во(д)и съ ливєзи и ѿ(т) бро(д) за во(д)ни(ц) ѿ(т) по вѣ(с) мє(с)то варє елика сє

¹ Rupt, în original.

(х)ти(т) | избра(т) ѿ(т) Кѡпе(н) дори ѿ Вѣ(л)чѣѡа Мѡшато(в) по-
не(ж) є(ст) покѡпи(л) Воико ѿ(т) на(д) Дадѣ за афл а(с)при го(т)
въ дни Миѡаи(л) воєво(да).

И па(к) кѡпи(л) Воико ѿ(т) на(д) Стана Єлине(в) и ѿ(т)
Нѣ(к)ша || дѣѡира Станє(в) ѿ(т) ѡ(ж) Тофлѣ(с)кѣ полови(н) ѿ(т)
..... ѡтаро(м) елика се(х)ти(т) избра(т) за афл а(с)при го(т)

И ѿ(т) на(д) Ра(да) дѣѡера М. ѿ(т) Хѣ(р)се(ц)и де(л)
..... и по кѡпеніє еликаѡъ ке(т) има(т) ѿ(т) ѡ(ж) жи. || нѣ(с)кѣ
половино ѿ(т) Кѡпе(н) дори ѿ вѣ(л)чѣѡа <Мѡ>шатоо(в) за ѡме а(с)при
въ дни Ра(д)оула воєво(д) Ше(р)ба(н).

И па(к) покѡпи(х) Воико и Татѡ(л) и Сарѡ(л) ѿ(ч)нѡ ѡ ѡбре-
жиани ѿ(т) де(л) Вла(и)кѡло(в) снѣ Не(к)шѡеи | али ѿ(т) ѡ(ж) єи
половино варе елика се (х)ти(т) и (з)бра(т) ѿ(т) по вѣ(с) ѡтаро(м)
ѿ(т) Кѡпе(н) дори ѡ во(д) Ко(д)мѣне(в) за а во(л) цѣ(н) єго
а(с) а и за ц а(с) го(т).

И па(к) покѡпи(л) Воико и Сарѡ(л) ѿ(ч)нѡ ѡ Хѣ(р)се(ц)и де(л)||
Даде(в) дѣѡіра Бѣ(р)кѣ(в) ѿ(т) ѡ(ж) Бегѡ(в) трета(г) де(л) ѿ(т)
Кѡпе(н) дори ѡ вѣ(л)чѣѡа Мѡша(т) ѿ(т) по вѣ(с) ѡтаро(м) за .ѡн .
а(с)при.

И па(к) да є(ст) Сарѡло(в) и Василіє(в) ѿ(ч)нѡ ѡ Батю али
дѣ(д)іна баѡо(м) си Фѣтѡло(в) || Бѡзѣ вѣса(х) занє(ж) неговѡ старѡ
и права ѿ(ч)нѡ и за дѣ(д)інѡ ѿ(т) на(д) ро(д)ітелі и(м).

И па(к) покѡпи(х) Сарѡ(л) и Василіє ѿ(ч)нѡ ѡ Батю ѡба(ч)
ѿ(т) Кодрѡ(л) По(р)тѣре(с)кѡ пета(г) де(л) ѿ(т) по вѣ(с) ѡтаро(м)
ѿ(т) на(д) Манѣ || и ѿ(т) на(д) Зѣрнѣ за ац а(с) въ дни Миѡаи(л)
воєво(д).

И па(к) кѡпи(х) Сарѡ(л) ѿ(н) са(м) ѿ(ч)нѡ ѡ Хѣрсе(ц)и ѿ(т)
на(д) Дадѣ дѣѡіра Бѣ(р)кѣ(в) полови(н) ѿ(т) де(л) єи и ѿ(т) ѡ(ж)
Житіинѣ(с)кѣ па(к) половино ѿ(т) по вѣ(с) ѡта(ром) || за аун .
а(с)при го(т).

И па(к) кѡпи(х) Сарѡ(л) ѿ(т) на(д) Стана Єлине(в) и ѿ(т)
Нѣ(к)ша дѣѡіра Станє(в) али ѿ(т) ѡ(ж) Тофлѣ(с)кѣ половино за
афл . а(с)при.

И па(к) покѡпи(л) Сѡа(н)ча ѿ(ч)нѡ ѡ Хѣ(р)се(ц)и ѿ(т) || на(д)
Стоика снѣ Тѡдоро(в) де(л) єго вѣса(х) и за дѣ(д)іно и за покѡпеніє
ѿ(т) по(л) и ѿ(т) шѡ(м) и ѿ(т) во(д) и ѿ(т) седали(ц)и село(в) и
ѿ(т) ливези и ѿ(т) бро(д)вє зє во(д)ниѡѣ и ѿ(т) по вѣ(с) ѡтаро(м)
за в . краве цє(н) и(м) || а(с)при ах . и за . ф . а(с)при.

И па(к) покѡпи(л) Сѡа(н)ча ѿ(ч)нѡ ѡ Хѣ(р)се(ц)и ѿ(т) де(л)
Стоикѡ(в) снѣ Добротѡ(в) полови(н) и за Дѣ(д)інѡ и за покѡпеніє

ω(т) по въ(с) хотаро(м) ω(т) Къпе(н) дори 8 въ(л)чѣѡа || Мѡшато(в)
али ω(т) хотар8(л) Топоръ(с)кѡ ω(т) на(д) Сто(и)ка снѣ До-
бротъ(в) за .ѡн . а(с) го(т).

И па(к) покѡпи(л) по(п) Татѡ(л) ω(ч)нѡ 8 Батю али ω(т) 8(ж)
попѣ(с)къ ω(т) на(д) Негѡца дѣцѣра Іваноо(в) || трета(г) де(л) ω(т)
по(л) и ω(т) шѡ(м) и ω(т) седали(ц) село(в) ω(т) вѡ(д) варе
елика се (х)тит и(з)брат ω(т) по въ(с) хотаро(м) за ѡн а(с) при го(т).

И па(к)(с) опи(в) Татѡлѡ(в) ω(ч)нѡ 8 Батю де(л)
ѡико(м) си Іѡно(в) въса(х) || ω(т) 8(ж) попѣ(с)къ ω(т) по въ(с)
хотаро(м) поне(ж) ю є(ст) д . . . ѡико(м) си Іѡ(н) на съмръ(т) є(г)
юко(ж) да є(ст) ємѡ ве(ч)ное въ(с)поминаніє.

И па(к) покѡпи(л) по(п) Татѡ(л) ω(ч)нѡ 8 Хъ(р)сецѣ ω(т) на(д)
Нѣ(к)ша дѣцѣра Стане(в) || половино ω(т) Къпе(н) дори 8 въ(л)чѣѡа
Мѡшато(в) за ѡн а(с)при го(т).

И продадо(х) сѣи ви(ш) ре(ч)ни имени(т) людѣ ни(х)не ω(ч)не
за свои(м) доброволю и съ(с) оузнаніє въса(м) меѣашо(м) ω(т) го(р)
и з до(л) и ω(т) ω || кр(с)тне(м) ме(с)тоо(в).

А пото(м) къда є(ст) би(л) ннѣ при дни г(сд)воми, а Воико и
Сарѡ(л) и ѡа(н)ча, ω(ни) сѡ(т) све(д)те(л)ствова(л) пре(д) г(сд)в
ми съ(с) многи добри лю(дѣ) на и(м) ω(т) Хъ(р)сецѣ Ми(х)и(л) и
ста(р) Лѡка и по(п) Манѣ || и Дръѡ(ш) и Дѡмитрѡ и ω(т) Мъ(лд)рецѣ
Ѣѡана ва(т) и Мари(н) Ба(н) и Нѣика и ω(т) Грозе(ц) Ста(н)чю(л)
пръ(к)ла(б) и ста(р) Бѡнѣ како сѡ(т) ни(х)не праве ω(ч)не покѡпене
бе(з) ни є(д)но мль(в) съ(с) ни(х)то.

Има(л) є(ст) и книге || на(д) сѣе ω(ч)не анѡ є(ст) загинѡ(л) Се(г)
ра(дѣ) дадо(х) съ(м) и г(сд) вми Воикѡ(в) и Сарѡлѡ(в) и по(п) Та-
тѡлѡ(в) и ω(н)че(в) ѡако(ж) да сѡ(т) и(м) ω(ч)не дѣ(дѣ)не и(м)
снови(м) и внѡко(м) и прѣ(в)нѡчето(м) и не ω(т) никогож(д)о не || по-
кольби(м) по ри(з)мо г(сд)вми.

Се(ж) ѡбо и све(д)тли постави(х) г(сд)вми жѡпа(н) Єнаки ве(л)
ба(н) Крале(в)скѣи и жѡпа(н) Геѡрге ве(л) дво(р) и жѡпа(н)
Ве(н)ти(л) ве(л) ло(г) и Дѣдю(л) ви(ст) и Лека спа(т) и Миѡалаки
сто(л) и Братѡ(л) || ко(м) и Лѡпѡ(л) пе(х) и жѡпа(н) Бе(р)на(д)
ве(л) поо(ст) и и(с) Ве(н)ти(л) ве(л) ло(г). И а(з) Лепѣда(т)
лоо(г) въ на(с)то(л) гра(д) Търгови(ц) м(с)ца юніє 8 з дни и ω(т)
Адама до ннѣ те(ч)нѣа лѣтоо(м) в(ъ)лѣ(т) зркѣ.

+

Іѡ Радоул вѡевѡда милостію Божію господаръ.

„Din mila lui Dumnezeu, Io Radul voevod și domn a toată Țara
Ungrovlahiei, fiul marelui și preabunului răposatului Mihnea voevod,
îă dominia mea această poruncă a domniei mele lui Voico din Batia și
fiilor lui cîți îi va da Dumnezeu, ca să-i fie ocină în Batia, însă din funia

popească a treia parte, din cimp și din pădure și din apă și din vatra satului, de peste tot cît se va alege, din tot hotarul, pentru că a cumpărat Voico de la Manea al Iugăi, pentru 1500 aspri, în zilele răposatului părinte al domniei mele, Mihnea voevod.

Și iarăși a mai cumpărat Voico de la Mușa al lui Mușat, însă din funia sărulească a treia parte din tot hotarul, pentru 850 aspri, în zilele lui Radu Șerban voevod.

Și iarăși a mai cumpărat Voico ocină la Batia, de la Negrita a lui Stan, fiica Sarului, însă din funia Sarului jumătate, pentru 2500 aspri gata.

Și iarăși a mai cumpărat Voico ocină în Hărsești, însă din partea Dadei, fiica lui Bîrcă jumătate, și din funia jitienească jumătate, din cimp și din pădure și din apă și din livezi și din vad de moară, de peste tot locul, cît i se va alege, de la Cupeni pînă în vilceaua lui Mușat, căci a cumpărat Voico de la Dadea, pentru 1750 aspri gata, în zilele lui Mihail voevod.

Și iarăși a mai cumpărat Voico de la Stana a Elinei și de la Neacșa, fiica Stanei, din funia toflescă jumătate din tot hotarul, cît se va alege, pentru 1730 aspri gata; și de la Rada, fiica din Hărsești, partea și cumpărătură, cît vor avea, din funia jitienească jumătate, de la Cupeni pînă în Vilceaua lui Mușat, pentru 845 aspri, în zilele lui Radu Șerban voevod.

Și iarăși au mai cumpărat Voico și Sarul ocină în Obrejani, din partea Vlaicului, fiul Necșuței, însă din funia ei jumătate, cît i se va alege din tot hotarul, de la Cupeni pînă în apa Codmeanei, pentru 1 bou — prețul lui: 1 000 aspri — și pentru 900 aspri gata.

Și iarăși au mai cumpărat Voico și Sarul ocină în Hărsești, partea Dadei, fiica lui Bîrcă, din funia Begăi a treia parte, de la Cupeni pînă în vilceaua lui Mușat, din tot hotarul, pentru 850 aspri.

Și iarăși să fie Sarului și lui Vasile ocină în Batia, însă dedina tatălui lor, Buzea al Fătului, în întregime, căci i-a fost ocină veche și dreaptă și de moștenire de la părinții lui.

Și iarăș au cumpărat Sarul și Vasile ocină la Batia, însă din codrul (— bucata, funia) portăresc a cincea parte, din tot hotarul, de la Manea și de la Zîrnă, pentru 1900 aspri, în zilele lui Mihail voevod.

Și iarăși a cumpărat Sarul, el singur, ocină în Hărsești, de la Dadea fiica lui Bîrcă, jumătate din partea ei și din funia jitienească iarăși jumătate, din tot hotarul, pentru 1450 aspri gata.

Și iarăși a cumpărat Sarul de la Stana a Elinei și de la Neacșa, fiica Stanei, însă din funia toflescă jumătate, pentru 1730 aspri.

Și iarăși a cumpărat Oancea ocină în Hărsești, de la Stoica, fiul lui Tudor, toate părțile lui și de moștenire (dedină) și de cumpărătură, din cimp și din pădure și din apă și din vatra satului și din livezi și din vāduri de moară și din tot hotarul, pentru două vaci — prețul lor: 1600 aspri — și pentru 500 aspri.

Și iarăși a mai cumpărat Oancea ocină în Hărsești, jumătate din partea lui Stoica, fiul lui Dobrotă, și de moștenire (dedină) și de cum-

părătură, din tot hotarul, din Cupeni pînă în vilceaua lui Mușat, însă din hotarul toporăsc, de la Stoica fiul lui Dobrotă, pentru 750 aspri gata.

Și iarăși a cumpărat popa Tatul ocină în Batia, însă din funia popească, de la Neaguța, fiica lui Ivan, a treia parte, din cîmp și din pădure și din vatra satului, din, oricît i se va alege din tot hotarul, pentru 850 aspri gata.

Și iarăși Tatului, ocină la Batia, toată portea unchiului său Ioan, din funia popească, din tot hotarul, căci i-o dăduse unchiul său Ioan, la moartea sa, ca să-i fie pomană în veci.

Și iarăși a cumpărat popa Tatul ocină în Hărsești, de la Neacșa, fiica Stanei, jumătate, de la Cupeni pînă în vilceaua lui Mușat, pentru 850 aspri gata.

Și au vîndut acești maisuzșiși oameni ocinile lor de bunăvoia lor și cu știrea tuturor megieșilor din sus și din jos și din locurile de primprejur.

Iar apoi, cînd a fost acum în zilele domniei mele, Voico și Sarul și Oancea au mărturisit înaintea domniei mele, cu mulți oameni buni și anume : din Hărsești : Mihail și Luca cel bătrîn și popa Manea și Drăguș și Dumitru ; și din Măldărești : Oana, văt < af ; aman > și Marin Ban și Neaica ; și din Grozești : Stanciul pircălab și Bunca cel bătrîn, precum că sînt ocinile lor drepte, cumpărate fără nici o ceartă cu nimeni.

Fost-au și cărți pe aceste ocine, dar s-au pierdut.

Pentru aceasta am dat și domnia mea lui Voico și Sarul și popei Tatul și lui Oancea, să le fie ocine și dedine, lor și fiilor și nepoților și strănepoților și neclintit de nimeni, după hrisovul domniei mele.

La aceasta am pus domnia mea și martori : jupan Enachi, mare ban al Craiovei, și jupan Gheorghe, mare vornic, și jupan Ventilă, mare logofăt, și Deadiul, vistier, și Leca, spătar, și Mihalachi, stolnic, și Bratul, comis, și Lupul, paharnic, și jupan Bernad, mare postelnic. Și ispravnic, Ventilă, mare logofăt.

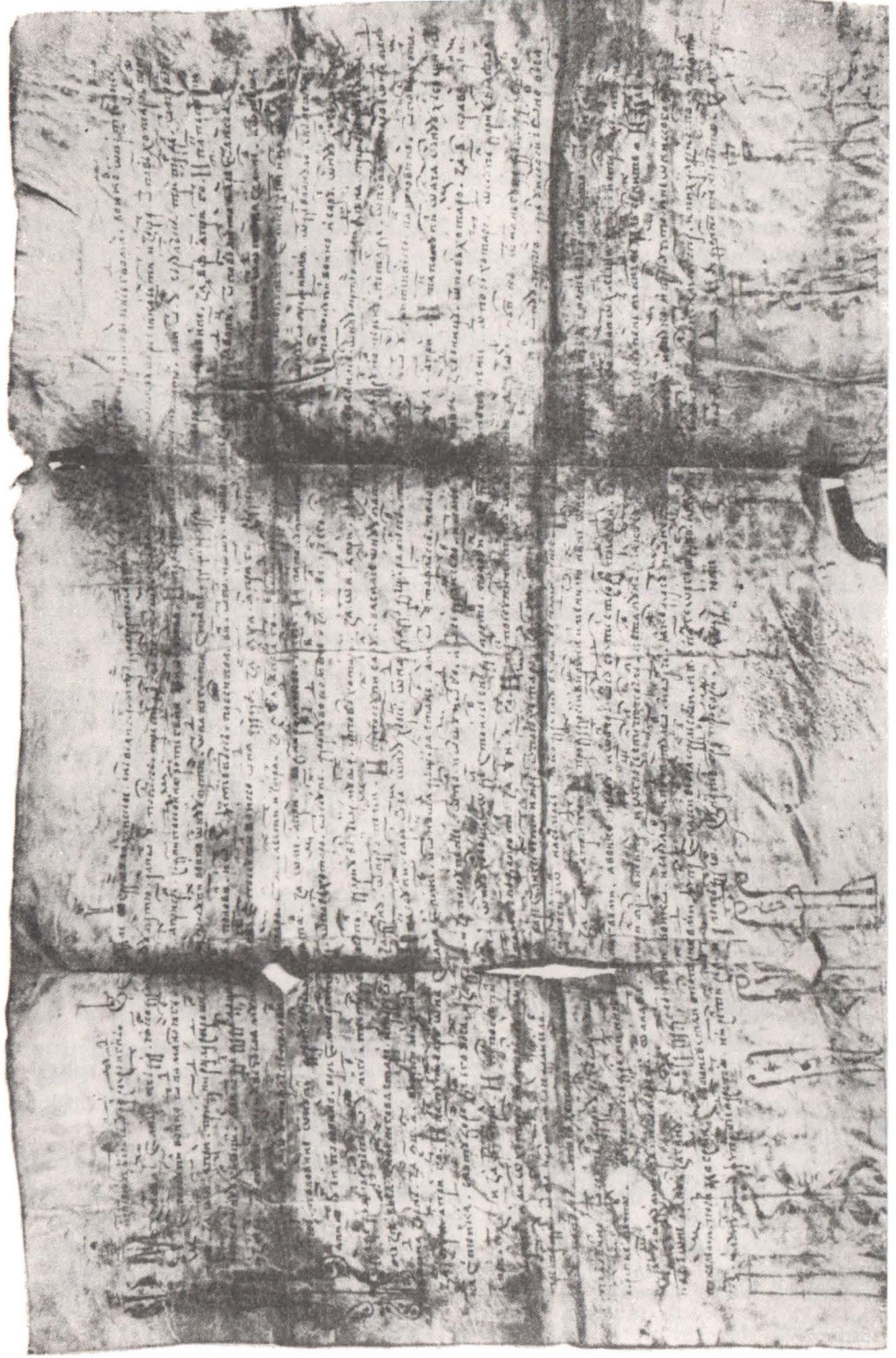
Și am scris eu Lepădat logofăt, în cetatea de scaun Tîrgoviște, luna iunie în 7 zile și în cursul anilor, de la Adam pînă acum, 7123 (1615).

*Io Radul voevod, din mila lui Dumnezeu domn*².

Nu e locul aici pentru o analiză amănunțită a documentului. Această o vor face, pe larg, stăruitor și competent, specialiștii. Pînă la o valorificare mai amplă însă, chiar și simpla enumerare a cîtorva considerațiuni sugerate de text, o socotim binevenită.

Astfel, se observă lesne că limba slavonă a documentului este influențată sensibil de graiul viu românesc, constatare valabilă, de altfel,

² Documentul ne-a fost pus la îndemînă de preotul Alexandru Ponova din Hărsești, căruia i l-am și restituit, după folosire, spre a-l depune la Biblioteca Academiei R.S.R. Repetînd și completînd, actul este un original slav, pergament 41,5 × 32 cm. pecete timbrată pierdută. E inedit (neinclus în D.I.R.). Lectura și traducerea au fost verificate de d-na Dalila Aramă de la Biblioteca Academiei R.S.R.

și pentru multe alte documente slavo-române, chiar mai timpurii³. Găsim, de pildă, folosite elemente lexicale românești: vilceaua, codrul, megieși, livezi; antroponime românești: Vasile, Sarul, Neacșa, etc.; toponime românești: Cupeni, Hirsești, Măldărești, Grozești, etc.; atribute românești: popească, jitienească, toflească, portăresc, etc.; cuvinte flexionate românește: forma genitivului românesc (ot uj ei = din funia ei; ot de/1/ ei = din partea ei; snă Necșutei = fiul Necșutei), etc.

În cuprinsul actului se întâlnesc, apoi, referiri la unele modalități, criterii și principii juridice care dirijau relațiile agrare și schimburile comerciale în epoca respectivă, precum: *protimia* (dreptul rudelor și vecinilor de a li se vinde lor, cu prioritate, loturile făcute vinzătoare); *plata mixtă* (în bani și natură, respectiv, în aspri și bovine) a terenului cumpărat.

Mai departe, pe lângă alte toponimice, actul amintește de satul — azi dispărut — *Batia*, al cărui locuitor era „Voico“ și prin vatra căruia trecea „*funia*“ cumpărată de popa Tatul. Satul acesta tradiția îl localizează la o distanță de circa 5 km de Hirsești, între vâlceaua lui Mușat amintită în document și vâlceaua Lăzăroaia, pe colina „Ulmilor“. Satul — se spune — ar fi pierit cu totul — când, încă nu știm — într-o năvală de turci⁴.

În general și rezumativ vorbind, valoarea documentului e dublă. Pe plan mai larg, istoriografic, el se adăogă multor altora pe care le avem din această vreme, ca material documentar la problema proprietății țărănești în vremea lui Radu Mihnea, voevod care s-a văzut constrins să îmbunătățească situația moștenită de la înaintași, în această privință⁵. Pe plan local, documentul constituie o filă din hronicul ce-și așteaptă izvodirea al străvechiului sat argeșean Hirsești. Năzuința de emancipare a locuitorilor săi, manifestată odinioară prin achiziționarea de loturi personale și uneori colective — ar fi de văzut dacă toponimicul „*Cupeni*“, care se întâlnește de mai multe ori și în textul documentului nostru nu e cumva slavonescul *cupană* (= împreună, laolaltă) chemat să denumească o proprietate colectivă — urmind sensul suitor, se va superioriza și materializa în gesturi de o înaltă semnificație. Astfel, la începutul veacului al XIX-lea, ei vînd, mai întîi produsele „moșiei“ Cupeni: grîul și porumbul, iar după aceea însuși trupul ei, ca să cumpere cărți, pentru folosul comun al obștei satului, cum aflăm dintr-o însemnare pe o veche carte de cult⁶. Lumini din trecute vremi, proiectate spre Argeșul luminos de astăzi.

³ Cf. Damian Bogdan, *Caracterul limbii textelor slavo-române*, București, 1946.

⁴ Într-o „*Carte de alegere*“ din 1696 (Colecție personală), toponimicul în discuție apare tot sub varianta „*Batiu*“.

⁵ *Documente privind Istoria României, veacul XVII B, Țara Românească*, vol. II (1611—1615), București, 1951, p. III.

⁶ Cf. Marian M. Braniște, *Insemnări pe cărți bisericești vechi (Regiunea Argeș)*, art. în rev. *Mitropolia Olteniei*, anul XIX, nr. 11—12 (noiembrie-decembrie) 1967, p. 933.

UN DOCUMENT INTÈRN INÉDIT DE L'ÉPOQUE DU PRINCE RADU MIHNEA (1615)

RÉSUMÉ

Depuis peu de temps a été découvert, dans le village Harsești du département Argeș, le document par lequel le prince Radu Mihnea (1601—1602 ; 1611—1616) confirmait à certains habitants le droit de propriété sur quelques morceaux de terre, achetés ou hérités par eux.

Nous présentons la photographie, la lecture et la traduction de l'acte inédit, en entier et nous faisons quelques sommaires considérations sur sa valeur du point de vue de sa forme et de son fonds.

Ainsi, du point de vue linguistique, on y observe une sensible influence du langage vivant roumain sur la langue slavonne officielle, dans laquelle l'acte este redigé, et à savoir ; on a utilisé des éléments lexicaux roumains (vilceaua, codrul, megieși), des anthroponymes roumains (Vasile, Sarul, Neacșa, etc.), des toponymes roumains (Cupeni, Hîrsești, Măldărești, Grozești), des adjectifs roumains (popească, jitie-nească, toflească, portăresc), de cas exprimés en flexion roumaine (snă Necșuței == le fils de N. ; ot uj ei == de sa corde ; ot de/1/ ei == de sa part).

Le contenu de l'acte reflète : l'exercitation du droit de „protimisîs” (le droit des parents et des voisins d'être préférés à l'achat des certains morceaux avoisinés avec les leurs et mises en vente), le payement mixte (en monnaie et en nature, respectivement en aspres et bovins) du terrain acheté et fait révéler le village — aujourd'hui disparu — Batia.

Dans le cadre large de l'historiographie roumaine, l'acte constitue encore une pièce documentaire concernant le problème de la propriété paysanne au temps du prince Radu Mihnea, et sur le plan local, il constitue le matériel d'une intéressante page de la monographie que l'on attend, sur le très ancien village de Harsești, dont les habitants on les rencontre en vendant le domaine Coupeni, mentionné dans l'acte, pour se procurer des livres. Des lumières du passé projetées sur l'Argeș lumineux d'aujourd'hui.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune științifică de comunicări a Muzeului județean Argeș — Pitești 24—25 mai 1971.

TEZE ȘI IPOTEZE ÎN PROBLEMA TRECERII DE LA FEUDALISM LA CAPITALISM

LIVIU ȘTEFANESCU

Istoriografia noastră a parcurs o etapă importantă pe drumul larg deschis de revoluția socialistă în România. Ea a ajuns la o treaptă superioară care marchează însăși propria sa revoluționare. Personalități de seamă s-au impus, lucrări remarcabile individuale, sinteze monumentale, culegeri documentare impresionante, o adevărată școală nouă. În acest context au fost confruntate opinii diferite cu privire la periodizarea istoriei României. Un interes aparte l-a prezentat apariția relațiilor de producție capitaliste.

K. Marx analizând formele premergătoare producției capitaliste a stabilit ca premise ale muncii salariate :

— munca liberă și schimbul acestei munci libere pe bani în scopul de a reproduce și de a valorifica banii, de a fi consumată de bani ca valoare de întrebuințare pentru bani ;

— separarea muncii libere de condițiile obiective ale realizării ei, de mijloacele de muncă și de obiectul muncii.

Dar separarea muncii libere de condițiile obiective ale muncii sale înseamnă descompunerea micii proprietăți libere precum și a proprietății colective asupra pământului bazată pe comuna orientală.

Vorbind de existența acestei premise la situațiile reale ale proprietății comunitare asupra pământului, K. Marx distingea în Europa două situații :

A. a) proprietatea comunitară se manifestă în așa fel încît micile comunități vegetează independent unele lângă altele și în cadrul lor individul muncește independent, împreună cu familia lui, pe lotul care i-a fost atribuit pe de o parte pentru sine, pentru reproducerea forței de muncă iar pe de altă parte, o anumită muncă pentru „dominium senio-rial“ — dreptul de a dispune asupra proprietății — sau pentru acumularea unor provizii comune. Aici sînt plasate comunitățile românești.

b) proprietatea comunitară se manifestă astfel încît unitatea se poate extinde, imprimînd un caracter colectiv procesului muncii însuși. Aici sînt plasate vechile comunități celtice.

B. O a doua formă a proprietății comunitare presupunînd colectivitatea, nu ca substanță în care indivizii nu sînt decît simple fenomene

întimplătoare sau constituie părți componente ale ei formate pe cale naturală, are ca bază nu pământul, ci orașul ca sediu centru, deja creat al proprietarilor de pământ. Aici ogorul apare ca teritoriu al orașului și nu satul ca simplu accesoriu al pământului.

a) la romani concentrarea locuințelor la oraș a constituit baza organizării militare deoarece greutățile de care se lovea colectivitatea nu proveneau decât din partea altor colectivități care fie că ocupaseră mai înainte pământul, fie că tulburau comunitatea pe pământurile ocupate de ea. Războiul era de aceea marea sarcină generală, marea muncă colectivă cerută fie pentru a pune stăpânire pe condițiile obiective de existență, fie pentru a apăra și a eterniza ocuparea acestora. Calitatea de membru al comunității continuă să fie premisa pentru însușirea pământului, dar ca membru al colectivității individul este proprietar privat sau proprietatea este romană, proprietarul privat asupra pământului este proprietar numai ca roman, dar ca roman el este proprietar privat asupra pământului.

Concentrarea la oraș al cărui teritoriu cuprinde regiunea rurală înconjurătoare; mica agricultură practică pentru consumație nemijlocită; meșteșugul ca îndeletnicire casnică accesorie a femeilor și fetelor sau ca ocupație de sine stătătoare în unele ramuri. Premisa dăinuirii colectivității este menținerea egalității între țăranii autarhici liberi care o compun, precum și munca proprie, ca o condiție a dăinuirii proprietății lor.

b. la germani exista o altă formă a proprietății țăranilor autarhici liberi asupra condițiilor naturale ale muncii lor, și anume aici există numai proprietate colectivă și numai posesiune privată. Comunitatea germană nu se concentrează la oraș; dar prin simplul fapt al acestei concentrări — la oraș ca centru al vieții rurale, ca domiciliu al agricultorilor și ca centru de conducere militară — comunitatea ca atare are acum o existență exterioară distinctă de cea a fiecărui individ.

Marx sintetizează aceste premise apreciind că istoria antichității clasice este istoria orașului bazat pe proprietatea funciară și agricultură; în evul mediu (perioada germanică) satul este punctul de plecare al istoriei a cărei dezvoltare are loc apoi sub forma opoziției dintre oraș și sat; istoria modernă este orășenizarea satului, nu ca la antici ruralizarea orașului.

În toate aceste forme — arată Marx — baza dezvoltării o constituie reproducerea relațiilor dintre individ și comunitatea sa, relații dinainte date — formate pe o cale mai mult sau mai puțin naturală sau pe cale istorică și devenite tradiționale —, precum și o anumită existență obiectivă, pentru el redeterminată, atât în ceea ce privește raportul său față de condițiile muncii, cât și relațiile sale cu tovarășii săi de muncă, ca membrii aceleiași comunități, din care cauză această bază are din capul locului un caracter limitat, dar o dată cu dispariția acestui caracter limitat începe ruină și decădere.

Adică o anumită treaptă de dezvoltare a forțelor de producție ale subiectelor care muncesc, căreia îi corespund anumite relații între ei și un anumit raport față de natură aceasta înseamnă atât colectivitatea lor cât și proprietatea bazată pe aceasta. Până la un anumit punct este reproducție, apoi se transformă în descompunere.

Formarea primitivă a capitalului nu este un proces în care capitalul acumulează mijloace de trai, unelte de muncă și materii prime, într-un cuvânt condițiile obiective ale muncii, care s-au desprins de pământ și în care este deja încorporată muncă omenească. Capitalul nu creează condițiile obiective ale muncii. Formarea sa primitivă are loc prin aceea că, datorită procesului istoric al descompunerii vechilor moduri de producție, valoarea existentă ca avere bănească dobândește capacitatea, pe de o parte de a cumpăra condițiile obiective ale muncii iar pe de altă parte de a obține prin schimb, pe bani, de la muncitorii deveniți liberi munca vie însăși. Toate aceste momente există deja ca atare ; însăși separarea lor este un proces istoric, un proces de descompunere, și tocmai datorită acestui proces banii se pot transforma în capital. Banii au un rol activ numai în măsura în care ei înșiși intervin în acest proces ca un mijloc de separare cât se poate de energetic și în măsura în care contribuie la crearea muncitorilor liberi, lipsiți de condiții obiective de existență, dar ei contribuie la aceasta, bineînțeles, nu prin aceea că creează muncitorilor condițiile obiective ale existenței lor, ci prin aceea că ajută la accelerarea separării lor de aceste condiții, adică ajută ca aceștia să devină cât mai repede lipsiți de proprietate.

Capitalul nu face decît să reunească masa de brațe și masa de unelte pe care le găsește gata pregătite. El le adună sub stăpînirea sa.

Descompunerea relațiilor feudale, ca și apariția manufacturii, transformă încetul cu încetul toate ramurile de activitate în ramuri exploatate de capital¹.

Friedrich Engels analizînd procesul de decădere a feudalismului și ridicare a burgheziei sintetiza astfel rolul banilor : La începutul evului mediu, în gospodăria model a feudalilor banul nu prea fusese necesar. Nobilul feudal obținea de la serbul său tot ce-i trebuia, fie sub formă de muncă, fie sub formă de produse lucrate. Fiecare domeniu feudal se îndestula pe sine însuși ; chiar și contribuțiile pentru război erau cerute în natură. Comerțul și schimbul nu existau, banii erau de prisos. Europa ajunsese la un nivel atît de coborît, luase în asemenea măsură totul de la început, încît banii aveau pe atunci o funcțiune cu mult mai puțin socială decît una politică : ei serveau la plata impozitelor și erau dobîndiți mai ales prin jaf.

Dar toate acestea se schimbaseră. Banii deveniră iar un mijloc general de schimb și prin aceasta cantitatea lor crescuse considerabil. Stăpînii feudali nu se mai puteau lipsi de ei și cum nu aveau de vîndut atît cît le trebuia iar jaful nu mai era la îndemînă, trebuiră să împrumute de la cămătarul burghez. Banul a fost marele nivelator politic al burgheziei. Pretutindeni unde un raport personal era înlocuit printr-unul bănesc, unde o prestație în bani înlocuia o prestație în natură, acolo un raport burghez înlocuia unul feudal.

În Europa occidentală în secolul al XV-lea feudalitatea era în plină descompunere ; pretutindeni pe întinsul ținuturilor feudale se iviseră

¹ K. Marx, *Forme premergătoare producției capitaliste*, Editura de Stat pentru literatura politică. București, 1956.

orașe cu interese și cu o burghezime înarmată; acestea își aduseseră pe seniorii feudali în dependența lor, în parte deja socială, cu ajutorul banilor și ici-colo chiar politică.

Numai în regiunile proaspăt cucerite, ca acelea din Germania de la răsărit de Elba, sau în acelea înapoiate, situate în afara căilor de comerț, mai era în floare vechea dominație a nobilimii.

Pretutindeni însă se intensificau cererile populației de a se pune capăt stării de neconțință și absurdă pustiire (datorată războaielor ori certurilor interne dintre feudali) elemente destul de slabe dar care-și găsiră reazem în regalitate, virful întregii ordine feudale. Astfel, subliniază Engels, trecem de la studiul raporturilor sociale la acela al raporturilor politice, de la economie la politică.

Amestecul de popoare de la începutul evului mediu a condus la dezvoltarea noilor naționalități, proces în care, în cele mai multe provincii romane învinșii au asimilat pe învingător. Naționalitățile moderne sînt așadar și ele produsul claselor asuprite. Una din esențialele pîrghii de progres ale evului mediu a fost tendința tot mai limpede și tot mai conștientă de a forma state naționale, tendință pe care burghezia o urmărea să fie îndeplinită prin strînsa ei alianță cu regalitatea. Atît regii cît și burghezia au găsit un sprijin prețios în tagma juriștilor laici care fiind de obîrșie burgheză studiau și practicau dreptul antifeudal în anumită măsură burghez.

Dezvoltarea istorică ulterioară a proprietății burgheze nu putea să constea decît în transformarea într-o proprietate pur privată dar această dezvoltare a găsit o pîrghie în dreptul roman singurul mult mai avansat decît proprietatea burgheză din evul mediu împănată cu tot felul de restricții feudale.

În societatea de la sfîrșitul evului mediu stăpînii feudali au devenit de prisos din punct de vedere economic iar din punct de vedere politic ei se așezau împotriva dezvoltării orașelor și statelor naționale pe atunci posibile numai sub formă monarhică. Dar nu cu o armată feudală se putea obține victoria și astfel apar armatele de mercenari și cavaleria feudală începe procesul dispariției de pe scena conflictelor militare europene.

Praful de pușcă, artileria, răspîndirea tiparului, renașterea studiului literaturii antice, întreaga mișcare culturală, care de la 1450 devenea din ce în ce mai puternică și mai generală — toate acestea, arăta Fr. Engels, veniră în ajutorul burgheziei și al regalității în lupta lor împotriva feudalismului².

Vladimir Ilici Lenin analizînd societatea rusă și transformările ei din a doua jumătate a secolului al XIX-lea atrăgea atenția asupra faptului că existența formelor tranzitorii este caracteristica oricăror relații sociale în general.

În perioada de trecere de la feudalism la capitalism relațiile noi de producție se împletesc cu cele vechi.

Dezvoltarea continuă a forțelor de producție și mai ales economia bănească au făcut ca agricultura patriarhală să se împletească cu mica

² Fr. Engels, *Decăderea feudalismului și ridicarea burgheziei*. Editura Partidului Comunist Român, București, 1945.

producție de mărfuri industriale destinate pieții. Folosirea muncii iobagilor în industria postavului este un fenomen specific producției de mărfuri în evul mediu. De asemenea, în perioada feudalismului târziu, munca iobagilor a făcut să înflorească puternica industrie metalurgică feudală.

Începutul descompunerii orînduirii feudale este în strînsă legătură cu dezvoltarea economiei bazată pe producția de mărfuri, cînd stăpînul feudal începe să producă cereale nu numai pentru sine, ci și pentru vînzare, apare posibilitatea remunerării în bani și a despărțirii definitive a pămîntului țărănesc de pămîntul feudalului folosind munca aceluiași țărani însă în condiții mai rele. Producînd bunuri agroalimentare pentru vînzare, stăpînii feudali au înăsprit munca de clacă necesară acum nu numai pentru acoperirea nevoilor lor, intensificare a muncii caracteristică perioadei de descompunere a orînduirii feudale.

Transformarea economiei naturale a producătorilor direcți în economie bazată pe mărfuri în virtutea diviziunii sociale a muncii, caracterizează procesul descompunerii orînduirii feudale și constituie primul moment al noii orînduiri capitaliste încă nedeplin dezvoltate. Economia de mărfuri creează din rîndul micilor producători pe de o parte producători de mărfuri mai înstăriți în general, dar mai ales reprezentanți ai capitalului comercial.

Capitalul comercial bănesc a fost întotdeauna și pretutindeni forma inițială a capitalului, folosind tehnologia producției în starea ei inițială și numai ulterior supunînd-o unei transformări tehnice. El nu presupune existența muncii salariate, însă creează condițiile transformării micului producător în muncitor salariat, deoarece el procură producătorului de mărfuri mijloace bănești, disponibile excedentare, cu care acesta poate folosi progresul tehnicii. Perioada de descompunere a feudalismului corespunde unei dezvoltări puternice a capitalului comercial care nu a început să se transforme pe o scară largă în capital industrial, frînat de existența unor instituții medievale și de predominarea micii producții de mărfuri. Desființarea iobăgiei a dus la înlocuirea plus-produsului feudal prin plus-valoare burgheză.

Circulația mărfurilor din ce în ce mai intensă a început să înlăture izolarea feudală a producătorilor și începînd din secolul al XVII-lea a dus la o concentrare a micilor piețe locale într-o singură piață a Rusiei întregi, efect al stabilirii legăturilor naționale de către capitalul economic. Formarea pieții adică începutul înlocuirii economiei naturale prin economia de mărfuri, corespunde transformării consumului natural în consum bănesc chiar dacă uneori această transformare duce la o scădere a nivelului de trai al maselor. Piața nu poate fi niciodată despărțită de noțiunea de diviziune socială a muncii și mărimea ei este în funcție directă de gradul de specializare a muncii sociale.

În perioada de descompunere a feudalismului procesul creșterii producției de mărfuri duce la transformarea sa dintr-o formă excepțională, răzleață, întîmplătoare, la cuprinderea întregii producții ca

formă generală, moment în care caracteristica orînduirii respective este producția capitalistă. Aceasta impune însă și folosirea forței de muncă omenеști ca marfă, într-un grad mai mult sau mai puțin dezvoltat, lucru care caracterizează direct gradul de dezvoltare capitalistă a țării respective³.

În cele ce urmează vom evidenția cîteva ipoteze privind trecerea de la feudalism la capitalism în România.

1. Lucrețiu Pătrășcanu⁴ aprecia că : „Feudalismul apare la români curînd după înființarea celor două Principate, iar începutul lichidării lui îl găsim la mijlocul secolului al XVIII-lea. După 1749 pînă la 1864 — deci aproape un secol — poporul român a trăit nu sub regim feudal ci sub regimul iobăgiei, ceea ce nu-i tot una“. Pentru a ajunge la această ipoteză au fost puse în evidență, în mod critic, concluziile de negare a feudalismului românesc prin constatarea inexistenței „doar a acelor instituții care constituiau numai suprastructura“ de către N. Iorga, precum și opiniile divergente susținute de C. Dobrogeanu-Gherea, Ștefan Zeletin și Virgil Madgearu⁵.

2. G. Zane⁶ considera că : „țările române la începutul secolului al XIX-lea intraseră parțial în procesul de transformare a societății precapitaliste, pentru a păși apoi în faza capitalistă“, sau : „Bogata economie monetară din trecutul principatelor române, a avut astfel, un rol hotărîtor, ca să determine o atmosferă prielnică germinării spiritului economic, și să contribuie la crearea unor puncte de sprijin, pentru economia capitalistă actuală. Pentru înfăptuirea acestui rol, economia generală a țărilor noastre se pregătise printr-un proces de veacuri, care ajunsese în prima jumătate a veacului al XIX-lea la deplina sa maturitate. În această îndelungată evoluție, care dăduse prilej unei prefaceri nu numai în suprafață, dar și în adîncime, credem că ar trebui căutat secretul vertiginoaselor noastre prefaceri, care încep să devină manifeste încă de la sfîrșitul veacului al XVIII-lea, accentuîndu-se o dată cu cel de al treilea deceniu al veacului următor, pentru ca să devină impunătoare la mijlocul acestui veac și în deceniile următoare“.

3. Andrei Oțetea⁷ apreciază că : „La noi, ca și în celelalte țări din centrul și răsăritul Europei, producția de cereale-marfă n-a dus direct la organizarea producției agricole pe baze capitaliste, cu muncitori salariați, ci la o nouă formă a iobăgiei, care avea să pregătească însă

³ V. I. Lenin, *Dezvoltarea capitalismului în România*, în *Opere*, vol. III, București, 1958 ; Vezi și L. Ștefănescu, *Tezele lui V. I. Lenin în problema descompunerii feudalismului și a dezvoltării capitalismului în Rusia*, în *Studii*, an XIII, nr. 2, 1960, p. 77—103.

⁴ Lucrețiu Pătrășcanu, *Un veac de frămîntări sociale, 1821—1907*, București, 1969.

⁵ C. Dobrogeanu, Gherea, *Neoiobăgia*, București, 1910 ; Ștefan Zeletin, *Burghezia română, originea și rolul ei social*, București, 1925 ; Virgil Madgearu, *Agrarianism, capitalism, imperialism. Contribuții la studiul evoluției sociale românești*, București, 1936.

⁶ G. Zane, *Economia de schimb în Principatele Române*, București, 1930.

pătrunderea capitalismului în agricultură...". „În Moldova și Țara Românească transformarea domeniului feudal în mare exploatare agricolă a început mai târziu în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, și nu și-a atins deplina dezvoltare decât după tratatul de la Adrianopol. Cauzele acestei întârzieri pînă în 1829, sînt, în primul rînd monopolul turcesc, apoi slaba dezvoltare a orașelor și pieții interne". — „Iobăgia a doua n-a fost deci restabilirea vechii iobăgii, cel mult o „nouă ediție" puternic remaniată. Ea a fost forma de aservire specifică anumitor condiții istorice care orientau economia agrară spre producția pentru piață, dar, din lipsă de capital și de brațe de muncă libere, nu-i permiteau să se organizeze pe baze capitaliste".

Considerăm perioada cuprinsă între mijlocul secolului al XVIII-lea și revoluția din 1848, în Țările Române, ca perioadă precapitalistă, perioadă de trecere de la feudalism la capitalism pe temeiul unei analize complexe, multilaterale a fenomenului istoric, așa cum arătăm în încheierea lucrării noastre⁸. Această analiză implică în primul rînd scoaterea în evidență a procesului de maturizare și — în interiorul său — descompunere a relațiilor de producție feudală, în primul rînd, deci, criza economiei feudale de-o potrivă a raporturilor dintre producător și obiectele muncii la țară și la orașe, apoi surprinderea intensificării economiei bănești și a dezvoltării producției de mărfuri manifestările puternice ale luptei de clasă antifeudale a țărănimii și a orașelor îndeosebi, puternica manifestare a ideii latinității, romanității și mai ales a unității naționale a românilor.

Perioada precapitalistă are în acest fel o identificare cu aprecierea autorilor care consideră — și pe bună dreptate — începutul istoriei moderne a României la mijlocul secolului al XVIII-lea.

THÈSES ET HYPOTHÈSES EN CE QUI CONCERNE LA TRANSITION DU FÉODALISME AU CAPITALISME

R É S U M É

L'auteur présente systématiquement les thèses fondamentales marxistes léninistes sur la période de transition du féodalisme au capitalisme.

Il énumère ensuite, les hypothèses plus intéressantes émises par L. Pătrășcanu, G. Zane et A. Oțetea, concernant l'apparition et les voies

⁷ A. Oțetea, *Considerații asupra trecerii de la feudalism la capitalism în Moldova și Țara Românească*, în *Studii și materiale de istorie medie*, vol. IV, București, 1960, p. 307—390.

⁸ L. Ștefănescu, *Orașul București în perioada de trecere de la feudalism la capitalism*, teză de doctorat, Universitatea București, 1967.

⁹ Miron Constantinescu, *Istoria României, Compendiu*, Ediția a II-a, București, 1971.

de développement du capitalisme en Roumanie. En conclusion, l'auteur considère la période qui débute du milieu du XVIIIe jusqu'en 1848 comme période précapitaliste, période durant laquelle apparaissent et se développent en Roumanie, les relations de production capitaliste. Le procès est apprécié comme un ensemble de la vie sociale économique, politique, culturelle et idéologique de Roumanie durant la première partie de son histoire moderne.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune științifică de comunicări a Muzeului județean Argeș — Pitești 24—25 mai 1971.

DRUMURI COMERCIALE DE PĂMÎNT ȘI TOPONIMELE LOR ÎN ZONA DE SUD A JUDEȚULUI ARGEȘ

ION CRUCEANA

Posibilitățile pe care ni le oferă toponimia de a reconstitui firul istoriei, acolo unde documentele tac sau nu există, sînt multiple. Deși ramură a lingvisticii — toponimia — (de la fr. toponymie) este un auxiliar prețios al istoriei.

Diversitatea numirilor topice duce la identificarea și clarificarea unor fapte istorice acum dispărute sau care nu-și mai pot avea actualitatea, fiind depășite de evoluția societății.

Totuși, la timpul respectiv, ele reprezentau acțiuni care impuneau măsuri de organizare, întreținere și securitate peste a căror existență istoria nu poate trece fără să le înregistreze.

Astfel, prima linie ferată din Muntenia și anume București—Giurgiu, în lungime de 70 km, a fost inaugurată la 31 octombrie 1869. Cu aceasta însă nu au fost rezolvate multiplele nevoi de circulație și mai ales transportul sau cărașia mărfurilor, în special a produselor cerealiere.

În zona de sud a județului Argeș toponimia încă mai reține denumirea unor „drumuri comerciale“, bineînțeles „de pămînt“, pe care se transportau produsele manufacturiere sau agroalimentare din Orient spre Occident, precum și invers. Mirodeniile din Asia Mică, peștele din bălțile Dunării, șalurile și covoarele iraniene erau trecute prin vama Giurgiului, de unde luau drumul spre București. De aici urcau spre Sibiu, bineînțeles trecînd prin nodul rutier al Piteștiului. O bună parte din aceste produse erau vîndute în țară la mănăstirile oltene și argeșene sau la negustorii „toptangii“, din orașele de munte ale Țării Românești.

Din produsele autohtone se transportau la schela Giurgiului: cerealele; sarea de la Ocnele Mari; produsele de olărie din centrele cu vechi tradiții (Curtea de Argeș, Coșești — Poenița de pe riul Doamnei, Stroești și chiar Oboga, Horezu și Vlădești); produsele de lemnărie; produsele animaliere sau cele petroliere etc.

Istoria drumurilor din Țara Românească nu se ocupă de ruta pe care se făceau transporturile cu produsele de mai sus, decît numai cînd

acestea urmau firul căilor de mare circulație, a drumurilor comerciale de interes național.

Produsele manufacturiere ale industriei casnice, produsele agro-alimentare căutau desfacerea sau vânzarea lor la fața locului, de obicei la cumpărător, prin schimbul în natură, troc, de unde și nevoia de a fi transportate și răspândite în sate, pe toate ulițele.

Produsele cerealiere provenite de la marile proprietăți, fie domnești, boierești sau mănăstirești situate în partea sudică a județului Argeș erau transportate la cea mai apropiată schelă, în cazul de față la Giurgiu, de unde erau încărcate în corăbii cu destinația Constantinopol sau în susul Dunării pînă la Viena.

Înainte vreme drumuri pietruite erau foarte puține sau aproape deloc. Circulația se făcea greoi și era nevoie de multe mijloace de transport (care trase de boi sau cai).

Se căutau de obicei drumurile de pămînt, scursurile, hotarele dintre moșii, chiar văile și se coleau pădurile din cauza hoților, iar unde nu se putea altfel, drumul își făcea loc de-a dreptul prin șleau¹.

Drumurile de pămînt erau cele mai potrivite pentru mersul îndelungat. Pe acestea animalele nu se vătămau la picioare așa cum se întîmplă pe drumurile pietruite și deci, nu era nevoie să li se schimbe potcoavele prea des.

Căraușii cunoșteau necazurile la care erau supuși mergînd pe drumurile de țară, dar aveau mulțumirea că pot găsi hrană din destul pentru animale (iarbă) și lemn pentru reparat căruțele în cazul cînd se stricau, sau de făcut focul ca să se încălzească și să-și pregătească mîncarea.

În general, transporturile de la nord spre sud se făceau toamna, după stringerea recoltelor sau chiar iarna cu săniile. Și într-un caz și în altul nu porneau la drum o căruță sau două, ci o adevărată caravană. În fiecare mijloc de transport (căruță) se găseau uneltele de prim ajutor, o secure, un clește, ghioaga din lemn de corn, drept armă de apărare sau de atac, precum și căldarea cu crăcana și mălaiul pentru mămăligă. Drumul era lung și dura zile și săptămîni în șir.

Pe un astfel de drum, „drumul Giurgiului” se transportau, pînă la darea în folosință a căilor ferate, mai ales cerealele și peștele. Cu toată comasarea terenurilor realizată în urma cooperativizării agriculturii din 1962, toponimia înregistrează încă din 1701² traseul pe care-l

¹ *Istoria României*, vol. III, Edit. Academiei R.S.R., 1964, pag. 978.

² a) În *Carte de hotărnicie scrisă întocmai după aceea originală din 7209 (1701), noiembrie 23, lucrată de sluger Sandu Depărățeanu în leatul 1838, aprilie 30*, se vorbește de „a treia trăsură (măsurătoare n.n.), la capul moșii despre apus puind lanțul din dreptul unui troian și pe drumul Giurgiului și prin gura văii oii...”

b) Informatori: Nicolae Corbescu, născut la 20 mai 1907 în com. Recea; Ilie I. Enache, născut la 7.IX.1929 în satul Tuțulești, comuna Suseni; Victor Marinescu, născut la 17.I.1921 în comuna Humele; Ioan C. Boeru, născut la 26.IX.1912, în comuna Lunca Corbului; Ion Șt. Nicolae — Cruceană, născut la 11.XI.1911 în comuna Mozăceni.

c) Publicații: Ion Nania, *O importantă descoperire în perioada feudalismului timpuriu, la Birlogu, comuna Negrași*, în *Studii și comunicări*, vol. II, 1969, editat de Muzeul Pitești, pag. 119.

— *Secera și Ciocanul*, nr. 5033 din 22.VI.1970, în art. „Toți constată, nimeni nu ia măsuri”.

urma, în sudul județului, Drumul Giurgiului. El, își configura prezența în zona orașului Pitești și cobora în jos prin Pirvu Roșu (în acest punct, dacă nu izbucnea primul război mondial s-ar fi făcut joncțiunea cu linia ferată Giurgiu—Videle căci, traseul și măsurătorile se și executaseră) spre Cerșani—Suseni, ca de aici, tăind cîmpia pe la est de hotarele satelor Cornățel—Tomșanca, Deagurile, Recea și Izvoru pe de o parte și pe la vest de Gliganu, Bîrlogu, Negrași, Mozăceni și Slobozia pe de altă parte să se continue prin Videle la Giurgiu.

În același timp transportul sării de la Ocele Mari, județul Vîlcea, a dat și el naștere toponimului — drumul sării.

Sursă de venituri domnești, sarea era transportată de la Ocele Mari pe Olt în sus, cu luntrea, spre Sibiu și tot cu luntrea, pe Olt în jos, pînă la satul Creminari sau Creminari monăstirești³, unde era „trecătoare peste Olt cu poduri umblătoare”⁴ sau direct cu căruțele de la Ocele Mari la Craiova.

Pe firul Oltului o bună pante cobora la Slatina și chiar mai jos, la Dunăre, la Turnu Măgurele sau peste Dunăre, la Nicolope, în Balcani.

De la Creminari, încărcată în căruțe de clăcașii obligați la corvezi, sarea lua drumul spre Giurgiu. Căraușii ocoleau Dealul Negru. Pe căile umblate altă dată de Mircea cel Bătrîn și boierii săi cînd treceau de la Curtea de Argeș prin Cotmeana în sus la Cozia, ei coborau bolovanii de sare pînă la Pitești de unde urmau aproape același drum cu al cerealelor — drumul Giurgiului. În hotarul de vest al comunelor Negrași, Mozăceni, Slobozia, Ștefan cel Mare se afla, pînă la colectivizarea agriculturii, un drum de pămînt, numit drumul sării⁵.

Toponimul este cunoscut și în comuna Negrași-Bîrlogu⁶ și chiar în București. Aici „au fost și două drumuri ale sării, pe unde se aducea sarea de la ocne: unul în partea de apus a orașului, altul în partea de răsărit; ambele continuau spre Dunăre și bălțile ei, spre locurile de pescuit de la Greaca, Spanțov, Cornățel, Gălățui etc”⁷.

Și azi o stradă din cartierul Drumul Taberei poartă numele de „Drumul sării”⁸. Aceasta dovedește că o parte din sare era destinată alimentării Capitalei, iar restul se transporta la Giurgiu de unde, încărcată în corăbii, lua calea spre Adrianopol. Este de remarcat faptul că strada Drumul sării se află în vecinătatea autostrăzii București—Pitești, în partea de apus a Bucureștilor, ceea ce întărește și mai mult ipoteza că drumul sării cobora de la Ocele Mari la Pitești — Giurgiu aproape paralel și de multe ori suprapus cu drumul Giurgiului și pe firul cărora, cu aproximație, s-a deschis acum moderna arteră de circulație, autostrada București—Pitești.

³ Creminari monăstirești, azi Creminari, a aparținut de mănăstirea Flămînda, ctitorie a lui Șerban Cantacuzino.

⁴ George Ioan Lahovari, *Dicționar geografic al județului Argeș*, București, Socean, 1888, pag. 83.

⁵ Ion Cruceană, *Un sat vechi cu împliniri noi*, în *Secera și Ciocanul* nr. 5170 din 30 decembrie 1970.

⁶ Ion Nania, idem.

⁷ Constantin C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor*, editura pentru literatură, București, 1966, pag. 375.

⁸ *Ghidul străzilor municipiului București*, de Al. Ionescu și Dan Emanoil, editura Consiliului național pentru educație fizică și sport, 1969, planșa 75, e.

Pe lângă aceste două drumuri comerciale de pământ, folosite în principal pentru transportarea cerealelor de pe moșiile domnești, boierești și mănăstirești și a sării în scopul comercializării lor peste graniță, drumuri azi șterse de pe hărți și păstrate doar în amintirea populației, au existat și alte drumuri de pământ. Acestea aveau o folosință mai restrinsă și pe ele se scurgeau produsele agroalimentare sau produsele țărănești realizate de meșteșugari ca: produsele de olărie; produsele de lemnărie; țesături de artă populară și altele.

Produsele de olărie erau transportate din cunoscutele vetre de olari Curtea de Argeș, Stroești de pe Vilsan și Coșești — Poenița de pe riul Doamnei, încărcate în căruțe pătulate și acoperite cu coviltiruri, în jos, spre cîmpie.

La Pitești, nod rutier obligatoriu de trecere datorită configurației geografice se răspîndeau ca soldații pe cîmpul de instrucție, în trăgători.

Unii producători o luau spre Căteasca — Teiu — Leșile — Mozacul și de aici pe drumul olarilor, care se împletea cu Valea Mozacului, intrau dinspre răsărit în Mozăceni, traversau actuala șosea județeană Pitești — Giurgiu în punctul „la spital” și urcau în satul Babaroaga. Cei cărora le mai rămîneau oale nevîndute, continuau să meargă în satele din nordul fostului județ Vlașca.

Cam același traseu urmau și producătorii de șifă, pătule pentru porumb, hambare, putini și butoaie, ulucă și alte derivate de lemnărie, precum și produsele agro-alimentare, în special merele, perele și țuica. Și aici toponimia reține nume ca: drumul gușaților sau al merelor; precum și drumul bîtiei de la butie, al țuicarilor⁹.

Produsele petroliere, în special petrolul lampant (gazul) și păcura se aduceau de gâzari pe drumul gâzarilor, care veneau dinspre răsărit, perpendicular pe direcția drumurilor descrise mai sus. El refăcea un vechi și circulat drum comercial, cel al Slatinei. Acesta făcea legătura între Țirgoviște, fosta capitală a Țării Românești prin Slatina cu Craiova, Turnu Severin. Drumul trecea prin Găești, mănăstirea Glavacioc și de-a curmezișul prin cîmpia Burdea și Boian, ajungea mai jos de Slatina, la Ipotești, unde era vad și pod umbător peste Olt.

În amintirea locuitorilor rezidă și un drum al găinarilor, al negustorilor ambulanți care cumpărau, de prin sate, păsări vii pe care le duceau în căruțe proprii, la București.

Este de asemenea cunoscut drumul băjeniei situat tot în hotarul comunei Mozăceni, acolo unde cu veacuri în urmă se întindea pîntenul de nord al faimoasei păduri a Vlăsiei.

Tradiția spune că pe acest drum se „băjeneau” locuitorii satelor din jur în „căruțe de lemn cu două proțapuri”, așa de deasă era pădurea că nici loc de întors căruța nu era. Altă variantă spune că din cauza grabei de a se ascunde populația din calea năvălitorilor, atelașele de înhamat caii sau de înjugat boii se puneau în grabă mare în partea în care se putea fugi mai repede.

Am lăsat la urmă — drumul oii — al cărui traseu și multiple toponime — Plaiul oii, Drumul mocanilor, Pădurea pla-

⁹ Ion Cruceană, idem.

iul oii, Valea oii, atestă o continuă mișcare a ciobanilor, fie a proprietarilor de oi din partea de nord a fostelor județe Argeș și Muscel, fie a mocanilor ardeleni, din partea Sibiului.

Propriu-zis — drumul oii — nu a avut un circuit sau fir stabil. Mocanii ardeleni cum ajungeau la Ciinenii de Vilcea sau de Argeș, continuau să-și mîie turmele, unii pe vechiul drum strategic Ciineni — Titești — Sălătruc — Plaiul Oii — Curtea de Argeș, alții pe Olt în jos pînă la Cremenari, unde-și treceau turmele pe podul plutitor, în fostul județ Argeș. De aici, pe drumuri comunale și mai ales pe văi treceau prin Stoilești, Trepteni, Bulimanu, Topana, Alunișu, Poboru, ocolind satele și căutînd locurile cu iarbă deasă. Cîte unul trecea și Dunărea la Turnu Măgurele în Bulgaria¹⁰, iar cei mai mulți se răsplineau prin sate, paralel cu drumul Giurgiului. S-au păstrat toponimele — legate de drumul oii — pînă în zilele noastre în raza mai tuturor comunelor din sudul județului Argeș și mai ales: Mozăceni, Slobozia, Ștefan cel Mare — Glavacioc, Șerbănești — Olt etc. În prezent drumurile au fost arate și terenurile redat agricole.

Local, drumurile comerciale de pămînt descrise aici, au avut un rol important în desfășurarea vieții sociale a populației rurale, au făcut legăturile între centrele administrative și au înlesnit circulația produselor de orice natură dintr-o zonă în alta.

Azi, pe firul multora din ele, s-au construit șosele pietruite sau chiar asfaltate ca: Pitești — Videle — Giurgiu (pietruită) sau Pitești — Costești — Roșiori de Vede — Turnu Măgurele (asfaltată) spre a nu mai repeta numele moderne autostrăzi București — Pitești.

Segmente neînsemnate au mai rămas în unele locuri, dar nefiind folosite, cu timpul se vor astupa, se vor ara și odată cu aceasta se vor uita și pieri odată cu numele respectiv.

DES ROUTES COMERCIALES DE TERRE ET LEUR TOPONYMES DANS LA ZONE DE SUD DE DISTRICT ARGES

RÉSUMÉ

La toponymie est un précieux auxiliaire de l'histoire. La diversité des dénominations topiques conduit à l'identification et à la clarification des actions historiques disparues aujourd'hui ou sorties d'actualité, étant dépassées d'évolution de la société, mais qui, à leur temps, ils ont eu une importance et un rôle bien déterminé.

Quoique le premier chemin de fer de Muntenia — București-Giurgiu — a été inauguré en 31 octobre 1869, il n'a pu solutionner les multiples besoins de circulation et d'abord le transport ou la routierage des marchandises.

¹⁰ Informatori: Gheorghe P. Militaru, născut la 1 martie 1899, din comuna Brebeni, județul Olt; Ion Popescu — Buget, născut la 24 aprilie 1910 din comuna Șerbănești, județul Olt.

Nombreuses sont les preuves produites par la toponymie ; avec son l'aide on garde encore aujourd'hui des dénominations des „routes commerciales“ — certainement „de terre“ — qu'elles ont perdu de longtemps leur nécessité, mais qui représentaient plusieurs routes commerciales entre l'Orient et l'Occident. Et celles-ci traversaient la Muntenia soit sur la route Giurgiu-București-Sibiu, passant certainement par le noeud du Pitești, soit sur autres routes. Non toujours les produits autochtones suivaient la ligne des grandes routes commerciales mais, souvent, elles étaient utilisées „les routes de terre“, marchant de village en village, ou sortant directement dans les points d'ou les respectifs produits pouvaient continuer la route d'Occident ou d'Orient. Par exemple les céréales, provenues des grandes propriétés situées dans la part méridionale du district Argeș, destinées à „l'exportation“, étaient transportées dans le port Giurgiu, mais en, dans navires, à la Constantinople ou à la Vienne.

L'action de routierage n'était pas faite d'un seul attelage, mais des plus, constituant quelquefois véritables caravanes.

L'une des routes suivies a été „la route du Giurgiu“, lequel on transportaient, jusqu'à la inauguration du chemin de fer, d'abord des céréales et des poissons. Cette route — dont existence, signalée encore de 1701, doit qu'elle eût été très ancienne — configure sa présence dans la zone du Pitești, descendait par Pîrvu Roșu vers Cerșani-Suseni, mais d'ici, par l'est des limites des villages Cornățel-Tomșanca, Deagurile, Recea, Izvoru et, respectivement, par l'ouest des Gliganu, Bîrlogu, Negrași, Mozăceni, Slobozia et ensuite par Videle à Giurgiu.

Le nom „la route du sel“ s'a été né comme conséquence du transport du sel. De Ocnele Mari (Vilcea) le sel était transporté directement, avec les chariots, à Craiova, ou bien, avec les barques sur Olt en amont, à Sibiu, ou en aval jusqu'à Cremenari ou il était transversé par-dessus d'Olt avec „des ponts flottants“. De Cremenari, chargé en chariots, le sel suivait la route vers Giurgiu, évitant Dealul Negru, par Pitești et, près sur la même „route du Giurgiu“, par l'ouest des Negrași, Mozăceni, Slobozia, Ștefan cel Mare. L'existence d'une rue „La Route du sel“, en București, conduit à la conclusion qu'entre Pitești et Giurgiu „la route du sel“ et „la route du Giurgiu“ suivaient des tracés presque parallèles, quelquefois justement superposés ; sur leur fil — avec approximation — il y a aujourd'hui la moderne autoroute București — Pitești.

En présent la majorité de ces routes son restées seulement en mémoire, les terrains étant randus à l'agriculture, mais sur le fil de diverses „routes de terre“ il y a maintenant des chaussées empierrées (Pitești-Videle-Giurgiu) ou asphaltées (Pitești-Costești-Roșiori de Vede-Turnu Măgurele) pour que nous ne parlons pas de l'autoroute București-Pitești.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune științifică de comunicări a Muzeului județean Argeș — Pitești 24—25 mai 1971.

INVĂȚĂMINTUL SĂTESC ÎN JUDEȚUL ARGEȘ (1838–1848)

C. DUMITRESCU

Nici Regulamentul organic, nici Regulamentul școalelor publice din Principatul Țării Românești, votat de Adunarea Obștească la începutul anului 1833, nu pomenesc nici un cuvânt despre învățămîntul sătesc. De abia Proiectul pentru seminaruri, protopopi și preoți, devenit lege la data de 11 aprilie 1834, prevedea la articolul al VIII-lea ca în fiecare sat să se țină pe lîngă preot și un cîntăreț care va fi dator „a învăța copiii satului carte și cîntări“, în schimbul a cîte doi lei primiți anual de la fiecare sătean¹. Această prevedere nu s-a aplicat imediat, ca urmare a atitudinii ostile a boierilor reacționari față de luminarea poporului, astfel că tocmai în anul 1838 s-a pus piatra de temelie a învățămîntului public sătesc.

La 24 ianuarie 1838, Vornicia din Lăuntru Căraia Eforiei să ia măsurile necesare pentru înființarea școlilor sătești. S-au trimis „circularnice porunci“ către toate ocîrmuirile județelor ca „prin înțelegere cu proprietarii moșiilor“ să se înființeze școli „în toate satele“, care să funcționeze de la 1 noiembrie pînă la sfîrșitul lunii martie².

La 4 februarie 1838, Eforia cerea lui N. Simonide să se îngrijească a găsi tineri țărani, feciori de popă sau alții „care să primească a urma într-aceia școală cităva vreme ca să deprindă învățăturile începutoare“ și apoi să fie datori să organizeze școala în satele lor³. Ocîrmuitorului îi cerea să se înțeleagă cu proprietarii „ca să hotărască casa în care are să se țină școala satului“, sau să construiască o cameră specială⁴.

Profesorul școlii normale a căutat să rezolve de urgență această sarcină. La 5 iunie 1838 el informa Eforia că a găsit tineri pentru a deveni candidați de învățători, dar aceștia nu au mijloace materiale pentru a se întreține la învățătură⁵.

¹ Urechia, V. A., *Școalele sătești în România. Istoricul lor de la 1830–1867, cu anexarea tuturor documentelor relative la cestiune*, Buc., 1868, p. 48 ; Iscriu, D. G., *Legiferarea organizării învățămîntului în Țara Românească în anii 1831–1834*, în: *Contribuții la istoria învățămîntului românesc. Culegere de studii*, E.D.P., București, 1970, p. 187 ; Pirnuță Gh., ș.a., *Învățămîntul în Muscel în secolele XVII–XIX*. E.D.P., București, 1968, p. 154.

² Urechia, V. A., *op. cit.*, p. 48 ;

³ Ibidem, p. 49 ;

⁴ Ibidem, p. 50.

⁵ Arhivele Statului, București, *fondul M. I. D. R.* 6717/1837, fila 158.

CADRE DIDACTICE (RECRUTAREA, PREGĂTIREA, DREPTURILE ȘI INDATORIRILE LOR)

În iunie 1838 la școala normală din Pitești se aflau la cursuri 24 de candidați de învățători, în iulie numărul lor crescuse la 76, iar în august la 130. N. Simonide a ținut cu aceștia cursuri în tot timpul verii, mai mult de două luni cât s-a cerut, pentru care la 14 octombrie 1838 este felicitat de către Eforie⁶. Candidații au depus multă stăruință la învățătură, deși nimeni nu s-a ocupat să le asigure condiții de cazare și masă optime. Ei au fost nevoiți să locuiască „prin circiumi“ fiind „în mare demoralizare“⁷.

Candidații de învățători erau datori să participe la cursurile de pregătire organizate, între 23 aprilie—1 iulie și 15 august—26 octombrie, la școala normală timp de 3—4 ani. După terminarea acestor cursuri ei susțineau un examen și celor reușiți li se acorda titlul de învățător. Pentru a obține titlul de învățător, candidații trebuiau să posedă cunoștințele programei școlii normale⁸.

În toamna anului 1838, un număr de 100 candidați, pregătiți de N. Simonide, au mers în satele lor punând piatra de temelie a școlilor în limba națională⁹.

Spre deosebire de alte județe unde mulți tineri refuzau să devină candidați de învățători,¹⁰ în județul Argeș, tinerii — după cum relatează N. Simonide la 5 iunie 1841 — veneau în număr mare pentru a urma cursurile de învățători. Din unele sate soseau câte doi-trei candidați¹¹. Aceasta ilustrează interesul sătenilor pentru înființarea școlilor, pentru instruirea fiilor lor.

La 5 noiembrie 1845, în județul Argeș, la școlile satești funcționau 179 cadre didactice, dintre care : 95 învățători și 84 candidați de învățători¹². Din punct de vedere al originii sociale, cele 179 cadre didactice se împărțeau astfel : birnici — 131, preoți — 47, diaconi — 7, mazili — 2, boier de neam — 1, sudit — 1¹³.

Situația pe plăși este dată de tabelul de mai jos.

O piedică serioasă în bunul mers al școlilor satești a fost fluctuația frecventă a cadrelor, cauzată, în special, de remunerația mică a acestora și neplata ei la timp.

Învățătorii și candidații de învățători primeau, drept salariu, câte doi lei și două kg de bucate de la fiecare familie, în două rate : în aprilie, când ei intrau la cursuri în școala normală și la 26 octombrie, când ieșeau

⁶ Arh. Statutului, București, *fond M.I.P.*, 6717/1837, fila 173 ; *fond Vornicia din Lăuntru*, 5390 IA/1838, fila 61.

⁷ Ibidem, *fond M.I.P.*, 6717/1837, fila 173.

⁸ Urechia, V. A., *op. cit.*, p. 52.

⁹ Arhivele Statului, București, *fond M.I.P.*, 6717/1837, fila 233.

¹⁰ Urechia, V. A., *Școalele satești...*, p. 55.

¹¹ Arhivele Statului, Pitești, *fond Școala primară Aref*, dos. 6/1905, nepaginat.

¹² Arhivele Statului, București, *fond M.I.P.*, 1705/1845, fila 92 și următoarele.

¹³ *Ibidem*.

de aici, și mergeau în sate să deschidă școlile¹⁴. Dar câte piedici nu întâmpinau în primirea drepturilor lor ! ?

La 5 martie 1839, N. Simonide raporta Eforiei că în urma necontenitelor plingeri ce fac învățătorii satelor din pricina nerăspunderii leului ce li se cuvenea încă din 26 octombrie 1838, a intervenit, în mai multe rânduri la ocîrmuire, care, în cele din urmă, a slobozit „porunci la sub-ocîrmuitori“, dar aceștia „nici o urmare nu fac, pricină poate fac“¹⁵, bunului mers al școlilor. Și într-adevăr, cererile legitime ale lor nu au fost rezolvate.

O cauză a nemulțumirii candidaților și învățătorilor a fost provocată de existența unei mari diferențieri al cuantumului retribuției lor. Astfel, în august 1839, unii dintre ei au primit câte 800 oca bucate, alții câte 400, sau chiar 240 oca, iar cei „care nu sînt și cîntăreți ai bisericilor“ nu au primit nimic. Această nepotrivire a creat în rîndul „ultimelor grupe“ o mare „cîrtire și nemulțumire“¹⁶.

Pe baza experienței, ținînd cont de costul nivelului de trai N. Simonide arăta că o școală sătească nu se poate ține „în bună stare și cu mulțumirea învățătorului său“ cu mai puțin de 150 de enoriași¹⁷. Avînd în vedere mărimea satelor din județul Argeș, în funcție de numărul familiilor, el propune să se unească câte două, trei sate mai mici și apropiate pentru a întîrește o școală.

Statistica din 5 noiembrie 1845 clasifică cele 221 sate, mai mari, ale județului astfel¹⁸ : 39, adică 17,19%, aveau sub 50 de familii, 106 (47,96%) aveau între 51—100 familii, 57 (25,79%) aveau între 101—150 familii, 16 (7,23%) aveau între 151—200 familii, 3(1,36%) aveau peste 200 familii. Deci, satele erau mici, ca urmare și remunerația candidaților

Nr. crt.	Plasa sau Plaiul	Titlul cadrului didactic		Total	Originea socială a cadrelor didactice						Total	Obs.
		Învățător	Cand. de inv.		Bimic	Prot.	Diacon	Mazil	Boier	Sudit		
1	Olt	14	11	25	11	10	3	1	—	—	25	
2	Topolog	16	15	31	18	13	—	—	—	—	31	
3	Lovișteea	17	6	23	15	7	—	1	—	—	23	
4	Argeș	15	8	23	13	9	—	—	1	—	23	
5	Pitești	14	17	31	30	—	—	—	—	1	31	
6	Cotmeana	9	16	25	16	7	2	—	—	—	25	
7	Gălăești	10	11	21	18	1	2	—	—	—	21	
	TOTAL	95	84	179	121	47	7	2	1	1	179	

¹⁴ Arhivele Statului, București, fond M.I.P., 6069/1838, fila 52.

¹⁵ *Ibidem*, 6717/1837, fila 284.

¹⁶ *Ibidem*, fila 247.

¹⁷ Arhivele Statului, București, fond M.I.P., 6717/1837, fila 292.

¹⁸ *Ibidem*, 1755/1844, fila 4.

și învățătorilor era mică. Nici în urma alipirii unor sate la altele, situația materială a cadrelor didactice nu s-a îmbunătățit cu mult. Ci, dimpotrivă, ea era mai precară, deoarece numai birnicii „se supun a le răspunde drepturile“, iar neamurile „postelnicii, dorobanții, mazillii, patentașii, preoții și diaconii, din care în unele sate se aflau și cîte douăzeci, se sustrăgeau de la plata celor doi lei și a celor două kg de bucate”¹⁹.

Din aceste cauze unii candidați părăseau școlile sau cumulați și alte funcții. Astfel, Ioan Stănilăvescu din Stănilăvești, I. Matei din Ioanicești renunță la funcția de dascăli și devin logofeți. I. Osianu din Costești, Andronic Tudor din Țuțulești, M. Ionescu subrevizor al plășii Gălăești, C. Popescu din Mușătești, Radu Popescu din Albota — se fac preoți; Preda Gheorghe din Bradul de Jos, pe lângă funcția de învățător îndeplinea și funcția de logofăt, însă, „prima e neglijată”²⁰.

În 1844, s-a hotărît ca cei doi lei să se „împlinească împreună cu dajdia vistieriei“, cîte 20 parale pe fiecare trimestru, de la toți. Nimeni nu era scutit, pentru că „oricine... locuiește într-un sat este enoriaș al comunității aceluia sat“ și, prin urmare, dator „a contribui pentru ținerea școlii comunale”²¹. În legătură cu bucatele, s-a lăsat așa cum era vechea reglementare, subliniindu-se că din magazia satului se va da 3 kg preotului, 2 kg cîntărețului, 2 kg paraclisierului. Învățătorul satului, ori în calitate de cîntăreț sau ca paraclisier, „are drept a-și primi“ cele două kg de bucate. Dacă nu este cîntăreț, el „tot este dator să stăruiască în slujba bisericii“, să vină cu elevii la biserică sîmbătă seara, duminică și în toate sărbătorile²². Deci, are dreptul la cele două kg de bucate.

Pentru a se evita pe cît posibil fluctuația cadrelor, pentru ca ele să devină stabile în posturile lor, Eforia hotărăște, în 1843, ca tinerii care doresc să devină candidați de învățători să se lege „în scris“ că vor sluji în această calitate cel puțin 5 ani, „fără a se putea trage într-acest curs de vreme supt nici un cuvînt de pricinuirii”²³. Cu toate acestea fenomenul fluctuației cadrelor va continua și în anii următori²⁴.

Multe greutăți au întîmpinat învățații din partea proprietarilor și arendașilor.

Numeroase și pline de amar și deznădejde sînt plîngerile învățătorilor adresate profesorului școlii normale din Pitești, Eforiei și chiar domnitorului. Astfel, la 5 martie 1839, mai mulți candidați de învățători arătau lui N. Simonide că proprietarii nu-i scutesc de „drepturile proprietărești“ și au fost luați „din mijlocul școlarilor lor cu dorobanții spre a le răspunde banii clăcii și a obăgiei, chinuindu-i și necîstîindu-i...”²⁵.

Învățătorii care se opuneau proprietarilor și arendașilor, apărîndu-și drepturile recunoscute de lege, erau crunt persecutați chiar scoși din funcție. Un caz tipic, în acest sens, îl constituie Șerban Budescu,

¹⁹ *Ibidem*, 6717/1837, fila 323, 349; 1755/1844, fila 4 și urmă.

²⁰ *Ibidem*, 1299/1847, fila 3 și următoarele.

²¹ *Ibidem*, 1755/1844, fila 4.

²² *Ibidem*.

²³ Arhivele Statului, București, *fond M.I.P.*, 2700/1841, fila 59; Pirnuță, Gh., s.a., *op. cit.*, pag. 163.

²⁴ *Ibidem*, *fond M.I.P.*, 1705/1845, fila 144 și următoarele; 1299/1847, fila 25 și următoarele.

²⁵ *Ibidem*, 6717/1837, fila 392.

candidat de învățător în satul Budești, aflat pe moșia lui Ion Lahovari. El a reclamat Eforiei că arendașul îi cere „clacă și de toate celelalte“ și nu are „alt mijloc a plăti... decît a-mi vinde vitele ce am“²⁶. Ion Lahovari a considerat *fapta* învățătorului ca „revoltătoare“ și a cerut sătenilor să-l reclame că „are rele purtări“, motiv pentru a-l înlocui. Subcîrmuitorul plășii Argeș a găsit repede un înlocuitor, cerînd lui N. Simonide să-l confirme în post. El roagă Eforia să nu înlocuiască pe Șerban că toate cele spuse despre el „sînt niște intrigi“ pentru a numi în loc un om al arendașului. Șerban este unul din cei mai buni candidați la învățătură, purtare, „cel mai exact în datoriile sale“, iar școlari de ai săi „sînt astăzi învățători buni pe la alte sate“²⁷. El era și revizor școlar în plasa Argeș. Nu peste mult timp, în iunie 1841, Ion Lahovari „s-a ridicat și asupra altui candidat a-l desființa“²⁸.

Singurul apărător consecvent al învățătorilor a fost N. Simonide. El a folosit întreaga sa influență, în acest sens, pe lângă autoritățile locale, fapt ce a nemulțumit ocîrmuirea care i-a cerut „să nu se mai amestece în administrație“²⁹.

Cugetul proprietarilor, arendașilor și dregătorilor din acest județ — arăta N. Simonide la 5 iunie 1841 — este „ca soarta candidaților să spînzure în mîinile lor... să zădărnicească“ școlile satești, să fie întotdeauna în proastă stare, să „aibă în veci candidați recruți“. De ce? Pentru a le fi frică a-și cere drepturile lor. N. Simonide cerea Eforiei, pentru ca școlile satești „să nu fie de tot în proastă stare“, să lase „înființarea și desființarea“ candidaților în conștiința lui³⁰. Dacă nu, să-i poruncească să nu se amestece în aceste probleme.

ASIGURAREA BAZEI MATERIALE A PROCESULUI DE ÎNVĂȚĂMÎNT

Autoritățile conducătoare au lăsat rezolvarea problemei bazei materiale a învățămîntului pe seama proprietarilor, adică a acelor care, în general, nu numai că nu erau interesați, dar erau dușmani a lumînării satelor.

Eforia și Vornicia din Lăuntru prin adresele din 14 februarie 1838 și 2 noiembrie 1838 cereau ocîrmuitorilor să se înțeleagă cu proprietarii pentru pregătirea localurilor în care să se deschidă școlile, urmînd ca în primăvară să se construiască „încăperi întrădins“³¹. În septembrie 1838, Eforia a elaborat un plan model după care să se construiască șco-

²⁶ *Ibidem*, fila 392.

²⁷ Arhivele Statului, București, *fond M.I.P.*, 2700/1841, fila 4.

²⁸ *Ibidem*, fila 7.

²⁹ *Ibidem*, 6 717/1837, fila 405.

³⁰ *Ibidem*, 2 700/1841, fila 7.

³¹ Arhivele Statului, București, *fond Vornicia din Lăuntru*, 5390 IA/1838. fila 220 ; Urechia, V. A., *Istoria școalelor...*, t. II., p. 3.

lile sătești, trimițând câte 100 exemplare fiecărei ocîrmuiri³². Prețul construirii unui local de școală varia între 2.000 și 6.500 lei, destul de mult pentru puterea economică a satelor³³. Acest fapt reiese și din adresa ocîrmuirii locale către Departamentul din Lăuntru din 29 noiembrie 1838. În ea se arată că cele mai multe din satele județului au un număr mic de familii și este „cu neputință a face în fiecare sat câte o încăpere pentru școală”. Se cerea aprobare ca să se unească mai multe sate la construirea unei școli³⁴. Această afirmație era justă. De asemenea, era adevărat că satele erau sărace, dar din cele 230 sate mai însemnate ale județului numai 71 sate erau moșnenești, 109 erau clăcășești, iar 50 erau jumătate clăcășești și jumătate moșnenești³⁵. Deci, 70% dintre sate se aflau pe proprietățile boierești sau mănăstirești, existau destule posibilități ca să se construiască localuri școlare spațioase, însă, în general, marii proprietari s-au dezis de această îndatorire morală, lăsînd-o pe seama țăranilor.

Nici autoritățile locale nu au manifestat vreo preocupare deosebită față de această problemă. Comoditatea și pasivitatea acestora l-au determinat pe N. Simonide ca în iulie 1839 să se adreseze Eforiei, rugînd-o să intervină pe lingă ocîrmuire să se ocupe serios de construirea localurilor școlare, că altfel „nici de iarna viitoare nu vom putea număra vreunul”³⁶.

Țăranii, însă, au manifestat mai mult interes și grijă, construind școli după posibilitățile lor. Situația construirii localurilor școlare la sfîrșitul anului 1842 este redată de tabelul de mai jos³⁷.

Nr. crt.	Plasa sau plaiul	Nr. satelor	Clădirea este :		Materialul din care este construită			Obs.
			construită	neconstruită	nuiile gard	bîrne	cărămidă	
1	Olt	31	24	1	16	7	1	
2	Topolog	35	33	—	31	1	1	
3	Lovișteea	32	18	—	3	15	—	
4	Argeș	32	15	—	13	2	—	
5	Pitești	40	31	—	31	—	—	
6	Gălășești	31	25	—	25	—	—	
6	Cotmeana	—	—	—	—	—	nu avem date	
		201	146	1	119	25	2	

³² *Ibidem*, *Fond Vornicia din Lăuntru*, 5390 IA/1838, fila 123.

³³ *Ibidem*, 5390 IA/1838, fila 101 și următ.

³⁴ *Ibidem*, 5390 IA/1338, fila 260.

³⁵ *Ibidem*, *fond MIP*, 1705/1845, fila 92 și următoarele.

³⁶ Arhivele Statului, București, *fond M.I.P.*, 6717/1937, fila 339.

³⁷ *Ibidem*, 2700/1841, fila 130 și următoarele; Vezi anexa nr. 2.

Deși, Argeșul era un județ de munte și deal, bogat în materiale de construcții — piatră, var, lemne, cărămidă, totuși, 119, adică 81,50%, dintre localurile școlare erau construite din nuiiele și, ca urmare, nu erau trainice, se deteriorau repede.

La 26 decembrie 1843, la 5 ani după deschiderea școlilor sătești și la un an de la relatarea tabelului de mai sus, situația localurilor școlare era : 8 sate aveau școli construite „fără nici o lipsă”, 43 au școli construite și elevii învăță în ele, 86 aveau școli proprii, dar avînd mari lipsuri „stau în nelucrare”, două sate în care s-a început construirea localurilor și două în care încă nu s-a început³⁸. O relatare din 11 august 1846 redă și mai clar adevărul de mai sus. În ea se arată că toate clădirile școlare „deși s-au pus în rîndul celor săvîrșite, dar fiind materiale proaste” din care au fost construite, s-au dărăpănat cu ușurință, încît, acum, „este prea de neapărată trebuință a se face altele din nou”³⁹.

Clădirile școlilor, în general, aveau numai o sală pentru clasă. Dimensiunile sălilor de clasă variaau între 4 stînjani lungime și 2 stînjani lățime. La puține școli s-au construit și cite o cameră pentru învățători⁴⁰. Dimensiunile nici unei clădiri de școală nu corespundeau celor indicate de Eforie, sala de clasă trebuia să aibă 8 stînjani lungime și 4 stînjani și jumătate lățime, pentru învățător să fie două camere⁴¹.

Procesul de învățămînt a fost stînjenit și din cauza că mobilierul era incomplet și necorespunzător normelor pedagogice.

Orice școală trebuia să posede următorul mobilier :⁴²
o tablă de aritmetică, lungă de 4 palme și lată de 3 palme ; o tablă mai mică, pentru litere, de 3 palme lungime și 2 lățime ; un scaun pentru învățător ; un dulap ; scaune pentru șezutul copiilor și semicercuri, cite vor încăpea în clasă ; 81 table mucava pentru a se lipi tabelele de hîrtie tipărite ; o putină pentru apă de băut.

Pentru o încăpere de mărime mijlocie erau necesare 5 bănci cu 5 semicercuri. În total, mobilierul unei asemenea școli, costa 250 lei⁴³.

În școlile argeșene, numărul băncilor, semicercurilor, tablelor etc. erau cu mult sub aceste cifre medii, după cum reese din tabelul de mai jos, care prezintă, pe plăși, starea și cantitatea mobilierului existent în vara anului 1844⁴⁴.

Pe județ, reveneau pentru o școală cite 2—3 bănci, 3—4 semicercuri, o tablă, 82 școli neavînd nici o masă, 136 școli nu aveau nici

³⁸ *Ibidem*, fond Vornicia din Lăuntru, 5390/III B/1938 fila 354.

³⁹ Arhivele Statului, București, fond Vornicia din Lăuntru, 5390, IV B/1838 fila 1208.

⁴⁰ *Ibidem*, fond M.I.P., 1773/1844, fila 188.

⁴¹ *Ibidem*, fond Vornicia din Lăuntru, 797 IA/1847, fila 428.

⁴² *Ibidem*, 5390 IV A/1838, fila 164.

⁴³ *Ibidem*, fila 222.

⁴⁴ *Ibidem*, 5390 IV B/1838, fila 62 și următoarele.

un scaun. În asemenea condiții materiale s-a desfășurat procesul de învățămînt în școlile sătești în primul deceniu al existenței lor.

Cu toate greutățile întâmpinate, totuși învățămîntul sătesc s-a organizat și s-a dezvoltat continuu. Marea majoritate a candidaților și învățătorilor, stimulați de patriotismul și devotamentul profesorilor școlii normale din Pitești, în special al lui N. Simonide de numele căruia este legată organizarea învățămîntului național din județul Argeș, s-a dăruit trup și suflet meseriei de dascăl din care au făcut un apostolat, reușind să depășească marile piedici ivite în cale și să contribuie la progresul școlilor.

Nr. crt.	Plasa sau plaiul	Nr. școlilor	Școala are în stare bună					Cîte sînt necesare a se face din nou					Obs.
			bănci	semi-cercuri	table	meșe	scaune	bănci	semi-cercuri	table	meșe	scaune	
1	Olt	25	71	64	29	16	8	31	61	23	12	18	
2	Topolog	34	77	153	44	4	2	40	71	12	29	30	
3	Lovișteea	19	63	40	32	6	2	—	117	16	13	7	
4	Argeș	16	28	26	23	9	—	29	27	3	12	16	
5	Pitești	31	130	147	13	20	2	35	26	30	12	21	
6	Gălăeșești	25	66	67	24	13	—	77	97	20	10	22	
Total		150	435	497	165	68	14	212	399	104	88	114	

Pe baza datelor extrase și prelucrate din mai multe rapoarte care au fost trimise Eforiei ⁴⁵, s-a alcătuit anexa nr. 1, care prezintă, incomplet, evoluția școlilor și numărului de elevi între 1839—1848.

Anexa nr. 1, deși este incompletă, totuși, ne oferă o imagine edificatoare în legătură cu progresul cantitativ al învățămîntului sătesc în perioada respectivă.

În primul an de învățămînt, frecvența cea mai bună era în plasa Olt, unde reveneau 9 elevi la fiecare școală. Pe județ, media era de 15 elevi la o școală. Raportînd numărul elevilor la cel al familiilor, revine, în medie, un elev la 6 familii în plasa Topolog și Pitești, iar pe ultimul loc se situa plasa Gălăeșești, revenind un elev la 20 de familii. Pe județ, revenea un elev la 9 familii. În anii următori situația se îmbunătățește, fiind superioară celei existente în județul Muscel ⁴⁶.

⁴⁵ Arh. Șt., Buc., *fond M.I.P.*, 2700/1841, fila 8 și următ.; 2141/1843, fila 3. și următ. 1773/1844, fila 188; 1705/1845, fila 46 și 407; 1726/1845; fila 5—10; *fond Vornicia din Lăuntru*, 5390 I B/1838, fila 102 și următ.

⁴⁶ Pirnuță Gh., și alții, *op. cit.*, pag. 175—176.

Pentru timpurile acelea, școlile erau frecventate de un număr însemnat de elevi, demonstrând setea de învățatură a copiilor de săteni. N. Simonide era entuziasmat. El raporta Eforiei că învățătorii „muncesc cu râvnă“, iar copiii „năvălesc în grămezi... la aceste școale, cerind a fi primiți la învățatură“⁴⁷.

Analizînd rezultatele primului an de învățămînt în școlile satești el conchidea că s-a „făcut spor la școlile satești cu învățatură“.

Bunul mers al unora dintre școli a fost stînjinit, pe lângă cele arătate mai sus și de atitudinea ostilă a marilor proprietari cu vederi retrograde. Astfel, la 15 februarie 1842, profesorul școlii normale arăta că multe dintre școlile satești s-au deschis pe la sfîrșitul lunii decembrie „din neîngriirea subcîrmuitorilor“ și a proprietarilor cărora „le sînt urite școlile și doresc surparea lor“. Subcîrmuitorii sînt proprietari și, „prin urmare, — arăta N. Simonide — îngrijirea pentru cele trebuincioase ale școalelor o socotesc ca un sinucid pentru dinșii“. Proprietarii, arendașii și subcîrmuitorii „născocesc felurimi de mijloace pentru a împiedica lucrarea școalelor ca să le poată desființa“⁴⁸.

În asemenea condiții, ne dăm și mai bine seama de ce N. Simonide, analizînd rezultatele primilor ani de învățămînt în mediul sătesc, a fost entuziasmat.

Procesul instructiv-educativ, nivelul și pregătirea elevilor la unele școli, a lăsat de dorit. Aceasta ca urmare, printre altele, a faptului că unii candidați și învățători erau slabi pregătiți atît profesional, cît și metodic.

Cunoștințele ce se predau în școlile satești erau limitate. Programa, elaborată în martie 1838, cuprindea următoarele materii: citirea după table, care vor cuprinde maxime morale și religioase, scrierea după modeluri de caligrafie, catehismul, aritmetica elementară, lucrarea pămîntului și economia casei⁴⁹.

Controlul și îndrumarea de specialitate a școlilor satești se asigura de către profesorul școlii normale din Pitești și de către subrevizorii plășilor.

Profesorul școlii normale inspecta școlile satești în timpul cînd elevii lui se aflau în vacanță, dar și în alte perioade ale anului cu obligația să lase locțiitor la catedră și să anunțe comitetul de inspecție și Eforia⁵⁰.

Subrevizorul era obligat să inspecteze fiecare școală din plasa sa odată pe lună, în timpul iernii și odată la 3 luni, în timpul verii. Drept

⁴⁷ Arhiv. Șt. Buc., fond M.I.P., 2700/1841, fila 6.

⁴⁸ *Ibidem*, fila 59.

⁴⁹ Urechia, V. A., *Școalele satești...*, p. 51—52.

⁵⁰ Arhivele Statului, București, fond Vornicia din Lăuntru, 5390 VA/1838, fila 395.

remunerație, el primea 2/3, iar ajutorul său 1/3 din banii și bucatele strinse din satul unde funcționa.

La 18 ianuarie 1839, N. Simonide informa că a numit câte un subrevizor la fiecare plasă, însă nu cunoaștem numele acestora⁵¹. Cunoaștem numele celor de mai târziu. În anul școlar 1845—1846 în județul Argeș erau următorii subrevizori :

Nr. crt.	Plasa	Școala unde funcționa subrevizorul	Numele subrevizorului	Numele ajutorului	Obs.
1	Olt	Urși	Niță Drăguțescu	Radu Stan	
2	Topolog	Suici	Andrei Seimeanu	Gh. Seimeanu	
3	Lovișteea	Grebleşti	N. Girtonea	St. Gheorghe	
4	Argeș	Zărnești	Hristache Căcalețeanu	P. Matei	
5	Pitești	Prundu	I. Popescu	Toma Stoica	
6	Găleşești	Căcaleții de Jos	M. Ionescu	F. Lepădatu	
7	Cotmeana	Căcărezeni	M. Diaconescu	M. Marin	

În 1847, are loc reorganizarea subrevizorilor, prevăzându-se câte unul pentru două plăși. Acum s-au numit următorii subrevizorii : Gligor Popescu — plasa Olt și Topolog, Hristache Căcalețeanu — plasa Argeș și plaiul Lovișteea, I. Popescu — Pitești și Cotmeana, T. Dumitrescu plasa Găleşești⁵². Ei aveau numai această sarcină. Subrevizorii erau obligați să inspecteze fiecare școală de câte 3 ori iarna și de două ori vara și să raporteze lunar despre starea școlilor comunale. Ca leafă, primeau a zecea parte din remunerația fiecărui învățător în subordine.

Anul școlar se încheia prin susținerea de către elevi a examenului, care avea loc la sfârșitul lunii martie și începutul lunii aprilie. Examenul se ținea în fața publicului, în sala de clasă sau afară, sub umbrar. Urmau serbarea și împărțirea premiilor⁵³.

Cu toate greutățile inerente oricărui început, în pofida vicisitudinilor timpului, învățământul în județul Argeș s-a dezvoltat continuu. Un mare merit l-au avut, în acest sens, cadrele didactice, care în marea lor majoritate, au muncit cu elan și chiar cu eroism pentru progresul școlilor. Argeșul a ocupat, în privința instrucției primare, în acești ani, un loc fruntaș.

⁵² Arhivele Statului București, fond M.I.P., 1299/1847, fila 303.

⁵³ *Ibidem*, 1705/1845, fila 261 ; 1299/1847, fila 211.

⁵¹ *Ibidem*, fond, M.I.P., 6717/1837, filele 255, 292.

Evoluția numărului școlilor sătești și elevilor în județul Argeș între anii 1838—1864

Anii școlari	Plasa sau Plaiul																						
	Olt			Topolog			Loviștea			Argeș			Pitești			Găleşești			Cotmeana *			Total	
	Școli	Elevi	Familii	Școli	Elevi	Familii	Școli	Elevi	Familii	Școli	Elevi	Familii	Școli	Elevi	Familii	Școli	Elevi	Familii	Școli	Elevi	Familii	Școli	Elevi
1838—1839	19	182	2 929	25	446	2 673	22	376	2 593	10	148	2 587	32	539	3 250	11	157	3 081				119	1 848
1839—1840	23	529		29	530		17	347		16	308		25	480		22	314					132	2 508
1840—1841																						144	3 650
1841—1842	20	524		33	659		18	377		16	422		31	507		24	480					142	3 109
1842—1843	25			33			18			15			31			25						147	3 023
1843—1844	25			33			18			16			31			25						148	
1844—1845																						149	2 564
1845—1846	25			31			23			23			31			25			21			179	4 692
1846—1847																						179	4 834
1847—1848	25			31			23			26			34			25			21			185	

* Plasa Cotmeana a trecut de la Teleorman la Argeș la 1 ianuarie 1845.

Date despre școlile satești din județul Argeș

Nr. crt.	Data înființării școlii			Numele și prenumele învățătorului (candidatului) în funcție la 5.XI.1845	Starea socială a candidatului	Satul în care se află școala (A)	Satele alăturate (B)
	ziua	luna	anul				
1	2	VIII	1838	Niță Drăgu ȧescu	birnic	Urși	—
2	"	"	"	I. Cremene reanu	preot	Cremenari	Cremenarii
3	"	"	"	N. Stoelescu	preot	Stoelești	Geamăna
4	"	"	"	D. Marinescu	preot	Bălcești	—
5	"	"	"	T. Popescu	preot	Cuca	—
6	"	"	"	I. Călinescu	birnic	Vitomirești	—
7	"	"	"	I. Tudorache	birnic	Galicea	Teiul
8	"	"	"	Gh. Olănoiu	preot	Olanu	—
9	4	VIII	1838	Gh. Popescu	preot	Săpunari	—
10	16	"	"	I. Pătru	preot	Bărbăt. Cot menii	—
11	16	"	"	N. Vestan	preot	Dobrești	—
12	2	"	"	I. Niță	diacon	Dănicei	—
13	"	"	"	C. Dumitru	diacon	Schei	—
14	"	"	"	Tănase Hergiu	birnic	Lăunele de Sus	—
15	24	X	"	I. Vlădoiu	birnic	Uda de Sus	—
16	10	X	"	Gh. Stănescu	mazil	Birsoiu	Stănești
17	28	IV	1839	C. Tiță	birnic	Pleșoiu	—
18	8	V	"	Gh. Popescu	birnic	Uda de Jos	—
19	25	IV	1840	S. Popescu	preot	Măcăi	—
20	"	"	"	I. Melcescu	birnic	Drăguțești	—
21	20	X	"	I. Marinescu	birnic	Stoiceni	—
22	1	II	1843	Florea Pleșa	birnic	Lăunele de Jos	—
23	26	IV	"	Gheorghe Medințeanu	diacon	Ciumăgești de Sus	—
24	2	VIII	1838	R. Marinescu	preot	Flămînda	—
25	14	VI	"	N. Bădeanu	birnic	Valea Mare	Ungureni
1	26	V	1838	P. Blidaru	preot	Blidari	—
2	15	V	1838	A. Alimănescu	birnic	Alimănești de Sus	—
3	13	V	"	T. Bălilescu	preot	Tigveni	—
4	15	V	"	P. Rotaru	birnic	Luminile	—
5	15	IV	1839	T. Măgureanu	preot	Măgureni	—
6	20	V	1838	Stan Fețeanu	preot	Fețeni	Apătești
7	15	V	"	I. Ștefănescu	birnic	Dedulești	—
8	3	V	"	Gr. Popescu	birnic	Alim. de Jos	—
9	8	V	"	I. Ciofringeanu	preot	Ciofringeni	Pămînteni

Anexa nr. 2

înainte de 5 noiembrie 1845 *

Nr. familiilor din :		Proprietarii satelor		Titlul profesional		Clădirea șc. este :		Materialul de construcție	Plasa	Obs.
A	B	A	B	candidat	învățător	săvîrșită	nesăvîrșită			
170	—	moșneni	—	—	înv.	da	—	nuiiele	O L T	
170	75	moșneni	clăcași	—	înv.	da	—	nuiiele		
178	36	moșneni	clăcași	—	înv.	da	—	birne		
130	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	cărămidă		
140	—	clăcași	—	cand	—	da	—			
130	—	moșneni	—	cand	—	da	—			
60	60	clăcași	clăcași	—	înv.	da	—	birne		
160	—	clăc.+moș.	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
45	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
70	72	clăc.+moș.	—	—	înv.	da	—	birne		
90	—	clăcași	—	cand.	—	da	—			
95	—	moșneni	—	cand.	—	da	—			
96	—	clăcași	—	cand.	—	da	—			
196	—	clăcași	—	cand.	—	da	—			
140	—	moșneni	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
150	—	moșneni	—	—	înv.	da	—	birne		
96	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	birne		
170	—	moșneni	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
87	—	clăcași	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
55	—	clăcași	—	—	înv.	da	—			
189	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	birne		
80	—	clăcași	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
100	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
90	—	clăcași	—	cand.	—	da	—	nuiiele	TOPOLOG	
80	30	clăcași	clăcași	cand.	—	da	—	nuiiele		
80	—	moșneni	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
180	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
91	—	moșneni	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
106	—	clăc.+moș.	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
40	—	moșneni	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
70	30	moș.+clăc.	moșneni	—	înv.	da	—	nuiiele		
80	—	moșneni	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
84	—	moșneni	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
60	25	clăcași	clăcași	—	înv.	da	—	nuiiele		

Nr. crt.	Data înființării școlii			Numele și prenumele învățătorului (candidatului) în funcție la 5.XI.1845	Starea socială a candidatului	Satul în care se află școala (A)	Satele alăturate (B)
	ziua	luna	anul				
10	10	"	"	Gr. Ionașcu	preot	Rudeni	—
11	18	VIII	1838	I. Manoline	birnic	Căzănești- Moșteni	—
12	7	XI	1838	I. Popescu	preot	Corbi	—
13	7	V	1839	I. Nicolae	birnic	Runcul	—
14	"	"	1841	Matei Mănteanu	birnic	Poenari	—
15	7	VI	1840	Matei Ionicescu	birnic	Ionicești	—
16	16	VIII	1842	C. Rudău	birnic	Budești	—
17	27	IV	1841	I. Dicu	birnic	Fedeleşoiu	—
18	15	VI	1843	C. Ștefănescu	birnic	Bărăști de Olt	—
19	1	V	1842	Gr. Costache	birnic	Ruda	—
20	5	V	1842	Gr. Giurgiuveanu	birnic	Giurgiuveni	Tinculești
21	16	V	1842	D. Milcoi	preot	Milcoi	—
22	"	"	"	Gr. Isbășescu	preot	Isbășești	—
23	15	VIII	1839	C. Bălăceanu	preot	Bleici	—
24	9	VI	1843	C. Nicolae	birnic	Cepari- Ungureni	—
25	5	"	1838	N. Popescu	preot	Birșești Vlădești	—
26	15	"	1839	I. Olteanu	birnic	Căzănești- Vârzari	—
27	1	V	1843	I. Popa Radu	preot	Gorani (Voinicești)	—
28	15	VIII	1839	P. Diaconescu	preot	Golești	—
29	"	VI	1838	I. Vilcu	birnic	Valea Babii	—
30	"	"	"	I. Săvulescu	birnic	Urluești	—
31	7	V	1841	I. Tudor	birnic	Ciutești	—
1	17	VI	1838	N. Gîrtonea	birnic	Grăblești	Cîineni
2	"	"	1839	I. Popescu	birnic	Găujani	Boișoara
3	"	"	1838	N. Mihai	birnic	Rădăcinești	Dăncești
4	"	"	"	Gh. Toleşpan	mazil	Cârpeniș- Mareș	—
5	15	"	"	Tiță Popescu	birnic	Racovița	Copăceni
6	18	"	1839	Stan Popescu	preot	Bumbuiești	—
7	16	"	"	M. Năstase	birnic	Șerbănești	—
8	"	"	1838	I. Popescu	preot	Corbeni	—
9	"	"	"	I. Enescu	birnic	Cicănești	—
10	"	"	"	I. Popescu	preot	Brătieni	—
11	"	"	"	T. Popescu	preot	Galeșul	—
12	"	"	"	A. Simeanu	birnic	Suici- Ungureni	—
13	18	VIII	1838	I. Arifeanu	preot	Ariful	—
14	23	IV	1839	T. Boerescu	birnic	Berislăvești	Stoenești

Nr. familiilor din :		Proprietarii satelor		Titlul profesional		Clădirea șc. este :		Materialul de construcție	Plasa	Cbs.
A	B	A	B	candidat	învățător	săvîrșită	nesăvîrșită			
53	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiiele	T O P O L O G	
77	—	moșneni	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
122	—	moșneni	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
156	—	clăcași	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
87	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
58	—	moș. + clăc.	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
160	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
99	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
60	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
58	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
36	34	clăcași	clăcași	cand.	—	da	—	nuiiele		
80	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
79	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
106	—	moș. + clăc.	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
100	—	moș. + clăc.	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
114	—	clăcași	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
77	—	clăcași	—	cand.	—	da	—	cărămidă		
31	—	clăcași	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
170	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
40	—	clăcași	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
82	—	clăcași	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
58	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
60	58	moșneni	clăc. + moș.	—	înv.	da	—	nuiiele	L O V I Ș T E A	
71	52	moșneni	moșneni	—	înv.	da	—	nuiiele		
90	30	clăcași	clăcași	—	înv.	da	—	nuiiele		
99	—	moșneni	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
70	60	clăcași	clăcași	—	înv.	da	—	nuiiele		
70	—	moșneni	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
65	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
103	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
100	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
102	—	moșneni	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
90	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
137	—	moș. + clăc.	—	—	înv.	da	—	bîrne		
140	—	clăc. + moș.	—	—	înv.	da	—	bîrne		
100	25	clăcași	clăcași	—	înv.	da	—	nuiiele		

Nr. crt.	Data înființării școlii			Numele și prenumele învățătorului (candidatului) în funcție la 5.XI.1845	Starea socială a candidatului	Satul în care se află școala (A)	Satele alăturate (B)
	ziua	luna	anul				
15	2	V	1839	Tită Lungu	birnic	Țițești	Bratovoești
16	30	VIII	"	Dincă Murgescu	birnic	Jiblea	—
17	14	V	"	Andrei Popescu	preot	Sălătrucul	—
18	28	IV	1842	N. Dragomirescu	birnic	Oești	—
19	"	"	"	I. Popescu	preot	Brădet	—
20	13	VIII	1838	I. Nicolae	birnic	Perișani	Spinu
21	18	VIII	1839	Gh. Cîrstoiu	birnic	Sălătrucel	—
22	"	"	"	Avram Popescu	preot	Căpățineni	Poenari
23	"	"	1845	Manole Nicolescu	birnic	Băbuești	—
1	26	IV	1838	Hristache Popescu	preot	Zărnești	Cacaleți
2	"	"	"	Daniel Popescu	preot	Bohari	Toplița
3	"	"	"	I. Popescu	preot	Bădiceni	—
4	"	"	"	P. Ionescu	birnic	Stroești	—
5	"	"	"	I. Jianu	birnic	Costești	—
6	"	"	"	Matei Zigoneanu	preot	Băiculești	Zigoneni
7	"	"	"	I. Tudor	birnic	Valea lui Enache	Noapțești
8	16	VI	1839	I. Popescu	birnic	Tutana	—
9	15	VI	1838	Stoica Sandu	birnic	Vîlcelele	—
10	"	"	"	Stan F. Luca	preot	Mînicești	—
11	"	"	"	Matei Pelescu	birnic	Bascovul Cotmenii	—
12	25	IV	1838	P. Popescu	preot	Vîlsănești	—
13	1	IV	1839	C. Popescu	birnic	Mușetești	—
14	23	"	1839	Gh. Dumitru	birnic	Albești	—
15	19	VI	1841	Samoilă Ostășescu	birnic	Curtea de Argeș	—
16	21	V	1839	Pirvu Rădulescu	birnic	Bascovelu	—
17	21	VI	1843	Țiță Popescu	preot	Valea Danului	Vernești
18	23	IV	1842	I. Garonescu	birnic	Cerbureni	Brătești
19	30	IV	1844	Savu Mușat	birnic	Valea Iașului	—
20	27	VII	1838	I. Popescu	preot	Mălureni	—
21	19	V	1842	Marin Ceașescu	birnic	Bascovul Tutenii	—
22	23	IV	1841	I. Dumitrescu	boer de neam	Flăminzești	—
23	20	IV	1842	Cosma Popescu	preot	Bunești	—
1	16	V	1843	Marin Diaconescu	birnic	Sămara	—
2	13	VI	1838	D. Georgescu	birnic	Găvana	Valea Rea
3	14	VIII	1839	Matei Radu	birnic	Hințești	Smeura
4	"	"	1838	Stan Matei	birnic	Poiana Lacului	—

Nr. familiilor din :		Proprietarii satelor		Titlul profesional		Clădirea șc. este :		Materialul de construcție	Plasa	Obs.
A	B	A	B	candidat	învățător	săvîrșită	nesăvîrșită			
70	60	moșneni	clăc.+moș.	—	înv.	da	—	nuiiele	LOVIȘTEA	
100	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
75	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
79	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
60	—	clăcași	—	cand.	—	da	—	birne		
76	87	clăc.+moș.	moșneni	cand.	—	da	—	birne		
120	—	clăcași	—	cand.	—	da	—	birne		
130	47	clăcași	clăcași	cand.	—	da	—	birne	A R G E Ș	
124	—	clăcași	—	cand.	—	da	—	birne		
104	46	clăc.+moș.	clăc.+moș.	—	înv.	da	—	nuiiele		
66	57	moșneni	clăcași	—	înv.	da	—	nuiiele		
58	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
88	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
90	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
60	45	clăcași	clăcași	cand.	—	da	—	nuiiele		
88	31	clăcași	clăcași	—	înv.	da	—	nuiiele		
100	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
146	—	clăc.+moș.	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
57	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
30	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
95	—	clăc.+moș.	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
146	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
146	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
400	—	moșneni	—	—	înv.	da	—	cărămidă		
30	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	cărămidă		
140	57	clăcași	clăcași	—	înv.	da	—	birne		
90	31	moșneni	moșneni	cand.	—	da	—	nuiiele		
57	—	clăcași	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
95	—	clăc.+moș.	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
95	—	clăcași	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
90	—	clăcași	—	cand.	—	da	—	birne		
122	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
140	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
81	41	clăcași	clăcași	—	înv.	da	—	nuiiele		
100	67	clăc.+moș.	moșneni	—	înv.	da	—	nuiiele		
68	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiiele		

Nr. crt.	Data înființării școlii			Numele și prenumele învățătorului (candidatului) în funcție la 5.XI.1845	Starea socială a candidatului	Satul în care se află școala (A)	Satele alăturate (B)
	ziua	luna	anul				
5	"	"	"	C. Popescu	birnic	Săpata de Sus	Lipia
6	"	"	"	Radu Ionescu	birnic	Săpata Jos	—
7	"	"	"	Luca Borlescu	birnic	Borlești	—
8	"	"	"	Gheorghe Merișan	birnic	Merișani	—
9	16	"	"	Gh. Ionescu	birnic	Budeasa Mare	Budeasa Mic
10	"	"	"	Radu Păescu	birnic	Gura Bascovului	Flești-Negov
11	20	"	"	Ilie Groșeanu	birnic	Groși	—
12	18	VIII	1938	D. Popescu	birnic	Mogîndăneni	—
13	16	VII	1838	I. Dumbrava	birnic	Valea Mărului	Gălăești
14	28	VII	"	I. Mihai	birnic	Richițele de Sus	—
15	15	VIII	"	Preda Tudorescu	birnic	Moșoaia	—
16	"	"	"	Stancu Dumitrescu	birnic	Crucișoara	—
17	"	"	1839	D. Popescu	birnic	Albota	—
18	4	V	1840	D. Marinescu	birnic	Cocul	—
19	18	V	1839	D. Popescu	birnic	Cerbul	—
20	20	"	"	I. State	birnic	Mareș	—
21	20	V	"	Dobrea Brădeanu	birnic	Bradul de Sus	—
22	20	VIII	"	Gh. Popescu	birnic	Popești	—
23	25	VIII	1842	I. Tudorescu	birnic	Drăganul	—
24	19	V	1841	I. Nedelea	birnic	Păduroi	—
25	23	IV	1842	Florea Popescu	birnic	Dobrogostea	Vărzari
26	30	IV	1840	Gh. Georgescu	birnic	Richițele Jos	—
27	10	VII	1838	D. Filip	birnic	Dealul Bradului	—
28	30	IV	1845	Gh. Marin	birnic	Băbana	—
29	10	VII	1838	I. Popescu	sudit	Prundul	Geamăna
30	23	VI	1838	A. Tudorescu	birnic	Slătioarele	—
31	2	VI	1839	Preda Georgescu	birnic	Bradul de Jos	—
1	3	VIII	1838	Șt. Grama	birnic	Șerbănești	—
2	"	"	"	Preda Iorga	preot	Bîrlogu	—
3	13	"	1839	Iordache Popescu	preot	Ceaușești	Ștefănești
4	18	"	"	I. Boerescu	birnic	Suseni	—
5	8	"	1838	Ilie Teianu	diacon	Teiul	—
6	"	"	"	Badea Mozăceanu	preot	Mozăceni	—
7	16	VI	1839	Marin Roceanu	preot	Rociu	—
8	"	"	1838	Toma Popescu	preot	Cerșanii de Sus	Cerșanii Jos
9	"	"	"	S. Diaconescu	preot	Râscăeți	—

Nr. familiilor din :		Proprietarii satelor		Titlul profesional		Clădirea șc. este :		Materialul de construcție	Plasa	Obs.
A	B	A	B	candidat	învățător	săvîrșită	nesăvîrșită			
133	31	clăc.+moș.	moșneni	—	înv.	da	—	nuiiele	P I T E Ș T I	
147	—	moșneni	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
46	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
54	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
103	50	clăcași	clăcași	—	înv.	da	—	nuiiele		
80	157	clăcași	clăcași	—	înv.	da	—	nuiiele		
90	—	clăc.+moș.	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
46	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	bîrne		
80	90	clăcași	clăcași	—	înv.	da	—	nuiiele		
90	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
237	—	moșneni	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
72	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	—		
84	—	moș.+clăc.	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
80	—	"	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
80	—	"	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
124	—	"	—	—	înv.	da	—	bîrne		
50	—	"	—	—	înv.	da	—	bîrne		
45	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
99	—	moș.+clăc.	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
143	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
42	39	clăcași	clăcași	cand.	—	da	—	nuiiele		
60	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
48	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
70	—	moș.+clăc.	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
96	70	moșneni	moș.+clăc.	—	înv.	da	—	nuiiele		
73	—	clăcași	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
95	—	clăc.+moș.	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
116	—	moșneni	—	—	înv.	da	—	nuiiele	G A L A Ș E Ș T I	
163	—	moș.+clăc.	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
34	52	moșneni	clăcași	—	înv.	da	—	nuiiele		
134	—	moșneni	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
123	—	clăc.+moș.	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
256	—	moșneni	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
94	—	clăc.+moș.	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
142	100	moșneni	moșneni	cand.	—	da	—	nuiiele		
80	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiiele		

Nr. crt.	Data înființării școlii			Numele și prenumele învățătorului (candidatului) în funcție la 5.XI.1845	Starea socială a candidatului	Satul în care se află școala (A)	Satele alăturate (B)
	ziua	luna	anul				
10	28	VIII	1838	Marin Ionescu	birnic	Cacaleții de Jos	—
11	23	„	1839	I. Tuțulescu	birnic	Tuțulești	—
12	17	„	1839	Ilie Rădulescu	birnic	Gliganu	—
13	20	„	1839	Marin Georgescu	birnic	Izvorul de Sus	—
14	13	IV	1840	Barbu Tudosescu	birnic	Deagul	—
15	18	IV	1840	D. Dumitrache	birnic	Izvor de Jos	—
16	7	IX	1839	P. Ionescu	birnic	Stănișlăvești	—
17	8	VI	1842	A. Popescu	birnic	Popești	—
18	7	V	1843	Rizea Iliescu	birnic	Gălășești	—
19	8	VIII	1838	T. Marinescu	birnic	Cacaleții de Sus	—
20	3	„	„	Stoica Lăzărescu	birnic	Negrași	Adunați- Neg
21	18	IV	1839	Marin Cazacu	birnic	Furduești- Rătești	—
22	15	V	1845	I. Popescu	birnic	Cireșul	—
23	23	IV	1844	C. Diaconescu	diacon	Recea	—
24	26	X	1844	S. Lepădatu	birnic	Cornățelul	—
25	15	IV	1839	Gh. Popescu	preot	Slobozia	—
1	26	X	1838	Simion Pană	birnic	Stolnici	—
2	23	IV	1838	St. Drăghiceanu	birnic	Cochinești	—
3	„	„	„	Anton Pavel	birnic	Cicești	—
4	3	VIII	1838	Radu Broșteanu	birnic	Broșteni	Leceni
5	23	IV	„	I. Alecu	birnic	Băseni	—
6	1	X	1838	I. Telescu	birnic	Telești	—
7	26	IV	1839	Barbu Radu	preot	Hirșești	Vlăscuța
8	26	X	1838	I. Marinescu	birnic	Pădureți	—
9	26	IV	1838	Marin Davidescu	preot	Costești	—
10	23	IV	1841	Gh. Neagu	birnic	Bumbuieni	—
11	„	„	1840	Tatu Neacșu	birnic	Șerboieni	—
12	„	„	1841	Marin Stoica	birnic	Buzoiești	Bujoreni
13	„	„	1840	Marin Diaconescu	diacon	Căcărezeni	Isbășești
14	„	„	1841	Preda Pirvulescu	birnic	Martalogi	Slobozia
15	23	„	1842	N. Constantin	birnic	Vulpești	—
16	23	„	1843	I. Tudor	birnic	Găujani	—
17	„	„	1844	Oprea Con-stantin	birnic	Humele	—
18	13	VIII	1839	I. Stoiculescu	birnic	Podu Broșteni	Pîrvu Roșu
19	23	IV	1838	Cîrstea Diaconescu	diacon	Mîrghia	Lunca
20	26	X	1838	Stancu Marin	birnic	Ungheni	Colțu
21	„	„	„	Radu Petrescu	birnic	Ionești	Tomșanca

* Tabelul a fost alcătuit pe baza datelor luate de la Arhivele Statului, București, fondul M. I. P., dos. nr. 2700/1841 ; 1773 și 2140/1843 ; 1705 și 1728/1845 ; 2581/1848

Nr. familiilor din :		Proprietarii satelor		Titlul profesional		Clădirea șc. este :		Materialul de construcție	Plasa	Obs.
A	B	A	B	candidat	învățător	săvîrșită	nesăvîrșită			
144	—	moș.+clăc.	—	—	înv.	da	—	nuiiele	G A L A Ș E Ș T	
192	—	moșneni	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
115	—	clăcași	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
92	—	clăcași	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
115	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
102	—	clăcași	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
112	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
68	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
51	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
77	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
100	44	moșneni	clăc.+moș.	cand.	—	da	—	nuiiele		
100	—	clăcași	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
58	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
160	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
80	—	clăcași	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
164	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
105	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiiele	C O T M E A N A	
92	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
52	—	moș.+clăc.	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
149	39	moșneni	clăcași	—	înv.	da	—	cărămidă		
145	—	moș.+clăc.	—	cand.	—	da	—	nuiiele		
93	—	"	—	cand.	—	neîn-	—	nuiiele		
149	37	"	moș.+clăc.	—	înv.	da	—	nuiiele		
123	—	"	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
82	—	"	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
123	—	"	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
110	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiiele		
78	8	moșneni	clăcași	cand.	—	da	—	nuiiele		
134	58	moș.+clăc.	moșneni	—	înv.	da	—	nuiiele		
60	43	moșneni	moș.+clăc.	—	înv.	da	—	nuiiele		
60	—	clăc.+moș.	—	cand.	—	—	—	nuiiele		
77	—	clăcași	—	cand.	—	—	—	nuiiele		
85	—	clăc.+moș.	—	cand.	—	înv.	—	nuiiele		
50	57	clăcași	moșneni	cand.	—	—	—	nuiiele		
113	43	moș.+clăc.	"	cand.	—	—	—	birnic		
117	—	moșneni	moș.+clăc.	cand.	—	—	—	nuiiele		
67	32	"	clăcași	cand.	—	—	—	nuiiele		

și fondul Vornicia din Lăuntru, dos. nr. 5390 I A, III A, IV B/1838.

L'ENSEIGNEMENT DANS LES ÉCOLES DE VILLAGE DU DISTRICT D'ARGEȘ (1838—1848)

R É S U M É

La première partie de l'étude présente les circonstances qui ont présidé à l'organisation des écoles de village jusqu'en 1838.

Une grande partie est consacrée au corps enseignant, portant principalement sur le recrutement, la formation, les droits et les obligations des instituteurs.

Quelques pages donnent des renseignements sur la manière de pourvoir aux besoins matériels des écoles, sur les locaux scolaires, le mobilier, le matériel didactiques et leur entretien.

La dernière partie de l'étude est consacrée à l'analyse du processus d'enseignement et de son évolution de 1838 à 1848.

Comunicarea prezentată la cea de a II-a Sesiune științifică de comunicări a Muzeului județean Argeș-Pitești 24—25 mai 1971.

CITEVA DOCUMENTE DIN COLECȚIA BRĂȚIENILOR

I. I. C. Brătianu – poleograf

VASILE NOVAC

Patrimoniul Muzeului Golești s-a îmbogățit recent și prin procurarea unor documente ce au aparținut colecției lui Ion I. C. Brătianu. Nu sîntem deocamdată decît în posesia a trei din aceste documente.

Pe lângă prezentarea documentelor respective, am dori să insistăm asupra unei preocupări necunoscute și mai ales nesubliniate a lui I. I. C. Brătianu — aceea de polegraf.

Aprecierile noastre se bazează doar pe transcrierea făcută de el a celor 3 (trei) documente intrate în posesia Muzeului Golești.

Cele trei transcrieri demonstrează cîteva lucruri clare :

1. I. I. C. Brătianu citea și transcria bine, sau aproape bine textele chirilice. Unele deosebiri mici ce există cu versiunea noastră nu scad din valoarea transcrierii.

2. Nu cunoaște valoarea numerică a cifrelor. Nu avea probabil la îndemînă o carte, un manual, sau o cartotecă de tipul celor elaborate de Arhivele Statului, în primul rînd, dacă nu exclusiv pentru funcționarii săi. Afirmația o demonstrăm cu două argumente :

a) în mai toate locurile unde au fost trecute cifre a copiat în chirilică litera cu semnul cifrei din original.

b) la datarea documentului din 2 februarie 1648, el trece 1649 deoarece a confundat cifra 6 deci s (dzealo) cu 7 (-zomle).

3. Nu cunoștea deloc limba slavă, nici măcar formulele de la început sau sfîrșit care apar și se mențin în multe documente chirilice. Astfel în actul din 1643 ianuarie 12 de la Matei Basarab n-a trecut decît Matei Basarab voevod, în rest lăsînd... A copiat corect anul 7145 în creion și ulterior în cernelă neagră a trecut în colțul din dreapta sus — corect — 1643 Ian 12.

Rămînînd la aceste lucruri generale despre cunoștiințele sale paleografice, ne vom limita să ne întrebăm : de ce strîngea asemenea acte și ce rost aveau asemenea preocupări ?

Deocamdată n-am putea face decît cîteva presupuneri.

a) Preocuparea spre studiul istoriei să fi fost o înclinație moștenită de la tatăl său. I. C. Brăteanu, înclinație pe care studiile și apoi viața politică nu l-au ajutat s-o fructifice. Se știe că tatăl său a vrut după

cum spunea Sabina Cantacuzino, să scrie o istorie a românilor, pentru care a strâns foarte multe documente, cărți vechi, ediții rare și pe care le-a adus la Florica, sperînd ca la bătrînețe să aibă timp pentru acest lucru. Ocupîndu-se prea mult de politică nu i-a mai rămas timp pentru a scrie istorie.

Fiul, deci, pe lângă materialele documentare ar fi putut să moșterească și această aplecare spre studiul istoriei.

b) Descinderea ca atare a documentelor putea să-i servească ca un divertisment, ca un fel de odihnă activă, în calvarul luptelor politice ale vremii, de care pentru cîteva ore i-ar fi convenit să scape.

c) O ipoteză care poate fi mai bine subliniată o constituie faptul că omul politic burghez, care era în același timp mare proprietar de moșii, dorea să știe și să descopere cînd apar pentru prima oară Brătienii ca boieri. Dacă în epoca anilor 1848—1946 Brătienii vor juca un rol deosebit de mare în viața politică și economică a României în secolele anterioare ei erau boieri de mîna doua. Era deci în interesul lor de a găsi și demonstra noblețea neamului.

În documentul din 12 februarie printre martori apare și Radul Logofăt Brătian, care-și pune pecetea și iscălitura pe ultimul loc din dreapta.

În transcrierea actului el a subliniat: anul, numele vînzătorului, al cumpărătorului și numele unui singur martor-evident a lui Radu Logofăt Brătianu.

În plus, în partea dreaptă a copiei documentului, în colțul din dreapta scrie și subliniază: Radu Brătianu martur.

Nici în documentul din 1643 de la Matei Basarab, nici în cel de la 1812 nu e vorba de Brătieni.

Cel din 1643 s-ar fi putut să-l fi cumpărat odată cu moșia sau, ca și actul din 1812, să fi intrat pe alte căi în colecțiile lor.

Lăsînd la o parte ipotezele asupra felului cum au intrat cele 3 documente în colecțiile lui I. I. C. Brătianu, să prezentăm pe scurt conținutul și semnificația lor:

I. 1643 ianuarie 12. Matei Basarab Voievod întărește postelnicului Condila și Jupînesii sale Stanca, fata logofătului Pirvul Rudeanu casa și moara din Șuici și stîna din Podeani pînă la noua judecată a divanului să rămînă așa cum au stabilit lucrurile Stroe vel vestier (Leurdeanu căsătorit cu Vișa din Golești), și Sima vistier.

Avem astfel și o informație inedită despre una din activitățile renumitului dregător Stroe Leurdeanu, ctitorul casei, azi muzeu, din Golești (1640), a bisericii din Golești (1646) și renovatorul din 1645 a Mănăstirii Vierș, ctitoria vitejilor Ivașcu logofăt Golescu și Alexandru clucer.

Documentu e pe hîrtie cu semnătura lui Matei Basarab cu cerneală neagră peste monograma roșie și cu pecetea în cerneală roșie.

II. Pirvu logofăt Dolofan ot Stoinești și feciorii săi Preda, Stroe, Ivan, Dragomir, Tudoran vînd lui Condil Postelnic ot Albiești și jupînesii lui Stanca toate părțile lor de moșie din Șuici, din Brusturoasa, Podiani, Pleșești cu pămînt, mori, bălți, vii, locuri ce au fost date în zălog de mai multă vreme.

În timpul lui Matei Basarab a vîndut în rupt acest pămînt, dar fără rumîni.

Acest fapt denotă că în epoca și în ținutul respectiv la acea dată rumîni erau considerați mai valoroși decît pămîntul. Pămîntul se vinde deci fără rumîni. Ce făceau rumîni fără pămînturile pe care le aveau în folosință? Erau mutați pe alte moșii? Erau prea puține brațe de muncă în raport cu creșterea domeniului? Cum lucra aceste părți de moșie Condil postelnic și soția sa Stanca? Intensifică exploatarea? Găsea și alte procedee? Iată cîteva probleme ce le pune acest act. Documentul acesta este deosebit de important prin valoarea pecetilor boierilor mar-tori, despre care nu ne propunem aici să insistăm.

Spre deosebire de primul care a fost scris propabil în cancelaria domnească, acesta a fost scris de Udrea logofăt vistierul, care era probabil din Argeș. Ne bîzuim pe frecvența lui i în loc de e așa cum se păstrează încă și azi. Exemplificăm cu o singură frază: „Și ne-am pus mai jos pecetili și iscăliturili ca să să crează“.

III. 1812, ianuarie 13, Alexandru Nicolae Șuțu Vv. numește pe vel comisul Iancu Ghica ispravnic al județului Dimbovița în locul lui vel căminarul Costache Ghica și-i spune ca împreună cu bi-vel paharnicul Scarlat Cerchez să meargă și să se ocupe de toate treburile județului.

Originalul e pe hîrtie, lipsește semnătura domnului, în schimb pecetea aplicată pe cerneală roșie se menține intactă.

S-a rupt foarte puțin din ea la deschiderea ei de către destinatar.

II. Transcrierea documentelor

1. Milosteu bojiu Io Matei Băsăraha voievod i gospodin davat gospodstvami sie povelenie gospodstvami bolearin gospodstvami Condilă post. i jupîniței ego Stancăi fata Pîrvului logf. Rudeanul ca să aibă pace casa ei den Șuici și moara. Și stîna din Podeani de cătră nepoatele ei. Mai mult val să naibă deacum pînă la Paști pentru că așa și-au pus zi din naîntea domniei meale. Dacă nu le-a plăcut judecata oelor doi boiari jupan Stroeie vel vistier, Sima vistier pînă la zi pînă va veni jupîneasa Stanca cu zapisul surorii-sa Vîla să stea toți de față la divan și să naibă ei nicio treabă ocolo măcar să că ar fi făcut ei vreo carte a domniei meale, măcar să facă deacum înainte tot să naibă nici un lucru pînă la zi, pînă li se va rumpe și judecata cu divanul. Iar cine ar vrea să facă într-alt chip peste această carte a domniei meale, acela om rea certare va avea de către domnia mea Ii sam reci gospodstavam în ghen 12 vâleat 7151 (1643).

Io Matei voievod (sigiliul), monograma: Io Matei voievod milosteu pe dos: în chirilică zapisul casei din Șuici și mori, iar din Șuici Ghnarie 12, leat 7151 (1643). Cu cerneală litere latine — tuș negru — scrisul lui I. I. C. Brătianu, 1643 ianuarie 12.

Cartea lui Matei Basarab Vv. către Condil Postelnic și Jupîneasa lui Stanca, fata Pîrvului logof. Rudeanul ca să aibă pace casa ei din Șuici și moara de către nepotul ei.

Urmează transcrierea cu omisiunile ce le-am analizat mai la vale.

2. Adică eu Pîrvul logof. Dolofan ot Stoinești dinpriună cu ficiorii mii Preda i Stroeie i Ivan i Dragomir i Tudoran acesta al nostru zapis să fie de mare credință la mîna jupan Condil post. ot Albiștie și a jupînesei dumnului Stăncăi și a coconilor dumnului cîți dumnizău le-au dăruit pînă acum și di aicea nainte cum cem am fost pus zălog mai de nainte vreme toate părțile de moșii din satu din Suici cu Siliște și di(n) Brusturoasa și din Podeani și din Plîșati cu balta, cu pămîntul cît să va afla la mori din văi Vălceștei di(n) munte 2 părți di(n) rîu drept bani gata ughi 50. Iar cînd au fost acum în zilele domnului Io Matei Băsărab voivod iar noi am venit di bună voia noastră la Condil post. di-am tocmît aceste 5 siliști di ni li-a vîndut dumnealui, însă pămîntul fără rumîni ori cîtă moșie să va aleage din siliștea satilor și din cîmp, din apă și din pădure di (p)răste tot hotarul di(n) hotar pînă-(n) hotar diript bani gata ughi 155¹ însă ca cîi 50 di galb. ci sunt mai sus scriși cari mi-a fost dat mai nainte ca să fi dumnului moșie și jupîneasii dumnealui și coconilor dumnului, nepoților, stră-nepoților cîți dumnizău li va dăruia ca să li fie moși hobahnică în veac. Iar să vor eși pă cari cărții frodată să nu se crează nainte acestui zapis căci cum am vîndut de a noastră bună voie și cu știrea tuturor fraților noștrii din sus și din jos și cu boiari mărturii anume Goran logofăt ot Olniști i Stanciul Izbașa ot Cîrstinești i Vladul post ot Birsești i Matei logofăt i brat ego Fera ot Cacova, Radul logofăt Brătian. Radu Ciușul i Stanciul Ciușul ot Șuici i popii ot tam și alți boiari cari-și vor pune mai jos picîțili și iscăliturili și noi ne-am pus mai jos picîțili și iscăliturili ca să să creadă, pis az Udrea logofăt.

febr. 2 dini

leat 7156

Sigiliu (cavaler)	Sigiliul (Preda-Pîrvul)	Sigiliu (stea semilună)
Eu Pîrvu logof.	Eu Preda logof.	Eu Stroeie Post.
Eu Ivan (pus degetul)	Eu Vladul post mărturie	(Sigiliu indescifrabil)
Eu Goran logof. măturie	Eu Matei logof.	(Sigiliu indescifrabil)
Eu Fiera logof. mart. (Sigiliu)		Radul logof.
(un cap de bour încadrat de două paranteze		(Sigiliu indescifrabil)
ca două semiluni așezat deasupra a 4 frunze)		

3. Cînstîț și credincios boierul domnii mele biv vel comis Ianco Ghica ispravnic ot sud Dîmb. cu sănătate să să dea.

Sigiliul domnesc aplicat pe ceară roșie, rupt puțin la deschidere. Alături e semnătura...

„Io Alexandru Nicolae Șutu Voievod bojiu milostiu i gospodar zemli Vlascoe.

Cînstîț și credincios domniei mele biev vel comis Iancul Ghica-sănătate. Fiindcă te-am rînduit domnia mea ispravnic la sud Dîmbovița în locul dumnealui biv vel Căminar Costache Ghica și tovarăș cu dumnealui biv vel paharnic Scarlat Cercez, deci primind porunca domniei mele numai decît să te scoli să mergi la mai sus numitul județ unde întîlnindu-te cu tovarășu dum. să îmbrățișați toate trebile județului

¹ rupt

domnii mele întocmai și la vreme fără cel mai puțin lucru. Și fiindu-vă slujbile plăcute apururea veți fi împărtașiți de milile domnii mele. Și fi sănătos. 812 ghenar 13.

(1812 Ghen. 13— Scrisul lui I. I. C. Brătianu).

QUELQUES DOCUMENTS PROVENANT DE LA COLLECTION DES BRATIANA

R É S U M É

La communication qu'on presente ici, est au sujet de certaines préoccupations moins soulignées de I. I. C. Bratiano, notamment celles concernant la paléographie.

Toutefois on a introduit dans le circuit de documents trois actes provenant de la collection de I. I. C. Bratiano, maintenant propriété du Musée Golești.

La transcription de ces documents, effectuée par la très commue personnalité politique, nous fait savoir que si les connaissances du paleographie cyrillique de Bratiano ne sont pas très vaste, elles restent toujours notables pour un homme particulièrement engrené dans la vie politique.

En analysant les couses qui l'ont déterminé de faire attention aux pareilles problèmes, on peut aisément constater que, sauf la passion pour la paléographie due à son père, il est surtout préoccupé de relever l'origine et la pérenité de sa famille et de son nom au trapers des siècles.

Le premier de ces documents, provenant du Matei Basarab, daté 1643, janvier 12, est un act de confirmation de la propriété sur l'habitation, le mouhir de Suici, la bergerie de Podeni, en faveur du postelnic *Condila* et de sa femme *Stancoa*, fille du logofăt *Pirvu Rudeanu*. L'acte présente une importance majeure par la fait qu'il garde la signature et la sceau de *Matei Basarab*, en nous donnant toutefois des informations inédites sur *Stroe Leurdeanu*.

Le deuxième document nous apprend que le dit *Pirvu logofăt Dolofan de Stoinești* et ses fils *Preda, Stroe, Ivan, Dragomir, Tudoran* vendent à *Condil postelnic d'Albiești* et à sa femme *Stancoa*, toutes leurs terles de *Suici, Brusturoast, Podeni, Pleșești*, avec des moulins, elongs vignoles. Il est daté 1649 fevrier 2, et ponni les témoins figure anssi *Radu logofăt Bratiano*.

Le troiseime document, daté 1812 janvier 13, du temps de *Alexandru Nicolae Soutzo* notifie la nomination du vel comis *Iancu Ghika* connue *ispravnic* du district *Dîmbovița*.

La document est important aussi parce qu'il garde en très bon état le sceau appliqué sur circ rouge.

Comunicarea prezentată la cea de a II-a Sesiune științifică de comunicări a Muzeului județean Argeș-Pitești 24—25 mai 1971.

MIȘCAREA MUNCITOREASCĂ – FACTOR HOTĂRÎTOR PENTRU ADOPTAREA LEGILOR REFERITOARE LA MUNCA DIN ROMÂNIA ÎN PERIOADA 1893–1914

DUMITRU RUSU

Necesitatea cercetării cauzalității fenomenelor sociale nu mai presupune nici un fel de argumentație. Numai stabilind mobilul diferitelor acțiuni, evenimente, acte etc., ne putem explica, pe deplin și cit mai precis, semnificația acestora.

Legislația muncii, ca fenomen al suprastructurii politice, grupează totalitatea actelor normative care reglementează raporturile dintre lucrători și stăpîni cit și diferitele măsuri legislative care se referă la drepturile și asigurarea muncitorului în afara timpului aflat la locul de muncă.

Pentru explicarea conținutului și urmărilor legilor referitoare la muncă din România modernă se impune să cercetăm multiplele cauze și împrejurările imediate care le-au determinat. În cele ce urmează vom stărui doar asupra mobilului acestora, acțiunile maselor muncitoare în frunte cu organizațiile politice și profesionale.

Apariția legislației muncii este legată de perioada istorică a începuturilor și dezvoltării relațiilor capitaliste. Progresele industriei de fabrică duc la creșterea numerică a proletariatului, la intensificarea procesului de organizare și la lărgirea acțiunilor de luptă ale acestuia. De aici decurge și necesitatea evidentă pentru elaborarea unor măsuri legislative de către statul burghez, menite să ducă la elaborarea situației maselor muncitoare și, prin aceasta, să stimuleze interesul pentru muncă și să tempereze lupta de clasă. Astfel, legislația muncii este un fenomen obiectiv a cărui expresie clasică — sub raportul genezei și conținutului general — apare în orînduirea capitalistă, ca o consecință pe plan social-politic a industriei mașiniste¹.

¹ Referindu-se la geneza legislației muncii, Karl Marx preciza că : „Legislația cu privire la reglementarea muncii în fabrici, această primă reacție conștientă și sistematică a societății față de forma spontană a procesului de producție, este (...) un produs tot atît de necesar al marii industrii ca și firul de bumbac, mașinile de filat automate și telegraful electric” (Karl Marx, *Capitalul*, vol. I, în : Karl Marx-Friedrich Engels, *Opere*, vol. 23, Ed. pol., București, 1966, p. 489).

De asemenea, vorbind despre consecințele socializării muncii „pe care fabrica o provoacă în proporții enorme”, V. I. Lenin, evidențiază faptul că „spre deosebire de stadiile precedente, marea industrie mecanizată necesită neapărat o reglementare sistematică a producției și un control social asupra ei (una din manifestările acestei tendințe este legea pentru reglementarea muncii în fabrică)” (V. I. Lenin, *Dezvoltarea capitalismului în Rusia*, în : *Opere*, vol. 3, Ed. pol., București, 1955, p. 513).

La noi în țară începuturile legislației muncii aparțin celei de a doua jumătăți a secolului trecut. Actele normative de reglementare și raporturilor de muncă din industrie, elaborate în această perioadă, sînt determinate, în principal, de preocuparea ocîrmuirii pentru organizarea statului și de interesele burgheziei care urmărea să-și asigure prosperitatea în domeniul producției industriale și dominația asupra maselor muncitoare.

Către sfîrșitul secolului trecut și în primele două decenii ale secolului nostru, măsurile legislative referitoare la muncă vor cunoaște o dezvoltare mai largă în sensul diversificării conținutului legilor și aplicării normelor legislative în sectoare de activitate mai diferite. De data aceasta, sîntem în fața unei legislații muncitorești, în sensul propriu al termenului, determinată, în esență, de acțiunile maselor muncitoare. Întărirea organizatorică a mișcării muncitorești — prin crearea cluburilor muncitorești (1890) și a primului partid al muncitorilor din țara noastră (1893) — clarificările în domeniul programatic și radicalizarea luptei de clasă, au făcut din mișcarea muncitorească factorul hotărîtor care a silit guvernele să adopte legile referitoare la muncă din România modernă.

O dovadă elocventă a creșterii influenței clasei muncitoare în viața statului român o constituie însăși poziția claselor dominante. Acestea, încă de la finele secolului trecut, nu mai puteau ocoli problemele vitale ale păturilor muncitoare. Erau la mijloc nu numai interesele proprietarilor industriali pentru obținerea de producții sporite, ci însăși stabilitatea regimului, amenințat de lupta muncitorilor și țăranilor².

După 1900 cercuri mai largi ale burgheziei s-au pronunțat pentru elaborarea unei legislații a muncii. Reprezentant al burgheziei cu vederi înaintate, ministrul liberal Al. Djuvara — pornind de la premiza de neîgăduit că „legislațiunea țării noastre privitoare la muncă trebuie prefăcută și completată” — într-un discurs din 1908, recunoștea că „a sosit însă timpul, trebuie s-o recunoaștem cu toții, ca o asemenea lucrare să fie mai de aproape și mai stăruitor urmărită”³. După el scopul legislației trebuia să fie protecția muncii și întărirea „elementelor muncitoare naționale”⁴.

Departate de a considera programele partidelor burgheze ca sincere și realiste⁵, menționăm, totuși, că prin anumite prevederi referitoare la

² Astfel, Const. Dobrogeanu-Gherea, referindu-se la înrăutățirea situației generale a lucrătorilor, pe măsura dezvoltării capitalismului, menționa, pe bună dreptate, că „Această distrugere a vieții omenești a început să amenințe existența însăși a societății: dintr-o parte direct prin creșterea mortalității, prin degenerarea poporului muncitor, din altă parte prin revolte, prin organizări revoluționare formidabile ale muncitorilor. Sub amenințarea înflăii și mai ales a doua clasele dominante ele înseși au început să facă legi pentru protejirea muncitorilor contra nesațiului și lăcomiei capitaliștilor” *Minele și protecția muncii*, semnat „De la Olt”, în „Lumea nouă”, nr. 84, 2 februarie 1895, p. 1).

³ Alexandru D. Djuvara, *Meseriile și munca națională*, București, 1908, p. 27—28.

⁴ Djuvara arăta că legislația trebuie să aibă două caractere: „o legislație de protecțiune și de împuternicire a lumii muncitoare” și „o legislație de întărire a elementului nostru național” (*Ibidem*).

muncitori, strecurate în unele dintre acestea⁶, se vede că soarta maseilor nu mai putea lăsa indiferente nici chiar virfurile conducătoare ale burgheziei și moșierimii. Cu tot caracterul tendențios și propagandistic al documentelor-program ale partidelor burghezo-moșierești, totuși ele reflectau o anumită stare de lucruri care nu mai putea fi ocolită. Masele muncitoare constituiau o forță de care ocîrmuirea și clasele dominante trebuia să țină cont.

Opus tendințelor „reformiste” ale burgheziei, care urmărea, în principal, profitul claselor dominante, fruntașii mișcării muncitorești și socialiste remarcău cum că „principalul factor în făurirea legislației muncii este și trebuie să fie clasa muncitoare⁷ grație cărcia „s-au făcut și se face asemenea legi (...)”⁸.

Față de lipsa unor reglementări, de conținutul burghez al legilor și de neaplicarea lor, proletariatul va riposta cu hotărîre. Întreaga luptă dusă de clasa muncitoare pentru legiferarea drepturilor și libertăților, pentru asigurarea condițiilor minime de muncă și existență este o parte însemnată a luptei de clasă, a luptei pentru dărîmarea regimului de asuprire socială și politică. Necesitatea reglementării condițiilor de muncă și viață va fi larg dezbătută în presa muncitorească a timpului și la congresele și conferințele muncitorești, cuprinsă în toate programele muncitorești și socialiste, cerută cu insistență cu prilejul grevelor și demonstrațiilor.

Atitudinea muncitorimii față de soarta care i se rezervă în stat poate fi urmărită din perioada incipientă a mișcării muncitorești. Încă de pe acum, lupta pentru revendicări imediate viza direct sau indirect necesitatea unor acte legale care să consfințească eventualele îmbunătățiri.

În deceniile VI—VIII, deși acțiunile muncitorești erau reduse ca intensitate și extindere, totuși, ele aveau ca obiectiv central condițiile de viață ale lucrătorilor. După cerințele tipografilor din 1870, re-

⁵ Îndeosebi ideile programatice care se refereau la masele populare sînt foarte elastice. Dr. C. Racovski aprecia foarte sugestiv programele burgheze ca pe „Un fel de pinze pe care marinarul politic le întinde după cum suflă vîntul”. (Vezi dr. C. Racovski, *Partide de guvernare și partide de educare*, în: „Facla”, nr. 4, 22 ianuarie 1911, p. 49). În campaniile electorale sau în momentele cînd partidele se aflau în opoziție programele de obicei se lărgeau. Take Ionescu, în timpul așteptării îndelungate pentru a obține guvernul, recunoștea că „Dacă vom sta mai mult timp în opoziție se va lărgi cu siguranță și programul nostru” (*Ibidem*).

⁶ Dintre programele burgheze, acela al guvernării radicale a lui Gh. Panu (din 1888) este surprinzător de înaintat. În partea economică prevedea fixarea minimului de salariu, asigurări de toate felurile, interzicerea muncii copiilor, reglementarea muncii femeilor, durata muncii de 9 ore, syndicate profesionale etc. Dar scopul acestor măsuri, de a face „pe capitaliști să participe la muncă și pe muncitori la capital” era ireal și soarta acestei fracțiuni, intrată la conservatori în 1897, dovedește netemeinicia programului (Vezi: *Programul democrat-radical*, București, 1890, p. 42—45 și Titu Maiorescu, *Istoria contemporană a României*, p. 214—215).

Pentru perioada de după 1900 menționăm „Manifestul program” al liberalilor și „Programul” guvernului conservator, ambele din anul 1911.

⁷ *Legislația ocrotitoare a muncii*, în „România muncitoare”, nr. 43, 31 decembrie 1906.

⁸ M. Gh. Bujor, *O statistică*, în „România muncitoare”, 24 iulie 1905.

feritoare la munca copiilor⁹, prima asociație generală a muncitorilor din România (1872) urmărea, printre altele, „de a combate tot ce e rău și vătămător lucrătorilor din orice punct de vedere; de a apăra, pe toate căile legale și drepte, interesele, bineînțeles, ale lor“¹⁰.

Deceniul al IX-lea marchează deja un început al adevăratei bătălii de clasă dintre proletariat și clasele asupritoare. Acum dobândirea unei legislații asupra muncii ocupă un loc din ce în ce mai însemnat în acțiunile greviste, demonstrații, presă și publicații. Primele programe socialiste din 1880 și 1886, pe lângă revendicările generale, cuprindeau și unele cerințe menite să asigure muncitorimii condiții optime de muncă și trai¹¹.

După 1890, intensificarea acțiunilor muncitorești, sărbătorirea zilei de 1 Mai, ca simbol al luptei pentru drepturi și libertăți, dau un conținut cuprinzător și un caracter național luptei pentru legiferarea drepturilor și libertăților cerute de muncitori. „Manifestul program al partidei muncitorilor“ din martie 1891¹² este un prim document al mișcării muncitorești și socialiste care, referindu-se direct și la „proteguirea muncii“, formula cererile „practice mai de căpetenie“ pentru muncitorii din industrie: „O lege pentru proteguirea muncitorilor în ateliere și fabrici; regulamentul repausului duminicile și sărbătorilor inspecția sanitară a condițiilor în care se face munca; oprirea muncii copiilor pînă la 14 ani; regulamentul muncii femeilor; asigurarea împotriva accidentelor, asigurarea pentru vremea bătrînețelor“¹³. Aceleași idei le vom găsi în 1893 ca elemente de seamă ale programului viitorului partid al muncitorilor¹⁴.

Rezultat al evoluției politice și ideologice a mișcării muncitorești, programul Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România din 1893¹⁵ este documentul cel mai complet din toată perioada pînă la 1900 în ceea ce privește cerințele pentru o legislație a muncii. În mod foarte clar și fără echivoc, în partea generală a programului, pe lângă „Garantarea dreptului nemărginit la întruniri, asociații, greve în orașe și în sate“ se cerea „Luarea de măsuri riguroase pentru a face ca legile

⁹ Tipografiile cereau să se admită la lucru un număr limitat de copii și numai de la 13 ani în sus, copiii admiși la lucru să aibă 4 clase, să nu fie făcuți imediat paginatori (I. S. Vasilescu (Ploieștean), *Un adevăr*, „Analele tipografice“, 15 ianuarie 1870 (După vol. *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. I, (1865—1900), Partea I (1865—1889), București, 1964, p. 14—15).

¹⁰ „Lucrătorul român“, nr. 1, 5 noiembrie 1872, p. 1 (*Prospect*).

¹¹ „Primul program al cercurilor muncitorești din 1880“ prevedea: „Asigurarea tuturor oamenilor muncii de ambe sexe instrumente de muncă și prin urmare a mijloacelor de existență. Asigurarea existenței în timpul de boală și bătrînețe. Împărțirea muncii fizice și intelectuale astfel ca omul să se poată dezvolta armonios și integral“ (*Documente din mișcarea muncitorească 1872—1916*, Ediția II-a completată, București, Ed. C.G.M., 1947, p. 30). Programul din 1886, atît prin unele vagi prevederi cît mai ales prin larga expunere de motive se referea și la situația muncitorilor. (*Ce vor face socialistii români? Expunerea socialismului științific și programul socialist*), în: „Revista socială“, nr. 8, și 9, septembrie 1885. După *Presa muncitorească și socialistă din România*, (1865—1900), partea I (1865—1889), p. 328—363).

¹² „Munca“, nr. 3, 10 martie 1891, p. 1.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ I. Nădejde, *Programul nostru*, în „Calendarul muncii“ din 1892.

¹⁵ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1893—1900*, Ed. pol., București, 1969, p. 50—60.

să fie aplicate și ca egalitatea înaintea legilor să ajungă o realitate¹⁶. În partea economică a programului „pentru protejarea clasei muncitoare industriale” se cerea 8 ore de muncă, desființarea lucrului cu bucată, copiii sub 14 ani să nu fie primiți la muncă, desființarea muncii de noapte, repaus duminical, inspecție sanitară a condițiilor de muncă, reglementarea muncii femeilor, asigurarea pentru bătrânețe, o jurisdicție a muncii și certificare de capacitate pentru ucenici¹⁷. După 1893 alte documente ale partidului vor întări aceste prevederi¹⁸, pe baza cărora se spera că se va putea „să se înceapă o dată era legalității în România”¹⁹.

De asemenea, mișcările greviste și alte manifestații muncitorești din ultimul deceniu al secolului trecut revendicau îmbunătățirea situației muncitorilor și măsuri pentru ocrotirea lor. Semnificative în această privință sînt cererile formulate de lucrătorii greviști din porturile dunărene²⁰ și de tipografii din București²¹: încheierea unui contract de muncă care să reglementeze durata muncii și salariul, respectarea repausului duminical, protejarea copiilor din fabrici, asigurarea contra accidentelor ș.a.

Progresele mișcării muncitorești din 1904—1906, prin întărirea organizațiilor sindicale și promovarea ideilor socialiste vor ridica pe o nouă treaptă și cerințele maselor muncitoare referitoare la legislația muncii.

Precedată de o intensă propagandă muncitorească și socialistă în direcția necesității urgente a reglementării relațiilor de muncă, prima conferință sindicală, din august 1906, precizează sensul și conținutul luptei maselor muncitoare pentru o legislație a muncii. În spiritul raportului și discuțiilor referitoare la „Legislația muncii”²² (ultimul punct din ordinea de zi), „Rezoluția privitoare la legislația muncii” sintetizează poziția față de această problemă. Menirea legislației muncii era „de a da putere de lege îmbunătățirilor pe care muncitorii au izbutit să le smulgă de la patroni” și a le extinde „deopotrivă în toată industria, pentru toți muncitorii”²³. Cu privire la sfera de cuprindere, se cerea „înființarea unei legislații ocrotitoare a muncii, care să protejeze toate categoriile de muncitori — atît femei și copii cit și bărbați — prin limitarea orelor de muncă, prin crearea unui repaus săptămînal, reglementarea muncii de noapte, muncii suplimentare și prin păstrarea tuturor condițiilor de igienă modernă în toate industriile și mai ales în industriile insalubre”²⁴.

¹⁶ *Ibidem*, p. 57.

¹⁷ *Ibidem*, p. 58.

¹⁸ *Ibidem*, p. 329—330, 539, 600—604, 781—782 etc.; Arhiva Institutului de științe istorice și social-politice, cota MM 1895, doc. 1, inv. 2027; cota MM, 1898, doc. 1, inv. 2030.

¹⁹ Scrisoarea lui I. Nădejde către P. Mușoiu din 27 august 1890, în: Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 8, dosar 4316/2, f. 3.

²⁰ Lazăr Măglașu și Nicolae Deleanu, *Istoricul mișcărilor muncitorești din porturi*, București, 1932, p. 36—57.

²¹ „Lumea nouă”, nr. 7, 3 ianuarie 1899, p. 1; nr. 9, 17 ianuarie 1899, p. 3 și „Supliment la ziarul „Lumea nouă” din aprilie 1899.

²² Vezi lucrările conferinței sindicale din 1906 în „România muncitoare”, nr. 25—26, 20—27 august 1906.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*.

Dezbaterile conferințelor socialiste din 1907 și 1908, împreună cu proiectul de program al Uniunii Socialiste din România, publicat în 1907²⁵, au completat substanțial tabloul revendicărilor imediate ale clasei muncitoare care își vor găsi cea mai cuprinzătoare formulare în programul Partidului Social-Democrat din 1910²⁶.

Programul Partidului Social-Democrat, reconstituit în 1910, era un program minimal²⁷. Toate revendicările aveau în vedere obiective imediate, legate de transformarea burghezo-democratică a țării, fără însă a se pierde din vedere idealul mai îndepărtat — societatea socialistă —. După votul universal, primul act al „programului politic”, se mai cerea desființarea legii expulzării, votarea unor legi care să asigure exercitarea drepturilor politice tuturor cetățenilor țării, reorganizarea învățămîntului, impozite directe și progresive pe averi ș.a.²⁸. „Programul economic” cuprindea 27 de revendicări care începeau cu „desființarea legilor care restrâng dreptul de asociere și grevă” și continua cu recunoașterea sindicatelor ca persoane juridice, introducerea contractului colectiv, ziua de muncă de 8 ore, repaus duminical complet, interzicerea muncii pentru copiii sub 14 ani, legi ocrotitoare pentru ucenici și minori, desființarea legii meseriilor, crearea inspectoratului muncii, asigurarea muncitorilor „contra accidentelor, boalei și lipsei de muncă”, fixarea minimului de salariu etc.²⁹.

De asemenea, principalul ziar muncitoresc al vremii „România muncitoare”, a făcut o amplă prezentare a cerințelor asupra reglementării muncii, într-o serie de articole din perioada 1908—1912³⁰. Pornind de la necesitățile interne, reliefind și realizările din alte țări, se arată amănunțit ce legi sînt necesare pentru muncitorii din țara noastră.

După 1910 se vor consolida organizațiile politice ale clasei muncitoare, paralel cu grija pentru apărarea și întărirea sindicatelor, lovite prin „legea scelerată” din 1909. Atenția sporită acordată acum luptei pentru obiective mai largi, preocuparea față de principalele aspecte ale situației internaționale și politica externă a guvernanților noștri, nu vor slăbi acțiunile în vederea obținerii de legi favorabile maselor muncitoare.

Una din principalele forme de luptă pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă și viață o constituie mișcarea grevistă. Continuînd valul luptelor revoluționare din deceniul anterior, în anii 1910—1914 acțiunile și grevele muncitorești cresc numeric și ca intensitate. Numai din ianuarie 1910 pînă la 1 iulie 1912 au izbucnit 126 de greve, la care au participat 35.366 de muncitori, totalizînd 530.245 de zile grevă³¹. Între

²⁵ „România muncitoare”, nr. 41, 6—19 decembrie 1907.

²⁶ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1910—1915*, Ed. pol., București, 1968, p. 11—42.

²⁷ Detalii asupra nivelului ideologic al programului din 1910 vezi în: Nicolae Copoiu, *Refacerea Partidului Social-Democrat din România (1900—1910)*, București, 1966, p. 264—269.

²⁸ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1910—1915*, Ed. pol., București, 1968, p. 19, 25—33.

²⁹ *Ibidem*, p. 36—39.

³⁰ Referitor la legislația muncii, gazeta „România muncitoare” a publicat, pe lîngă alte numeroase materiale, două seriale sub titlul *Legislația muncii*, în noiembrie-decembrie (1908 (între numerele 52—58) și februarie—iulie 1910 (între nr. 104—105 și 1—30).

obiectivele centrale, urmărite consecvent de clasa muncitoare, a fost și obținerea unor legiuri de ocrotire a muncii.

O atenție deosebită s-a acordat acestei probleme și la congresele muncitorești din 1912 și 1914. Congresul al II-lea al partidului și al IV-lea al sindicatelor din 1912, analizând conținutul și aplicarea legilor privitoare la muncă, elaborate pînă la acea dată, au formulat un program amplu de revendicări care trebuiau să-și găsească locul în actele normative ale statului ³².

Către finele perioadei în discuție, problema legislației muncii a fost pe larg dezbătută cu prilejul celui de al V-lea Congres al sindicatelor din ianuarie 1914. Delegații prezenți la Congres, reprezentînd întreaga clasă muncitoare, au discutat problemele referitoare la înlăturarea legilor excepționale și a celor antimuncitorești, lipsa de lucru, munca femeilor și copiilor, asigurările sociale ³³. Rezoluțiile finale evidențiază străduințele mișcării muncitorești, atît pentru îmbunătățirea și aplicarea legiurilor existente, cît și pentru cucerirea de noi măsuri legislative atît de necesare maselor muncitorești ³⁴.

În concluzie, se impune să precizăm că lupta maselor muncitoare — în frunte cu elementele muncitorești și intelectuale înaintate — pentru obținerea de legiuri ocrotitoare, este departe de unele tendințe reformiste care s-au manifestat la elementele burgheze cu influență în mișcarea muncitorească. Acestea, pornind de la ideea oportunistă a „integrării pașnice“, socoteau „că cea mai profundă și folositoare revoluție de făcut în România ar fi instaurarea domniei legilor“ ³⁵.

Contra acestei poziții, fundamental greșite și în contradicție cu scopul adevărat al luptei muncitorilor, va pleda întreaga mișcare muncitorească prin îmbinarea armonioasă a luptei pentru revendicări imediate cu acțiuni îndreptate contra orînduirii de stat burgheze. De la sfîrșitul secolului trecut fruntașii mișcării muncitorești și socialiste au făcut distincție clară între lupta pentru revendicări imediate, obținute în cadrul orînduirii de atunci și obiectivul final al luptei proletariatului contra burgheziei și moșierimii, înlăturarea orînduirii capitaliste.

O prezentare foarte clară a esenței, scopului și locului acțiunilor pentru o legislație a muncii în cadrul luptei generale a proletariatului o face, încă de la 1900, de pe pozițiile clasei muncitoare, fruntașul socialist Iosif Nădejde-Armașu. În partea a doua a articolului „Reforme imediate și socialismul“, publicat în „Lumea nouă“, Iosif Nădejde, preluînd o idee deja exprimată limpede în documentele mișcării muncitorești ³⁶, preciza că pînă la transformarea socialistă a societății „muncitorimea are nevoie de îmbunătățiri momentane, îmbunătățiri pe care e în drept și trebuie să le ceară claselor stăpînitoare. Scurtarea zilei de muncă, repausul duminical, asigurarea împotriva accidentelor, salarii mai ridicate, participarea la viața publică prin votul universal etc., toate sînt de natură a aduce oarecare ameliorare în starea actuală, muncitorii și muncitorimea trebuie să lupte pentru cîștigarea lor.

³¹ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1910—1915*, Ed. politică, București, 1968, p. 346.

³² *Ibidem*, p. 355—362, 370—382.

³³ *Ibidem*, p. 586—593, 604—657.

³⁴ *Ibidem*, p. 659—665.

³⁵ I. Theodorescu, *Votul universal*, București, 1908, p. 4.

În lupta pentru aducerea la îndeplinire a acestor îmbunătățiri nu trebuie însă să uităm țelul final al socialismului. Ca factori conștienți ai evoluției, trebuie să avem veșnic în față țelul către care mergem, pentru ca să putem sprijini tot ce ar putea să grăbească evoluția și să înlăturăm tot ce ar putea-o întârzia. În propaganda noastră trebuie să facem o permanentă deosebire între mijloace și scop, între reformele imediate și scopul final pentru a nu fi confundate niciodată. Pentru muncitorime să nu se reducă socialismul numai la micile îmbunătățiri pe care le poate avea chiar astăzi, ci să i se arate clar ceea ce urmărim noi. Să i se arate muncitorimii că aceste reforme sînt numai niște mijloace aplicabile și de dorit spre a ajunge la ținta către care ne mină evoluția, la colectivism³⁷.

Acțiunile maselor muncitoare pe linia revendicărilor imediate nu vor rămîne fără urmări. În condițiile dezvoltării mișcării muncitorești din țara noastră și sub influența activității legislative din alte state³⁸, în perioada de la sfîrșitul secolului trecut pînă la începutul primului război mondial, s-au elaborat un șir de legi și regulamente menite să reglementeze diferite aspecte ale situației muncitorilor și relațiilor de muncă. Dintre acestea, menționăm legile asupra repausului duminical (1897 și 1910), reglementarea meseriilor (1902), a muncii femeilor și copiilor (1906) precum și legiferarea asigurărilor muncitorești din ianuarie 1912.

Cauza fundamentală a legislației muncii din România modernă prezentată de noi în linii generale, se leagă organic de împrejurările imediate, particularitățile epocii în care au fost elaborate diferite legi. Totuși, atît pe planul cauzalității generale cît și în privința factorilor imediați care au determinat elaborarea de acte legislative pentru muncitori, rolul hotărîtor a revenit acțiunilor muncitorești.

LE MOUVEMENT OUVRIER — FACTEUR DÉCISIF EN VUE DE L'ADAPTATION DES LOIS CONCERNANT LE TRAVAIL EN ROUMANIE, AU COURS DES ANNÉES 1893—1914

R É S U M É

La législation du travail, comprenant la totalité des actes normatifs qui réglementent les rapports entre les ouvriers des industries et les pa-

³⁶ „Manifestul program al partidei muncitorilor”, din martie 1891, considerînd realizarea „programului imediat” un pas uriaș către organizarea socialistă, aprecia, cu multă exactitate, sensul luptei pentru îmbunătățiri imediate care, direct sau indirect, ajută la ajungerea țelului final, socialismul („Munca”, nr. 3, 10 martie 1891, p. 1).

³⁷ I. Armașu, *Reformele imediate și socialismul* (II), în „Lumea nouă”, 2 aprilie 1900, p. 1.

³⁸ Perioada 1890—1914 cunoaște o bogată activitate pe plan internațional pe linia legislației muncii. Pe lîngă conferințele internaționale care tindeau să ajungă la unele norme internaționale de legiferare a muncii, se înregistrează o bogată activitate legislativă în diferite state din Europa (Vezi unele date asupra situației legislației pe plan internațional în: Paul Pic, *Traité élémentaire de législation industrielle. Les lois ouvrières*, Paris, 1922, 1043, p.

trons, paraît pendant la période historique des débuts du développement des relations capitalistes.

Sans minimiser les intérêts de l'Etat et des patrons liés à l'élaboration de certaines lois, qui accordent la protection aux ouvriers, on doit préciser que le rôle décisif, afin de déterminer la genèse de ces actes législatifs, revient, finalement, à la classe ouvrière.

Les conditions aggravées de travail et de vie des masses ouvrières, la consolidation du mouvement ouvrier grâce à la création des clubs des ouvriers (1890) et du premier parti ouvrier dans notre pays (1893), l'éclaircissement du programme, le renforcement de la lutte de classe ont contribué à ce que le mouvement ouvrier soit devenu le facteur décisif qui a obligé les gouvernements d'adapter les lois sur le travail dans la Roumanie moderne.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune științifică de comunicări a Muzeului județean Argeș — Pitești 24—25 mai 1971.

CONTRIBUȚIA ORGANIZAȚIILOR P.C.R. ȘI P.S.D. DIN JUDEȚUL ARGEȘ LA FĂURIREA PARTIDULUI UNIC AL CLASEI MUNCITOARE

PETRE POPA

Unificarea mișcării muncitorești din România într-un singur partid revoluționar a fost rezultatul unei îndelungate activități desfășurate încă de la crearea Partidului Comunist Român de către elementele înaintate ale clasei noastre muncitoare.

„Făurirea în februarie 1948 a partidului revoluționar unic al clasei muncitoare, pe temelia marxism-leninismului, arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, a asigurat realizarea unității depline politico-organizatorice a proletariatului — condiție a exercitării de către clasa muncitoare și partidul ei a rolului de forță conducătoare în societate“¹.

Dezvoltarea procesului revoluționar al unității clasei muncitoare a determinat membrii celor două partide muncitorești „să se apropie, să-și însușească o ideologie unică — ideologia marxist-leninistă — metode și căi de acțiune comune, demascând și îndepărtând din rindurile lor pe dușmanii unității proletare“².

În această importantă acțiune politică s-au încadrat activ și organizațiile P.C.R. și P.S.D. din județul Argeș, care cu deosebire după 23 August 1944 au fost prezente în toate etapele evolutive ale făuririi Partidului Unic Muncitoresc. În anii grei ai ilegalității, muncitorii din fabrici și ateliere s-au ridicat totdeauna uniți pentru a infringe teroarea și exploatarea, pentru a obține drepturi și libertăți democratice. În acest sens se remarcă acțiunile desfășurate împotriva dictaturii militaro-fasciste de către muncitorii de la bazinul carbonifer Schitu-Golești, Textila Pitești și unitățile căilor ferate.

Publicarea la 1 mai 1944 a manifestului Frontului Unic Muncitoresc, care făcea cunoscută realizarea acordului între P.C.R. și P.S.D., a constituit un însemnat mijloc pentru stringerea legăturilor și desfășurarea comună a unor acțiuni și de către organizațiile celor două partide muncitorești din județul Argeș.

¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la adunarea solemnă din 7 mai 1971*. București, Ed. politică p. 23.

² A. Petric. Gh. Tuțui, „Unif. mișc. muncit. din Român. Buc. 1968 Ed. Acad. R.S.R. pag. 7.

Imediat după 23 August 1944, se reorganizează în condiții legale activitatea organizației P.C.R. din orașul Pitești, în cadrul căreia a activat ca secretar muncitorilor armurier Petre Năstăsescu și se formează în casa avocatului cu vederi democratice Teo Simionescu, Comitetul local al Blocului Național Democratic, care a reunit reprezentanții celor două partide muncitorești, precum și ai altor organizații politice interesate în rezolvarea unor probleme vitale pentru România.

În unitățile economice mai mari din județul Argeș iau ființă comitete de Front Unic — organisme politice care vor aduce o însemnată contribuție la desfășurarea acțiunilor revendicative pentru întărirea controlului muncitoresc și sporirea producției, pentru apropierea politică a organizațiilor P.C.R. și P.S.D. Faptul că în județul Argeș, principala caracteristică a formării și activității organizațiilor sindicale muncitorești a constituit-o unitatea de acțiune, indiferent din ce organizație politică a clasei muncitoare făceau parte membrii sindicatelor, a reprezentat o bază sigură pentru evoluția firească favorabilă, spre formarea Partidului Unic al clasei muncitoare. Așa se explică faptul că deși puțin numeroasă, acționând strâns unită, clasa muncitoare din județul Argeș a reușit să estompeze și să înfrângă reacțiunea, să câștige masele largi populare.

Astfel, muncitorii de la Textila Găvana și Depoul C.F.R. din Pitești se organizează la începutul lunii septembrie 1944 în sindicate unite, care sprijină activitatea comitetelor de fabrică³. Sub titlul „Muncitorii de la Concordia — Schitu Golești s-au organizat”, ziarul „Scînteia” anunța că: „în ziua de 17 septembrie a avut loc adunarea pentru alegerea comitetului unic de fabrică... S-a reușit să se obțină în scurt timp o mai bună aprovizionare, concedii de odihnă, organizarea unui ecomomat, lupta însă va continua”⁴.

Și în orașul C. de Argeș se acționează în strînsă unitate de către muncitori pentru realizarea dezideratelor etapei respective. Așa de exemplu „în ziua de 18 septembrie 1944 muncitorii și meseriașii de la Centrul de Exploatare forestieră și C.A.P.S. — arată „Scînteia” — s-au organizat în sindicate unice, alegînd și comitete de fabrică. Ei au înțeles astfel că singurul drum de salvare al muncitorilor de la situația grea în care se zbat este drumul organizării și al unității depline, pentru o viață mai bună și mai demnă”⁵.

La 4 octombrie 1944 are loc la Pitești o consfătuire a social-democraților din județul Argeș, cu care prilej se reorganizează comitetul județean format din 12 membrii, avînd în frunte pe Traian Novacovici și Radu Pojacevschi. „Continuînd o veche tradiție democratică ce porcede încă din mișcarea de redeșteptare de la 1848, se arată în manifestul adoptat cu acest prilej, Argeșul s-a afirmat din primele zile ce au urmat după 23 August 1944, pe primul plan al luptei pentru principiile democratice. Astăzi, după înlăturarea dictaturii, social-democrații din Argeș luptă cu tărie pentru o reală libertate și unitate de acțiune a poporului”⁶.

³ Arhiva Comit. jud. P.C.R. Argeș fond. 1. dos. 1. p. 9.

⁴ Scînteia nr. 3, an. I, 23 sept. 1944, p. 3.

⁵ Scînteia nr. 12, an. I, 12 oct. 1944, p. 2.

⁶ „Libertatea” an. I. nr. 39 din 5 oct. 1944, p. 3.

Între organizațiile P.C.R. și P.S.D. din județul Argeș se ajunge din multe puncte de vedere la o identitate de vederi, ceea ce permite organizarea în Pitești, în ziua de 15 octombrie 1944 a unei mari întruniri politice și apoi constituirea la 23 octombrie 1944 a Consiliului județean Argeș al Frontului Național Democratic.

Atenția acordată programului de luptă al Frontului Unic Muncitoresc de către unele comitete țărănești a reprezentat o cale însemnată pentru făurirea alianței muncitorești-țărănești. În acest sens se remarcă de exemplu activitatea desfășurată de țărani din comuna Oești, care printr-o scrisoare adresată ziarului „România Liberă” în octombrie 1944, anunțau „aderăm la Platforma Frontului Unic Muncitoresc și solicităm sprijin pentru organizarea cooperativei, obținerea de izlazuri și organizarea învățământului agricol”⁷.

Militind pentru un guvern al Frontului Național Democratic, muncitorii din județul Argeș, masele largi populare participă cu însuflețire, călăuzite de aceleași scopuri la impunătorul miting din 15 octombrie 1944 din Bazinul carbonifer al județului Muscel⁸ la demonstrația de la Pitești din 2 decembrie 1944⁹, la adunarea comună a muncitorilor de la I.A.R. și Schitu-Golești din 1 decembrie 1944¹⁰, sau la adunarea populară din Pitești din 4 februarie 1945¹¹, în cadrul cărora au luat cuvântul atât comuniști cât și socialiști, cerind cu insistență într-un glas aderarea la platforma Frontului Unic Muncitoresc, realizarea programului de luptă populară.

Instaurarea guvernului democrat-popular condus de dr. Petru Groza a favorizat lupta unită a celor două organizații muncitorești pentru susținerea înfăptuirii reformei agrare, refacerea economiei locale, distrusă în parte de război, precum și pentru a determina îmbunătățirea conducerii prefecturilor și primăriilor cu elemente democrate.

Astfel, în martie 1945, devine prefect al fostului județ Argeș, avocatul Teo Simionescu, iar în fostul județ Muscel — Ion Nacotescu, reprezentând forțele politice grupate în F.N.D. În aprilie 1945 conducerea primăriei orașului Pitești va fi preluată de comunistul Petre Năstăsescu, cea a orașului Cîmpulung-Muscel de către social-democratul Nicolae Cernescu, iar la Curtea de Argeș devine ajutor de primar Ion Fianu tot din partea P.S.D.¹²

A continuat și s-a întărit colaborarea de front unic dintre organizațiile locale din Argeș ale P.C.R. și P.S.D. cu toate că uneori se vor manifesta și slăbiciuni ale acestei colaborări fără a fi însă afectată lupta generală pentru rezolvarea problemelor fundamentale ale revoluției. Astfel, cu prilejul întrunirii publice din 22 aprilie 1945, la care participă un însemnat număr de membri ai ambelor partide, se discută favorabil programul de guvernare democratică¹³.

⁷ „România Liberă” nr. 67 din 21 oct. 1944, p. 4.

⁸ „Libertatea” an. I. nr. 55 din 21 oct. 1944, p. 4.

⁹ Arhiva comit. jud. P.C.R. Argeș fond. 1 dos. 6 ; p. 12.

¹⁰ „Scînteia” an. I. nr. 88 din 18 dec. 1944, p. 3.

¹¹ „Scînteia” an. II. nr. 135 din 9 febr. 1945 p. 5.

¹² Arhiva Comit. jud. P.C.R. Argeș fond. 1. dos. 5, p. 4 și „Libertatea” an II. nr. 181 și 203 din martie și aprilie 1945.

¹³ Idem., dosar 4, p. 47.

Organizațiile din Argeș ale P.C.R. și P.S.D. acordă o deosebită atenție pregătirii și desfășurării sărbătoririi primului 1 Mai liber, din anul 1945. Forțele politice unite în frontul Unic Muncitoresc, reușesc să confere sărbătoririi acestei zile o amploare și o orientare deosebită în sprijinul întăririi cuceririlor revoluționare, al unității de voință și acțiune a elementelor muncitorești.

Din orașul Pitești, unde se hotărăște să se desfășoare o amplă demonstrație, se lansează de către comitetul Frontului Unic Muncitoresc un semnificativ și elocvent manifest prin care cetățenii erau chemați la sărbătorirea acestei zile sub semnul susținerii guvernului dr. Petru Groza și a reformelor democratice, a mobilizării maselor la o susținută luptă politică împotriva forțelor reacționare ¹⁴.

La 29 mai 1945, se desfășoară la Pitești o nouă întrunire a conducerii celor două organizații județene unite în cadrul F.U.M. cu care prilej se reafirmă hotărîrea lor de a sprijini guvernul și de a veghea la aplicarea neabătută a legilor noi economice ¹⁵.

În iulie 1945, este relevantă hotărîrea tineretului muncitoresc din Pitești de a se stringe legăturile dintre organizațiile U.T.C. și U.T.S. în cadrul F.U.M. colaborare „bazată pe reciprocitate, care poate fi o garanție de viitor a solidarității tineretului în slujba poporului” ¹⁶.

Se întărește totodată unitatea muncitorilor celor două partide în cadrul multiplelor acțiuni sindicale. Numărul celor organizați în sindicate se ridică în județul Argeș la jumătatea anului 1945, la peste 5 000. Între 28—31 mai 1945, delegați din Argeș și Muscel sînt prezenți la ședințele pe țară ale Conferinței Generale a Muncii. Ziarul „Libertatea”, organul de presă al P.S.D., evidențiază frecvent acțiunile desfășurate în vara anului 1945 de către Frontul Unic Muncitoresc din județele Argeș și Muscel, atît pe plan politic, cît și pe plan economic, social și cultural.

Conferința Națională a P.C.R. din 16—21 octombrie 1945 a prilejuit muncitorilor din Argeș, maselor largi populare, manifestarea unitară a adevizării lor față de planul îndrăzneț al acestui prim forum politic al comuniștilor români. În adunări organizate de către comitetele Frontului Unic la Întreprinderea Textila, unitățile căilor ferate, de exploatare a cărbunelui sau prelucrare a lemnului, muncitorii și-au spus deschis și viguros cuvîntul, hotărîrea lor fermă de a contribui la realizarea epocalelor hotărîri privind transformarea înnoitoare a economiei și vieții țării noastre. Programul de lucru al partidului comunist avea cu atît mai mult ecou în județul Argeș, cu cît acest străbun și bogat pămînt românesc era insuficient valorificat.

La sfîrșitul anului 1945 și începutul anului 1946, „problema principală a relațiilor dintre P.C.R. și P.S.D. a fost aceea a pregătirii pentru alegerile parlamentare” ¹⁷. În această vastă și hotărîtoare încleștare politică, organizațiile din județul Argeș ale P.C.R. și P.S.D. au dovedit o prezență activă, permanentă și cu o mare influență, în rîndul maselor de alegători.

¹⁴ *Idem*, dosar 12, p. 40.

¹⁵ *Idem*, dosar 7, p. 1.

¹⁶ *Idem*, dosar 9, p. 31.

¹⁷ A. Petric, Gh. Tuțui, L.c., p. 89.

Cu prilejul plenarei lărgite a Comitetului județean Argeș al P.C.R. din 10 ianuarie 1946, se stabilesc noi măsuri pentru întărirea colaborării în cadrul Frontului Unic Muncitoresc, a comuniștilor cu aripa de stînga a organizației județene socialiste, condusă de Radu Pojacevski și Ion Betle, în vederea participării pe aceleași liste în viitoarele alegeri parlamentare ¹⁸.

La începutul lunii februarie 1946 are loc la Pitești o consfătuire a conducerii organizației județene a P.S.D. cu comitetele locale social-democrate. În cadrul acestei consfătuiri se produce ruptura definitivă între cei care doreau colaborarea cu organizația locală a P.C.R. și susținătorii politici de izolare a socialiștilor, grupare retrogradă condusă de Traian Novacovici, care între timp devenise prefectul județului Argeș. Un succes remarcabil al forțelor socialiste locale favorabile unirii în alegeri cu comuniștii îl reprezintă înlocuirea în aprilie 1946 a prefectului Traian Novacovici cu Nicolae Constantin, adept al unității muncitorești ¹⁹.

Cu prilejul sărbătoririi zilei de 1 Mai 1946, în Pitești, participă peste 18 000 de demonstranți, manifestîndu-se cu hotărîre pentru unitatea clasei muncitoare în lupta de refacere economică și pentru înfrîngerea reacțiunii. O acțiune asemănătoare are loc și la Cîmpulung Muscel. Adresîndu-se Comitetului Central al Frontului Unic Muncitoresc, „întreaga muncitorime musceleană, asigură prin lupta sa unită victoria cauzei muncitorimii manuale și intelectuale” ²⁰. Este și această manifestare de la 1 Mai 1946 o dovadă elocventă a închegării și în zona Argeșului a frontului comun dintre organizațiile partidului comunist și aripa de stînga a social-democraților.

În această perioadă, activitatea organizațiilor muncitorești din Argeș este sprijinită îndeaproape de către Emil Bodnaraș, Teohari Georgescu, Ștefan Voitec și Dumitru Soloman. În iulie 1946, în județul Argeș erau peste 6 260 muncitori grupați în întreprinderi cu peste 100 de salariați, marea lor majoritate erau cuprinși în syndicatele unite, iar o bună parte în partidul comunist și socialist ²¹.

Activitatea susținută a forțelor politice democratice în cadrul campaniei electorale, forța organizațiilor P.C.R. și P.S.D. din județul Argeș, unite în listele electorale, s-a reflectat în rezultatele alegerilor din 19 noiembrie 1946, cînd majoritatea covârșitoare a votanților și-a exprimat voința pentru a încredința destinele țării partidelor cu adevărat progresiste.

În ultimă instanță, victoria în alegeri a B.P.D. a fost victoria unității de voință și acțiune a clasei muncitoare, a Partidului Comunist Român în colaborare cu celelalte forțe democratice. Prin această vastă și hotărîtoare activitate s-a cimentat mai puternic necesitatea unirii celor două partide muncitorești într-o forță politică reprezentativă a întregului proletariat român.

Încă de la începutul anului 1947 acțiunile din Argeș ale P.C.R., legăturile lor cu masele de oameni ai muncii sînt tot mai frecvente,

¹⁸ Arhiva Comit. jud. P.C.R. Argeș, fond. 1, dosar 13, p. 3.

¹⁹ *Idem*, dosar 13, p. 12.

²⁰ „Scînteia” nr. 516, din 5 mai 1946 p. 3.

²¹ Arhiva com. jud. P.C.R. Argeș, fond, dos. 14/1946, p. 56.

efervescentă în acest domeniu fiind direct influențată de măsurile politice și organizatorice stabilite de Plenara C.C. al P.C.R. din 8—9 ianuarie 1947. Ca urmare, „Comitetul județean P.C.R. Argeș își propune activizarea tuturor celulelor de partid, întărirea calitativă a organizațiilor de partid, ridicarea nivelului politic și ideologic al membrilor săi, intensificarea muncii organizațiilor de masă, colaborarea cu toate organizațiile din B.P.D., întărire F.U.M., întărirea comitetelor de fabrică menite să urmărească menținerea ordinei și ridicarea producției”²² obiective ce demonstrează o justă orientare a eforturilor comuniștilor din județul Argeș spre probleme de mare importanță.

În vederea intensificării colaborării organizațiilor P.C.R. și P.S.D., în luna ianuarie 1947, are loc la Pitești, o importantă ședință a F.U.M. cu care prilej „s-au discutat probleme privind lichidarea fricțiunilor între cele două partide, întărirea colaborării F.U.M. în întreprinderi și instituții, demascarea elementelor dușmănoase din cele două partide, conjugarea eforturilor pentru mărirea producției, demascarea sabotajilor, apărarea avutului întreprinderilor precum și posibilitatea organizării școlilor mixte de cadre”²³.

Cu acest prilej se evidențiază faptul că organizațiile locale ale celor două partide muncitorești au o puternică bază de masă, concretizată în cei 10 679 membri ai sindicatelor și peste 9 700 de țărani împroprietăriți în județul Argeș²⁴.

Spre sfârșitul lunii ianuarie 1947 se reorganizează Comitetul județean P.C.R. Argeș, plenara desfășurându-se în prezența lui Iosif Rangheț. Noul organ era compus din 23 membri, ca secretar fiind reales Nicolae Bădescu; în perioada mai-iunie 1947, ca secretar activează Sirbu Nicolae iar apoi pînă la unificarea din februarie 1948 — Neacșu Marin²⁵.

În perioada imediat următoare plenarei Comitetului județean de partid, în orașele și satele argeșene se intensifică activitatea politică, de colaborare a forțelor democratice, se ia atitudine hotărâtă împotriva greșelilor unor membri de partid. Așa, de exemplu, în martie 1947, la moara „Frații Dumitrescu” din Pitești, sînt înlăturate din rîndurile partidului comunist unele elemente fasciste, dușmănoase²⁶. În această perioadă numărul membrilor de partid în județul Argeș ajunge la peste 6 000, iar al socialiștilor la cca 7 000. În Pitești existau 1 657 comuniști, din care 892 muncitori, 56 țărani, 301 meseriași, 51 intelectuali, 340 funcționari și 17 militari²⁷. Un raport al Comitetului județean Argeș al P.C.R. apreciază că în urma colaborării forțelor muncitorești, democrația are de cîștigat, se rezolvă multe chestiuni și în mediul rural, prin schimbări de primari și notari, bănuți ca elemente reacționare, cu elemente cinstite și devotate democrației²⁸.

²² Arhiva Comit. jud. P.C.R. Argeș. Fond. 1. dos. 29 (1/1947) p. 8.

²³ *Idem*, p. 21.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Idem*, dos. 32, p. 101

²⁶ *Idem*, dos. 37, p. 12.

²⁷ *Idem*, dos. 29, p. 205.

²⁸ *Idem*, dos. 29, p. 269.

În acest mod, încă de la începutul anului 1947, în județul Argeș se reușește înlocuirea conducerilor reacționare ale comunelor cu reprezentanți ai B.P.D., aspect ce va favoriza și activitatea de unificare a comuniștilor și socialiștilor, într-un singur partid puternic.

**Apartenența politică a conducerii comunelor din județul Argeș
în ianuarie 1947**

	P.C.R.	P.S.D.	Fr. Plug.	F.N.P.	P.N.L. Tătăr.	P.N.T. Alexan- drescu	Total
Primari	19	13	54	6	20	34	146
Notari	15	8	24	16	19	24	106

Așadar, un număr de 146 de comune ale fostului județ Argeș erau conduse de elemente aparținând forțelor democratice, aliate în alegerile parlamentare, oca 22% din numărul primarilor făceau parte din partidele unite în frontul muncitoresc. O poziție prioritară aveau cadrele Frontului Plugarilor și ale țărăniștilor dezidenți, dovadă a structurii economice și sociale a județului în această perioadă²⁹.

În scopul dinamizării și orientării activității comuniștilor din Argeș spre problemele majore ale etapei respective, la 16 aprilie 1947 tovarășul *Nicolae Ceaușescu* participă la ședința extraordinară a Biroului Comitetului județean P.C.R., cu care prilej se dezbate cu deosebire aspectele privind căile de luptă pentru înfrângerea definitivă a reacțiunii, munca de partid la sate și problema organizării pe baze noi a tineretului³⁰. Această consfătuire de lucru a conducerii organizației județene cu tovarășul *Nicolae Ceaușescu* a fost un moment de seamă, deosebit ca influență și urmări pentru ținuta activității partidului comunist în această parte a țării.

Masele populare din județul Argeș, cu deosebire muncitorii din întreprinderi industriale, participă la impunătoare mitinguri organizate prin acțiunea comună a ambelor partide muncitorești, luându-se atitudine hotărâtă față de partidele burgheze, față de politica lor antiguvernamentală. „La 18 iulie 1947, minierii de la Poenari, Bătaia, Concordia și I.A.R., arată „Scînteia“, au organizat un mare miting prin care au cerut pedepsirea trădătorilor de țară, votînd o moțiune în acest sens“³¹.

Un mijloc însemnat pentru întărirea colaborării P.C.R. și P.S.D. l-a reprezentat modul în care au fost organizate alegerile sindicale din 1947.

În județul Argeș acțiunea are loc în perioada 20—29 septembrie 1947, lupta comună a comuniștilor și social-democraților oferind condiții din ce în ce mai favorabile pentru trecerea nemijlocită la înfăptuirea deplinei unități politice, organizatorice și ideologice a celor două organizații locale ale clasei muncitoare.

²⁹ *Idem*, dosar 32, p. 269.

³⁰ Arhiva Comit. jud. P.C.R. Argeș. Fond 1. Dosar 29/1947, p. 135.

³¹ „Scînteia“ nr. 875 din 20 iulie 1947 p. 2.

Cu acest prilej, în județul Argeș s-a constatat un interes și entuziasm deosebit precum și o înaltă și vigilentă disciplină muncitorească, evidențiindu-se muncitorii de la C.F.R., Țesătoria Română, A.P.A.C.A. și sindicatul Lemn forestier din Curtea de Argeș³².

În cadrul alegerilor sindicale, care au reprezentat un adevărat examen public al colaborării P.C.R. și P.S.D., au existat și unele aspecte negative, cum au fost cele de la Textila Românească din Pitești, datorate insuficienței pregătirii a luptei împotriva elementelor reacționare.

În fostul județ Argeș, s-au făcut alegeri în 20 de sindicate, cu un număr de 12 093 sindicaliști, cu cotizația la zi, comitetele sindicale din întreprinderi, instituții sau secții fiind formate din 331 membrii. Noile comitete aveau următoarea structură după apartenență politică a membrilor lor : (sit. statistică).

În urma acestor alegeri sindicale, s-a constituit consiliul sindical județean Argeș, format din 22 membri și comisia locală Curtea de Argeș, compusă din 13 membrii, toți aceștia făcând parte din Partidul Comunist și P.S.D.³³

Elementele social-democrate de dreapta, scizioniste sau exponente ale grupului titelist exclus din Partidul Social-Democrat, au suferit în alegerile sindicale o înfrângere zdrobitoare. Acolo unde s-au manifestat împotriva colaborării în front unic, împotriva partidului unic al clasei muncitoare, ele au rămas în afara organelor sindicale, așa cum s-a întâmplat la unitățile căilor ferate din Pitești³⁴.

Membri în comitete	P.C.R.	P.S.D.	U.T.M.	P.N.P.	Fr. Plug.	Neutrii
Membri	173	32	1	11	7	18
Membri supleanți	22	14	—	2	2	9
Cenzori	20	7	—	2	2	3
Cenzori supleanți	3	—	—	—	—	3
Total	218	53	1	15	11	33

Ultimele luni ale anului 1947, bogate în evenimente care au pregătit terenul trecerii la revoluția socialistă, se caracterizează prin intensificarea colaborării dintre P.C.R. și P.S.D. și prin pregătirea nemijlocită a făuririi unității depline a clasei muncitoare.

După ședința comună a birourilor județene Argeș ale P.C.R. și P.S.D. ținută în urma ședinței comune a birourilor politice ale celor două partide, la 27 septembrie 1947, acțiunile vizând unificarea se înmulțesc și dau tot mai bune rezultate. În vederea participării la Congresul al XVIII-lea al P.S.D. din 4—9 octombrie, organizația din Argeș își desemnează patru candidați: Emil Diaconescu deputat, Nicolae Constantin, Poroșanu Ion și Stănescu M. Ultimul însă va fi înlocuit în preajma

³² Arhiva Comit. jud. P.C.R., Argeș, fond 1, dosar nr. 34/1947, p. 133.

³³ *Idem.*

³⁴ *Raport de activitate al Uniunii sindicatelor C.F.R.* București 1947 pagina 35.

Congresului, cu Ion Betle, muncitor C.F.R., întrucît se arătase potrivnic acțiunii de unificare.

La 1 octombrie 1947, are loc la Pitești un miting al social-democraților din Argeș și Muscel, la care participă peste 2 000 de membri ai partidului și alți cetățeni din aceste județe. „Toți delegații plășilor și organizațiilor locale — se arată în moțiunea adoptată — au hotărît ca la Congres, delegații din Argeș și Muscel să susțină unitatea celor două partide, altfel vor fi socotiți trădători”³⁵.

Congresul al XVIII-lea al P.S.D. care a hotărît „să se grăbească făurirea unității politice, organizatorice și ideologice a mișcării noastre muncitorești”³⁶, a determinat o vie efervescență politică în acest sens în întreaga țară. După Congres, delegații din Argeș dezbăt rezoluția în cadrul a numeroase organizații social-democrate, militează pentru întărirea Frontului Unic Muncitoresc în toate localitățile județului.

În cadrul lucrărilor pregătitoare pentru realizarea Partidului Unic Muncitoresc, începute la sfîrșitul lunii octombrie 1947, un loc central îl ocupă ședința birourilor politice ale P.C.R. și P.S.D., plenara Comitetelor centrale din 11—12 noiembrie și publicarea platformei program a Partidului Unic Muncitoresc — „etapă superioară în lupta pentru realizarea unității depline a clasei muncitoare din România, fundament principal pe care s-a realizat partidul marxist-leninist”³⁷.

Este relevantă atitudinea membrilor celor două partide din fostele județe Argeș și Muscel. Astfel, imediat după publicarea platformei program a P.U.M. se constituie comisiile mixte județene pentru conducerea lucrărilor de unificare a organizațiilor de partid. Din aceste comisii au făcut parte Constantin Radu și Gheorghe Boncea (P.C.R.), Constantin Nicolae și Ion Betle (P.S.D.) pentru județul Argeș, iar pentru județul Muscel — Gheorghe Chitic și Ilie Cocev (P.C.R.), Gheorghe Stănculescu și Gheorghe Dinculescu (P.S.D.)³⁸.

S-a trecut apoi la constituirea comisiilor locale, pe întreprinderi și plăși precum și la prelucrarea platformei comune a Partidului Unic Muncitoresc. „La A.P.A.C.A., C.A.P.S. și Silva — Morocni, cei propuși au fost aleși în unanimitate, platforma comună a fost primită cu entuziasm și apreciere. În același fel s-au petrecut lucrurile și la unitățile textile, la C.F.R. și la minieri, în unitățile de învățămînt, iar în zilele de 7 și 14 decembrie 1947 au avut loc adunările în comunele județului în care cite un comunist și un social-democrat au vorbit despre semnificația evenimentului ce se pregătea, platforma comună fiind primită cu mare însuflețire”³⁹ se arată în documentele vremii.

Sub semnul unității depline a membrilor celor două organizații muncitorești din Argeș și Muscel, are loc și sărbătorirea proclamării Republicii. „Sub lozincile: «Trăiască Republica Populară Română», «Trăiască Partidul Unic Muncitoresc», imediat după anunțarea prin radio a proclamării Republicii, populația orașului Cîmpulung — muncitori, funcționari, țărani din împrejurimi, tineri și bătrîni — au manifestat pe

³⁵ Arhiva Comit. jud. P.C.R. Argeș, fond. 1. dos./1947 p. 90.

³⁶ „Libertatea” nr. 943 din 11 oct. 1947.

³⁷ A. Petric. Gh. Tuțui I.c., p. 137.

³⁸ Scînteia nr. 988 din 30 noiembrie, 1947 p. 5.

³⁹ Arhiva comit. jud. P.C.R. Argeș fond. 1. dos. nr. 44/1948, p. 19.

străzi, salutind astfel excepționalul eveniment⁴⁰. În orașul Pitești, „coloane de muncitori și funcționari s-au îndreptat spre Teatrul comunal unde a avut loc un însuflețit miting, la care au luat cuvântul printre alții Nicolae Constantin — prefectul județului Argeș, Gh. Tuțui — din partea U.T.M., Teodor Bachide — primarul orașului Pitești Stan Arsene — din partea sindicatelor unite, Constantin Nicolau (P.S.D.) și Marin Neacșu (P.C.R.), dovedindu-se încă odată atașamentul piteștenilor față de politica democratică, față de unitatea muncitorească”⁴¹. Un asemenea miting a avut loc și la Curtea de Argeș.

Activitatea revoluționară de masă, care a crescut în amploare la începutul anului 1948, a fost puternic stimulată de intensă muncă politică ce se desfășura în legătură cu realizarea unității clasei muncitoare în cadrul unui singur partid. Pe baza indicațiilor C.C. al F.U.M. se elaborează instrucțiuni privind modul practic de organizare și desfășurare a adunărilor generale de unificare. Astfel, în perioada 8—10 ianuarie 1948, s-au făcut pregătiri pentru adunările generale, între 10—20 ianuarie au avut loc adunările mixte ale membrilor P.C.R. și P.S.D., alegerile organelor de conducere pe întreprinderi și instituții, constituirea celulelor de partid pe secțiuni și ateliere precum și alegerea delegaților pentru conferințele de plăși și județe, iar între 20—25 ianuarie au fost prevăzute adunările generale județene și alegerea delegaților pentru Congres⁴².

Organizația din Argeș a Partidului Comunist Român a folosit acțiunea de unificare ca un bun prilej pentru a prezenta realizările guvernului democrat-popular, conținutul noii forme de stat, exploatarea poporului român de către guvernele trecute, urmările reformelor agrară, fiscală și monetară, a tradițiilor de unitate ale celor două partide muncitorești din România. Cu această ocazie, colectivele de muncitori și-au asumat noi și însemnate angajamente în producție, pentru sporirea vigilenței și au votat entuziaste moțiuni.

Astfel, în monțiunea adoptată de adunarea generală pentru alegerea comitetului local Pitești al P.U.M. se arată, printre altele: „Unitatea clasei muncitoare este cheazășia dezvoltării pe drumul libertății, păcii și bunei stări a poporului român, de aceea noi ne angajăm să luptăm pentru întărirea P.U.M. — partidul de avangardă al clasei muncitoare, să consolidăm cucerirea noii forme de stat, să sprijinim guvernul nostru pentru a-și consolida pozițiile cucerite, în obținerea de noi victorii pe drumul înfloririi țării și reconstrucției socialiste a României...”⁴³.

În județul Argeș, așa cum reiese din planul de muncă al Comisiei județene a P.U.M. adunările de alegeri s-au desfășurat astfel: în perioada 12—16 ianuarie 1947 au avut loc adunările pe întreprinderi, instituții și în celulele din circumscripții, iar în ziua de 18 ianuarie s-au ținut adunările la plăși și pentru alegerea comitetelor locale Pitești și Curtea de Argeș unde s-au stabilit și delegații la adunarea generală județeană.

⁴⁰ Scintetia nr. 1011 din 3 ian. 1948 p. 3.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² A Petric. Gh. Tuțui l.c. p. 155.

⁴³ Arhiva Comit. jud. P.C.R. Argeș fond 1. dos. 44/1948 p. 31.

⁴⁴ *Idem*, p. 111.

⁴⁵ *Idem*, p. 2.

În urma reorganizării muncii de partid pe baza unității organizațiilor P.C.R. și P.S.D. și constituirea noilor celule de partid în orașele județului Argeș, existau în ianuarie 1948, un număr de 875 celule, dintre care 289 în întreprinderi, 400 în instituții și 186 în cartiere ⁴⁴.

Adunările de la plăși au dovedit atenția acordată de lumea satului argeșean, unității muncitorești. Așa de exemplu, la plasa Stoiceni, „în cadrul adunării deosebit de populate, se puteau citi pe chipurile participanților elanul de dragoste și entuziasm față de evenimentul la care erau chemați să hotărască” ⁴⁵. Pentru conferința județeană Argeș, la plăși au fost aleși 16 delegați din care 9 reprezentanți ai P.C.R. În Comitetul local Pitești au fost aleși 19 membri din care 11 comuniști, iar la Curtea de Argeș, 15 membri din care 8 reprezentind P.C.R.

Conferința județeană Argeș a Partidului Unic Muncitoresc s-a desfășurat la Pitești în ziua de 25 ianuarie 1948. La lucrările conferinței au participat peste 100 de delegați și invitați din partea Frontului Plugarilor, organizațiilor de femei, tineret și sindicale din care 73 erau membri ai Partidului Comunist ⁴⁶.

Adunarea județeană a P.U.M. a fost deschisă de reprezentantul P.S.D. — Constantin Nicolau, iar raportul privind unificarea a fost prezentat de secretarul Comitetului județean al P.C.R. — Marin Neacșu. Din partea comisiei centrale de pregătire a Congresului P.U.M. a participat Vasile Ionescu.

La Congresul de unificare a P.C.R. cu P.S.D. ale cărui lucrări s-au desfășurat la București în perioada 21—23 februarie 1948 organizația P.U.M. din județul Argeș, a trimis următorii delegați: Constantin Radu, Ion Chițan, Stan Arsene, Paula Bănică (P.C.R.) și Constantin Nicolau, Dumitru Bogdănescu, Ilie Purcel (P.S.D.) ⁴⁷.

Adunarea județeană Argeș a P.U.M. a adoptat o vibrantă telegramă adersată C.C. al F.U.M. în care printre altele se arată „Delegații organizațiilor P.U.M. din județul Argeș salută cu entuziasm înfăptuirea Partidului Unic al clasei muncitoare — chează democrației populare, a păcii, libertății și bunei stări a poporului român, și ne angajăm să luptăm pentru a întări și apăra unitatea deplină a clasei noastre muncitoare” ⁴⁸.

În ziua de 1 februarie 1948, a avut loc la Pitești adunarea cu activul de partid din județul Argeș, hotărîndu-se instalarea Comitetului județean Argeș al Partidului Muncitoresc Român, care a preluat conducerea și răspunderea întregii munci de partid, comisia mixtă de unificare încetîndu-și astfel activitatea. Noul comitet județean al P.M.R. era format din 19 membri (10 proveniți din organizațiile P.C.R. și 9 din organizațiile P.S.D.), ca secretar fiind ales Marin Neacșu, care pînă atunci îndeplinise această muncă în cadrul organizației județene a Partidului Comunist ⁴⁹.

Astfel se realizează și în județul Argeș acțiunea de unificare a celor două organizații locale ale clasei muncitoare. Activitatea susținută a unor militanți de seamă, a organizațiilor P.C.R. și P.S.D. din județul Argeș,

⁴⁴ *Idem*, p. 1.

⁴⁵ *Idem*, p. 12.

⁴⁶ *Idem*, p. 30.

⁴⁹ *Idem*, p. 1.

dovedește contribuția maselor muncitoare din Argeș, a membrilor acestor partide, la finalizarea luptei pentru unitatea politică și organizatorică, într-un singur partid, a clasei noastre muncitoare.

Unificarea P.C.R. cu P.S.D. pe baza învățurii marxist-leniniste în cadrul unui singur partid revoluționar, a determinat o creștere substanțială a rolului și forței clasei muncitoare, i-a permis acesteia să-și îndeplinească cu succes sarcina istorică de forță conducătoare în lupta pentru făurirea noii orînduirii sociale. Acest adevăr este ilustrat de marile realizări obținute de poporul român în anii următori, cînd sub conducerea Partidului Comunist Român a asigurat victoria socialismului, dezvoltarea susținută și multilaterală a României contemporane.

LA CONTRIBUTION DES ORGANISATION DU P.C.R. ET DU P.S.D. DU DISTRICT ARGEȘ À LA CRÉATION DU PARTI UNIQUE DE LA CLASSE OUVRIÈRE

R É S U M É

Cette étude présente — en vertu des documents existents aux archives politiques du district Argeș, des informations et des commentaires inclus dans les quotidiens de l'époque — les principales actions entreprises par les organisations du Parti social-démocrate du district Argeș en vue de la création du parti unique de la classe ouvrière de Roumanie.

On y met en évidence, tout particulièrement, les activités communes des deux organisations dans le cadre du Front Unique Ouvrier à l'occasion de quelques moments importants de la vie politique du district : la constitution du Conseil local du Front national-démocrate, la conquête du pouvoir dans les villes et les villages, la refonte de l'économie détruite par suite de la guerre, les élections parlementaires de 1946, les élections syndicales, l'instauration de la République. Une place importante y est réservée à la présentation de la réalisation pratique de l'organisation du Parti unique de la classe ouvrière dans le district Argeș, en février 1948.

Cette étude ajoute des éléments nouveaux à la connaissance de l'histoire contemporaine du district Argeș.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune științifică de comunicări a Muzeului județean Argeș — Pitești 24—25 mai 1971.

CITEVA TOPONIMICE DIN ZONA ARGEȘULUI

ION MOISE

Deși o mulțime de toponimice argeșene au fost studiate,¹ mai rămân încă destule nume de locuri din această zonă care au etimologia necunoscută. În acest articol încercăm să elucidăm etimologiile câtorva toponimice argeșene.

Bascov, pîriu și sat lângă Pitești. Considerăm că s-a format din numele propriu bulgăresc *Baŭko* cu ajutorul sufixului posesiv bulgăresc *-ov*. Într-o discuție personală profesorul dr. docent P a n d e l e O l t e a n u, care a propus această etimologie, spunea că a întâlnit în „Documente privind istoria României” numele *Baŭko*. Deși am cercetat o mulțime de documente, noi nu am întâlnit acest nume, ceea ce înseamnă că era un nume rar. Dicționarul onomastic al lui Ștefan Ilcev îl conține².

Considerăm că inițial toponimul în discuție a avut forma *Baŭkov dol* „Valea lui Baŭko”. În felul acesta se poate justifica sufixul posesiv și faptul că *Bascov* denumește și un pîriu. Satul întemeiat în această vale și-a luat denumirea de la valea respectivă. Etimologia este neîndoielnic veche bulgară, deoarece s-a format de la un nume bulgăresc cu sufix bulgăresc, sufix care n-a pătruns în limba română.

În sprijinul acestei teze vin și alte fapte. Pe teritoriul acestei comune se mai găsesc trei toponime de origine veche bulgară : *Prislopul mic* (<bg. *preslop*)³, *Glimbocu* (< v. sl. *globokŭ* „adinc”)⁴ și *Reșca*, o poiană (<bg. *recika*) „pîriu”)⁵.

În comuna Bascov se găsește și satul *Scheau*. După cum se știe, în limba română comună *șcheau*, *scheau* (plural *șchei*, *schei*) însemna „slav”. Deci și acest toponim românesc ne indică prezența slavilor pe teritoriul comunei Bascov în perioada conviețuirii româno—slave.

Forma veche a toponimului *Bascov* este *Baŭcov*. Așa este atestat în documente, ca pîriu sau ca sat, din 19 iunie 1421 pînă în sec. al XVIII-lea cînd apare sub forma *Bascov*.

¹ Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, București, 1963 ; G. Giuglea, G. Tepelea, M. Z. Mocanu, O. Proca, *Argeșul în lumina toponimiei*, Institutul pedagogic Pitești, Lucrări științifice, Pitești, 1969, p. 79—98.

² Ștefan Ilcev, *Recinik na licinite i familni imena u bălgarite*, Sofia, 1969.

³ Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 529.

⁴ *Ibidem*, p. 105.

⁵ *Ibidem*, p. 97.

Acest toponim mai apare în județul Argeș sub forma *Bascovele* (nume de sat) care este în fond un plural neutru articulat al aceluiași cuvânt.

Bratia, rîu, afluent al Riului Tîrgului și sat în comuna Berevoești. Provine din adjectivul posesiv vechi bulgăresc *bratja* „a fratelui”. Probabil la început cuvîntul avea forma unui substantiv propriu compus *Bratja rêka* „rîul fratelui”, apoi, cu timpul, al doilea component a căzut și în felul acesta adjectivul posesiv *bratja* s-a substantivizat. În Bulgaria întîlnim toponimul *Bratia* ca nume a două virfuri în munții Sredna Gora (*Goleama Bratia* „Bratia Mare” și *Malka Bratia* „Bratia Mică”).

Toponimul bulgăresc se deosebește de cel românesc prin accent (*Bratia*—*Brătia*) și prin faptul că, în timp ce primul provine din numărul dual al substantivului *brat* „frate”, al doilea provine dintr-un adjectiv posesiv format de la substantivul *brat*.

Pentru prima dată găsim toponimul *Bratia* atestat de documente la data de 29 decembrie 1532. De la toponimul *Bratia* s-a format în limba română numele de sat *Brătieni*, cu forma mai veche *Brătiani*. Locuitorii satului *Brătieni* (în 1948 și-a schimbat denumirea în *Brădulet*) așezat pe rîul Vilsan, sînt veniți de pe rîul *Bratia*. De fapt cuvîntul *Brătieni*, *Brătiani* inițial însemna „oameni de pe rîul Bratia” (sufixul *-an*, *-ean* arată originea — băcăuan, bucureștean, oltean).

Considerăm cuvîntul *Brătiani* toponim românesc, deoarece s-a format în limba română cu mijloace proprii limbii române.

Pojarna, munte în Făgăraș, provine din adjectivul vechi bulgăresc feminin *požarîna* „arsă” (vezi la Fr. Miklosich *požarîna zarea*⁶). La început, probabil, cuvîntul a avut forma *Pojarna gora* „pădurea arsă”, adică desemna locul unde a ars pădurea. Prin căderea celui de-al doilea component (*gora*) adjectivul *Pojarna* s-a substantivizat. În munții noștri, pe rîul Valea Rea, afluent al Riului Doamnei, lingă muntele *Pojarna*, există și hidronimul *Balta Pojernii*.

Pentru a indica locul unui incendiu în limba română există o mulțime de toponime formate de la cuvîntul bulgăresc *pojar* „foc, incendiu”: *Pojarul*, *Pojorîta*, *Pojărîta*, *Pojoritele*, *Pojorta*, *Pojarețul*⁷. În toponimia bulgară asemenea denumiri sînt și mai numeroase: *Pojara*, *Pojaraka*, *Pojaraški*, *dol* (Gabrovsco)⁸, *Pojar dcre*, *Pojeghi* (Sevlievsko)⁹, *Pojar dol*, *Pojar ele*, *Pojarišteto* (Pirdopsko)¹⁰, *Pojare*, *Pojaret*, *Pojariște*, *Pojerăn* (Madansko)¹¹. Din toate aceste toponime numai *Pojerăn* conține consoana *n*. Nu știm însă dacă în *Pojerăn* consoana *n* este tot sufix adjectival ca în *Pojarna*.

Prosia, cătun în comuna Mușetești. Provine din adjectivul posesiv vechi bulgăresc *prosja* „de mei”. Deci la început toponimul desemna un loc unde s-a semănat mei. Poate că provine dintr-un substantiv propriu compus *Prosia Poleana* „poiăna cu mei” sau ceva în acest gen. Toponimul se găsește într-o regiune de deal unde nu crește grîul. Aici oamenii

⁶ *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*, Vindobonae, 1862—1865, p. 603.

⁷ Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 24.

⁸ N. G. Kovacev, *Mestnite nazvania v Gabrovsco*, Sofia, 1965, p. 145.

⁹ N. G. Kovacev, *Mestnite nazvania ot Sevlievsko*, Sofia, 1961, p. 243.

¹⁰ Iordan Zaimov, *Mestnite imena v Pirdopsko*, Sofia, 1959, p. 243.

¹¹ Gheorghe Hristov, *Mestnite imena v Madansko*, Sofia, 1964, p. 276—277.

cultivă porumb, dar înainte de a se aduce porumbul din America, cultivau mei, din care făceau mămăligă. În trecut meiul era hrana de bază a locuitorilor acestei regiuni. În acest caz este explicabilă apariția unui asemenea toponim. În Bulgaria se întâlnesc mai des asemenea toponime : *Prosata*, *Prosenika*, *Prosenișteto*, *Prosenița* (Sevlievsko)¹² etc.

Străhareț, *Strehareț*, sat în județul Olt. După părerea noastră în explicarea etimologiei acestui cuvânt trebuie să pornim de la rădăcina *streah-* din cuvântul vechi bulgăresc *streaha*, „streășină“. Un apelativ bulgăresc *streahareț* nu există, dar el putea să fi existat, deoarece în cadrul limbii bulgare cuvântul poate fi explicat morfologic : răd. *streah-* + suf. *-ar* + suf. *-eț*. Dacă în graiurile bulgărești un asemenea cuvânt nu există, el poate fi o poreclă formată de la cuvântul *streaha* în legătură cu cine știe ce întâmplare din viața unui om sau cu cine știe ce particularitate a vreunui om. După cum se știe, porecele se formează foarte ușor și se răspîndesc repede. Se înțelege, etimologia propusă de noi este nesigură, este o ipoteză care poate fi confirmată sau infirmată de cercetările altor lingviști. Uneori însă și ipotezele pot fi luate în seamă.

În curînd lingviștii Institutului pedagogic din Pitești împreună cu studenții vor încheia cercetarea exhaustivă a toponimiei argeșene.

QUELQUES TOPONYMIQUES DE LA REGION D'ARGEȘ

RÉSUMÉ

L'auteur établit l'étymologie de certains termes de toponymie de la région d'Argeș : *Bascov*, *Bascovele* (du nom propre bulgare *Baŭko* + le suffixe bulgare *-ov*), *Bratia* (de l'adjectif possessif bulgare *bratja* — „du frère“), *Pojarna* (de l'adjectif bulgare *poŭarina* — „brulée“), *Prosia* (de l'adjectif possessif bulgare *prosja* — „de millet“), *Străhareț* (du substantif bulgare *streaha* + les suffixes bulgares *-ar* et *-eț*).

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune științifică de comunicări a Muzeului județean Argeș — Pitești 24—25 mai 1971.

¹² N. P. Kovacev, *Mestnîte nazvania ot Sevlievsko*, Sofia, 1961, p. 58—59.

N. I. APOSTOLESCU – CERCETĂTOR ISTORIC

ION DINU

Printre reprezentanții de seamă ai culturii românești de la sfârșitul secolului al XIX-lea și primul pătrar al secolului al XX-lea, se numără și profesorul N. I. Apostolescu, om cu o temeinică pregătire însoțită atât în țară cât și în străinătate.

El se remarcă mai ales prin lucrările sale de literatură comparată, fiind socotit printre primii comparatiști ai literaturii noastre, prin numeroase lucrări de critică literară, de estetică, filologie, folcloristică și alte lucrări în proză și în versuri, recenzii, traduceri, etc.

O pasiune a sa a fost însă și aceea a studierii unor aspecte din trecutul poporului nostru, scriind lucrări deosebit de valoroase cu caracter istoric.

Viața relativ scurtă — a murit la 42 ani — nu i-a permis însă desăvîrșirea operei sale, care se anunța foarte bogată.

N. I. Apostolescu s-a născut la 15 mai 1876 în orașul Alexandria, județul Teleorman, ca fiu al Polixeniei și al lui Iancu Apostolescu. Din acte doveditoare se constată că înaintașii săi se aflau de multă vreme în acest oraș și că erau oameni cu stare, ocupându-se printre altele și cu negustoria.

Iancu Apostolescu, tatăl scriitorului, în căutarea unei mai bune chiverniseli se mută pe la anul 1891 la București, locuind în casele de pe Calea 19 Septembrie nr. 50.

Tinărul N. I. Apostolescu își începe clasele primare în orașul său natal, Alexandria, și le continuă la București la Liceul „Gh. Lazăr“. În timpul studiilor se dovedește a fi un elev foarte sirguincios și cu deosebite înclinații pentru științele umanistice. Este pasionat mai ales pentru limba română, limbile străine și istorie. După obținerea bacalaureatului se înscrie la Facultatea de litere din București, unde face studii strălucite, obținând licența cu mențiunea „Magna cum laude“. În anul 1905 obține prin concurs o bursă de studii din partea Ministerului Învățămîntului, în baza căreia pleacă la Paris, unde face studii de semantică și literatură comparată la Hautes Études și Sorbona. După studiile strălucite făcute în capitala Franței, el obține doctoratul „Docteur ès lettrres“ (doctorat de stat) cu cea mai înaltă mențiune (Mention très honorable de la Facultatea de litere a Universității din Paris).

Pe baza diplomei de licențiat al Facultății de litere din București, în anul 1899 a fost numit profesor secundar pentru limba română, limba franceză și filozofie la Liceul „I. C. Brătianu” din Pitești, catedră pe care o deține pînă la moartea sa care a survenit la 2 noiembrie 1918.

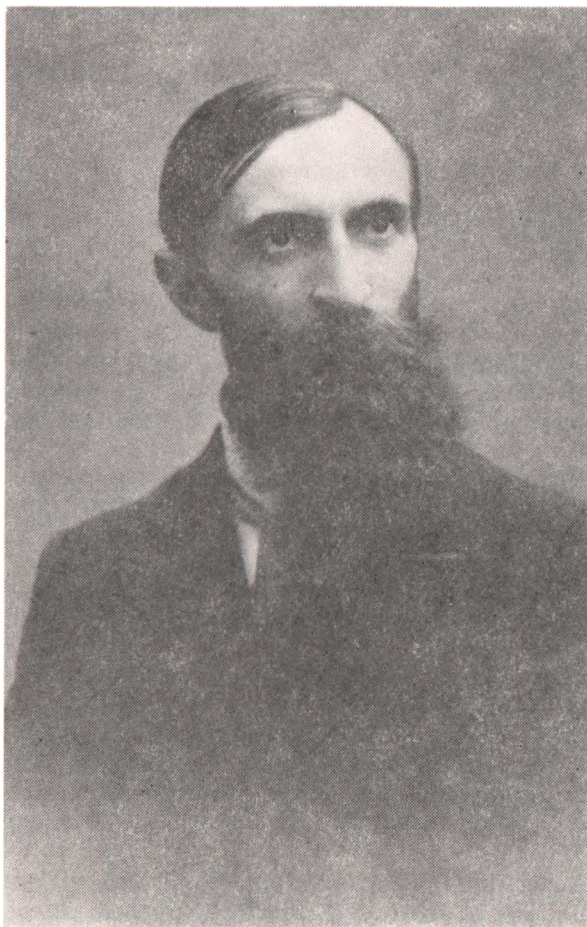

Fig. 1. N. I. Apostolescu doctor în litere de la Sorbona, fost profesor al liceului „Nicolae Bălcescu” din Pitești

N. I. Apostolescu s-a preocupat îndeaproape de cercetări cu caracter istoric și arheologic, dînd la iveală studii foarte valoroase, care au darul de a lămuri unele probleme de această natură dintre cele mai controversate. Menționăm ca cele mai importante studiile :

1. „Schitul Trivalea”.
2. „De pe Valea Argeșului — Însemnări”.
3. „Cetățuile lui Ne-gru Vodă și a lui Țepeș. Valurile romane : brazde și troiene. Sisteme de apărare în trecut”.

Toate aceste lucrări au apărut la date diferite în Revista pentru Istorie, Arheologie și Filologie, organ al Societății istorice române din al cărui colectiv de conducere făcea parte și N. I. Apostolescu alături de istorici renumiți ca Grigore Gh. Tocilescu, Nicolae Denușianu, Gh. I. Ionescu Gion, N. Petrașcu și alții.

I. „SCHITUL TRIVALEA”

Articolele lui N. I. Apostolescu cu caracter istoric încep cu lucrarea închinată Schitului Trivalea, apărută în Revista de Istorie, Arheologie și Filologie — anul IV — aprilie—mai 1902.

Se fixează mai întîi poziția schitului care se află așezat în marginea de apus a orașului Pitești, într-un loc pitoresc, la întretăierea a trei văi, pe o măgură, de-a stînga șoselei ce pleacă din Pitești. Apoi se citează

unele date menționate de către Gr. Tocilescu referitoare la schit în lucrarea sa intitulată „Raporturi asupra citorva mănăstiri, schituri și biserici din țară”, apărută în 1885. În lucrare se arată că schitul a fost dărâmat de cutremurul din 1827 și reconstituit mai târziu de către mitropolitul Nifon. Apostolescu este printre cei dintâi care descifrează pisanăa primei clădiri din care se desprinde faptul că „Schitul Trivalea” a fost înălțat cu nevoia lui Varlaam, fostul mitropolit al Țării Românești în timpul lui Grigorașcu Ghica¹. Acest mitropolit a fost înlocuit din funcție la venirea pe tron a lui Șerban Cantacuzino, Inscripția fiind ruptă, nu se cunoaște anul când s-a început lucrarea, însă se indică sfârșitul lucrării la anul 1698, în timpul domniei lui Constantin Brîncoveanu. Din cuprinsul pisaniei reiese că în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, în Țara Românească s-au dat lupte pentru scaunul mitropolitan între Varlaam, candidatul lui Grigore Ghica și Teodosie, candidatul lui Șerban Cantacuzino.

Referitor la frământările politice ale timpului și la schimbările din scaunul mitropolitan al celor doi pretendenți, autorul dă citare din „*Cronica anonimă*”².

Autorul profită de împrejurare și dă la iveală activitatea bogată a celor doi mitropoliți în domeniul literaro-bisericesc. Astfel Teodosie a îndemnat să se tipărească Evanghelia elino-românească (1694), Floarea darurilor (1698), Învățătură creștine etc. și tot în vremea lui s-a tipărit și vestita Biblie a lui Șerban Cantacuzino (1688). Varlaam pune să se tipărească, în timpul când se afla mitropolit, „Cheia înțelesului”, în prefața cărei lucrări arată că a adus și a instalat la București „Tipografie” adică „Tiparyu de tipăritul cărților”. Cartea amintită cuprinde 18 cuvântări pentru duminici și sărbători alese, are unele ilustrații, dintre care se desprinde și stema sub care se află versuri compuse de Varlaam.

Se presupune că schitul a existat cu mult înaintea zidirii bisericii începută la o dată neidentificată și terminată de către Varlaam la 1698, în timpul domniei lui Constantin Brîncoveanu. Vechiul schit va fi fost o bisericuță de lemn, care, probabil, a servit ca lăcaș de cult pentru locuitorii din împrejurimi. Varlaam, așa cum reiese din unele documente, a început să zidească biserica în timpul domniei lui Duca Vodă, dar fiind detronat din scaunul mitropolitan, pleacă din țară călătorind la Ierusalim, Sinai și Muntele Athos, așa cum reiese și din pisanie. După revenirea sa în țară și la scaunul mitropolitan, reîncepe clădirea „ce se cheamă Măguricea”, așa după cum reiese din actul prin care mitropolitul întărește schitul „ca să ție satele : Flești (Bascov), Groși, Slătioarele și Sămara”².

Se citează și inscripția nouă scrisă de pictorul reparator și care se află înăuntrul bisericii, deasupra intrării. Această inscripție are următorul conținut : „Acest sfânt lăcaș ce prăznuiește hramul Sfintei Treimi : s-a zidit din nou pe temelia cea veche a răposatului în fericire Varlaam mitropolit : cu toate ce se văd împrejur din nou : în zilele prea înălțatului nostru domn Barbu Știrbei, cu binecuvîntarea preasfîntului mitropolit al Țării Românești, Nifon, și episcop fiind în eparhia Argeșului Kliment, fiind acest sfânt lăcaș cu desăvîrșire ruinat, toate acestea s-au zidit prin osîrδια și osteneala cuviosului arhimandrit Kyr Ierotei, egume-

¹ Bălcescu și Laurian, *Magazin istoric pentru Dacia*, 1847, T, V/12, 19, 20.

² Arhivele Statului, „Trivalea”, act din 20 ianuarie 1678.

nul acestui sfânt schit. S-au început toată zidăria la anul 1854 și s-au terminat la anul 1856 — octombrie 20^a. În dreapta intrării se află portretul arhieresc al lui Nifon mitropolitul, iar în stînga portretul de călugăr al reparatorului, Protosinghelul Iroftei.“ De încheiat citatul.

Tot pe acest perete sînt scrise cu litere moderne numele pictorilor zugravi: Răducanu Pîrvulescu, V. Pîrvulescu și Teodor Marinescu, și anii cînd s-au terminat lucrările: 1856 și 1858.

Se pune întrebarea, încă nelămurită, dacă reparatorul bisericii este Ierotei (sau Iroftei) Niculescu, mort la 1897 și înmormîntat în stînga bisericii sau alt arhimandrit necunoscut, cu același nume.

Schitul Trivalea a fost multă vreme metocul mănăstirii Cozia. Acest lucru reiese din cărțile bisericești aduse la schit de la mănăstirea și de la episcopia Rîmnicului, dintre care pe una se află iscălitura lui Dionisie eclesiarhul din anul 1810. Schitul a mai fost închinat mănăstirii Cotmeana, așa cum reiese dintr-un act al lui Constantin Mavrocordat, datat, 18 ianuarie 1831, în care el spune că tatăl său a închinat schitul mănăstirii Cotmeană după ce nemții au ocupat țara de dincolo de Olt și mai pe urmă mănăstirii Fedelsciorul în urma jefuirii schitului de către călugărul însărcinat cu grija lui³.

Autorul arată că schitul s-a terminat de zidit prima dată la 1698, în timpul domniei lui Constantin Brîncoveanu, domnitor care a fost strîns legat de orașul Pitești și de împrejurimile sale. Așa se explică faptul că acest domnitor avea multă dragoste de aceste locuri, se îngrijea foarte mult de foisorul viilor din Pitești și a făcut multe cruci care se mai văd și astăzi pe la rîspîntii ori pe la fîntîni, mai ales pe șoseaua care pleacă din Pitești spre Ștefănești și Ciocănești, precum și mai departe în regiunea podgoriilor piteștene.

În încheiere, autorul îndeamnă pe Gh. Ionescu Gion să dea o mai mare importanță Schitului Trivalea în proiectata sa istorie a Piteștiului. Lucrarea are o deosebită importanță prin faptul că N. I. Apostolescu scoate la iveală istoricul acestui schit a cărui istorie este strîns legată de evenimentele deosebite petrecute în Țara Românească în a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Astfel facem cunoștință cu epoca brîncovenească ale cărei efecte binefăcătoare, mai ales în dezvoltarea culturii s-au răsfrînt și în această parte a țării; pe urmă facem cunoștință cu ziditorul schitului, deposedatul de scaun, mitropolitul Varlaam, cu frămîntările social-politice ale timpului etc.

II. DE PE VALEA ARGEȘULUI. INSEMNĂRI

Acest articol cuprinde trei părți: a) Negreni, b) despre cetatea lui Negru Vodă, c) Pe mormîntul lui Radu Negru la Curtea de Argeș, și a apărut în revista de Istorie, Arheologie și Filologie⁴.

a) Partea intitulată „Negreni“ începe cu o polemică purtată de N. I. Apostolescu cu doctorul Augustin Bunea, referitoare la unele date istorice. De pildă, A. Bunea, în discursul său de recepție, care urma să-l

³ Arhivele Statului „Trivale“.

⁴ Revista de Istorie, Arheologie și Filologie, vol. XII, partea I/1911.

țină la Academia Română, când vorbește despre inscripția cîmpulungeană a lui Matei Basarab, privitoare la zidirea mănăstirii domnești de către Radu Negru, citează din D. Onciul fără să pomenească despre comentariile făcute de B. P. Hasdeu asupra acestei inscripții cu 25 ani în urmă și publicată în valoroasa sa lucrare *Istoria Critică*. Același lucru se poate spune și despre originile Principatelor Române, unde A. Bunea citează pe D. Onciul referitor la unele documente care au fost descoperite și comentate mai întîi de către Alexandru Hasdeu și B. P. Hasdeu și mai pe urmă de către Onciul.

Altă polemică cu A. Bunea prezentată în acest material este legată de un fel de etimologie a numelui Basarab și Basarabie, lămurit de către Hasdeu, dar necunoscut de A. Bunea, cînd acesta își scria discursul sus-amintit. Pe urmă, același istoric este acuzat că și-a însușit fără o cercetare proprie părerile istoricilor Iorga și Onciul, referitoare la denumirea de „Litean” și „Lituan” care se presupune că vin de la Litovoi, deși Hasdeu este de altă părere.

În concluzie, Apostolescu face o aspră critică unor oameni de știință, cum este cazul lui A. Bunea, care, atunci cînd urmărește un adevăr istoric nu se documentează cu mai multă temeinicie pentru a epuiza toate izvoarele cunoscute referitoare la problema respectivă.

Citînd fragmentul din *Istoria Critică* a lui Hasdeu, autorul insistă asupra „legăturii făcute în decursul veacurilor între numele de Basarab, Basarabia (ca denumire a Țării Românești), blazonul cu trei capete de arapi (de negri) și numele de negru atribuit diferiților domnitori din dinastia Basarabilor. Acest amestec de Basarab, arab, arap și negru, duce la arapizarea Țării Românești în poezia poporană sîrbo-bulgară și la numele de Kara-İllak și Kara-Bogdan dat românilor de către turci. Ptolomeu vorbește despre un rîu de la noi cu denumirea de rîul Arab și se presupune că acest rîu nu ar fi altul decît Jiul⁵.

Se ajunge la concluzia că acest negrism este foarte accentuat mai ales în județul Argeș — partea de țară din apropierea Oltului și Făgărașului — centrul românismului și scaun de domnie al primilor Basarabi cunoscuți sub numele de Negrii Voievozi. Chiar și oamenii de rînd au luat și ei cîte ceva din numele șefilor lor.

În argumentarea celor de mai sus, autorul ne redă cele auzite de el cu ocazia unei excursii făcute pe Argeș în sus. În comuna Corbeni, penultimul sat de pe Valea Argeșului, sătenii vorbeau de două grupe de oameni ce locuiesc pe aici : negreni și ungureni. Chiar și satele ocupate de aceste grupe de oameni poartă denumiri aparte, de exemplu : Căpățineni-Ungureni, Căpățineni-Pămînteni ; Oiești-Pămînteni, Oiești-Ungureni ; Albești-Pămînteni și Albești-Ungureni etc. Explicația, după autorul articolului este următoarea : vechii locuitori, urmași ai negrilor voievozi se numesc pămînteni sau negreni, spre deosebire de noii veniți de prin părțile Ardealului ce se numesc ungureni sau albanii.

Autorul încheie această discuție cu părerea că studii folclorice mai amănunțite ar duce la lămuriri și mai precise în această direcție.

⁵ B. P. Hasdeu, *Istoria Critică a Românilor*.

b) *Despre cetatea lui Negru Vodă.*

În această parte a articolului său, N. I. Apostolescu insistă asupra faptului că Ivancu Basarab era numai socrul voievodului român Alexandru Basarab și nu domnitorul însuși. În acest sens, el dă următorul citat din articolul „Basarabii” al lui Hasdeu. „Alexandru, țarul bulgarilor și Ivancu Basarab, socrul țarului Alexandru al învecinaților negrități și domnia săsească și alți domni ca dînsul”⁶.

După ce sînt citate două studii referitoare la cetățile de pe Valea Argeșului, apărute în Buletinul Monumentelor Istorice, N. I. Apostolescu scoate în relief faptul că Poenarii și Căpăținenii nu sînt una și aceeași localitate. Poenarii, după părerea scriitorului, sînt locuitori așezați în satul Poenari, alături de palatul și de un fel de cetățuie a lui Vlad Țepeș. El spune: „Așa că locuitorii din Poenari, de care vorbesc de pildă socotelile Brașovului, sînt cei din satul care împrejmuia — la Poenari — palatul lui Vlad Țepeș, iar nu fortăreața de la Căpățineni, numită impropriu de la Poenari”⁷.

Comentariul se încheie cu următoarele concluzii: „E deci interesant ca știrile de la Poenari să fie împărțite cu multă băgare de seamă în două categorii: 1) Cele privitoare la Poenari și la Vlad Țepeș; 2) Cele care s-ar referi la cetățuia de la Căpățineni, în apropiere de Poenari, fortăreață cit se poate de mică și neputînd în nici un caz să aibă în zidurile ei decît numai cîțiva oșteni”.

c) *Pe mormîntul lui Radu Negru la Curtea de Argeș*

Aici se vorbește despre un postament paralelipipedic aflat în biserica domnească de la Curtea de Argeș și pe care a fost cîndva așezată statuia lui Radu Negru (Tihomir Basarab), statuie care a fost dusă la București, la muzeul de antichități, de către istoricul Grigore Tocilescu. Pe acest postament sînt niște înflorituri pe care istoricul Onciul le socotește flori de crin asemănătoare cu cele ale crinului franțuzesc. Autorul nu este de aceeași părere, însă arată că sînt mari asemănări între împodobirile de pe acest postament și unele ornamente de la mănăstirea zidită de Neagoe Basarab. De aici, autorul ajunge la concluzia că la împodobirea și ornamentarea mănăstirii de la Curtea de Argeș făcută de Neagoe Basarab la un interval de cîteva secole s-a ținut seama și de ornamentele de la biserica domnească, de unde reiese că la zidirea mănăstirii deja se ajunsese la formarea unei tradiții artistice în Țara Românească. Articolul se încheie cu următoarea concluzie: „Curtea de Argeș și alte regiuni împrejmuitoare păstrează încă multe urme folositoare pentru chestiunile istorice românești”.

⁶ Hasdeu, *Basarabii*, Revista Nouă, anul VI.

⁷ a, b) Citate din opera analizată.

⁸ Acest material a apărut în broșură fiind extras din *Revista Armatei*, București, Institutul de Arte Grafice „Eminescu”, B-dul Elisabeta nr. 6 și str. Să-rindar nr. 7, 1910.

III. CETĂȚILE LUI NEGRU VODĂ ȘI A LUI ȚEPEȘ. VALURILE ROMANE : BRAZDE ȘI TROIENE. SISTEME DE APĂRARE ÎN TRECUT⁹

Observațiile cuprinse în lucrarea prezentă, s-au făcut în urma unei călătorii pe care autorul a întreprins-o împreună cu corpul ofițeresc al Regimentului „VI, Mihai Viteazul“, pe Valea Argeșului, în ziua de 30 iunie 1910 și a altor cercetări ulterioare.

Autorul arată că cetățuia de la Căpățineni, numită azi a lui Țepeș, era socotită în trecut Cetățuia lui Negru Vodă, așa cum reiese din afirmațiile generalului rus Bauer și istoricilor Hasdeu și Sulzer⁹.

Se citează una dintre cele mai răspândite legende despre cetate : „Pe spărtura de zid, pe fereastra care se vede de departe, ar fi repezit, în vârful unei săgeți, o scrisoare lui Radu Negru un credincios al lui, în timpul unei invazii turcești. Radu Negru, gonit de năvălitori, s-ar fi ascuns, s-ar fi retras, pe vârful acela atât de prăpăstios ; omul său îi vestea prin mijlocul arătat despre mersul lucrărilor în cîmpie“¹⁰.

În cele povestite se vorbește despre un personaj legendar sub numele căruia poporul înțelege, spune autorul, pe toți voievozii Țării Românești de la primii domnitori basarabi și pînă la Radu Negru — tatăl lui Mircea cel Bătrîn —, așa după cum o spune și Hasdeu în *Istoria Critică a Românilor* și în citatul despre Negru Vodă din *Etymologicum Magnum Romaniae*. Asupra acestui domnitor se fac presupuneri că ar fi Tihomir Basarabă căruia i se atribuie primul descălecat al Țării Românești de la anul 1320 și care este atestat în hrisoave, scrisori, pietre și clopote sub denumirea de Ion Radu Negru Vodă. În sprijinul acestei afirmații sînt citate date din manualul de istorie a românilor al lui Gr. Tocilescu. Legenda amintită poate să fie legată de o luptă dusă în aceste locuri de către Nicolae Al. Basarab, care, deși nu va fi zidit această cetate, a refăcut unele monumente de pe Valea Argeșului. Se amintește că la anul 1330 Carol Robert, regele Ungariei, a avut lupte și a fost înfrînt de către Basarab, domnul Țării Românești, nu se știe însă care a fost acest Basarab și unde s-a dat lupta decisivă. Pentru lămurirea acestor lucruri autorul citează fragmente din *Cronica anonimă amintită de Șincai* pe care a posedat-o Gr. Tocilescu și care a fost publicată de către Șt. Nicolaescu în revista de *Istoria Arheologiei și Filologiei*, și din *Cronica Slovenilor* sau a *Sîrbilor*. Din citat se desprinde că Basarab Vodă a înfrînt la 1329 sau 1330 pe Carol Neapolitanul, craiul ungarilor. Pe Basarab se presupune că l-a chemat Mihail iar pe soția sa Marghita. Dintr-un însemnat număr de comentarii și argumentări bazate pe documente se ajunge la concluzia că voievodul care a dat lupta în anul 1330 cu armata maghiară condusă de către Carol Robert (sau Neapolitanul) nu este altul decît Nicolae Alexandru Basarab a cărui piatră mormîntală a fost descoperită la anul 1890 de către G. Tocilescu în Biserica Mănăstirii din Cîmpulung Muscel. Inscripția glăsuiește că acolo odihnește „Nicolae Alexandru Basarabă fiul marelui

⁹ Bauer, *Mémoires Sur la Valachie*, Francfort 1778 p. 180. Apud Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae*.

¹⁰ Sulzer *Geschichte des transalpinischen Daciens*, Wien 1781, T.I. p. 337, Apud Hasdeu. Loc. cit.

Basarabă". De aici se face deducția că marele Basarabă nu poate fi altul decât Tihomir Basarabă, numit și Radu Negru, tatăl lui Alexandru. În sprijinul acestei afirmații se aduc citate din Cronică ungurească a lui I. D. Kikullew. Totodată se mai arată că Ivancu Basarabă, despre care vorbesc cronicile, era tatăl Marghitei, soția lui Nicolae Alexandru Basarabă și nu un domnitor al țării care să fi domnit înainte de Nicolae Al. Basarab.

Bătălia de la 1330 s-a dat — după părerea autorului — în apropierea satului numit azi Căpățineni care poate nu exista pe atunci. În sprijinul acestei afirmații se aduc citate dintr-o diplomă dată de Ludovic, fiul lui Carol Robert, pe la anul 1437³¹. În care pomenește de „Castrum Argas“.

„Cetățuia Argeșului — Castrum Argas“, nu este Curtea de Argeș, care n-a fost niciodată întărită, zice Hașdeu, ci o fortificație mai la nord, în creierul Carpaților, chiar pe malul Argeșului, într-o poziție sălbatică, unde este ruina numită Cetatea lui Negru Vodă³¹.

Pe la anul 1574 cetatea era părăsită aflându-se în ruine, așa cum rezultă dintr-o mărturie a călătorului polon Strykowski.

După ce autorul își pune întrebarea „Ce rost a avut ea (cetatea), în timpul luptei de la 1330 și dacă mai târziu a avut aceeași întrebuințare?“, se dau câteva amănunte arhitectonice. Astfel, se spune că cetatea are lungimea de vreo 25 m și lățimea de vreo 8—10 m, a fost despărțită în două, iar zidăria a fost făcută din cărămidă, în afară căptușită, în părțile inferioare și înlăuntru cu bolovani de piatră strinși între ei prin straturi de var negru. S-a păstrat mai bine rămășița din turnul care leagă culmea împădurită de stînca unde se înalță zidăria.

Autorul rămîne uimit de strategia locului și de greutatea întimpinate pentru zidirea cetății la așa înălțime și într-o poziție atât de dificilă. În cuprinsul cetății nu puteau sta decât cca 30—40 oameni. Pe malul Argeșului au existat două găuri care se prespune că ar fi fost capătul unei subterane care venea din vârful cetății și care se folosea pentru supt apă din riul Argeș în cetățuie. Se crede că cetatea a servit ca loc de observare, ca loc de refugiu și ca închisoare „de punere în taină a boierilor periculoși, răzvrătitori“.

Referitor la data construirii acestei cetăți ea este anterioară luptei de la 1330. Și mai departe autorul spune: „După felul zidăriei, ea se deosebește atât de Sîn Nicoară și de biserica Domnească Sf. Nicolae de la Curtea de Argeș, cât și de cetățuia lui Negru Vodă din Muscel, de lângă Posada, în apropiere de Rucăr“. Tocilescu, în manualul său de Istorie a Românilor (1886), citează trei cetăți socotite de la Negru Vodă: în Argeș, în Muscel și în Buzău. Hașdeu face o confuzie — spune autorul — confundînd cetatea de la Argeș cu Cetățuia, apreciată tot a lui Negru Vodă, de la Posada, zidită pe dealul Sasului în apropiere de Stoenesti, în jurul căruia și-a stabilit Mihai Viteazul tabăra la 1595 în așteptarea ajutoarelor din Ardeal. Bălcescu a arătat greșit în Istoria sub Mihai Vodă Viteazul — spune din nou autorul — că lângă această cetate s-au dat lupte între armata ungurească a regelui Ludovic comandată de Nicolae Gara și armata lui Vladislav Basarab condusă de Dra-

³¹ B. P. Hașdeu, *Negru Vodă*.

gomir. Aici, în jurul Posadei, s-a dat lupta dintre Sigismund, regele Ungariei și Dan pretendentul la tronul lui Mircea, la 6 iulie 1359, așa cum atestă Tocilescu în manualul său de Istoria Românilor.

În legătură cu această cetate se presupune că este foarte veche, așa după cum se desprinde din materialul din care este făcută (bolovani de piatră, legați între ei cu var negru) material din care este construită și Cetatea Neamțului. Este cam de aceeași mărime cu cea de la Căpățineni și pe timpul lui Mihai Viteazul se afla în stare de ruină. În denumirea „Dealul Sasului“, numele muntelui pe care este zidită cetățuia se presupune că este un amestec al cavalerilor Ioaniți, al tovarășilor lui Negru Vodă, pomeniți în Cronică Anonimă sau a Cavalerilor Teutoni. Atât cetățuia de la Căpățineni cât și cea de la Dealul Sasului, sînt construcții mai vechi decît biserica domnească Sf. Nicolae și Sîn Nicoară, care sînt construite cel mai tîrziu în secolul al XIII-lea din cîte trei rînduri de cărămidă și un rînd de piatră. Arhitectul P. Antonescu, în lucrarea sa „Arhitectura religioasă în România, Cele mai vechi biserici“ din „Literatura și Arta Română“, arată că planul bisericii domnești de la Argeș seamănă cu cel al bisericii Teotocos din Constantinopol și ajunge la concluzia că biserica a fost zidită în secolul X sau XI, iar Sîn Nicoară este și mai veche. Tradiția spune că biserica Domnească ar fi construită de către Radu Negru (Tihomir) a cărui piatră tombală a fost găsită pe mormîntul din biserică, care piatră a fost dusă la Muzeul de arheologie din București.

În ceea ce privește construirea bisericii Sf. Nicoară, după afirmațiile arhitectului N. Gabrielescu, făcute într-o lucrare a sa citată și de arhitectul P. Antonescu, se crede că această biserică a fost începută de către Margareta, soția lui Radu Negru, în lipsa voievodului, pe motiv că fiind catolică dorea să aibă o capelă în fața bisericii și a palatului domnesc din vale. În aceste împrejurări, boierii se răzvrătesc împotriva doamnei Margareta, ori Marghita, cum spune anonimul lui Șincai. Doamna de spaimă fuge și în goana sa se înecă în apele riului numit de atunci al Doamnei. În altă legendă se spune, că pe Doamna o chema Clara, iar că biserica, ale cărei ruine se văd astăzi n-ar fi fost niciodată terminată. Autorul ajunge la concluzia că Radu Negru ori Negru Vodă nu este altul decît Nicolae Alexandru Basarabă, după numele căruia iau hramul, atît Biserica Domnească, cît și Capela Sîn Nicoară. Într-adevăr, Nicolae Alexandru Basarabă a fost căsătorit mai întîi cu o Doamnă Marghita și mai pe urmă cu o Doamnă Clara, care a susținut cu dirigenție catolicismul în țara noastră, ceea ce a determinat poporul să nască povestea zidirii unei biserici catolice.

Din cele spuse mai sus, se desprinde faptul că numele lui Nicolae Alexandru Basarabă este legat de Biserica Domnească, de Sîn Nicoară și de Cetatea lui Negru Vodă (sau a lui Țepeș) de la Căpățineni sau Poenari Argeș, însă aceste trei clădiri par să fie construite mai de mult iar domnitorul să fie numai reparatorul Bisericii Domnești și Bisericii Sîn Nicoară. În sprijinul vechimii mai mari a bisericii Sîn Nicoară, autorul citează lucrarea lui Sp. P. Cegăneanu¹² care spune „Sîn Nicoară, se urcă, cu siguranță, înainte de întemeierea Principatului Țării

¹² Din *Ţoaoarele bisericești ale Muzeului Național*, p. 1, din Buletinul comisiunii Monumentelor istorice, an. III, nr. 1, fasc. 9, 1910.

Românești¹³. În ceea ce privește hramul Sf. Nicolae al celor două biserici, la slavi era obiceiul ca fiecare familie să aibă drept patron un sfânt. Astfel se presupune că familia domnitoare a Basarabilor ar fi avut ca patron pe Sf. Nicole, așa după cum se constată că a făcut-o mai târziu și Neagoe Basarab¹³. Monumentele sînt socotite tot așa de vechi ca și orașul Curtea de Argeș, oraș cu nume compus unde se folosește prepoziția „de” într-o formă specifică, unică în întreaga noastră toponimie.

Sîn Nicoară, se presupune că a fost mai mult o cetățuie și punct de observație așa cum o dovedește turnul cel înalt prevăzut cu ferestre în toate părțile și așezarea sa pe o înălțime care predomină întreaga vale. Pe lângă acest turn s-ar fi construit o bisericuță înaintea construirii bisericii domnești. Se trage concluzia că poporul văzînd cele două biserici aproape una lângă alta, „a explicat pe Sîn Nicoară drept o biserică romano-catolică în fața lui Sf. Nicolae cel ortodox”.

Cetatea de la Căpățineni sau Poenari-Argeș, pare — așa cum s-a mai spus — mai veche decît cele două monumente amintite ce se află în orașul Curtea de Argeș. Ea va fi slujit lui Nicolae Alexandru Basarab în lupta pe care a purtat-o cu ungurii la 1330, dar și altor voievozi mai vechi. Așezarea ei, pe un povîrniș abrupt, cu vedere din două părți asupra văii Argeșului și la începutul strîmtorii defileului, i-a dat importanță de punct strategic și militar de primă însemnătate.

Zidirea acestei cetăți mai este atribuită și lui Vlad Țepeș, așa după cum atestă Cronică anonimă, din care autorul citează un fragment și din care reiese că Vlad Țepeș a făcut Cetățuia de la Poenari și Mănăstirea Snagov. Despre cetate se spune că a zidit-o cu munca efectuată de boierii țirgovișteni și familiile lor prinși în ziua de paști și duși aici cu forța pentru că au supărat pe domn. Pe o parte din prinși i-a tras în țepă pentru care motiv i s-a dat numele de „țepeluș”¹⁴.

După cercetări amănunțite s-a ajuns la părerea că nu mai există altă localitate cu numele de Poenari decît cea de la Căpățineni.

Se citează din Marele dicționar geografic, volumul V, editat în 1902, din care se desprinde că localitatea Poenari se află în județul Argeș, plasa Loviștea, comuna Corbeni și că „aici sînt ruinele Palatului Domnesc zidit de Țepeș Vodă, după ce zidise cetățuia de la Corbeni”. În preajma bisericii din sat s-ar fi găsit o cărămidă cu ștampila Legiunii a XI-a Claudia. Plecînd de la aceste presupuneri, autorul se întreabă dacă la Corbeni n-ar fi urmele unui castru roman sau dacă Vlad Țepeș în timpul domniei sale nu va fi făcut un palat domnesc aici și tot el conchide că săpăturile sistematice poate ar lămuri acest lucru. Rămîne însă neîndoielnic faptul că Cetatea Căpățineni nu este construită de Vlad Țepeș, dar că ea a folosit, poate chiar și acestui domnitor pentru temniță unde erau închiși cei vinovați față de domnie. Astfel cronicile atestă că prin a doua jumătate a secolului al XV-lea aici era un punct fortificat sub conducerea unor pîrcălabi vestiți ca Gherghina, un strămoș al Bălenilor, unchiul lui Radu cel Mare, primul sfetnic al Domnitorului Vlad Călugărul, Danciul și alții.

Se înserează cuprinsul unui hrisov al lui Radu cel Mare care întărește o danie făcută mănăstirii Nucet și zidită de pîrcălabul Gher-

¹³ Șt. Nicolaescu, *Documente slavo-române cu privire la relațiile Țării Românești și Moldovei cu Ardealul în sec. XV—XVI*, Buc., 1905.

ghina. Hrisovul se referă la dania făcută de către Mille, feciorul lui Voico al Tatului care dăruiește acestei mănăstiri jumătate din moșia Topoloveni pentru a fi scos din închisoarea Poenarilor unde fusese aruncat pentru motivul că se ridicase împotriva lui Vlad Voievod Călugărul și unde în acea vreme se afla ca pircălab Gherghina.

Așa se explică și legenda privitoare la pedepsirea boierilor tirgovișteni de către Vlad Țepeș, care, probabil, i-a închis aici în cetatea construită de mai înainte. În ceea ce privește stabilirea numelui adevărat al localității, autorul socotește că la început s-a numit Poenari și mai pe urmă Căpățineni. Satul Căpățineni ar fi un sat mai nou decât Poenarii și numele său s-ar datora mulțimii de căpățini aflate pe locurile luptei sau luptelor care s-au dat în jurul cetății.

Această cetate care a existat în timpul lui Nicolae Alexandru Basarab și care a fost un punct strategic, pe timpul lui Țepeș și Vlad Călugărul, a folosit și ca închisoare politică. Referitor la zidirea ei, după ce autorul aduce mai multe argumente, presupune că a fost zidită de cavalerii Teutoni care primesc în timpul lui Andrei al II-lea, Țara Birsei, dar și dreptul de a face cetăți în munți împotriva Cumanilor. Astfel de cetăți întărite ar fi cea de la Căpățineni și cea de la Dealul Sasului de lângă Posada. Dacă cetatea de la Căpățineni ar fi ceva mai nouă, atunci ea ar fi zidită de către Litean Vodă sau Tugomir Basarabă (Negru Vodă) care ar fi avut ca scop „ca și cetățuia din Muscel, să apere trecerea din cimpia Transilvaniei, așezată fiind la începutul unei strimtori puternice“. Comentariul se încheie cu următoarea concluzie: „Clădit deci de Cavalerii Teutoni sau de Tugomir Basarabă, pentru apărarea drumului ce duce în munți, castelul de la Căpățineni sluji în 1330 pentru a observa armata lui Carol Robert care venea dinspre miazănoapte, iar pe vremea lui Vlad Călugărul și, probabil, și pe a lui Vlad Țepeș fu un fel de închisoare politică“¹⁵.

IV. VALURILE ȘI CASTRELE ROMANE

Lucrarea este completată cu câteva aprecieri despre Valurile și castrele romane din țara noastră. În această direcție se citează păreri de-ale lui Gr. Tocilescu că romanii stăpâneau părți din Dacia înainte de cucerirea ei de către Traian. Se dă ca exemplu orașul Turnu-Severin, care a fost declarat municipiu din epoca flavică, așa cum rezultă dintr-o inscripție „Municipium Flavium Hadrianum Drobeta“¹⁶. Se dau explicații că „Flavium“ atestă faptul că cetatea a devenit municipiu în epoca flavică, iar epitetul Hadrianum explică că orașul a fost reconstruit de către Hadrian. Construirea unui pod stătător peste Dunăre la Drobeta, înaintea cuceririi Daciei de către Traian, dovedește — așa după cum spune autorul — că „Romanii stăpâneau atunci deja o bună parte, dacă nu toată Țara Românească“¹⁷.

¹⁴ *Istoria Țării Românești*, vol. II, ed. Gh. Ioanid, 1895.

¹⁵ *Cetățile lui Negru Vodă și a lui Țepeș* p. 22.

¹⁶ Gr. Tocilescu, *Fouilles et. recherches archeologiques en Roumanie*.

¹⁷ *Op. cit.* 23.

Se presupune că cuceririle lui Traian s-ar rezuma la supunerea Transilvaniei și la doborîrea puterii centrale a regatului Dacic.

Cucerirea romană a unor teritorii de la Nordul Dunării ar fi cauza războaielor lui Decebal cu Domițian și Traian. În tratativele de după primul război dintre Traian și Decebal, regele dac cere restituirea pămîntului pînă la Dunăre¹⁸.

În Dobrogea se găsesc trei valuri : primul făcut din pămînt și fără castre a fost opera barbarilor și avea ca scop apărarea lor de către Romanii din sud, celelalte două sînt paralele, fiind făcute de către împărații Traian și Constantin cu scopul de a opri năvălirile barbarilor din nord.

Sistemele de apărare din Țara Românească au fost formate din castele pe vîrfuri de munte pentru a opri năvala Cumanilor ori a altor năvălitori din sud care aveau tendința de invazie spre Transilvania și din valurile făcute de romani pentru a stăvili invazia barbarilor din nord. De aici se deduce că atît Dobrogea cît și Cîmpia Țării Românești, la început în întregime și mai pe urmă numai porțiunea dintre Olt și Dobrogea făceau parte din Moesia. Acest lucru îl confirmă valul denumit Brazda lui Novac sau Calea lui Traian. Este vorba aici de două brazde sau limensuri. Primul limens se află la miazăzi și leagă două puncte ale Dunării ; începe la Cetate și se sfîrșește la Frasin, spre nord-est de Giurgiu. Cel de al doilea este socotit ca o uriașă construcție militară de cca 700 km, străbătînd Cîmpia Dunării prin localitățile : Hinova, spre sud de Turnu-Severin, Craiova, la nord de Reșca, la sud de Slatina, Urluieni, la sud de Găești, Ploiești și ajunge la Tufești în județul Brăila¹⁹. Aceste șanțuri primitive erau o piedică în calea invadatorilor dar foloseau mai mult să arate granița pămîntului roman decît să folosească ca apărare militară. Autorul trage concluzia că romanii dovedesc stăpînirea cîmpiei din Nordul Dunării mai întîi prin existența Municipiului Drobeta și mai pe urmă prin valurile amintite care indicau hotarul stăpînirii romane și foloseau ca mijloc de apărare împotriva năvălitorilor din miazănoapte.

Se argumentează proveniența romană a acestor valuri, fiind comparate cu cele ridicate de romani în Africa. Se amintesc și fortificațiile ridicate de către Bastarni în Buceag făcute din pietre, fortificații care diferă mult de cele ale romanilor. De aici și părerea pe care o susține Tocilescu că valul nordic din Dobrogea este mai nou fiind făcut după modelul romanilor și nu după modelul bastarnilor. Alte argumente ale stăpînirii romane peste cîmpiile și dealurile Țării Românești (întinderea Moesiei), sînt cărămizi ale legiunilor I Italica, a V-a macedonica și a XI-a Claudia, găsite la Drajna de Sus, județul Prahova. În concluzie, primele întărituri întîlnite la miazănoapte de Dunăre sînt ridicate pentru a delimita granița Moesiei și a apăra posesiunile din sud de către năvălitorii din nord.

¹⁸ Gr. Tocilescu, *Monumente epigrafice și sculpturale ale Muzeului Național de Antichitate din București*, 1902.

¹⁹ Tocilescu, *Op. cit.*, IV, *Fouilles et. Nouvelles recherches* p. 117.

În secolul al XIII-lea — cel mai târziu, se clădesc pe vîrfuri de munți, pe margini, ori la căpătîie de trecători, cetăți medievale de către Cavalerii Teutoni și de către cei dinții domni ai Țării Românești, Basarabii — Negrii Voievozi. Ele sînt mult mai sus decît liniile romane, dar pe un front aproape paralel cu cele dinții²⁰.

Lucrarea amintește în continuare de către sistemul roman al căilor și valurilor mărginite de caste. Acest mijloc de apărare s-a început în Dacia pe timpul lui Traian și a fost continuat de către alți împărați²¹.

O astfel de cale este Troianul sau Calea Romană a lui Traian, ale cărei urme se văd și astăzi. Alături de această cale s-a întins mai pe urmă Limes Alutanus, un alt val construit de Hadrian, care începe de la Flămînda (lingă Turnu-Măgurele, trece pe lingă Putinei, Roșiori de Vede, Urluieni, Albota, Pitești, Purcăreni, Cîmpulung și trece în Ardeal pe la Bran. Acest val avea ca scop apărarea Daciei Malvensis, adică a Olteniei. Odată cu transformarea Daciei în provincie romană, aceste valuri sau căi n-au mai avut rost.

Lucrările susmenționate scot în relief preocuparea lui N. I. Apostolescu față de istoria trecutului îndepărtat al patriei noastre. La prima vedere articolele par să fie publicate în scopul popularizării cunoștințelor istorice. Parcurgîndu-le însă conținutul cu atenție, îți dai seama că autorul, care folosește un material critic foarte bogat, urmărește lămurirea pe cîi pur științifice a unor controverse care au dăinuit — și care, din păcate, încă mai dăinuiesc — asupra unor adevăruri istorice referitoare la monumentele susmenționate.

Autorul este preocupat mai mult, îndreptîndu-și atenția în mod deosebit asupra unor monumente din județul Argeș și Muscel. Acest lucru se explică, mai întîi că aceste județe fiind leagănul românismului sînt foarte bogate în astfel de monumente și în al doilea rînd, autorul locuind la Pitești, a avut ocazia să le cerceteze nemijlocit și de numărate ori. De bună seamă că acum, după mai bine de 60 de ani de la apariția acestor materiale, cercetările istorice au scos la iveală adevăruri, care unele, depășesc pe cele realizate de Apostolescu.

Meritul lui rămîne, însă, prin a aborda printre cei dinții astfel de probleme și de a stîrni interesul oamenilor de pură specialitate în această direcție.

Stilul folosit de către scriitor este plăcut și antrenant, se face însă prea mult uz de citate din Tocilescu și Hasdeu.

În concluzie lucrările cu caracter istoric susmenționate sînt meritorii și scot în relief munca neobosită și strădaniile lui N. I. Apostolescu, care, prin operele sale aduce o valoroasă contribuție la dezvoltarea științei și culturii românești în prima jumătate a secolului al XX-lea.

²⁰ *Cetățile lui Negru vodă și a lui Tepeș*, p. 26.

²¹ Gr. Tocilescu, *Monumente epigrafice și sculpturale ale Muzeului Național de antichități din București*, și în, *Fouilles et Recherches archeologiques en Roumanie*.

N. I. APOSTOLESCU — CHERCHEUR HISTORIQUE

R É S U M É

Parmi les représentants respectables de la culture roumaine de la fin du XIXe siècle et du premier quart du XXe siècle, se trouve aussi le professeur N. I. Apostolescu, professeur d'une forte préparation réalisée tant dans le pays qu'à l'étranger.

Il se remarque par ses travaux sur la littérature comparée, sur la critique littéraire, philologie, histoire, traductions, analyses et d'autres.

En tant qu'historien, Apostolescu s'est préoccupé des recherches d'histoire médiévale, en mettant à jour des études de valeur, dont nous rappelons :

1. „Ermitage Trivalea“ — étude parue dans la Revue d'Histoire, Archéologie et Philologie — An. IV, avril — mai 1902 — dans laquelle il retrace l'histoire de l'ermitage, les troubles politiques, et la vie sociale et culturelle du temps.

2. „De la vallée de l'Argeș“ — Notes.

Cet article comprend trois parties :

a) Negrani ; b) De la cité de Negru-Vodă ; c) Sur le tombeau de Radu-Negru à Curtea de Argeș, article paru dans la revue d'Histoire, Archéologie et Philologie, vol. XII, partie I, 1911.

L'ouvrage comprend des informations intéressantes sur les vestiges historiques de la vallée d'Argeș, datant de l'époque de la fondation de l'Etat féodal valach.

3. Mais l'étude intitulée „Les cités de Negru-Vodă et celle de Vlad-Țepeș ; Les vagues romaines ; Brazde et Troiene ; Systèmes de défense dans le passé“ — reste la plus importante.

L'étude est parue dans la Revue de l'Armée et ensuite dans une brochure en 1910.

S'appuyant sur de nombreuses informations, l'auteur précise au début de son article que la petite cité de Căpățineni, nommée aujourd'hui la cité de Țepeș, jadis était jugée parmi les cités appartenant à Negru-Vodă ; pourtant, du point de vue documentaire, nous ne connaissons avec précision ni son ancienneté, ni son fondateur.

L'auteur nous offre encore dans son article, des informations précieuses sur la cité Posada — bâtie sur la colline de Iași, près de Stoieniști Muscel — ainsi que des informations sur les ruines de l'église princière de Curtea de Argeș.

A la fin de l'article, Apostolescu expose ses opinions sur les vagues d'invasion et sur les camps fortifiés romains, ayant existé dans notre pays.

Les ouvrages mentionnés mettent en relief la prédilection de N. I. Apostolescu pour certains monuments et traces historiques qui attestent le passé éloigné de notre pays.

En conclusion, ces études historiques ont le mérite de mettre en évidence le travail infatigable et les efforts de N. I. Apostolescu qui apporte par ses ouvrages une importante contribution au développement des sciences historiques et de la culture roumaine de la fin du XIX-e siècle et du commencement du XX-e siècle.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune științifică de comunicări a Muzeului județean Argeș — Pitești 24—25 mai 1971.

CONTRIBUȚII DOCUMENTARE LA BIOGRAFIA LUI GIB. I. MIHĂESCU FAMILIA, COPILĂRIA, ANII DE ȘCOALĂ

MIHAIL DIACONESCU

O aură tainică, quasilegendară înconjoară ascendența în timp a lui Gib I. Mihăescu.

Cel mai vechi înaintaș cunoscut al scriitorului este Preda, străbunicul său originar din Gorj, pandur stegar și tovarăș de încredere în oastea lui Tudor Vladimirescu.

Pomenirea lui Preda se leagă de perioada în care datorită neînțelegerilor dintre Alexandru Ipsilante și răsculații români, domnul Tudor părăsește Bucureștii pentru a se retrage într-o nouă bază de operațiuni la Cozia. La Pitești îi stăteau însă în cale Iordache Olimpiotul și Ianache Farmache cu o mare mulțime de arnăuți călări. În această situație, Tudor cheamă în ajutor pe Ioan Solomon care se afla cu pandurii săi lângă Rîmnicu-Vilcea. Retragerea lui Tudor spre Cozia nu s-a mai realizat. El a fost ucis în condițiile cunoscute. Cetele de panduri risipite prin țară, între care deosebit de active s-au dovedit a fi cele de sub comanda lui Solomon, au continuat totuși să lupte pe alocuri. La sfîrșitul lui mai și începutul lui iunie 1821 pandurii călări ai lui Ioan Solomon îndemnați de „furia tinerețelor” au atacat pe călăreții turci aflați lângă Drăgășani. Între acești panduri a fost neîndoielnic, și Preda Stegaru, străbunicul lui Gib I. Mihăescu. Încetul cu încetul pandurii s-au retras spre Vilcea. Luptele sfîrșesc la 7 iunie cu greaua înfrîngere a mavroforilor greci conduși de Caravia după care corpuri răzlețe de turci încep urmărirea sistematică prin sate a pandurilor și a celorlalți fugari¹.

După sfîrșitul nefericit al luptelor din mai—iunie 1821 de la Drăgășani, pandurul Preda Stegaru s-a stabilit prin părțile orașului în preajma satului Călina, ascuns la început de teama urmăritorilor, într-un bordei îndepărtat, în buza pădurii Groșarea. Ceva mai târziu, fostul

¹ Informații în *Monografia orașului și raionului Drăgășani*. Manuscris, pag. 4—6. Monografia este redactată de un colectiv de specialiști — profesori de istorie și arhiviști. Ea se află la primăria orașului Drăgășani și în bibliotecile liceului teoretic și liceului agricol. Despre luptele de la Drăgășani din 1821 — informații ample în lucrarea acad. A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu*, Editura științifică, București, 1971, pag. 407—449.

stegar, cunoscut și hrănit pe ascuns de cei din sat, s-a îndrăgostit de o tinăra din Călina. Când apele s-au mai limpezit, s-a căsătorit și s-a mutat în sat. Aici a devenit treptat posesorul mai multor loturi de pământ. Până astăzi unele puncte ale satului Călina-Prundeni din proximitatea Drăgășanilor poartă nume precum *Fintina lui Stegaru*, *La Stegaru*, *Pădurea de la Stegaru*². Mai târziu, îndeosebi în faza colaborării inițiale la *Gindirea*, scriitorul va semna mai multe articole cu pseudonimul Gheorghe Stegaru — un omagiu, fără îndoială, adus vajnicului său înaintaș și o dovadă de mândrie pentru o astfel de „ascendență de cremene“.

După toate semnele, fostul stegar era o fire pe cât de robustă pe atât de întrepridă. Perseverent și răzbătător, om umblat și nelenes, el strânge avere și reușește s-o mențină transmițând-o urmașilor. Nu se știe câți copii a avut. Neîndoielnic — au fost mai mulți. O uliță întreagă din Călina se numește *Ulița Stegăreștilor*.

Bunicul lui Gib I. Mihăescu, Mihai, unul din acești copii ai pandurului, era știutor de carte și o fire la fel de întrepridă. A avut grijă să-și dea urmașii la școală.

Ion (Nilă, cum i se mai spunea), tatăl viitorului scriitor, s-a născut în casa lui Mihai Predescu Stegaru în 1857.

O discuție în legătură cu acest an se impune. Din actul său de deces rezultă că Ion s-a născut în 1859. Când declară nașterea lui Gib, Nilă afirmă însă că are 37 de ani, ceea ce duce la anul 1857 ca an al nașterii sale. Neîndoielnic aceasta este data exactă. El cunoaște mai bine anul nașterii sale decât rudele care i-au declarat decesul³.

Ion (Nilă) era întâiul copil al lui Mihai. Ceilalți frați au fost Nicolae și Maria.

Nilă urmează, ca și cei doi frați, școala din Drăgășani, apoi, ceva mai târziu, gimnaziul, și, în fine, celebra școală de avocați de la Tîrgoviște. Cu moștenirea de la Călina (avea vie în dealul Groșarea), cu ceea ce câștigă din avocatură, Nilă Mihăescu își rotunjește bine starea. Stabilit în Drăgășani, unde pleda la judecătoria de ocol, tinărul avocat Nilă Mihăescu Stegaru face treabă bună întocmind mai ales acte de vânzare-cumpărare, de succesiune și partaj.

Drăgășanii sînt un oraș cu urme adînci în trecut. Locuitorii săi au trăit totdeauna dintr-un comerț relativ intens, dată fiind așezarea sa deosebit de prielnică pe drumul care merge de-a lungul Oltului, la sud — spre Craiova și orașele de pe Dunăre, la nord — spre Rm. Vilcea și Transilvania. Cercetătorii susțin că pe locul Drăgășanilor s-a aflat antica cetate dacică Rusidava, devenită ulterior castru roman. Începînd cu secolul al XVI-lea, cînd voievodul Vlad Vintilă de la Slatina întărește lui Firtat pîrcălabul, la 7 iunie 1935 niște proprietăți, cu care ocazie sînt pomeniți, Drăgășanii⁴ apar tot mai frecvent în cele mai felurite docu-

² Informații culese de la profesorul de istorie Gh. Pavel, ginerele scriitorului. O serie de prețioase precizări au fost oferite în acest sens și de învățătorul pensionar Nicolae Băjenaru, din Călina (actualmente decedat).

³ Cf. Actul de naștere al lui Gib I. Mihăescu, nr. 50/1894, *Registrul stării civile pentru născuți și Actul de deces al lui Ion (Nilă) Mihăescu, Registrul stării civile pentru morți*, 1924. Arhiva primăriei Drăgășani.

⁴ * * * Documente privind istoria României, Veacul al XVI-lea, Țara Românească, Volumul II (1526—1550), Documentul 177, Editura Academiei R.P.R., 1951, pag. 182.

mente. Celebrele vinuri de Drăgășani reputate în toată țara și chiar dincolo de fruntariile ei strâng în orașul de pe malul Oltului călători veniți de departe cu afaceri mari și mărunte, cu legături de tot felul, cu interese. În acest mediu, un tânăr întreprinzător poate realiza multe și într-un timp relativ scurt.

Nu se cunosc prea multe amănunte despre procesele în care pleda Nilă Mihăescu, despre actele încheiate de el, despre relațiile pe care și le cultiva. Un fapt capital din viața nepotului de pandur poate da însă o sugestie deosebit de interesantă asupra caracterului său.

Într-o zi de primăvară, când elevii de pension plecau în vacanța Paștilor, din diligența care oprea pentru puțin timp în Drăgășani a coborât o copilă cu ochii mari, uimiți și zîmbetul sfios. N-avea decât cinsprezece ani. Venea de la un pension din București și călătorea către Mănăstirea dintr-un lemn, unde mama ei, o descendentă dintr-o familie boierească, trăia retrasă în taină ca monahie. O iubire nefericită în tinerețe, un copil din flori — eleva de pension care se întorcea de la București — urmată de claustrarea în mănăstire erau elementele mai însemnate ale biografiei acestei femei „de neam mare” care a dorit și a izbutit să rămână înconjurată întotdeauna de taină.

A fost de-ajuns ca tânărul avocat Nilă Mihăescu s-o vadă pentru ca hotărîrea lui să fie luată. Avea douăzeci și cinci de ani. Peste două săptămîni erau căsătoriți și Ioana Ceaușescu, originară din Străjești Romanați nu se mai întoarce la școală. E ușor de constatat graba și de presupus sentimentul de ușurare cu care călugărița a aprobat căpătuirea fetei ei din flori. Era în 1884⁵.

În același an, în decembrie se naște primul lor copil — Tudorina. Alți unsprezece frați și surori i-au urmat la intervale relativ egale, într-un răstimp de 22 de ani. Nicolae (Nae) se naște la 3 februarie 1886. El a absolvit *Liceul Carol* din Craiova, a obținut bacalaureatul și pentru o scurtă perioadă de timp, pînă la moartea sa întîmplată la 7 aprilie 1907 a fost student la București. Cel de-al treilea copil, Costică, se naște în 1888 și moare în 1890. Urmează Andrei, născut în 1890, decedat în 1892; apoi — Lica (Lenuța), născută în 1892 moartă în 1894.

Gheorghe (Gibe, Gib), viitorul scriitor, se ivește pe lume în casa părinților săi din Drăgășani — strada Martiri, nr. 14 (devenită ulterior Lahovary; azi — 23 august) — în ziua de nr. 23 aprilie 1894 „la ora 9 antemeridian”, cum se spune în actul de naștere.

Îi urmează Emilian (Milică) născut în 1896. Acesta a absolvit 7 clase la *Liceul Carol I* din Craiova și a luptat în primul război mondial. La demobilizare avea gradul de sublocotenent de rezervă. A trăit în Drăgășani ca profesor la gimnaziu și apoi ca ofițer în București pînă la 5 ianuarie 1970.

Mihai (Pepi) este al optulea copil. S-a născut la 12 octombrie 1897. Elev fiind în clasa a IV-a a cursului secundar pornește în exod în Moldova odată cu populația care se retrage în fața invaziei Germane din 1916. În Moldova, a fost recrutat și încorporat la reg. 5 Vînători. A

⁵ Informații tot de la profesorul de istorie Gh. Pavel. Despre trecutul mamei lui Gib I. Mihăescu a dat cîteva informații și N. Crevedia, *Viața lui Gib I. Mihăescu, Gîndirea*, București, An. XV, nr. 2, feb. 1936, pag. 82—89.

luptat pînă în ultimele zile ale războiului. Puțin mai tîrziu a participat și la campania din Ungaria.

Ecaterina, al nouălea copil, s-a născut la 23 mai 1900. A murit la puțin timp după naștere. La fel — Steliana, născută în 1902.

Ioan (Ionel, Onică, Nelu) s-a născut la 30 ianuarie 1905. Avea un simț muzical excepțional. Destinul său nu s-a împlinit însă. A încetat din viață cu puțin înainte de împlinirea vîrstei de 24 ani.

Alexandru (Sandu) s-a născut la 29 august 1908. A absolvit școala de comerț de la Rm. Vlcea și în 1930 a predat un timp la școala de ucenici din Drăgășani. A trăit pînă la 28 martie 1931 „ora șase”⁶.

Avocatul Nilă Mihăescu s-a îngrijit cu multă atenție de educația copiilor săi. De altfel în casă domnește o atmosferă intelectuală distinsă. Biblioteca, relativ bogată, e la loc de cinste. Mama, ale cărei reverii de elevă de pension fuseseră întrerupte, atît de timpuriu, citește cu pasiune „romane și cărți de istorie”. Religioasă, crescută în atmosfera severă a mînăstirii, cu sănătatea delicată, ea transmite copiilor înclinarea spre reflecție și o anumită moliciune a firii. Copiii îi seamănă ei. Toți sînt domoli, predispuși la meditație, evlavioși, lipsiți de promptitudinea scăpărătoare a neobositului lor părinte. Toți au înclinații creatoare remarcabile, din nefericire — niciuna valorificată îndeajuns. Mihai își uimește profesorii și cunoscuții cu desenele, acuarelele și uleiurile sale. Sandu este pasionat de mecanică. Cibe va fi scriitor și pasionat de astronomie. Ionică, grav suferind de o afecțiune osoasă care îl va și doborî, cîntă minunat la pian și își încearcă puterile și în unele compoziții proprii. El a organizat la Drăgășani în anii de după primul război mondial o mică orchestră simfonică⁷.

Zilele și anii trec pașnic în casa avocatului, momentele mai însemnate fiind noile nașteri ale doamnei Ioana, cumetriile, sărbătorile tradiționale cu toate datinile lor, decesele unora dintre copii, petrecerile domoale cu vin vechi și muzică la care veneau unele familii din protipendada tîrgului.

Altminteri avocatul este mai departe la fel de neobosit și de întreprinzător. În 1897 e consilier al primăriei din Drăgășani cu care ocazie face parte dintr-o comisie însărcinată să delibereze asupra ofertei arhitectului Gr. Călinescu, dornic să se angajeze la realizarea proiectelor pentru construirea unui palat comunal. Întrucît proiectul de construcție valora 800 de lei, sumă care era cu 60% inferioară prețurilor curente iar rezolvările sale arhitectonice și devizul de 99 950 lei îi cîștigaseră pe consilieri, aceștia hotărîsc în unanimitate aprobarea lui, aprobarea sancționată și de primarul G. Filipescu cu decizia nr. 460/1897⁸.

Ceva mai tîrziu, în același an, avocatul Nilă Mihăescu ajunge ajutor de primar. Peste cîțiva ani va fi el însuși o scurtă perioadă de timp,

⁶ Informații dintr-un document de familie scris de avocatul Nilă Mihăescu: actul de naștere al lui Gib I. Mihăescu are nr. 50/1894, *Registrul stării civile pentru născuți*, Arhiva primăriei Drăgășani; alte informații despre frații scriitorului, la prof. Gh. Pavel.

⁷ Informații de la George Stoian, farmacist pensionar, vecin, coleg de școală și camarad de regiment al scriitorului. Cf. și articolul lui Ion Constantin Vasile, *Un compozitor drăgășenean — Ion Mihăescu-Stegaru*, în *Orizont*, Rm. Vlcea, An. I, nr. 25 din 26 iulie, 1968, pag. 2.

⁸ Arhiva primăriei Drăgășani, Pachet 1, 1897—1922, pag. 2—7.

primar al Drăgășanilor. Construcția primăriei în piața centrală a orașului și alte câteva întreprinderi edilitare i se datoresc în bună măsură și lui⁹.

Atitudinea față de cei de acasă este atentă, nu lipsită de sensibilitate, dovadă înțelegerea cu care consideră înclinațiile artistice ale copiilor săi mai dotați. Dar și aici spiritul practic primează. Băieții trebuie să facă studii temeinice, în consecință sînt dați neapărat la liceu, iar unii din ei ajung și la facultate, la Drept, bineînțeles. Fetelor li se pregătește o zestre bună pentru ca soarta viitoarelor lor partide să fie asigurată. Alexandrina (Tudorina), întîia născută (decedată în 1957) se va căsători la 26 august 1900 cu căpitanul Gogu Mutu, participant mai tîrziu la războiul din 1916—1918, ajuns prizonier în Germania, avansat după întoarcere la gradul de locotenent-colonel. E cert faptul că pentru a-și putea mărita fata cu un ofițer, avocatul trebuia să aibă gata, dota obișnuită în asemenea însoțiri.

O fotografie de prin anii 1900—1903, excelent păstrată, îi înfățișează pe toți membrii familiei lui Nilă Mihăescu. Avocatul are o distincție fermă, neostentativă. Înalt, cu fruntea largă, frumos boltită, cu ochii umbriți de genele groase, cu hainele negre care-i scot în evidență vigoarea și suplețe trupească, cu cămașă albă, scrobită, și cravată papilion, el para totuși ușor melancolic, ros pe dinăuntru de o preocupare anume, vizibilă cu deosebire în uitătura de o indicibilă tristețe. Fosta domnișoară de pension măritată la cincisprezece ani, acum respectata doamnă Ioana avocat Nilă Mihăescu, a păstrat din anii naivităților ei de demult un chip dulce, nespus de blind, al cărui farmec e accentuat de trăsăturile de mare puritate ale buzelor, nasului și sprîncenelor. Un păr bogat, ușor încrețit, despre care e ușor să bănuiești că era sau fusese blond, încadrează o față ușor prelungă, cu o bărbie delicată și o frunte înaltă sugerînd preocupări și trăiri intelectuale. O rochie albă dintr-un material care face falduri ample, lungă pînă în pămînt, cu mînci largi, bufante, și dantele late la gît și în mijloc lasă să se ghicească trupul zvelt de odinioară cu pieptul bogat și suplețea caracteristică vîrstei, — neîngroșat nici acum prea mult deși atîtea sarcini și nașteri l-au înfiorat și l-au zguduit.

În dreapta mamei, în picioare stă Gib, viitorul scriitor. Are 7—8 ani și e îmbrăcat cu un costumăș de marinar, cam larg pentru constituția lui firavă. E cea mai veche imagine a prozatorului din cîte s-au păstrat. Un aer de tristețe și nedumerire se poate citi în ochii lui cu privirea lîncedă, obosită parcă înainte de vreme.

Între mamă și tată, Nicolae stă în picioare strîns bine în uniformă de licean. E înalt și slab. Slăbiciunea lui fizică, ușor de presupus dincolo de croiala rece a vestonului se întregeste de o față adolescentină, vag obosită, în care privirea dă aceeași sugestie de sfîrșeală.

Numai Alexandrina, întîia născută, așezată tot în picioare, în stînga tatălui pare ceva mai robustă. Seamănă și ea tot cu mama și are o frumusețe blindă, cuceritoare, fără nimic ostentativ în ea. Rochia lungă plină de dantele albe, care-i strînge bine mijlocul zvelt, dă cu aerul ei de epocă o sugestie de eleganță și distincție care o prind de minune.

⁹ Informații de la soția scriitorului, doamna Elena Gib I. Mihăescu, domiciliată în Drăgășani, str. 1 Mai nr. 5.

Așezați jos, pe scaune, între părinți, ceilalți copii, Emilian, Steliana și Mihail — frații mai mici ai lui Gib — au toți un aer grav, teribil de solemn, în stare să provoace zîmbetul. Costumașele și dantelăriile lor trădează mîna neobosită a mamei, seriozitatea întregului tablou — ceva din atmosfera auster burgheză din casa lui Nilă Mihăescu. Lipsește de aici bătrîna servitoare a casei, doica Lina, cea care i-a crescut pe copii.

În această atmosferă, copilul Gheorghe stă de la început sub influența decisivă a mamei. Băiețașul e puțin greoi la joacă, se complăce mai mult în compania celor care îl pot ajuta sau apăra, a doamnei Mihăescu îndeosebi. Anii copilăriei sale trec fără evenimente deosebite, cel puțin — ele nu ni s-au transmis — cu jocuri prin vecini și pe stradă cu istorii exotice sau eroice pe care mama își găsește răgazul să i le citească din cînd în cînd cu înfiorările outremurătoare pe care evocarea celor trei frați morți atît de devreme înaintea sa i le provocau de atîtea ori. Mărturie numeroase atestă că melancolicul Gib I. Mihăescu suferea îngrozitor de teama de solitudine. Claustrofobia îl surpa sufletește pentru lungi perioade de timp după care se refăcea cu mare greutate. Tiparele acestor dispoziții sufletești i s-au imprimat în suflet în primii ani ai copilăriei.

Spre a-l alina, părinții și rudele îi spuneau Gile, diminutiv de la Gheorghe — foarte frecvent în părțile Drăgășanilor atît la oraș cît și prin sate. Copil fiind, se pare că viitorul prozator nu-și putea pronunța bine numele. Zicea Gibe în loc de Gile. Mai tîrziu va semna, după cum se știe cu numele Gib I. Mihăescu ¹⁰.

După alte amintiri transmise în familie, feciorul avocatului Nilă Mihăescu și-ar fi spus sigur Gib adoptînd în joacă numele unui anume Geab care vindea ziare pe străzi. Primit de copiii cu care-și petrecea timpul și de toți ai casei, noul nume va fi păstrat și de scriitor. Evident însă că dintre aceste două legende prima e mai plauzibilă.

Casa în care a crescut Gib I. Mihăescu se păstrează și azi. E o construcție zdravănă în stilul vag neclasic caracteristic multor clădiri orășenești de la finele secolului trecut și începutul secolului nostru. Ea a fost durată în 1900 de Nilă Mihăescu pe un teren cumpărat anume în acest scop. Vecinii își amintesc și azi că începerea lucrărilor a fost consacrată într-un act îngropat în zid ¹¹. Plasată la stradă avînd un singur nivel, casa e spațioasă și „îndemînică“, cum se spune în Drăgășani, nu lipsită de o anumită eleganță. Ancadramentele mari de stuc de la ferestre, șirurile de contraforți vizibili care sprijină acoperișul, gardul de fier forjat care o înconjoară, tot aerul ei solid și „așezat“ sugerează din plin atmosfera din familia avocatului. Curtea care o înconjoară, largă, bună să adăpostească eventuale acareturi are către grădina din spate un chioșc de lemn, astăzi — o ruină, în care avocatul și toți ai casei își consumau vara petrecerile cu prietenii. Cel care trece pe lângă el se gîndește, bineînțeles, la piesa de mai tîrziu a lui Gib, *Pavilionul cu umbre*. Curtea, chioșcul, casa impunătoare indică în felul lor spiritul practic al stăpînului care le-a conceput și realizat.

¹⁰ Ion Constantin-Vasile, *Popas la casa din Drăgășani, în care a trăit și a scris Gib I. Mihăescu*, în *Orizont*, Rm. Vilcea, nr. 509, An. III, 21 iunie 1970, pag. 2.

¹¹. Idem.

Același spirit prezidează raporturile tatălui cu copiii. Apucăturile, silințele la învățătură, disponibilitățile lor sufletești sînt urmărite atent, direcționate ferm, nu fără o anumită înțelegere față de înclinațiile lor creatoare, sancționate sever — cînd este cazul.

În toamna anului 1901, deci înainte de a împlini regulamentul vîrstă de 7 ani Gib este dat la școala primară din Drăgășani. Clasele sînt promovate de feciorul domnului avocat fără prea mari greutate. Firea lui domoală, predispusă la interiozitate și reflecție, cam greoaie uneori, se acomodează bine cu exigențele pedagogiei. O foaie matricolă de la finele clasei a II-a (nr. 62/1903) păstrată pînă azi la arhiva liceului din Drăgășani arată că pe ultimul trimestru al anului școlar 1902—1903, elevul Mihăescu I. Gheorghe avea următoarele note : Scriere și exerciții gramaticale — 10 ; citire — 10 ; exerciții de memorie și liberă reproducere — 10 ; exerciții de intuiție — 9 ; aritmetică și geometrie — 8 ; religie — 9 ; istorie — 10 ; geografie — 9 ; caligrafie — 9 ; desen — 10 ; exerciții corporale și militare — 10.

Firește, prea mare lucru nu pot spune aceste note. La primele două clase ale școlii primare din „comuna urbană“ Drăgășani materia era predată de niște institutori suplinitori care însă, fie că urmăreau alte situații, fie că nu reușeau să se mențină, nu rămîneau la post nici măcar un an întreg. Așa că toată clasa în care învăța Mihăescu I. Gheorghe a schimbat în primii doi ani de școală cinci sau șase institutori suplinitori ¹².

În toamna lui 1903 situația se schimbă. Clasa lui Gib intră pe mina institutorului — Ilie Marinescu, un bărbat înalt și solid, cu părul cărunt și uitătura severă, cu glasul străbătut de inflexiuni grave, cu o foarte solidă concepție despre menirea lui de educator „al copiilor și al neamului“. Cu el va învăța și clasa a IV-a. Ceea ce nu izbutiseră să facă dascălii vaganți repară Ilie Marinescu și toată clasa începe să trăiască cu adevărat emoțiile învățării regulate, ale pregătirii temelor și ale ascultărilor. Altminteri dascălul nu e un om prea distant. Se complăce în discuții libere cu copiii pe cele mai diferite teme și-i încurajează totdeauna plin de tact să povestească întâmplările lor sau ceea ce au citit ei singuri prin alte cărți decît prin manuale. Domolul Gib, cu imaginația mișcată de istorioarele ilustrate pe care le găsea în biblioteca de acasă, se lasă ispitit de îndemn și-și dă și el drumul. Institutorul îl ascultă cu atenție. Și pentru o bună bucată de timp Gib cel greoi se înviorează puțin ¹³.

Institutorul Marinescu a cultivat așadar cu mult tact plăcerea citirii la elevii săi. Rolul hotărîtor în direcționarea gustului pentru lectură l-a avut însă în cazul lui Gib mama lui.

Scutită de grijile gospodăriei, înconjurată de servitori prompti, bine struniți de aprigul ei soț, ajutată de minunata doică Lina, fosta elevă de pension se complăce mai ales în reveriile pe care i le dădeau lectura și rugăciunile. Icoane mari, cu candelere mereu aprinse acoperă acasă pereții dinspre răsărit ai odăilor. Fata din flori a monahiei de la *Dintr-un lemn* cunoaște rugăciunile dimineții, ale zilei și ale serii, pe

¹² Informații de la D-1 farmacist George Stoian.

¹³ Idem.

cele în caz de primejdie sau în caz de izbîndă, pe cele de îndurare sau de mulțumire. Pomenile și parastasele copiilor ei morți sînt împlinite totdeauna la timp. Ținutul Drăgășanilor și toată Oltenia mai ales în părțile de către munte, sînt pline de străvechi ctitorii voievodale, boierești și moșnenești și mama căreia i-au murit atît de timpuriu atîția copii nu uită să se ducă adesea pe la altare, să se roage pentru ei, pentru păcatele călugăriței care i-a dat viață sau ale ei însăși, să dea înfiorată acatiste și liturghii.

Cînd nu se roagă și nu se ocupă de copii sau cînd nu participă alături de soț la cine știe ce sindrofie decent simandicoasă, Ioana Mihăescu se cufundă în lectură cu o voluptate ieșită din comun. E o ființă domoală, interiorizată, sfioasă, incapabilă de răutate sau de hotărîri drastice, greaie în toate fără să fie totuși o placidă. Dintre toți copiii Gib îi seamănă cel mai mult. Literatura exotică și istorică în stare să-i reamintească cine știe ce palide reverii de demult sau să-i trezească altele, noi, o atrage consecvent și o subjugă ca puterea unui drog. Soțul n-are nimic contra „viciului nepedepsit”. I-l cultivă chiar. Noutăți editoriale românești și străine sînt comandate consecvent la librării din oraș și Craiova. Nașii copiilor — mai întîi domnul și doamna Mișu Mihăescu, avocat, proprietar, primar și el al Drăgășanilor, deputat și senator, și apoi — domnul și doamna Ilie Popescu — proprietari podgoreni — cunosc și ei gusturile din casa lui Nilă Mihăescu și cînd vin la „ocazii” sau petreceri pe acolo, au pregătite din timp cuviincioasele cărți, oferite pompos, cu comentariile politicoase de rigoare ¹⁴.

Fără ca la 9—10 ani să fi fost un cititor cu totul aparte, Gib deprinde temeinic în casă gustul pentru lectură și cu aceasta ceva din destinul său de mai tîrziu începe să se precizeze.

În toamna anului 1905 elevul Mihăescu I. Gheorghe este dus de către avocat la *Liceul Carol I* din Craiova. Nicolae (Nae), al doilea copil a avocatului învîța tot la acest liceu și se găsea în penultima clasă (a absolvit în 1907). Școala avea vechi tradiții și o excelentă reputație.

Evident aici sînt cu totul alte exigențe decît la Drăgășani. Planul de învățămînt și programele prevăd la clasa I gimnazială, exerciții de gramatică (predate după un manual de C. Adamescu), religie, matematică, istorie, zoologie, botanică. La clasa a II-a — religie, limba română, matematică (se învîța după două manuale — *elemente de geometrie* de M. M. Tănăsescu și V. Tănăsioiu și *Aritmetica raționată* de I. Tutuc, partea I), istorie, limba latină (predată după un manual de Evolceanu și Litzica), limba germană (predată după un manual de Aurel C. Popovici), științele naturale, geografia, limba franceză (predată după un manual de Aurel Cendrea în colaborare cu D. A. Teodoru), muzică (predată după manualul *Exerciții de intonare și măsuri* de Eduard Wachmann) ¹⁵.

¹⁴ Informații de la D-na Elena Gib I. Mihăescu și de la D-l farmacist George Stoian.

¹⁵ Cf. *Anuarul gimnaziului din Craiova*, Tipo-litografia națională Ralian și Ignat Samitca, 1906, pag. 4—5.

Clasa întâi gimnazială merge oarecum cu bine. La finele anului școlar 1905—1906 Mihăescu I. Gheorghe e promovat. Se pare însă că micul Gib, atît de domol și sfios din fire, e, pur și simplu, strivit de atmosfera cazonă din clasă și de la internat. O cantitate enormă de mărturii de-a dreptul dramatice, între care cele ale unor scriitori de talia lui Delavrancea, Caragiale, Bacovia nu lipsesc, ne dau astăzi o idee despre ceea ce putea să însemne atmosfera multor școli românești de atunci. Vestile de acasă îl copleșesc și ele. Nicolae, plecat să studieze dreptul la București, e tot mai bolnav. La 7 aprilie 1907 studentul se stinge din viață¹⁶, adus și îngropat la Drăgășani. Nu e greu să presupunem starea sufletească a fratelui său mai mic.

Față de clasa I situația la învățătură se înrăutățește. La limba română, geografie, științele naturale, muzică, desen promovează cu note la limită. La română, latină, religie, germană, caligrafie, istorie și gimnastică trece cu greu de media 6 numai la matematici pare ceva mai bun; are pe trimestrul I — 8, pe trimestrul II — 8, dar foarte straniu, pe trimestrul III — 4, drept pentru care e declarat corigent. Schimbarea aceasta bruscă, sugerează o situație nefirească: poate — supărarea profesorului; poate incapacitatea lui Gib de a se aduna după moartea fratelui (întimplată la 7 aprilie, deci pe ultimul trimestru); poate altceva. Fapt este că la corigență, în toamnă capătă la oral — 3 și la scris — 3. Drept pentru care la finele clasei a II-a gimnaziale elevul Mihăescu I. Gheorghe e declarat repetent¹⁷.

Foarte supărat, avocatul îl ia de la Craiova și-l mută la gimnaziul din Slatina. Aici se afla cu regimentul său căpitanul Gogu Mutu, cumnatului Gib, soțul Alexandrinei. Schimbarea mediului, sau faptul că trecea a doua oară peste materia parcursă cu un an în urmă, sau poate atenția plină de grijă și căldură cu care militarul și sora mai mare la care ședea îi urmăresc eforturile, ori poate toate acestea la un loc îl fac să obțină note bune și foarte bune. La finele anului școlar 1907—1908 Mihăescu I. Gheorghe promovează clasa a II-a gimnazială cu media 8,40. Obține pe deasupra și premiul al III-lea.

Bunele impresii pe care profesorii de la Slatina începuseră să și le facă despre elevul lor nu au însă prea mari urmări. În toamna anului 1908 regimentul căpitanului Mutu este mutat la Rm. Vilcea. Elevul merge împreună cu sora și cumnatul său. Se transferă, și clasa a III-a gimnazială o urmează în anul școlar 1908—1909, la Vilcea la gimnaziul *Alex. Lahovary*. E greu de spus cît de silitor era aici adolescentul Gib. Notele lui sînt rele sau submediocre — 5 și 6 la obiectele la care promovează. La franceză, germană, geografie, matematici și științele naturale e nepromovat. Așadar e declarat încă o dată repetent¹⁸.

Manualele, în special cele de matematici i se par niște instrumente de tortură cu neputință de suportat. În ele, își va aminti autorul mai tirziu „era o întrecere de strictețe și conciziune încît cărțile ajunseseră

¹⁶ Cf. Însemnarea de pe documentul din arhiva familiei, în care Nilă Mihăescu a scris datele civile mai importante ale copiilor săi.

¹⁷ Cf. Arhivele statului, Filiala Craiova, Fond Liceul Carol I, *Registrul matricol pe anul 1906—1907*, Inventar 9/1906, pag. 190.

¹⁸ Cf. Matricula nr. 24, pe anul școlar 1908—1909 a gimnaziului *Alexandru Lahovary*, în Arhiva liceului din Rm. Vilcea.

complet osificate iar bieții copiii se uitau la ele ca la niște neînțelese moaște. Profesorii la catedră adoptaseră aceeași metodă: noi nu sîntem pedagogi, sîntem profesori“, adăugau ei cu mîndrie. Și din două, trei lovituri de cretă pe tablă, considerau teorema „pe lecția viitoare“, ca rezolvată. „Adică tocmai ce am avut de demonstrat!“ erau singurele cuvinte pe care le mai înțelegeau elevii care pentru a-și lămuri ce anume le demonstrase domnul profesor se duceau acasă să se ia la trîntă cumplită cu geometria asasină a timpului, bălțată de figuri cu literele greșite sau cu algebra transcrisă rezumativ și grabnic după Frații iezuiți și cu problemele fără *rezultat la fine* sau cu ele prost calculate.

O, profesorii de matematici! V-aduceți aminte cu toții de acești indivizi sinistri, de satisfacția ce le sărea în ochi, ori de cite ori te surprindeau cu lecția neînțeleasă, de pașii largi și apăsăți pe coridoarele de ciment ale liceului cînd se apropiau de clasă cu cataloagele în mînă, de trei-ul pe care parcă îl săpau în piatră, cînd ți-l turnau, aseasonîndu-l cu spiritele lor cinice și insipide. Aceștia — nu știu cum ar mai fi acum — dar atunci, cînd cu metoda cea strictă, erau pur și simplu ucigașii oricărui avînt tineresc, oricărei plăceri de învățatură, ucideau sufletele cum ucideau iarăși matematica, una din cele mai frumoase gimnastici ale spiritului tînr făcînd din ea o gogoriță hidoasă, incompreensibilă și a cărei utilitate — în afară de cele patru operațiuni — ți-era cu neputință s-o întrevezi, decît cine știe cît mai tîrziu, cînd începeai să înțelegi, prin tine însuți, rosturile lumii înconjurătoare și dedesubturile neconținutului progres“.

Aversiunea copilului era suficient motivată. Alte obiecte cu alte manuale, mai înțelept alcătuite și mai atractiv scrise, predate în clasă de profesori mult mai sensibili la complexitatea și dificultățile psihologiei infantile — îl atrag pe micul Gib suficient de puternic. „Erau de bunăseamă, continuă el și atunci cărți pe care le-ai fi citit cu plăcere și în vacanță. Te atrăgeau prin promisiunile subiectului și te rețineau prin culoarea bogată a descripțiilor. Dacă o aveau. Astfel — geografiile și istoriile. De pildă — cărțile de geografie ale lui S. Mehedinți (...) Dar cartea școlară care mi-a fost cu adevărat bucuria primei tinereți, care-mi cotopea regulat zile din vacanțele mele mult în urma anului școlar în care-mi fusese recomandată a fost un manual de istorie modernă și contemporană întocmit de d. prof. Iorga pentru uzul elevilor clasei a III-a. Era o suită a evenimentelor omenirii, pornind de la pacea din Westfalia și pînă în zilele ce au precedat războiul european (...) Dar așa ceva se putea considera pe atunci ca un cal înaripat printre mîrtoage“¹⁹.

Furios și îndîrjit de insuccesele copilului, Nilă Mihăescu îl ia iarăși pe Gib și-l mută și de la Rm. Vilcea îndărăt, la Craiova. Aici între 1909—1911 Mihăescu I. Ghorghie promovează clasele a III-a (repetată) și a IV-a absolvind cursul inferior. Capacitatea de dăruire în muncă, neîndoielnică dacă o raportăm la evoluția sa intelectuală și creatoare de mai tîrziu, puterea de asimilare nu-i lipseau. La Slatina dovedise că e în atare să fie premiant. Gib era însă total incapabil să suporte cea

¹⁹ Gib I. Mihăescu, *Școale, cărți, profesori, învățatură, Curentul*, București, An. III, nr. 961, joi 23 sept. 1930, pag. 1—2.

mai mică sugestie de autoritate brutală, represivă, și când atotputernicia dascălilor obtuzi îl viza și pe el, se simțea anihilat, pur și simplu.

Cum se întâmplă în asemenea condiții, literatura devine mijlocul de evaziune din mediul sufocant în care era silit să trăiască. Tînărul se refugiază în vis ca mai toți eroii săi de mai tirziu. Gîndul că trebuie să fugă pentru totdeauna de acasă și de la școală îl încearcă tot mai des. „Ploaia țîrîia înainte, (povestește Mihai Aspru din *Donna Alba*, și nu e greu să vedem în istorisirea lui o autentică mărturie autobiografică a scriitorului însuși), și eu îl citeam pe Mihail Sadoveanu, care mă îmbia la ducă... Așa țîrîia și în cărțile lui ploaia pe șindriile acoperișurilor și pe covergile căruțelor mocănești. Apoi mai glăsuia acolo despre zăvoaie și despre poduri umblătoare și alte lucruri multe și minunate, pe care aproape ardeam să le văd. Astfel de lucruri minunate se găseau ele și pe la noi, dar eu vream să le văd departe, căci în depărtare ele trebuiau să fie și mai triste ca ploaia asta, și mai dragi. Mai găsisem doi scriitori ruși care mă invitau la plecare : Gorki și Gogol“.

Pasiunea lecturii trăită atît de intens ca mijloc de eliberare de mediu îl duce, în parte, pe adolescentul dezorientat, aflat în plină criză de creștere, la rezultatele pe care profesorii lipsiți de tact pedagogic de la Vilcea nu fuseseră în stare să le realizeze. Fostul repetent din cauza limbilor străine se simțea „împins din urmă de cărțile lui Pierre Loti și Claude Farrère, pentru că, dacă la alte cărți de școală nici nu mai voiam să mă gîndesc măcar, îmi plăcea totuși să cetesc povestiri și romane, și dorința de a pătrunde într-o literatură mai mare ca a noastră m-a făcut să pierd multe nopți (...) cu buchisitul unor hîrtoage cu istorioare franțuzești și al unor dicționare vechi și — băgasem de seamă chiar de pe atunci — puțin cam proaste“.

La absolvirea clasei a IV-a gimnaziale Mihăescu I. Gheorghe este un elev pe care profesorii săi îl consideră relativ merituos. Din cei optzeci de înscriși ai clasei sale, la finele anului — 42 rămîn repetenți sau corigenți îndeosebi din cauza matematicii și a limbilor străine — germană și franceză — predate de severii Constantin Șeineanu și Maximilian W. Schroff — profesori cunoscuți în epocă, autori, între altele, ai unor dicționare bilingve utile și azi.

Gib se numără încă printre cei mai buni elevi ai clasei. El încheie anul cu media 7,27 în condițiile în care numai alți 13 elevi promovați aveau note de la 7 în sus. Rezultatul examenului de absolvire al cursului inferior de liceu confirmă aprecierile din timpul anului. Mihăescu I. Gheorghe e admis cu media generală 7,25²⁰.

În clasa a IV-a Mihăescu I. Gheorghe l-a avut ca profesor de limba română pe Ion Niculescu-Nache, unul dintre cei mai prestigioși pedagogi ai Craiovei dinainte și de după primul război mondial. Faptul că Gib a stat sub directa sa înfrîurire poate fi considerat un alt factor decisiv în evoluția sa intelectuală și sufletească.

Născut la Craiova, fost elev al vechiului liceu din acest oraș sub direcția eruditului Fontanin, se precizează în necrologul publicat la moartea profesorului, (petrecută în 1926), de revista *Arhivele Olteniei*,

²⁰ Cf. *Anuarul Liceului Carol I din Craiova*, Anul școlar 1910—1911, Tipografia și legătoria de cărți Fane Constantinescu, str. Frații Golești nr. 10, 1911, pag. 17—18 și 34.

Ion Niculescu zis Nache era absolvent al facultății de litere și filozofie și își luase licența la universitatea din București. „Cînd s-au înființat gimnaziile reale în 1882, Niculescu fu trimis ca suplinitor la Craiova, unde a predat româna și latina, întîi la gimnaziu, apoi — la liceu“.

„În lungul șir de 44 de ani cît a funcționat ca profesor“ el a exercitat asupra elevilor săi o influență binefăcătoare excepțională pe care ei și-o vor reaminti totdeauna cu o infinită recunoștință. Nache Niculescu „a aparținut cu trup și suflet școalei, pe care o socotea ca singura lui familie, ca singura lui grijă, ca unica ocupare și preocupare a vieții sale (...). Ca fost elev al marelui filolog Hașdeu, prețuia foarte mult limba și literatura poporană și știa să reciteze ore întregi cîmilituri, ghicitori, strigăte, colinde și balade întregi din folclorul românesc“. Respectat de colegi „pentru cunoștințe vaste și profunde“ Nache „a ținut să pună în inimă și în sufletul elevilor veniți din clasele primare o bază solidă de dragoste și interes pentru limba română, pe care o considera cu drept cuvînt ca piatra unghiulară a întregului edificiu cultural ce este învățămîntul pentru români“²¹.

Profesorului Nache Niculescu îi datorește Ghib I. Mihăescu orientarea tot mai fermă și sistematizarea interesului lui vechi și constant pentru literatură. Ceea ce Aron Pumnul reprezintă pentru Eminescu, sau domnul Busuioc pentru Sadoveanu, este și profesorul Nache pentru Gib I. Mihăescu.

În această perioadă Gib I. Mihăescu începe să scrie, versuri, firește, pe care nu se sfiește să le trimeată pe la redacții.

O poezie dintr-un manuscris datat și localizat — Craiova 24 octombrie 1910 — intitulată *De afară*, cea mai veche din creațiile autorului cunoscute pînă acum, poate oferi o sugestie de ceea ce însemna scrisul lui Gib pe atunci :

„Din noaptea neguroasă vin zvonuri de suspine ;
E Crivățul ce bate, e iarna care vine,
E foșnetul de frunze ce dureros doinește,
Sînt zgomotele nopții de toamnă, care crește,
E urletul de jale al unui'ntreg popor
Ce luptă, se muncește și veșnic n-are spor.
Și-n totul e o doină lugubră de durere ;
Pentru bogați însă nu cîntec de plăcere ;
Căci ce plăcut e vîntul ce urlă monoton
Cînd stai la gura sobei și-i ascuți tristu-i ton !
Cînd nici că-ți trece-n gîndu-ți că poate cineva
Prin furia tempestei să meargă încotrova“.

Poezia e semnată *Gibbe Mihăescu* și e adresată „Onor Redacțiunei Revistei *Viața socială*, București“, cu specificația „Vă rog să binevoiți a publica în revista Dv. alăturatele versuri“²².

Revista, cum era de așteptat, n-a publicat-o.

²¹ M. St., *Ion Niculescu-Nache*, în *Arhivele Olteniei*, An. V, nr. 27, sept.—oct. 1926, pag. 372—373.

²² Text comunicat nouă de G. Cruceană (Pitești) în posesia căruia se află.

Nu e însă greu de bănuț că preocupările literare ale lui Gib n-au încetat. Craiova trăia, de altfel, o intensă viață literară. Între diversele publicații culturale, științifice sau artistice scoase aici, *Ramuri* (al cărui prim număr apăruse în decembrie 1905) ocupa un loc deosebit. Ea își câștigase un real prestigiu datorită colaboratorilor unor personalități precum : N. Iorga, I. Agărbiceanu, M. Săulescu, Ion Sân-Georgiu, I. U. Soriciu, C. Sandu-Aldea, C. S. Făgețel, Oreste, Liviu Rebreanu, V. Eftimiu. Elena Faragoș, Apostol, D. Culea, G. Rotică, I. Chiru-Nanov, G. C. Ionescu-Sisești, M. Lungianu, Emil Girleanu, G. Bogdan-Duică, G. Topîrceanu, Caton Theodorian, N. Davidescu, A. Popovici-Bănățeanu etc.

Secțiunea Craiova a *Ligii culturale*, care a editat și un *Buletin al Ligii culturale* (1911—1914), cu sediul în strada Unirii nr. 23 (casele Căcaliceanu) organiza săptămînal felurite întruniri și manifestări literare sau artistice. Între 21 și 22 mai 1911 s-a ținut aici un congres al Ligii culturale.

Cei mai mulți profesori din oraș și, direct sau indirect, o parte însemnată a elevilor trăiau evenimente literare și artistice cu o reală participare sufletească. Evident, Mihăescu I. Gheorghe se număra printre ei.

Înclinația către literatură, dar mai ales situația cu totul precară de la matematici (în clasa a III-a nu trecuse de media finală 6,50, iar într-a IV-a de 6) îl îndeamnă pe Nilă Mihăescu să-și dea copilul să urmeze mai departe secția clasică. La începutul anului școlar 1911—1912 Gib I. Mihăescu intră în cursul superior al Liceului Carol.

Avocatul spune cunoscătorilor săi din Drăgășani că băiatul lui s-a schimbat. Învață bine și acuma e al patrulea din clasă. Ceea ce omitea intenționat să adauge era faptul că secția clasică n-avea decît patru elevi ²³.

Hotărît lucru, Gib se simte aici mult mai bine. Situația notelor lui din anii 1911—1914, cînd a urmat cursurile claselor a V-a—a VIII-a (a VII-a o va da tot în 1914, în particular, ca să recupereze ceva din anii pierduți cu repetenția) ²⁴, arată note constant meritorii.

Gib I. Mihăescu a fost un elev excelent la limba română și la limbile străine. Profesorul Nache Niculescu, care preda și la cursul superior, e din ce în ce mai încîntat de compunerile elevului Mihăescu. În cele din urmă este de-a dreptul entuziasmat. În fața clasei coboară într-o zi de la catedră, îl îmbrățișează pe timidul Gib și-l sărută zdravăn pe amîndoi obraji, roșii ca flacăra de emoție, dîndu-l pildă celorlalți tineri din clasă, proorocindu-i pe deasupra și un viitor minunat în „literale române”. Se pare că scena aceasta memorabilă s-a petrecut prin clasa a VI-a, cînd elevul — deschis încă tuturor înfrîmirilor posibile, avea frumoasa vîrstă de 19 ani ²⁵.

Că Gib I. Mihăescu a continuat să scrie și să citească cu lăcomie tot ce-i cădea în mînă și în cursul superior al liceului, e sigur. Compușe în continuare versuri dar începe să încerce și proza. Acum începe

²³ Informație furnizată de D-I George Stoian.

²⁴ Informație furnizată de d-I George Stoian ; cf. și lucrarea profesorului Emil Istocescu (Drăgășani), *Gib. I. Mihăescu* (manuscris).

²⁵ Informație furnizată de d-I George Stoian. Vezi și articolul prof. Ion M. Negreanu, *Gib. I. Mihăescu*, în *Înainte*, Craiova, nr. 7974, 26 oct. 1970.

să se preocupe și de astronomie — marea pasiune a vieții lui. Își cumpărase din economiile sale o mică lunetă cu care seara se uita pe cer. Cunoștea bine pozițiile diversilor aștri, mișcările și chiar semnificațiile lor astrologice.

Nache Niculescu (ai cărui elevi au fost, între alții și Nicolae Titulescu și Dr. C. Angelescu) îi cultivă inclinațiile literare cu același desăvârșit tact. Compunerile în proză, cerute în parte de program, în parte de interesul său de minunat pedagog, devin tot mai coerente, mai încheiate. E posibil ca Gib I. Mihăescu să fi încercat să publice unele din producțiile sale în proză.

Pe plan intim sufletesc, preocuparea pentru creația literară are rezultate excepționale. Dezorientării și dezamăgirilor mai vechi le iau locul acum plăcerea tot mai adânc trăită și, poate, hotărîrea fermă de a scrie. Entuziasmul mărinimos și cam grandilocvent al profesorului Nache Niculescu a fost balsamul minunat care a vindecat, măcar în parte, multe din rănilile și complexe mai vechi ale tânărului Gib. Fapt este că și atunci și mai târziu „el avea nevoie de un stimulent puternic pentru a se hotărî să scrie“²⁶.

Datorită acestui balsam, Gib a cărui fire abulică începe să se contureze de pe acum, a fost în stare să-și ducă liceul pînă la capăt. „În urma examenului general trecut în sesiunea iunie 1914 cu nota medie 8,00“ în fața unei comisii prezidate de profesorul C. Georgescu, elevul Mihăescu I. Gheorghe obține diploma de bacalaureat²⁷.

Avocatul Nilă Mihăescu avea de ce să fie mulțumit. În toamna anului 1914, trecut de 20 de ani, Gib se înscrie, la insistențele părintelui său, la facultatea de drept din București.

Între firea și intențiile tatălui, pe de o parte, și ale fiului — pe de alta, depărtarea era însă ca de la cer la pământ.

²⁶ * * * Gib I. Mihăescu, *Gîndirea*, anul XIV, nr. 10, decembrie 1935, pag. 490.

²⁷ Arhivele statului, Filiala Craiova, Fondul *Liceul Carol I*, Inventar 17/1914, Dosar de diplome (cotoare), certificatul nr. 841.

NICOLAE LABIȘ ÎN ARGEȘ

DUMITRU ANGHEL

Județ cu puternice tradiții istorice, Argeșul se impune, în egală măsură și ca o bogată zonă de folclor, precum și de literatură scrisă. Timpul, curgerea anilor pe zbuciumate valori de istorie, au consacrat Argeșul ca pe un leagăn al frumosului și al poeziei. În perimetrul său geografic, mustind de mituri, au trăit și au scris scriitorii revoluționari, de la 1848, Costache D. Aricescu, Ion Catina și Ion Negulici, poetul luptător pentru Unire, Ion C. Fundescu, poetul cîmpulungean Dimitrie Nanu, povestitorul din Rucăr Mihail Lungeanu, poetul George Topîrceanu, marele romancier Liviu Rebreanu, poeții Ion Minulescu, Ion Barbu și Ion Pillat, dramaturgul Tudor Mușatescu, nuvelistii Damian Stănoiu, Sanda Movilă, Mihail Tican Rumano, povestitorul de drumeție peste mări și țări, criticul Ion Trivale, esteticianul Vladimir Streinu și alții. Dintre scriitorii prieteni ai plaiurilor argeșene care au locuit aici, au trecut pe aici, vizitîndu-le cu iubire și neuitare, menționăm pe I. Budai-Deleanu, A. Pann, Cezar Bolliac, M. Kogălniceanu, B. P. Hașdeu, pe V. Alecsandri, pe Al. Odobescu, pe Eminescu, pe Caragiale, pe Coșbuc, pe Al. Vlahuță, pe istoricul, literatul și gînditorul N. Iorga, pe I. A. Basarabescu, G. Călinescu, E. Camilar, pe dramaturgii George-Mihail Zamfirescu, Al. Kirițescu și pe numeroși alții, pînă la *Nicolae Labiș — care a fost și a rămas cea mai tulburătoare iubire tînără în constelația literelor românești*. Ei, cu toții, ne-au lăsat pagini măiestrit scrise despre Argeș.

Poezia e la ea acasă în Argeș. Să nu uităm, chiar limba noastră literară, așa cum o vorbim și-o scriem, e cea vorbită în urmă cu un veac în Argeș și în împrejurimile acestei zone unde istoria atestă două foste cetăți de scaun...

Prezentînd interes documentar precizările despre legătura unui scriitor cu județul Argeș, în rîndurile ce urmează vom semnala împrejurările în care poetul Nicolae Labiș a trăit pe aceste minunate tărîmuri argeșene.

Stăruind pe urmele poetului Nicolae Labiș, ne-am clarificat un moment mai puțin cunoscut din biografia sa. perioada refugului în

Muntenia. Familia poetului, în aprilie 1944, s-a stabilit în satul Văcarea, comuna Valea Popei, județul Muscel. În această vreme, părinții lui Labiș funcționează ca învățători la școala primară din sat, iar Nelu e elev la aceeași școală, în clasa a III-a. Pe coridorul școlii generale din satul Văcarea, comuna Mihăești (după noua împărțire administrativ-teritorială), se află azi un modest colț, memorial, în care este expus catalogul clasei a III-a pe anul școlar 1944/1945, învățător I. C. Istrătescu (deși la această clasă s-au perindat mai mulți învățători din cauza concentrărilor, cum ne-a relatat actualul director al școlii, învățătorul Valeriu Pisică), catalog care la nr. 38 cuprinde situația școlară a elevului Labiș Eugen Nicolae, pe trimestrul I (trimestrele următoare le-a făcut la școala din Mălini — familia învățătorului Labiș se întoarce la Poiana Mărului. Poetul își amintește acest moment astfel : „La școală am găsit forestrele sparte și ruine/. Pirul crescuse mare cât mine/. Șerpii alunecau în salturi grăbite/. Printre obuze și cartușe ruginite“, imortalizându-l într-un tulburător document sufletesc, însemnat pe niște foi simple de caiet, în poemul ce poartă titlul „Întoarcerea“, ce a fost încorporat ulterior în ciclul „Cîntece de munte“. Tatăl poetului precizează că nu e vorba despre o invenție lirică : „— Cînd ne-am întors, nu mai erau aici uși, nici bănci, nici ferestre. Le arseseră nemții. Prin toate clasele erau numai obuze de brand. Și primul lucru pe care l-am făcut atunci, eu și cu fiul meu, ne-am apucat să îngropăm obuzele“) ¹. Pagina prezentului catalog constituie un document util pentru completarea portretului „elevului eminent“ Nicolae Labiș, care din clasele primare dovedea interes pentru toate disciplinele. Menționăm că situația de an cu an a școlarului Labiș, înscrisă în matricolele liceului din Fălticeni între 1946—1947 și 1954, și comunicată de profesorul Aurel George Stino prin articolul *Elev la Fălticeni* ², dovedește că „il atrag și-l pasionează obiectele realiste, modelindu-i într-un fel cugetarea alături de literatură“. Redăm mediile pe obiecte în cl. a III-a, trimestrul I (conform fotocopiei reprodusă) : Religia 10 ; Citire 10 ; Gramatică și compunere 9 ; Istoria 10 ; Geografie 10 ; Cunoașterea naturii 9 ; Cunoașterea și îngrijirea omului 9 ; Matematică 9 ; Deprinderi de viață 9 ; Caligrafie 9 ; Desen 10 ; Ed. Fizică 9 ; Lucru manual 9 ; Practica agricolă 9 ; Purtare 10. La Mălini, Labiș a fost elevul mamei sale. Ea îi puneă cîteodată note mai mici decît merita. La Văcarea, cît timp de două trimestre l-a avut învățător pe I. C. Istrătescu, el a primit note mai mari.

Tot în arhiva școlii Văcarea se păstrează cîteva procese-verbale care atestă prezența activă a învățătorilor Eugen și Profira Labiș și a fiului lor la activitățile extrașcolare (organizarea serbării cu daruri de Anul Nou, în scopul stringerii de venituri pentru ajutorarea copiilor orfani și săraci). Reproducem un fragment din procesul-verbal încheiat în ziua de 28 decembrie 1944 : „Obiceiurile din Moldova : capra, ursul, plugușorul au fost executate cu mult talent de d-nii învățători *Eugen Labiș*, C. Petruță și elevii Plăcintă, *Labiș* și Istrătescu. Pentru organizarea, pregătirea, executarea și buna reușită a serbării din punct de

¹ George Sidorovici, *Aici s-a născut poetul*, „Culegere omagială N. Labiș“, editată sub îngrijirea redacției ziarului „Zori noi“, dec. 1965, p. 7.

² Aurel George Stino, „*Elev la Fălticeni*“, aceeași publicație, pag. 16 și 18

vedere moral și material, au luat parte activă următorii : *Profira Labiș*, M. D. Ungureanu, Elena Eneia etc.“.

Dar nu numai acest document, ci și mărturiile foștilor săi colegi din cl. a III-a (Ungureanu Ion, Stanciu Constantin, Stroie Constantin) vorbesc despre spiritul voluntar al viitorului poet, despre setea sa de acțiune : „La serbări era nelipsit, scria și recita poezii, scria roluri pentru noi și scenetele lui le jucam apoi pe scenă“ — ne-a relatat Stroie Constantin (în prezent profesor de ec. politică și socialism științific la Liceul „N. Bălcescu“ din Pitești). Iar octogenarul țaran Mitu B. Ștefan, la care a stat în gazdă familia poetului, își amintește și azi (am stat de vorbă cu moș Mitu în octombrie 1969) că Nelucu era un copil vorbăreț și desșept. Se juca mult cu ceilalți copii și citea multe cărți. Se plimba pe dealuri și de multe ori îl vedea scriind. De la Stroie Constantin am achiziționat două fotografii ale poetului, instantanee, în grup, făcute în curtea și grădina casei gazdei, datînd din mai 1944, alături de Nelu făcînd parte din grup următorii : Profira Labiș, Margareta Labiș (sora poetului), Bizucu Adriana Eneia (verișoara poetului), învățătorii Eneia (unchiu și soția), Natalița (vecină) și Stroie C-tin (coleg de clasă), Leanca și Ștefan Mitu (gazde), fotografii care momentan se găsesc la poetul Gh. Tomozei, spre a le utiliza la volumul său dedicat poetului Labiș.

Convorbirea noastră cu gazda, vecinii gazdei, fostul învățător și foștii colegi ne-au convins că și la Văcarea, ca și la Mălini sau București și pretutindeni pe unde a trecut și unde a trăit, Nicolae Labiș a rămas cu mult mai mult decît o amintire frumoasă. Poezia sa este asemenea fîntinii care, așa cum scria neuitatul nostru poet : „Curge-n brazde și-n ulcioare / Fără odihnă, fără uitare...“ Ea nu-și poate curma niciodată firul deoarece cuprinde în fiecare vers al său greul pămîntului nostru.

Rîndurile de mai sus au fost scrise din dorința autorului de a întregi biografia copilului Labiș, pornind de la temeiul că biografia reține documentație în cel mai neașteptat și logic îndreptar întregitor în istoria literară.

Cu acest sentiment, comunicăm aici o serie de date, ocazionate de comemorarea în curînd a împlinirii a 15 ani de la moartea poetului N. Labiș.

De precizat că datele de mai sus n-au intrat decît parțial în biografia poetului prin articolul publicat de noi sub titlul „Pe urmele lui Nicolae Labiș“, în revista „România Literară“, nr. I (65), anul III, din 1 ianuarie 1970.

BIBLIOGRAFIA OPEREI LUI N. LABIȘ

I. Volumele în ordinea cronologică a apariției

A. Ediții antume

1. *Puiul de cerb*, poem, București, Ed. Tineretului, 1956, 44 p.
2. *Primele iubiri*, versuri, București, Ed. Tineretului, 1956, 140 p.

B. *Ediții postume*

3. *Lupta cu inerția*, poezii, București, Ed. Tineretului, 1958, 160 p. (volum apărut sub îngrijirea unui colectiv format din L. Raicu, Aurel Covoi și Eug. Mandric; prefață — Geo Bogza, postfață — Lucian Raicu).
4. *Primele iubiri*, poezii, București, E.P.L. 1962, 448 p. (prefață de Paul Georgescu).
5. *Păcălici și Tindăleț*, versuri pentru copii, București, Ed. Tineretului, 1963.
6. *Versuri* (Cele mai frumoase poezii), București, Ed. Tineretului, 1964, 184 p., cu portret (cu un cuvânt înainte de Zoe Dumitrescu-Bușu-Ienga).
7. *Erste Liebe*, traducere în limba germană, de Lotte Berg și Else Korniș, 1964, 199 p.
8. *Anotimpurile*, versuri pentru copii, București, Ed. Tineretului.
9. *Moartea căprioarei*, versuri, Biblioteca pentru toți, Ed. pentru literatură, 1964, 435 p. (prefață de Gh. Tomozei; în Addenda, texte de M. Beniuc, Geo Bogza, G. Călinescu și T. Vianu).
10. *Albatrosul ucis* — versuri, București, E.P.L., 1966 (Ediție îngrijită și postfațată de Gh. Tomozei).
11. *Poezii*, București, Ed. Tineretului, 1968, 130 p.
12. *Scrisoare mamei*, versuri pentru copii, București, Ed. Tineretului, 1969.
13. *Versuri alese*, Editura Albatros, traducere în limba maghiară, tălmăcirea aparține lui Könyadi Sandor.
14. *Vîrsta de bronz* — poezii, ed. îngrijită și preferată de Gh. Tomozei. „Labiș Pateticul“, București, Ed. Militară, 1971, 191 p.

II. *Bibliografie selectivă a scrierilor despre Nicolae Labiș*A. *Scrieri despre (selectiv) :*

Primele iubiri (1956) : B. Elvin, „Viața Românească“, nr. 12 din 1956 ; D. Costea, „Iașul literar“, nr. 11 din 1956 ; Lucian Raicu, „Scin-teia tineretului“, nr. 2356 din 1.XII.1956 ; Aurel Martin, „Tinărul scriitor“, nr. 1 din 1957 ; Mihail Petroveanu, „Gazeta literară“, nr. 42, 18.X.1956 și în vol. *Pagini critice*.

Lupta cu inerția (1958) : Ov. S. Crohmălniceanu, „Viața românească“, nr. 1 din ianuarie 1958 ; Sorin Bratu, „Gazeta literară“, nr. 21 din 22.V.1958 ; Paul Georgescu, „România liberă“, nr. 4236 din 24.V.1958 și în vol. *Încercări critice I și II*, Al. Căprariu, „Tribuna“, nr. 21 din 24.V.1958 ; D. Costea, „Iașul literar“, nr. 5 din 1958 ; Aurel Martin, „Luceafărul“, nr. 1 din 1958 ; D. Micu și N. Manolescu, vol. „*Literatura română de azi*“, Ed. Tineretului, p. 140—143.

Primele iubiri (1962) : Gh. Tomozei, „Scînteia tineretului“, nr. 4093 din 12.VII.1962 ; Paul Georgescu, „Scînteia“, nr. 5649 din 12.IX.1962.

B. *Studii, articole, evocări :*

Anghel Dumitru, *Încă un omagiu adus poetului*, „Secera și Cio-canul“, din 24.XII.1964 ; N. Labiș — *12 ani de la moarte*, „Oltul“, din 18 dec. 1968 ; *Pe urmele lui N. Labiș*, „România literară“, nr. 1 (65) din 1 ianuarie 1970.

Barbu Eugen, *Labiș*, în „Luceafărul“, nr. 30 (129), anul VIII, din 11.XII.1965.

Bărbulescu Simion, *Limba poeziei lui N. Labiș*, vol. „Comentarii critice“, București, 1969, p. 135—165.

Bănuță Ion, *De la Ipotești la Mălini*, în „Gazeta literară“, din octombrie 1965, p. 5.

Băieșu Ion, *Cel care a deschis porțile*, în „Argeș“, nr. 8/51), august 1970.

Beniuc Mihai, *Poetul era decapitat*, în „Argeș“, nr. 8 (51), august 1970.

Blănaru C., *Trepte interioare*, în „Culegerea omagială“, editată de Comitetul regional pentru cultură și artă Suceava, dec. 1965, p. 14.

Brezu Constantina, *N. Labiș — fișier*, în „Luceafărul“, nr. 30/189), din 11.XII.1965.

Bratu Sorin, *Ca orice poet mare*, în „Argeș“, nr. 8 (51), august 1970.

Baltazar Camil, *N. Labiș, Moartea căprioarei*, „Munca“, 27.XI.1964.

Bogza Geo, *Plîng poetul*, „Contemporanul“, nr. 52 (534), 28.XII.1956.

Bitan Ștefan, *Labiș — albatrosul ucis* (Eseu monografic), Ed. „Dacia“, Cluj, 1970.

Bucur Marin, *Marile dimensiuni ale poeziei*, „Luceafărul“, nr. 2, 15.I.1963.

Călinescu George, *N. Labiș*, în „Contemporanul“, nr. 47 din 28.XI.1958.

Călinescu Matei, *Nicolae Labiș, adolescentul*, în vol. „Aspecte literare“, p. 231—253 ; *N. Labiș și tinăra generație de poeți*, „Gazeta literară“, nr. 35 din 23.VIII.1960 ; *Patosul etic în poezia lui N. Labiș*, „Gazeta literară“, nr. 34, din 18.VIII.1960 ; „*Poezia lui N. Labiș*, „Gazeta literară“, nr. 33 din 1.VIII.1960.

Chelariu Traian, *Fizionomia durabilă a poetului*, în „Culegerea omagială“, editată de Comitetul reg. pentru cultură și artă Suceava, dec. 1965, p. 10.

Dan Ilie, *În luminile universului sadovenian*, ibidem, p. 10.

Gafița Mihai și Bănulescu T., *Nicolae Labiș*, în vol. „Scriitori români contemporani”, 1964, p. 207—210.

Georgescu Paul, *N. Labiș, Moartea Căprioarei*, „Gazeta Literară”, nr. 52 din 1956; *Un poet revoluționar*, în „Argeș”, nr. 8 (51), august 1970.

Iordache M., *Sensul demnității creației*, în „Culegerea omagială”, editată de Comitetul reg. pentru cultură și artă Suceava, dec. 1965, p. 10.

Ioniță Marin, *Labiș în armura de gips*, în „Argeș”, nr. 8 (51), august 1970.

Iosif Petre, *La Sadoveanu acasă*, ibidem.

Luca Eugen, *N. Labiș — poet al ideilor majore*, „Contemporanul”, nr. 41 din 12 oct. 1962; „*Un romantic autentic*”, „Contemporanul”, nr. 58 din 14 dec. 1965; *Poezia tinereții avintate — N. Labiș* (material documentar) — 1966.

Mareș Radu, *Poeziile inedite ale lui N. Labiș* — culegere omagială, p. 16.

Martin Aurel, *Nicolae Labiș, Albatrosul ucis*, „Luceafărul”, nr. 1, 7.I.1967; *Nicolae Labiș, 30 de ani de la naștere*, „România liberă”, 2.XII.1965.

Marcela Antonaș, *Lexicul dominant în poezia lui N. Labiș*, „Tribuna”, nr. 51 din 22.XII.1966.

Manolescu Nicolae, „*Iluminările*” lui Labiș, în „Argeș”, nr. 1 (56), ianuarie 1971.

Micu Dumitru, *Recitindu-l pe Labiș*, în „Gazeta literară”, nr. 51 din 22.XII.1966; *După ce gazdele se vor fi culcat*, în „Argeș”, nr. 8 (51), august 1970.

Păunescu Adrian, *Cel mai tânăr dintre noi*, în „Gazeta literară”, nr. 52 (685), anul XIII din 23.XII.1965.

Raicu Lucian, *N. Labiș — primele imagini*, ibidem.

Regman C., *N. Labiș* (dicționar de istorie literară contemporană), în „Luceafărul”, nr. 18/151), anul VII din 29 august 1964.

Valeriu Râpeanu, „*Puiul de cerb*” al poeziei noastre, în „Scînteia”, decembrie 1966.

Simion Eugen, *Nicolae Labiș — poetul*, în „Gazeta literară”, nr. 52 (685), anul XIII din 23.XII.1965.

Sidorovici George, *Aici s-a născut poetul*, în culegere citată, p. 5.

Stănescu Nichita, *Tînărul poet N. Labiș*, în „Gazeta literară”, anul X, nr. 52 (510) din 25.XII.1963; „*Nu-l iubeam — eram topit de invidie...*”, în „Argeș”, nr. 8 (51), august 1970.

Streinu Vladimir, *Distingo — N. Labiș*, în „Luceafărul”, nr. 30 (189), anul VIII, 11.XII.1965.

Stino A. G., *Elev la Fălticeni*, în culegere citată, p. 14.

Tomozei Gheorghe, N. Labiş, în „Luceafărul“, nr. 24 (59), 15.XII.1960.

Valea Lucian, *Confluente*, culegere citată, p. 15.

Tudor Vianu, N. Labiş, în „Gazeta literară“, nr. 52 (406) din 21.XII.1961.

Vrinceanu Dragoş, *Pe marginea poeziei „Geneza“*, de N. Labiş, în „Luceafărul“ din 23 noiembrie 1963.

Vicol Dragoş, N. Labiş, culegerea citată, p. 20.

N. A.

La această bibliografie adăugăm ancheta întreprinsă de revista „Argeş“, în nr. 8 şi 9 din august 1970, prin redactorul Florin Mugur — „Cine a fost N. Labiş? Cine este N. Labiş?“, şi cronica lui M. Ungheanu la cartea lui Ştefan Bitan: *Labiş — Albatrosul ucis*, apărută în „România literară“, nr. 26 (90), anul III, 25 iunie 1970, p. 15.

Nu avem pretenţie că am cuprins în această bibliografie tot ce s-a scris despre poet şi opera sa. Completările sînt necesare şi ele întregesc aparatul bibliografic atît de util cercetătorului ce se va apleca cu migală şi pioşenie asupra personalităţii şi operei poetice a lui N. Labiş, primate în interdependenţă. Fără îndoială, studii şi articole asupra lui N. Labiş vor apărea mereu, unele dintre ele fiind poate chiar în curs de editare şi, întrucît ne priveşte, voim să ne înscriem alături, în chipul cel mai eficace.

NICOLAE LABIS EN ARGES

R É S U M É

(Le travail).

L'esai clarifie un moment moins connu de la biographie du poète N. Labiş — la période du refuge en Valachie. En avril 1944, la famille du poète s'est établie au village Văcărea, Mihăeşti du département Argeş, N. Labiş en fréquentant les cours de l'école du village, et étant élève de la troisième classe, un trimestre de l'année scolaire 1944—1945.

L'auteur annexe à la fin de la communication une intéressante liste bibliographique sélective en comprenant les éditions anthumes et posthumes des oeuvres poétiques de N. Labiş, aussi des études, des articles et des évocations sur l'oeuvre et la personnalité du regretté poète.

TEZAUUL MUZEELOR ȘI MONUMENTELOR DIN ARGEȘ, PREȚIOS MIJLOC DE INFORMARE ISTORICĂ ȘI EDUCARE PATRIOTICĂ A TINERETULUI

NICOLAE MATEESCU

„Historia est magistra vitae“. Un adevăr etern cu semnificații complexe și adânci, transmis prin limba acelor strămoși legendari, viteji și făurari de așezări, purtând cu strălucire amprenta progresului epocii. Și după mai bine de două milenii marele adevăr își păstrează viabilitatea, istoria învățându-ne mult pe noi cei de azi, ca și pe alții de odinioară.

Spre deosebire de alte vremuri societatea noastră are privilegiul de a dispune de teaurizarea sistematică a multor volari ale istoriei, din timpurile cele mai vechi pînă astăzi, care alături de ceea ce s-a scris reprezintă un nesecat potențial informațional și educativ pentru toți fiii patriei.

Deși nu ni s-a păstrat complet, această carte a vieții fiecărei etape de dezvoltare a poporului nostru, ea constituie mărturia cea mai evocatoare și profundă a activității și luptei înaintașilor, care peste secole și-au dovedit de atîtea ori eroismul fără seamăn, pentru a ne lăsa moștenirea gliei, graiului și alte comori nestemate.

Măsurile importante luate de conducerea de partid și de stat pentru valorificarea și păstrarea moștenirii istorice a poporului român, avînd o orientare de o înaltă ținută patriotică au avut și au în permanență o influență din cele mai hotărîtoare în această direcție.

Țara se mîndrește cu impresionanta zestre de la înaintași, fiecare colț al său păstrînd vestigii de milenii sau secole cu sensuri majore despre trecutul poporului român.

Istoria a hărăzit Argeșului să fie străvechi leagăn de țară, mai ales prin Argeșul și Mușcelul istoric (și legendar) iar de aici să devină posibilă peste timpuri întemeierea a numeroase monumente (ori locuri istorice), din care cele mai multe s-au păstrat pînă în zilele noastre.

Vasta activitate de cercetare istorică desfășurată în Argeș, mai ales în ultimii 15 ani a înregistrat succese deosebit de mari prin organizarea unei puternice rețele muzeistice și punerea în valoare sau îngrijirea majorității monumentelor istorice.

Muzeul de la Cîmpulung, cu secții de istorie, naturale și artă, muzeul de la Curtea de Argeș (cu secții de istorie și artă populară), muzeele din Pitești și Golești cu un profil complex, Casa memorială „Liviu Rebreanu” de la Valea Mare, Casa memorială „George Topîrceanu” de la Nămăești-Muşcel, precum și Muzeele satești: Retevoești, Mușătești, Domnești etc. au devenit centre de informare științifică și educare patriotică a cetățenilor de toate vîrstele. Ele dețin adevărate tezaure care grăiesc cu putere despre trecutul patriei pe aceste meleaguri. Nu poate fi o mai nobilă preocupare a fiecăruia dintre fiii județului ca dorința vie de a cunoaște direct valorile ce le dețin aceste muzee și de a vizita vestitele monumente istorice.

Dacă mulți din cei de vîrstă înaintată au cutreierat plaiurile Argeșului și au vizitat ori au contribuit la restaurarea unor monumente ale vetrei Țării, acum este rîndul tineretului, începînd cu cel școlar, de a drumetii spre a cunoaște nestematele aflate în muzee sau la monumente, de a se întîlni direct cu martorii din veac, vibrînd la înțelegerea acelor adînci învățăminte.

Multe pagini ale istoriei noastre sînt scrise în aceste ținuturi, care și în trecut au fremătat prin vitejia și hărnicia oștenilor de aici.

Cele mai vechi urme ale culturii de prund, pot fi cercetate de vizitatori la muzeul din Pitești — ele datînd din vremuri imemoriabile, de circa 600 mii ani.

Dar istoria dispune de numeroase și sigure dovezi mai ales din ultimele milenii. Astfel de urme dacice se păstrează la muzeul județean din Pitești.

Stăpînirea romană în Dacia ne-o atestă evident, printre altele, ruinele castrului Jidava (din apropierea orașului Cîmpulung) precum și cel recent descoperit la Purcăreni. Plaiurile stăpînite de Seneslau dintre Argeș și Olt, cu interesante drumuri și trecători, care de pe Topolog făceau legătura cu Jibla și Ciinenii, se pot admira și astăzi.

Basarabii, așezați în cetatea și tîngul Argeșului, ne-au lăsat vestita Curte și Biserica Domnească — monumente de cea mai mare însemnătate și vechime, care confirmă existența unei organizări statale aici, mult înainte de secolul al IV-lea. Poate nu departe de vechea reședință domnească de la Curtea de Argeș se va fi aflat și vestita Posada, unde în anul 1330 marele Basarab învinge oștile ungurești și cîștigă deplina independență.

Chiar dacă nu se va putea identifica așa de curînd acest loc, cert este că în Argeș se păstrează, devenind un simbol al unei înalte biruinți. Tinerii cercetători contemporani vor avea, sperăm, succesul acestei clarificări sau descoperiri.

Vlaicu Vodă merită a fi rememorat prin ceea ce păstrează muzeul de la Curtea de Argeș, care-și cîștigă noi descoperiri ca urmare a recențelor săpături efectuate sub conducerea cercetătorului dr. N. C o n s a n t i n e s c u.

Orașul Cîmpulung poartă încă de la anul 1300 strălucirea-i istorică, și, desigur, va fi fost și cu mult mai înainte.

Capitală de început a țării, cu impunătoarea-i Curte și Biserica „Negru Vodă”, orașul din care boierul Neacșu, în 1521, scrie prima slovă în limba

română, dispune de un complex muzeistic și numeroase monumente istorice, oferind publicului, spre vizionare, numeroase obiecte sau documente de o mare valoare istorică și științifică — tezaur informativ, dar și educativ.

Celor două orașe — muzeu și străvechi capitale — li se adaugă centrul muzeistic din capitala județului, aflat în curs de modernizare, cu numeroase și variate colecții din diferite domenii.

Mai apropiat de epoca noastră prin conținutul său, muzeul Golești evocă activitatea cărturarilor militanți pentru progres — Goleștii, ne amintește cu fiori de emoție și patriotism fierbinte de conducătorul răscobalei din 1821, Tudor Vladimirescu, care poposise aici, ne redă o pagină din istoria școlii românești, întemeiată aici la începutul secolului trecut, ne amintește de revoluția de la 1848, iar totodată păstrează o bogată colecție etnografică și un muzeu în aer liber.

Muzeul pomiculturii și viticulturii, care-și depășește proporțiile cu fiecare an ce trece, devine un culezător păstrător de comori, care evidențiază vechimea, iscusința și arta țaranului român, care s-a îndeletnicit de multe veacuri cu aceste nobile ocupații productive.

Fără a fi prezentat detalii tematice, se poate afirma cu toată certitudinea, că numeroase teme sau lecții de istorie își au o susținută bază documentară în aceste muzee (sau la unele monumente istorice), putându-se realiza nu numai informarea de ordin științific, dar și momente de avîntat patriotism, de educare a tineretului în spiritul dragostei față de lupta și munca înaintașilor.

Dar aceste puncte centrale muzeistice nu radiază doar singure peste Argeș; ele se interconectează printr-o densă rețea de monumente sau locuri istorice, care cuprind aproape toate văile principale ale județului. Între acestea amintim vechea așezare feudală de la Cetățeni, Mănăstirea Cotmeana și Schitul Brădet — ctitorii din timpul lui Mircea cel Bătrîn, neîntrecuta Mănăstire a lui Neagoe Basarab din secolul al XVI-lea, Cetatea Poenari de la Căpățineni ale cărei ruine au fost consolidate prin lucrările efectuate în ultimii ani, așezarea domnească de la Glavacioc, deosebit de interesantă, din vremea lui Vlad Călugărul (obiectiv unic și foarte interesant pentru zona de șes), mănăstirea Vieroșu (comuna Colibași), biserica domnească din Pitești (din vremea lui Șerban Cantacuzino), secularele biserici de la Tițești, Hîrticști, Șuici etc.

Toate acestea ne indică o mare vechime a așezărilor omenești din Argeș, meritînd asidue și amplificate strădăni pentru noi cercetări și pregătirea temeinică a unor lucrări monografice noi.

Pilda străbunilor a fost îmbrățișată de fii patriei din veacul nostru, și așa va fi întotdeauna. Mărturie a luptelor eroice din 1916, Mausoleul Mateiaș reprezintă, totodată, un pisc al tăriei și abnegației cu care eroii patriei noastre au știut să-și apere glia în timpul primului război mondial. Iată deci o pagină mai nouă de glorie, o filă din istoria scrisă de părinții celor care astăzi îl vizitează.

Salutară este, în acest sens, preocuparea de a se prezenta periodic piese istorice la principalele monumente istorice („Io, Mircea Voevod“, „Meșterul Manole“, „Ecaterina Teodoroiu“ etc.).

Tineretul are azi condiții din cele mai bune pentru a veni în contact cu cele mai importante monumente sau vestigii istorice. Școala este datoare să sporească acest interes în rîndurile elevilor, să le mijlocească îndeplinirea acestei patriotice îndeletniciri, prin excursii și drumeții; să le stimuleze dorința de a realiza albume, colecții etc., să le cultive pasiunea pentru cercetare, concomitent cu atitudinea înaintată de respect, conservare și păstrare a acestor valori.

Chiar dacă la unele clase numărul orelor de istorie nu pare suficient, posibilitățile de informare a elevilor și tineretului în general, în acest domeniu sînt sporite. Teme din istoria patriei, epoca feudală sau cea modernă ori contemporană pot fi percepute cu temeinicie prin studiul nemijlocit al vestigiilor purtătoare de remarcabile valori.

Este important însă ca alături de profesorii de istorie să fie și ceilalți colegi, pentru ca împreună, corelînd cerințele informării (în domeniul științelor naturale sau economice și politice) să se inițieze mai multe vizite și excursii în cuprinsul județului și țării — cu investiții mici, dar cu eficiență instructiv-educativă maximă.

Învățămintele unor astfel de activități depășesc pe cele ale obișnuitelor expuneri, convorbiri sau explicații teoretice. Curajul, respectul, dîrzenia, abnegația, eroismul, dragostea nemărginită față de țară și moștenirea primită de la strămoși, iată cîteva din trăsăturile care concură la definirea patriotismului, pe care-l putem cultiva odată cu prezentarea directă a valorilor amintite.

Gustați, tineri și vîrstnici, din această carte vie a istoriei Argeșului și Țării, din acest tratat scris cu spada voievozilor și oștenilor lor, apărători ai vetrei străbune, ori scrisă cu mistria și pana măiastră a unor meșteri legendari dinaintea, din vremea sau după timpul vestitului Manole, hrisov scris cu singele clocotitor al celor care au apărut glia, graiul, portul și datina strămoșească, al căror înflăcărat patriotism a răzbătut prin furtuni, întinzîndu-și razele-i strălucitoare pînă în vremurile noastre!

Nu este cinste mai mare și datorie mai sacră pentru cei ce astăzi au condiții minunate de învățătură ca aceea de a cunoaște ceea ce ne-au lăsat înaintașii, care au zidit și au gîndit pentru viitorul țării, viitor de aur și neîntrecută înălțare care se înfăptuiește azi sub ochii noștri, dar pentru care memorabile generații au luptat veacuri de-a rîndul.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor. Manuscrisele și corespondența privind schimburile de publicații se vor trimite pe adresa Muzeului județean Argeș, str. Horia, Cloșca și Crișan nr 44, Pitești.

